

SVMMLARVM

BREVIS EXPLI-
CATIO CVM GRAVIORIBVS
QVÆSTIONIBVS A SVMML-
LISTISDISPVTVRISOLITIS.

A V T O R E

FRATRE DIDACO ORTIZ.

AÑO

1678.

ORDINIS PRÆDICATORVM
in Conventu Regali Sancti Pauli Hispa-
lenſi Sacræ Theologiæ Lectore.

PER FRATREM THOMAM MORETE.

Cum facultate & privilegio Hispalicæ Thyppographiæ
Thomæ de Dios & Miranda.

Illud mea in hoc brevi opere diligentia
 adspirat, ut sapientissimi Magistri Fr. Do-
 minici de Soto doctrina, quæ olim in nostra
 Religione tanto in honore fuit habita; &
 nuncita tenebris absconsa manet, ut vix ex
 innumeris libris Summularum, quos in du-
 plici editione protulit, vnus inueniatur, in lucem exeat
 breui, & clario stylo. Semper enim dignum existimaui li-
 berali, & modesto ingenio maiorum nostrorum industriam
 venerari, eamque ita commendatam, & exornatam pos-
 teris transmittere, ut tantò libentiùs, & attentius à poste-
 rioribus legantur antiqui, quantò fuerint editi breuius,
 arque distinctius. Etenim eorum solida verustas nostram
 in veteri disciplina retinenda voluntatem confirmat.
 Quod autem ego ipse pro modulo meo laboravi, in sex
 Tractatibus varias difficultates, quas Conferentias com-
 munes voto, continentibus offero benevolis meis. In qui-
 bus malui in humilitatem dicendi declinare verba inter-
 dum contempta el gens, eademque sepiùs repetens quã
 veritatem in obscuro relinquere. Faxit Deus, ut hic me-
 us labor, non quia meus, sed quia tanti Magistri doctrinam,
 & si abbreviatam continet, omnibus, in quorum utilita-
 tem præfens opus dirigitur, ut toto cordis affectu illam
 amplectantur, & venerentur.

HISPALENSIS
ORDINIS PRÆDICATORVM,
SACRAE THEOLOGIAE LECTORIS
IN REGALI CONVENTV SANCTI PAVLLI EIVS-
DEM CIVITATIS, ET OR-
DINIS.

SVMMVLARVM
BREVIS EXPLICATIO,

IN QVINQUE LIBROS DISTRIBUTA,

LIBER PRIMVS DE TERMINIS.

PROOEMIUM.

Vmmis laudibus
Dialecticam, seu
Logicam tam an-
tiquam quam mo-
dernam extollunt,
& meritis quidem
cum ipsa doceat
modum quo dirigebat noster
intellectus, ne in suis operationi-
bus error contingat. Illamque
communiter diuidunt in duas par-
tes. Primam vocant minorem Dia-
lecticam, seu Logicam perquam,
vel Summulis, eo quod quasi ad
breuem summam reducit quicquid

necessarium est ad recte differendi,
seu disputandum ex parte formae
syllogisticae. Huius enim expli-
catio est praecipuus Summularum
finis. Et cum ad syllogismum co-
ponendum concurrant tres intelle-
ctus operationes, nempe simpliciū
apprehensio, compositio, seu diui-
sio, aut ratiocinatio, seu discursus,
tractant modum, quo omnes
istae diriguntur, ut ex illis recta sy-
llogizandi forma resultet. Qua-
propter multi praesens opus in
tres libros diuidunt, in quorum
primo, explicant directionem per-
tinentem ad primam operationem: in

secundo ea, quæ ad secundâ spectant declarant: & in tertio de his, quæ ad tertiam attinent, tractant. Nos autem sequentes sapientissimū M. P. Dominicū de Soto, cuius doctrinam tot annis in nostro ordine nutriti sunt incipientes, quàm illis legere, & explicare sapè sepius à m. ioribus nostris præceptū fuit artium Lectoribus in quinque libros præsentem tractatum distribuimus. In primo agimus de terminis, qui ad primam operationem pertinent. In tribus sequentibus quidquid ad propositionem conducit, explicabitur: & in quinto dicemus de syllogismo. Insuper libros cōtinuamus per varia capita. In quibus breuiter explicantur cōmunes diffinitiones à sapientissimo Magistro Soto traditæ. Denique multoties aliqua argumenta proponuntur, vt facilius percipiant Tyrones explicationem datam, & paulatim aluesiant, & insinuantur in modo arguendi, & respondendi.

C A P V T I.

Explicantur quatuor propositiones.

IN principio huius tractatus, incipiens Mag. Soto ad Dialecticæ amorem auditores allicere, quatuor propositiones apposuit in primo capitulo, quod vicem prologi habet, quibus eos beneuolos, attentosque reddat, atque dociles, illosque breuiter explicabimus.

2 Prima propositio. *Dialectica est prima omnium scientiarum, ceterisque scientijs adquirendis ali-*

tum præbet. Quæ propositio sic est intelligenda, vt sic prima nō dignitate, sed acquisitione. Et in primis, quod non sit prima dignitate, sic probatur. Nā dignitas scientiæ desumitur ex nobilitate obiecti, vel ex certitudine procedendi: sed Theologia habet nobilissimū obiectum, nempe Deum, & in naturalibus Metaphysicæ, & quoad certitudinem Mathematicæ excedunt alias scientias: ergo Dialectica non est prima dignitate. Quin potius est omnium infima, siquidem eius obiectum est ens rationis, quod est maius imperfectissimū.

3 Et quod sit prima adquisitione probatur. Nam dialectica tradit modū adquirendi alias scientias: ergo est prima acquisitione. Probatur antecedens, quia Dialectica, vt in secunda propositione dicitur, est ars seu scientiā disputandi, id est, docens modo disputandi in alijs scientijs, sed modus quo homo adquirit scientias, est disputatio, seu ratiocinatio: ergo Dialectica tradit modum adquirendi alias scientias, & idcirco aditum præbet illis, & cōsequenter ante omnes ad discendum est, de quo late dicemus in nostris cōferentijs, tract. i. cōf.

4 Secunda propositio, *Dialectica est ars, seu scientia disputandi.* Hæc propositio probatur: nā proprium est rationalis creaturæ, qualis est homo indagare veritatem disputando, seu ratiocinando, sed Dialectica est, quæ docet in alijs scientijs probabiliter disputare: ergo est ars, seu scientia disputandi. Et hoc

colligitur ex ipsa nominis interpretatione, idem enim est *Dialectica*, aut disputatoria scientia, ut ait Magister Soto.

3 Tertia propositio *Dialectica* versatur circa triplicem operationem intellectus. Ad cuius intelligentiam nota, quod tres sunt nostri intellectus operationes. Prima simplicium apprehensio: secunda compositio, seu diuisio: tertia discursus, seu ratiocinatio. Simplicium apprehensio est, quando cognosco aliquam rem, sibi de illa affirmando, vel negando, v. g. cognosco hominem, & ultra non progredior, ut affirmet, vel neget aliquid de illo, huiusmodi cognitio est simplex apprehensio. Compositio, seu diuisio est quando cognosco rem aliquam, affirmando, vel negando aliquid de illa, v. g. cognosco hominem esse rationalem vel non esse equum, prædicta cognitio, si est affirmatiua, est compositio; & diuisio si negatiua fuerit. Discursus, seu ratiocinatio est, quando ex vno cognito, aliud cognoscitur, v. g. quando cognosco hominem esse rationalem, & ex hoc infero esse risibilem, talis cognitio est discursus, seu ratiocinatio. Quod supposito, propositio asserit *Dialecticam* versari circa has tres operationes. & ita debet intelligi, ut dirigat intellectum, ne erret in illis. Et sic explicata probatur: nam intellectus potest errare in suis operationibus, & ideo indiget aliqua arte, seu scientia, quæ illum dirigat, & ordinet, sed ad hoc adiuuenta est *Dialectica* nulla enim alia ars, seu scientia hoc

munus præstat: ergo *Dialectica* versatur circa triplicem operationem intellectus dirigendo ipsam ne erret in illis.

4 Quarta propositio. In *Dialectica* incipienda est à dictione, seu termino. Hæc sic probatur: nam iuxta rectum ordinem doctrinæ debemus incipere à simplicioribus & imperfectioribus sed inter omnia, quæ considerat *Dialectica* terminus est simplicior, & imperfectior. Etenim omnia instrumenta Logica componuntur ex terminis: ergo à terminis est incipiendum.

C A P V T II.

De terminis in communi.

Relictis varijs acceptionibus huius nominis *terminus* in præfenti accipitur à Summulistis pro aliqua ratione communis ad omne illud, quod aliquomodo potest intrare in compositionem propositionis, & quod à Grammaticis vocatur *Dictio* à Summulistis nuncupatur *terminus*. In qua acceptione sic definitur. Terminus est vox significativa ad placitum, ex qua simplex conficitur propositio, v. g. ista vox *homo*.

8 Ad intelligentiam huius definitionis, & sequentiam aduerte ex dicendis à nobis lib. 2. c. 5. quod omnis bona definitio debet constare ex genere, & differentia: illud est genus definitionis, in quo conuenit definitum cum alijs à se distinctis. Et differentia illa est, per quam differt ab omnibus alijs, v. g. in definitione hominis dicitur, quod est *animal rationale*. In qua *animal* est genus in quo conuenit cum

equo, leone, & alijs, & ly rationale est differentia, in qua ab illis differt. Hoc modo in omni bona diffinitione debemus assignare aliquid, quod sit genus, & aliquid, quod sit differentia, vel ad minus aliquid, quod ponitur loco generis, & aliquid loco differentiae.

¶ Quo supposito ad explicatio-
nē diffinitionis termini deveniēdo
illa particula vox ponitur loco ge-
neris, in quo locō tenet terminus cum
ōnibus vocibus quā nō sūt termini.
significatiua ad placitū ponitur lo-
co differentiae in quod differat vocibus
nō significatib. ut ista vox *Blitiri*.
quæ nihil significat. Et etiā ad diffe-
rentiā vocū significantiū naturali-
ter, ut gemens infirmi, quæ omnia
excludūtūr à ratione termini; vlti-
ma particula ex qua *simplex cōfici-
tur propositio* ponitur ad excludē-
dā ipsā propositionē, quæ non cō-
ponitur à propositionē simplicē,
seu categoricā, licet cōponat pro-
positionē hypoteticā quæ ex plu-
ribus propositionibus simplicibus,
seu categoricis componitur, v.g.
hæc propositio, homo disputat, &
equus currit, dicitur enim in præ-
senti simplex propositio, quæ nō
cōponitur ex pluribus propositio-
nibus & hæc vocatur categorica.

¶ Circa quā diffinitionē aduer-
te illā dūtaxat cōvenire termino
vocali, qui cū sit notior nobis, so-
lus hic diffinitur & cū proportio-
ne prædicta diffinitio facili-
ter potest accommodari alijs terminis, nē-
perscripto, & metali, & hac ratio-
ne Aristoteli diffiniuit nomē voca-

le. Si autē velis terminū nō nū-
diffinire, sic cōficiēs diffinitionē
ex eod. M. Soto in r. edit. Sūmul.
est *signū propositionis categoricæ
cōnstanti*. Nec enim convenit
omni termino, & vocali quā scrip-
to & metali, qui omnes cōveniūt
in ratione communi signi.

¶ Cōtra hāc diffinitionē ar-
guitur primo. Nā ista vox *Blitiri*
est terminus, & tamē non est vox
significatiua ad placitū: ergo nō
recte diffinitur terminus per hoc,
quod sit vox significatiua ad placi-
tū. Probatur maior: nā cōponit
propositionē, v.g. si dicas *Blitiri*
est trisyllabū in quapropositione
ly *Blitiri* est subiectum, sed terri-
nus est ille, qui componit propo-
sitionem; ergo *Blitiri* est terminus.

¶ Ad hoc argumēt. negatur ma-
ior. Ad cuius probatiōē distingui-
tur maior; cōponit propositionē
materialiter cōcedo maiore; cōpo-
nit formaliter nego maiore; & etiā
distinguitur minor, terminus est qui
cōponit formaliter propositionē
cōcedo minore; qui cōponit mate-
rialiter nego minor. Itaq; cōpone-
re formaliter est cōponere signifi-
cādo aliquid aliud à se, pro quo
substituatur in propositione, &
componere materialiter est poni
in propositione loco sui, & non
significādo, & hoc non sufficit
ad rationem termini, de quo in præ-
senti tractamus.

¶ Arguitur secundo. Nam per
illam diffinitionem non excludi-
tur propositio à ratione termini:
ergo non est bona. Probatur an-
tecedens. Nam propositio est
vox

vox significatiua ad placitum, & componit alterā propositionem categoricam, v.g. in his, homo est animal est verū, homo est animal est propositio, in quibus ly homo est animal est extremum: ergo propositio nō excluditur ā ratione termini per illam diffinitionem.

14 Ad hoc argumentum negatur antecedens. Ad cuius probationē cōceditur antecedens quātum ad primā partem, nempe, quod propositio sit vox significatiua ad placitum. & quātum ad alia diffinitur: cōponit per se propositio nem nego antecedens, componit per accidens cōcedo antecedens. Ad cuius intelligentiam nota ex M. Soto, quod tā in naturalibus, quā in artificialibus, quāda sūt entia dumtaxat deservientia ad aliorū cōpositionem, & huiusmodi dicuntur partes, alia sunt perfecta, & cōpleta habētia rationē totius, quæ per se nō deserviūt ad cōpositionem aliorum, quāvis per accidens in alterius cōpositionē intrent, v.g. per accidēs ex hominibus fit populus. Sic in Dialectica quāda sūt per se partes ordinatæ ad cōpositionē aliorū, vt termini, qui sunt dictiones simplices, alia sunt per modū totius, quæ solū per accidēs componunt, v.g. propositio. Sic ergo debet intelligi terminū componere per se, & vt partē per se ordinatā ad cōpositionem propositionis.

15 Arguitur tertio. Nam extra propositionē dātur termini, & ta-

mē extra propositionē non componunt propositionem: ergo malē diffinitur terminus, quod ex illo conficatur propositio. Minor est certa, & probatur maior: nam extra propositionē hæc simplex dictio *homo* terminus est, & etiam si non darentur propositiones, esset terminus: ergo extra propositionem dantur termini.

16 Ad hoc argumentū cōcessa maiori, diffinitur minor: extra propositionē nō cōponūt actualiter propositionē cōcedo minori; nō cōponūt aptitudinaliter, id est, nō habēt potētīā, seu aptitudinē ad cōponēdū nego minori. Etenim de ratione termini nō est adtuc cōponere, & sic intelligēda est diffinitio, iuxta cōmune proloquiū Summularum verba in diffinitione nō dicūt adtū, sed aptitudinem & hāc habēt termini extra propositionē, quāvis extra illā nō cōponāt actualiter. Et licet nō essent propositiones, tamē essent termini, quia quātū est ex parte illorū possent cōponere propositiones, si darentur. CAPVT III.

De signo, & eius diuisionibus.

17 **C**um terminus sit signū, in presenti breuiter tractādū est ā nobis de signo, & eius diuisionibus, vt facilius intelligatur essentia termini. Signū igitur sic diffinitur est quod potentia cognoscitur alicuius aliud ā se representat, v.g. ista vox *homo* representat hominem, & imago Imperatoris representat Imperatorem.

18 Ademius intelligentiā nota non esse idem facere cognoscere, repræsentare, & significare, ista enim se habent tāquā superius, & inferius. Nā facere cognoscere cōtingit quadrupliciter, nēpē effectiue, obiectiue, formalitēr, & instrumentaliter. Facere cognoscere, effectiue est esse causam efficientem cognitionis, v.g. potētia, intellectiua efficiens cognitionem, facit cognoscere effectiue. Obiectiue est esse causam obiectiuā, seu esse obiectū cognitionis, v.g. paries, obiectus visui facit cognoscere obiectiue idest per modū obiecti: facere cognoscere formaliter, & instrumentaliter, est idem quod repræsentare, seu significare formalitēr, & instrumentaliter, de quo postea dicitur. Repræsentare est rem præsentem facere potentiz. Et accipitur tripliciter, obiectiue formalitēr, & instrumentaliter. Repræsentare obiectiue est rem præsentem facere per modum obiecti. Significare autem cōtingit dupliciter, scilicet formaliter, & instrumentaliter. Vnde inferitur prædicta tria se habere vt superius, & inferius, & quia idem est significare, ac esse signum, veniamus ad explicationem definitionis signi.

19 In quibz *repræsentare* ponitur loco generis, in quo cōuenit eū omni obiecto, quod repræsentat se, idest facit se ipsum præsens potentiz. *Ly potentie cognoscitiue* intelligitur de omni tā hominum, quā brutorum. *Ly aliud ā se* ponit

tur ad excludenda omnia obiecta quæ se ipsa tantū repræsentat; & debet intelligi, quod signū repræsentet aliud, idest, distinctū in essentia, & id circo vnū ovū nō est signum alterius ovi, cum vtrumq; habeat eādem essentia. Ex qua diffinitione inferitur quatuor cōditiones requiri ad signum. Prima est repræsentatio. Secunda habitudo, seu cōparatio ad potentia per modum obiecti. Tertia ordo ad signatum, ā quo specificatur. Quarta diuersitas, seu alietas essentialis inter signum, & signatum.

20 Diuiditur primo signum in signum naturale, & ad placitum, & ex cōsuetudine. signum naturale est *quod ex natura sua aliquid aliud ā se repræsentat*, v.g. fumus ex natura sua repræsentat ignem. Signum ad placitum est illud, *quod ex voluntate hominum imponitū aliquid aliud ā se repræsentat*, v.g. si tra vox homo repræsentat hominem, quia ad hoc fuit imposita, seu destinata ā Republica. Et non sufficit impositio quelibet priuata vnius, vel alterius hominis, sed requiritur vt sit auctētica, idest, facta ā habente potestatem, v.g. ā tota Republica, vel ab eius Principe. Signum ex consuetudine est, *quod ex usu hominū repræsentat*, v.g. ra mus ante tabernam significat vinum vendibile, ex vlu hominum: & canis capē visus præcedere dominiū suū significat hunc venire. 21 Dux differentiæ versātur inter signum naturale, & ad placitum.

Prima est, quod naturale significat apud omnes nationes, v. g. fumus, apud omnes repræsentat ignem, quia apud omnes est eadē natura. Signum vero ad placitum significat apud illā nationem, apud quā est impositum, & nō apud aliā, v. g. ista vox homo, tātum apud Latinos, qui agnoscunt suā impositionem, significat hominem. Secunda est, quod signum naturale non potest deponi à sua significatione, eo quod ex sua natura, id est, ex suis principijs intrinsicis habet significare, quæ à re ipsa auferri non possunt. Signum autem ad placitum potest deponi à sua significatione, quia illā habet dependenter à voluntate hominum, qui, quoties voluerint, possunt illā auferre. Signum ex cōsuetudine reducitur ad signum naturale, quia cōsuetudo est altera natura. Vel ad maiorem claritatem dicamus aliquādo reduci ad naturale, nempe, quādo cōsuetudo fundatur in natura, vt in exemplo de cane precedente dominum, & aliquādo reduci ad signum ad placitum, videlicet, quando cōsuetudo fundatur in voluntate hominum, vt in exemplo de ramo posito ante tabernā: in quo casu, & alijs similibus interuenit quædam virtualis impositio Reipublicæ.

22 Secundo dicitur signum, in signum formale, & instrumentale. Formale est, quod se ipso, & nō mediante alio repræsentat, v. g. cōceptus mentis repræsentat obiectum,

cōceptus enim hominis se ipso repræsentat hominem. Instrumentale est illud, quod præ existente cognitione sui aliquid repræsentat, v. g. vestigium animalis pulueri impressum repræsentat animal, ita vt prius ipsum vestigium cognoscatur, & idem est de imagine Imperatoris. Ex quo deducitur esse necessarius duas cognitiones ad signum instrumentale, alterā qua cognoscatur ipsum signū in se, & alterā qua cognoscatur signatū, v. g. prius cognoscitur vestigiū animalis, & deinde cognoscitur ipsū animal. At ad signū formale vna sufficit, qua cognoscatur signum, & si gnatum, id est cognoscatur ipsum in ipso signo. Argumenta, quæ posunt ob stare cōtra doctrinā huius capituli, facillē dissolues ex dicendis à nobis in nostris conferentijs, tractatu secundo per totum.

C A P V T IV.

De diuisione primi termini, & de notitijs, & conceptibus.

3 Dicitur terminus primus ex parte materiæ remotæ, in vocalem, scriptum, & mentalem. Vocalis iā diffinitus est supra, c. 2. Scriptus sic diffinitur, est scriptura significatiua ad placitū, ex qua simplex cōficitur propositio scripta, v. g. hæc dictio homo scripta in libro. Mentalis est: Notitia formaliter significatiua, ex qua simplex cōficitur propositio mentalis, v. g. cōceptus hominis, qui est signū.

formale illius, dicitur notitia forma liter significatur, quæ diffinitiones explicari debet cū proportionem si cut explicamus diffinitionem termini supra positā. Ex quibus infertur hos terminos solū distingui ex parte materiali & quod sit eadē ratio formali termini, quæ si applicetur voci, dicitur terminus vocalis si utem scripturæ dicitur scriptus, & tādē si notitiæ mentis, mentalis nuncupatur: sicut in artificialibus distinguitur anulus aureus, & ferreus, in quibus est eadem forma applicata diversæ materiæ; ac proinde hæc diuisio est accidentalis quæ diuiditur forma per diuersa subiecta, & materialia.

24 Ad intelligentiā diffinitionis termini explicat hic M. Soto quod duplex sit notitia, & quod duplex cōceptus. In quo notādū est breuiter, quod ad cognitionem aliquis cōcurrunt potentia ipsa, & species quædā inmissa ab obiecto, quæ est similitudo illius, & dicitur species impressa, quia imprimitur ipsi potentiæ, ratione cuius determinatur ad cognitionem illius obiecti, cuius est similitudo. Deinde potentia elicit actionem, quæ dicitur cognitio, & hæc etiā vocatur notitia, & per hanc produciturdōlū quod vocatur species expressa, quia in illo exprimitur obiectū; & etiā cōceptus, eo quod sit quasi partus ipsius cōceptus fecundati & quasi impregnati specie impressa, quæ est semen obiecti, &

ex hoc nascitur illud cōmune proloquū *ab obiecto, & potentia paritur notitia*. Et hic non sumitur pro intellectu ipso, sed pro termino illius, nempe cōceptu. Itaq̃ notitia dicitur ipsa cognitio, & terminus illius vocatur cōceptus.

25 Quo supposito notitia est duplex, alia intuitiua, & alia abstractiua. Intuitiua est *notitia rei præsentis*, v. g. *notitia*, quā habeo huius calami, seu papyri. Notitia abstractiua est *notitia rei absentis*, v. g. *notitia*, quā ego habeo parentis mei defuncti, vel amici absentis. Inter quas notitias quatuor versatur differentia. Prima ex parte obiecti; nā intuitiua dependet ab obiecto præsentis per se producente, vel cōseruare species; abstractiua vero dependet ab speciebus relictis in absentia obiecti, & cōseruatur in memoria. Secunda ex parte effectus; nā notitia intuitiua certificat nos de accidentibus obiecti clarē, & distinctē; de quibus non possumus fieri certi per abstractiuā. Tertia est ex parte ordinis; nā suapte natura intuitiua prior est abstractiua; quia abstractiua producitur ab speciebus, quæ relinquuntur ex aliquo obiecto præsentis, cuius fuit notitia intuitiua siue sit idem obiectū abstractiuæ, siue aliud, v. g. *ex notitia intuitiua mei parentis relictæ sunt species*, quibus illum cognosco iam defunctum, & quando audio dicere Romam esse, illum cognosco ad nomen alicuius ciuitatis à me in-

intuitiue cognita. Quarta differētia est ex parte subiecti: nā intuitiua potest esse in intellectu, & in sensibus interioribus, & exterioribus: abstractiua vero solum potest esse in intellectu, & sensibus interioribus, qui conseruant species in absentia obiecti, non autem in exterioribus, qui non attingunt obiecta absentia,

26 Conceptus diuiditur in conceptū non ultimātū, & ultimātū, non ultimatus est conceptus termini, seu vocis significantis, v.g. *conceptus* huius vocis *homo*, prout concipitur significatiua hominis. Ultimatus est conceptus rei significatæ per terminū, aut per vocē, v.g. *conceptus* hominis significatæ per hanc vocem *homo*. Rursus conceptus est duplex, alius directus, & reflexus alius. Directus est ille, quo directe attingitur res aliqua, v.g. *conceptus*, quo cognosco hominem. Reflexus est conceptus alterius conceptus eiusdē cognoscentis v.g. quando cognosco me cognouisse tunc formo conceptum, quo repræsentatur primus conceptus. Et exigitur, quod vterque conceptus sit in eodem cognoscente: nam quando ego cognosco conceptum Petri, tunc meus conceptus licet sit conceptus alterius conceptus nō est reflexus, quia nō sit in eodem cognoscente. Et simili ratione conceptus vnus Angeli, quo cognoscit conceptum alterius, non dicitur reflexus.

C A P V T V.

Determino vniuoco, æquiuoco, & analogo.

27 **D**iuiso ita termino ex parte materialis, remoti in vocalem, scriptū, & mentalem, incipimus illū diuidere ex parte materialis, seu subiecti proximi, quod est signū iuxta varios modos significandi. Et in primis diuiditur in vniuocū, æquiuocū, & analogū. Vniuocus est, qui sua significata vnico conceptu repræsentat, v.g. *ly homo* repræsentat indiuiduam naturā humanā vnico conceptu. Repræsentare plura vnico conceptu est illa repræsentare, prout conueniunt in aliqua ratione cōmuni & ita *ly homo* significat indiuiduam naturā humanā, prout conueniunt in tali natura. Æquiuocus est, qui significat sua significata diuersis conceptibus Id est, prout inter se differunt, & nulloatenus conueniunt, v.g. *ly canis* repræsentat canem cœlestem, marinum & latrabilem, prout inter se differunt, atque adeo diuersis conceptibus: nā cuiuslibet significato correspondet suus conceptus in intellectu. Analogus mediū est inter vniuocū, & æquiuocū & sic est ille, qui sua significata partim, prout conueniunt, & partim prout differunt, repræsentat, v.g. isti vox *Nero* repræsentat Neronem Imperatorem & hominem crudelem, non prout inter se omnino conueniunt, seu omnino differunt, sed partim, ut conueniunt in crudelitate, &

partim prout in se differunt.

28 Aequiuocus diuiditur in æquiuocum à casu & æquiuocum à cōsilio. Aequiuocus à casu est, qui nulla habita habitudine, vel proportionē ad aliud imponitur ad significandum plura, v.g. canis imponitur ad significandos prædictos tres canes nulla habita proportionē vnus ad aliud, vt iste terminus Petrus quando imponitur ad significanda plura indiuidua, quæ illo nominatur, nulla cōsideratione facta vnus ad aliud. Aequiuocus à cōsilio est, qui habita aliqua habitudine, vel proportionē vnus ad aliud, imponitur ad illa significanda, v.g. quādo alicui imponitur hoc nomen Petrus, propter deuotionem sancti Petri, vel quia pater suus ita vocabatur, vel quādo interuenit aliqua similitudo. Et Aequiuocus à cōsilio propriè est analogus, æquiuocus autem à casu est propriè æquiuocus.

29 Pro analogis assignatur duæ regulæ à Summulistis. Prima est, analogum per se sumptum stat pro famosiori significato. Hoc est dicere, analogum, quod non restringitur à membro minus principali, nec respectu illius subiicitur in propositione, supponit pro famosiori, id est, pro principali significato, v.g. iste terminus Nero significat Imperatorem Neronem, vt significatum famosius, & principalius, & tanquā minus principale significat hominem crudelem, si autem dicas Nero, aut Nero cur-

rit, tunc supponit pro Imperatore Nerone, qui est principalis significatum. Secunda regula est. Talia sunt subiecta, qualia permittuntur ab eorum prædicatis. Hoc est dicere, analogum, quod subiicitur respectu membri minus principalis, accipitur pro significato ipsius prædicati, v.g. si dicas homo est pius: ly homo non stat pro uiuo, sed pro mortuo. Nō est autē hic ex professo tractādū de vniuocis, æquiuocis, & analogis, de quibus late agemus in ante prædicamentis in Logica, sufficiant hæc breuiter dicta pro capitu incipientium.

C A P V T VI.

De termino categorematico, & sine categorematico.

30 **R**elinquitur ab arte terminus æquiuocus, cum ad finem illius nō solum sit inutilis, sed nocivus. Et vniuocus; siuē, vt alij volunt existimātes præcedentem diuisionem esse termini vocalis, terminus in cōmuni diuiditur in categorematicum, & sine categorematicum. Quæ voces sunt Græcæ, idem enim est categorematicus, ac significatiuus, seu prædicatiuus; & sine categorematicus est idem ac cōsignificatiuus, vel cōprædicatiuus. Categorematicus est, qui significat aliquid per se. Significare aliquid per se est significare aliquid per modum cuiusdā rei, ita, vt per se possit esse subiectum, vel prædicatum in propositione, v.g. homo significat hominem per modum cuiusdā rei, & pot est esse

per se, id est, sine cōsortio alterius; subiectum, vel prædicatum, ut in hac propositione homo est animal. Syncategorematicus est, qui significat aliquammodo. Significare aliquammodo est significare aliquid per modum modi, & sic per se non potest componere propositionem nisi cum consortio alterius. v.g. ly omnis, & ly velociter significat velocitatem per modum cuiusdā modi, nec potest esse subiectū, vel prædicatum, nisi adiungatur categorematico, ut in hac propositione omnis homo velociter currit. Et nota, quod ad rationem categorematici parū interest, quod significet aliquid, vel aliqua in plurali, & ideo ly homines est terminus categorematicus.

31 Arguitur primo contra dictas diffinitiones. Nam iste terminus *velociter*, & iste velocitas significat eādem rem, nempe velocitatem, sed velocitas est terminus categorematicus: ergo etiam ly velociter. Et confirmatur: nā ly velociter potest esse subiectum per se propositionis, ut in hac, *velociter est modus*, sed hoc est proprium categorematici: ergo terminus categorematicus.

32 Ad hoc argumentum distinguo maiorem, significant eandem rem eodem modo nego maiorem: diuerso modo concedo maiorem. Nā ly velocitas significat velocitatem per modum cuiusdā rei; & ly velociter significat eādem per modum cuiusdā modi alterius rei,

& ad distinguēdos terminos maxime attendendum est ad modū significandi, & nō ad rem significatā. Ad cōfirmationem respondeo negando maiorem: nā ex modo significandi syncategorematici, qui est per modum modi, nascitur, ut non possit esse subiectum, quod debet significari per modū rei, ac proinde illa propositio nullum sensum facit.

C A P V T VII

De termino communi, & singulari.

33 **T**erminus categorematicus diuiditur in cōmunem, & singularem. Cōmunis est, qui significat plura diuisim. Significare plura diuisim est significare illa prout in aliqua ratione cōmuni cōueniunt, v.g. ly homo, significat Petrum, & Ioannem, prout in ratione cōmuni hominis, cōueniunt. Terminus singularis est, qui significat vnum tantum. Id est, vnū ut distinctū ab omni alio, v.g. ly Petrus significat vnum indiuiduū, ut cōdistinctum in conditionibus indiuiduibus, ab omni alio.

34 Rursus diuiditur terminus in cōmune. Rursus diuiditur terminus lectius est, qui in singulari numero significat plura copulatiuim. Id est, significat plura, ita ut de quolibet illorum in particulari non possit affirmari, v.g. ly Hispalis significat omnes ciues huiusciuitatis, ita ut non possit de quolibet affirmari, quod sit Hispalis. Diuisius est qui

in

in singulari numero significat unū, vel plura diuisim, id est, ita vt de quolibet possit verificari, v.g. *ly homo* verificatur de Petro, & de Ioanne. Diximus autem in singulari numero. Quia plurale mensurandum est per singulare, v.g. *ly homines*, est diuisivus, & *ly populi* est collectivus, Et idem est quādo plurale accipitur pro singulari collectiuo, v.g. *Parisijs* & *Burgi*.

35 Vltimus terminus cōmunis diuiditur in trāscēdētē, supra trāscēdētē, & non trāscēdētē. Trāscēdēs est, qui significat omnia, & de omnibus verificatur. Et cōtinētur his dictionibus *res haec*, id est res, ens, vāū, bonū, aliquid, verū. Vocanturque trāscēdētes, quia trāscēdūt omnia; supra trāscēdēsestille, quia dē plura se extēdit, quam trāscēdēs. Vt *ly imaginabile*, & intelligibile, qui non solum verificantur de rebus habentibus aliquod esse, sed etiam de omniō fictitijs, & chimericis. Non trāscēdēs est, qui aliquā rō determinatē significat. v.g. *Petrus*, *homo*, &c.

36 Denique terminus singularis diuiditur in singularem dēterminatū, & singularem dēterminatū. Singularis determinatus est, qui vnum determinate significat, v.g. *ly Petrus*. Singularis vagus est ipsum nōmē cōmune cū aliquo signo demonstratiuo, v.g. *hic homo*, hoc ens: & etiam quādo additur *ly* quidā, v.g. *quidā homo*. Singularis ex suppositione est, qui facta aliqua suppositione vnam significat, v.g. *ly filius regis*, supposito;

quod Rex nō habeat nisi vnū filiū, illud tantū significat. Sed ait M. Soto, hunc terminum non esse simpliciter singularem magis quā istum Phenix,

37 Arguitur contra diffinitionē termini cōmunis. Nā *ly Deus*, est terminus cōmunis, & tamē nō significat plura diuisim, ergo diffinitio assignata nō est bona. Probatur minor: nā *ly Deus* significat vnū Deum verum, qui vnus solus, & singularissimus est; ergo nō significat plura diuisim, de quibus possit verificari. Et idē argumentū potest fieri de his terminis Sol, Luna, &c. qui vnū tantum significāt, cum non sit, nisi vnus Sol, & vna Luna.

38 Ad hoc argumentum concessa maiori, negatur minor. ad eius probationem distinguitur antecedens, significat vnum solum Deum verum ex parte rei significat & cōcedo antecedens; ex parte modi significandi, nego antecedens; & eodem modo debet distingui consequens. Etenim *ly Deus* ex parte modi significandi, ita Deum significat, vt si per impossibile esset plures dii, de illis verificaretur. Cuius ratio est, quia solum significat naturam Diuinam, non significat singularitatem, sicut hoc nomen *homo*, & hoc sufficit ad rationem termini communis, vt latere dicemus tractatu quarto, de terminis. Et eodem modo dicatur de *ly sol*, & *ly luna*, significat.

ficant enim ex parte modi significandi naturam ipsam Solis, & Lunæ, & non singularitatem.

C A P V T VIII.

Determinatio absoluta, & connotatiua.

32 **R**ursus terminus categoriæ rematicus diuiditur in absolutum, & connotatiuum. Absolutus est, *qui significat aliquid per modum per se stantis*, v. g. *ly homo*, & *albedo*. Connotatiuus est, *qui significat aliquid per modum alteri adiacentis*, v. g. *ly albus*, significare aliquid per modum per se stantis est, ita illud significare, ac si per se staret, & nulli subiecto adiaceret, v. g. *ly albedo* significat albedinem quæ adiacet alii cui, cæterum non significat ut adiacet, sed ac si per se staret, ac proinde per terminum absolutum potest significari accidens, vel substantia dum modo significetur per modum substantiæ, & hoc est significare per modum per se stantis, & significare per modum alteri adiacentis est significare per modum accidentis, id est, ut adiacens alicui, & idem per connotatiuum potest etiam significari substantia, vel accidens si per modum accidentis significetur, ut *ly humanum*, & *rationales* sunt connotatiui, qualescunque significant substantiam ex modo significandi, illa significant per modum accidentis, id est alteri adiacentis. Et qui dicitur ut dictum est, distinctio terminorum non sumitur ex re significata, sed ex modo significandi, quod sem-

per prae oculis habeatur, ut cognoscatur quidditas terminorum.

40 Ex quo sequitur connotatiuum habere duplex significatum, videlicet formale & materiale, illud dicitur formale, quod denotatur adiacere, & illud materiale cui denotatur adiacere, v. g. *album* significat corpus habens albedinem, seu proprius loquendo albedinem adiacere corpori, ac proinde albedo, quæ adiacere denotatur, est significatum formale, & corpus cui adiacere denotatur est materiale, & ratio est: nam corpus non aliter significatur, nisi quatenus in se habet albedinem. Et ex hoc colligitur significatum formale esse principalius, ut hic docet Mag. Soto, de quo dicemus in nostris conferentijs tract. 3.

41 Vltimus diuiditur terminus in concretum & abstractum. Concretus est *qui significat rem habentem, & rem habitam*, v. g. *albus* significat albedinem habitam, & corpus habens illam, & homo significat humanitatem, & suppositum habens illam. Abstractus est, *qui significat rem habitam*, v. g. *humanitas*, & *albedo*. Concretus est duplex, sicut & abstractus alius vltimus, & alius non vltimus. Abstractus non vltimus est a quo potest desumi alius abstractus v. g. *albedo* est abstractus non vltimus quia alius abstractus fit v. g. *albedinitas*, abstractus vltimus est, a quo alius abstractus non potest deduci, v. g. *albedinitas*. Concretus non vltimus est, a quo alius concretus desumitur, v. g. *albus*, a quo accipitur albedo, qui est concretus vltimus.

Ex

42 Ex quo inferitur nō esse idem terminum cōnotatiuum & cōcre-
tum: & absolutum, & abstractum.
Et enim concretus ad plura se ex-
tendit, nempe ad omne id quod
significat habens, & habitum; at
cōnotatiuus addit talem modum
significandi per modum alteri ad-
iacentis. Quapropter ly *homo* est
terminus cōcretus, & nō cōnota-
tiuus, cum significet humanita-
tem per modum per se stantis, atque
adeo est absolutus; ex eisdem colli-
gitur, nō esse idem absolutum, &
abstractum. Sequitur tamen omnia
nomina adiectiua esse termi-
nos cōnotatiuos; vt cōstabit dis-
currendo per singula; non tamen
omnia substantiua sunt absoluta: nā
ly *albam* substantiue sumptum est
cōnotatiuus, & ly *creator*, & *Pa-
ter*, cum sint nomina substantiua.
Quidquid sit de Grammaticis, qui
pro eodem reputant absolutum,
& cōnotatiuum, ac substantiuum,
& adiectiuum, cum hi assignent
easdem diffinitiones, quas nos
assignamus absoluto, & cōnota-
tiuo. Illi enim solum attendunt
ad cōuenientiā & cōhærentiā vo-
cum, vt hic docet Magister Soro.
43 Arguit primo cōtra diffini-
tionem cōnotatiui. Nā ly *cæcū* est
terminus cōnotatiuus; & tamen
non significat aliquid per modum
alteri adiacentis, sed potius per
modum nō adiacentis: ergo diffi-
nitio tradita nō est bona. Maior est
certa, & probatur minor. Nam ly

cæcū significat visum, vt nō adia-
centem alteri, hoc enim est *cæcū*,
id est non habens visum: ergo non
significat aliquid per modum alte-
ri adiacentis, sed potius per mo-
dum non adiacentis.

Ad hoc argumentum concessa
maiori, negatur minori; adeius pro-
bationem dico ly *cæcū* significa-
re ipsam priuationem visus, per
modum adiacentis alicui, ita vt
privatio ipsa sit significatum for-
male, nō autem visus, & cum sig-
nificet ipsā priuationem, vt adia-
centem alteri, de illo verificatur
diffinitio à nobis posita. Cum nō est
necessarium addere illā particulā
per modum nō adiacentis, vt ali-
qui addunt propter nomina priua-
tiua, aut negatiua, quia hæc signifi-
cat formaliter ipsā priuationem,
seu negationem per modum adia-
centis alicui.

44 Arguitur secundò. Nā ly nō
intelligibile est terminus cōnota-
tiuus, & tamen nihil significat, er-
go diffinitio cōnotatiui nō est bo-
na. Probatur minor: nā vel signifi-
cat id, quod est intelligibile, vel
quod non est intelligibile; nō pri-
mum cum potius significet nega-
tionem intelligibilitatis, non se-
cundum cum non intelligibile nō
est significabile, aliās esset intelli-
gibile; ergo nihil significat.

Ad hoc argumentum quòd vo-
catur à M. Soro Cruz Dialectico
rum, facilliter respondet ipse neg-
do minorem; ad cuius probatio-
nem respondet illum terminum

significare negationem intelligibilis sicut nō homo significat negationem hominis; at propter amplitudinem de *ly* intelligibile nō est dicendum significare non intelligibile propter reflexionem; at facilius potest dici significare etiā non intelligibile. & ad impugnationē dico non intelligibile esse significabile seu intelligibile. quia tenus nō est intelligibile id est intelligibile. & significabile est. ipsum non esse intelligibile.

C A P V T IX.

Determino prima, & secunda intentionis.

45 **B** Reuissimē de his agendum est; nam vt aduertit Mag.

Soto prouectiores auditores postulant. Ad quorum intelligentiam nota, quod sunt aliqua predicata, quæ conueniunt rebus, prout à parte rei, v.g. homini esse rationalem, risibilem, album. &c. Alia sunt predicata, quæ conueniunt rebus, prout sunt in intellectu, v.g. esse speciem conuenit homini, prout ab intellectu concipitur communiter absque singularibus. & per ordinem ad illa. Prima predicata dicuntur entia realia; & secunda vocantur entia rationis.

46 Quo supposito, terminus primæ intentionis est, qui significat aliquid secundum id, quod conuenit in re. Id est aliquid reale independens ab operatione intellectus; v.g. *homo, Petrus*, & alij huiusmodi termini significantes ipsas reales naturas; quæ à parte rei habent

suum esse. Terminus secundæ intentionis est, qui significat aliquid secundum id, quod habet per ordinem ad cōceptum mentis. Id est, significat aliquid ens rationis, quod tantum habet esse in intellectu, v.g. *ly species* significat illud esse, quod tribuitur ab intellectu quando concipitur sine singularibus. Nec in his magis immorandum est; nam eorum plena cognitio dependet ex dicendis in Logica in explicatione entis rationis.

47 In præsentī addenda est alia diuisio termini in terminum finitum & infinitum. Terminus finitus est qui aliquā naturā determinatē significat; v.g. *homo, Petrus*, & huiusmodi Terminus infinitus est qui nihil determinat ex vi suæ significacionis. v.g. *ly non homo*. Ad cuius intelligētīā adverte, quod *ly non*, potest sumi dupliciter, & negatē, & infinitatē. Tūc sumitur negatē dicitur Si nūllus, quādo trāsit ad verbum, & illi applicat suum significatum. v.g. si dicas *non homo* currit, id est, homo non currit. Tūc sumitur infinitatē quādo applicatur subiecto, v.g. si sit sensus nō homo id est, quid quid non est homo. At siue applicetur verbo, siue subiecto potest sumi infinitatē et nā etiā potest facere hunc sensum non currit, id est, quid quid non est currere Quādo autem *ly non* sumitur infinitatē, tūc si adiungatur termino, resultat terminus infinitus.

CAPVT X.

De termino complexo, & in-
complexo.

48 **T**Alem diuiditur termi-
nus in complexum & in-
complexum. Complexus
est cuius partes sunt per se signifi-
cativæ, id est quælibet per se sepa-
rata, significat, v.g. *homo albus*.
constat ex duobus vocibus, nempe
homo, & *albus*, quarum quælibet
per se significat. Incomplexus est
cuius partes non sunt per se signifi-
cativæ, v.g. *homo*, & *Petrus*, &c.

49 Ad maiorem intelligentiã
termini complexi ponantur duæ
conditiones requiritæ, vt aliquis
terminus sit complexus. Prima est,
quod totum resultet ex significatio-
nibus partium, ita vt totum signifi-
cet iuxta significationem partium,
& partes iuxta significationem
totius, quapropter *ly lominus* nõ
est complexus, quia licet eius partes
significent nempe *ly* & *ominus*, nõ
tamen ex his significatione re-
sultat significatio totius, cum illæ
significent dare minũs, & totum sig-
nificet illũ quidominũ seu pote-
statem habet. Secundõ conditio est,
quod si vnã pars deponatur à sua
significatione, totum complexũ
deponatur, & hæc deducitur ex
prima, licet illum magis explicet.

50 Arguitur contra diffinitio-
nem termini complexi. Nã nomina,
quæ à Grammaticis vocantur

cõpositæ figuræ, v. g. *igniferus*,
armiger, *res publica*, & huiusmodi
diffinitur termini incomplexi; & ta-
men illis quæ veniunt tã diffinitio
complexi, quã cõditiones assigna-
tæ pro illo, ergo prædicta diffini-
tio nõ recte assignata est, nec con-
ditiones verificantur in solo cõple-
xo. Maior est certa, cũ præd. & i
nomina subordinantur vni simpli-
ci cõceptui. Et minor probatur, nã
illa habet partes per se significati-
uas, & significatio totius resultat
ex significatione partium, ita vt si
vna deponeretur à sua significatione,
totum nõ significaret, vt constat
in *ly res publica*. Etenim cõponi-
tur ex duab. diffinitionib. scilicet *res*,
& *publica*. Quarũ quælibet per se
est significatiua, & quod istæ signi-
ficat idẽ significat totum resultas:
ergo prædictis nominib. cõ. veniunt
& diffinitio, & cõditiones termi-
ni complexi à nobis assignatæ.

51 Ad hoc argumentũ cõce-
ditur minor, propter rationem ibi
positã, nempe, quia nomina illa sub-
ordinantur vni simplicij, & incomplexo
cõceptui, ex quo clarẽ colligi-
tur ipsa nomina vocalia esse incomplexa.
Et negatur minor ad cuius proba-
tionem negatur antecedens: nõ
enim est de ratione nominis cõpo-
sitæ figuræ habere partes per se
significatiuas, vt constat quãdo cõ-
ponitur ex duabus factis, v. g. *ly*
armiger cõponitur ex *ly armi*, &
ger, quæ nihil significant, & si ali-
qua cõponantur ex duabus inte-
gris significantibus, hoc est, per

est per accidens ad rationem nominis compositæ figuræ. Et insuper addit Magister Soto prædictas partes non significare intra nomen compositæ figuræ, sed tantum extra illud, atque adeo significatio totius non resultat ex significatione partium; & cōsequenter si aliqua deponeretur à significatione sua, adhuc totū compositum significaret; nam nova impositio fuit requisita; ut talia nomina significaret, præter impositionem partium: ac proinde nec diffinitio, nec conditiones complexi conveniunt prædictis nominibus.

CAPUT XL.

De terminis pertinentibus, & impertinentibus.

52 **D**ivise iam in præcedenti bus termino in singulari, modò in plurali numero dividuntur termini, ut constet quo modo inter se comparentur. Igitur termini alij sunt impertinētes, & sic diffiniuntur. *Quorū neuter, aut alteriū infert, aut alteri repugnat, v.g. doctus, & iustus, nō enim sequitur ex eo quod sit doctus aliquis, esse iustū, nec repugnat docto esse iustum, vel ē contra.* Alij sunt pertinentes, *quorū alter, aut alteriū infert, aut alteri repugnat.* Et isti dividuntur in pertinentes sequela, nempe *Quorum alter alteriū infert, v.g. homo, & risibile, ex vno aliud sequitur, & impertinētes repugnantia,*

scilicet, *quorum alter alteri repugnat, v.g. album, & nigrum.*

53 Rursus pertinentes sequela alij sunt cōvertibiles, *qui se mutuo infert, v.g. homo, & risibile, ex vno sequitur aliud, & ē converso,* alij sunt nō cōvertibiles, *quorū unus alteriū infert, & nō ē cōtra, v.g. homo, & animal.* Ex primo sequitur secundus, & nō ē cōtra, cū cōparentur, ut superior, & inferior. Vltorius cōvertibiles alij sunt synonymi, id est, distinctæ voces significati vā habentes idem significatū, v.g. *ensis, & gladius, lapis, & Petra.* Alij sunt nō synonymi, nempe diversæ voces significates diversas res, v.g. *homo, & risibile.* Vbi adverte, quod synonyma, idem sūt, ac simul nomina eiusdē rei significatæ. Et *homonyma* sūt duæ res eiusdē nominis. Termini pertinētes repugnantia dividuntur iuxta divisione oppositionis, quæ dividitur in contrariam, contradictoriā privativā, & relativā; sed de his in post prædicamētis, & cū hac proportionē dividuntur termini in repugnantes, seu oppositos cōtrariē contradictoriē, privativē, & relativē. Qui melius cognoscetur, explicata natura cuius vis repugantiæ, & oppositionis, ut fiet in præ allegato loco. Hic à M. Soto reducitur ad epilogum omnes divisiones terminorum, sed ita breviter à nobis sunt assignatæ, ut suffraganeum iudicemus, illas rursus epilogare.

PROEMIVM.

14 **C**orrespondet liber iste alteri, qui ab Aristotele, & D. Thoma vocatur *Perihermenias*, id est, ut D. Thomas docet in proemio prædicti libri, de *interpretatione*. Interpretatio enim latè accepta dici potest de qualibet dictione significativa, verū in proprio, & riguroso sensu, solū verificatur de oratione enuntiativa iuxta explicationē ipsius D. Thomæ ibidem, & cōsequenter obiectum prædicti libri est *enuntiatio*, seu propositio, & cū præfens illi correspondet, idcirco id obiectum habet nempe enuntiationem, seu propositionem. Et quia principales partes enuntiationis sunt nomen, & verbum, statim in principio libri *Perihermenias* agit Aristoteles de illis, eorumque diffinitiones proponit, quas ibidem explicat D. Thomas. Deinde tractat de oratione, quæ quid cōmunē est ad enuntiationem, & alia, ut tandem explicet naturā, & quidditatem enuntiationis. Ergo eundem ordinem servamus in præfatu libro, ac proinde prius de nomine, & verbo tractamus, postea de oratione, & eius divisione in perfectā, & imperfectā, ubi sequentes Mag. Soto, & communem vsum, agimus de modo sciēdi, & eius speciebus. Insuper naturā, & quidditatem

tatem enuntiationis explicāmus, eamque varijs divisionibus partimur, ac denique de proprietatibus cōvenientibus terminis intra propositionem dicemus.

CAPVT I.

De nomine.

55 **C**onstat propositio ex nomine, & verbo, tanquā ex partibus principalibus sui, ita ut nomen sit materia, & verbum sit forma; & quia materia prior est, idē eius cōsideratio etiam prior debet esse, ac proinde prius a nobis agēdū est de nomine, quā de verbo.

Nomen igitur sic diffinitur. *Est vox significativa ad placitū, sine tempore, cuius nulla pars per se separata est significativa finita, & recta, v. g. ly homo.* Primæ particulae huius diffinitionis debet intelligi, & explicari, sicut et diffinitione termini; *ly, sine tempore* ponitur ad excludendum verbū, v. g. *amo*, quod significat cū tempore, ut in sequenti capite dicemus. Altera particula, nempe, *cuius nulla pars per se separata est significativa*, ponitur ad excludendos terminos cōplexos, v. g. *homo albus*, & alios similes, *ly* finit excludit nomina infinita, ut *ly nō homo*, & ita ponitur ad excludendos casus obliquos, eius scē nominis, v. g. *ly hominis*, & *homini*.

56 Ad huius diffinitionis explanationem adverte primò, quòd h'c dantaxat diffinitur nomen vocale, quia est nobis notius (ut dicebamus de termino) quo cognitio facilius cognoscatur alia nomina, nempe scriptum, & mentale. Potest tamen diffiniri in cònuuſſic. Est *signu sine tēpore significans, in cōplexu spiritū & rectum*. Et sic applicari potest nomini vocali iam diffinito, scripto, & mentali, quæ tantum differunt ex parte subiecti, seu materialis, ut dicebamus de termino respectu vocalis, scripti, & mentalis. Secundò nota nomen, & verbū essentialiter esse partes propositionis, ac proia. de essentialiter esse terminos: differunt tamen inter se, eo quod nomen est pars materialis, & verbum est pars formalis. Et ut propriè, & in rigore signum aliquod, vel terminus sit nomen ponuntur conditiones assignatæ in præfata diffinitione, quarum quælibet seorsim probanda est, brevitate servata.

57 In primis debet esse signum ad placitū, & cum sermo sit de nomine vocali, certū est. Deinde debet significare *sine tēpore*, & *ly sine* excludit modum proprium significandi cum tempore, qui competit verbo, de quo sequenti capite dicemus. Viterius non debet habere partes per se. significativas, id est, non erit terminus complexus. Et ratio est. Nam complexus absolute sunt plura nomina, & non vnū simplex nomen: hoc enim vnū simplicem conceptum representat, &

complexus plures si npliter significat. Insuper debet esse terminus si ritus id est, vnū rem determinatam significare. & ratio desumitur ex ipsa nominis etimologia. Etenim *nomen* est notamen aliquid rei ceteræ & determinatæ sed terminus infinitus nihil determinatè significat, v.g. *ly nō homo* ex vi suæ significationis nihil determinat; ergo nomen debet esse terminus si ritus. Quapropter excluduntur à ratione nominis propriè omnes termini infiniti, seu nomina infinita. Et eadem causa non admittuntur termini æquivoci, nempe, quia plura significant, non determinando aliquid, & ideo per hanc particulam *scilicet* non solum infinitur, sed æquivoci termini excluduntur. Denique solus casus rectus est verè, & propriè nomen. Et ratio est; nam nomen dicitur à nominando, sed solo nominativo, seu recto nominamus, ergo solus ille est nomen. Casus autem obliqui, ideo casus vocantur, quia cadunt à ratione recti, qui rem significat simpliciter, & absolute, & ceteri casus cum aliqua habitudine ad aliud. Item solus rectus est nomen, quia solus ille rectè suppositum verbo quod est de ratione nominis, & hac ratione excluduntur à ratione nominis omnes termini syncategorematici. Ex quo colligitur breviter nomen esse terminum significansem sine tempore, incomplexum finitum, rectum, & categorematicum. Plura seorsim

ferebant argumenta contra præ-
tam doctrinam, sed de his commo-
dius in nostris conferentis,
tractatu quinto.

CAPVT II.

De verbo.

58 **C**um verbum sit pars for-
malis enuntiationis, post
quam explicuimus naturam nomi-
nis, quod est pars materialis, statim
agendum est, de illo. Et sic diffini-
tur. Verbum est, *vox significativa ad
placitum cum tempore*, cuius nulla
pars per se separata est significativa
finita, & recta, & est nota coram, quæ
prædicatur, v.g. amo, curro, &c. In
qua diffinitione primæ tres parti-
culæ explicantur, sicut in diffinitio-
ne nominis, & termini.

59 Circa illam particulam, *cum
tempore*. Nota inter se distingui hæc
tria, nempe significare tempus,
connotare tempus, & significare
cum tempore. Significare tempus
est illud significare per modum cu-
iusdam rei significatæ, v.g. *ly rem-
pus, dies, hora, annus, &c.* significat
ipsum tempus, v. rem quādam sig-
nificatam, sicut hoc nomen *locus*
significat locum. Connotare tem-
pus est significare aliquam rem, cui
coniungitur aliquod tempus deter-
minatum, v.g. *ly cena prætium,*
&c. significant comestitionem, qui
fit in aliqua hora determinata. Sig-
nificare cum tempore est significa-

re actionem, vel passionem, prout est
in fieri, vel influxu temporis, v.g. *ly
curro* significat actionem currendi;
prout est in fieri, vel influxu de præ-
senti. Et de ratione verbi est hoc
modo significare cum tempore, in
quo differt à nomine, quod tan-
tum potest primo, & secundo mo-
do significare, aut connotare tempus

60 Alia particula cuius nulla
pars, &c. ponitur ad excludenda
verba complexa, v.g. *currit, vel se-
det*, & alia huiusmodi, quæ potius
sunt simpliciter plura verba, quam
vnum, vt de nomine dicebamus,
ly finita ponitur ad excludenda ver-
ba infinita, id est, illa cui adiun-
gitur negatio infinitanter accep-
ta, v.g. *non curro*, quæ excluduntur
a ratione verbi propter eandem ra-
tionem, quia nomina infinita à ra-
tione nominis. *ly recta* ponitur ad
excludenda verba obliqua, seu ca-
sus verbi, & sunt omnia verba al-
terius modi ab indicativo, & alte-
rius temporis à præseati, ac proin-
de sola verba præsentis indicativi
sunt verè, & propriè verba. Et ra-
tio est: nam verbum debet signi-
ficare actionem, vel passionem,
ita vt sit simpliciter actio, & sim-
pliciter passio: sed simpliciter age-
re, vel pati solum est in præseati
tempore, & agere, vel pati, de præ-
terito, vel de futuro, tantum est se-
cundum quid agere vel pati, ergo
solum verba præsentis indicativi
sunt verè, & propriè verba. Varia-
tio autem verbi secundum perso-
nas non conducit ad ratione verbi.

Et Ultima particula, est nota eorū
quæ prædicatur. Ponitur in diffinitione
verbi ab Arist. D. Thom. & om-
nibus ferè alijs expofitoribus, quā-
vis M. Soto, ne textū Petri Hispani
violaret, illā nō adiecerit, fate-
tur tamen ipfū maluisse illā addere
vt distingueretur à participio, & ad
hoc ponitur à nobis. Idē enim est ef-
fe notā eorū, quæ prædicatur, & ag-
noscere vnionē prædicatī cū subie-
cto, & hoc est propriū verbi, in quo
distinguitur à participio, v.g. in hac
propositione *homo est animal*, *ly est*
significat vnionē prædicatī cū sub-
iecto. Hoc autem participium, v.g.
amans, vel currens non significant
hanc vnionem.

62 Arguitur primò cōtra explica-
tionē illius particule, cū tēpore. Nā
hæc verba *sum, & quiesco* sūt verè,
& propriè verba; & tamē nō signi-
ificant actionem, vel passionē pro-
ut est in fieri, vel influxu temporis;
ergo non est de ratione verbi hoc
modo significare cū tempore. Ma-
ior est certa; & probatur minor. Nā
ly sum nullam actionem, aut passio-
nem significat, & *ly quiesco* potius
significat carentiam actionis, idem
enim est quiescere, & non agere; er-
go illa nō significant actionem, vel
passionem, &c.

63 Ad hoc argumentum concessa
maiori, distinguitur minor; non sig-
nificant actionem, vel passionem,
vel aliquid per modū actionis, vel
passionis, nego minorem: nō signi-
ficat actionem, vel passionem, quæ
verè sit actio, aut passio cōcedo mi-
norem. Et de ratione verbi solū est

significare actionem, vel passionē,
vel aliquid ad modum actionis, vel
passionis; quod invenitur in prædi-
ctis verbis; nā *ly sum* significat ip-
sum esse, prout exercetur de præsen-
ti, vel, vt ait Magister Bañez, signifi-
cat substantiam, & fundamentū ip-
sius actionis; & *ly quiesco* significat
ipsam cessationē actionis, ac si esset
aliqua actio, quæ in præsentie exercere-
tur; & hoc sufficit ad rationē verbi.

64 Arguitur secundò cōtra vlti-
mā particulam. Nam in his pro-
positionibus *Petrus currit, Ioannes*
deambulat, & similibus, verbum nō
significat vnionem prædicatī cū
subiecto, cū in illis nullum tale præ-
dicatum sit, & in negatiuis verbum
potius significat diuisionem prædi-
catī à subiecto, v.g. in hac, *homo nō*
est lapis; ergo verbū nō est nota, seu
signū vnionis prædicatī cū subiecto

65 Ad hoc argumētum respondeo
in illis propositionibus inueniri æ-
quiuenter prædicatū nā hæc *Pe-
trus currit*, idē est, ac si dicas *Petrus*
est currens. & illa *Ioannes deambu-
lat* æquiualeat huic *Ioannes est am-
bulans*, & idem est dicēdū in simili-
bus propositionibus, & prædictū
vnionē prædicatī cū subiecto signi-
ficat ipsū verbū. Quātū ad propo-
sitiones negatiuas, dico verbū sēper
significare vnionē, id est cōpositio-
nē prædicatī cū subiecto, & hæc cō-
positio potest esse, vel per affirmā-
tionē, vel negationē, & quovis mo-
do significetur sufficit ad rationem
verbi. Præterquā quod ipsū verbum
sēper vnionē significat, quæ à nega-
tione destruitur, & ponitur oppositū

CAPVT III.

De oratione.

67 **E**Xplicauimus iam partes principales enuntiationis, nempe nomen, & verbum; modo explicandum est genus illius, siue vt aliqui volunt eius proprium materiale, seu subiectum; quod est oratio. Et sic diffinitur: *Est vox significativa ad placitum, cuius partes separatæ aliquid significant*, v. g. *homo disputans*. Quæ diffinitio intelligenda, & explicanda est iuxta dicta à nobis determino complexo; omnes enim cōditiones pro isto assignatæ, debent seruari in oratione. Hæc autem distinguitur à termino complexo, in hoc, quod iste dicit ordinem ad componendam propositionem, vt pars, illa verò se habet vt totum, quoddam compositum ex suis partibus.

68. Insuper non requiritur, quod omnes partes sint significatiuæ, sed sufficit, quod aliqua, v. g. hæc est oratio *Blasius, vel homo*. Enim si *Blasius* non sit significativa pars. Et adhuc insinuandum solet dici orationem esse, cuius partem aliquid significatiuum est. Accidit autem orationi habere partes verbo unitas: nam de eius ratione tantum est habere partes significatiuas. Quod colligitur ex diffinitione Aristotelis, quæ explicat D. Thomas, in qua postquam dixit esse vocem habentem partes per se separatas significatiuas; subdit: *Et distinctio, & non, vt affirmatio,*

negatio. Hoc est dicere, non requiritur significare affirmando, aut negando, vt sit verè, & proprie oratio.

69. Diuiditur in orationem perfectam. Perfecta est, *quæ perfectum sensum generat in animo audientis*, v. g. *homo est animal*. Imperfecta est, *quæ imperfectum sensum generat*, v. g. *Petrus disputans*. Dicitur in præfenti perfecta scilicet id est, perfecta sententia, & generare perfectum sensum, est perfectam sententiam generare in animo audientis: sicut generare imperfectum sensum, est facere imperfectam sententiam. Solet autem hoc sic explicari, vt illa oratio generet perfectum sensum, quæ audita quiescit animus audientis, & nihil aliud expectat audire v. g. *homo currit*, hæc audita quiescit animus. E contrario autem illa oratio generat imperfectum sensum, quæ audita non quiescit animus audientis, sed aliquid aliud expectat audire, v. g. si dicas *Petrus amans* suspensus manet audiens, & expectat aliud audire.

70. Oratio perfecti diuiditur in indicatiuam; vt *homo currit*, imperatiuam v. g. *Petre disputat*, optatiuam v. g. *utinam disputares*, coniunctiua vt *si disputaueris, eris doctus*, & de precatiua v. g. *miserere mei Deus*. Inter quas sola indicatiua est enuntiatio, seu propositio, vt infra dicemus. Oratio imperfecta alia est modus sciendi; & alia non modus sciendi, sed de his iam dicemus in sequenti capite.

CAPVT IV.

De modo sciendi.

71 **A**ccedimus iam ad potissimum Dialecticæ finem, qui, ut constat, est, alijs sciētijs tradere modum sciendi, & disputandi: cumquē modus sciendi sit species orationis, ordo doctrinæ postulat, ut hic de illo incipiamus tractare. Est igitur modus sciendi, *oratio alicuius ignoti manifestativa*. v. g. *animal rationale*. Manifestat quid sit homo, quod ignotum erat. In qua diffinitione *oratio* ponitur loco generis, in quo conuenit cum omnibus orationibus; alix autē particularē ponuntur loco differentix. Ad cuius intelligentiam nota, quod dupliciter aliquid potest esse ignotū, vel, quia nihil tale cognoscatur, v. g. mihi modo ignotum est quid faciat Turca: vel quia aliquomodo cognoscitur, obscure tamen, & inconfuso, & manifestare ignotum hoc secundo modo, est proprium modi sciendi, & quod conducit ad acquisitionem scientiæ. v. g. cognosco hominem quasi obscure, & inconfuso, & dicitur mihi, homo est animal rationale, tunc manifestatur, & perspicuum est, quod antea obscurum, & confusum erat in mente.

72 Quo supposito, modus sciendi diuicitur adquatē in tres species, nempe diffinitionem, diuisionem, & argumentationem. Sufficiētia autem huius diuisionis sic pro-

batur. Nam ignotum, id est, quod in confuso erat notum, potest manifestari tantum tribus modis: ergo tantum sunt tres species modi sciendi. Probatur antecedens. Nam illud, quod erat ignotum aut est aliquid incomplexum, vel complexū: si incomplexum, solum potest ignorari quid sit tale ignotum, vel quotuplex sit, & primum explicatur diffinitione. & secundum diuisione, & nihil restat explicandum de illo incomplexo, v. g. de homine, solum potest ignorari quid sit, aut quotuplex sit, quibus explicatis nihil aliud explicandum erit. Si autem ignotum est cōplexum, in quo sit aliqua veritas, non potest manifestari nisi illam probando, ita ut vana ex alio inferatur, hoc fit per argumentationem: ergo tantum sunt tres modi manifestandi ignotum, & consequenter tres species modi sciendi sufficienter sunt numeratæ.

73 Arguitur contra diffinitionē modi sciendi. Nam si quis dicat mihi aliquam veritatem à me ignotā, v. g. si dicas Rex Hispaniæ ad Bellū proficiscitur: hæc oratio manifestat ignotum, & tamen non est modus sciendi, cum non sit in aliqua specie illius. Et è contrario si mihi cognoscari hominem esse animal rationale, dicas, *homo est animal rationale*, non manifestatur ignotum, & tamen *homo animal rationale* est modus sciendi ergo prædicta diffinitio non est rectē assignata.

74 Ad hoc argumentum distin-

quo maiorem, talis oratio manifestat ignotū, quod aliās nullo modo cognoscebatur ab intellectu meo, concedo maiorem. Manifestat ignotum, quod aliās in confuso cognoscebatur, nego maiorem. Itaque ad rationem modi sciendi non sufficit manifestatio quælibet, sed illius, quod aliās aliquomodo cognoscebatur, & desideratur illius clara & expressa cognitio, & idcirco orationes, quæ non manifestant ignotum hoc modo, non sunt modi sciendi, sicut non est, quæ in argumento adducitur. Ad aliam partem; dico *ly manifestativa* non dicere actum manifestandi, sed potentiam ad illam; ac proinde licet in illo casu *ly animal rationale* non manifestet mihi ignotum, hoc est per accidens, cum per se sit capax manifestandi. Et hoc sufficit ad rationem modi sciendi, iuxta illud, verba in diffinitione non dicunt actum, sed aptitudinem.

CAPVT V.

De diffinitione, & varijs eius divisionibus, & conditionibus.

75 *P*rima species modi sciendi est diffinitio. Quæ sic diffinitur: *Est oratio naturam rei, aut termini significationem exponens, v.g. animal rationale*, explicat naturam hominis. Et est duplex alia quid rei, quæ explicat naturam rei, v.g. *animal rationale* respectu hominis. Et alia quid nominis,

quæ explicat significationem nominis, v.g. *corpus habens albedinem*, explicat quid significet hoc nomen album. Et veraq; diffinitio clauditur in ipsa communi diffinitione ipsius diffinitionis.

76 Tres condiciones assignantur probata diffinitione. Prima est, quod constet ex genere, & differentia. Vbi notandum est, quod supra breviter insinuavimus, nempe, quod genus diffinitionis est terminus ille superior ad diffinitum, qui ponitur in fronte diffinitionis, qui debet esse proximus, & immediatissimus, v.g. in diffinitione hominis dicitur quod sit *animal rationale*, *ly animal* est genus, & non recte diceretur hominem esse corpus, quia illud remotum est. Differentia est illud, per quod diffinitum differt ab alijs cõtentis sub eodem genere, v.g. in diffinitione posita, *ly rationale* est id per quod homo differt ab omni alio animali. Secunda conditio est, quod diffinitio debet esse clarior diffinito, id est illud quod in confuso continetur in diffinito, debet esse clarè, & distinctè in ipsa diffinitione. Quapropter non est bona diffinitio illa, in qua intrat diffinitum, nam esset idè per idem, seu obscurum per obscurum explicare. Tertia conditio est, quod diffinitio non debet esse redundans, aut diminutiva. Hoc est dicere, contineat non magis, aut minus, quam necessariū est ad explicationem diffiniti. Et hac ratione Aristoteles vocavit lib. 1. Topicorum, diffinitionem terminum diffi-

diffinitio, ad similitudinem termini diffinientis realiter aliquam rem, tunc diffinit, seu circūscribit rem, quando continet omnes eius partes, & nihil amplius, v. g. vas ad sūmū plēnū, dicitur diffinire aquā; ita diffinitio Logicæ debet ambire rem diffinitā, vt nihil in se habeat, nisi quod requiritur ad explicandā naturā diffiniti. Et ideo hęc diffinitio homo est *animal rationale mortale* est redundans cū sufficēter explicetur natura hominis per duas primas particulas. Si autem darentur plures dij, quos antiquitas fingebat, & essent animalia rationalia, tunc esset diminuta hominis diffinitio, nisi adderetur *ly mortale*, vt distingueretur ab illis. Insuper ait Magister Soto, quōd alia solet adscribi conditio, nempe, quōd verba in diffinitione non dicant actum sed aptitudinem. Quæ ita intelligitur, vt non semper id requiratur: nam multoties essentia, & natura rei consistit in actuali exercitio. intelligitur ergo de his, quorum natura, & quidditas est aptitudo ad aliquem actum.

77 Relicta diffinitione, quid nominis; diffinitio quid rei triplex est, alia quidditativa, alia descriptiva, & alia causalis. Quidditativa est, quæ explicat naturam rei per eius partes essentielles, v. g. *ly animal rationale*. Descriptiva est, quæ explicat naturam rei per eius accidentia, v. g. Si dicas, *homo est animal risibile*, aut *homo est animal*

vipes, pulchrum, &c. Causalis est illa, quæ explicat naturam rei per eius causas extrinsecas. Sunt autē causæ extrinsecæ, causa efficiens, & finalis, v. g. si dicas, *anima est creata a Deo ad beatitudinem consequendam*. Rursus quidditativa est duplex alia Metaphysica, & alia Physica. Metaphysica est, quæ explicat naturam rei per verum genus, & verā differentiam, v. g. *animal rationale*. Physica est, quæ explicat naturam rei per materiam, & formam, quæ sunt partes physice diffiniti, v. g. si dicas, *homo est compositus ex anima, & corpore*. Deinde descriptiva est duplex, alia propriè descriptiva, quæ datur per accidentia propria diffiniti, v. g. si dicas *homo est animal rationale, politicum, &c.* Et alia est purè accidentalis, quæ datur per accidentia communia, v. g. *homo est animal vipes, pulchrum, &c.* Causalis potest dividi in illam, quæ datur per causam efficientem, & eam, quæ datur per causam finalem; vbi adverte, quod etiam quidditativa datur per causam, sed hęc est intrinseca, at propriè vocatur causalis à Magistro Soto, quæ datur per causam extrinsecam.

78 Denique pro interrogationibus, quæ fiunt circa diffinitionem, & diffinitum, nota, quod quando interrogatur, quæ diffinitio est ista, querit an sit quid rei, aut quid nominis, quidditativū, descriptivū, &c. Qualis sit, querit à sit bona, vel mala.

malum, eo quod diffinitio non est propositio & ideo non potest dici vera, aut falsa, sed bona, aut mala. Si autem circa diffinitum, rogetur, quod sit eius significatum? interrogat de diffinitione quid nominis? *quid sit hoc?* querit diffinitionem quidditativam, *Quale*, descriptivam, *A quo* causalem per causam efficientem. *Ex quo*, causam materiale. *Per quid* causam formalem, *Propter quid* causam finalem, v.g. si queras, *quid est homo?* animal rationale. *Qualis?* animal risibile. *A quo?* a Deo. *Ex quo?* est materia. *Per quid?* per animam rationalem. *Propter quid?* propter Beatitudinem obtinendam.

CAPVT VI.

De divisione, & varijs illius divisionibus, & conditionibus.

SEconda species modi sciendi est divisio. Cuius diffinitio hæc est. Divisio est, *ratio, rem in suas partes, aut terminum in suas significationes distribuens*, v.g. animal, aliud rationale, & aliud irrationale. Duplex est divisio, sicut & diffinitio, alia quid rei, & alia quid nominis. Divisio quid nominis est quando terminus æquivocus dividitur per suas significationes, v.g. si dicas canis alius celestis, alius marinus, & alius latrabilis, ubi explicatur multiplex significatio illius termini æquivoci. *Quid rei* est quando res aliqua in partes, quas in confuso continebat, distribuitur, ut

in exemplo posito animal aliud rationale, & aliud irrationale.

80 Tres condiciones assignantur pro bona divisione. Prima est, *quod membra dividentia sint inferiora diviso*. Id est, quodlibet illorum ad minus se extendat, quam divisum, v.g. rationale ad minus se extendit quam animal. Secunda est, *quod membra dividentia simul superiora ad æquatè exhauriant totam confusionem divisi*. Hoc est dicere, totum quod continebatur, quasi in confusio indiviso, explicatur in membris dividentibus, & per hæc nihil aliud explicetur, nisi quod continetur in diviso, quomodo est ad æquata divisio. Tertia est, *quod membra dividentia sint inter se formaliter distincta*, ita ut ratio formalis unius non sit ratio formalis alterius, licet quandoque sint idem realiter, v.g. bonum dividitur in honestum, utile, & delectabile, & aliquando idem realiter bonum habet triplicem illam rationem formalem boni, quæ inter se formaliter distinguuntur.

81 Deinde multiplex est divisio quid rei, relicta divisione quid nominis. Alia est divisio essentialis, qua dividitur res per partes essentielles. Et hæc est duplex alia generis in species, v.g. animalium aliud homo, aliud æquus. Et hæc est per membra quid dividentia inferiora ad divisum. Alia est generis per suas proprias differentias id est per differentias per se, & formaliter pertinentes ad illud genus, v.g. animal aliud rationale, & aliud irrationale. Et hanc

hanc vocat Magister Soto propriam
simam divisionem. Alia est divisio
accidentalis, quæ dividitur per me-
bra accidentaliter se habentia ad
divisum. Et hæc triplex est, nempe
subiecti in accidentia, v.g. *homo* alius
albus, alius niger; accidentis in sub-
iecta, v.g. album aliud nigrum, aliud lae-
&c. accidentis in accidentia non
pertinentia ad ipsum, v.g. album
aliud dulce, aliud amarum. Notat
tamen Magister Soto has non esse
divisiones nisi abusive, & solam il-
lam dici propriam divisionem per
quam res dividitur per ea, quæ illi
per se conveniunt. In his capitulis
solet tractari de locis arguendi in
diffinitione, & divisione, sed de his
alibi commodius dicemus.

CAPUT VII.

De argumentatione.

82 **T**ertia species modi scien-
di est argumentatio, &
sic diffinitur: *Est ratio, in qua
uno dato alteri sequitur, v.g. homo
currit: ergo movetur*, ubi ex pri-
mo nempe, quod homo currat, in-
fertur illud moveri. In qua diffini-
tione comprehenduntur omnes cõ-
sequentiæ tam bonæ, quam ma-
læ, & ideo dicitur *uno dato*, id est
concessio antecedenti, infertur cõ-
sequens, quod verificatur etiam in
mala consequentia; in bona autem
antecedens infert consequens.

83 Ad huius intelligentiam ad-
verte, quod omnis argumentatio

constat ex antecedenti, & cõsequen-
ti, & notæ illationis. Antecedens est
illa propositio, ex qua infertur con-
sequens, & hoc est illa, quæ infertur
ex antecedenti, & notæ illationis est
coniunctio antecedentis, & conso-
quentis denotans illationem, v.g.
in hac argumentatione, *homo currit
ergo movetur*, *ly homo currit* est ante-
cedens, & *ly movetur* est cõsequens;
& *ly ergo* est notæ illationis. Et ra-
tione verificatis notæ illationis,
triplex est argumentatio, alia con-
ditionalis, in qua illatio denotatur
fieri per *ly si*, v.g. si homo est, ani-
mal est. Alia est causalis, in qua illa-
tio denotatur per *ly quia*, v.g. quia
homo est rationalis, est risibilis.
Alia est rationalis, in qua illatio sig-
nificatur per *ly ergo*, vel *igitur*, v.g.
est homo ergo est animal: quid au-
tem requiratur ad veritatem harum
argumentationum, quatenus sunt
propositiones, cum sint hypotheti-
cæ, dicemus in speciali capitulo.

84 Rursus dividitur argumen-
tatio in quatuor species, scilicet
syllogismus, enthymema, inductio-
nem & exemplum, de quibus in se-
quentibus dicendum est, nihilomi-
nus aliquid breviter insinabimus.
Syllogismus constat ex tribus pro-
positionibus, quarum prima voca-
tur maior, Secunda minor, & tertia
cõclusio, seu consequentia, vel cõ-
sequens, v.g. in hoc syllogismo, *Om-
nis homo est animal; Petrus est homo
ergo Petrus est animal*. Enthyme-
ma est syllogismus imperfectus, seu
truncatus, constat ex duplici propo-
sitione

tionem, v. g. *homo currit. ergo movetur*. De inductione postea dicemus. Ex plurimum est argumentatio procedens ex pluribus, vel vno ad probandum aliud, v. g. si dicas. Deus pepercit Magdalene, latroni, & alijs peccatoribus penitentiam agētib; ergo etiā tibi parcat, si egeris penitentia. Hæc sufficiant, vsque ad librum quintum.

85 Deinde consequentia dividitur in bonam, & malam. Bonā consequentia est illa, cuius antecedens infert consequens. Id est, cuius antecedens non potest esse verum, quin in virtute illius, consequens sit verū, v. g. *homo est animal; ergo est vivens*. Mala consequentia est, cuius antecedens nō infert consequens, id est non repugnat ex vi illationis antecedens esse verum siæ consequente, v. g. *est animal; ergo est homo*; in qua antecedens potest esse verum, & consequens falsum. Quæ divisio vocatur à Magistro Banez æquivoca, eo quōd mala consequentia tantum sit quoad apparentiam consequentia, sicut *homo pictus; cæterum Magister Soto ait consensendum esse cum communi modo loquendi; nam quādo negamus aliquam consequentiam, non negamus illam esse consequentiam, sed esse bonam; ac proinde docet omnes, tam bonas, quā malas vocandas esse consequentias. Nihilominus hic modus loquendi nō tollit, quominus mala cōsequentia sit apparens, & quasi emortua consequentia, ut dicemus in nostris conferen-*

tij, tract. 1. conferent. 7. num. 101.

68 Pro bonā consequentia assignatur sex regulæ. Prima, & principalis est. In bonā consequentia, non potest dari antecedens verū, & consequens falsum. Secunda, quæ ex prima sequitur. si cōsequens est falsū, antecedens debet esse falsū. Tertia, si antecedens est possibile, cōsequens debet esse possibile. Et ex hac sequitur quarta, si cōsequens est impossibile, antecedens debet esse impossibile. Quinta est. si antecedens est necessariū cōsequens debet esse necessarium. Ex qua sequitur sexta, si cōsequens est cōtingens, antecedens nō potest esse necessarium. Quæ omnes regulæ fuadantur in prima, quæ est primum principium in arte syllogisticæ, atque adeo ita debent combinari antecedens, & consequens, ut non detur casus, in quo antecedens sit verum, & consequens falsum.

87 Alias regulas addit Magister Banez præter istas. Prima sit. Quidquid sequitur ad cōsequens bonæ cōsequentia, sequitur ad eius antecedens. Secunda quidquid repugnat consequenti bonæ consequentia, repugnat eius antecedenti, exempla sunt nota. Tertia, ex impossibili sequitur quodlibet. Circa quam regulam laborant aliqui in explicando quomodo ex aliqua propositione impossibili sequatur non solum quelibet species propositionis, sed etiam quælibet in individuo, v. g. *ex ista homoeus sequitur ista Petrus sedet*. Sed hoc inutile omnino

omnino est ad artem syllogisticā. Quia propter sēs illius regulæ est quod ex impossibili sequitur quod libet, id est vtrāq; pars cōtradictionis, v.g. ex illa propositione *homo est equus* sequitur quod sit rationalis, & non rationalis; primum sequitur ex parte subiecti quod supponitur esse hominē, & secundum ex parte prædicati, quod est equus, qui non est rationalis. Vbi id verte, quod quādo in alijs scientijs supponitur aliquod impossibile, ad discernendum naturas rerū tunc interrogatio, seu quæstio est, quid sequatur ex prædicato vnito tali subiecto, v.g. in Theologia disputatur 1. part. q. 3. art. 2. An dato hoc impossibile, quod Spiritus Sāctus nō procederet à Filio, si distinguere-
tur ab illo: vbi solū fit sermo de illo, quod sequitur ex parte prædicati, nempe ex nō processione: aliās optinē diceretur vtramque partem contradictionis sequi. Et bene hoc nota, quia valdē necessarium est ad plures difficultates in alijs scientijs.

88 Tandem consequentia dividitur in materialem & formalem. Formalis est quæ tenet ratione formæ ac proinde si illa forma cui libet materiæ applicetur erit eadem consequentia. Materialis est illa, quæ tenet in tali materia, & non in alia, v.g. bene sequitur *homo est animal*, ex eo quod *omnis homo est animal*, quæ tenet in tali materia naturali quæ non nisi alteri materiæ applicetur, non erit bona consequentia,

v.g. si dicas homo est albus, ergo omnis homo est albus. Quid autem sit materia propositionis, & quotuplex, dicemus infra.

CAPVT VIII.

De propositione, seu enuntiatione.

89 **I**n hoc capite agendum nobis est de præcipuo obiecto huius libri, nempe de enuntiatione seu propositione. Quæ sic diffinitur: *Enuntiatio verum, vel falsum significans indicando, v.g. homo est animal*, ly oratio ponitur loco generis, in quo convenit cum omni oratione, ly *verum, vel falsum*, ponitur loco differentię, ad excludendas alias orationes, tam imperfectas, quàm perfectas modi operativi, subiunctivi, &c. quæ nō significant aliquam veritatem, vel falsitatem.

90 Ad huius intelligentiam notandum est primo, quod significare verum est significare rem sicuti est in se, seu qualiter se habet, v.g. *homo est animal* significat verum, quia significat id, quod convenit hominī à parte rei; significare falsum, est rem significare aliter, ac est in se; v.g. *homo est equus* significat falsum, cum ita non sit, quod homo sit equus. Vt autem sit propositio, sufficit, vel quod significet verum, vel significet falsum, & propterea ponitur sub designatione *verum, vel falsum*.

Nota

91. Nota secundò, quòd illa particula *indicando*, denotat quòd debet esse oratio modi indicativi, ut sit propositio. Nihilominus, aliqui reputant illam particulam superflua, quia non significatur veritas, aut falsitas, nisi per orationem indicativam, & consequenter sufficit dicere, quòd sit oratio significans verum, vel falsum sine eo quòd additur *ly indicando*. Sed hoc periculum in re est, dum in re non est differentia, ac proinde, prædicta particula posita est ad maiorem explicationem & per modum exempli, ac si diceretur propositio est oratio verum, vel falsum significans, sicut oratio modi indicativi.

92. Denique adverte prædictam diffinitionem propositionis esse descriptivam, nam significare verum, aut falsum est propria passio illius; cuius essentia consistit in enuntiatione unius de alio, & ad hoc sequitur significare verum aut falsum. Nihilominus bonitas huius diffinitionis sic probatur à D. Thoma: nam omne instrumentum rectè diffinitur in ordine ad eius finem, qui est usus instrumenti, sed propositio est instrumentum rationis, quo usitur intellectus ad significandum verum, vel falsum: ergo rectè diffinitur per significare verum, aut falsum.

93. Propositio sic diffinita dividitur primò in categoricam, & hypotheticam. *Categorica est illa, quæ constat ex subiecto, prædicato, & copula, tamquam partibus principalibus sui, v.g. homo est animal.* Subiectum

est id, de quo aliud dicitur. & prædicatum est quòd dicitur de alio, scilicet de subiecto. *Et ly in propositione posita, y homo est subiectum, de quo dicitur ly animal, quòd est prædicatum. & ly est, est copula iungens utrumque.* Atque adeò categorica, est nomen Græcum, & idem est ac Latine prædicatio, & ideo propositio categorica, est propositio prædicatoria. Propositio hypothetica est, quæ constat ex pluribus categoricis, vel ex pluribus orationibus, v.g. *homo currit, & equus deambulat;*

Circa quã divisionem nota illa esse respectu propositionis consideratæ quoad substantiam, ut docet Magister Soto. Si autem de hypothetica nunc diceremus, modum procedendi Magistri Soto violaremus, & ut eum ducem in omnibus habeamus, remitto me ad librum tertium.

94. Contra diffinitionem propositionis arguitur primò. Nulla diffinitio debet dari per opposita, sed prædicta diffinitio datur per verum, & falsum, quæ sunt opposita, ergo non est bona: si autem dicas, quòd datur in ordine ad opposita disiunctivè accepta, quòd oprimè fieri potest. In contrarium est: nam tunc non daretur per aliquid determinatum, sed indeterminatè per unum, vel alterum, at omnis bona diffinitio debet explicare aliquid de terminatum: ergo prædicta diffinitio non est bona etiam si datur per opposita disiunctivè accepta.

95. Ad hoc argumentum respon-

deo propositionē diffiniri per ordinem ad verū, vel falsum, ita ut ordo ille signi ad verū, vel falsum, est quid determinatū, quāvis verum, vel falsū indeterminatē videantur accipi. exemplū est: si accidēt, quod sic diffinitur, est quod potest adesse, vel abesse, & tūc diffinitur per determinatum ordinē, quod indifferens est ad vā, vel ad aliud.

96 Arguitur secundō. Nam illa particula, *indicando* nō verificatur in omni propositione: nā hypothetica est verē, & propriē propositio, & tamē non est oratio modi indicativi, v. g. *si disputaveris, eris doctus*: ergo illa particula nullatenus debet poni. Et cōfirmatur, nā essētia propositionis est vñ dealio enūtiare, ut dicebamus, sed hoc nō cōvenit hypotheticarū, in quā iunguntur duæ enuntiationes, & ipsa enuntiatio nō est: ergo propositioni hypotheticarū nō cōvenit essētia propositionis.

97. Ad hoc argumētum respondet Magister Soto illā particulā *indicādo*, idem significare, ac asserendo, & in hoc sensu verificatur de hypothetica, quā asserendo aliquid significat verū, aut falsū. Si autē *ly indicādo* sumatur pro modo indicativo, potest dici, quod sic fuit positū pro categoricis, vel, ut dicebamus nō apponi, ut partē diffinitionis, sed ut exemplū, in quo verificatur diffinitio, & hoc nō obstat, quod in alijs verificetur. Ad cōfirmationē dico

enuntiare, ut attinet ad cōstitutivū propositionis sumi in lata significatione, quatenus se extendit ad quamlibet conjunctionem, seu compositionem, in qua possit inveniri veritas, vel falsitas, & hoc modo enuntiare reperitur in hypothetica, ex cuius cōpositione seu partiū conjunctione resultat aliqua veritas, vel falsitas distincta a veritate, vel falsitate partium.

CAPVT IX.

De divisione propositionis ratione quantitatis, & ratione qualitatis.

98 **C**um propositio categoricæ sit compositum constans ex materia, & forma, & in quolibet composito quantitas veniat ratione materiæ, & qualitas ratione formæ: sic in præsentibus quātitas propositionis ex materia quæ est subiectum desumitur, & qualitas ratione formæ, quæ est verbum, seu copula. Quantitas propositionis est extēsiō subiecti, ut pro pluribus, vel paucioribus accipitur, & ratione huius quātitatis, dividitur in vñversalē, particulārē & indefinitā. Vñversalis est illa, in qua subiectū est terminus cōmunis aliquo signo vñversali d. terminatus, v. g. *omnis homo disputat*: particularis est illa, cuius subiectū est terminus cōmunis signo particulari d. terminatus, v. g. *quidā homo disputat*. Indefinita est illa, cuius subiectū

est terminus communis nullo signo determinatus, v.g. homo disputat.

99. Ad cuius intelligentiam nota, quod signū vniuersale dicitur illud, quod facit, vt terminus, cui immediatē vnitur, accipiat pro omnibus suis significatis, v.g. ly *omnis, nullus, &c.* signū particulare est illud, quod facit, vt terminus, cui immediatē vnitur, supponat pro aliquo, v.g. *aliquis, quidā, &c.* Et ratione horum signorum quantificatur subiectum propositiōnis, atque adeo ratione quantitatis videtur propositiō in prædicta membra. Et his additur propositiō singularis, cuius subiectum est terminus communis determinatus signo singularizante, vel est terminus singularis, v.g. hic currat, aut Petrus currat.

100. Rursus qualitas propositiōnis attenditur penes verbum, seu copulam, & ratione huius dividitur in affirmatiuam, & negatiuā. Affirmatiua est, cuius principalis copula affirmata manet, v.g. homo est animal. Negatiua est, in qua copulæ principali additur negatio. v.g. homo non est equus. Dixi *cuius copula principalis &c.* Nā si in vna propositiōne sūt duæ, affirmatio & negatio atreduntur ratione copulæ principalis, ita vt si isti addatur negatio, erit absolutē negatiua, si fuerit sine illa, erit affirmatiua. v.g. *Petrus qui est doctus, deambulat, ly deambulat est copula principalis, ac proinde tota propositiō est affirmatiua, quāvis altera copula mi-*

nus principalis sit negatione affecta. Et dicitur copula minus principalis, quæ se tenet ex parte vnius extremi subiecti, aut prædicati, & principalis est illa, quæ vtrūq; vnit.

101. Denique cum negatio sit malignantis naturæ, vt quidquid post se inuenit, destruat, & eius oppositum reddat, fit, vt si eidem copulæ addantur duæ negationes, remaneat affirmata, nam quod fecit vna destruit alia; & hinc desumptū fuit illud commune dētū, quod duæ negationes affirmāt, seu paritas negationum affirmat, & imparitas negat. De alijs autem diuisionibus propositiōnis cōstabit ex dicēdis.

CAPVT X.

De Materia propositiōnis.

102. **T** Ractat hoc Magister Soto supra lib. 3. cap. 2 sed cōmodius visum est nobis hic explicare, quod attinet ad exactam cognitionē propositiōnis. Dicitur enim materia propositiōnis *habituō prædicati ad subiectum*. Et est triplex, scilicet naturalis, cōtingēs, & remota. Naturalis est, quando prædicatum est de essētia subiecti, v.g. in hac, *homo est animal*. Contingēs est, quando prædicatum est accidens respectu subiecti, v.g. *Petrus est albus*. Remota, quando prædicatū repugnat subiecto. v.g. *homo est lapis*.

103. Ex quo infertur, quod propositiō-

positio affirmativa in materia naturali semper est vera, & necessaria; negativa semper est falsa, & impossibilis. Illa autem, quæ est in materia contingenti, siue affirmativa, siue negativa sit, aliquando erit vera, & aliquando falsa. Quæ verò est in materia remota, si affirmativa fuerit, semper falsa, & impossibilis est; si autem negativa erit semper vera, & necessaria. Quapropter ad discernendum materiã propositionis, nõ est attendendum ad affirmationem, vel negationem, veritatem, aut falsitatem, sed duntaxat ad ipsam habitudinem prædicati ad subiectum; ac proinde hæc propositio *homo non est animal* est in materia naturali; quamvis sit falsa, & impossibilis, & hæc *homo non est lapis* est in materia remota, etiã si sit vera, & necessaria.

CAPVT XI.

De suppositione.

104 **P**ost explicationẽ enuntiationis, & divisionẽ eius, nunc tractandum est de aliquibus proprietatibus convenientibus terminis in ea propositionem. Inter quas primo annumeratur suppositio, quæ est acceptio termini pro aliquo de quo verificatur, v.g. in hac propositione *homo est animal*, ly *homo* supponit pro homine, quia videlicet illius ponitur, de quo affirmatur esse animal. Ad intelligentiã huius diffinitionis, nota primò, quod acceptio intellectus accipietis termi-

nũ loco alterius, est duplex, alia activa, illa scilicet actio ipsius intellectus, quæ etiã vocatur vsus acti; vstermini, ratione cuius dicitur intellectus accipiens, seu vt ens tali termino, alia est acceptio passiva, quæ denominatur terminus acceptus, & hæc etiã dicitur vsus passivus; quando autẽ dicimus, quod suppositio est, acceptio termini intelligitur de acceptione passiva, & hæc adhuc nõ est formaliter ipsa suppositio, quæ est secunda intentio rationis, sed eius fundamentum proximum, per quod diffinitur ipsa secunda intentio. 105 Nota secundo, quod verificatio est duplex, secundũ Sumulistas, alia est verificatio propositionis, nẽpẽ, quod sit vera propositio; & hæc non exigitur ad suppositionẽ terminorũ, nã etiã supponunt in propositione falsa, imò, quia extrema non supponunt pro eadẽ, est falsa. Alia est verificatio termini, quæ nihil aliud est nisi quod illud significatũ pro quo substituitur terminus, verẽ sit iuxta exigentiã copulæ, v.g. si dicas *Petrus currit*, necessũ est vt *Petrus* significatus per illũ terminum *Petrus*, verẽ sit in mensura præsentis. Quapropter verificatio termini fit hoc homo, hoc est *Petrus* designando rem aliquam, quæ designatio fieri potest, vel ad sensum, vel per intellectum, & idcò si dicas *Adam currit*, ly *Adam* non supponit, quia deficit prædicta verificatio rei significatæ iuxta exigentiã copulæ de præsentis, cum re vera *Adam* non sit modò præsens.

106 Ex quo colligitur brevis explicatio diffinitionis. Etenim terminus debet esse acceptus passivè pro aliquare, quæ verè existat iuxta exigentiam copulæ importatæ per verbum; & proinde nō erit suppositio nisi intra propositionē. Et ut optimè notat Mag. Soto, & est cōmunis doctrina Summalistarū, suppositio supponit significationem termini, & supra illam addit, quod sit acceptio pro re significata in ordine ad aliquod prædicatum illius, & ideo additur illa particula *de quo verificatur*, ut denotetur ordo ad verbum, mediante quo aliquid dicitur de re significata per terminum.

107 Contra hanc diffinitionem arguitur. Nam in hac propositione *homo est albus*, illud adiectivum *albus* accipitur pro suo significato de quo verificatur; & tamen non supponit: ergo prædicta diffinitio non est bona. Probatur minor, nam supponere proprie loquendo est per se asserere suum suppositum in ordine ad copulam: sed nullum adiectivum, si sumitur adiective, asserit secum suum suppositum, ergo illud adiectivum *albus* non supponit.

108 Ad hoc argumentum respondet Magister Soto ita esse iuxta doctrinam antiquorū, quod adiectiva non supponunt, sed applicat suū significatum ad substantivum, & idcirco Petrus Hispanus dixit suppositionem esse acceptionem termini substantivi. Nihilominus apud modernos acceptum est adiectiva etiā supponere, & ideo dicendum est

nō requiri ad suppositionem, quod terminus afferat suum suppositum, sicut substantivum sed sufficit quod in diffinitione dictum est, nempe, quod accipiat pro aliquo, de quo verificatur, & hoc invenitur, tam in substantivis, quam adiectivis.

CAPVT XII.

De divisionibus suppositionis.

109 **P**rimò dividitur suppositio in formalem, & materialem. Materialis est, acceptio termini pro se, v.g. *homo est vox*, ly *homo* accipitur pro ipsa voce, & nō pro aliquo significato. Formalis est, acceptio termini pro significato, v.g. *homo est animal*, ly *homo* accipitur pro ipso homine.

110 Relicta suppositione materiali, dividitur formalis in propriā, & impropriam. Impropria est acceptio termini pro re, quam improprie significat, v.g. *Vixit Leo de tribu Iuda*, ly *Leo* accipitur pro Christo, quē improprie significat. Propria suppositio est, acceptio termini pro re, quam proprie significat, v.g. *Leo rugit*, ly *Ego* accipitur pro verò Leone, quē proprie significat. Suppositio impropria dividitur à Magist. Soto in varias species suppositionis, quas relinquo, quia nullam utilitatem afferunt ad intentum nostrum.

111 Suppositio propria dividitur in simplicem, & personalem. Simplex est, acceptio termini pro aliquo, quod significat in ordine ad con-

ceptum mentis, v.g. *homo* est species
 ly *homo* accipitur pro natura huma-
 na, vt concepta communiter qua ra-
 tione convenit illi secunda intētio
 speciei ab intellectu fabricata. Ali-
 ter autem diffinitur suppositio sim-
 plex à Mag. Soto, nempe, est accep-
 tio termini pro aliquo, quod primò, &
 per se, & formaliter significat. Sed
 hæc diffinitio explicanda est per
 præcedentem, quæ traditur à Ma-
 gistro Bañez; & per vtraque idem
 explicatur: nam quando terminus
 significat rem communem præci-
 sam, & abstractam, tunc est suppo-
 sitio simplex, & tunc verum est
 quod significat aliquid in ordine ad
 conceptum mentis: nam in solo illo
 est res communis abstracta, & hæc
 etiam est, quæ primò, & per se sig-
 nificatur per nomen, & secundariò,
 & materialiter significat indivi-
 dua. Quapropter vtraque diffini-
 tio optime est. Suppositio perso-
 nalis est, acceptio termini pro indi-
 viduis, quæ significat velut materia-
 liter, v.g. *homo* est animal, ly *homo*
 supponit pro individuis naturæ hu-
 manæ.

112 Vlteriùs, suppositio persona-
 lis dividitur in naturalem, & acci-
 dentalem. Naturalis est, acceptio ter-
 mini pro omnibus, pro quibus aptus
 natus est accipi, v.g. *homo* est animal
 rationale, ly *homo* supponit pro om-
 nibus hominibus, tam præsentibus,
 præteritis, quam futuris. Acciden-
 talis est, acceptio termini pro his so-
 lum, de quibus verificatur iuxta exi-
 gentiam verbi, v.g. *homo* disputat, ly

homo accipitur pro homine, vel ho-
 minibus præsentibus.

113 Deinde suppositio dividitur
 in communem, & singularem, seu dis-
 cretam. Communis est acceptio ter-
 mini communis, v.g. *homo* disputat.
 Singularis, seu discreta est, acceptio
 termini singularis, vel communis cū
 pronomine demonstrativo, v.g. *Petrus*
 aut *hic homo*. Communis dividitur
 in determinatam & confusam. Sup-
 positio determinata est acceptio ter-
 mini communis in definitè, vel cū sig-
 no particulari, v.g. *homo* disputat, vel
 aliquis *homo* disputat. Suppositio
 cōfusa est, acceptio termini communis
 cum signo universalis, vel cum signo
 specialis confusionis, v.g. *omnis ho-*
mo est animal, hic extrema suppo-
 nunt confuse, & in hac, tantum ani-
 mal est *homo*. Magister Bañez sic dif-
 finit suppositionem determinatam,
 est acceptio termini, ex parte cuius
 propositio pro vno tantum verificari
 potest, v.g. Subiectum huius *homo* est
 albus. Et confusam sic diffinit: est
 acceptio termini, ex parte cuius pro-
 positio non postulat ad sui veritatem,
 vnum suppositum, v.g. Prædicatum
 huius *omnis homo* est animal, suppo-
 nit confuse, quia ad veritatem il-
 lius propositionis, non exigitur
 prædicatum pro vno sup-
 positio accipi. Nec ex illa propo-
 sitione potest inferri aliquod ani-
 male esse omnem hominem. Et qui-
 dem his diffinitionibus clarius percipitur
 in omni propositione quis ter-
 minus supponatur determinate, &
 quis confuse, & si optimæ sint tra-

diu, & relatæ à Patre Magistro Soto.

114 Insuper confusa dividitur in distributam, & confusam tantum. Distributiva est, *acceptio termini distributi*, v.g. subiectum vniuersalis *omnis homo disputat*, & prædicatum exclusivè tantum animal est *homo*. Confusa tantum est, *acceptio termini confusi*, & non distributi, v.g. prædicatum vniuersalis, *omnis homo est animal*, ly *animal* supponit confusè, & subiectum exclusivè tantum animal, *si homo*, ly

animal supponit confusè.

CAP. V. T. XIII.

De regulis suppositionis.

115 **A**D dignoscendam suppositionem terminorum proponit Magister Soto plures regulas. Et quia variatio suppositionis maximè pendet ex variatione signorum, quibus afficiuntur termini communes, vnde vniuersaliter, vel particulariter supponunt, prius explicanda sunt prædicta signa. Quæ sunt in quadruplici differentia, nempe purè vniuersalia, & purè particularia, alia media quæ includunt vniuersalitatem, & particularitatem, & alia signa specialia confusionis. Rursus purè vniuersalia dividuntur in purè affirmativa, v.g. *omnis animal est totus*, quicumque *singulari*, &c. Et in purè negativa; & hæc alia sunt ad verba, v.g. *non nec*, &c. alia sunt nomina, v.g. *nullus*, *nemo*,

&c. Signa, quæ includunt vniuersalitatem, & particularitatem, sunt, v.g. *uterque*, *alter*, *neuter*, &c. Alia etiam sunt partim affirmativa, & partim negativa v.g. *contingens*, *tantum*, &c. Purè particularia sunt aliquis, *quidam*, *quis*, *quis*, &c. Signa specialia confusionis, sunt quæ cum non habeant vniuersaliter distribuendi, faciunt tamen terminos supponere confusè, v.g. ly & diuisivè sumptum, & ly *omnes* collectivè, &c. & etiam ly *promitto*, & ly requiritur &c.

116 Quibus suppositis statuuntur à Mag. Soto sex regulæ ad dignoscendas suppositiones terminorum. Prima est. *Terminus communis nullo signo, aut signo particulari determinatus supponit determinatè*, v.g. *homo disputat aliquis homo disputat*. ly *homo* supponit determinatè. In quo adverte, quod quando terminus nullo signo afficitur, vocatur status suppositionis. Secundæ regula est *omnis terminus, qui immediate afficitur signo pure vniuersali & pure affirmativo, & qui mediatè, vel immediate afficitur signo pure vniuersali, & pure negativo, in eadem categoria propositionis, supponit distributivè*, v.g. *omnis homo est animal*, ly *homo* supponit distributivè, & in hac nullus homo est lapis vtrūque extremum supponit distributivè; tertiaræ regulæ est. *Terminus, qui in eadem categoria sequitur signum vniuersale affirmativum, supponit confusè tantum*, v.g. *omnis homo est animal*, ly *animal* supponit confusè tantum.

Quare

Quarta regula. *Omnis terminus immediate determinatus signo collectivo, supponit confusse tantum copulativum, v.g. omnes Apostoli Dei sunt duodecim, cuius subiectum supponit confusse tantum, & dicitur copulativum, quia solum licet ascendere copulativum complexivè sumptum, ut dicitur infra. Quinta regula. Terminus communis duobus signis universalibus determinatus, si depra una negatione distribuitur in ordine ad terminum statim determinatè. tunc supponit confusse tantum, v.g. prædicatum huius nulus homo non est animal, supponit confusse tantum. si autè de pra negatione, distribuitur in ordine ad terminum statim confusse, tunc supponit determinatè. v.g. subiectum huius propositionis non omnis homo est animal. Sexta regula. Omnis pars complexivè una acceptione, depèdens à resolutione totius, supponit immobiliter, id est, non licet descendere sub illis determinationibus, quousque totum complexum resolvatur, ut in his, quilibet equus hominis est animal, Petrus sciens omnes scientias, est doctus. Quæ omnes regulæ verificantur ut ait Mag. Soto, dum termini supponant. Et dum non impediantur ab aliqua negatione superaddita.*

CAPVT XIV.

De relativis. **D**e relativis agere potest modus unus est Græmatici, quæ Logici, nihilominus ad explicandum modum suppositionis illorum, tractat hic de illis Magis-

ter Soto, & idèd à nobis breviter dicendum est de illis. Relativum est rei antè latè recordativum. Et est duplex, aliud substantiæ, quod refert suum antecedens per modum substantiæ, v.g. homo est animal, quod est rationale, ly quod est relativum substantiæ. Aliud est relativum accidentis, & est illud, quod refert suum antecedens per modum denominationis, v.g. homo est animal pulchrum, qualis est Angelus, ly qualis est relativum accidentis. Rursus relativum substantiæ aliud identitatis, quod pro eodem accipitur; pro quo suum antecedens, ut in exemplo posito, & aliud diversitatis, quod accipitur pro alio, quam suum antecedens, v.g. alius pater, alius filius.

¶ 118. Ulterius, relativum accidentis aliud est identitatis, seu similitudinis, quod significat idem accedens, quod suum antecedens, ut in exemplo posito. Aliud est diversitatis, illud nempe significans aliud accedens, quæ suum antecedens, v.g. est animal politicum, & alterum est leo. Denique relativum substantiæ aliud est reciprocum, & aliud non reciprocum. Reciprocum est, quod regressione quendam in suum antecedens significat, v.g. homo diligit se, Cain occidit fratrem suum ly se, & suum sunt reciproca. Et hoc est duplex, aliud primitivæ, & aliud derivativæ speciei. Primitivæ speciei sunt ipsemet, idem, sui. Derivativæ speciei, ut meus, tuus, suus, noster, vester, &c. Relativum non reciprocum est, quod non significat similè regressione, ut in exemplis.

C;

Pro

119. Pro relativis ponuntur quatuor regulæ. Prima est. Relativum, quod generat sensum copulativum, v.g. *animal, quod est risibile, est rationale*, æquivaleret huic *animal est risibile, & illud est rationale*. Secunda regula est. relativum in altera categorica copulativè, referens antecedens in altera, refert referivè pro eo, pro quo antecedentis categorica verificabatur, v.g. *animal rationale, & illud est risibile* æquivaleret huic *animal est rationale, & illud, quod rationale est, est risibile*. Tertia regula est. relativum reciprocum supponit sicut suum antecedens sygillatim, v.g. *omnis homo diligit se*, ly se supponit distributivè sygillatim, id est, vt singulis suppositis subiecti, respondeant singula supposita relativi. Quarta regula est. Relativum non reciprocum supponit eo modo quo supponeret suum antecedens in illo situ, v.g. si dicas, *omnis homo disputat, & ille doctus loquitur*. Relativum supponit determinate pro homine, qui disputat. Et sufficiant hæc de relativis.

CAPVT XVI.

De inductione.

120. **D**E speciali modo arguendi, qui vocatur inductio, agit Magister Soto, post traditam noticiam suppositionis, eo quod diversis speciebus suppositionis diversa applicatur. Deferuntur igitur hic modus inductionis ad

probandam ad sensum aliquam propositionem universionalem, & ideo est proprius modus arguendi Philosophi naturalis, quamvis Mathematico, aut Metaphysico non deserviat, qui remper sua principia probant. Inductio ergo, quæ ascensus vocatur, sic diffinitur. *Est à singularibus sufficienter enumeratis ad universionalem progressio*, v.g. si dicas, iste ignis calefacit, & iste, & sic de singulis, ergo omnis ignis calefacit. defensus est ab universionali ad singularia sufficienter enumerata progressio, v.g. omnis ignis calefacit, ergo iste calefacit, & iste, &c.

121. Ascensus, sicut, & descensus est quadruplex, scilicet copulativus, disiunctivus, copulativus, & disiunctus. Copulativus est quando ipse propositiones singulares numerantur per hanc copulam, & v.g. iste ignis calefacit, & iste, &c. ergo omnis ignis calefacit. Disiunctivus est quando numerantur hac coniunctione, vel, v.g. iste homo disputat, vel iste, &c. ergo aliquis homo disputat. Copulatus est quando termini copulativi numerantur, v.g. omnes Apostoli Dei sunt duodecim, sic resolvitur, ille, & ille, (numerando omnes in una propositione) sunt duodecim. Disiunctus est quando termini in una propositione, cum disiunctione numerantur, v.g. si dicas omnis homo est animal, ty animal resolvitur sic, omnis homo est hoc, vel illud animal, ita vt sit una propositio, & prædicatum sit disiectum illud.

122 Ad cognoscendum quis ascēsus, vel descensus debeat terminis iuxta varias illorum suppositiones, assignantur tres regulæ. Prima est, ascensus, vel descensus copulativus debetur termino supponenti distributivè, v. g. *omnis homo est albus*, ly *homo* petit ascensum, vel descensum copulativum. Secunda, ascensus, vel descensus disiunctivus debetur termino supponenti determinatè, v. g. *aliquis homo currit*, ly *homo* petit ascensum, seu descensum disiunctivum. Tertia regula ascensus, vel descensus disiunctivus debetur termino supponenti confuse disiunctim; & supponenti confuse copulativum debetur ascensus, seu descensus copulativus, v. g. *omnis homo est animal*, ly *animal* supponit confuse disiunctim, & illi debetur ascensus, seu descensus disiunctus hoc modo, est hoc animal, vel hoc, vel illud &c. Et hanc regulam iudicat esse inutilem Magister Banez, eo quod illud disiunctum magis confusum est, quam simplex prædicatum. Et idem docet Magister Ioan à Sancto Thoma dicens hunc ascensum copulativum, aut disiunctum non esse resolutivum, nec veritatis manifestativum: nam æque ignotum manet ponere terminum supponentem confuse, vel disiunctim numeratum, ac proinde prædictus terminus supponentis confuse manet irreversibilis, & immobilitatus ita ut non possit moveri, & progredi in illo per resolutionem à singularibus ad universalia, aut e contra,

123 Insuper, cum in una propositione sint plures termini diversimode supponentes, & non possit simul sub quolibet ascendi, vel descendi, ut cognoscatur ordo ascendendi, & descendendi, statuuntur aliæ tres regulæ. Prima, quando sunt duotermi, quorum alter supponit determinatè in ordine ad alterum supponentem distributivè, tunc prius debet ascendi sub termino supponenti determinate, post tamen descendi prius sub termino supponenti distributivè, v. g. si dicas, *aliquis homo non est albus*, ly *homo* supponit determinatè, & sub illo debes prius ascendere, & ly *albus* supponit distributivè, & sub illo debes prius descendere, alias erit defectus, qui vocatur à pluribus determinatis ac vnum determinatum. Secunda regula est, quando sunt duotermi, quorum unus supponit confuse respectu alterius antecedentis supponentis, distributivè ratione universalitatis prius debet fieri descensus disiunctivus sub termino universalis, quam sub termino supponente confuse, potest tamè sub isto prius fieri ascensus, v. g. si dicas, *omnis homo est animal*, prius debet descendere sub illo termino universalis, alias erit defectus, qui dicitur ab una distributione ad plures. Tertia regula, quando omnis terminus supponit distributivè, vel omnes determinatè potest ascendere, vel descendere indifferenter sub quolibet, v. g. si dicas, *nullus homo est equus*, descendere, vel ascendere sub quolibet, & erit

bona consequentia; & etiā si dicas, *aliquis homo est albus*, potest de scē-
di, vel ascendi sub quolibet.

124. Circa hunc modum arguēdi per inductionē est valde controversum inter Sūmulistas, an sit consequentia formalis, ita vt semper, & in omni materia valeat. Magister Soto ait solū esse consequentiā probabilem, & topicam, quod valdē exagerat contra Sūmulistas, qui, vt faciunt inductionem consequentiā formalem, illam reddunt penē inintelligibilem, & nullius vtilitatis ad probandum aliquid in alijs scientijs extra suas Sūmulas. & cōcludit sic: *vtinā hoc recipiāt omnes Sūmulistæ, & nō revertantur ad alia, & c. & p. as. Egypti.* Et idem docet Magister Banez. Alij autem, quos refert, & sequitur Huertos, dicunt, quod saltem ascensus disiunctivus est formalis consequentia, v.g. si dicas, *iste homo currit, vel iste, &c. ergo aliquis homo currit*; nam hæc consequentia instauri non potest, cum arguatur ab inferiori ad suum superius affirmatiuē, quod argumentum, ait Huertos, nō habet solutionem, quæ quieret intellectum. At Mag. Ioannes à Sācto Thoma optime in hac parte docet, nempe, quod inductio secundū se considerata non est consequentia formalis, sed tantum topica, & probabilis, in quo cōvenit cum Magistro Soto; & Banez, nihilominus, asserit multoties esse formalem cōsequentiam, non ex vi formæ inductionis, sed ex alio loco, seu forma arguendi, quæ illi adiungitur, v.g.

in ascensu copulativo, si dicas, *iste homo disputat, & iste, & sic de singulis*; ergo omnis homo disputat; si in antecedenti non numerentur omnia singularia, ita vt includuntur in illa particula, & sic de singulis, tunc non est consequentia infallibilis; nam poterit in tali forma dari antecedens verum, & consequens falsum, erit tamen probabilis, & topica consequentia; si autem in antecedenti omnia singularia numerentur, tunc erit bona, & infallibilis consequentia, sed tunc arguitur ab æquivalenti ad æquivalentem, quod in omni forma, si vē inductionis, si vē syllogismi optime sequitur; at certe, fere impossibile iudico, omnia singularia numerari, & adhuc dato, quod numeretur, probaretur idem per idem, ac proinde talis modus arguendi omni nō inutilis est. Insuper si dicas, *iste homo disputat, vel iste, &c. ergo quidam homo disputat*. Tunc optima est consequentia, & talis, vt non instabitur; cæterum hoc nō provenit ex modo proprio ipsius ascensus; sed, quia tunc arguitur ab inferiori ad suum superius affirmatiuē, qui modus arguendi semper tenet, atque adeo, si venumeres, si venum tantum alsignes, erit bona consequentia, ex quo colligitur, quod bonitas consequentiæ in ascensu disiunctivo, non provenit ex forma propria illius, sed ex alio capite. Et hunc modum dicendi iudico verissimum, & tenendum esse.

CAPVT XVI.

De ampliatione, & restrictione.

125 Inter proprietates cōuenientes terminis intra propositionē annumerātur ampliatio, & restrictio, de quibus simul agendum est, quia adinvicem opponuntur. Ampliatio est extēsis termini à minori ad maiore suppositio. nē, v.g. homo potest esse iustus, ly homo extenditur, vt supponat pro hominibus, non tantum existentibus, sed etiam possibilibus. Restrictio, est coarctatio termini à maiori ad minorem suppositionem, v.g. homo iustus est sapiēs, ly homo restringitur à ly iustus, vt tantum supponat pro iustis.

126 Ad intelligentiam harum diffinitionū nota, quod cū in illis fiat comparatio à minori ad maiorem, & à maiori ad minorem, necessum est as signare aliquem statū positivum suppositionis in ordine ad quem attendatur maioritas, vel minoritas suppositionis. Et prædictus status est respectu copule præsentis temporis, & ideo dicitur à Summulisticis verbum præsentis temporis non admittere ampliationem, vel restrictionem, sed habere statū suppositionis. Quapropter si terminus accipitur pro pluribus, quam acciperetur cum verbo præsentis temporis, dicitur ampliari. Si autem

pro paucioribus, dicitur restringi.

127 Ampliatio est triplex, alia temporum, alia suppositorum, & aliatemporum, & suppositorum simul. Ampliatio temporum est, quando accipitur terminus in ordine ad plures differentias temporū, v.g. Petrus fuit albus, ly Petrus accipitur pro illo, qui est, vel fuit & est sensus Petrus, qui est, vel fuit, fuit albus, & hæc ampliatio invenitur in terminis singularibus. Ampliatio suppositorum est quādo pro pluribus suppositis accipitur, v.g. omnis homo currit, ly homo supponit pro pluribus suppositis, quā si solum diceretur, homo currit. Ampliatio temporum, & suppositorum simul est, quando terminus accipitur & pro pluribus suppositis, & in ordine ad plures differentias temporum, v.g. omnis homo potest currere. ly homo accipitur pro pluribus suppositis, & in ordine ad plures differentias temporum. Et isti duo modi ampliationis inveniuntur tantum inter terminis communibus, cum iusti habeant plura supposita, pro quibus possint verificari, quæ non habent termini singulares. significantes vnum. Et eodem modo, dividenda est restrictio, servata proportionē.

128 Ad cognoscendā ampliationem est atuntur aliquæ regulæ. Prima est, Termini significantes inceptionem, aut prioritatem ampliant terminos, quibus applicant suū significatū ad præsens, vel futurū, v.g. Petrus est prior antichristo

Ad

Liber secundus. De enuntiatione. Cap. 16.

ly *Petrus* supponit pro illo, qui est, vel erit, & in hac *edificatio domū*, ly *domum* supponit pro illa, quæ est, vel erit. Secunda regula. Termini significantes posterioritatem, & definitiōnem, ampliant ad præsens, vel præteritū. v.g. *Petrus est posterior Adam*, ly *Petrus* stat pro illo, qui est, vel fuit: & in hac, *deservio domū*, id est, domū, quæ est, vel fuit. Tertia regula. Verbum præteriti temporis ampliat suiectum ad id, quod est, vel fuit, & restringit prædicatū ad id, quod fuit. v.g. *Petrus fuit albus*, ly *Petrus* stat pro illo, qui est, vel fuit, & ly *albus* pro illo, qui fuit. Quarta regula. Verbū de futuro ampliat subiectū ad id, quod est, vel erit, & restringit prædicatū ad id, quod erit; v.g. *albus erit nigrus* sensus est, quod *est*, vel erit *albus*, erit *nigrum*. Quinta regula. Verbum *potest*, & ad verbiū *possibiliter*, ampliat omnes terminos, usque ad tempus possibile; & verbum *imaginatio*, & ad verbiū *imaginabiliter*, seu nomē *imaginabile*, ampliāt omnes terminos usque ad tempus imaginabile; v.g. *Petrus potest esse albus, vel possibiliter est albus*, ly *Petrus* supponit pro illo, qui est, vel fuit, vel erit, vel potest esse, & eodē modo supponit ly *albus*, & in hac, *Petrus imaginabiliter currit* ly *Petrus* supponit non tantū pro possibili, sed pro imaginabili. Et quod colligitur, quod iuxta Logicæ doctrinam, quinque sunt differentiæ temporis, nempe præsentis, præteriti, futuri, possibili, & imaginabilis quāvis iuxta Philosophum sunt tā

tum tres: & verbum *potest* ampliat usque ad quatuor, & *imaginabile* usque ad quinque.

129 Ad intelligendum modum arguendi in ampliatione, & restrictione, nota, quod amplium respectu non ampli, & non restrictū respectu restricti, se habet ut superius respectu inferioris; atque adeo, cū Mag. Ioā a Sāct. Thoma duas regulas apponimus, ut facilius reliquæ percipiātur. Prima regula est a superiori ad inferius affirmativē, non valet cōsequentiā, benē autē negativē. v.g. non sequitur, *Est animal*, ergo: *est homo*: benē autē valet. *Non est animal*, ergo *non est homo*. Secunda regula est, ab inferiori ad suum superius affirmativē valet consequentiā; v.g. *est homo*, ergo: *est animal*; non tamē valet negativē, v.g. *non est homo*, ergo, *non est animal*.

130 Ex his deducuntur aliz duæ similes regulæ. Prima est ab amplo ad non amplium seu a non restricto ad restrictum, sine distributione ampli, non valet consequentiā, si ve affirmativē, si ve negativē; valet autē si distribuatur amplū, si ve negativē, si ve affirmativē; v.g. benē valet nullus homo est albus, ergo *Petrus non est albus*. Cū hac autem conditione valebit affirmativē, quod ponatur cōstantia, non ampli id est, quod affirmetur existentia alicuius subiecti, hæc enim affirmatio dicitur cōstantia. v.g. *fidicas*, omnis homo disputat, non valet, ergo hic homo disputat, nisi addas, & hic homo est, ergo hic homo disputat: quæ cōstantia

tantia non ponitur innegativis, nā
sine illa valet consequentia.

131 Secunda regula est in non am-
plo ad amplum, si ve ā restricto ad
non restrictū sine distributione am-
pli, valet affirmativē, etiā si nō po-
natur constantia non ampli, negati-
vē autem valet cum constantia, & si-
ne distributione: v.g. Petrus dispu-
rat, ergo homo disputat; & negati-
vē Petrus nō disputat, & Petrus est.
ergo aliquis homo nō disputat; nū-
quam tamen valet cum distributio-
ne ampli, vt si dicat. Petrus currit,
ergo omnis homo currit: vel Petrus
nō currit, ergo nullus homo currit.

132 His addēde sunt alię proprie-
tates, nepe alienatio est remotio
diminutio. Alienatio est *distractio*
termini a propria ad impropiam sig-
nificationē, v.g. *homo est pictus*, ly
homo supponit improprie pro ho-
minē picto. Remotio est *distractio*
termini ab omni suppositione. v.g. *ho-*
mo irrationalis currit, ly *homo* omni-
no non supponit ratione illius ter-
mini additi, nempe *irrationalis*. Di-
minutio est *distractio termini a to-*
tali ad partialē significationē. v.g.
Etiops est albus secundū dētes, ly *al-*
bis diminuitur, & applicat suū sig-
nificatum, vni parti subiecti, vide-
licet dentibus.

CAPVT XVII.

De peellatione.

133 Inter proprietates cōvenien-
tes terminis, non infimum
locum tenet appellatio: nam,

vt ait Magister Soto, est ad modū
necessaria inter cetera Dialecticis
quia omnibus scientiis plurimum
ancillatur. Et sic diffinitur. Appel-
latio est *applicatio significati forma-*
lis vni termini ad significati form-
male alterius. v.g. *fidicās. Petrus est*
magnus Logicus, denotatur magnitu-
dinem adiacere Petro ratione Lo-
gicę, id est, Petrus est egregiē peri-
tus in Logica.

134 Ad intelligentiā huius diffi-
nitionis duo notat Magister Soto.
Primum est, quod ad appellationē
non sufficit, quod prædicatum ap-
plicetur subiecto, vt in hac proposi-
tione *Petrus est Logicus*, nulla est ap-
pellatio, sed vltra exigitur appli-
catio vniūs formalitatis ratione alte-
rius, vt in dicta propositione magni-
tudo applicatur subiecto nō secū-
dum se considerato, sed ratione Lo-
gicę, & cōsequenter, præter subiec-
tum requiritur ad appellationē du-
plex terminus: alius, qui dicitur
appellās, & alius appellatus. Termi-
nus appellās est ille, qui significat
formalitatem, quę applicatur sub-
iecto. Appellatus est, qui significat
alteram formalitatem, ratione cui-
us applicatur; v.g. ly *Magnus* est
terminus appellās, & ly *Logicus* est
terminus appellatus. Secūdū nota-
bile est, non requiri ad appellationē
nem, quod fiat inter terminos cō-
notatos, sed sufficit fieri inter ab-
solutos, dū modō habeant aliquod
significatum formale: & hoc dici-
tur propter appellationē rationis,
de qua iam dicemus.

155. Ex qua doctrina deducitur explicatio diffinitionis traditæ: illa particula *applicatio* ponitur loco generis, in quo cōvenit cū omni applicatione. v. g. quando prædicatū applicatur subiecto, v. g. in hac *Petrus est Logicus*, vbi nō est appellatio, per alias particulas, nepe, *significari formalis vnius*, & denotatur propria differētia appellationis quæ in eo consistit, vt formale significatum vnius termini applicetur subiecto, ratione significati formalis alterius, vt in exemplo posito.

136. Diuiditur appellatio in appellationem, realem, & rationis. Realis est applicatio significati formalis realis vnius termini ad significatū formale reale alterius, vt cōstat in exemplo posito, vbi tām magnitudo, quā Logica sunt aliquid reale. Appellatio rationis est, quando formale, quod applicatur, est aliquid rationalis, v. g. si dicas, *homo est species* significatū formale de *ly species*, est aliquid rationis. Et nota pro appellatione rationis, quod licet nō sint duo termini, nepe appellās, & appellatus, vt in appellatione reali, nihilominus prædicatū non applicatur subiecto secundum se cōsiderato, sed vt concipitur sub aliqua formalitate, nempe, abstractē, & sine singularibus. Et hoc sufficit ad veram appellationem, & sic appellatio rationis est verē, & propriē appellatio.

137. Dux regulæ, statuntur à Mag. Soto pro appellatione reali. Prima est, quando adiectivum ponitur à

parte prædicati, & substantivū à parte subiecti, tunc nō est vera appellatio, sed tantū est applicatio prædicati ad subiectum, v. g. in hac propositione, *Petrus magnus est Logicus*, tūc *ly magnus* nō applicatur subiecto ratione *Logicæ*, sed ratione corporis, & in hac *hic Monachus est albus*, nō significatur habere habitum album, sed illum esse album in se. Secunda regula est. Quando adiectivum, & substantivum ponuntur ex parte vnius extremi propositionis, si vē ex parte subiecti, si vē prædicati, tūc est vera appellatio, & adiectivum appellat supraformale substantivi. v. g. in hac propositione *Logicus magnus est Petrus*, si vē, *Petrus est Logicus magnus*.

128. Circa istas duas regulas adverte esse necessarium, quod sit idē subiectum non solum realiter, sed etiam formaliter, vt servetur eadē appellatio, vt optimē notat idem Magister Soto. Et ex hoc, ait 'Magister Ioannes à Sāto Thoma, depēdere intelligentiam illius regulæ, quæ sunt eadē vni tertio, sunt eadē inter se: nam exigitur, quod sint eadem vni tertio, quod tertiū sit vnū realiter, & ratione, alias non esset idem suppositū formaliter, & ideo non valet hæc consequentia indivinis, *Pater est essentia divina, Filius est essentia divina: ergo Filius est Pater*. Nā esset a divina formaliter seu virtualiter est multiplex. Et, vt utamur exēplo magistri Soto, non valet hæc cōsequētia: *albedo est similitudo, similitudo est inter se: ergo albedo*.

albedo est intensa, eo quod licet albedo sit realiter entitativè idècū si similitudine (iuxta sententiam probabilem aliquorum, de qua modo non curo) tamen distinguuntur formaliter, vel ad minus, ratione. Insuper circa secundam regulam solent addi aliquæ limitationes, videlicet quomodo sit intelligenda appellatio inter determinabile, & de terminationem, v.g. in his *equus Regis currit, Regis, equus currit*, dicunt enim in prima denotare equum currere determinatè quando est Regis, & in secunda verificari de equo, qui est, vel fuit, Regis. Quapropter ait Magister Ioannes à S. Thoma, quod quando genitivus antecedit nominativum, tunc determinatio accipitur pro pluribus, quando vero subsequitur, accipitur unica acceptione. Et eodem modo sunt intelligendæ istæ *vidi Papam, aut Papam vili*: nam in prima denotatur vidisse ipsum, dum esset Papa, in secunda aut hoc non exigitur, sed sufficit verificari de Papa, qui est, vel fuit. Et sanè in his maximè attendendum est ad modum concipiendi, ut percipiatur sensus propositionū.

139. Aliæ duæ regulæ proponuntur. Pro appellatione rationis. Prima est prædicatum secundæ intentionis applicatæ iam supra primum significatum subiecti, v.g. *in hac homo est species, ly species* applicat suū significatū supra subiectum, quod est homo, ratione sui significati primarij, Dicitur autem

significatū primariū dely *homo* ipse homo conceptus absq; singularibus & illi, prout sic applicatur secunda intentio specietatis significataper prædicatū. Secunda regula est. Terminus significans actū animæ interiorē appellat proprium conceptum termini, in quem fertur. Dicuntur autem termini significantes actū animæ interiorē, non solum illi qui significant actus intellectus & voluntatis, sed etiam iuxta doctrinam Magistri, tot, omnes illi qui significant actus sensuum exteriorum: & ideo sicut in hac *cognosco venientem*, intelligitur de veniente, ut est veniens, ita etiam in hac *video hominem*, significatur, quod in intellectu formato conceptum, quod ille, quem video, est homo, & in hac *audio Patrem* significatur intellectu concipere illum, quem audio, esse Patrem. Et hæc regula intelligenda est, quando accusativus subsequitur, non autem quando antecedit. Quapropter si dicas *venientem, cognosco*, non est appellatio, sicut si dicas *cognosco venientē*, & ideo ex vni non valet ad alteram, v.g. *venientem cognosco*, ergo *cognosco venientem*: nā variatur appellatio, seu, ut melius dicā, in prima non est appellatio proprii conceptus, sicut in secunda, & ideo prima potest verificari dū cognoscat venientē, et si non sub conceptu venientis, & ad verificationem secundæ requiritur, ut cognoscat sub formali conceptu venientis.

Nihil

Liber secundus. De enuntiatione. Cap. 17.

Nihilominus iterum repero maxime attendendum esse admodum significandi, & concipiendi. Addit Magister Soto tres regulas pro modo arguendi in appellationibus, omnes

tamen ad hoc reducuntur, ut quoties variatur appellatio nulla est consequentia, quocumque modo varietur.

L I B E R T E R T I U S.

De oppositionibus.

PROEMIVM.

140 **P**ostquam in precedenti Libro 2. acta est de propositione, & de proprietatibus convenientibus terminis intra ipsam: in hoc tertio Libro tractat Magister Soto de aliquibus proprietatibus convenientibus propositioni in comparatione ad aliam, quæ sunt tres, nempe, oppositio, & qui-pollentia, & conversio. Et præter hæc sequens textum Petri Hispani agit de Modalibus, & etiã de Hypotheticis, de quibus omnibus dicemus in hoc tertio Libro, incipientes ab oppositione.

CAPVT I.

De oppositione propositionum.

141 **O**positio est proprietas quæ versatur inter duas propositiones constantes eisdem extremis, & eodem ordine, ita ut utraq; habeat idem prædicatum, & idem subiectum. Et à

Magistro Soto diffinitur in cõmunibus sub disiunctione hoc modo. *Oppositio est affirmatio, & negatio eius de eodem veritate, & falsitate, aut sola veritate; aut sola falsitate formaliter pugnantes.* In qua diffinitione ponuntur omnes species oppositionis: nã pugare veritate, & falsitate est proprium cõtradictoriæ, sola veritate pugnare est proprium contrariæ, & sola falsitate est proprium subcõtrariæ; & relinquitur sub alterna, quæ vere nõ est oppositio. Nihilominus, cū oppositio formaliter cõstet in affirmatione, & negatione, solet ab alijs diffiniri sic. *Oppositio est affirmatio, & negatio eius de eodem: quod est commune omni oppositioni.*

142 Aliquæ conditiones exiguntur ad veram oppositionem. Prima est, quòd utraque propositio participet utrũque extremũ ordine eodem, id est, habeat idem subiectum & idem prædicatum. Et exigitur, quòd sit idem subiectum, & prædicatum quoad rem significatam, & quoad vocem; ac proinde istæ non opponuntur, *Canis est laetrabilis, omnis*

nis canis nō est platurabilis, si subiectū accipiat pro diversis. Itē iste nō opponitur, Marcus erat, Tullius nō erat. Nam licet subiectum pro eodem accipiat, non tamen est eadem vox. Quāvis ista possint dici oppositae secundum rem, & non secundum apparentiam vocum, ut ait Magister Soto, Insuper requiritur, quod sint eiusdem prae dicati de eodem subiecto pro eodem tempore, & loco, & cum eadem determinatione: quapropter ista non opponuntur, *Omnis homo non currit, aliquis homo currit.* Cum verificetur pro diverso tempore: nec ista, *Omnis homo non currit Hispani, aliquis homo currit Corduba* Et tandem nec ista opponuntur, *Petrus tarde currit, Petrus non currit velociter.* Cum sit diversa determinatio copulae. Secunda conditio est, quod extrema eodem modo accipiantur quoad quatuor, scilicet genus suppositionis, ampliationis, & restrictionis, id est, requiritur, ut servantur omnes proprietates Logicales convenientes terminis intra propositionem, nempe eadem suppositio, eadem ampliatio, eadem restrictio, eadem appellatione ex parte utriusque extremi nam quoties aliquid horum mutatur siue ex parte subiecti, siue ex parte praedicati, nō est oppositio. Haec autem conditio melius infra explicabitur, nam, ut ait Magister Soto, non potest verificari in oppositione contraria, & subcontraria, maxime quoad acceptionem terminorum. Tertia conditio est, quod fiat

opposita qualitatis, & hoc maxime circa affirmationem, & negationem, & etiam circa qualitatem provenientem ab aliquibus modis, de quibus dicetur infra, cum tractemus de modalibus. Praedictae conditiones sufficiunt ad oppositionem in communem constituendam, nō autem ad aliquam in speciali, de quo ponuntur a Magistro Soto aliae conditiones, de quibus in sequenti capite.

CAPVT II.

De divisione oppositionis.

143 **O**ppositio est triplex, nempe contradietoria, contraria, & subcontraria. Et ad harum explicationem nota, praedictas opposiciones aliquando esse de modo, aliquando de lege, & aliquando de modo, & lege: & ideo diversimode diffiniuntur; & in primis, ut sunt de modo. Contradietoria sic diffinitur, est oppositio *universalis affirmativa, & particularis negativa, vel e contra particularis affirmativa, & universalis negativa eiusdem subiecti, & praedicati.* V.g. *istae sunt contradietorie, Omnis homo currit, aliquis homo nō currit.* Contraria oppositio est *universalis affirmativa, & universalis negativa eiusdem subiecti, & eiusdem praedicati.* V.g. *omnis homo currit, nullus homo currit.* Oppositio subcontraria est *particularis affirmativa, & particularis negativa.* V.g. *aliquis homo currit, aliquis homo nō currit.* His additur op-

positio

Liber secundus, De oppositionibus, Cap. 2.

positio sub alterna, quæ est *universalis affirmativa, & particularis affirmativa, vel universalis negativa, & particularis negativa*, v. g. *omnis homo currit, aliquis homo currit*. Sed de hac iam dixi non esse propriè oppositionem.

244 Rursum iuxta leges oppositionum, aliter diffiniuntur; & hoc modo. Oppositio cōtradictoria est *affirmatio, & negatio eiusdē de eodem veritate, & falsitate pugnātes*. Id est, quod nō potest vtraque esse vera, v. g. istæ sunt contradictoriæ de lege *Petrus currit, Petrus nō currit*. Oppositio cōtraria est, *affirmatio, & negatio eiusdē de eodem solū veritate pugnātes*. Id est, vtraque propositio non potest esse vera, licet possit vtraque esse falsa, v. g. istæ omnis homo currit, nullus homo currit, non possunt esse simul veræ. Subcontraria est *affirmatio, & negatio eiusdē de eodē sola falsitate pugnātes*, id est vtraque nō potest esse falsa, vt istæ *aliquis homo currit, aliquis homo non currit*.

145 Ex his deducuntur à Magistro Soto aliquæ conditionis pro vna quaque oppositione, quoadmodum. Et pro contradictoria ponuntur duæ, & alix duæ ad contrarietatem, & totidem ad subcontrarietatem. Prima pro contradictoria est. Omnis universalitas vnius debet mutari in altera in particularitatem; & omnis particularitas in universalitatem. Secunda, omnis universalitas vnius in ordine ad terminum supponentē confusē tantum,

debet in altera stare determinatē in ordine ad illum; & omnis universalitas in ordine ad terminū supponentem determinatē debet in altera stare confusē tantum in ordine ad illum. Pro oppositione cōtraria sit. Prima cōditio, omnis particularitas vnius debet mutari in altera in universalitatem; debetque manere in vtraque eadē universalitas, nisi aliunde committatur defectus veritatis. Secunda, nulla universalitas vnius in ordine ad terminum stantem confusē tantum, debet in altera manere confusē tantum in ordine ad illum. Pro subcontraria sit prima conditio. Omnis universalitas vnius debet manere in altera in particularitatem, debetque manere eadem particularitas in vtraque, nisi aliunde committatur defectus falsitatis. Secunda. Nulla universalitas vnius in ordine ad terminū stantē determinatē, debet in altera manere determinatē in ordine ad illum. In subalternis autem non verificatur tertia conditio supra posita pro oppositione in comuni, nempe de diversitate qualitatis, quin potius oppositū requiritur, ita vt sint eiusdem qualitatis, cum vtraque debeat esse affirmativa, vel vtraque negativa. Et hæc est prima illorum conditio. Secunda est Nulla particularitas subalternā debet in subalternata mutari in universalitatem, sed potius aliqua universalitas debet mutari in particularitatem.

146 Ad intelligentiam harum conditionum

conditionum nota ex Magistro Soto, quod in singulis oppositionis speciebus semper prima conditio designat mutationem quantitatis vnius in quantitatem alterius, & altera designat ordinem seruandum circa resolutionem terminorum; vt constabit inspicienti illas. Insuper aduertit Magister Soto oppositio- nes, contrariam, & subcontrariam esse deficientes ab oppositione cō- tradictoria, & pōnt aliquas regu- las pro dignoscendis contraria, & subcontraria, at hæc facilius perci- pientur ex legibus oppositionum a nobis iam ponendis.

CAPVT III.

De legibus oppositionum.

147

Diximus iam dari ali- quam oppositionē in speciali nō de modo, sed tantum de lege. v. g. contradictoriæ in termi- nis singularibus dicuntur de lege, quapropter, positis iam conditioni- bus requisitis ad quamlibet opposi- tionem de modo, nunc explicandæ sunt leges vniuscuiusq; & pro vna quaque ponitur vnica lex. Igitur lex, seu natura cōtradictoriarū est, quod si vna est vera, altera, et falsa, & e contra, id est, duæ contradicto- riæ non possunt esse simul veræ, nec si- mul falsæ. Hæc regula lumine natu- rali est nota & non aliter, potest de- monstrari nisi reducendo ad impos- sibile sic. Nā si duæ contradictoriæ essent simul veræ, aut simul falsæ, destrueretur dignitas illa dignitatū

maxima, videlicet, quodlibet est, vel non est. Etenim si hæc esset simul ve- ra Petrus est albus, Petrus non est al- bus, sequeretur aliquid esse, & non esse, idem sequeretur si simul essent falsæ: at prædicta dignitas maxima nota est lumine naturali, nēpe nihil posse esse, & non esse simul, sed de quolibet debet verificari, vel quod sit, vel quod non sit: ergo prædicta regula lumine naturali est nota.

148 Cōtrariarū lex, seu natura est, quod si vna est vera, altera sit falsa, & nō e contra, hoc est, duæ cōtrariæ nō possunt esse simul veræ, possunt tamen esse simul falsæ. Vbi nota quod cō- trariæ in nulla materia possunt esse simul veræ, at in materia cōtingētā possunt esse simul falsæ. v. g. iste sūo simul falsæ omnis homo est albus, nul- lus homo est albus. Hæc lex proba- tur. Nā si duæ cōtrariæ essent simul veræ, darentur duæ contradictoriæ simul veræ, sed hoc esse impossibile constat ex lege contradictoriarum: ergo duæ cōtrariæ nō possunt esse simul veræ. Probatur maior: nam si istæ cōtrariæ essent simul veræ, si ci- licet, omnis homo est albus, nullus ho- mo est albus, omnes particulares, tæ affirmatiuæ, quā negatiuæ, essent ve- ræ, cū ad veritatē propositionis vni- versalis, requiratur omnes particula- res esse veras: ergo optimè sequere- tur ex hac vniuersali affirmatiua om- nis homo est alb- hec particularis affir- matiuæ vera aliquis homo est alb-, sed hæc opponitur cō- tradictoriæ vniuer- salis negatiuæ, quæ vera supponitur: er- go daretur duæ cōtradictoriæ simul

D

veræ

veræ, si supponantur duæ cōtrariæ simul veræ. Insuper contrarias pos-
se esse simul falsas, vt dicitur in se-
cunda parte legis earum, sic osten-
ditur. Nam inter duas contrarias,
quæ sunt vniuersalis affirmatiua &
vniuersalis negatiua, potest dari me-
dium, v. g. inter istas *omnis homo est*
albus, *nullus homo est albus*, datur me-
dium, scilicet, *aliquis homo est albus*,
quæ potest esse vera, existente falsa
vniuersali affirmatiua & tunc non
dabuntur duæ contradictoriæ, nec
simul veræ nec simul falsæ. Expli-
co hoc ad veritatē vniuersalis, re-
quiritur veritas omnium particula-
riū. & consequenter ad eius falsita-
tem sufficit falsitas vnius ex verita-
te vniuersalis per bonam consequē-
tiam sequitur veritas omnium parti-
culariū & consequenter ex duabus
cōtrariis simul veris sequitur duæ
cōtradictoriæ simul veræ. Insuper
fieri potest vt existente vniuersali
falsa sit particularis aliqua vera: er-
go ex contrariis simul falsis non se-
quuntur contradictoriæ simul falsæ
& consequenter possunt dari duæ
contrariæ simul falsæ, non autē si-
mul veræ.

149. Subcontrariarū lex talis est,
vt si vna est falsa, altera sit vera, nō
tamen ē contra: hoc est, duæ subcon-
trariæ non possunt esse simul falsæ,
bene autem simul veræ. Et hoc intel-
ligitur in materia contingenti, vt
apparet in his *aliquis homo est ale-*

bus, aliquis homo non est albus, quæ
sunt veræ respectu diuersorum. Et
quidem quod possiat esse simul ve-
ræ constat ex dictis in lege contra-
riarum, cū istæ possint esse simul
falsæ, in quantum subcōtrariæ, quæ
sunt particulares possunt esse simul
veræ, non autem possunt esse simul
falsæ, nam aliās darentur duæ con-
tradictoriæ simul veræ: & ratio est
nam si hæc particularis *aliquis ho-*
mo est albus, esset falsa, vniuersalis
negatiua esset vera, cū huic illa op-
ponatur contradictoriæ, insuper si
particularis negatiua esset falsa, sua
contradictoria, quæ est vniuersalis
affirmatiua, esset vera, & tūc imme-
diatē sequeretur dari duas cōtradi-
ctorias simul veras, nēpe vniuersalē
affirmatiuam, & vniuersalem nega-
tiuam, ex quibus simul veris sequi-
tur duæ contradictoriæ simul veræ,
vt in lege contrariarum ostendeba-
mus.

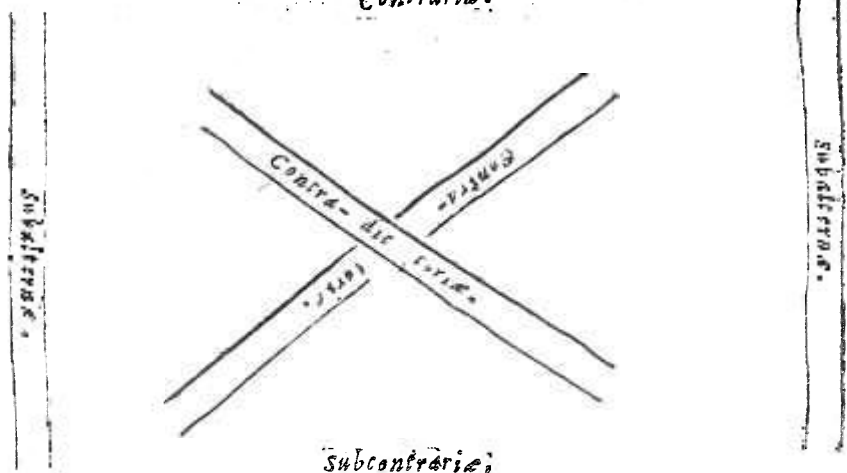
150. Subalternarum lex talis est,
quod si vniuersalis est vera, particu-
laris erit vera, non tamen ē contra, si
autem particularis est falsa, erit vni-
uersalis falsa. Quæ lex fundatur in
dictis a nobis, videlicet requiri ad
veritatē vniuersalis, esse veras par-
ticulares omnes & sufficere ad fal-
situdinem aliquam esse falsam. Vt au-
tem ad eas oppositiones ta-

ciliū percipias, posi-
tur sequens
figura.

Omnis homo est albus.

Nullus homo est albus.

Contrariæ.

Aliquis homo est albus;

Aliquis homo non est albus.

Ex dictis infert Magister Bañez op-
positionem cōtradictoriā esse om-
nium maximam, minorem esse cō-
trariā, & minimam subcontrariā.
Nam contradictoria pugnat in ve-
ritate, & falsitate, ac proinde ubi est
maior pugna, est maior oppositio.
contraria autem tantum pugnat in
veritate, & non in falsitate. Et de-
nique subcontraria solum pugnat
in falsitate, & non in veritate, sed
de hoc in nostris conferentijs dice-
mus.

CAP. V. IV.

De æquipollentijs.

151 **P**ost explicationem
oppositionum ver-
fantur inter propositiones constan-

tes eisdem extremis, nunc agendum
est quomodo ex duabus oppositis
constituantur æquipollentes ex
eisdem, præposita, vel postposita
aliqua negatione, & licet æquipol-
lencia non diffiniatur à Magistro
Soto, tamen ex eius doctrina dedu-
ci potest sequens definitio. *Est æqui-
valentia duarum propositionum eis-
dem extremis constantium per præ-
positionem, vel postpositionem nega-
tionis.* Et sanè idem est æquipolle-
re, ac æquivalere, & tunc dicantur
propositiones æquipollentes, seu
æquivalentes, quādo addita vni ali-
qua negatione, vtrique facit eundē
sensum, & ad intelligentiam, & ex-
plicationem huius doctrinæ ponū-
tur tres regulæ contentæ sequen-
ti versu.

152

Præ, contradic. Post, canera. Præ, postque, subalter.

In primis verbis, nempe *Præ, contradic.* ponitur regula ad faciendās æquipollentes duas cōtradictorias: id est præposita negatione vni propositioni, æquipollet alteri cōtradictoriæ. v.g. si propositioni vniuersali affirmatiuæ præponatur negatio, ita vt dicas *non omnis homo est albus* æquiualeat suæ cōtradictoriæ, quæ est particularis negativa, vide licet *aliquis homo nō est albus*. Secūda regula continetur in sequentibus dictionibus, *Post, contra.* & est sensus postposita negatione vni propositioni vniuersaliæ æquipollet suæ cōtrariæ, ita vt negatio ponatur post subiectum & ante copulam, v.g. si dicas *omnis homo nō est albus*, æquiualeat huic *nullus homo est albus*. Et eodem pacto si dicas *nullus homo nō est albus* æquipollet huic *omnis ho-*

mo est albus. Tandem pro subalterantibus statuitur regula in vltimis dictionibus, *Præ, postque subalter.* Et est sensus præposita negatione, & postposita (intelligitur respectu subiecti) æquiualeat suæ subalternæ, v.g. si huic propositioni *omnis homo est albus* præponatur, & postponatur negatio ita vt dicas *non omnis homo nō est albus* æquiualeat huic particulari affirmatiuæ *aliquis homo est albus*. Et istæ regulæ fundantur in ipsa natura negationis, quæ maligna est, & quidquid post se inuenit, destruit & eius oppositum reddit.

153

Vt melius cognoscatur æquipollentia in signis determinantibus extrema propositionum; & præcipuè subiectum, ponuntur in textu Petri Hispani sequentes versus.

Non omnis, quidam non. Omnis non, quasi nullus.

Non nullus, quidam: sed nullus non, valet omnis.

Non aliquis nullus non quidam non, valet omnis.

Non alter, neuter. Neuter non præstat uterque.

Ex quibus constat quomodo ratione præpositionis, vel postpositionis negationis in signis, oriatur æquipollentia inter ipsa, quæ opposita sunt: & clare percipiat in ipsis verbis, non opus est maiori explicatione.

CAPVT V.

De conuersionibus.

154

Vidimus quomodo propositiones vtroque extremo participantes opponantur inter se, & quomodo æquipollentes fiant: modo agimus cum

Mag. Soto de participantibus eiisdem extremis ordine conuerso, quod fit per cōversionem vnius in aliam, de quo loco arguendi tractat Aristoteles lib. r. priorū, c. 2. testatur Mag. Soto: qui cōversionē sic diffinit. *Est duarū propositionū categoricarū alterius ad alterā cōsequentiā formalis per transpositionē extremorū*, v.g. si dicas *homo est animal: ergo animal est homo*. Vbi nota totam argumentationem vocari conuersionem, & propositio, quæ est antecedens dicitur propositio conuersa, & quæ est

est consequens, vocatur propositio convertens, eo quod antecedens convertitur in consequens. Dicitur autem conversio, consequentia formalis, quia tenet in omni materia formalis. Et debet fieri per transpositionem extremorum, ita ut quod fuit subiectum in conuersa, sit prædicatum in convertente, & quod in ista fuit prædicatum, fiat in illa subiectum, in quo maximè adverte cū nostro Magistro Soto, ne fallaris, quod non dicitur in vniuersum subiectum id, quod præcedit, & prædicatum id, quod sequitur; sed illud subiectum verè dicitur, quod reddit suppositum verbo, siue præcedat, siue sequatur; & prædicatum est, quod dicitur de alio. v.g. in hac propositione *caput habet homo*, ly *homo* est subiectum, & sic convertitur, *caput habens est homo*.

155. Hoc supposito, conversio est triplex, videlicet, simplex, per accidens, & per contrapositionem. Conversio simplex, est quando fit de subiecto prædicatū; & de prædicato subiectum, manente eadem qualitate, & quantitate. Dicitur autem simplex, quia nullum accidens mutatur, sed manet eadem qualitas; & eadem quantitas; ac proinde vtraque est affirmativa, aut vtraque negativa, vniuersalis, aut particularis. Et hoc modo convertitur vniuersalis negativa, & particularis affirmatiua, v.g.

simpliciter feci: convertitur Eva per acci.

Alto per contra. sic fit conversio tota.

Et est sensus, quod illæ propositiones designatæ in illa dictione feci

nullus homo est albus: ergo nullum album est homo.

156. Conversio per accidens, est quando de subiecto fit prædicatū, & de prædicato subiectum, manente eadem qualitate, sed mutata quantitate.

Et dicitur conversio per accidens, quia fit per mutationem quantitatis, quæ est accidens propositionis. Et hoc modo convertitur vniuersalis affirmatiua in particularem affirmatiua, v.g. *omnis homo est albus, ergo aliquod album est homo*. Et etiam vniuersalis negativa in particularem negativam, v.g. *nullus homo est albus, ergo aliquod album non est homo*.

157. Conversio per contrapositionem est quando fit de subiecto prædicatum, & de prædicato subiectum, manente eadem qualitate, & quantitate, seu mutatis terminis finitis in infinitos. Et quia extrema mutantur in sua contradictoria dicitur conversio per contrapositionem. Et hoc modo convertitur vniuersalis affirmatiua in se ipsam, & particularis negativa etiam in se ipsam, v.g. *omnis homo est albus: ergo omne non album est non homo*. Item *aliquis homo non est albus: ergo aliquod non album non est non homo*.

158. Ad cognoscendum quomodo converti possit quælibet propositio, statuuntur sequentes verus.

convertuntur simpliciter; & quæ significantur in altera dictione *Eva*

converuntur per accidens, & eādem quæ denotantur in alia, nempe. *A*ffo convertuntur per cōtrapositionem & cum in qualibet prædictarum dictionum solūm contineatur duæ literæ vocales, hinc est, vt

*A*fferit *A*. negat *E*. sunt universaliter ambæ.

*A*fferit *I*. negat *O*. sunt particulariter ambæ.

Ex quibus constat, quod litera *A*. significat universalem affirmativam. Et *E*. denotat universalem negativam, sicut *I*. particularem affirmativam, & *O*. particularem negativam. Quapropter illa dictio *fecit*, quæ cōtinet *e*. & *i*. denotat propositionem universalem negativam, designatam litera *e*. & particularem affirmativam in litera *i*. converti simpliciter. Item illa dictio *erit* denotat utramque universalem scilicet affirmativam & negativam converti per accidens. Et tandem ultima dictione *tempē* *A*ffo significat universalem affirmativam, & particularem negativam converti per cōtrapositionem. Et tandem nota eodē modo converti inde finitā, & singularem, sicut convertitur particularis.

Denique dividitur conversio in mutuat, & nō mutuat. Mutuat est quando una infert aliā & e cōverso. & huiusmodi est conversio simplex. Conversio non mutua est quādo una infert aliā, non tamen e cōverso. & talis est conversio per accidens.

designatur duæ propositiones, quarum quælibet denotatur sua litera & vt percipiatur quid significet quælibet litera, statuuntur alij sequentes versus.

C A P V T XI.

De modalibus.

139 **C**um specialis difficultas occurrat circa oppositionem, æquipollentiam, & conversionem propositionū modalium, ideo nunc agendum est de modalibus, & earum oppositio, æquipollentia, & conversione. Et in primis notari oportet, quod modus sic diffinitur. Modus est adiacēs rei determinatio: v.g. *homo doctus doctē diffinitur*, *ly doctus determinat subiectum*, & *ly doctē determinat verbum*. Relictis adiectivis determinantibus extrema propositionis, modus determinans verbum est multiplex, alius determinat verbum ratione rei significatæ, v.g. *velociter currit*, *ly velociter determinat rem significatam de ly currit*. Alius determinat ratione temporis, v.g. *eras, hodie, &c.* alius ratione modi, v.g. ad verba hortandi, & optandi, & tandem alius determinat verbum ratione compositionis prædicati cū subiecto. & sunt quatuor nempe *necessarij, cōtingentes, impossibiles, & impossibiles*: qui etiam sunt

mi possunt nominaliter, videlicet, *necessarium, contingens, possibile, et impossibile*, v. g. si dicat *homo necessarius disputat*. Ille modus denotat compositionem prædicati cū subiecto esse necessariam.

160 Quo supposito propositio modalis, de qua nunc tractamus, est illa quæ constat aliquo modo de determinata verbum ratione unionis, seu compositionis prædicati cum subiecto, v. g. *homo possibiliter currit*. Conditio autem propositio modalis à propositione de *in esse*, & est illa quæ est de simplici inhaerentia verbi, absque aliquo modo, v. g. *homo disputat*. Et hæc dupliciter accipitur, vel prout distinguitur contra modalem, vel prout distinguitur à propositione de extrinseco tempore. Propositio modalis est duplex, scilicet composita, & divisa. Modalis composita est in qua dictū subicitur, & modus prædicatur, v. g. in hac *Petrus currere est possibile*. Modalis divisa est in qua modus adverbialiter sumptus fertur in copulā, v. g. *Petrus possibiliter currit*.

161 Ad intelligentiam huius ponuntur a Magistro Soto aliquæ differentie inter modalem compositam, & divisam. In præsentia autem sufficit ponere primā, quæ præcipua, & necessaria est, videlicet, quod in modali divisa modus accipitur adverbialiter: in composita autem accipitur nominaliter, & prædicatur de dicto, ut constat in exemplis positis. Et hoc verum est etiā si modus præcedat totā pro-

positionem, si vè sequatur, ac proinde in hac *possibile est Petrum currere*. Modus est prædicatum, sicut & in hac *Petrum currere est possibile*. Et nota optimam esse regulam addig-noscendam modalem compositam & divisam, illā, quam in præsentia ex doctrina aliorum tradit Magister Soto afferens sibi placere; nimirum, quod quoties modus mediatur inter accusativum, & verbum, quoties facit sensum divisum, quāvis propositio habeat formam modalis compositivæ, v. g. *album possibile est esse nigrum*: è contra autem quoties modus præcedit totam propositionem facit sensum compositum, licet sit forma modalis divisa, v. g. *possibiliter album est nigrum*. Ex quo infert Magister Soto præcipuā differentiam compositæ à divisa: nam in composita denotatur simultatem, & compositionem extremorum esse possibilem, id est, significatur pro se esse simul in eodem subiecto per eadē duratione utramque formam, scilicet formam subiecti, & formā prædicati, v. g. hæc modalis composita, *album esse nigrum est possibile* significat albedinem, & nigredinem posse simul poni, & esse pro eadem duratione temporis. Dicitur enim composita, quia coniungit, seu componit tempora, seu diversas formas pro eodem tempore. Modalis autem divisa denotat, quod eidem rei, cui convenit, vel convenire potest forma subiecti, potest etiam convenire forma prædicati, non pro eodem tempore, sed duratione, sed

prodiversis, v. g. Hæc divisa *albū possibiliter est nigrū*, facit hunc sensum, res, quæ pro aliqua duratione est, vel potest esse alba, pro alia duratione potest esse nigra; & ideo dicitur divisa, quia dividit tempora in quibus eidē rei conveniunt diversæ formæ.

162 Ex quibus ortum habuit de lebris illa distinctio sensus cōpositi, & divisi, quæ pāssim Theologi videntur præcipuē nostrates in materia de auxilijs, & ut melius illam incipias, ô novitie Dialectice, percipere, adverte quod quando diversæ, & oppositæ formæ significātur per subiectum & prædicatū, licet vna expellat aliam, tamen vna non aufert potentiam ad aliam habendam, ac proinde adhuc quando adest vna, adest etiam potentia ad aliā habendam v. g. res, quæ est alba, dū habet albedinem non potest recipere nigredinem, ita ut ista sit simul cum illa, nihilominus dum habet albedinem, habet potentiam ad nigredinem: quod alijs terminis scilicet dicitur *simultas potentie*, id est, si mulcum vna forma habet potentiam ad aliam, non autem habet *potentiam simultatis*, id est, coniungendi simul vtramque formam, atque adeo hæc modalis *albū possibiliter est nigrum*; non facit sensum, quod separando albedinē a subiecto potest esse nigrum, sed etiam stante albedine habeat potentiam ad nigredinem. Et eodem pacto hæc propositio Theologica *volūtas efficaciter prædeterminata potest non operari*,

nō facit sensū, quod ablata efficaci prædeterminatione possit nō operari, sed adhuc illa stante in voluntate, ipsa habeat potentiam ad nō operandum, in quo sensu vera est. Tandem adverte multoties propositionem, quæ habet formam modalis divise distinguī a Theologis in prædictū duplicem sensum, ut constat in proximē allata, quod in rigore non sic erat distinguēda, sed accipiēda in sensu, qui infertur ex tali forma, nihilominus claritatis gratia distinguitur, ut æquivocatio auferatur, & ita est in vñu communi in publicis disputationibus. Et eodem modo contingit in propositione, quæ habet formam modalis compositæ propter eādem rationem. Nunquam tamen valet consequentia ex modalī divisa ad compositam, nec a sensu diviso ad compositum, sicut non valet a conveniētia successiva ad simultaneam, nec a potentia ad actum,

CAPVT VII.

De oppositiōne, & æquipollētia modalī scilicet compositæ.

161 **A**D cognoscendā oppositiōnē, & æquipollētiā modalium notandum est, quod quantitas, & qualitas ex duplici capite potest oriri: primò ex subiecto potest oriri quantitas, sicut, & in alijs propositionibus; nom modalibus, quæ dicuntur de *esse*, secundò potest oriri ex ipso modo, &

do, & inter quatuor assignatos, *necessario*, & *impossibiliter* afferunt vniuersalitatē; nam *necessario* idē est ac semper, & *impossibiliter* æquivalēt nunquā, item *possibiliter*, & *cōtingentur*, seu *possibiliter nō*, dicūt particularitatem. Insuper qualitas potest provenire ex copula, quæ se tenet ex parte dicti, & ex ipso modo & ex dictis modis duo sunt negativi, videlicet, *impossibiliter*, & *cōtingenter*, seu *possibiliter nō*. Et alij duo affirmativi, scilicet, *necessario*, & *possibiliter*, siue prædicti modi accipiātur adverbialiter, siue nominaliter: v.g. hæc propositio, *omnis homo possibiliter currit*, est vniuersalis ratione distributionis subiecti, & ratione modi est particularis: & ista, *quidam homo impossibiliter currit*, est particularis ratione subiecti, & vniuersalis de modo. Nihilominus vniuersalitas ex parte subiecti non habet locū in modalī composita, quia

subiectū in quod est dictum, semper supponit singulariter, vel potius simpliciter pro significato propositionis: & siue dicas, Petrum currere est possibile, siue hominem, vel omnē hominem currere est possibile, semper subiectum eodem modo supponit pro toto significato propositionis, quæ dicitur dictū. Apparet autem in modalī composita, quomodo qualitas determinatur ex dicto, & ex modo nā est duplex copula, & vna potest esse negata, & altera affirmata.

164 Quatuor dictiones ponuntur; in quarū qualibet sunt quatuor vocales, quæ designāt quatuor propositiones: & dictiones sunt, quæ sequuntur. *Amabimus*, *Edetuli*, *Illiacæ*, *Purpurea*. Et qualibet litera denotat quantitatem, & qualitatem illius propositionis significatæ per talē literam, & pro earum explicatione sit versus vulgaris.

E dictam negat. I quē modum. nihil A. sed V totum.

Cuius sēsus est, quod litera E. significat propositionem negativā de dicto. Et I. denotat negativā de modo. Et A. affirmatiuā de dicto, & de modo. Et V. negativā de vtroq; Ex quo constat, quod prima dictio, nempe *Amabimus*, constans ex quatuor vocalibus, denotat primā & secundā propositionē affirmatiuā de dicto, & de modo; & tertiā affirmatiuā de dicto, & negativā de modo; & quartā de vtroq; negativā, & iuxta significationē literarū explicatæ sunt aliæ tres dictiones. Vbi aduerte

primā propositionē constare ex modo particulari affirmatiuā, nempe *possibile*. Secundā ex particulari negatiuā, qui est cōtingens. Tertiā ex vniuersali negatiuā, qui est *impossibile*. Et quartā ex vniuersali affirmatiuā, qui est *necesse*. Quo supposito, ut facilius percipias oppositionē, & æquipollentiam modalium, ponitur sequens figura, in qua suo ordine formantur propositiones pertinentes ad quamlibet dictionem, & in

quatuor rotulis diui-

duntur.

In

QUARTVS ROTVLVS.

TERTIVS ROTVLVS.

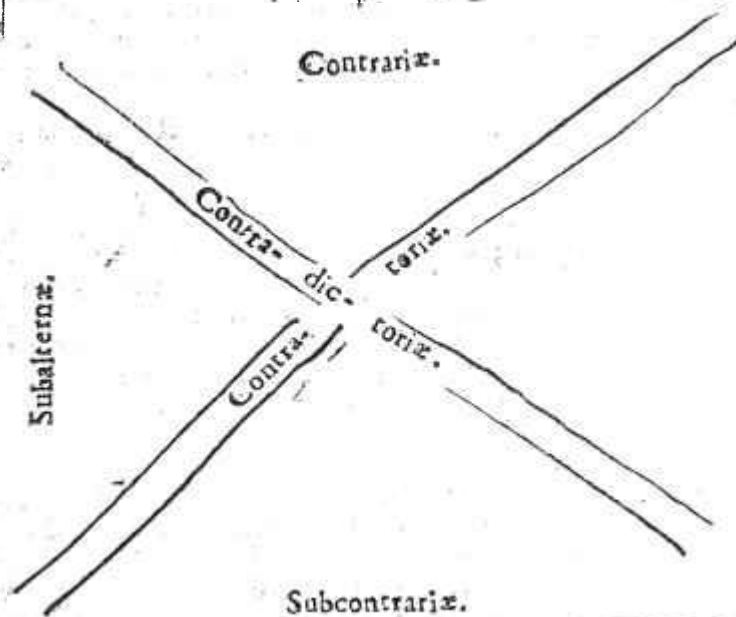
VR Petrum non disputare
non est possibile.
PV Petrum non disputare
non est contingens.
RE. Petrum non disputare
est impossibile.
A. Petrum disputare
est necesse.

EQVPOLENT.

I.
LI.
A.
CE.

Petrum disputare
non est possibile.
Petrum disputare
nō est cōgens.
Petrum disputare
est impossibile.
Petrum non disputare
est necesse.

EQVPOLENT.

PRIMVS ROTVLVS.

SECUNDVS ROTVLVS.

A- Petrum disputare
est possibile.
MA Petrum disputare
est contingens.
BI- Petrum disputare
nō est impossibile.
Mvs Petrum nō disputare
non est necesse.

EQVPOLENT.

E- Petrum non disputare
est possibile.
De Petrum non disputare
est contingens.
V Petrum non disputare
non est impossibile.
I Petrum disputare.
non est necesse.

EQVPOLENT.

In qua figura omnes propositiones contentæ in vno rotulo, sūt inter se æquipollentes. Et quia quatuor propositiones cōtentæ in quarto loco opponūtur cōtrariz alijs contentis intertio, ideo prius proponūtur in superiori loco. Itaque quartus, & tertius rotulus opponantur cōtrariē: & primus, & secundus opponūtur subcōtrariē: & primus cum tertio opponitur cōradictoriē, & similiter quartus cum secundo, & tādē quartus, & primus subalternē, sicut tertius, & secundus opponūtur. Quæ omnia ex præcedeti figuramā manifesti sunt.

165 De oppositione autē, & æquipollētia modalis diuisæ nihil in speciali restat dicendum, nam cognita qualitate, & quantitate proveniēte à modis, de quo iam diximus, facili-
ter cognoscetur oppositio inter modales diuisas, si attēdatur ad oppositionem, & æquipollentiam ratione modi: nam circa oppositionem, & æquipollentiam proveniētem a quantitate subiecti, & qualitate copulæ eodē modo dicendum est, sicut de propositionibus non modalibus. & consequenter aliquādo modalis diuisa habebit oppositionem ratione modi solius, & quandoquē ratione quātitatē subiecti, & quandoquē ratione vtriusque. Et quia res per quam facilis est, non est opus figuris alijs, videantur in Mag. Ioā. a Sancto Thoma.

166 Circa reductionē modalis, ad suam de *in esse* breviter dicam, ad cuius intelligentiā adverte huius-

modi reductionē ad hoc esse invē-
tā ut cognoscatur, seu reguletur veritas modalis per suam de *in esse*, & ut ex dictis cōstet, dicitur illa propositio de *in esse*, quæ remanet de p-
to modo, & etiā dicitur de *in esse*, ad est de præsenti tēpore, prout distinguitur ab illa, quæ est præteriti, aut futuri. Quapropter ut cognoscamus an modalis sit vera, recurrdū est ad suā de *in esse*, & videndū an de illa verificetur modus: ut cognoscamus an hæc sit vera, *Petrū currere est contingens*, recurrdum est ad hæc, *Petrus currit*, quæ est propositio de *in esse*, & tūc si verē dicatur hæc propositio, *Petrus currit*, est cōtingēs, tūc modaliserit vera; & hæc ultima propositio ad quam reducitur modalis, vocatur *officians*. Similiter propositiones præteriti, aut futuri tēporis, quæ dicuntur de extrinsecō tēpore, regulātur per suam de *in esse*, quæ est de præsenti. Et quāvis Magister Soto plures apponat regulas, pro huiusmodi reductione, placuit tamen vnam solam apponere cum Magist. Ioan. a Sancto Thoma, ad quā omnes aliæ reducūtur.

167 Sit unica regula. Ut propositio, quæ immediatē est reducibilis ad suam de *in esse*, sit vera, sufficit, quod de propositione de *in esse* verificetur talis modus, vel differētia tēporis, v.g. ut hæc sit vera, *Petrus possibiliter currit*, aut hæc, *Petrū currere est possibile*, sufficit, quod de hac, quæ est de *in esse*, nēpe, *Petrus currit*, verificetur modus possibilitatis. Et ad veritatē huius. *Antichristus errit*,
suffi

sufficit, quod pro aliquo tēpore sit vera hæc. *Antichristus est.* Et idem de propositione præteriti temporis. In qua regula loquimur de propositione immediatē reducibili ad suā de *in esse*, quia sūt aliquæ, quæ prius exigunt aliā resolutionem, vel explicationem terminum, quā reducātur ad suā de *in esse*. Et propriē quādo est aliquis terminus ampliatus, ut in hac, *album fuit nigrū*, prius debet resolvi subiectum sic, quod est, vel fuit album, hoc fuit nigrum aliquando. Et hæc sufficiant pro modalibus.

CAPVT VIII.

De propositione Hypothesica.

168 **E**gimus vsque nunc de Propositione Categorica, restat modo explicare naturam, & quiddatē Hypothesicæ, quæ est alterum mēbrū cōdiuidens propositionem. Et sic diffinitur. Hypothesica est, quæ habet duas categoricas cōiūctas, tanquā partes principales sui, v.g. *si homo currit, homo movetur*. Circa quā diffinitionē notat Magister Soto, esse intelligendā doctrinaliter, id est ita ut communiter hypothetica cōstet ex duabus categoricis; nihilominus potest cōstare ex pluribus v.g. hæc est hypothetica *Petrus disputat & Paulus disputat, & Ioannes disputat, &c.* In qua plures, quā duæ sūt partes principales illius. Itē potest cōstare ex pluribus hypotheticis

v.g. in hac copulativa, *si Tullius loquitur, Marcus loquitur, & si Marcus loquitur, Tullius loquitur*. Insuper potest hypothetica cōponi ex cōplexis seu orationibus, quæ nō sūt propositiones, v.g. in hac cōditionali, *si homo volaret, haberet alas*. Cuius partes dicuntur complexa propositionalia.

169 Triplex est propositio hypothetica, nempe cōditionalis, copulativa, & disiunctiva. Et sub primo membro continentur alix duæ, nemirum rationalis, & causalis, ac quæ ad eō sunt quinque membra dividētia hypothetica. Cōditionalis est illa, cuius partes iunguntur hac cōiūctione *si*, v.g. *si Petrus disputat, Petrus loquitur*. Et adverte, quod illa propositio, seu oratio, cui immediatē apponitur cōiūctio *si*, dicitur antecedēs, & altera dicitur cōsequēs. Et eadem proportionē servata. Rationalis est illa, cuius partes iunguntur hac cōiūctione, ergo, vel igitur, v.g. *homo currit, ergo movetur*. Causalis est illa, cuius partes iunguntur hac cōiūctione quia, v.g. *quia homo currit, homo movetur*. Circa quā nota, quod illa propositio, vel oratio, cui immediatē antecedit illa cōiūctio quia dicitur antecedēs, & altera cōsequēs, siue prius, siue posterius ponatur, at in rationali semper prima propositio, quæ antecedit illam cōiūctionē ergo, dicitur antecedēs, & altera consequens. Propositio copulativa est illa, cuius partes coniunguntur hac cōiūctione &, v.g. *Petrus arguit, & Paulus respondet*. Propositio

tiō disiunctiva est, cuius partes iungū-
tur hac coniūctione vel, v.g. *Petrus
disputat, vel Paulus disputat.* Et quā-
do dicimus partes disiunctivæ iū-
gi illa cōiūctione vel, intelligitur
etiam de alijs similibus, vt sūt aut,
scilicet, &c.

170 Ad intelligentiam harū diffi-
nitionū adverte primo, quod si ali-
quādo in eadem hypothetica inve-
niantur plures cōiūctiones, vt fie-
ri potest, tunc distinguēdū est, quæ
nam illarū accipiatur, vt principa-
lis copula & ab illa denominabitur
tota hypothetica; v.g. si dicas, *si
Petrus disputat homo disputat, vel
Petrus disputat & Petrus nō disputat.*
In qua inveniuntur tres coniūctio-
nes scilicet *si, vel, &.* Si autē ly *si*
fuerit copula principalis, erit tota
hypothetica cōditionalis. Si autē
ly *vel* fuerit copula principalis, to-
ta erit disiunctiva. Et itādē si ly *&*, to-
ta erit copulativa. Nota secundō,
quod cū copula nominalis sit prin-
cipalis in hypothetica, pānes illā
debet attendi affirmatio, aut nega-
tio hypotheticæ; ac proinde si ne-
gatio ponatur in frōte tōtius hypo-
theticæ, ita vt non cadat supra co-
pulā verbalē categoricā tūc tota
hypothetica erit negativa, v.g. in
hac, *nō si homo currit. homo movetur*
erit autē affirmativa; etiā si vtraq;
categorica sit negativa; vt in hac,
*nullus homo currit; & nullus equus
quiescit.* Itaque si negatio feratur in
copulam principalē, erit negativa,
si autem nō feratur, sed in aliā co-
pulā verbalē, erit tota affirmativa.

117 Tertiō adverte, quālibet ex
dictis coniūctionibus posse multi-
pliciter accipi: & i primis cōditio-
nalis, nimirum ly *si*, accipitur tripli-
citer, videlicet illativē, promissi-
vē, & cōditionatim. Si autē cōiū-
git inter terminos, tunc tenetur cō-
ditionatim, v.g. in hac, *animal si est
homo.* Si autem tenetur inter propo-
sitiones, vel cōplexa propositiona-
lia, cū promissione tenetur promif-
sive, vt in hac, *si mihi servieris, præ-
miabo te.* Si verō inferendō vnum
ex alio, tenetur illativē, v.g. *si Pe-
trus est homo, Petrus est animal.* Rur-
sus, illa cōiūctio *&*, accipitur du-
pliciter, copulativē, & copulativim.
Si coniungat propositiones, accipi-
tur copulativē, si autē terminos, ac-
cipitur copulativim: v.g. in hac, *Pe-
trus loquitur, & Paulus tacet.* accipi-
tur copulativē, & in ista, *Petrus, &
Paulus loquuntur,* accipitur copula-
tim. Et eodē modo illa cōiūctio
vel, accipitur disiunctivē, quādo
iūgit propositiones, & disiunctim,
quādo iūgit terminos. Quid autē re-
quiratur ad veritatē vniuscuiusque,
& quas cōditiones habeat, dicemus
in sequenti capite, & proponētus
loci arguendi in omnibus.

CAPVT IX.

De veritate, & falsitate vniuscuiusque
hypotheticæ, & locis arguendi
in illis.

172

AD cognoscendā veri-
tatē aut falsitatē uni-
uscuiusque hypotheticæ
statui-

statuitur vna regula, pro qualibet in speciali, & pro cōditionaliter. Ad veritatē cōditionalis requiritur, quod antecedēs nō possit esse verū si ne cōsequenti. Clarius solet dici, requiritur, vt cōsequens rectē inferatur ex antecedenti, atq; adeō si illatio est bona, tota cōditionalis est vera. Et ad falsitatē sufficit illatiōe esse malā, v.g. hęc est vera *si homo est, animal est*; & hęc est falsa, *nō si homo est, animal est*. Et hęc regula intelligitur de cōditionali, in qualibet, accipitur illatiuē. Ex quo inferitur cōditionalē verā esse necessariam, & falsam esse impossibilem. Et ratio est, quia cum veritas illius consistat in bonitate illationis, seu cōsequentiæ, & cōsequentiæ, quæ semel est bona, semper sit bona: & quæ est mala, sepe sit mala; hinc est, quod vera sit necessaria, & falsa sit impossibilis. Et ex hoc intelliges, sensum illius vulgaris dictiōis *pe cōditionalis nihil ponit in esse*, hoc est, nō affirmat esse verā aliquā partem sui, sed solū vnam ex altera inferri. Circa conditionales promissivas multa dixit Magist. Soto, quæ pro nunc omittuntur a nobis. Item, quia, vt idem Magister ad verit. ly. vix potest latine accipi cōditionatim, ita vt solos terminos iungat, ideo etiam nihil de tali conditione sic accepta dicendum est.

173 Ad veritatē hypotheticæ rationalis requiritur, quod illatio sit bona, & insuper, quod antecedēs sit verū, in quo differt a cōditionali, quæ tantum exigit bonitatē illa-

tionis; v.g. hęc est vera, *homo currit, ergo mouetur*. Ad falsitatem autem illius sufficit, vel quod illatio nō sit bona, aut antecedens non sit verū. Ad veritatem causalis requiritur, quod illatio sit bona, & antecedens verum. & quod sit causa cōsequenti; & quodcumque deficiat, erit falsa; v.g. hęc, *quia homo est rationalis, est risibilis*, est vera; si autē dicas, *quia homo est risibilis, est rationalis*, est falsa, nā antecedens nō est causa cōsequenti, licet vtrumq; sit verum, & vnum rectē inferatur ex alio.

174 Ad veritatē copulatiuæ exigitur vtrumq; partē esse verā, & ad veritatē sufficit vnā esse falsam; vnde hęc est verā, *homo est animal, & equus est viuens*. Et hęc est falsa, *homo est animal, & equus est lapis*. Quæ regula intelligitur de copulatiua affirmatiua, nā negatiua æquiualeat disiunctiuæ, & per huius regulam mensuranda est eius veritas. Ad veritatē disiunctiuæ sufficit aliquā partem esse verā, & ad falsitatē requiritur vt æque esse falsam. Vnde hęc est vera, *homo est animal, vel equus est lapis*, quia vna pars est vera: hęc autem erit falsa, *homo est lapis, vel equus est lapis*, quia vtraque pars falsa est.

175 Deinde aliz regulæ assignantur ad cognoscendam possibilitatē, impossibilitatem, contingentiam, aut necessitatem copulatiuæ, & disiunctiuæ. Pro copulatiua sit prima regula. Ad possibilitatem copulatiuæ affirmatiuæ sufficit, & requiritur

tur utramque partem esse possibilem, & omnes simul esse compossibiles inter se: v.g. *Petrus est doctus, & est pauper*, utraque pars possibilis est, & inter se compossibiles sunt, cum nulla sit repugnantiā in eo, quod Petrus simul sit doctus, & pauper. Ad impossibilitatem autem sufficere aliquam partem esse impossibilem, ut in hac, *Deus nō est, & mundus est*, cuius prima pars est impossibilis, & inde resultat tota propositio copulativa impossibilis. Item etiā si utraque pars sit possibilis, si tamē una alteri sit incompatibilis, erit impossibilis: v.g. in hac, *Petrus disputat, & Petrus nō disputat*, repugnat enim utramque esse simul verā, ac proinde copulativa præter veritatem suarum partium, addit similitatem utriusque veritatis.

176 Secunda regula. Ad necessitatem copulativæ affirmativæ sufficit, & requiritur quamlibet eius partē esse necessariam: v.g. hæc est necessaria, *Deus est trinus, & est unus*, & ad eius contingentiam sufficit aliquam partem esse contingentem, dummodō non sit incompatibilis cum alia: v.g. hæc est contingēs, *Deus est, & Petrus disputat*. Ex his deducitur ratio duarum regularum pro negativis. Prima, quod sufficit, & requiritur ad necessitatē affirmativæ requiritur, & sufficit ad impossibilitatē negativæ. Secunda, quod sufficit ad contingentiam affirmativæ, sufficit ad contingentiam negativæ, & ad possibilitatem negativæ, sufficit, & requiritur, quod nō quælibet

pars sit necessaria. Quæ omnia cōstant per leges contradictoriarum.

177 Pro disiunctivis affirmativis fit prima regula. Ad possibilitatem disiunctivæ sufficit aliquam partē esse possibilem, & ad illius impossibilitatem requiritur utramque partē esse impossibilem: v.g. hæc est possibilis, *homo est iustus, vel est lapsus*, & ista est impossibilis, *homo est lapsus, vel lapsus est homo*. Secunda regula. Ad necessitatē disiunctivæ sufficit aliquā partē esse necessariā, vel omnes simul in falsitate pugnare, quatenus omnis disiunctiva cōstans ex contradictorijs, quæ in falsitate pugnat, est necessaria, ut ista, *Petrus disputat, vel nō disputat*. Ad contingentiam autem sufficit aliquā partem esse contingentem, dummodō alia nō sit necessaria, vel omnes pugnent in falsitate. Ex his deducitur, quid sit necessarium pro disiunctivis negativis: etenim ad impossibilitatē negativæ, sufficit & requiritur quod ad necessitatem affirmativæ, & sic in alijs iuxta legem cōtrariorum.

178 Ulterius restat dicendum de locis arguendi in his omnibus. Pro conditionalibus fit primus locus. A tota conditionalis cum positione antecedentis ad positionem consequentis est formalis consequentia: v.g. bene sequitur *si sol lucet, dies est, & sol lucet, ergo dies est*. Secundus. A tota conditionalis, cū destructione cōsequentis, id est, cū positione contradictorij consequentis ad destructionem antecedentis, est formalis

Libertertius, De oppositionibus. Cap. 9.

malis cōsequentia, v. g. benē sequitur si sol lucet, dies est, & dies non est. ergo Sol non lucet. Non autem valet ā conditionali cū positione consequentis ad positionem antecedentis, nec valet cum destructione antecedentis, ad destructionem consequentis.

179 Pro copulativis ponitur vnicus locus arguendi ā tota copulativa ad partē est formalis consequentia, non tamen ē contra ā parte ad totam, v. g. benē sequitur Petrus est homo, & Ioannes currit; ergo Petrus est homo, non tamen valet Petrus est homo, ergo Petrus est homo, & Ioannes currit. In negativis autem non tenet prædictus locus, Pro disiunctivis statuuntur duo loci arguendi. Primus est, ā parte disiunctivæ ad totam est formalis consequentia, non autem valet ā tota disiunctiva ad quamlibet partem; v. g. benē valet homo est iustus, ergo homo est iustus, vel Petrus est dives, non autem bene infertur ex tota disiunctiva quælibet pars. Secundus locus, ā tota disiunctiva cum destructione vnus partis, ad positionem alterius est formalis consequentia, v. g. benē sequitur Petrus disputat, vel Ioannes loquitur, sed Petrus non disputat, ergo Ioannes loquitur,

180 Denique circa modum arguendi ex vna hypothetica ad aliā, fit primus locus, ā causali ad rationalem, & ā rationali ad conditionalem est optima cōsequentia, nō tamen ē contra, v. g. ex ista causali, quia homo est rationalis, est risibilis, sequitur hæc rationalis vera homo est rationalis: ergo est risibilis, Et ex ista sequitur alia conditionalis vera, nēpē, si homo est rationalis est risibilis. Cæterum non valet consequentia ā conditionali ad rationalem, nam hæc præter bonitatē cōsequentia, exigit veritatē categoricarum, quam illa nō postulat, nec valet consequentia ā rationali ad causalem, eo quod ista exigit antecedens esse causam consequentis, quod non exigitur ā rationali, in qua potest inferri ex effectu cognitio causæ. Secundus locus, ā causali, & rationali ad copulativam est bona consequentia, non tamen e cōtra, sicut nec valet ā cōditionali ad copulativam, v. g. an exemplis positivis, ex ista causali, quia homo est rationalis est risibilis sequitur hæc copulativa homo est rationalis, & homo est risibilis. & ex hac nō sequitur causalis, & idem est in rationali respectu copulativæ.

LIBER QVARTVS.

De propositionibus exponibilibus

PRO OE.

PROOEMIUM.

181 **V**T propositionis notitia omni ex parte perficiatur, agit Magister Soto in hoc quarto libro de aliquibus propositionibus, quas vocant Summulistæ, *exponibiles*. Et quævis Magister Soto tractat de omnibus, quæ obscurum habent sensum, sive ratione alicuius termini syncategorematici, sive ratione verbi, ut sunt propositiones constantes ex his verbis *differt, incipit, desinit &c.* sive ratione nominis comparativi, infiniti, &c. Nihilominus in præsentirelictis alijs, dicemus de triplici genere exponibilium, nempe de exclusivis, exceptivis, & reduplicativis, Harum enim intelligentia maximè necessaria est ad artē syllogisticam.

CAPVT I.

De exponibilibus in communi, & de exceptivis.

185 **P**ROpositio exponibilis sic diffinitur, est illa, quæ ratione alicuius termini obscurum habet sensum explicabilem per alias clariores, v.g. hæc propositio *tantū homo est animal* dicitur exponibilis, quia ratione illius termini *tantū*, habet obscurū sensum, Vbi nota quod quādo obscuritas propositionis provenit ratione amphibologiz, non est propositio exponibilis ut in hac propositione *aito Troiano, Romanos vincere posse*, quæ obscurū habet sensum; decet enim obscuritas oriri ratione alicuius dictionis simplicis. Insuper dicitur exponibi-

lis, quæ habet obscurū sensum, a d. excludendas omnes illas propositiones, quæ per alias probari possunt; illæ autem propositiones quibus explicatur sensus obscurus exponibiles, dicuntur *exponentes*, & ipsamet exponibiles, dempto modo vocatū propositio *præiacens*.

182 Prima species exponibilium est propositionum exclusivarū, & scilicet, quæ modificatur huiusmodi syncategorematibus, tantū, solū, præcisè, duntaxat, unicū, &c. v.g. *ū di castantū homo est animal*. Et adverte præfatas dictiones, & posse constituitur propositiones, quæ dicuntur de excluso extremo; & tunc fit quædo aliqua ex illis fertur in unū extremū, maximè in prædicatū, ut in hac *Petrus est tantū d. alethicus*, quæ dicitur de excluso extremo, & posse etiā constituitur propositiones exclusivas, quādo scilicet in fronte totius propositionis ponitur aliqua dictio ex illis, ut in hac *tantū homo est animal*. Item ly *tantū* constituitur propositionē de excluso extremo, dupliciter potest excludere, & ratione significati materialis, si feratur interminū absolutū, ut in hac *Petrus est tantū homo*. & potest excludere ratione significati formalis, quādo scilicet fertur in terminum connotativū, ut in hac *Petrus est tantū dialecticus*, & huiusmodi, ait Magister Soto, sunt magis in usu. Insuper ratione materiz etiā potest excludere dupliciter, & gratia alicuius, & gratia pluralitatis, ut in hac *predicabilia sunt tantum quinque*.

184 Quibus suppositis, restat nunc tradere modum, quo omnes istæ exponantur, & quantum attinet ad propositiones de exclusio extremo ratione materialis sit regula generalis, quod debent exponi per duas propositiones, quarum prima sit præiacens, & secunda sit cōstans ex duplici illa dictione *nihil aliud*, v.g. hæc *Petrus est tantū homo* sic exponitur *Petrus est homo, & nihil aliud, quā homo*. Et hoc verificatur, quando exclusio fit ratione aletatis, quando autem sit, ratione pluralitatis, sic debet exponi præcabilia sunt tantum quinque, id est, sunt quinque & non sunt plura quam quinque. Et hæc sufficiant de propositionibus de exclusio extremo.

185 Propositio exclusiva, in qua dictio seu modus ponitur in fronte propositionis, est quadruplex. Prima affirmativa de modo, & verbo, v.g. hæc *tantū homo est risibilis*. Et hæc dicitur purè affirmativa. Secunda est negativa de utroque, v.g. *nō tantū homo est risibilis*. Et hæc dicitur purè negativa. Tertia est affirmativa de modo, & negativa de verbo, v.g. *tantū homo nō est risibilis*. Quarta est negativa de modo, & affirmativa de verbo, v.g. hæc *nō tantū homo, sed est risibilis*; quæ omnes diversimodè exponuntur, conveniunt autem in hoc, quod unaquæque exponitur per duas propositiones, ita ut prima exponens sit præiacens, & secunda cōstet ex *ly nihil aliud*.

186 Ad cognoscendam diver-

sitatem modi exponendi unamquāquē, adinventæ sunt à Summo multis quatuor dictiones, nempe, *Iste, Regit, Proram, Clauo*, quarum quælibet habet duas litteras vocales designantes quantitatem, & qualitatem exponentium. De significatione litterarum vocalium diximus supra. Prima dictio, videlicet, *Iste* deservit pro exclusiva purè affirmativa, quæ habet duas exponentes, alterā particularem affirmativam, & alteram universalem negativam, & debet exponi copulativè, v.g. hæc *tantū homo est risibilis* sic exponitur *homo est risibilis, & nihil aliud ab homine est risibile*. Secunda dictio, quæ est *Regit*, statuitur pro purè negativa, quæ cōstat ex universali negativa, & particulari affirmativa, & exponitur disiunctivè, v.g. hæc *nō tantū homo, sed risibilis* sic exponitur *Nullus homo est risibilis, vel aliquid aliud ab homine est risibile*. Tertia dictio, quæ est *Proram*, denotat modum, quo debet exponi tertia propositio, id est, per præiacentem, quæ sit particularis negativa, & per aliam universalem affirmativam, ubi affirmatur prædicatum de omni alio à subiecto, v.g. hæc *tantū accidens nō est substantia*, sic exponitur *accidens nō est substantia, & omne aliud ab accidente est substantia*. Quarta dictio nimirū *Clauo*, deservit pro quarta exclusiva, & denotat talē propositionē exponi per suā præiacentē, quæ est universalis affirmativa, & per aliam particularem negativā, & hoc fit disiunctivè, v.g.

*g. non tantum accidens non est subs-
tantia, sic exponitur omne accidens
est substantia, vel aliquid aliud a b
accidenti non est substantia.*

187 Et hoc debet intelligi, dum-
modò exclusivā sit de subiecto cō-
muni, nam si sit singulare; ut in hac
tantum ^o *ecce* est *diabolus*, tunc
prima exponens est singularis, &
etiam quod non sit aliud signū dis-
tributivum, quā *ly tantum*. Nam
si dicas *tantum omnis homo est risibilis*,
tunc prima expositiō est vni-
versalis affirmativa. Ex qua doctrina
sequitur prædictis quatuor propo-
sitiones inter se opponi, ita ut pri-
ma, & secunda, nempe purē affir-
mativā, & purē negativā sint con-
tradictoriæ, sicut, & tertia, & quar-
ta. Deinde prima, & tertia, quæ co-
pulative exponuntur, sunt contra-
riæ, & secunda, & quarta, quæ dis-
iunctivē exponuntur, sunt subeō-
trariæ. De locis arguendi in expo-
nibilibus postea dicemus.

CAPVT II.

De exceptivis.

188 **P**ost exponibiles exclusi-
vas, statim sequuntur ex-
ceptivæ. Et propositio ex-
ceptivā est illa, quæ modificatur hac
dictione præter, & similibus, v.g. *om-
ne animal, præter hominem, est irra-
tionale*. Et ad intelligentiam huius
diffinitionis notandum est primò,
quod dictiones exclusivæ sunt, *ly
præter, præter quā, excepto, & liquæ*

aliæ sunt similes in significatione;
quæ omnes constituunt propositio-
nē exceptivā. At circa *ly nisi* ad-
vertit Magister Soto, quod licet faciat
sensum conditionālē, eo quod *nisi*
idem valet ac *si non*, tamen habet
sensum vicinū exceptivæ, ut cū di-
citur *vix reperitur virtus; nisi in æ-
lo*, id est, *præter quā in ælo*. Nota se-
cundò in qualibet exceptivā qua-
tuor terminos præcipuè debere cō-
siderari, scilicet, terminū, à quo fit
exceptio, & est ille, post quē sequi-
tur dictio exceptivā, item partē ex-
ceptā, & est accusativus ille, alius v-
cāli, qui proximē sequitur dictionē
exceptivā; rursus prædicatum ip-
sum, in quo fit exceptio. Et tandē
dictio ipsa exceptivā, per quā fit ex-
ceptio; constat hoc in hac excepti-
vā *omne animal præter hominē, est
irrationalē*, *ly animal* est, à quo fit
exceptio, *ly hominē* est pars ex-
cepta *ly irrationalē* est prædicatū
à quo fit exceptio, & *ly præter* est
dictio, per quam fit exceptio.

189 Ad congruitatē exceptivæ
duæ conditiones requiruntur Pri-
ma, quod terminus exceptus sit quo-
dāmodo inferior ad terminū, à quo
fit exceptio, non enim cōgruē ex-
cipitur nisi pars à toto; vnde ineptē
diceret *omnis homo præter animal*,
aut *præter equū*, eo quod *ly animal*
est terminus superior ad *ly homo*, &
requiritur oppositū. Et hoc intelli-
gitur, ait Magist. Soto si dictio excep-
tivā accipitur exceptivē. Nā si di-
minutivē sumitur, id nō requiritur
v.g. si dicas *decem homines exceptis*

Liber quartus. De exponibilibus, Cap. 2. 1

duobus, nō faciunt populum. Secūda conditio est, quod terminus, ā quo fit exceptio, sumatur, cum signo universalis, siue distribuatur, siue nō. v.g. Omne animal prāter hominē, est irrationale.

190. Propositio exceptiva est quadruplex. Prima est purē affirmativa, in qua affirmantur modus, & verbum, vt in exemplo iam posito. Secunda est purē negativa, in qua totum negatur, & ponitur negatio in principio totius propositionis. v.g. *Nō omne animal prāter hominē, est irrationale.* Tertia est affirmativa de modo, & negativa de verbo, vt. *omne animal: prāter hominē, nō est irrationale.* Quarta, & vltima est negativa de modo, & affirmativa de verbo, v.g. *hēc. Non omne animal prāter hominē, non est irrationale.* Vbi, verbum manet affirmatum, ratione duarum negationum, quæ apponuntur.

191. Ad exponēdas prædictas propositiones, nota, quod quælibet habet tres exponentes, & prima est ipsa exceptiva, mutata dictione exceptiva in hos terminos, aliud ab in secūda terminus exceptus erit subiectum, & terminus ā quo fit exceptio, erit prædicatū; & in tertia etiā, erit subiectum terminus exceptus, & prædicatū id, ā quo fit exceptio. Et ad cognoscendā quantitatem, & qualitātē exponentium, pro vna quaq; propositione, ponitur quædam dictio constans ex tribus literis vocalibus, & sunt quatuor dictio

nes, quæ sequuntur. *Lavate, Cōmoto, Peccata, Hysopo.* Prima dictio, nē scilicet *Lavate*, denotat primam propositionem, quæ est purē affirmativa, exponi per tres propositiones, quarum prima, & secunda sūt universales affirmativæ, & tertia universalis negativa: v.g. *hęc, Omne animal prāter hominē, est irrationale, sic exponitur. Omne animal aliud ab homine est irrationale, & omnis homo est animal, & nullus homo est irrationalis, & hęc exponitur copulativē.* Secūda dictio, scilicet *Cōmoto*, denotat modum, quo exponi debet secūda propositio, quæ est purē negativa, & exponitur per tres exponentes, quarum prima, & secunda sūt particulares negativæ, & tertia particularis affirmativa: & debēt poni distinctivē. v.g. *hęc Nō omne animal, prāter hominē, est irrationale, sic exponitur, aliquod animal aliud ab homine nō est irrationale, vel aliquis homo nō est animal, vel aliquis homo est irrationalis.* Ad tertiam exceptivam, quæ est negativa de verbo de servit tertiæ dictio, videlicet, *Peccata*, denotatque efficit tres exponentes, & primam efficit universalem negativam, secundam, & tertiā universales affirmativas copulativē cōiunctas; v.g. *hęc, Omne animal prāter hominē, nō est irrationalis, sic debet exponi, nullum animal aliud ab homine, est irrationale, & omnis homo est animal, & omnis homo est irrationalis.* Quarta, & vltima dictio, quæ dicitur *Hysopo*, significat quartā propositionē, quæ est affirmativa.

CAPVT III.

De reduplicativis.

mativade verbo, & negativa de modo, debere exponi per tres exponentes, & quod prima sit particularis affirmativa, secunda autem, & tertia particulares negativæ, & disjunctivæ uniatur, v.g. hæc nō omne animal, præter hominem, nō est irrationale, sic exponitur, aliquid animal aliud ab homine est irrationale, vel aliquis homo nō est animal, vel aliquis homo nō est irrationalis. Et istæ regulæ intelliguntur, dum subiectum exceptivæ sit terminus communis, nam si est singularis, mutabitur quæritas, & manebit qualitas iam designata.

292 Ex dictis faciliter percipitur oppositio harum exceptivarum: nam prima, quæ copulativè exponitur, contradictoriè opponitur secundæ, quæ disjunctivè exponitur, & ipsæ exponentes etiam sunt contradictoriè, & eodem modo opponuntur tertiæ, & quarta. Deinde prima, & tertia opponuntur contrariè, & secunda, & quarta subcontrariè. Et hoc clariùs apparet, ut facilius memoriæ mandetur, in prædictis quatuor dictionibus, etenim *lavare* est contradictoria respectu *commoti*. Et similiter *peccata* respectu *Hysopo*. Itē *lavare*, & *peccata*, opponuntur contrariè; & tandem *commoti*, & *Hysopo* opponuntur subcontrariè. Et tales dictiones denotant modum, quo opponitur prædic-

ta quatuor exceptivæ,

& earum exponentes.

O

193 Tercio loco agendum est de alijs exponibilibus, quæ dicuntur reduplicativæ, quæ, ut docet Magister Soto, & ipsa experientia testatur, maximè necessariæ sunt ad alias sciētias. Est igitur propositio reduplicativa, quæ modificatur hac dictione, in quā tū ratio, alio, & simili. Ad huius intelligentiā notandum est dictiones reduplicativas esse, in quā tū secundum, ut, & prout, & si quæ aliter sunt similes in significando, & has accipidapliciter, & specificativè, & reduplicativè. Tūc accipiuntur specificativæ, quādo determinant conceptum aliquem, vel rationem formalem, v.g. in hac *cognosco coruscum*, in quā tū venientem, ly in quā tū determinat conceptum, sub quo cognoscitur coruscus, & in hac *iste terminus homo* significat Petrum, in quā tū hominem, ly in quā tū determinat rationē cōmunē solū significati de Petro. Vbi advertit Magister Soto, prædictas dictiones, & præcipue, ly secundū accipi aliquādo, non tam specificativè, quā diminutivè, ut in hac *Erisps est albus secundū dentes*, in qua ly secundū denotat prædicatū cōvenire subiecto nō simpliciter, sed secundū quid, id est, in parte, & ad hoc propositū ait Magister Soto regulam illam, quam docet D. Thomas 3. part. q. 1. artic. 8. esse pulchram, nempe

Et

ca.

ca. quæ indifferentes possunt convenire toti, vel parti si conveniant soli parti, non attribuiamus simpliciter, inquirere non dicimus, *Eriops est albus* absolutè, sed cum addito, scilicet *secundum dentes*. Et autè, quæ solum possunt convenire toti, ratione partis, absolutè attribuuntur toti, & ita absolutè dicimus *Petrus est crispus*; nam certum est hoc illi convenire ratione capitis. Et ideo Sanctus Doctor non concedit hanc propositionem *Christus est creatura*; nam potest dubitari an prædicatum conveniat subiecto simpliciter, ut dicebant Arriani, an solum ratione humanitatis, ut fides docet; ac proinde hæc concedi potest *Christus, secundum humanitatem, est creatura*, ubi ly *secundum*, accipitur diminutivè.

194 Reduplicativæ accipiuntur prædictæ dictiones, quando denotant causam adæquatam conveniētiæ prædicati cum subiecto, v. g. in hac *homo, in quantum rationalis, est risibilis*, ly *rationalis* denotat causam adæquatam quare ly *risibilis* conveniat subiecto. Et hoc est verū si vè causa sit formalis, si vè materialis, si vè efficiens, aut finalis, nam in omni genere causæ possunt constitui reduplicativæ, ut in hac *homo, in quantum compositus ex contrariis, est corruptibilis*, ly *in quantum* denotat causam materiale. Et debet esse causa adæquata. Ex quo infert Magister Soto propositionem reduplicativam æquivalere causali, & cum illa converti, si pro subiecto anteceden-

tis ipsius, causalis, ponatur subiectum, reduplicativæ, v. g. si dicas *homo in quantum rationalis, est risibilis*, æquivalere huic, quia *homo est rationalis, est risibilis*. Ac proinde sola hæc causalis esset sufficiens ad exponendam reduplicativam; quapropter si vis facilius percipere sensum reduplicativæ esse verū, attēde ad causalem in qua ponitur idem subiectum reduplicativæ, & si illa est vera, erit etiam vera reduplicativa. Nihilominus; ut expositio sit extēsiōr & perspicacior. Summulistæ exponunt reduplicativam per quatuor exponētes, & de hoc modo exponendi breviter iam dicemus.

195 Propositio reduplicativa est quadruplex sicut dicebamus de exclusivæ, & exceptivæ. Prima est purè affirmativa; secunda purè negativa; tertia negativa de verbo, & affirmativa de modo, quarta negativa de modo, & affirmativa de verbo. Prima exponitur copulativè per quatuor exponentes nempe per præiacentem, & aliam affirmativam, in qua terminus reduplicatus prædicatur de subiecto reduplicativæ & aliam affirmativam, in qua prædicatum verificatur de termino reduplicato, & aliam causalem, in qua denotatur terminus reduplicatus esse causam connexionis prædicati cum subiecto, v. g. hæc *omnis homo, in quantum rationalis, est risibilis*, sic exponitur *omnis homo est risibilis, & omnis homo est rationalis, & omne rationale est risibile, & quia aliqui sunt irrationales, ideo est risibilis*. Secunda reduplic-

reduplicativa exponitur disiunctivè per exponentes contradictorias exponentibus primæ reduplicativæ & cum proportionæ debent exponi alix duæ, attentâ natura negationis.

96 Circa oppositionem harum advertite primam, & secundam contradictoriè opponi, sicut tertiâ, & quartam & primam & tertiâ, quæ copulativè exponitur, opponi contrariè, & tandem secundam & quartâ, quæ exponuntur disiunctivè opponi subcontrariè. Tâdem advertite cum Magistro Soto prædictas dictiones multoties nō dicere causam prædicati, sed tantum concomitantiam inter terminum reduplicatū, & prædicatum, v. g. in hac *homo, in quâ tam albus, habet albedinē*, ly in quantum non dicit causam, cui esse album non sit causa habendi albedinē, sed denotat concomitantiam vnius ad aliud, & tunc ultima exponens non erit causalis, sed conditionalis, v. g. debet dicere, *si aliquid est album, illud habet albedinē*. Et eodē modo debet exponi, quando dictio reduplicat aliquam conditionem prædicati, ut in hac, *causa*

in quâ. ãm applicata, operatur, ultima eius exponens debet esse hæc si causa operatur, existit.

197 Tandem restat dicendum de locis arguendi in exponibilibus. Primus est ab exponibili ad suas exponentes est bona consequentia, & etiam è contra, ab exponentibus ad exponibilem. Secundus; ab exponibili, quæ exponitur per suas exponentes copulativè acceptas, ad quâlibet exponentem est bona consequentia, non tamen è contra: sicut supra dicebatur esse optimam consequentiam à copulativa ad quamlibet eius partem, & non è contra. Tertius est ab exponibili, quæ disiunctivè exponitur ad quamlibet exponentem non valet consequentia, bene autem è contra à qualibet exponentium ad exponibilem, ut dicebamus in locis arguendi pro hypothetica disiunctiva. Exempla sunt clara ex dictis. Et prædicti loci arguendi verificantur in omni genere exponibilium, nempe in

exclusivis, exceptivis, & reduplicativis.

LIBER QUINTUS.

De syllogismo.

PRO OMIUM.

198 In hoc quinto libro tractatur de syllogismo, qui est præci-

pius finis huius tractatus Summarum; nam, ut in præfatio primi libri dicebamus, omnia, quæ usque modo diximus, ordinantur ad hoc,

Liber quintus. De syllogismo. Cap. i.

ut recte notitia formæ syllogisticæ habeatur. Et in huius explanatione totus hic liber versabitur, & sequemus ordinem sapientissimi Mag. Soto, sicut in precedentibus observavimus.

CAPVT I.

De Diffinitione syllogismi, & eius principijs.

199 **S**Yllogismus sic diffinitur. *Est oratio, in qua quibusdam positis, & concessis, necessarium est aliud sequi, per ea, quæ præsumuntur, & concessa.* v. g. si dicas, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis. In hac diffinitione ly *oratio* ponitur loco generis in quo convenit cum omni oratione; ly *quibusdam præsumptis, & concessis* intelligitur de duabus propositionibus, quæ vocantur præmissæ, de quibus iam dicemus. ly *necessarium est aliud sequi* intelligitur de conclusione, quæ sequitur ex præmissis, & debet esse alia id est, distincta ab illis. Et tunc ly *per ea, quæ præsumuntur, & concessa* denotat conclusionem debere illam esse in virtute præmissarum, quæ præsupponuntur iam concessæ. Et notat Magister Soto, quod illa particula *concessis* non fuit appositæ ab Aristotele eo quod non est de ratione boni syllogismi præmissæ se veritas, aut concessas, nihilominus ait prædictus Magister, Petrus Hispanum talem particulam accepisse ex Boetio, & illam non esse proflus superflua; nam per ipsam docen-

tur iuvenes responderè, ut postmodum consequentiam, & antecedens, teneantur concedere consequens. Et tandem docet malum syllogismum non esse syllogismum, & illum, qui habet aliquam apparentiam, dici parallogismum.

200 Ex his deducit Mag. Soto requiri tres conditiones, ut aliqua consequentia sit syllogismus. Prima est, quod sit consequentia formalis; diximus enim supra lib. 2. c. 7. n. 88. quod consequentia formalis est illa, quæ tenet ratione formæ, quæ crit bona etiam si cuilibet materiæ applicetur, & in hac conditione dicitur requiri ad bonum syllogismum consequentiam esse formalem; unde de hac consequentia non est syllogismus, *aliquid animal est risibile, aliquis homo est animal: ergo aliquis homo est risibilis*, eo quod non est formalis consequentia. Secunda conditio est, quod antecedens constet ex duabus propositionibus debite dispositis in modo, & figura de qua dispositione dicemus postea. Et propter huius defectum, hic non est syllogismus. *Si Petrus currit, Petrus movetur; sed Petrus currit; ergo Petrus movetur.* Tertia conditio est, quod talis consequentia teneat solum in virtute connexionis medij cum extremis. Vnde hæc consequentia non est syllogismus, *cuiuslibet hominis quæ sit animal, Petrus est homo: ergo Petrus est animal*, quia hæc conclusio solum sequitur ex illa minori, siue minori. Et ex his conditionibus talis diffinitio syllogismi potest con-

confici Syllogismus est *consequētia formalis, in qua, virtute connexionis medij cum extremitatibus sequitur connexio extremitatum inter se*. Et hanc vocat Magist. Soto explicacionem, & non diffinitionem: nā pro diffinitione nō est vtendum, nisi illa, quam adduximus ex Petro Hispano, quæ cōmunis est Sumulists.

Dividitur Syllogismus in Hypotheticum, & est ille, cuius præmissæ sūt propositiones hypotheticæ; & in categoricum, nāpe illum, cuius præmissæ sunt propositiones categoricæ, & vtriusque sunt exempla clara, & manifesta cuilibet.

201 Deinde Syllogismus constat ex materia, & forma, sicut, & quodlibet artificiatū, vel, vt vtar terminis Magistri Soto, Syllogismus habet dua principia, sicut, & quodlibet ens naturale, scilicet materiale & formale. Principium materiale est illud, ex quo componitur Syllogismus, tanquam ex materia. Et est duplex materia, alia proxima, & alia remota. Materia proxima sūt ipsæ propositiones, ex quibus proxime componitur Syllogismus. Materia remota sunt ipsi termini, ex quibus proxime componuntur propositiones. Cōstat ergō Syllogismus ex tribus propositionibus, & tribus terminis. Prima propositio dicitur maior, secūda dicitur minor, & tertia conclusio. Insuper ex terminis vnus dicitur medium, alter, maior extremitas, & alter, minor extremitas. Mediū est terminus, quibus sumitur in præmissis. Maior extremitas

est ille, qui sumitur cum medio in maiori propositione. Et minor extremitas est ille, qui sumitur cum medio in minori propositione: v.g. in hoc Syllogismo, *omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis: ergō omnis homo est risibilis*. Pri-
ma propositio dicitur maior, & secūda minor, & tertia cōclusio. Et ille terminus *rationalis*, qui ponitur in vtraque præmissa, est medium *lyrisibile* est maior extremitas: & *lyhomo* est minor extremitas. Quid autem in rigore sit maior, & minor dicemus in nostris conferentijs infra. Statu vltimo, tractātes, an conclusio sequatur de *billiore* partem.

202 Forma, seu principium formale Syllogismi etiā est duplex, aliud intrinsecum, quod est dispositio in modo, & figura, de qua dicemus in sequenti capite. Aliud est extrinsecum, & est mediū illud, per quod a priori manifestatur bonitas consequētiz, & quonititur vis illationis. Et hoc est duplex aliud pro modis imperfectis, quod est reductio illorū ad perfectos, de qua postea dicemus & aliud pro modis perfectis, nāpe *dici de omni* & *dici de nullo*. Primū *dici de omni*, ponitur pro duobus modis perfectis, qui sunt *Barbara*, & *Darii*. Secūda autē, quod est *dici de nullo*, statuitur pro alijs duobus modis perfectis, id est, *celeret*, & *ferio*.
203 Et *dici de omni*, qui *dici de nullo* est duplex, posteriori scilicet & priori scilicet. Dici de omni posteriori scilicet est prædicatū dici de subiecto *overtē*, ac necessariō, pro quolibet eius subiecto.

subiecto, si vè distribuatur, si vè nō, v. g. omnis homo est rationalis, aliquis homo est risibilis. Dicit de nullo posteriori sic est prædicatum negari de subiecto verè, & necessariō, pro quolibet eius supposito, v. g. nulli homo est lapis. Dicit de omni priori sic est prædicatum affirmari de subiecto distributo, si vè verè, si vè falsè, v. g. omnis homo est animal, omnis homo est lapis, in vtraque exercetur dici de omni. Dicit de nullo priori sic est prædicatum negari de subiecto distributo, si vè verè, si vè falsè, v. g. nulli homo est lapis, nullus homo est animal. Et his duobus principiis prioristicis nititur tota bis bonæ illationis: nam in hoc libro tantum attendimus ad bonitatem consequentiæ, seu ad bonam dispositionem, non autem ad veritatem propositionum, sicut in libris posteriorum. Itaque si aliquis pertinax negaret consequentiā de *Darij* esse bonam, v. g. negaret hūc syllogismum *omnis homo est risibilis, aliquod animal est homo: ergo aliquod animal est risibile*. Cuius dispositio est in *Darij*, non aliter potest manifestari eius bonitas, nisi per *dici de omni hoc modo*. Natura vniuersalis affirmatiuæ hæc est, vt prædicatū dicatur de subiecto, & de quolibet sub sumpto sub subiecto, & hoc est dici omni, sed hoc exercetur in tali syllogismo: ergo eius dispositio bona est. Nec ulterius est progrediendum in huius probatione, sed sistendum in natura vniuersalis negatiuæ. Nam modi perfecti

sunt consequentiæ lumine naturalis notæ, ac proinde eorum bonitas nō tam probatur, quā per terminos euidētiōres declaratur ab Aristotele. Et cum proportionē dicendū est de *dici de nullo*.

CAPVT II.

De forma intrinseca syllogismi, quæ est figura, & modus.

204 **A**D rectā dispositionē syllogismi quæ est eius forma intrinseca, duo reuertuntur, nempe, *figura*, & *modus*. *Figura* est ordinatio triū terminorum secundum debitam subiectionem, & prædicationem. *Modus* est ordinatio propositionū in debita quantitate, & qualitate. *Figura* est triplex iuxta triplicē cōbinationē terminorū in subiiciendo, & prædicando. Prima figura est quando medium subiicitur in vna propositione, & in alia prædicatur: v. g. syllogismus est in prima figura: omne animal est substantia, omnis homo est animal: ergo omnis homo est substantia. Secunda figura est quando medium prædicatur in vtraque, v. g. nullus lapis est animal, omnis homo est animal: ergo nullus homo est lapis. Tertia est quando medium in vtraque subiicitur, v. g. omnis homo est substantia, omnis homo est animal: ergo aliquod animal est substantia.

205 Pro qualibet figura multum, di poterant assignari, sed relictis inutilibus, vtiles ad bonā consequen-

tiam sunt non vendicim, & continentur sequentibus versibus.

Barbara, Celarent, Darij, ferio, Baralipon.

Celantes, Dabitur, sapientia, frise sumram.

Cesare, Camestres, festino, Baroco, Darapti.

Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, ferison.

Inter quos novem primi pertinent ad primam figuram. Et quatuor sequentes ad secundam; & sex ultimi ad tertiam pertinent. Et ad illorum intelligentiam adverte, quod quilibet ex prædictis dictionibus habet ad minus tres literas vocales, & prima designat quantitatem, & qualitatē maioris propositionis, & secunda denotat quantitatem, & qualitatem minoris, & tertia idem significat pro conclusionē, si autem aliqua dictio plures habet, quam tres vocales, tres primæ deserviunt, & cæteræ adduntur solum ad cōplemētū metri. Et supposita significatione litterarum quam supra apposui, nempe, quod A. significat universalem affirmativam, E. universalem negativam, I. particularem affirmativam, & O. particularem negativam, facilius cognoscetur quantitas, & qualitas cuiuslibet modi. Etenim *Barbara* denotat tres propositiones esse universales affirmativas, cum omnes significantur per litteram A. *Celarent* denotat maiorem esse universalem negativam, minorem esse universalem affirmativam, & conclusionem esse universalem negativam, v.g. hic syllogismus est in *Barbara* omnis homo est substantia, omne rationale est homo: ergo omne rationale est substantia. In quo omnes propositiones sunt uni-

versales affirmativæ. Et iuxta hæc facilius percipies quantitatem, & qualitatem aliorum modorum.

206 Inter hos modos, alij concludunt directē, & alij indirectē. Concludere directē est, quod maiore extremitas prædicetur de minore in conclusione. Et concludere indirectē, est quod minor prædicetur de maiore in conclusione. Et quatuor modi perfecti primæ figuræ concludunt directē, & quinque sequentes concludunt indirectē; cæteri omnes secundæ & tertiæ figuræ concludunt directē. Rursus ex his modis alij dicuntur perfecti, & alij imperfecti. Modus perfectus est, in quo perfectē salvatur illa principia *aut de omni, & tunc de nullo*. Modus imperfectus est, in quo non perfectē exercetur prædicta principia; ac proinde bonitas cōsequentiæ modi perfecti immediatē regulatur per illa principia, & imperfectus reducitur immediatē ad perfectū, ut cōstet de illius consequentiæ bonitate. Viterius alij sunt negativi, & alij affirmativi. Negativi sunt illi, quorum conclusio est negativa: & affirmativi, quorum conclusio est affirmativa.

CAPVT III.

Proponuntur regule generales pro omni syllogismo cuiuscumque figurae, & pro qualibet figura ponuntur aliquae regulae speciales.

207 **P**RO recta dispositione syllogistica, ponuntur aliquae regulae. Prima: ex Puris particularibus nihil sequitur. Secunda, Ex puris negativis nihil sequitur. Hoc est dicere, si vtraque praemissa sit particularis, aut vtraque negativa, nulla conclusio potest sequi syllogisticè. Et ex his duabus regulis constat, quod debita quantitas syllogistica est, quod si vna praemissa est particularis altera sit universalis, non tamen è contra: nam potest esse vtraque universalis. Et debita qualitas syllogistica est, quod si vna est negativa, altera sit affirmativa; non tamè è conuerso, cum possit vtraque esse affirmativa. Tertia regula est, si aliqua praemissarum fuerit particularis, conclusio debet esse particularis: potest autè fieri, ut vtraque existente universalis conclusio sit particularis. Quarta regula, si aliqua praemissarum fuerit negativa, conclusio erit negativa, si autem vtraque est affirmativa, conclusio debet esse affirmativa. Quinta regula. Medium nõ debet intrare conclusionem: cum enim ex connexionem, quam habent extremitates cum medio, sequatur

connexio extremitatum inter se, hinc est, ut in cõclusionem veniantur extremitates, & medium ibi non sit.

208 His regulis positis pro omni figura, aliae assignantur pro qualibet in speciali. Prima regula. Maiori existente particulari, nihil sequitur. Hæc verificatur in quatuor modis perfectis primæ figuræ, & in omnibus secundæ figuræ, in quibus maior semper est universalis, non tamen verificatur in modis imperfectis primæ figuræ, nec in modis tertix figuræ: constat hoc in *frise* *semorum* cuius maior est particularis, & in *disamis*. Secunda regula minori existente negativa nihil sequitur. Hæc verificatur in quatuor modis perfectis primæ figuræ, & in omnibus tertix figuræ, non autem in alijs.

209 Pro secunda figura statuuntur tres regulæ. Prima, in secunda figura ex puris affirmativis nihil sequitur. Et ratio est: nam cum medium sit prædicatum, si vtraque praemissa esset affirmativa, nullibi distribueretur. Et ex hac regula sequitur secunda. In secunda figura semper conclusio est negativa. Tertia, in secunda figura, maiori existente particulari, nihil sequitur. Et ratio est: nam in tali casu maior extremitas, quæ est subiectum minoris, non distribueretur, & cum conclusio sit negativa, tunc distribueretur maior extremitas in conclusione, ac proinde ex hac parte argueretur à non distributo ad distributũ. Pro tertia figura

figura ponitur dux regulæ. Prima in tertia figura minore existente negativa, nihil sequitur. Et ratio est, nam in tali casu maior erit affirmativa, & consequenter maior extremitas, quæ est prædicatum nõ distribueretur, & cū cōclusio debeat esse negativa, argueretur a non distributo ad distributum. Ex hac sequitur secunda; conclusio debet esse particularis. Nā cum minor debeat esse affirmativa, prædicatum non distribueretur, & distribueretur in conclusione, si hæc esse universalis.

CAPVT IV.

De defectibus syllogismi.

210 **D**efectus, qui accideret possunt dispositioni Syllogisticæ, sunt in duplici differentia, alij dicuntur intrinseci, & sunt illi, qui contingunt in præmissis ex parte medij, in modo subsumendi. Et huiusmodi defectus reddunt præmissas prorsus inhabiles ad inferendam quālibet conclusionē. Alij sunt defectus extrinseci, & sunt illi, qui committuntur ex parte extremitatum in modo inferendi talem conclusionem; ac pro inde non reddunt præmissas inhabiles ad inferendam omnem conclusionē, sed solum obstant de talis conclusio inferatur.

211 Septem defectus intrinseci assignantur a Magistro Soto; & totidem extrinseci; & sanē omnes redduntur, vel ad defectum distributi-

onis medij, vel alicuius extremitatis, vel, quia nõ servantur ædem proprietates Logicales a nobis supra positæ, nēpe suppositio, ampliatio, appellatio, &c. Quapropter ex regulis, & locis arguendi ibidē traditis, sufficienter constabāt plures defectus ex assignatis hic a Magistro Soto, nihilominus, ut eius doctrinam ad vnguē observemus, omnes quatuordecim numerabo.

212 Primus defectus intrinsecus est, quando medium tenetur æquivocē. Nam tunc æquivalenter, nulum est medium. Et ratio est, quia terminus æquivocē habet duas significationes, & secundum unā unitur uni extremitati, & secundum aliam unitur alteri extremitati. & consequenter nullus terminus bis sumitur in præmissis. Et ad hunc defectum reducitur semper, quod arguitur in quatuor terminis. Nam tota vis illationis Syllogisticæ consistit in eo quod ex unione duorum cum uno tertio, sequatur unio duorum inter se; de quo postea dicetur v.g. *iste non est bonus Syllogismus; omnis canis est vivens; aliquod sydus est canis; ergo aliquod sydus est vivens.*

213 Secundus defectus intrinsecus est, quando mediū in altera præmissa tenetur unica acceptione, & in altera pluribus. Quare nõ sequitur in hoc ardo, *Hominis equus nõ est animal; omnis equus hominis est inanimabilis; ergo aliquod inanimabile nõ est animal.* Nā in maiori, in qua Genitivus antecedit, accipitur pluribus, ut dicebamus supra lib. 2. c. 17.

& in minori, in qua Genitivus sequitur Nominativum accipitur unica, & consequenter non valet consequentia, ut ibidem dicebamus, nam tunc variatur appellatio. Limitatur autem hoc, nisi forte illa propositio, in qua accipitur pluribus, inferat unam aliam, ubi accipitur unica. Et ideo bene sequitur: *cuiuslibet hominis quilibet equus est animal, aliquod hinnibile est equus hominis: ergo hinnibile est animal.* Quia maior, ubi accipitur pluribus, fert hanc, *quolibet equus hominis est animal*, in qua accipitur unica.

214 Tertius defectus est quando medium in nulla præmissarum, nec in ambabus simul completè distribuitur. Quare non valet *Omne animal fuit in Arca Noe, Petrus est, vel fuit aliquod animal, ergo fuit in Arca Noe.* Nam animal in nulla præmissarum completè distribuitur, cum in maiori tantum supponat pro generibus singulorum, & non pro singulis generum. Si autem medium fuerit complexum aliquod, sufficit, unam partem distribui in una præmissarum, & aliam in altera, & tunc totum distribuetur in ambabus simul.

215 Quartus defectus intrinsecus est, quando medium est copulatum complexivè sumptum, cuius una pars distribuitur in una præmissarum, in ordine ad aliam partem supponentem confusè, & in altera præmissa manet confusè. v.g. *istæ sunt præmissæ inhabiles. Omnis homo, & equus sunt animalia, & omnis visibilia ho-*

mo, & omnis equus sunt. Nam ly *homo* distribuitur in maiori, respectu de ly *animalia*, & in minori manet confusè.

216 Quintus defectus intrinsecus est, quando medium, ubi non distribuitur, accipitur magis amplè, quàm ubi distribuitur. v.g. *istæ sunt præmissæ inhabiles. Omne album est homo, omnis equus possibiliter est albus.* Nam in prima ly *album* distribuitur, & tamen in secunda accipitur magis amplè, ratione illius termini *possibiliter*. Et intelligitur magis amplè, si ve minus restrictè, aut minus appellatè.

Sextus est, quando medium magis amplè accipitur in affirmativa præmissa, quàm in negativa, & ideo istæ sunt inhabiles: *Nullus homo est albus, & omnis homo possibiliter est albus.*

Septimus defectus est, quando neutra præmissarum est affirmativa. Et hoc constat ex regula supra posita, nimirum ex puris negativis nihil sequitur.

217 Totidem defectus intrinseci numerantur proportionabiles intrinsecis. Primus quando aliqua extremitatum tenetur æquivocè in antecedenti, & consequenti. Secundus, quando aliqua extremitatū in præmissis tenetur pluribus, & in conclusionem unica, aut e converso. Quod intelligatur sicut defectus secundus intrinsecus. Tertius est, quando arguitur a non distributo ad distributum. Et est sensus, quod nullus terminus non distributus in præmissis

sis, debet distribui in conclusione.
& propterea dicebam, supra quod
si aliqua præmissa est particularis,
conclusio debet esse particularis.
Quartus defectus est, quando argui-
tur à confusa ad determinatam.
Quintus, quando arguitur à nō am-
plo ad amplum cum distributione
ampli, si vè negativè, si vè affirmati-
vè. Sextus, quando argueretur ab
amplo ad non amplum, affirmati-
vè, si vè cum distributione, aut sine
illa. Septimus, quando, aliqua præ-
missarum existente negativa, con-
clusio est affirmativa. Ex quibus
omnibus constabit, quod nullus
defectus est, qui non reducatur, vel
ad defectum distributionis medi, vel
alicuius extremitatis, aut va-
riationem alicuius proprietatis Lo-
gicalis ex parte alicuius termini, de
qua variatione supra diximus trac-
tantes de prædictis proprietatibus
Logicalibus.

CAPVT. V.

In quo explicatur illud principium
artis syllogisticæ, quæ sunt ea-
dem unitertio, &c.

218. **D**iximus iam bonitatem
consequentiarum in modis
perfectis immediatè re-
gulari per illa duo principia, videli-
cet, *dicere de omni* pro duobus modis
affirmativis, & *dicere de nullo* pro du-
bus negativis, nunc restat explican-
dum illud commune axioma, nem-
pe, *quæ sunt eadem unitertio, sunt ea-*

dem inter se in quo fundatur vis illa
tionis: nam per d. sententiam syllogis-
ticam intendimus d. inter se cō-
iungere in conclusione: & hoc fit ex
eo quod prædicta duo coniungun-
tur cū alio tertio in præmissis: hoc
est dicere, in conclusione cōiungi-
tur duæ extremitates, ex eo quod
in præmissis videbantur cum me-
dio, & ita si duo extremitates con-
iunguntur cum medio, etiam inter
se coniunguntur, & hic est sensus il-
lius axiomatis, *quæ sunt eadem unitertio*
tertio id est, quæ coniunguntur cū
aliquo medio in præmissis, *sunt ead-*
em inter se, hoc est coniunguntur
inter se in conclusione: & hoc veri-
ficatur in modis affirmativis tam
perfectis, quam imperfectis. Cate-
rum in negativis in tantum infer-
tur negativa conclusio, in quarum
duæ extremitates ita comparantur
cū medio, ut una illi vniatur, & al-
tera ab illo separatur, ex quo opti-
mè sequitur illas duas extremitates
inter se separari, & ex hoc ponitur
aliud axioma pro negativis, nempe,
quæ sunt eadem inter se, si unum eo-
rum distinguitur ab aliquo tertio,
etiam, & aliud distinguetur ab illo
tertio,

219. Et quidem prædictum axio-
ma variè explicatur à Theologis.
part. quæst. 28. art. 3. aliqui ita illud
explicant, *quæ sunt eadem unitertio*
ad eam quæ est sumptio, sunt eadem inter se
quare in divinis non sequitur Pater
est essentia divina, Filius est essentia
divina: ergo Pater est filius: nam Pa-
ternitas non identificatur cum es-
sentiâ

sentia divina, si adæquatè accipia-
tur, cum propter sui eminentiam in
tribus personis reperiatur, & idem
est de filiatione; & ideo ex eo, quòd
paternitas, & filiatione identificetur
divinæ essentia non sequitur, quòd
inter se identificentur. Alij sequen-
tes D. Thomam in præallegato lo-
co in solutione ad 2. sic explicant,
*quæ sunt eadem unitatis, quod ter-
tium est unum re, & ratione, sunt ea-
dem inter se, ita Magister Ioannes à
Sancto Thomæ lib. 3. summ. cap. 6.*
Et ita docet quod illud tertium in
quo identificatur, debet esse unum
realiter, & formaliter: nā si est unum
realiter, & multiplex formaliter, seu
per rationē, fieri potest, ut cum uno
identificetur sub una formalitate,
& cum alio sub alia, & tunc non se-
queretur illa duo inter se identifi-
cari, & hoc constat in syllogismo ap-
posito in divinis, ibi enim *essentia
divina* non est una re, & ratione, sed
una realiter, & multiplex virtuali-
ter, seu secundum rationem, & cō-
sequenter non est illa bona
consequentia.

CAPVT VI.

De reductione ostensiva syllogismo-
rum imperfectorum ad perfectos.

220 **C**ONSTAT ex dictis quatuor
esse modos perfectos in-
ter decem, & novem su-
pra enumeratos pro tribus figuris,
& reliquos omnes esse imperfectos,
& hos immediatè reduci ad il-

los, ut constet de bonitate cōsequē-
tiæ illorum. Omnes enim rectè in-
feruat conclusionem, nihilominus
non ita clarè apparet bonitas con-
sequentia in modis imperfectis, ac
proinde reduci debent ad perfec-
tos, in quibus clara, & manifestæ est
bonitas cōsequentiæ. Igitur duplex
est reductio, altera dicitur ostensi-
va, & altera per impossibile. Reduc-
tio ostensiva est, quæ ostenditur bo-
nitas consequentiæ per conversio-
nem alicuius propositionis, vel per
transmutationem præmissarum, ita
ut maior mutetur in minorem, vel
minor in maiorem. Et de hac reduc-
tione ostensiva dicendum est præ-
senti capite.

221 Ad cuius intelligentiam no-
ta primò, quod quatuor modi per-
fecti incipiunt quatuor literis voca-
libus, v.g. B. C. D. F. sunt enim mo-
di perfecti *Barbara*, qui incipit lite-
ra B. & *Celarent* incipiens C. & *Darij*,
per D. & tandem *Ferio* per F. Nul-
lus autem modus imperfectus est,
qui non incipiat ab aliqua ex præ-
dictis literis & omnes illi, qui inci-
piunt per B. reducuntur ad modum
perfectum incipientem tali litera,
qui est *Barbara*, & qui incipiunt per
C. ad *Celarent*, & qui per D. ad *Darij*.
& qui per F. ad *Ferio*, & cōsequē-
ter ad *Barbara* reducuntur tres mo-
di imperfecti, nempe, *Baralip* & *Baroco* per im-
possibile. Item reducuntur ad *Celarent*
alij tres, nimirum *Celantes*, *Cesare*
& *Camelres*. Vltimè reducuntur ad
Darij, alij quatuor, scilicet, *Daliti*

Darapti,

Dirapti, Disamis, Darapti. Et tandem reducuntur ad serios quinque modi, videlicet, *Fapesmo, Friesomorum, Fesmo, Fallapton, Ferison.*

222 Nota secundò in prædictis distributionibus, quibus significantur modi imperfecti, esse aliquas litteras habentes specialem significationem, & sunt quatuor, nempe S. P. M. C. ex quibus littera S. denotat quòd propositio illa designata per litteram vocalem sibi immediatè antecedentem, converti debet per conversionem simplicem, v.g. in modo *celantes* ponitur S. post ultimā vocalem & denotatur ultimā propositionem quæ est conclusio, convertendā esse simpliciter. P. autē denotat propositionem ab ipsa designatā convertendam esse per accidens. Et M. denotat quòd præmissæ debent transmutari, ita, vt loco maioris ponatur minor, & ecòtra. Et C. significat modū illum, in quo invenitur littera, non posse alio modo reduci nisi per impossibile.

223 Et horum omnium exempla adducemus pro faciliiori notitia doctrinæ traditæ. Primus modus imperfectus est *Baralip-ton* constans ex vtraque præmissa vniuersali affirmativa, & conclusione particulari affirmativa concludente indirectè v.g. iste est syllogismus in *Baralip-tō omne rationale est sensibilis; omnis homo est rationalis; ergo aliquis sensibilis est homo.* Et iste habet præmissas de *Barbara*, ad quem reduci debet, solum convertendo per accidens conclusionem, hoc modo: er-

go omnis homo est sensibilis, & tunc totus syllogismus erit in *Barbara*. Sed dubium occurrit; nam, vt constat ex dictis lib. 3. c. 5. de cōversione particularis affirmativa nō potest converti per accidens, v.g. nō valet alibi *quis homo est animal; ergo omne animal est homo*: nam arguitur à non distributo ad distributum ex parte illius termini *animal*, quomodo ergo dicimus quod conclusio de *Baralip-ton*, quæ est particularis affirmativa, convertitur per accidens? Respondeo, quòd ex præmissis de *Barbara* inferitur vniuersalis affirmativa, & hæc cōvertitur per accidens in particularem affirmativā, & consequenter, si cōsequenti de *Barbara* est bona, in qua inferitur vniuersalis affirmativa d. recta, etiam erit bona consequenti de *Baralip-ton* in qua inferitur conclusio particularis affirmativa in directa, & propterea dicitur cōclusionem illam de *Baralip-ton* convertendam esse per accidens, vt appareat bonitas talis modis in rigore autem conclusio de *Barbara*, cōvertitur in cōclusionem de *Baralip-ton*, & hæc est convertens, & illa conversa, atque adeò illæ præmissæ quæ inferunt propositionem conversam, inferunt etiam convertentem.

224 Secundus modus imperfectus est *Celantes* constans ex maiori vniuersali negativa, minori vniuersali affirmativa, & conclusione indirecta vniuersali negativa v.g. nullo rationale est sensibilis; omnis homo est rationalis; ergo nullo sensibilis est ho-

Liber quintus. De syllogismo. Cap. 6.

mo. Et reducitur ad *celarent* per hoc, quod conclusio, quæ designatur vltima littera vocali, quæ est S. cõvertatur simpliciter, & eis dẽ præmissis sic inferatur, ergo nullus homo est risibilis. Tertius est *Dabitur* cõstat ex præmissis de *Darij*, scilicet vniuersali & particulari affirmatiua, & cõcludit indirecẽtẽ particularem affirmatiuã, v.g. *omne rationale est risibile, aliquis homo est rationalis: ergo aliquod risibile est homo*. Et reducitur ad *Darij* convertendo simpliciter conclusionem, & ex eis dẽ præmissis sic inferẽdo; ergo aliquis homo est risibilis. Quartus modus est *Baroco*, cõstat ex vniuersali affirmatiua pro maiori, & vniuersali negatiua pro minori, & indirecẽtẽ concludit particularem negatiuã, v.g. *omne rationale est risibile, nullus homo est rationalis: ergo aliquod risibile nõ est homo*. Reducitur ad *Ferio*. Et quia ibi ponitur M. debet præmissæ trãsmutari & minor cõuersa simpliciter ponitur loco maioris, & maior conuersa per accidens loco minoris, & inferitur particularis negatiua direcẽtẽ, v.g. *nullus ratonale est homo aliquod risibile est rationale: ergo aliquod risibile nõ est homo*. Quintus modus est *Frisosomorum*, qui cõstat ex maiori particulari affirmatiua, & minori vniuersali negatiua & concludit indirecẽtẽ particularem negatiuã, v.g. *aliquod rationale est risibile, nullus homo est rationalis: ergo aliquod risibile nõ est homo*. Et reducitur ad *Ferio* trãsmutãdo præmissas, hoc indicat littera

M. posita indi cãt dictione, & cõvertendo vtrãque præmissam simpliciter, quod indicat littera S. Posita post vtramque vocalem designãtem vtramque præmissam, & sic debet reduci præcedẽs syllogismus, nullus rationalis est homo, aliquod risibile est rationale: ergo aliquod risibile non est homo.

225 In secunda figura, in qua medium in vtraque præmissa prædicatur. Primus modus est *Cesare* constat quæ ex maiori vniuersali negatiua, & minori vniuersali affirmatiua, & concludit direcẽtẽ vniuersalem negatiuã, v.g. *nullum risibile est rationale, omnis homo est rationalis: ergo nullus homo est risibilis*. Et reducitur ad *celarent* per hoc, quod cõvertatur maior simpliciter. Secundus est *Camestres*, cõstat ex maiori vniuersali affirmatiua, & minori vniuersali negatiua & cõcludit direcẽtẽ vniuersalem negatiuã, v.g. *omne risibile est rationale nullus homo est rationalis: ergo nullus homo est risibilis* cõvertitur ad *celarent* trãsmutãdo præmissas, & cõvertẽdo minorem, & cõclusionẽ simpliciter. Tertius est *Fespro*, cõstat ex vniuersali negatiua pro maiori, & particulari affirmatiua pro minori, & cõcludit direcẽtẽ particularem negatiuã, v.g. *nullum risibile est rationale aliquis homo est rationalis: ergo aliquis homo nõ est risibilis*. Et reducitur ad *Ferio* per hoc solũ, quod maior cõvertatur simpliciter. Quartus modus est *Baroco*, & iste convertitur solũ per impossibile, & de illius reduc-

reductione dicemus postea.

226 Intertia figura, in qua mediū subiicitur in utraque præmissa. Primus modus est *Darapti* constat ex utraque præmissa universalis affirmativa, & concludit directè particularem affirmativā, v. g. *omne rationale est risibile omne rationale est homo: ergo aliquis homo est risibilis*. Et reducitur ad *Darij* cōvertēdo per accidens minorem, quæ designatur litera p. Secundus modus est *Felapso*, & constat ex maiori universalis negativa, & minori universalis affirmativa, & cōcludit directè particularem negativā, v. g. *nullū rationale est risibile, omne rationale est homo: ergo aliquis homo nō est risibilis*. Et reducitur ad *Ferio*, cōvertēdo per accidens minorem. Tertius modus est *Disamis* constat ex maiori particulari affirmativa, & minori universalis affirmativa, & cōcludit directè particularem affirmativā, v. g. *aliquid rationale est risibile, omne rationale est homo: ergo aliquis homo est risibilis*. Et reducitur ad *Darij*, transmutādo præmissas, & cōvertēdo simpliciter maiorem, & cōclusionē. Quartus modus est *Darisi* constat ex maiori & minori affirmativis, illa universalis, & hac particulari, & concludit directè particularem affirmativā, v. g. *omne rationale est risibile, aliquod rationale est homo: ergo aliquis homo est risibilis*. Reducitur ad *Darij* cōvertēdo simpliciter minorem. Quintus modus est *Baroco*, qui reduci potest solā per impossibile, & de illo statim di-

cetur. Sextus est *Ferison* constat ex universalis negativa pro maiori, & minori particulari affirmativa, & concludit directè particularem negativam, v. g. *nullū rationale est risibile, aliquod rationale est homo: ergo aliqui homo nō est risibilis*. Et reducitur ad *Ferio* cōvertēdo simpliciter minorem.

CAPVT VII.

De reductione per impossibile.

227 **R**eductio per impossibile est, quando ex contradictorio consequentis modū imperfectū, & una præmissarū, inferitur contradictoria alterius præmissæ iam modū perfectō. Et dicitur reductio per impossibile, eo quod negans bonitatem consequentiam alius modi imperfecti trahitur, ut cōcedat duas cōtradictorias, quod impossibile est, nam si respondēs concedit utramque præmissarum modi imperfecti, ut veram, & nihilominus negat consequentiam, tunc arguens assumit contradictorium consequentis negati, & cum una ex præmissis iam concessis inferatur in aliquomodo perfectō contradictorium alterius præmissæ cōcessæ, & cum non possit negare bonitatem consequentiam modi perfecti, cōvincitur, ut concedat duas cōtradictorias siue veras, vel fateatur consequentiam illius modi imperfecti esse bonam.

228 Inter omnes modos imperfectos,

P₂

fectos,

Liber quintus, Desyllogismo, Cap. 7.

fectos, duo nō aliter possūt reduci, nisi per impossibile; & primus est secundæ figuræ, nemp̃, *Baroco*, qui cōstat ex vniuersali affirmatiua pro maiori, & minori particulari negativa, & concludit directē particularem negatiuam. v.g. *omne risibile est rationale, aliquis homo nō est rationalis: ergō aliquis homo nō est risibilis*. Si autē aliquis proteruus concedat maiorem, & minorem, & negat consequentiam, tunc debet sumi maior concessa, & pro minori contradictoria conclusiōnis negatæ, & inferri in *Barbara* contradictoria præmissæ concessæ, hoc modo *omne risibile est rationale, omnis homo est risibilis: ergo omnis homo est rationalis*. Et hāc cōsequentiā non potest negare: tūc sic, sed maior iam ab ipso respondente est concessa, & minor est contradictoria conclusiōnis negatæ, & conclusio est contradictoria illius minoris, quam concessit in modo imperfecto: ergo tenetur concedere duas contradictorias, vel fateatur cōsequentiā illā esse bonam. Secundus modus est *Bocardo* pertinet ad tertiam figuram, & cōstat ex maiori particulari negativa, & minori vniuersali affirmatiua, & concludit directē particularem negatiuā, v.g. *aliquod rationale non est risibile, omne rationale est homo: ergo aliquis homo non est risibilis*. Et reducitur ad *Barbara* sumendo pro maiori contradictoriam conclusiōnis & relicta minori, & tunc inferitur vniuersalis affirmatiua, quæ cōtradictoria est particularis negati-

uæ, quæ erat maior præmissa in *Bocardo*; sic enim reducitur omnis homo est risibilis, omne rationale est homo: ergō omne rationale est risibile, quæ conclusio est contradictoria illius maioris, nemp̃, *aliquod rationale non est risibile*, & cum ista præsuponatur cōcessa, & modo teneatur concedere suam contradictoriam, propterea ad impossibile concedendum reducitur, qui negat bonitatem illius modi imperfecti.

229. Et quidem omnes modi imperfecti etiā reduci possunt per impossibile ad aliquem modum perfectum, non tamen necessum est, vt reducatur ad illum, ad quem reducitur per impossibile, & ad cognoscendum modum perfectum, ad quem reduci debet quilibet imperfectus, inventæ sunt quatuor dictiones, puta *nesciebatis, odiebam, et are romanis*, & harum litteræ vocales habent specialem significationem: nam *A* denotat quod modus designatus per ipsam reduci debet ad modum perfectum, cuius conclusio est vniuersalis affirmatiua, qualis est *Barbara*, *E* significat modum illum reducendum esse ad *Celarent*, cuius cōclusio est vniuersalis negativa, *I* ostendit talem imperfectum modum reducendum esse ad *Dariz*, cuius conclusio est particularis affirmatiua, & *O* denotat reducendum esse ad *Ferio*, cuius conclusio est particularis negatiua.

230. Quapropter prima dictio, *Nesciebatis* habet quinque vocales deservientes quinque modis imperfectis.

fectis primæ figuræ, E. denotat *Barralipon* Reduci ad *Celarent*, I. significat *Celantes*, reduci ad *Darij*, E. denotat *Dabitis*, reduci ad *Celarent*. A. significat *Epistemon* reduci ad *Barbara*. Et vltima vocalis, quæ est I. denotat *Epistemonum*, reduci ad *Darij*. Secunda dictio, quæ est *Odibam* habet quatuor vocales pro quatuor modis secundæ figuræ, prima vocalis est O. denotat primum modum, qui est *Casre*, reduci ad *Frio*. Secunda vocalis, quæ est I. significat secundum modum, qui est *Came*, *res*, reduci ad *Darij*. Tertia, quæ est E. denotat tertium modum, qui est *Fe*, *i*, *no*, reduci ad *Celarent*. Et tandem quarta, quæ est A. significat quartum modum, qui est *Baroco*, reduci ad *Barbara*. Dux aliarum dictiones, quæ sunt *latares*, *Romanis* consistat ex sex vocalibus deservientibus sex modis imperfectis tertiæ figuræ, quarum applicatio facilis erit ex dictis.

231. Insuper pro modis imperfectis vniuscuiusque figuræ ponitur specialis regula. Prima. In reductione per impossibile modorum imperfectorum primæ figuræ, debet poni pro maiori contradictorium conclusionis, & maiorem concessa loco minoris, & inferre contrariam minoris concessæ. Excipitur *Celantes*, qui reducitur ad *Darij*, & sic contradictorium conclusionis debet poni pro maiori, & minor concessa pro maiori, & inferre contradictorium maioris. Secunda regula, in secunda figura contradictorium conclusionis debet poni pro maiori, et

cum maiori præcedenti, infertur contraria, vel contradictoria minoris concessæ. Tertia regula, interdia figura contradictorium conclusionis ponatur pro maiori, et cum eadem minori infertur contraria, vel contradictoria propositio maioris concessæ. Ad quas regulas maxime attende, et facillime reduces per impossibile omnes modos imperfectos.

CAPVT III.

De arte, seu modo inveniendi medium in syllogismo.

232. **I**ta difficilem iudicabant antiqui inventionem medium, ut hic ponerent figuram illam, quam pontem asinorum vocabant, quia hominibus tardi ingenij non esset intelligibilis, quasi inde præcipitarentur asini. At Magister Soto ait quod nunc temporis nemo est tam inops ingenij, cui non sit transitu facilissima; quod adhuc verius est his temporibus, in quibus res multo facilius explicatur. Est enim ars inveniendi medium, *ars, quæ, proposita quavis propositione, inveniatur vnus terminus, qui sit medium ad concludendum illam aliquo certo modo.*

223. Et ab hac difficultate aliqui se expediunt dicentes, quod ad concludendam aliquam propositionem affirmativam ponendum est pro medio, id cum quo subiectum, et prædicatum talis propositionis, identificantur, et ad concludendam nega-

F3. tivam

ativam debet poni, id est quo vnum identum alium, & non aliud. Alij vero dicunt medium debere esse id, quod est causa et convenientia prædicationis subiecti, vel illorum duorum convenientia. At magist. Iohn. à S. Thoma recte docet nos nihil explicare: nam quod inquinimus est, quid sit aliud quod est causa, vel in quo illa duo extrema identificantur, vel vnum identificantur, & non aliud.

234 Ad intelligendā huiusmodi arte inveniendū medium, adverte, quod medium ad inferendā aliquā conclusionē debet esse aliquis terminus, qui in præmissis coniungatur utriusque extremo talis conclusio- nis. Et prædictus terminus potest significare aliquod prædicatū, vel superius, vel inferius, vel æquale, vel repugnans. Et secundā doctrinam antiquorum, prædicatū superius, vel æquale dicebatur *terminus consequens*, eo quod inferebatur in consequenti ex alio. v.g. animal dicitur consequens respectu hominis: nam ex hoc recte sequitur illud, & etiam risibile dicitur *terminus consequens* respectu hominis. Prædicatū autem inferius dicitur *terminus antecedens*, quia ex illo inferitur aliud, & ipse ex nullo inferitur, v.g. homo est terminus antecedens, cum ex illo sequatur animal, & non est contra.

235 Quo supposito statuuntur quatuor regulæ ad inveniendū medium. Prima est ad inferendam universalem affirmativam, debet assumi pro medio aliquis terminus con-

sequens ad subiectū, id est, superius, vel æquale respectu subiecti, & antecedens ad prædicatū, id est, inferius ad aliud, v.g. vis inferre hunc *omnis homo est risibilis* debes sumere pro medio rationale, quod est consequens ad subiectū, cum rationale sequatur ex illo subiecto, nempe homo, & est antecedens ad prædicatū, cum ex illo inferatur prædicatū. Itē vis inferre hanc *omnis homo est animal* sumes pro medio *risibile*, quod sequitur ex subiecto, & ex ipso sequitur prædicatū. Secunda regulā ad inferendā universalem negativā debet sumi medium, qui sit terminus consequens ad subiectū, & repugnans prædicato; excepto casu quo velles eam inferre in *Camefereis*, tūc enim debet sumi terminus repugnans subiecto, & consequens ad prædicatū. Tertia regulā. In prima figura ad inferendam particularem affirmativā, medium erit terminus consequens ad subiectū, & antecedens ad prædicatū. In tertia autem figura, erit medium terminus antecedens, ut inferior ad prædicatū, & subiectū. In secunda autem figura non inferatur particularis affirmativa. Quarta regulā. Ad inferendā particularem negativā in prima figura, medium erit terminus consequens ad subiectū, & repugnans prædicato; & idem medium assumitur in secunda figura, pro tertio modo, nempe *Ecstino*: nam in *Baroco* sumitur terminus repugnans ad subiectū, & consequens ad prædicatū. Si autem inferatur in tertia figura

figura; tunc medium erit terminus antecedens ad subiectum, & repugnans prædicato. Et harum regularum faciliter invenies exempla, si fuerint dicta pro brevi explicatione huius artis inveniendi medium.

CAPVT IX.

De syllogismo expositorio.

236 **E**rimus in toto hoc libro quinto de syllogismo de medio cōmuni, nunc breviter dicendum est de syllogismo expositorio, qui est *syllogismus medij singularis*, v.g. *Christus est homo, & Christus est Deus; ergo Deus est homo, Sic homo est Italus; & hic homo est Papa; ergo Papa est Italus*. Et dicitur syllogismus expositorius (vtrifert Magister Soto ex D. Thom. opusc. 47.) quia est quædam sensibilibilis resolutio. Etenim omnes syllogismi de medio cōmuni innituntur naturæ, & diffinitione propositionis universalis cū omnes, vt supra dicebamus, regulentur aut mediatè, aut immediatè per illa duo principia, scilicet *dici de omni*, & *dici de nullo*, propositio autem universalis solū intellectu percipitur, & à sensibus est remota. Cæterum syllogismus expositorius ad sensum exponit suam conclusionem. Et illius bonitas innititur hoc formali principio *quæcumque sint eadē tertio, sunt eadē inter se*. & hoc pro affirmativis; & pro negativis erit aliud supra positum. Notat autem

Magister Soto, quod licet in omni figura possit formari syllogismus expositorius, tamen tertiam accommodatissimam esse, eo quod in illa medium in utraque præmissa est subiectum, & singulare in prædicatione directa potest esse subiectum, & non prædicatum, si autem fieret in prima, vel in secunda figura terminus singularis esset prædicatum, ac proinde melius constituitur in tertia figura.

237 Insuper nota, quod ad syllogismum expositorium requiruntur quatuor conditiones supra positæ pro syllogismo de medio cōmuni. Item cum syllogismus expositorius possit confici ex extremis quatuor terminis communibus, sit vt omnes defectus extrinseci, qui committuntur in syllogismo de medio cōmuni, possint etiā accidere in syllogismo expositorio. Defectus autem intrinseci non omnes cōtingunt syllogismo expositorio, & maxime illi, qui contingunt ratione quantitatis. Primus verò defectus proveniens ex æquivocatione medij potest hic cōtingere, vt si terminus singularis accipiat pro diversis. Et etiā secundus ratione diversarū acceptionum. Et sextus defectus etiā accidere potest, nā si terminus supponere in præmissa affirmativa, & nō supponere in negativa. Et tandem septimus defectus, qui est ex puris negativis potest cōtingere in syllogismo expositorio; reliqui autem defectus intrinseci non habent locum in tali syllogismo.

Denique

Liber quintus. De syllogismo. Cap. 9

¶ 38 Denique advertē medium
debere esse perfectē singularizatū.
alias erit vitiosus syllogismus: quōd
dixerim propter terminos divinos,
in quibus *Deus*, & *essentia divina*
non sunt perfectē singulares, sed po-
tius æquivalenter sint communes
adhuc ex parte rei significatæ, quæ
est communis tribus personis, & cō-
sequenter prædicti termini nō sunt
apti ad syllogismum expositoriū.
Et cum debeat cōfici in tertia figu-
ra, observanda est maximē regula

supra posita pro tertia figura, puta
minori existenti negativa nihil se-
qui, & hæc sufficiant de syllogis-
mo expositorio, & de hac brevi Sū-
mularum expositione. Utinam hic
labor cedat in gloriam om-
nipotentis Dei, &c.

ssssssss

¶

F I N I S.

CONFERENCE
COMMUNES,
QVAE AD MAIOREM
EXPLICATIONEM DOCTRINAE
TRADITAE IN SUMMVLIS, HABENTVR
IN NOSTRO PRÆDICATORVM
ORDINE.

TRACTATVS PRIMVS,

Circa Proœmium Summularum.

AGISTER Soro,
vt Auditores red-
deret benevolos
& attentos, in
Proœmio Sum-
mularum, quae
tuor apposuit pro-
positiones, à no-
bis in compendio Summularum bre-
viter explicatas. Et quamvis de ea-
rum veritate disputare magis per-
tineat ad proœmium Logicæ; ni-
hilominus, quia iam invaluit con-
suetudo, vt in primis conferentijs
Summularum de prædictis propo-
sitionibus disputetur, id circo opere

præsum duxi illas in i. Tractatũ
Summularum examinare.

CONFERENCE I.

*Vtrum Logica sit simplici-
ter necessaria ad alias
scientias acqui-
rendas?*

Logicam esse primam omnium
scientiarum acquisitionem docet
communiter Summulistæ: nunc
autem videndum est: An sit pri-
ma tanta necessitate, vt nulla
scientia sine illa valeat adquiri.

Tractatus primus Proœmialis.

Explicatur status difficultates, & referuntur sententia,

VT clarius procedamus, & facilliter præcipiatur punctus difficultatis, oportet explicare terminos tituli. Ad quod notandum est primò, quod necessarium in ordine ad aliquem finem dupliciter accipitur, & necessarium simpliciter, & secundum quid, seu ad melius esse. Illud dicitur necessarium simpliciter sine quo finis nulloatenus assequi valet, v. g. *cibus*, dicitur necessarius simpliciter ad vitam degendam, quia sine illo nequaquam potest vita consistere. Illud dicitur necessarium secundum quid, seu ad melius esse, sine quo finis absolute potest consequi; & si cum illo facilis, & commodius assequatur, v. g. *equus* dicitur necessarius ad iter agendum, quia licet sine illo possit quis iter agere, hoc tamen fit facilius, & commodius cum illo.

2. Secundò notandum est, in præfata fieri sermonem, non de Logica naturalis, cum hæc sit vis ipsa naturaliter solita intellectui ad discurrendum, nulli sit dubiū esse simpliciter necessarium ad adquirēdas scientias; loquimur ergo de Logica artificiali, quæ ab arte, & industria ab intellectu acquiritur. Quæ dividi potest in duas partes. Altera ad quæ pertinet principia Logicæ, seu præcepta illius, nempe diffusiones instrumentorum Logicalium, regula-

que pro ipsis conficiendis: quæ pars vocatur Logica præceptiva. Altera pars est, ad quam pertinent omnes conclusiones Logicæ per demonstrationem deductæ ex principiis ab ipsa traditis: & hæc pars vocatur scientia Logicæ, nam munus proprium scientiæ non est tradere principia, seu ad illius cognitionem inclinare, sed potius ex principiis iam traditis, & cognitis proprias conclusiones per demonstrationē deducere.

3. Tertiò notandum est, quolibet scientiā in duplici statu posse considerari, nimirum in statu perfecto, & imperfecto: tunc scientia est in statu imperfecto, quando tantum inclinatur ad unam, vel alteram conclusionem cognoscendam; tunc est in statu perfecto, quando inclinatur ad omnes, vel ad plures conclusiones; in utroque tamen statu retinet essentialē rationem scientiæ, cum differentia accidentali penes diversos status, ut contingit in homine in statu pueritiae, & virilitatis.

4. Quibus suppositis, certum est apud omnes Logicā esse necessariā secundum quid, seu ad melius esse, ad adquirēdas alias scientias, illa enim acquisita commodius, & facilius reliquæ scientiæ addiscuntur. Est tamen maximum disidium inter Doctores de altera necessitate Logicæ, nempe, an sit simpliciter necessaria, non solum quoad sua principia, sed etiam quoad suas conclusiones? Et an præfata necessitas se extendat ad alias scientias adquirēdas in quolibet statu, sive perfecto, sive imperfecto.

§ In qua difficultate, relicta an-
tiquorum scientijs, res sunt, quæ
modernis Doctoribus communiter
amplectuntur. Prima assertio non es-
se simpliciter necessariam ad adqui-
rendas alias scientias, sed solum es-
se utilem, et facilius, & commodius
assequantur. Ita Iabellus ex nostris
tibus. Et Pater Fonseca, & Patres
Conimbricenses relati à Doctori-
bus. Secunda sententia docet esse
simpliciter necessariam ad adqui-
rendas scientias in quolibet statu,
ita valiter, quod repugnet aliquam
scientiam adquiri, quantumvis im-
perfecta sit, si tamen rationem speci-
ficam scientiæ obtinet, quam præse-
ponatur acquisita Logica. Ita docet
Magister Araso, quæ multi iunio-
res Thomistæ sequuntur. Tertia sen-
tentia media via incedit, docens,
Logicam esse simpliciter necessariam
ad adquirendas scientias in statu
perfecto, non vero in statu imperfe-
cto, quantum ad unam, vel alteram
conclusionem. Hanc sequitur Magis-
ter Sanchez Sedeño, Pater Rubio,
Collegium Discretarum Complu-
rentæ, & Magister Fr. Ioannes de
S. Thoma, & quam plures alij in
procemio Logicæ.

§. II.

*Resolvitur difficultas de necessitate
logica, quoad eius
propriam.*

9 § Prima conclusio. Logi-

ca præceptiva est simpliciter nece-
ssaria ad acquirendas alias scienti-
as, sive in statu perfecto, sive im-
perfecto. Itaq; assertio non possit intel-
lectu præbere aliquem assensum sci-
tificum, quia præsupponatur prin-
cipia Logicæ cognita. Hæc conclu-
sio admitti debet ab authoribus
secundæ sententiæ, nā ipsi docet Lo-
gicā, etiam quantum ad suas conclu-
siones, esse simpliciter necessariam,
atque adeo à fortiori id debent cō-
cedere de Logica, quoad eius prin-
cipia, quæ necessario præsupponun-
tur ad suas conclusiones. Et proba-
tur nostra conclusio. In primis ex
Divo Thoma opusc. 70. quæstione
ultima, articulo primo ad tertium, di-
cente: *Quod necessitas requirit, ut in
addiscendo incipiamus à Logica, licet
non sit facilius alijs scientijs, quia aliæ
scientiæ ab ipsa dependent. Quæ au-
thoritas, & aliæ similis doctrinæ con-
tinentes, ad minus probant de Logi-
ca, quatum ad eius principia. Idem-
que confirmant plura dicta sancto-
rum, & præcipue D. Augustini dicen-
tis: Logica esse scientiam scientiarum, &
quod sola illa docet docere, docet discere.*
Et huiusmodi alia, quæ videri pos-
sunt in Doctoribus, quæ saltem glos-
sari debent de ipsis principijs, & re-
gelis traditis à Logica.

7 Secundo probatur ratione,
quia scientia adhuc in statu imper-
fecto debet adquiri per demonstra-
tionem factā in propria materia, sed
demonstratio non potest fieri, nisi sal-
tem præsupponatur cognita aliqua
principia, vel regula tradita ab ipsa

Tractatus primus Proœmialis

Logica: ergo Logica, saltem, quoad sua principia, & regulas, est simpliciter necessaria ad acquirendas scientias in quolibet statu. Maior est certa ex ipsa diffinitione scientiæ, quæ est habitus adquisitus per demonstrationem. Et minor probatur. Nam fieri non potest, nisi præcognoscatur quomodo fieri debet, & ex quibus necessitas constet, & quas conditiones debeat habere, nempe, quod debeat procedere ex primis, immediatis, prioribus, notioribus, &c. Ad quod etiam requiritur cognoscere, quæ sit prima, quæ immediata propositio: sed hæc omnia traduntur in principiis, & regulis Logicalibus: ergo demonstratio fieri non potest, nisi præcognoscantur principia, & regulæ traditæ à Logica.

8. Confirmatur hoc dupliciter. 1. Nam nullus verè scit, seu habet assensum scientificum, quoad eius essentialem rationem, nisi se per causas cognoscat, & quoniam illius est causa, & quod aliter non potest se habere, hæc enim est essentialis ratio scientiæ (assignata ab Aristotele): quæ reperiri potest in statu quantumvis imperfecto: at prædicta cognitio haberi non potest, nisi cognoscatur dispositionem præmissarum esse iuxta regulas ab arte assignatas, ut benè inferatur conclusio, quod totum pertinet ad principia, & regulas traditas in Logica: ergo istis non præcognitis, repugnat dari aliquem assensum scientificum, quoad eius rationem essentialem.

Secundò, explicatur magis præce-

dens ratio: Nam ad præbendū assensum scientificum conclusionis non sufficit præcognoscere veritatē præmissarum: sed ultra requiritur, quod cognoscatur illas esse rectè dispositas; ut benè inferatur conclusio, hoc est dicere: Requiritur quod cognoscantur præmissæ, & quoad materiam, & quoad formam ipsius debitam, quæ est recta dispositio iuxta regulas ab arte traditas: at cognoscere, quæ sit bona dispositio, quæ vel mala, & de hoc discernere, pertinet ad Logicam præceptivam, quæ tradit principia, & regulas bonæ dispositionis: ergo repugnat dari aliquem assensum scientificum conclusionis, non præcognitis principiis, & regulis Logicalibus. Et sanè potiori iure erit Logica præceptiva simpliciter necessaria ad scientias in statu perfecto, si vera est doctrina à nobis tradita. Et existimo antiquos Thomistas tantum iudicasse huiusmodi Præcepta Logicalia esse simpliciter necessaria ad acquirendas alias scientias; imò, & Magister S. Thoma propter principia Logicalia assignat necessitatem Logicæ ad alias scientias in statu perfecto, & consequenter de Logica præceptiva videtur loqui, & eius fundamenta non amplius probant, ut videre est in ipsa. Videamus iam: An huiusmodi præcepta sufficiant, vel requiratur cognoscere conclusiones Logicæ, quæ ad ipsam, ut scientia est pertinent?

Conferentia I. de necessitate Logica.

3

§. III.

Explicatur necessitas Logica, ut scientia est in ordine ad scientias in statu imperfecto.

9 **S**ecunda conclusio ad adquirendas alias scientias in statu imperfecto sufficit Logica præceptiva, ita ut non sit simpliciter necessaria ipsa Logica, ut scientia est.

+ **C**lariorum discorum principia, & regulæ traditæ à Logica cognoscantur, adhuc non cognitæ conclusionibus ex illis deductis, optimè potest adquire quælibet scientia in statu imperfecto. Hæc conclusio est contra Magist. Arango, & eius sequaces. Et probatur ratione primo, nã ad præbendum assensum scientificum conclusionis sufficit cognoscere veritatem præmissarum, & bonitatem consequentiæ, sed ad cognoscendam veritatem præmissarum sufficit lumen naturale, quod vocatur habitus primorem principiorum; & ad cognoscendam veritatem consequentiæ, etiam sufficit idem lumen attingens principia logicalia: ergo ad adquirendas alias scientias saltem in statu imperfecto sufficit cognitio principiorum, & non requiritur necessitas ex principiis Logicæ. Maior est certa, & admittitur à Doctoribus, contra quos in præfati procedo, ipsi enim ex eo existimant Logicam, ut scientiam requiri, quia putant bonitatem consequentiæ cognosci per demonstrationem Logicam, ut conclusionem deductam ex eius principiis. Et minor, quantum ad primam

partem nempe quod ad cognoscendam veritatem præmissarum sufficiat lumen naturale, est certa, & quoad secundam partem, in qua est difficultas probatur primo: nã lumen naturale attingit quidditatem, & essentiam consequentiæ propositam per eius diffinitionem essentialē: ergo idem lumen erit sufficiens ad cognoscendam bonitatem consequentiæ. Antecedens est certum: nã lumen naturale attingit omnes veritates immediatas, quales essent illæ, quæ in diffinitionibus essentialibus proponuntur. Et consequentia probatur: nã idem formaliter est esse consequentiæ, & esse bonam consequentiæ; ergo lumen attingens quidditatem illius, etiam attingit eius bonitatem. Antecedens, in quo est difficultas inter opinantes (contrarii enim dicunt bonitatem esse passionem consequentiæ) probatur, quia consequentia nihil aliud est, quàm illatio unius ex alio, ita ut *ly ex*, denotet causalitatem antecedentis in consequens, atque adeo consequentia est illatio unius in vi, & virtute alterius, id est, illatio consequentis in vi, & virtute antecedentis, at hoc formalissimè est esse bonam consequentiæ: ergo idem formalissimè est esse consequentiæ, & esse bonam consequentiæ. Maior, est diffinitio consequentiæ, & minor probatur, quia bonitas consequentiæ nõ alio modo explicatur, nisi per hoc, quod in ea nõ possit dari antecedens verum, & consequens falsum, seu quin in virtute antecedentis consequens sit verum. Sed Magist. Soto lib. 2. Sum. c. 4. l. c. 3. notat. 5. explicans, quid

Tractatus primus Proemialis.

fit consequentiam esse illatorem
vnius in vi, & virtute alterius, nō ali-
ter explicuit, nisi dicēdo nihil aliud
esse, quā quod in ea non possit da-
mni antecedens verum, & consequens
falsum, ergo idem formalissimē est
esse illationem vnius in virtute alte-
rius, & esse bonam consequentiam.

+ Et satis ab ali quo petatur. Quid sit
illationem vnius in virtute alte-
rius? Non alio modo satisfaciēt? ni-
si ex doctrina Magister Soto, constat
igitur esse idem formalissimē esse
consequentiam, & esse bonam con-
sequentiam.

— 10 Confirmatur, & explicatur
hæc ratio: nam divisio consequen-
tiæ in bonam, & malam, est æquivo-
ca, vt docent Magister Bañez, lib. 2.
summ. tract. cap. 1. & Magister Mas-
sio, lib. de prior. anal. 36, lect. 1. q. 4.
quem admodum divisio hominis in
vivum, & p. ctum est æquivoca; ma-
la enim consequentia est quasi emor-
tua consequentia, & tantum quoad
apparentiam, vt constat in hac: *Pr-
tus sedet in spali ergo Rex dormit.* In
qua tantum est quædam figura con-
sequentia; ergo in essentia conseque-
tiæ, quæ verē est consequentia, inerat
essentialiter, quod sit bona, sicut in
essentia hominis inerat essentialiter,
quod sit *verus homo*: ergo sicut idem
significatur per hoc exemplum *ve-
rus homo*, & per hoc incomplexum *bo-
na*, ita idem significatur per hoc com-
plexum *bona consequentia*, & per hoc
incomplexum *consequentia*, atque
ad id lumen attingens aliquam ef-
fectu consequentiam, erit sufficiens ad

attingendam illius bonitatem, vt di-
cebatur in illa minor.

+ 11 Secundō probatur, eadem mi-
nor ostendendo, quod etiam si bo-
nitas consequentiæ distinguatur ab
eius essentia, vt propria passio illius,
adhuc possit cognosci lumine na-
turali consequentiam esse bonam;
nam bonitas consequentiæ est ad
summum prima passio respectu il-
lius, vt conceditur a contrariis, non
enim assignabitur alia prior passio:
sed prima passio est indemonstra-
bilis de subiecto, & propositio, in
qua prima passio prædicatur de pro-
prio subiecto, est immediata: ergo
lumen naturale potest attingere ve-
ritatem clausam in dicta propo-
sitione, quandoquidem se extendit
ad omnes veritates immediatas.
Probatur antecedens, sic: D. Tho.
1. posteriorum, lect. 36. & opusc. 39
c. 12. in quibus expresse docet pro-
positionem, in qua passio prædica-
tur de suo immediato subiecto, esse
immediatam, cuius verba referunt
Magist. Sanch. lib. 7. Logica. q. 11.
& Collegiū Discalc. Complud. disp.
18. Logica, fol. 70r. sequuntur que
eandem sententiam. Tum probatur
ratione, quia inter subiectum, & pri-
mam passionem nihil mediat, quod
possit esse medium demonstratio-
nis, distinctio enim subiecti non dis-
tinguitur ab ipso subiecto: ergo pro-
positio, in qua prima passio prædi-
catur de subiecto, est immediata;
& indemonstrabilis.

12 Si autē dicas, quod est imme-
diata, & indemonstrabilis secundū

se, seu per mediū distinctū à subie-
cto, non verò est indemonstrabilis
quoad nos, & per medium rationis,
qualis est distinctio ipsa subiecti. In
contra est. Nam, si prima passio pro-
baretur convenire subiecto, quia cõ-
venit distinctio ipsius, talis modus
arguendi esset vitiosus, & in illo cõ-
muteretur fallacia petitionis prin-
cipij: ergo illa demonstratio, quæ pro-
baretur passionem cõvenire subiec-
to, quia convenit distinctio, non
pertineret ad sciẽtiã Logicæ, imò
non esset verè demonstratio, sed ap-
parens tantū. Probatur autecedens
ex Divo Thoma opuscul. 39. de
fallacijs, capite duodecimo, ubi
explicans quid sit fallacia petiti-
onis principij, ait: *Est deceptio proce-
niens, ex eo quod idem assumitur ad
probationē sui ipsius, sub alio vocabulo.*
Et assignat quinque modos huius
fallaciæ, & subdit. *Primus modus est
quando distinctū petitur ad distincti-
onis probationē, vel cõverso, ut si debeat
probari, quod homo currit, & petatur
concedi, quod animal rationale mortale
currit, quo cõcesso arguatur sic; ani-
mal rationale mortale currit, igitur ho-
mo currit: hac nulla probatio est; quid
similiter dubitatur, de præmissa, & con-
clusionē.* Hec D. Thomas. Ex quibus
sic formo rationē: nā tunc cõmutatur
fallacia petitionis principij quando
ad probandū aliquod prædicatum
convenire subiecto assumitur, ut me-
diū ipsa distinctio subiecti: ergo quā-
dā probatur primā passionem con-
venire subiecto, & assumitur, ut me-
diū eius distinctio, talis probatio

est vitiosa, & in in alia cõmutatur
fallacia petitionis principij: & ratio
Divi Thomæ est evidens: nam
cum distinctio, & distinctum idem
significat magis, vel minus clarè,
remanet eadem dubitatio: An præ-
dicatum conveniat distinctio? & an
conveniat distinctio? Ex quo cla-
rè inferitur similem probationem
non pertinere ad sciẽtiã, sed pos-
tari: quando præmissa est vera, lu-
men naturale illam attingens, etiã
attinget conclusionem; cum ea-
dem veritas in utraq; cõtinea-
tur. Constitit ergo, quod, etiam si
bonitas sit passio consequentiæ,
quia tamen est prima passio, cog-
noscere illam convenire subiecto,
non pertinet ad sciẽtiã, ad quam
solummodo pertinet cognoscere
veritates mediatas, & quæ per ve-
ram demonstrationem deduci possunt.

13. Secundò principaliter proba-
tur nostra conclusio argumento la-
tis cõmuni. nam habius Logi-
cæ per primam demonstrationem
adquisitur, quantum ad substan-
tiã, & essentiam, & tamen tunc
bonitas obsequentiæ illius demon-
strationis, per quam sunt adq̃ui-
tus, cognita sunt lumine naturali,
cū non præsuponeretur Logica
ante primam sui acquisitionem: er-
go bonitas consequentiæ nota est
lumine naturali. Explicatur, & ige-
tur hoc. In prima demonstrati-
one facta in materia Logicæ, ad quam
non præsupponebatur Logica, fuit
cognita conclusio per se nota

Tractatus primus Proœmialis

& quoniam illius est causa, & quod aliter non potest se habere, sed ad hoc requiritur cognoscere bonitatem consequentiam: ergo antequam esset scientifica cognitio conclusio- nis, præsupponebatur cognita boni- tas consequentiam, tunc sic, sed non fuit cognita per ipsam Logicam, cū tunc pendam esset adq̃uisita: ergo fuit cognita lumine naturali: ergo bonitas consequentiam prædicto lu- mine cognoscibilis est.

Ad hanc rationem desumptā ex paritate Logicæ ad alias scientias, multipliciter contendunt satisfacen- te contrarij. Ex primo dicūt aliqui, quod quando demonstratio prima fit in Logica, bonitas illius conse- quentiæ est nota lumine naturali, eo quod fit in tali materia, nēpē in ma- teria Logicæ; quando autem fit in materia alterius scientiæ, tunc boni- tas non cognoscitur lumine natura- li, sed per Logicā. At hoc facile im- pugnatur, quia dispositio modi, v.g. de *Barbara*, est eiusdem speciei, in quacumque materia applicetur, si- ve sit in materia Logicæ, siue in ma- teria cuiuscumque scientiæ; ergo si in vna cognoscitur bonitas illius lu- mine naturali, etiā eodem lumine cognoscetur, quāvis alteri materiæ sit applicata prædicta dispositio. Et viget hoc, nā bonitas consequen- tiæ modi de *Barbara* est propria pas- sio prædictæ consequentiam: ergo siue applicetur vni, siue alteri materiæ, remanet, vt propria passio. Tunc vi- tra, sed quia est propria passio, di- cunt adversarij, quod debet cognos-

ci per demonstrationē: ergo in qua- cūque materia inveniatur, indiget ad sui cognitionē aliqua demonstra- tione. Cū ergo hoc evi dēter falsifi- cetur in Logica, vt ipsi concedunt, cōsequens est, quod in alijs scientijs non sit verum, cum respectu omniū sit eadem ratio.

14. Secundō respondet Magister Araujo, quē plures sequuntur, quod ad quēlibet assensum scientificū esse- sentialiter prærequiritur bonitatem consequentiam esse cognitā, verū suffi- cit formalis, vel virtualis cognitio illius, atq; adeo in prima demonstra- tione, qua adquiritur Logica, præ- cognoscitur virtualiter bonitas cō- sequentiam: & hoc sufficit ad præbe- dū assensum scientificū, quē cogni- tio virtualis bonitatis fit à lumine naturali ceterum in alijs scientijs nō datur huiusmodi virtualis cogni- tio, & consequenter requiritur for- malis cognitio bonitatis, quæ neces- sario fit per demonstrationē Logicæ. Ad cuius doctrinæ explicationem aiunt, quod prima demonstratio, per quam acquiritur Logica, debet esse illa, qua probetur consequentiam de *Barbara*, seu *Darj* esse bonam, in qua necessum est, quod prædicta cō- clusio virtualiter præcognoscatur in præmissis, & hac virtuali cogni- tione bonitatis præsupposita, opti- mé potest intellectus præbere assen- sum scientificum, & cum hoc non contingat in alijs scientijs, fit conse- quens, vt indigeant Logica, qua de- monstratur bonitatem convenire consequentiam.

15 Contra hanc solutionem op-
pono. Primo, quia bonitas conse-
quentiæ, cuius cognitio prærequiri-
tur ad assensum scientificum, est
vna ex præcognitis, diciturque
prioritica præcognitum: ergo
non sufficit præcognitio virtualis
illius, adhuc in assensu scientifico
Logicæ. Antecedens est certum, &
consequentia probatur: tum à pari-
tate desumpta ex alijs præcognitis,
quæ necessario debet præcognosci
formaliter, ut constabit discurrenti
per singula. Tum, quia si sufficeret
virtualis præcognitio alicuius, ut as-
signaretur præcognitum, etiam di-
cendum esset, quod ipsa conclusio
est præcognitum, cum in præmissis
virtualiter cognoscatur: ergo si bo-
nitas consequentiæ à Logicis, ut præ-
cognitum, assignatur, necessum est,
quod ante quemlibet assensum scie-
tificum, formaliter cognoscatur.

Secundo oppono contra eandem
solutionem, & sit casus, quod prima
demonstratio, per quam acquiritur
Logica, sit hæc: *Omnis dispositio ter-
minum, in qua exercetur dicti de om-
ni est bona*, sed *omnis dispositio facta
in Darij huiusmodi*: ergo *omnis dis-
positio de Darij est bona*. In qua de-
monstratione inferitur, quod omnis
dispositio de Darij est bona; & ta-
lis demonstratio est in Barbara.
Tunc sic argumentor ad præbendū
assensum scientificum illi conclusio-
ni, necessum est præcognoscere bo-
nitatem illius modi, in quo facta est
demonstratio, nempe Barbara: sed
prædicta bonitas non cognoscitur

virtualiter in præmissis: ergo ex alio
capite cognoscitur illa bonitas. Ma-
ior est certa: nam bonitas illius mo-
di, qui exercetur in demonstratio-
ne, est præcognitum. Et minor pre-
batur, quia in præmissis solum vir-
tualiter continetur bonitas modi de
Darij, quæ inferitur in conclusione:
ergo in præmissis tantum virtuali-
ter cognoscitur bonitas modi de
Darij, & non de Barbara. Cum igitur
necessum sit dicere, quod bonitas
consequentiae de Barbara sit præcog-
nita; consequens est, ut fiat recursus
ad lumen naturale potens illam for-
maliter præcognoscere.

16 Si autem dicas, in tali casu non
generari habitum scientificum Lo-
gicæ: sed necessum esse ad eius ge-
nerationem, quod fiat per demon-
strationem, quæ probetur bonitas ali-
cuius modi, v.g. sit demonstratio
facta in Barbara, & ostendatur con-
sequentiam de Barbara esse bonam;
si autem fiat in Darij, probetur con-
sequentiam de Darij esse bonam;
ita ut si aliter fiat, non producat
habitus scientificus Logicæ. In cō-
tra est, quæ ad multas angustias re-
ducit hæc solutio acquisitionem Lo-
gicæ, non enim percipitur quæ ratio-
ne dicatur, quod si inferatur in mo-
do de Barbara omnem consequen-
tiam de Darij esse bonam, tunc non
producatur Logica: producatur ta-
men, si inferatur particularis in Da-
rij, nempe aliquam dispositionem
in illo factam esse bonam; hoc qui-
dem difficiliter intelligitur, & vide-
tur gratis dictum, & difficultatem
fugere.

Tractatus primus Proximalis

fugere. Si dicas secundò quod etià si inferatur in conclusione bonitas de *Darj*, adhuc in illis præmissis continetur bonitas de *Barbara*. In còtra est, quia ex præmissis, ex quibus inferitur consequentiam de *Darj* esse bonà, non potest inferri consequentiam de *Barbara* esse bonà: ergo in talibus præmissis non continetur virtualiter bonitas consequentiæ de *Barbara*. Probatur antecedens: nam in tantum inferitur conclusio ex præmissis, in quantum medium unitur extremitatibus in præmissis; at in illis præmissis medium tantum unitur modo de *Darj*: qui specie distinguitur à modo de *Barbara*: ergo altera extremitas, quæ est prædicatum conclusionis, ex vi præmissarum tantum unitur in conclusione cum modo de *Darj*: ergo in præmissis huius conclusionis tantum continetur virtutaliter hæc veritas. Consequentia de *Darj* est bona, & non alia. Verumtamen est, quod in maiori propositione ut in casu universali, & principio communis virtualiter continentur omnes consequentias omnium modorum esse bonas, at nò cognoscitur quælibet in particulari, nisi illa maior propositio in particulari applicetur, & tunc est virtualis cognitio illius bonitatis, cuius subiectum est extremitas in præmissis.

17. Tertiò impugnatur illa solutio: nam in illa asseritur, quod per primam demonstrationem asseritur formaliter bonitati consequentiæ: sed talis effectus fit à lumine naturali, & non à Logica ergo cogni-

tio formalis bonitatis consequentiæ habetur absq; Logica. Probatum minor, quia ille effectus effectivè producit habitum Logicæ, ergo ipsa Logica non causat nisi efficienter. Antecedens est certum, quia habitus effectivè causatur ab actibus, & hoc est proprium scientiæ, ut ab uno actu scientifico effectivè causetur. Et còsequentiæ probatur, quia licet aliquando còcedantur mutua causalitas inter duo, & mutua prioritas, hæc tamen contingit, quando est in diverso genere causæ; at adus causat habitum in genere causæ efficientis: ergo habitus nò potest illū causare in eodē causæ genere, & còsequenter causabitur ille actus efficienter à solo lumine naturali. Si autè dicas cum aliquibus, quod licet effectus ille scientificus nò sit elicativè, seu effectivè à logica, sed à lumine naturali, tamen regulativè est ab ipsa Logica, atque adeo necessum est illam supponere. In contra est: nā demonstrationē illam esse regulativè à Logica, & elicativè à lumine naturali, nihil aliud est, quam fieri à dicto lumine; iuxta regulas Logicæ: at hoc est, quod nos dicimus in qualibet scientia, nempe quod ad elicandam primam demonstrationem sufficit lumen naturale, servans regulas Logicæ, ex qua demonstratione, sic facta acquiritur scientia, & quod non requiritur ipsa Logica prius acquisita, ut scientia; ergo probabitur.

Ita discurremas in nos.

Ita modo dicemus.

Ita cendi.

S. IV.

*Declaratur necessitas Logice in ordine
ad scientias in statu perfectio*

28 **T**ertia conclusio. Ad adquirendas alias scientias in statu perfecto sufficit Logica, quantum ad eius principia, & non requiritur, quantum ad eius conclusiones. Hanc conclusionem tenet expressè multi moderni Thomistæ & existimo hanc esse mentem antiquorum dicentium: *Logicam esse simpliciter necessariam ad acquirendas alias scientias*; ut dicebam supra in fine primæ conclusionis, §. 1. Ea ratione probatur: nam cognitio principijs traditis à Logica, facillimo negotio potest intellectus conficere omnia instrumenta Logicalia, medijs quibus acquiritur alæ scientiæ & insuper cognitio principijs Logicæ potest resolvere conclusiones in sua principia, & cognoscere certò, & infallibiliter bonitatem consequentiæ cuiuscunque modi: sed nihil aliud requiritur ad acquirendas scientias in statu perfecto: ergo ad huiusmodi acquisitionem sufficit Logica, quantum ad eius principia. Minore scilicet, & maior probatur: nam ex principijs, & regulis Logicæ constat, quid sit difficultio, quid divisio, quid argumentatio, sic de alijs instrumentis Logicæ de quibus Logica in suis regulis docet quomodo debet confici, & quas conditiones debent habere, constat etiâ ex Logicæ principijs, quid sit resolutio conclusionis in sua principia & quomodo debet fieri, & quo ordi-

ne, constat etiâ quid sit bonitas consequentiæ, & quas conditiones debet servare bona dispositio: sed his omnibus cognitis, non est difficultas ad conficienda prædicta instrumenta, & ad usum illorum in alijs scientijs: ergo vera est illa maior. Et quid est non ob aliud desideratur Logica ad prædicta omnia conficienda, nisi quæ tradit eorum definitiones, & regulas, iuxta quas debent confici. Ad quid igitur requiritur cognoscere palam neshorum instrumentorum, ut deserviat alijs scientijs. Fateor ista perfectius cognosci, si eorum passionibus cognoscantur de ipsis demonstrata, at hoc non existimo simpliciter necessarium, ut aliæ scientiæ adquirantur adhuc in statu perfecto.

29 Si autem dicas, quod intellectus potest errare in illis conficiendis, maxime in ordine ad scientiam in statu perfecto, ad quam sic adquirendam requiritur, quamplura instrumenta conficere, & plures demonstrationes facere in pluribus modis imperfectis, quo circa indiget in intellectu aliquo habitu, seu arte, quæ dirigatur, & reddatur facilis ne error contingat. In contra est: Nam quando adest facilitas in intellectu ad aliquod opus, non invenitur periculum erroris, nec necessitas ponendi aliquem habitum, si iste detur ad vincendam aliquam difficultatem potentiam, & ut hanc facile reddat in præsentia cognitio principijs Logicæ per lumen naturale, quod si dicitur intellectus non ad illam cognitionem, tunc est difficultas, tunc est

Tractatus primus Proemialis.

c. V.

*Proponuntur, & solvuntur argu-
menta.*

menta Logica conficiantur, & illis
utetur intellectus in alijs scientijs,
ut probavi, & magis cōstabit ex so-
lutione argumentorum: ergo cum
periculum erroris in presenti non
contingat, non propter hoc ponen-
dus est habitus sciētificus. Ille enim
dat intellectui facilitatem ad dedu-
cēdas cōclusiones ex suis principijs,
& illas resolvere in eadē principia.

20 Constat ergo Logicam præ-
ceptivam esse simpliciter neces-
sariam ad adquirendas alias scientias
in quolibet statu, & illam solam suf-
ficere, & Logicam, ut scientiam nō
requiri, sed ad summam, ut perfec-
tius, cōmodiusquē adquirantur: nā,
cum forma, quam tribuit Logica,
concurrat aliquomodo ad actum
scientificum, quantum perfectio
fuerit cognitio formæ, erit perfec-
tior cognitio actus sciētifici, qui
aliquomodo ab illa causatur. Cæ-
terum iste directē potest consistere
abiq; scientifica cognitione for-
mæ, dū tamen cognoscatur essentia
liter forma, quod fit per lumen natu-
rale: quod duplici titulo in presenti
requiritur, primo, quatenus attingit
principia cōmunia, & necessaria ad
omnes sciētias, & secūdo quatenus
in particulari attingit principia Lo-
gicalia, quorum cognitio est simpli-
citer necessaria ad scientiā adqui-
sitionem, & huiusmodi cognitio vo-
catur à nobis Logica præceptiva,
non quia sit aliquis habitus distinc-
tus à lumine principiorum, sed qua-
reus hoc idem lumen attingit pro-
pria principia Logicæ.

21 **C**ontra primam nostram con-
clusionem arguitur primē
ex Magistro Sancto Thoma,
ad probandum, quod Logica præ-
ceptiva non sit necessaria ad adqui-
rendas alias scientias in statu im-
perfecto: nam aliquæ demonstratio-
nes possunt fieri; tam in materia Lo-
gica, quam in materia alterius sciē-
tiæ, sine ipsa Logica præceptiva: er-
go hæc nō est simpliciter necessaria
ad alias scientias adquirēdas, saltem
in statu imperfecto. Probatur ante-
cedēs, quia Logica nō requiritur ad
alias scientias, nisi tanquā ars, & ins-
trumentū adquirendi illas, sed effec-
tus artis nō ita dependet ab arte, ut
non possit aliquomodo, imperfectē
& saltem, sine arte fieri: ergo abiq;
Logica possunt fieri aliquæ demon-
strationes, per quas imperfectē ad-
quiratur sciētia. Maior est certa, &
probatur minor: tū ex Arist. 9. met.
text. 7. dicens: *Ad dicentē artē, opera-
tur actionē artis sine arte.* Et D. Tho.
ibidem lect. 7. in fine, explicans hæc
ait: *Quia potest homo aliquantulum exire
in scientiā, & virtutū actum, antequam
habeat habitum scientiæ, & virtutis, quo
adepto perfectē operatur.* Tū rationē
probatur, quia illi primi actus, quibus
acquiruntur ars, nō possūt ab arte
fieri, siquidē per illos generatur: ergo
effectus artis non ita dependet ab
arte, ut non possit sine arte fieri.

Et in presenti casu, illæ primæ demonstrationes, per quas generatur Logica, non sunt à Logica, cum hæc nō præsuponatur, imò per illas generetur, & ex illis procedat; ergo eodem pacto, si prædictæ demonstrationes fiant in materia alterius scientiæ, convenient intellectui non habentis Logicam, & generabitur scientia, saltem imperfectæ, illam em pē, ad quam pertinet illa demonstrationis.

22. Et confirmat, hoc ex D. Thoma 7. meth. lect. 8. & l. p. q. 117. ar. 1. & 2. contrag. cap. 7. ubi duplex genus artium distinguit: *Quedam sunt in quarum materia non est aliquod principium agens ad effectum artis producendum: aliquando verò est ars, in cuius materia est principium movens ad producendum effectum artis, sicut patet in Medicina, quia in corpore humano est aliquod principium movens ad sanitatem: Et effectum artis primi generis nunquam producit natura, sed semper fit ab arte; effectus autem secundæ generis fit ab arte, & aliquando à natura sine arte.* Hæc D. Thomas. Ex quibus sic formatur ratio: nam Logica est ars, quæ versatur circa opera intellectus dirigenda; sed in intellectu invenitur principium movens ad huiusmodi directionem, & ad scientificè procedendum; ergo absque Logica possunt aliquando opera intellectus dirigi, & scientificè procedi, nō igitur est necessaria Logica ad omnem demonstrationem conficiendam, & consequenter nec ad scientiam pro quolibet statu.

23. Ad hoc argumentum negatur antecedens, ad eius probationem, concessa maiori, distinguitur minor. Effectus artis non ita dependet ab arte, ut nō possit fieri sine illa, vel sine principiis ipsius cognitis lumine naturali. Nego minorem; ita ut nō possit fieri sine ipsa arte iam acquisita; concedo minorem. Itaque ut fiat effectus artis non est necessarium, quod ipsa ars sit iam acquisita, sed sufficit, quod principia illius sint cognita lumine naturali, ratione cuius fit effectus artis, & hoc inquirit Philo sophus in verbis præallegatis in argumento, & eleganter explicat Angelicus Præceptor in verbis immediate antecedentibus, ad verba relata à prædicto Magistro Fratre Ioanne de Sancto Thoma: ait enim S. Doctor: *In ipsa ratione naturali præinsunt, quedam semina, & principia scientiarum & virtutum, virtute quorum potest homo aliquatenus exire in scientiam, & virtutum actum, quo adeptus operatur perfectè.* Ecce quomodo Angelicus Præceptor clarè docet necessarium esse ad operationem artis, esse præcognita aliqua principia illius, virtute, quorum fiat effectus artis; & hoc nos asserimus, nempe, quod ad quamlibet demonstrationem faciendam requiritur præcognoscere principia Logice, à quæ addo ipsa prima demonstratio, licet non dependeat à Logica, quæ per ipsam acquiritur, nihilominus dependet à principijs Logice, quorum cognitio à nobis vocatur Logica præceptiva, & ab alijs Logica actualis.

Tractatus primus Proximalis

Ad confirmationem respondeo: totam illam doctrinam S. Thomae veram esse, & ad rationem, ex ipsa formatam, dico, quod principium, quod est in intellectu movens ad prædictam effectum, non est solus ipse intellectus, sed principia ipsius Logicae lumine naturali cognita: quod expressè colligitur ex doctrina tradita ab eodem S. Doctore ibidem; nam post verba relata in argumentato subdit: *Ita autem arti* (loquitur de Medicina) *similis est ars docendi. In eo enim qui docetur, est principium ad scientiam, scilicet intellectus, & ea quae naturaliter intelliguntur, scilicet primi principia.* Igitur, ut fiat effectus artis Logicae sine ipsa arte, oportet præter intellectum, esse principia illius cognita, & hoc est principium movens ad prædictam effectum. Cōstat ergo principia Logicae esse simpliciter necessaria ad quamlibet demonstrationem faciendam: quinimò sufficere ad statum perfectum scientiae dictum est conclus. 3. & magis explicatur in solutione ultimi argumenti.

24. Secundo principaliter arguitur contra secundam conclusionem, nam ad præbendum aliquem assensum scientificum alicui conclusioni, requiritur, quod cognoscatur veritas præmissarum, & bonitas consequentiae: at cognoscere consequentiam aliquam esse bonam pertinet ad Logicam, ut est scientia; ergo ad acquirendam scientiam, adhuc in statu imperfecto, est simpliciter necessaria Logica, ut scientia. Maior est certa ex ipsa definitio

ne scientiae. Nā est res per causam cognoscere, & quoniam illius est causa, & quod aliter non potest se habere, quod non constitit, nisi certo cognoscatur consequentia esse bonam, & minorem, quia est difficultas, probatur, quia cognoscere consequentiam aliquam esse bonam pertinet ad demonstrationem Logicam, in qua inferitur, ut conclusio, quod sic ostendo, nam quod consequentia de Barbara sit bona, cōstat dicitur hac demonstratione in materia Logica: *Omnis consequentia, in qua inferitur vni in virtute alterius, est bona, sed in consequentia de Barbara inferitur vni in vi, & virtute alterius: ergo est bona.* Insuper potest probari sequenti demonstratione: *Omnis consequentia, in qua exercetur dictum de omni, est bona, talis est consequentia de Barbara: ergo est bona.* Et eodem modo, cum proportionem, potest demonstrari consequentia de *Darj* esse bonam, & similiter de alijs, sed istae sunt demonstrationes Logicae: ergo cognoscere, quod consequentia aliqua est bona pertinet ad demonstrationem Logicam, in qua inferitur, ut conclusio, & consequenter ipsa Logica, quantum ad suas conclusiones. & ut scientia est, est simpliciter necessaria ad scientiam in statu imperfecto.

Constat, & explicatur, nam bonitas consequentiae est propria passio consequentiae; ergo cognoscere illam bonitatem convenire consequentiae, est per demonstrationem. Patet consequentia. Nā non aliter cognoscitur passionem convenire subiecto, nisi propter aliquod medium, quod necessario

convenit subiecto, & ipsi passioni; & ideo ait Philosophus: *Quod quid erat passionis cognosci per demonstrationem.* E. antecedens probatur, nā essentia consequentiæ est, quod sit illa. si unus in virtute alterius, ad quod requiritur necessario, quod in illa nō possit dari antecedens verū, & consequens falsum, sed bonitas consequentiæ formaliter consistit, in eo, quod in ea non possit dari antecedens verū, & consequens falsum: ergo bonitas consequentiæ est propria passio sequentiæ ad essentiam consequentiæ.

25 Ad hoc argumentū, quod est præcipuū fundamētū adversariorū, constat ex 2. concius. quid Dñm sit: ad formā eius cōcessa maiori negatur minor ad probationē respōdeo illas nō esse verē, & propriē demonstraciones pertinentes ad sciētias, sed tantū eadē res magis explicatur per ipsas: & hoc certū est, si semel admitatur idē esse formalissimē, esse cōsequentia, & esse bonā consequentiā, ut ibidē probavi: & nō minus certū est, etiā si concedatur bonitatē esse passionē, tunc enim discutendū est iuxta dicta, quod est prima passio, & consequenter indemonstrabilis à scientia. Vide quā diximus in prædicta conclusione, quibus nihil restat addendum.

Ad confirmationē iuxta dicta respondeo primo, negando antecedens ad cuius probationē negatur malor, nā, ut supra dicebā, idē formalissimē est esse illationē unius in virtute alterius, & esse illationē, in qua non possit dari antecedens verū, & cōse-

quens falsum. Secundo respondeo admissio antecedenti, negatur consequentiæ. Et enim cognitio passionis, quæ est prima passio, pertinet ad lumen principiorū, & talis est bonitas consequentiæ: talæ autem passiones cognoscuntur per demonstrationē.

26 Tertio principaliter arguitur cōtra terciā conclusionē, nā ad adquirendam aliquā sciētiam in statu perfecto, requiritur, quod intellectus cognoscat bonitatē cuiuscūque consequentiæ, & omnes defectus consequentiæ, & plura alia pertinentia ad cognitionē propositionū per se: sed plures sunt consequentiæ, quarū bonitas non cognoscitur lumine naturali, sed per discursum cognoscitur, ut constat in modis imperfectis, & plures defectus consequentiæ non attinguntur lumine naturali, & tandē quidquid pertinet ad propositiones per se, & immediatas à Logica docetur, ergo hæc erit simpliciter necessaria ad acquirendam scientiam, saltem in statu perfecto.

27 Ad hoc argumentum respondeo omnia enumerata posse optimē cognosci, principiis, & regulis Logicæ duntaxat cognitis, nā ex his constat, quid sit bona consequentia, & quomodo debeat explicari bonitas modorū imperfectorū, eo quod hæc nō sit ita clara, & manifesta, sicut in modis perfectis, in quibus clarē constat esse bonā dispositionē, at omnia hæc lumine naturali cognoscuntur, si semel explicetur talis bonitas. Insuper etiam sunt regulæ ad indicandū defectibus, ylogismorū, &

Tractatus primus Proximalis.

diffinitiones propositionis per se, & immediatè, quibus cognitio, facillimo negotio potest intellectus applicare formam Logicæ in alijs scientijs, etiam si non cognoscat passiones, quæ consequuntur prædictam formam, & hoc pertinet ad Logicam, ut scientia est, & ideo dicimus non esse simpliciter necessariam, ut talis est.

28 At opponis primò, quia ad acquirendam scientiã in statu perfectò, præter cognitionem principiorum logicæ, requiritur cognoscere plures proprietates demonstratas à Logica, quod ita ostendo; nam suppositio, ampliatio, restrictio appellatio, & alia huiusmodi sunt proprietates termini, ut doceat Summa listæ cum Magistro Soto: at necessum est omnes has cognoscere, cum ex defectu cognitionis harum proprietatum, plures consequentiæ sint defectuosæ; ergo cum omnes illæ sint passiones, quarum cognitio habeatur per demonstrationem, consequens est, quod ad statum perfectum scientiæ, sit simpliciter necessaria Logica, etiam quantum ad suas conclusiones.

Secundò, quia, ut adquiratur aliqua scientia in statu perfectò, necessum est quod intellectus iam sit versatus in cõfinitione pluribus instrumentis Logicis ergo necessum est, quod iam sit acquisitus habitus Logicæ. Antecedens est certum, & consequentia probatur. Tum quia habitus adquiratur per actus pertinētes ad suam speciem, & actus conficiendi instrumenta Lo-

gica pertinet ad Logicam. Tum quia, ut constat ex D. Thoma citato in argumentato 2. effectus artis sit sine arte imperfectus, & per autem perfectus: sed ad acquirendam scientiam in statu perfectò necessum est, quod intellectus sit sufficienter potens ad conficienda instrumenta Logicalia perfectè; ergo requiritur præter lumen principiorum, aliquis habitus aliqua facilitas, aut aliqua ars ad perfectum statum scientiæ acquirendum.

29 Non obstant nostræ resolutioni præcedentes obiectiões: Nam ad respondendum, prædictas proprietates posse cognosci per diffinitiones, quæ in Summa traduntur, quibus cognitio, simul cum regulis eisdem traditis, est sufficienter instructus intellectus ad discernendum, quæ sit consequentia defectuosa propter variationem suppositionis, ampliationis, &c. & quæ sit bona, eo, quod servatur omnes regulæ requiritæ, dixi, si in rigore sunt proprietates, nam sunt quædam secundæ intentiones convenientes terminis, quando actualiter componunt propositionem, & consequenter non sunt propriæ & strictè proprietates.

Ad secundam obiectiōnem concessio antecedenti, negatur consequentia. Ad eius primam probationem dico, illos actus conficiendi instrumenta non pertinere per se ad habitum Logicæ, sed ad illum habitum ad quem pertinet cognitio principiorum, & regularum Logicalium, & cum iste sit lumen naturale, quod dicitur habitus principiorum ad il-

Iud pertinent prædicti actus. Nam, ut dicitur, habita notitia principiorum Logice, absque ulla difficultate possunt confici instrumenta Logica, idèdque sufficit idem lumen cognoscens, ut cõficiat. Actus autem, qui per se pertinent ad habitum Logice, sunt actus scientifici, quibus assentitur veritatibus mediatis demonstratis in propria materia, & sic idem habitus scientificus, in sententia communi, dicitur docens, & idem met realiter est utens, eodem pacto, non acquisita prædicto habitu scientifico, lumen naturale docens præfatas diffinitiones, sufficit ad videndum illis in materia aliarum scientiarum: Ad secundam probationem illas consequentia cõstat, quod construere instrumenta Logice non est per se effectus artis Logice, atque adeo possunt perfecte cõfici ab intellectu cognoscere principia Logicalia: est autem proprium Logice illa conficere, quando est ita adquirenda, ut scientia, & tunc habet duplicem formalitatem, & docentis, & utentis, at aorequeam acquiratur, ut scientia lumen ipsum naturale docens diffinitiones, dicitur etiã utens in ordine ad alias sciencias. Et certè poterat aliquis dicere, quod ex eo quod intellectus se exercentia cõficiendis instrumentis Logi-

cæ redditur facilis, & habilis ad prædictum munus, & consequenter debet poni aliqua facilitas, seu habilitas in intellectu, quæ dicatur ars Logice, & si non sit verè scientia habitus. Et sane si hoc diceretur, nihil obstarèt nostræ doctrinæ, & illam artē vocemus Logicam præceptivam: cõterum nulla est necessitas cogens nos ad ponendam talem facultatem superadditam, & distinctam à facultate proveniente à habitu naturali principiorum: Nam sicut facilitas ad cognoscenda illa principia Logicalia provenit à prædicto habitu, & hac posita in intellectu, nõ indiget nova facilitate ad cõficienda prædicta instrumenta, hinc fit, quod absque necessitate posueretur de novo aliqua facilitas habitualis quidquid sit de illa, quæ solet provenire ex multiplicatione actuum, quando non producant habitum: & id circo idem lumen naturale attingens principia Logice, est sufficiens ad acquirendas sciencias in quolibet statu, cum quo comparatur, quod plura principia, & plures regulæ Logice debeant cognosci ad acquirendam scientiam in statu perfecto, quam ad illam in statu imperfecto, sed ad omnia sufficit lumen naturale.

V. T. R. V. M. DIRECTIO

PASSIVA OPERATIONVM INTEL- LECTVS, QVÆ SECVNDÀ INTENTIO

RATIONISEST, SIT OBIECTVM
FORMALE LOGICÆ.

Mitto explicationem secundæ propositionis, nempe, quod Logica est ars, seu scientia disponendi, cum quia res facilis est, tum, quia in Logica de illa tractabitur, & pergo ad tertiam propositionē, in qua docetur Logicā versari circa triplicem operationem intellectus, dirigēdo ipsum, ne erret, circa quā moveo difficilem quæstionem de obiecto formali Logicæ;

ria est, quæ sit directiva ipsius actus rationis, per quā, scilicet, homo in ipso actu rationis ordinatē, & facilius & sine errore procedat. Et hæc ars est Logica, id est, rationalis scientia. Hæc D. Thomas. Quæ doctrinam cōmuni-ter admittūt Doctores, & præcipuè moderni, inter quos præceas difficultas controversitur. Etenim de antiquorum sententijs, nihil modo est curandum. At est maxima diversitas in assignanda hac directione operationum rationis, quæ sit obiectum formale Logicæ.

Explicatur pñctus difficultatis, & proponuntur sententia.

30 **C**ertum est inter Doctores, Logicam versari circa directionem, operum intellectus, ita ut ipsa opera intellectus fiat obiectum materiale, & ipsorum directio sit obiectum formale; quod docuit, & eleganter probavit D. Tho. lib. I. post lect. I. his verbis: Sicut igitur ex hoc, quod ratio de actu manus ratiocinatur, adinventæ est ars architectonica, vel fabrilis, per quam homo facilius, & ordinate huius actus exercere potest eadem ratione ars quoddam necessa-

Ad cuius intelligentiam notandū est, quod operatio intellectus, seu conceptus illius accipitur dupliciter, primò pro conceptu, seu operatione formali, nimirum pro ipsa operatione, quæ intellectus dicitur formaliter intelligens, & pro conceptu formali, qui est terminus formalis talis operationis; Secundò accipitur, pro operatione, seu conceptu obiectivo, qui nihil aliud est, quam ipsa res cognita per operationem, & conceptum formalem. Et quia intellectus agnoscendo res ordinatē, & dirigēdo, dicitur dirigere,

Conferentia 2. De obiecto formali Logice

& ordinate conceptus, seu operationes eius, idcirco duplex directio distinguitur: alia dicitur activa directio, quæ est in ipsis operationibus, & conceptibus formalibus, alia vocatur directio passiva, illa videlicet, qua conceptus obiectivi dicuntur, & denominantur passivè directi. Et ad hoc ista passiva directio est duplex, alia extrinseca, videlicet, qua denominatur conceptus directi ab ipsa directione activa, & alia intrinseca proveniens à forma quadam rationis resultante in ipsis conceptibus, ad modum, quo obiectum visus dicitur visum, & extrinsecè à visione reali terminata ad ipsum, & intrinsecè à forma quadam rationis in illo resultante, ex eo quod intellectus considerat illud esse visum, ac si esset aliquid in illo. Et rursus præter directionem conceptuum, præsupponitur ex parte ipsorum capacitas, ut dirigantur, quæ vocatur dirigibilitas. Difficultas igitur consistit in explicando, quænam istarum directionum sit obiectum formale Logice. Et sermo est de obiecto adæquato, & formali, quod, dissonante ipsa scientia, & quia conditiones obiecti adæquati, & distinctio inter obiectum materiale, & formale, & inter formale, quod, & formale quo communicari explicantur à quolibet Doctore, & respectu alio, est, mente Lectorem, ut eas videat alibi.

31 In qua difficultate multi ex modernis affirmant, obiectum formale Logice esse aliquid reale. Ita

Hurtado, & alij relati à Collegio Discalciato Carmelitarum, sed isti divisi sunt, quibuldam existimantibus obiectum formale Logice esse ipsos conceptus, ut dirigibiles, quæ consideratione sunt aliquid reales. Alij indicantibus ipsos conceptus prout extrinsecè directos, seu prout de nominatos à reali directione activa, esse obiectum formale, & quod per accidens se habet & quasi concomitantè ens rationis sequutur ex tali directione.

At Thomistæ omnes un animi consensu docent, obiectum formale Logice esse illud ens rationis, quo operationes intellectus denominantur formaliter, & intrinsecè in modum artificij Logici. Ita Caietanus, Sotus, Navarette, Araujo, Massius, Sanchez, & plures alij, quos referunt, & sequuntur Collegium Complotense Discalciatorum, & Magister Fr. Ioannes de sancto Thoma. Et adhuc inter hos est differentia, nam aliqui dicunt, quod directio sola conceptuum obiectivorum est formale obiectum Logice, alij docent non hanc, sed directionem conceptuum formalium, & denique alij sentiunt utramque directionem, nempe formalium, & obiectivorum per se pertinere ad formale obiectum Logice: sed, ut rem explicem iuxta probabiliorum Thomistarum doctrinam, sequentes statuo conclusiones.

Conclusiones.

Tractatus primus Proœmialis.

S. II.

Impugnatur aliorum sententia.

32 **P**rima conclusio. Obiectum formale Logicæ non potest esse aliquid reale. Hæc conclusio est contra auctores primæ sententiæ: & in primis expressè docetur à D. Thoma, qui ut infra constabit, multoties ait obiectum Logicæ esse ens rationis. Et probatur hæc unica ratione, nã scibile reale creatum adequatè dividitur in illud, quod abstrahit à materia singulari, & in illud, quod abstrahit à materia sensibili, & in illud, quod abstrahit ab omni materia, tam sensibili, quàm intelligibili; ergo omne ens reale, sub ratione scibili, debet pertinere ad unam ex tribus scientiis, nempe Phylosophiam, Mathematicam, vel Metaphysicam. Antecedens est certum iuxta doctrinam Aristotelis, & D. Thomæ, in 6. hica. 2. 2. opus. 701. quæst. 5. art. 2. quod nulla alia abstractio, præter dictas est possibilis, & consequenter nullum aliud genus scibiles potest imaginari. Ex consequentia probatur; nam sicut scibile reale adequatè dividitur in illa tria membra, ita scientia adequatè dividitur in alia tria, videlicet Phylosophiam, Mathematicam, & Metaphysicam, et sic cuilibet scibili correspondeat propria scientia ab ipso specificata; ergo sicut nullum ens reale, in ratione scibilis, potest subterfugere, quin ad aliquid ex tribus pertineat, ita non potest subterfugere,

re, quin attingatur ab aliqua ex tribus scientiis. Et tandem optime sequitur nullum scibile reale posse imaginari, quod pertineat ad Logicam, quæ essentialiter distinguitur à prædictis tribus scientiis. Explicatur, & confirmatur hæc ratio: nam Logica est scientia speculativa: ergo eius obiectum formale non potest esse aliquid reale. Antecedens est certum; & consequentia probatur: quia quodcumque ens reale scibile speculabile necessario debet contineri sub aliquo membro ex dividendis scibile reale speculabile, iuxta tres præfatas abstractions numeratas à Phylosopho, & D. Thoma: ergo sub quacumque consideratione scibilis speculabilis debet pertinere ad aliquam ex tribus scientiis enumeratis. Quia propter nullum ens reale restat, quod possit specificare Logicam, quæ scientia speculativa est.

33 **S**ecunda conclusio. Operationes intellectus, ut dirigibiles à Logica, non sunt obiectum formale illius. Hæc cõ. probatur, quia ipsæ operationes intellectus sunt propria materia Logicæ, in quam intendit introducere formam artificij Logici; ergo ipsæ operationes, ut dirigibiles à Logica, non possunt esse obiectum formale illius. Antecedens est certum, & consequentia probatur: Quia operationes, ut dirigibiles à Logica, nihil aliud est, quam esse capaces directionis passivæ, seu formæ introducendæ in illas; sed hæc capacitas ex parte materiæ se tenet,

ut constat in qualibet arte: etenim capacitas materiæ, ut recipiat formam ab arte, se tenet, ut conditio materiæ, & non est formale specificativum illis: ergo si operationes ipsæ sunt propria materia Logicæ, etiam, ut dirigibiles non possunt esse obiectum formale illius, sed potius talis dirigibilitas erit tantum quædam conditio se tenens ex parte materiæ, ut recipiat formam, quam Logica ipsa per se, & formaliter respicit.

34 Tertia conclusio. Obiectum formale Logicæ non potest esse directio activa intellectus, nec secundum se considerata, nec prout extrinsecè terminata ad conceptus, si ve formales, si ve obiectivos. Hæc conclusio est contra aliquos modos non asserentes, quod conceptus extrinsecè terminantes directionem activam, & denominati extrinsecè directi, sufficienter constituuntur in ratione instrumenti Logici. Et quantum ad primam partem, videlicet, quod ipsa directio activa secundum se, non sit obiectum formale Logicæ, communiter recipitur ab omnibus, & merito quidem; nam ista activa directio, secundum se, præcisè considerata, non conducit ad finem ipsius Logicæ, ut ex probatione secunde partis magis constabit, & idcirco in hoc non est immorandum. Pergo ad secundam partem, videlicet, quod ipsa directio activa, adhuc prout denominans extrinsecè conceptus directos, non sit obiectum formale Logicæ. Quam sic proba-

primò, quia Logica dirigit operationes intellectus per directionem activam, tanquam per actionem, seu effectum sui obiecti: ergo obiectum formale illius non est ipsa activa directio, prout extrinsecè terminata ad conceptus: Antecedens est certum: nam directio activa est, à qua provenit, quasi efficienter forma illa, media qua conceptus constituuntur in ratione instrumenti, & artificij Logici. Et consequentia probatur, quia in nulla arte hæc inveniretur, quod actio, media qua efficit suum obiectum formale, seu qua introducit suam formam in propria materia; adhuc prout extrinsecè terminata ad materiam, sit obiectum formale illius artis: ergo nec de Logica hoc dicendum est. Probatur antecedens, discurrendo per alias artes: nam obiectum artis demonstrativæ non est actio ipsa, media qua introducit formam in materiam, prout ipsa actio terminatur extrinsecè ad materiam, sed est forma illa resultans in materia ex tali actione, v.g. forma domus. Item obiectum formale artis pingendi non est ipsa actio pingendi, prout extrinsecè terminata ad materiam; sed est forma illa, que resultat ex tali actione, & qua formaliter, & intrinsecè constituitur imago, v.g. & idem reperies in omni arte, quod eius obiectum formale nondum intelligitur completè constitutum, quousque intelligatur, aliqua forma intrinseca introducta in sua materia: ergo servata proportione,

Tractatus primus Proœmialis

tione, ita debemus discurrere circa obiectum Logicæ, ut istud non in se ligatur completè, & formaliter cõstitutum, nisi intelligatur aliqua forma inuisibila, & introducta in conceptibus, qui sunt materia propria Logicæ.

35. Secundò probatur eadem secunda pars, & magis confirmatur præcedens ratio. Quia illud est obiectum formale logicæ, medio quo operationes intellectus cõstituantur, & denominantur dispositiones, & directè formaliter, & completè in ratione instrumenti, seu artificij Logicæ: at media directione activa operationes intellectus non cõstituantur, nec denominantur formaliter, & completè in ratione instrumenti, seu artificij Logicæ: ergo prædicta directio activa extrinsecè denominans tales operationes directas, non est obiectum formale Logicæ. Maior est certa, & minor probatur; quia hæc cõstitutio, seu denominatio formalis, & completa artificij, seu instrumenti Logicæ, debet considerari ad modum constitutionis, & denominationis instrumenti naturalis, & artificij realis: sed instrumentum naturale, formaliter, & completè non cõstituitur per actionem ad ipsum terminatam, sed per aliquam formam in ipso receptam, quæ vocatur motus intentionalis: & pariter nullum artificium reale, formaliter, & completè intelligitur cõstitutum per actionem artis ad ipsum extrinsecè terminatam, sed per for-

mam resultantem, quæ sit intrinseca illi: ergo illa minor vera est; & cõsequenter, ut convenientius discurremus, tenemur dicere, quod instrumentum, seu artificium Logicum, non cõstituitur formaliter, & completè per activam directionem, sed per formam resultantem, quæ sit intrinseca conceptibus. Explicatur hoc sequenti exemplo: nam quando ignis calefacit lignum, hæc omnia inveniuntur, nimirum ignis, calefaciens, ipsa actio calefactionis, ejus terminus, nempe calor productus in ligno; ex quo sic formatur ratio nem lignum non denominatur formaliter, & completè calidum, quando intelligitur ipsa calefactio, adhuc propter passum terminata ad ipsum, tunc enim tantum dicitur casualiter, & inferi calidum, & formaliter, completè, & in facto esse denominatur calidum à calore in ipso intrinsecè recepto, & productio per talem actionem: ergo si discurremus cum proportionem ad denominationem proventientem ab agente naturali, & in nostro proposito inveniamus, quod intellectus dirigat operationes intellectus, ad quod concurrant, & intellectus, & actio directionis, & operationes ipsæ, dicendum est, quod illa per actionem directivam casualiter, & in fieri dicuntur directæ; & formaliter, & completè cõstituantur, & denominantur directæ ab aliqua forma in illis intrinsecè recepta, quæ autem sit ista forma infra dicitur.

§. III.

Eligitur vera sententia, & probatur.

36 **C**onclusio 4. objectum formale Logicæ est ens rationis, quod vocatur secunda intentio, ratione cuius operationes intellectus dicuntur directæ, & dispositæ intrinsicè, formaliter, & completè in ratione artificij Logici.

Hanc conclusionem expressè docet Aristot. 4. Meth. text. 5. & ibi D. Thomas, lectione quarta, his verbis: *Ens rationis dicitur, propriè de illis intentionibus, quas recto adinvenit in rebus consideratis, scilicet intentione generis, speciei, & similium, quæ quidem non inventiuntur in rerum natura, sed considerationem rationis consequuntur; & huiusmodi ens rationis est propriè subiectum Logicæ. Et huiusmodi intentiones intelligibiles entibus natura comparantur, eo quod omnia entia natura sub consideratione intellectus cadunt; & ideo subiectum Logicæ ad omnia se extendit, de quibus ens natura praticatur. Ecce quæ claritate Divus Thomas loquitur, & idcirco omnes eius discipuli unanimiter defendunt nostram conclusionem; & plures alij ex antiquis, quos refert, & sequitur Pater Paulus Vallius part. 2. prolog. geometrorum Logicæ, quæst. 3. cap. 6. & sequentibus.*

Et sanè ex dictis in præcedentibus relinquitur sufficienter proba-

ta nostra conclusio. Nam, si semel admittitur finem proprium Logicæ esse dirigere operationes intellectus & probatum manet objectum Logicæ non esse ipsas operationes, ut dirigibiles, nec ipsam directionem activam secundà se, aut extrinsecè terminatam ad operationes, & sufficienti partium enumeratione concluditur aliquam formam intrinsicè ipsius operationibus, quæ dirigatur formaliter, intrinsicè, & completè, esse objectum formale Logicæ, & cum talis formæ totum suum esse sit objectivum in intellectu, clarè inferitur objectum formale Logicæ esse ens rationis directivum operationum intellectus, ut distinguitur ab alijs entibus rationis, quæ considerant Grammatica, & Rhetorica.

37 Nihilominus his non quiesco, sed amplius fundo meâ conclusionem duplici ratione. Prima sit à priori; nã illud est objectum formale alicuius scientiæ, cui conveniunt conditiones, quæ cõmuniter assignantur pro objecto formali cuiuscunque scientiæ, sed tales conditiones conveniunt intentioni, quod est secundum intentionem directiva operationum intellectus; ergo hæc erit objectum formale Logicæ. Maiore est certa, & probatur minor, quia tres sunt conditiones objecti formalis. Prima est, quod de illo sit specialis, & principalis scientia in tali scientia. Secunda, quod omnia, quæ in illa tractantur, reducantur ad illud vel ad quæ principia, species, partes, vel proprietates illius. Tertia, quod ratione illius talis scientiæ ultimo dis-

Tractatus primus Proximalis.

tingatur ab omni alia: at omnes istarum conditiones conveniunt: prædictæ secundæ intentioni directivæ operationum intellectus. Etenim specialis, & principalis cura in Logica est agere de huiusmodi intentionibus rationis, earum naturam explicando, proprietatesque demonstrando, nec invenietur in toto discursu Logicæ aliquis specialis tractatus de ente reali; nisi fortè, ut explicentur secundæ intentiones in ipsis fundatis, ut contingit in prædicamentorum libro, in quo Logici solent explicare naturam prædicamentorum realium, in quibus fundantur secundæ intentiones rationis. Insuper omnia, quæ tractantur in Logica, reducuntur ad præfatam secundam intentionem, cuius vel sunt præcipua, species, partes, aut proprietates, ut discurrenti per singula constabit. Et denique ipsa Logica ultimo distinguitur ab omni alia ex ordine ad talem secundam intentionem, de qua nulla alia scientia ex professo tractat, quodque indicat nomen ipsius Logicæ, vocatur enim specialis *scientia rationalis*, & non alia de causa, nisi quia agit de his intentionibus rationis: ergo omnes conditiones requisitæ ad constituendum aliquod obiectum formale, inveniuntur in prædicta secundâ intentione rationis, respectu Logicæ, atque aded statueda est tanquâ obiectum formale illius.

38 Secundò probatur sequenti discursus nam, cû finis principalis Logicæ sit dirigere intellectum in

suis operationibus, ita ut faciliter, & absq; errore procedat cognoscendo res, iuxta modum petutum ex ipsarum natura, consequens est, ut illud assignetur pro obiecto formali Logicæ, medio quo prædictus finis movetur, & facilius consequitur: at cognitio secundæ intentionibus, meliori, & faciliori modo consequitur prædictis finis: ergo secundâ intentio assignanda est pro obiecto formali Logicæ. Maior videtur certa, & minor probatur. Quia melior, & facilior modus dirigendi intellectum, ut procedat faciliter, & absque errore, est cognoscere aliquam regulam, per quam discernatur: an intellectus cognoscat rem iuxta suam naturam, vel non? at regula ad hoc discernendam est secundâ intentio: ergo cognita hac melius, & facilius consequitur prædictos finis Logicæ, maior est certa, & minor probatur: nam omnis secundâ intentio habet fundamentum in re cognita, ita ut ad rem tali modo cognitam, sequatur talis secundâ intentio, & non alia, unde si res cognoscatur modo sibi debito, necessum est, ut resulter talis secundâ intentio, & non alia, ergo secundâ intentio est regula ad discernendum: an intellectus rectè, vel obliquè procedat in suis operationibus.

39 Explicatur hoc sequenti exemplo: nam si homo cognoscatur simpliciter apprehensione, necessum est, ut sequatur, secundâ intentio speciei, quod si alia resulter, signum evidens est non fuisse hominem cogni-

tum iuxta suam naturam; Similiter, si per simplicem apprehensionem cognoscatur animal, necessario debet sequi secunda intentio generis, qua non sequuta, sed alia, colligitur præfatam cognitionem animalis non fuisse rectam. Insuper si homo, & animal inter se componantur per secundam operationem, vel si in tertia vnum ex alio inferatur, habent speciales secundas intentiones, quibus non sequitur certo cognoscitur intellectum non rectè procedere; ergo secunda intentio est sufficiens regula ad discernendam: an intellectus procedat in suis operationibus rectè, vel obliquè. Et consequenter cognita natura, & quidditate secundæ intentionis habet intellectus regulam, ut melius, & facilius dirigatur ad emendandos errores, qui contingere possunt in suis operationibus; atque adeo, si Logica respicit, ut finem principalem prædictam directionem, dicendum est versari circa secundam intentionem, tanquam circa obiectum formale illius, cum medio ista ita facilius cõsequatur prædictus finis, quæ doctrina magis firma cõtabit ex solutione secundi argumenti in sequenti & proponendi.

40 Ultima conclusio. Directio passiva, qua conceptus obiectivi dicuntur formaliter, & ininsecè directi in modum artificij Logici, est obiectum formale Logicæ, non autem directio conceptuum formalium, quatenus exercent munus conceptuum formalium. Hæc con-

clusio est contra aliquos Thomistas existimantes directionem conceptuum formalium pertinere ad obiectum formale Logicæ; & probatur primo auctoritate D. Thomæ relati in quarta cõclusionem, qui ut vidimus, docet Logicam agere: *De illis intentionibus, quas ratio ad invenit in rebus consideratis*: ergo sentit secundam intentionem, quæ fundatur in re considerata, quæ est conceptus obiectivus. esse obiectum formale Logicæ. Secundò probatur ratione. Quia directio in conceptibus formalibus esse *subiecti & prædicati* est aliquid reale; ergo non potest esse obiectum Logicæ. Probatur autecedens. Quia in conceptibus formalibus esse *subiectum, & prædicatum*, nihil aliud est, quam esse representationes subiecti, & prædicati, medijs enim conceptibus formalibus cognoscuntur entia rationis; & quamvis obiectum sit aliquid rationis, eius tamen representatio realis est in conceptibus; ergo talis directio in conceptibus formalibus aliquid reale est: secus autem accidit in obiectivis, ut quibus nihil reale est esse subiectum, aut prædicatum. Consulto apponitur reduplicacionem formalium; ut exercent munus formalium: ut si isti per alios cognoscantur, iam exercent munus conceptuum obiectivorum, & tunc eorum directio potest esse obiectum formale Logicæ.

Tractatus primus Proœmialis.

S. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

41 **A**rguitur primò contra primam conclusionem : Nam cum proprius finis Logicæ sit dirigere operationes intellectus, eius obiectum formale erit id artificiatum, quod resultat ex tali directione, sed hoc est aliquid reale : ergo obiectum formale Logicæ aliquid reale est. Maior est certa, & probatur minor : nam directio activa intellectus realis est, & ipsi conceptus directi sunt aliquid reale : ergo totum resultans ex illis aliquid reale est. Antecedens supponitur, & consequentia probatur, tum à paritate : nam domus, v.g. est artificiatum reale, non alia ratione, nisi quia directio suarum partium est realis, & partes ipsæ sunt reales. Tum à priori : nam illud est artificiatum reale, quod resultat ex partibus realsibus directis, & constructis in modum artificij per actionem realem ; sed quod resultat ex conceptibus realsibus, directis, & constructis in modum artificij per actionem directivam realem, est huiusmodi : ergo si directio activa intellectus est realis, & conceptus sunt aliquid reale, totum artificium resultans reale est.

Confirmatur hoc primò, quia illud, quod accrescit operationibus,

intellectus ex directione Logicæ, est aliqua perfectio realis ; sed obiectum Logicæ est illud, quod accrescit ex tali directione : ergo obiectum Logicæ aliquid reale est. Probatur maior : tum, quia talis perfectio est debita ipsis conceptibus, seu operationibus, quæ connaturaliter petunt elici ab intellectu cum ordine, & dispositione iuxta naturas rerum ; quas attingit, ac perfectio debita enti reali, debet esse realis ; ergo illud quod accrescit ex directione Logicæ, realis perfectio est. Tum, quia intellectus adiutus Logicæ, habet cognitionem magis perfectam realiter, quam rusticus ignarus Logicæ, sed hæc maior perfectio est, quæ provenit ex directione Logicæ : ergo illa realis est. Confirmatur secundo, quia prudentia, & reliquæ virtutes morales dirigunt actiones suas secundum rectam dispositionem moralem, & quamvis ex hac resultet ens rationis, nihilominus, quia actus directi sunt aliquid reale, absolute dicitur obiectum formale prudentiæ, & virtutum moralium esse aliquid reale : ergo similiter discurrendum est circa obiectum formale Logicæ.

42 Ad hoc argumentum totæ cessæ maiori negatur minor, ad cuius probationem concessio antecedenti, negatur consequentia : ad cuius primam probationem respondeo esse magnam discrimen : nam partes domus disponuntur per actionem realem procedentem à potentia executiva circa exteriorem mat-

materiam, & consequenter totum resultans aliquid reale est; ceterum illud, quod resultat in conceptibus directis, solummodo dependet ab intellectu realiter cognoscente res, & consequenter est aliquid rationis; atque ideo causalis illa neganda est, scilicet domum esse artificiatum reale, quia constat ex partibus realibus, quæ uniuntur per realem actionem, sed ideo reale est, quia actio est transiens in exterioriorem materiam, procedens à potentia executiva. Ex quo constat ad secundam probationem, si enim actio realis non est realiter influens, id quod resultat non erit reale, & in nostro casu directio activa intellectus nihil realiter influit in objecta cognita, atque adeo artificium resultans in rebus cognitis, non est aliquid reale; quod magis explicabitur in solutione sequentis confirmationis.

Ad quam respondeo, quod ex directione Logicæ accrescit aliqua perfectio ipsius operationibus, seu conceptibus formalibus intellectus, quæ perfectio realis est, consistens in recta representatione suorum obiectorum, id est, in eo, quod representent, seu attingant objecta iuxta modum suæ naturæ; sed hanc perfectionem non attingit Logica tanquam obiectum formale sui, sed aliam, quæ accrescit ipsis obiectis cognitis, quæ abque dubio non est aliquid reale; & propterea duximus in ultima conclusio-
ne obiectum formale Logicæ esse

directionem passivam conceptuum obiectivorum, quæ formaliter, & intrinsecè dicatur direct. Quo supposito ad rationem ibi factam distinguo maiorem perfectionem, quæ accrescit ex directione Logicæ in operationibus formalibus est perfectio realis. cōcedo maiorem, quæ accrescit in obiectivis, id est, in obiectis rectè cognitis nego maiorem, & ad minorem dico hanc ultimam perfectionem esse obiectum formale Logicæ, non autem primam, de qua optimè convincuntur probationes ibidem factæ esse perfectionem realem. Ad secundam confirmationem optimè respondet Magister Fr. Ioannes de Sancto Thoma prudentiam, & ceteras virtutes morales principaliter versari circa efficientiam actuum, qui attingat objecta ordinata, Logicam autem considerare duntaxat id, in obiecta ordinata, & propterea huius obiectum est aliquid rationis, illarum vero ad quid reale.

43. Secundo principaliter argumentatur contra tertiam conclusionem; nam illud est obiectum formale Logicæ medio quo conceptus constituuntur in ratione artificij Logica; at per directionem activam intellectus, ut extrinsecè terminat ad conceptus obiectivos, intelligitur sufficienter constitutum aut finis Logici; ergo talis directio extrinsecè denominans conceptus directos, erit obiectum formale Logicæ maior est certa; & probatur minor, quia in cognitione directa, quæ

Tractatus primus Proœmiales:

qua intellectus format hanc demonstratorem: *Omne rationabile est risibile, omnis homo est rationalis: ergo omnis homo est risibilis*, intelligitur sufficiens forma constituens illos conceptus in ratione demonstrationis, quæ formaliter est artificium Logicum: at tunc non intelligitur, nisi ex triplex terminatio directionis activæ ad conceptus obiectivos, cum forma rationis resultet ex actu reflexo, per quem fit secunda intentio rationalis iuxta sententiam plurimum Thomistarum: ergo directio activa intellectus; ut extrinsecè denominans conceptus directivos, est quæ isti constituuntur in ratione artificij Logici.

Ad hoc argumentum respondent primò aliqui non esse necessarium actum reflexum, ut fiat ens rationis, potest enim resultare ex actu directo, dummodo iste sit comparativus, ut ostendit Magister Joannes de S. Alberto Thoma in sua Logica, quæst. 2. art. 4. quapropter quando intellectus per actum directum format illam demonstrationem, resultat ibi forma rationis, qua conceptus constituuntur formaliter in ratione artificij Logici. Alii verò, qui tenent formam rationis dimanare ad positionem sui fundamenti proximi, sequentes D. Caietanum, etiam si non adsit aliquis actus, quo fiat ens rationis, similiter dicunt, quod per actum illum directum, quo ordinatè attinguntur illi conceptus obiectivi ponitur fundamentum proximum formæ rationis, quæ statim pullu-

lat, & constituitur formaliter conceptus ille in ratione demonstrationis:

44 Sed quidquid sit de veritate harum opinionum, ad hoc illis, ut veris, suppositis, remanet vis argumenti sub hac forma: quia, licet cõcedamus cum opinione primæ formæ rationis fieri per actum directum, qui sit comparativus, tamen actus ille duo facit, & denominat extrinsecè directos conceptus, seu denominat extrinsecè obiecta illa rectè cognita, & ex vi illius resultat forma rationis, sed præcisè ex eo quod denominet illa obiecta rectè cognita, etiam si forma illa rationis non resultaret essent illi conceptus sufficienter constituti in ratione demonstrationis: ergo forma illa rationis omnino consequenter se habet. Et eodem pacto potest confici argumentum supposita secundæ sententiæ, quæ licet resultet forma rationis, ex eo quod per cognitionem directam obiecta rectè cognoscantur, & hoc sit fundamentum illius formæ rationis, tamen hoc est sufficiens ad constituendam demonstrationem, antequam intelligatur resultare prædicta forma rationis: ergo idem quod prius, quapropter, ne recurramus ad sententiā aliquorū Thomistarū; quam alij, & plures ex nostratibus negāt, eū in præsentī defendamus sententiā ab omnibus Thomistis admissam, dicendū est, adhuc dato, quod forma rationis resultet ex cognitione reflexa, quod per cognitionem illam directam duntaxat ponitur fundamentum proximum

demonstrationis, non autem tunc est demonstratio formaliter, sed tantum fundamentaliter, quod etiā tenentur dicere auctores defendentes formam rationis resultare ex actu directo, si præcise considerentur conceptus, vt extrinsece denominati cogniti ab actu directo, antequā intelligatur resultare forma rationis, tunc enim solum intelligitur demonstratio fundamentaliter.

44. Contra hanc solutionem sic procedo: primo nam illud constituit formaliter, & completè instrumentum, & artificium alicuius artis, medio quo redditur sufficiens ad consequendum finem intentum ab arte per tale instrumentum, vt constat manifestè in omni instrumento artis: sed media illa directione extrinsece terminata ad conceptus obiectivos redduntur isti sufficientes ad consequendum finem intentum à Logica; ergo per talem directionem extrinsecā constituitur formaliter, & complete instrumentum, seu artificium Logicæ: Maior est certa, & minor probatur: nam finis intentus à Logica est dirigere operationes intellectus, ita vt cognoscantur res iuxta earam naturam, v. g. in secunda operatione, ita coordinare hos conceptus hominis, & animalis, vt animal de homine affirmetur & in tertio, ita vix hominē sequatur animal, & non contra, sed totum hoc consequitur per prædictam directionem extrinsecā terminatā ad conceptus obiectivos, antequā intelligatur forma aliqua rationis;

ergo per talem directionem intelliguntur conceptus obiectivi sufficere ad consequendum finem intentum à Logica: Maior videtur certa, & probatur minor, quia forma rationis sequitur ex recta dispositione, seu directione conceptuum, ex eo enim sequitur in conceptu hominis intentio subiecti, & in conceptu animalis intentio prædicati, quia sunt cogniti recta dispositione, & iuxta eorum naturam; ergo redditus do, directio, & dispositio debita ipsi conceptibus invenitur in illis ante illam formam rationis resultantem, præcise per illam extrinsecam directionem.

Secundo impugnatur prædicta communis solutio: Nam demonstratio est instrumentum Logicæ institutum ad hunc finem, vt vna cognitio ex alia causetur, clarius, vt cognitio rei causetur ex cognitione suæ causæ adæquatæ, v. g. vt cognoscatur hominem esse visibile, quia est rationalis; quæ est scientifica cognitio; sed ad prædictum finem nullatenus potest deservire forma aliqua rationis; ergo instrumentum Logicæ in ratione talis non constituitur per formam rationis. Maior est certa, & probatur minor, quia cognitio scientifica est effectus realis; ergo ad eam causandam non potest deservire forma aliqua rationis. Antecedens est certum, & consequentia probatur: nam effectus reali, debet correspondere causa realis, ergo si illa cognitio scientifica est effectus realis, eius causa erit aliquid reale,

Tractatus primus Proœmialis.

reale, ad quid igitur potest conduce
re forma aliqua rationis.

46 Ad hec argumentū recte die
tū est in ultima solutione, ad cuius
primā impugnationē concessa maiori
negatur minor, & ad eius probatio
nē etiā concessa maior, & negatur
minor: ad cuius probationē respōde
tur dupliciter ex dictis. Primo, quod
licet forma illa rationis sequatur ex
extrinseca directione, tamen intrin
sece afficit conceptus obiectivos,
illosque formaliter constituit in ra
tione artificij Logici, atque adeo an
tecedenter autem inferi, & causali
ter erat tale artificium, & cum Lo
gica respiciat formaliter id, quod
constituit formaliter artificium Lo
gicum, hinc est formam illam ra
tionis esse obiectum formale Logi
cæ, & ante illam prædicti conceptus
tantum causaliter, & inferi sufficie
bant ad intentum Logicæ: Ita respō
det communiter Thomistæ. Secūda
respondeo admittendo formam il
lam rationis consequi ex recta dis
positione conceptum, & consequē
ter fateor nullam præbere rectitudi
nem, ceterum, quia illa est optima
regula ad discernendam rectā dis
positionem, ad quam resultat; ideo
illam respicit, ut formale obiectum,
Logica. Itaque forma rationis, quæ
est secunda intentio dicitur dirigere
operationes intellectus, quatenus,
illa cognita, certificatur intellectus,
quasi à signo infallibili à posteriori
de rectitudine suarum operationū,
qui modus facilior, meliorque ad
intentum principale Logicæ, cuius

est dirigere intellectum, ne erret,
quod consequitur si natura ipsarum
intentionum penetraretur.

Ad secundam impugnationem
respondetur communiter à Thomis
tis concessa maiori, negādo minori
ad cuius probationem dicant non
esse inconvenientem formam rationis
se tenere ex parte alicuius causæ rea
lis ad effectum realem causandum,
ita ut se habeat per modum condi
tionis intrinsecæ, & sine qua nō, ut
contingit in obiecto fidei, in quo
claditur privatio; ut conditio, intrin
seca, & in peccato iuxta sententiam
aliquorum privatio rectitudinis se
habet, etiam ut intrinseca conditio
eodem pacto discurrat in presenti.
Eo vel maxime, ut notat Collegium
Cōplutense Discaipulorum, quia
prædicta conditio rationis refundi
tur in aliam realem conditionem,
videlicet, quia ut demonstratio cau
set scientiam, exigitur necessario,
quod sit cognita, ex quo oritur for
ma illa rationis, ut necessaria condi
tio ad causandam scientiam.

47 Sed hæc solutio, quidquid sit
de veritate exemplorum, quæ addu
cit non videtur plenè satisfacere:
nam forma illa rationis, iuxta senten
tiam, quam defendunt Thomistæ,
constituit formaliter conceptus in
ratione artificij; ergo necessarium est
dicere, quod ad proprium effectum
talis artificij concurrat per modum
formæ, & non solum per modum
conditionis, adhuc intrinsecæ: Pa
ter consequentia, quia in omni ins
trumento, forma illud constituit eos
for.

formaliter in ratione talis, non inflat in suum effectum præcisè per modum conditionis, sed potius per modum forme; ergo si forma rationis constituit formaliter instrumentum Logicum, ad causandum suum effectum, non sufficit quod inflat, ut conditio. Tunc ultra, sed non potest influere per modum forme, ut ipsi facientur; ergo nullo modo inflat prædicta forma rationis in prædictum effectum causandum, & consequenter non est necessaria, ut constituitur formaliter instrumentum Logicum. Respondent Thom. istæ formam illam rationis non constituere per modum forme instrumentum Logicum in ratione causæ: ad hoc enim intrat, ut conditio; constituit tamen illud in ratione obiecti Logici per modum forme. Sed ego non quiesco, quia videtur esse circularis, ex eo nō probatur constituere obiectum formale Logice, quia constituitur instrumentum Logici formaliter, & postea dicitur, non constituere instrumentum Logici formaliter, nisi in ratione obiecti Logici, & in ratione causæ tantum per modum conditionis. Nihilominus consequenter ad hanc doctrinā respondeo, quod ut constat ex dictis à nobis, forma rationis constituit formaliter conceptus obiectivos in ratione artificij Logici, at hoc artificium, quod est in conceptibus obiectivis, non concurrit efficienter ad

productionem actus scientifici, sed ille causatur efficienter ab intellectu, medijs actibus suis terminatis ad præmissas; ceterum, ut actus circa præmissas causent actum circa conclusionem necessario exigunt tanquam conditionē, quod ex parte conceptus obiectivi sit prædicta forma rationis. Ecce quomodo est forma constituens artificium Logicum in conceptibus obiectivis. Quod pertinet ad obiectum formale Logice, & simul est conditio necessaria requisita, ut actus scientificus fiat efficienter à sua causa;

48 Secundo respondeo, facilius, iuxta doctrinam supra datam, formam illam rationis solum deservire per modum regulæ, ut illa cognita certificetur intellectus de recta dispositione suarum operationum; tota autem causalitas realis tribuitur ipsis conceptibus rectè dispositis, & præcipue conceptibus formalibus, & eorum actibus, & ad huiusmodi causalitatem nullatenus concurrit forma rationis, sed illa cognita, sit certus intellectus de rectitudine suarum operationum media qua elicit actum scientificum. Vbi nota obtinet nō esse necessariū, quod per actum reflexum prædicta forma rationis cognoscatur, sed sufficit, quod in ipso exercitio, ad quod resultat cognoscatur, nisi defendatur alia scientia docēs ens rationis fieri per actum reflexum.

CONFERENTIT III.

VTRVM INCIPIEN-
DVM SIT A TERMINO, VEL
A MODO SCIENDI.

§. I.

Explicatur status difficultatis.

49 **C**ertum est quod in qualibet scientia, seu arte servandas sit aliquis ordo, ita ut non à caso, & prohibito incipiat tractare potius de hac materia, quàm de illa intra latitudinē propriæ materię illius scientię, seu artis; quia propter in principio summularum, dabitur, à quo incipiendus est eorum tractatus. In quo Magister Soto in prima editione summularum iudicavit rectum ordinem servandum esse incipere agere de modo sciendi, eiusque species statum explicare; postea, re melius inspecta, in secunda editione mutavit sententiam docens incipiendum esse à termino, ex quo componitur propositio: & ita sentiunt fere omnes Magistri ex nostra familia: & si Patres Collegij Complutensis, relicto hoc ordine, quem rectum esse indicant, aliū arbitriū amplectantur in principio suarū institutionū Logicaliū.

§. II.

Resolvitur difficultas.

50 **P**ro resolutione veritatis sit conclusio. Ut servetur rectus ordo procedendi, incipiendum est à termino. Hęc conclusio fit probatur: nam ordo doctrinæ hoc postulat, sicut, & ordo naturæ, ut à simplicioribus, & imperfectioribus incipiamus à perfectiora, & minus simplicia, & inter ea, de quibus agitur in summulis, terminus est simplicior, & imperfectior; ergo ab illo incipiendum est; maior est certa, & probatur minor; nam in summulis agitur de terminis, de oratione, & eius speciebus, inter quas annumeratur modus sciendi, de propositione, & de syllogismo, sed terminus se habet, ut pars respectu omnium prædictorum, & licet essentialiter non sit pars, de quo postea dicetur in tractatu de termino incommuni, tamen omnia prædicta componuntur ex illo; ergo terminus perfectior, & simplicior est: Patet

consequentia: Nam pars simplicior & imperfectior est suo toto. Explicatur, & confirmatur hoc. Nam in Logica, in qua agitur de directione operationū intellectus, prius agitur de secundis intentionibus pertinentibus ad primam operationem, quā de pertinentibus ad secundā, & prius de istis, quam de ultimis pertinentibus ad tertiam, ut docet D. Thomas in 1. Perihermec. 1. Vbi postquam posuit ordinem trium operationū, ita ut prima ordinatur ad secundā, & hec ad tertiam, sic ait: *Secundum prædictum ordinem trium operationum liber peritiam priorum, & sequentes.* Ergo similitudine in Summalis in quibus specialiter tractatur de prioritica resolutione, prius agendum est de intentionibus pertinentibus ad primā operationem & cum nō secunda intentio termini, ad illā pertineat, consequens est, ut a termino incipiamus.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

SI Arguitur primo contra notam conclusionem. Nam quidditas, & essentia termini nō potest cognosci, nisi prius cognoscatur modus sciendi: ergo ab isto incipiendum est. Probatur antecedens. Nō potest cognosci quidditas alicuius rei, nisi per suam definitionem: sed definitio nō cognos-

citur, nisi cognoscatur modus sciendi, cuius est species: ergo essentia, & quidditas termini nō potest cognosci, nisi cognoscatur modus sciendi.

Ad hoc argumentum negatur antecedens: ad cuius probationem cōcessa maiori, distinguitur minor. Nō potest cognosci quidditas rei, nisi cognoscatur definitio pro formali, nego minori: nisi cognoscatur pro materiali, concedo minorem. Itaque in definitione, & essentiale nimirum prædicata propria, & essentialia rei, & formale, nō pōt forma, sed dispositio Logica ipsius definitionis, ut enim cognoscatur quidditas rei nō exigitur, quod ipsa forma quidditative cognoscatur per suam definitionem, sed sufficit, quod materiale cognoscatur, atque adeo etiam si non cognoscatur quid est definitio, sicut traditur explicando modum sciendi, & eius species, tamen potest cognosci quidditas termini, cognitis prædicatis differentibus terminum.

§. 2. Sed obijciens. Nam ex hoc sequitur, quod prius debeat cognosci propositio, quæ intrat in definitionem termini, qui essentialiter definitur, ut postea dicā per ordinē ad propositionem, ergo nō a termino, sed a propositione incipiendum est, quia cognatus melius, & facilius cognoscatur quidditas termini. Et cōfirmatur. Nam Aristoteles ex 1. pro 1. cap. 1. hunc ordinem tenebat, & finis prius, propositio, & postea terminum tanquam patrem illius, dicens esse id in quod resolvitur propositio. Ergo iuxta ordinem tertium ab Aristotele

Tractatus secundus. De signis.

totale non à termino, sed à propoſi-
tione eſt incipiendū, ſi ille per hanc
diffinitur.

Ad impugnationem respondeo
cū Magiſtro S. Thoma ſufficere cog-
nitionem confuſam propoſitionis,
vel quo ad an eſt; nō autem requiri
diſtinctam, & ſcientificā, & quo ad
quid eſt, ut poſſit cognosci quiddi-
tas termini diffiniti per ordinē ad
propoſitionem, quod ſufficit ad cog-
noſcendum quodlibet diffinitū per
ordinē ad aliquod extrinſecū, quas
diſſinitiones vocat Ariſtot. 7. Meth.
quaſi per additamentū, v.g. Crea-
tura diffinitur per ordinem ad Deū,
qui à nobis quidditativē cognosci
non poteſt pro hoc ſtatu. Ad conſi-
mationem respondeo ibidē tracta-
re Ariſtoelem de termino, ſecūdū
quod eſt ultimū in reſolutione Syl-
logiſmi, qui cōponitur ex propoſi-
tionibus, & iſtæ ex terminis: ex quo
inferitur ad noſtrum propoſitū, quā-
do incipimus ordine ſcientifico ab
illo tanquā ab ultimo elemento in
ordine Syllogiſtico incipiendū eſſe.

ſ3 Secundo principaliter argui-
tur: nam rectus ordo exigit, ut à ſim-
plicioribus, & imperfectioribus in-
cipiamus: ſed terminus nō eſt ſim-
plicior, & imperfectior: ergo ab illo
non eſt incipiendum. Probat mi-

nor. Terminus componitur ex voce
& ſignificatione, tanquam ex parti-
bus ſuis: ergo iſtæ ſunt ſimpliciores,
& imperfectiores illo. Reſpōdeo in-
cipiendum eſſe à ſimplicioribus, &
imperfectioribus, facta cōparatione
inter ea, quæ pertinet ad eandē ſciē-
tiam, vel artē non autem attinet ad
præſēs agere de vocibus, nec de ſig-
nis, ſed potius præſupponitur in præ-
ſenti, & ad alias ſcientias, ſeu artes
pertinere de illis tractare. Sed obij-
cies: nam inter pertinentia ad ean-
dem ſcientiam, ſecūda intentio eſt
ſimplicior, univerſalior, & imperfe-
ctior cōſiderata in cōmuni, & propt-
ea abſtrahit ab omni ſpecie ſecūda in-
tentionis, ergo ab illa eſſet incipiē-
dum. Reſpondeo, quod nō ſemper
eſt neceſſarium incipere ab univerſa-
liori in prædicādo, & à ſimpliciori,
& imperfectiori in hac ratione: nā
ſæpē ſæpius nō habet ſpecialē diffi-
cultatē, præter illam, quæ inveſtitur
in ſuis inferioribus, & ſic contingit
in noſtro caſu, reſpectu ſecundæ in-
tentionis, quæ eſt univerſalior, ſim-
plicior, & imperfectior in prædicā-
do: incipimus tamen agere de ter-
mino, qui eſt univerſalior in com-
ponendo cum omnia inſtrumenta

Logica ex illo compo-
nuntur.

TRACTATUS DE SIGNIS

Cum à termino ſit incipiendum, ut melius eius natura cognoscatur, trac-
tant in præſenti Summiſtæ de Signo, quod ſaltem eſt materiale pro-
prium ſecundæ intentionis termini. Circa quod præcipue difficultates exa-
minabuntur in præſenti.

Conferentia 3. A quo sit incipiendum.

13

§. Vnicus, in quo explicatur essentia signi.

VT signi essentia clarè percipiantur, in primis proponenda, & explicanda est eius diffinitio: sic enim diffinitur à Magistro Soto: *Signum est, quod potèst cognoscere aliquid aliud à se repræsentat.* V.g. *Imago Imperatoris, repræsentat ipsum Imperatorem.* Ex qua diffinitione constat, quod licet hoc nomē *Signum* exprimat sui impositione tantū significet signa sensibilia, quibus manu ducimur ad cognitionem rei occultæ, tamē iam est translatum ad significandum omne id, medio quo in cognitionem alterius devenimus, siue illud sit sensibile, siue tantum intelligibile: & signum in hac generalitate diffinitur prædicta diffinitione. Aliiter autē, & in idem incidit, sic diffinitur: *Signū est medium ductivum potentia in cognitionem alterius.*

2 Ad quam diffinitionē intelligendam notandum est, quod servata proportionē intellectus ad voluntatem, sicut in voluntate, ex doctrina D. Thomæ 1.2. q. 12. art. 1. ad 2, distinguuntur tres actus respectu boni in intellectu alios tres similes actus distinguere est necessarium: & quidē primus actus voluntatis est intentio, quæ terminatur ad suum, ut suum id est ad bonum, in quantum consequibile, vel consequendū per bonum medium. Secundus actus est electio tendēs circa medium id est circa bonū utile, seu conducens, ad

consequendū aliud bonum ultimum, quod est finis. Exemplum utriusque est in infirmo, qui intendit sanitatē ut consequendam per media Medicinæ, & eligit potionē amarā, quatenus est utilis, & conducens ad cōsequendam sanitatē: primus actus erga sanitatē dicitur intentio, & alius erga potionem amarā vocatur electio. Tertius actus voluntatis versatur circa bonum secundum se, nullo habito aliquo extrinsecis respectibus finis, aut medijs; & iste vocatur simplex volitio. De qua videatur Magist. Martínez 1.2. q. 8. art. 2. dub. 1. conc. 1. qui optimè explicat quid sit ista simplex volitio. Ex quo colligitur triplex obiectū posse distinguī respectu voluntatis. Aliud bonum ultimum, ut finis, qui est obiectum intentionis. Aliud bonum medium, quod est obiectum electionis. Et aliud bonum secundum se, quod respicitur à simplici volitione.

3 Hac ergo proportionē servata debet distinguī in intellectu alius triplex actus. Primus terminatur ad verū, seu intelligibile in quantum cognitum ex vi alterius obiecti, & hoc dicitur obiectum verum, seu intelligibile ultimum. Secundus actus tendit ad verū, seu intelligibile, in quantum ex vi illius aliud cognoscitur, & hoc vocatur intelligibile mediū v.g. Quando quis cognoscit Imperatorem ex vi suæ imaginis, tunc Imperator est obiectum ultimum, hoc est, cognitum ex vi alterius, nempe imaginis, & hac dicitur obiectū intelligibile medium, quia ex vi illius

Tractatus secundus. De signis.

& eo mediāte cognoscitur Imperator, qui est intelligibile ultimum. Tertius actus intellectus versatur circa verum secundum se, & prout abstrahit ab his respectibus medijs, & ultimis, ut quando quis cognoscit patrem, & non ex vi alterius, nec in ordine ad aliud. Quapropter aliud triplex obiectum potest assignari respectu intellectus: aliud intelligibile ultimum, & aliud intelligibile medium, & aliud intelligibile abstrahens ab his respectibus.

4 Quibus suppositis, signum formaliter, & essentialiter consistit in hoc, quod sit obiectum intelligibile medium, hoc est, ducens ad alterius cognitionem, videtur in diffinitione posita, & signatum formaliter, & essentialiter est obiectum ultimum; id est, cognitum per medium, & sic ut comparantur inter se obiectum ultimum, & medium, ita signatum, & signum, idem enim est signum, & obiectum intelligibile medium, & signatum, & obiectum intelligibile ultimum. Ecce explicatam essentiam signi, & declaratam diffinitionem communem illius; sed quia in hac doctrina fundari debet resolutio omnium ferè questionum pertinentium ad istam tractatum de signis, vellem illam non tam in dictis fundari, quam in aliqua ratione. Et precipue desiderabis scire, in qua ratione fundetur, quod signum formaliter, & essentialiter sit obiectum intelligibile, at hoc satis probabiliter hac ratione probatur, quia proprium, & spectale exercitium signi, quatenus

signum est, est exercitium proprium obiecti; ergo in actu primo formaliter, & essentialiter est obiectum, ad hoc quatenus signum, consequentia patet: nam per exercitium actus primi, cognoscitur ipse actus primus, & antecedens probatur: quia proprium exercitium obiecti est obijci potentia, & terminare actum illius; sed hoc etiam est proprium exercitium signi, quatenus signum; ergo maior est certa: quia sicut ratio essentialis obiecti est posse obijci, & posse terminare actum potentia, ita eius proprium exercitium est actualiter obijci, & actualiter terminare: & minor probatur, quia proprium exercitium signi est actualiter representare potentia, & actualiter illam ducere, sed hoc non aliter facit, nisi obijciendo se actualiter potentia, & actualiter terminando eius actum, ut illo cognito ex vi illius aliud cognoscatur: ergo proprium exercitium signi est obijci, & terminare actum potentia, & cum ista potentia, cui obijciatur signum, sit intellectus est obiectum intelligibile, & tandem cum ducat ad cognitionem alterius, est obiectum intelligibile medium, quæ omnia essentialem pertinent ad formale constitutivum signi.

5 Ex quo constat signum formaliter pertinere ad genus intelligibile, seu ad genus verum. Varia enim genera rerum inter se non subordinantur, distinguuntur à Metaphysicis; aliud enim est genus entis, quod dividitur ab Aristotele in decem prae-

dicamenta, de quibus agitur in methaphisica, & in Logica quatenus in illis fundatur seu latet innotescit rationis: Rursus atque passionis entis constituunt diversa genera, v. g. Bonam constituit genus bonibile, seu appetibile, & verum constituit genus intelligibile; & alia quæ plura genera assignantur communiter à Methaphisicis, quorum distinctio sumitur ex diverso modo essendi, & ex distinctis principiis, quæ doctrina, et nota, & communiter recepta reliquitur. Ex illa autem inferitur, quod signum formaliter consideratum pertineat ad genus intelligibile; quandoquidem formaliter est obiectum in intelligente medium, quod propter non pertinet determinate, ut signum, ad aliquod prædicamentum, eo quod omnia prædicamenta sunt inferiora formaliter ad genus entis, & signum, ut tale, pertinet ad genus intelligibile, quod est genus distinctum à genere entis, & non subalternatum illi.

6 Porro signum sic formaliter constitutum dividitur à Summalistis duplici divisione. Præma in signum naturale, & in signum ad placitum. Secunda in instrumentale, & formale; signum naturale est obiectum intelligibile medium per suam re-

triosam intelligibilitatem, ex natura rei ordinatum ad aliud. Signum aut placitum est obiectum intelligibile, medium per intelligibilitatem proveniente illi ab extrinseca hominum voluntate. Signum instrumentale est obiectum intelligibile medium per quod signum formale est obiectum intelligibile medium in quo placuit hoc modo diffinire prædicta signa, nam cum sint inferiora ad signum; quod constituitur, per rationem obiecti medijs debent determinare prædictam rationem, & hæc determinatio explicatur prædictis diffinitionibus, licet alia, quæ communiter circumferuntur, si recte explicentur, eundem sensum faciant, ut dictum est à nobis.

His ita explicatis deveniendum nobis est, iam ad difficultates aliquas dilucidandas, & cum signum habeat duplicem comparationem, alteram ad potentiam, cuius est obiectum, & alteram ad signatum, quod est obiectum ultimum, & respectu cuius signum dicitur medium, videndum est quod modo comparatur ad potentiam, & deinde quomodo ad signatum, ut hæc nota est.

ut signum maneat

applicatum

101

CONFIDENTIA II

An signum constituitur essentialiter per ordinem ad potentiam.

Tractatus secundus. De Signis.

§. I.

In quo proponuntur sententiae.

1 *N* hac difficultate prima sententia asserit omnia signa constitui essentialiter per ordinem ad potentiam, qui ordo in omnibus signis est rationis. Secunda sententia docet omnia signa dicere ordinem rationis ad potentiam, ceterum autem praedictum ordinem pertinere ad constitutivum signi, ut modum intrinsecum siue quo non potest intelligi essentialiter illius constituta ad modum quo obscuritas pertinet ad constitutivum fidei, & privatio ad constitutivum peccati sic discuntur. P. Et. Marcus de los Huertos Tertia sententia est Mag. Araujo lib. 3. Methaph. q. 2. ar. 2. dub. 2. Et Mag. Ioan. à S. Thoma q. 21. Logica ar. 3. Asserentium, signum formaliter constitui per ordinem, qui primario terminatur ad signum & secundario ad potentiam. Quarta sententia est aliorum negantium ordinem aliquem ad potentiam intrare aliquomodo.

in constitutivum signi.

§. II.

Resolvitur difficultas.

2 *P*ro cuius resolutione sit conclusio. Signum formaliter sumptum, non dicit essentialiter ordinem aliquem ad potentiam. **Hac conclusio est contra tres**

sententias iam relatas. Et probatur a priori. Signum formaliter, & essentialiter est obiectum intelligibile medium; & comparatur ad potentiam, ut obiectum illius; sed nullum obiectum, ut tale dicit essentialiter ordinem ad potentiam respectu cuius est obiectum; ergo signum formaliter sumptum, non dicit essentialiter ordinem ad potentiam, cuius est signum. Maior huius syllogismi constat ex definitione circa explicationem essentialiter signi in hoc tractatu, num. 4. Et minor probatur. Quia obiectum comparatur ad potentiam, ut mensura, & perfectio illius, & ipsa potentia comparatur ad obiectum, ut mensurabilis, & perfectibilis ab ipso; sed illa, quae inter se comparantur, ut mensura, & mensurabile, vel, ut perfectio, & perfectibile ita se habent, quod mensurabile, & perfectibile dicit essentialiter ordinem ad mensuram, & perfectionem, non tamen econtra mensuram, & perfectio dicit essentialiter ordinem ad mensurabile, & perfectibile; ergo nullum obiectum, ut tale, dicit essentialiter ordinem ad potentiam. Maior est terra, & minor communiter recipitur a Metaphysicis, & Logicis in praedicamento relationis, & optimè fundatur a Collegio Discreti Carmelitarum in Logica disputat. 14. quaestione 4. Pro nunc probatur duplici ratione desumpta ex Divo Thoma libro 5. Metaphysicae lectione 17. & quaestione septima de simplicitate Dei, articulo decimo. Prima sit; quia mensura nullam perfectionem accipit ex eo,

eo, quod terminet ordinem mensurabilem. sed potius perficitur mensurabile. At qui non est motus ordo inter illa extrema, inter quæ ad, est motus perfectio unius ab altero ut rectè probat Angelicus Præceptor in prædicta questione 7. de simplicitate articulo 10. Ergo licet mensurabile, quod perficitur à mensura, dicat ordinem ad illam, non tamen mensura. Quæ non perducitur à mensurabili, dicat ordinem ad illud. Secundum ratio sit: nam ita se habent mensura & mensurabile inter se, quod illud depēdet ab illa, & nō est e contra dependentia: ergo mensurabile dicit ordinem ad mensuram, & mensura non dicit ordinem ad mensurabile. Patet consequenter. Quia nō est ordo, nisi ubi est dependentia: ergo si mensura non depēdet à mensurabile, quamvis hoc depēdeat ab illa nō dicit ordinem ad mensurabile, quamvis hoc dicat ordinem ad illam.

9 Dices: hac ratione optinè probatur in obiecto, seu mensura nō esse ordinem aliquem realem ad potentiam, seu mensurabile, quod evidens est, & admissam cōmunitur: nō autem probatur, quod non sit ordo aliquis rationis in obiecto, seu mensura ad potentiam, seu mensurabile, imo dari prædictum ordinem rationis affirmat Schola omnium Doctorum.

Sed contra replicatur, & explicatur ratio posita: Quia etsi verum sit, quod in obiecto seu mensura sit ordo rationis ad potentiam, seu me-

surabile: tamen iste ordo rationis præsupponit essentiam obiecti adæquate constitutam in ratione essentiali obiecti: ergo temper remanet verum quod si signum est formaliter, & essentialiter obiectum, nō dicit in sua essentia ordinem aliquem ad potentiam. Probatur antecedens primo. Quia ordo ille rationis resultans in obiecto, correspondet ordini prædicamentali, qui resultat in potentia, si simul coexistant obiectum, & potentia, sed ordo prædicamentalis, resultans in potentia, præsupponit essentiam constitutam adæquate, cum potentia sit formaliter in secunda specie qualitatis: ergo ordo ille rationis etiam præsupponit essentiam obiecti adæquate constitutam; & sicut ordo prædicamentalis potentie tantum deservit, ut potentia referatur, ita ordo rationis obiecti tantum deservit, ut obiectum referatur ad potentiam.

Ad maiorem explicationem, & intelligentiam huius doctrinæ pono sequens exemplum: Nam obiectum scibile est essentialiter constitutum in ratione talis per suam intrinsecam intelligibilitatem, per quam constituitur, ut id, à quo scientia dependet, & specificatur, & scientia essentialiter constituitur per dependentiam realem ab obiecto scibili: & quando simul existant scientia, & scibile, resultat in scientia relatio realis prædicamentalis: & ex parte scibilis relatio rationis, quæ relationes resultantur,

Tractatus secundus. De signis.

non deserviūt, ut in suis rationibus formalibus essentialiter constituantur, sed ut se ad invicē referant; ergo pariter dicendum est de obiecto, & potentia, & consequenter ordo ille rationis præsupponit essentialiter obiecti adæquatē constitutam; & accidentaliter se habebit, nimirum ut referatur, ad potentiam, quam spec. fiat.

ro Ex his manet impugnatus Patet Haereticus asserens ordinem rationis ad potentiam intrare in constitutum signi, ut modum intrinsecum illius, sine quo intelligi nequit eius essentialiter constituta; & ergo rationem datam; nam ordo ille rationis non requiritur ad constitutionem signi, in quantum obiectum medium; ergo nullatenus essentialiter requiritur; antecedens, quo ad primā partē videtur certū, alias enim quodlibet obiectum ad sui constitutionem requireret, ut modum intrinsecum ordinem rationis ad potentiam, quod falsum est; & quo ad secundam partem probatur antecedens, quia sicut verū, & intelligibile constituitur essentialiter per suam intelligibilitatem intrinsecam, per quam est potens terminare potentiam, ita obiectum intelligibile medium sufficeret constituitur in ratione medij per suam intelligibilitatem mediam, id est, ordinatam ad aliud, sed ut obiectum sit intelligibile, nō requiritur essentialiter aliquis ordo rationis; ergo ut sit intelligibile medium, non exigitur aliquis or-

do rationis. Vergetur hoc amplius, nam bonum, quod est medium respectu voluntatis, non requirit ad sui constitutionem, aliquem ordinem rationis ad voluntatem, sed præcise per suam bonitatem intrinsecam, alteri, nempe boni ordinatam, constituitur essentialiter in ratione medij, ergo intelligibile, ut dicatur medium respectu intellectus; non postulat ordinē rationis ad intellectum, sed sufficientiam intrinsecam intelligibilitatis.

Non me latet aliquos Doctores sentire verum, seu intelligibile constitui per respectum quendam rationis transcendentalē correspondentem respectui transcendentali potentiae, sed hæc sententia iam communiter non recipitur, & aperte impugnatur à Magistro Arago, libro quarto Metaphysicæ, quæ est quæstio, articulo secundo, b. probat veritatem transcendentalem consistere in habitudine transcendentali reali conformitatis ad intellectum divinum; quem respicit, ut mensuram sui, et cum respectu intellectus nostri potius comparatur ipsa veritas transcendentalis, ut mensura, hinc est, quod potius intellectus ordinetur transcendentaliter ad illam, quam e contra. supposita ergo doctrina ita communi omni obiecto, de se de signum, quod essentialiter est obiectum; non diere in sua essentiali ordinem aliquem, siue realem, siue rationis ad potentiam; si vero contrarium supponatur, potest etiam

etiā facilius defendi contraria sententia afferens, signū dicere in sua essentia aliquē ordinē ad potentiam.

II Magister Araujo impugnatur facilius ex dictis, etenim, ut potētiē fiat representatio per signū, nō requiritur, quod ipsum dicat ordinē tantū secundario ad potētiā, sed sufficit, quod potentia ordinetur ad illud, ut obiectum medium, nā ex vi huius praeae manuducitur potētia ut alterius cognitionem, cū illud attingat ut medium, de cuius ratione est, esse ductivum potētiē quam terminat, ad alterius cognitionē: ergo ut salvetur quod potentia est id, cui fit representatio per signū, non requiritur, quod signū respiciat potētiā mediante aliquo ordine, sed sufficit, quod potētia ad illud ordinetur; ut ad obiectū mediū, ex vi cuius dicitur ad alterius cognitionē; quandoquidē idem est, quod potētia sit id, quod ducitur à signo in cognitionē signati, & quod sit id, cuius signū representat signatū. Et ex eisdem constat etiam contra Magist. Ioan. à 3. Thomā non requiri, quod relatio signi tantū terminetur ad potētiā, tanquā ad terminum cui, & constabit magis in solutione argumentorum sequentium.

quantum.

§. III.

Proponuntur argumenta contraria;
& dissolvuntur.

12 **A**rguitur primo contra nos-
tram conclusionē. Nam sig-

nū essentialiter diffinitur per potētiā, & signatum, est enim signum quod potētiā cognoscitiva aliud à se representat: ergo signū essentialiter, & ad potētiā, & ad signatū ordinatur. Antecedens est certū, & consequentia probatur. Quia signū si dicitur essentialiter ordinē ad signatū, eo quod diffinitur essentialiter per signatum: ergo si diffinitur essentialiter per potētiā, dicit ordinē essentialiter ad potētiā.

Ad hoc argumentū, quod est positivum inter Summulistas, respondet dupliciter, 1. concessio antecedēti; ergo consequentiā. Aliud enim est, quod diffinitur per potētiā, & aliud quod diffinitur per ordinē ad potētiā, & ad probationē dicitur signū dicere essentialiter ordinē ad signatū, quia diffinitur essentialiter per illud, tanquā per suā mensuram, cū signum mensuretur à signato; at diffinitur essentialiter per potētiā, tanquam per mensurātū ab ipso signo, atque adeo non dicit ordinem ad potētiā, sed tantum connexionem essentialē cū illa: exemplum est in omnipotētia Dei, quae respicit creaturas possibili, non per ordinem aliquem reā & transcendentē, vel positivā, nēque causalem: sed per connexionē necessariā cū illis, & similiter causa respicit effectū, & diffinitur per illum, ut cōstat ex 2. Philo. ibi dicitur: *Quod causa est id, ad quod aliquid sequitur.* id est, ad quam sequitur per verū causā effectus, & nihilominus causa rō dicit ordinem ad effectum, sed connexionem

Tractatus secundus De signis.

nem essentialem, seu necessarium cum effectu; similiter signum dicitur connexionem cum potentia, non autem ordinem ad potentiam, Et ratio omnium à priori est: quia ordo in suo cōceptu essentiali importat inferioritatem, & dependentiā in se, quæ ordinatur, quæ inferioritas, & dependentia non invenitur in objecto respectu potentia, aut in causa respectu effectus, vel in omni potentia respectu possibili, sed potius e contra res coarctatur, potest autem res superior, & independentes connecti essentialiter cum inferiori, & dependenti, propterea, quod eius natura talis est, ut ab ipsa altera dependeat.

13 Sed hæc solutio licet probabilis primo aspectu appareat, tamen non est expressè contra Divum Thomam, nam in prima parte, questione decima sexta, articulo primo in corpore docet, verum, quod est obiectum intellectus comparari per accidentia ad intellectum, à quo cognoscibile est, & per se comparati ad intellectum divinum, tanquam ad sui mensuram, cui confirmatur, sic enim ait Angelicus Preceptor: *Res autem intellecta ad intellectum aliquem potest habere ordinem, vel per se, vel per accidentia, per se quidem habet ordinem ad intellectum, à quo dependet secundum suum esse, per accidentia autem ad intellectum, à quo cognoscibilis est, iudicium autem de re non sumitur, secundum id, quod inest ei per accidentia, sed secundum id, quod inest ei per se, unde unaquæque*

res dicitur vera absolute secundum ordinem ad intellectum, à quo dependet. Et ad primam respondens Auctor. Divi Augustini, sic ait: *dicendum, quod Augustinus loquitur de veritate rei, & excludit à ratione huius veritatis comparisonem ad intellectum nostrum; nam id quod est per accidens ab unaqueque definitione excluditur.* Et quibus verbis clarè constat Divum Thomam sentire, quod verum est essentialiter constitutum a re, quæ comparatur ad intellectum, id cognoscibilem; & falsum est dicere ex una parte, quod signum formaliter, & esse tamen est obiectum verum, seu intelligibile, & ex altera parte, quod essentialiter connectitur cum potentia cognoscitiva variis, cum autem cum uno per accidens comparatur secundum, iuxta mentem D. Thomæ.

14 Quapropter relicta hæc solutio. Secundo respondeo ad argumentum, quod signum non comparatur essentialiter ad potentiam, nec mediante ordine, nec mediante nexu, seu habitudine aliqua essentiali signo; & tamen ponitur in diffinitione essentiali illius, non quia signum indigeat potentia, sed potius e converso, quia potentia indiget signo, & eius obiecto ad quod dicit ordinem; & est sensus diffinitionis signum est illud ad quod ordinatur potentia, ut ad obiectum medio quo cognoscit aliud, & quia hoc notissimum est ideo ponitur in diffinitione signi potentia.

Contra istam solutionem repli-

dicatur primo loquēdo specialiter de signo, quia signum essentialiter est medium inter potentiam, & signatū, dicit enim potentiam in cognitionē signatū, sed mediū, ut tale, dicit essentialiter ordinem ad extrema, vel saltem a quo est nexum, vel habitudinem. Et notandum ad extrema; ergo signum essentialiter dicit, vel ordinem ad potentiam, vel habitudinē aliquid ad illud, siue sit ordo, siue sit cōnexio; maior est, certa, & probatur modo: quia medium est quasi via unus extremi ad aliud, & hoc manifestē apparet in signo, quod est via, ut potentia trāseat ad signatum, sed via, ut talis, essentialiter dicit ordinem, vel habitudinem aliquam ad extrema, inter quos est via; ergo medium essentialiter dicit habitudinē ad extrema, siue hanc habitudinē dicatur ordo, siue cōnexio.

Secundā replicatur, quod quodammodo a signis respicitur duo fines alterum, ut qui, & alterum ut, cui, ad utrumque essentialiter ordinatur, & secundū interpretationem ad finem, cui, ratio est cuius, vel in ordine ad quem anima ordinatur; sed signū respicit signatū, ut finis qui, & potentiam, ut finem cui, ad ordinatur ad repræsentandum signatū, potentiam; ergo essentialiter ordinatur ad signatū, & ad potentiam; probatur maior, & explicatur in amore, quo, quis amat, scilicet si bene, tunc ille amor essentialiter ordinatur ad finem, scilicet cōsequendū, quod est finis, qui, & enī ad illū cui, scilicet cōsequitur; ergo amor ad utrumque essentialiter ordinatur, & cō-

sequenter signum respicit essentialiter signatū, quod est repræsentandum, & potentiam, cui sit repræsentatio.

Tertio explicatur, nā signū essentialiter est instrumentū intellectuale potestatis, sed omne instrumentū, ut tale, essentialiter subordinatur illi, cuius est instrumentū, ut constat in instrumentis naturalibus, & artificialibus; calor enim essentialiter subordinatur igni, cui deservit; ergo enī signum, quod est instrumentum intellectuale, subordinatur essentialiter potentiam, cui deservit.

15. Standū est igitur in solutione data, quā non enervat præcedentes replicæ: ad primā igitur respōdeo, quod medium participat perfectiōnē ab utroque extremo, & ab utroque, mediū, ut dicitur essentialiter ab utroque, & essentialiter ordinatur ad utrumque: ut mediū, quod cōparetur ad utrumque extremū, ut perfectiō, & mensura, & ad aliud, ut mensurā, & perfectiū ubi ille, ita se habet, ut ad istud essentialiter ordinatur; & non aliud, & cum signum cōparetur ad potentiam, ut mediū, quod est mensura, & perfectiō potentiam, ideo ad illā cōordinatur, sed potius hoc ad illud; & eadē ratio videtur ad negandum aliquē nexū, vel habitudinē essentialē signi ad potentiam. Et quod dicitur de medio, dici debet de vi.

Ad secundā replicā respōdeo potentiam nō esse verē, & propriē finem, cui, respectu signi, sed tantum, quo; admodum explicandi, & ratio est, quia in caso posito, ille amor non comparatur, & specificatur a fine, qui, &

Tractatus secundus. De Signis.

cui ceterum in nostro casu hoc non contingit, ut saepe saepius repetitum est. & consequenter non est potestiva verè, & propriè, hinc, *cui*, nec hoc modo explicetur eo quod est *signi* sit representatio.

Ad tertiā respondeo: signū non esse verè & propriè instrumentum: nā quod est propriè tale, perititur, & subordinatur causæ, cuius est instrumentum, ut constat in exemplo dicto de calore. A signū dicitur instrumentū in propriè, & metaphorice, ratione huiusmodi, quam habet cū instrumentis rigorosis, in hoc quod licet causa principalis attingat effectum medio instrumento, ita potentia attingat signatum medio signo, & cū potentia attingat signatum per hoc, quod perficitur a signo, & mensuretur ab illo, ut a nobis dicto medio, hinc fit, quod signū ordinetur essentialiter ad potentiam, sed tantū ex nostro modo cognoscēti.

16 Secundū principaliter arguitur: nā ordo constitutus essentialiter signū, terminatur ad signatū: ad signatū cōnectitur essentialiter cū potentia: ergo ordo signi ad signatū, etiam terminatur ad potentiam. Maior est certa, & minor estā conceditur a defensoribus primæ solutionis datur primo argumēto, et enim si signum, eo quod est perfectio potentie cōnectitur essentialiter cū potentia, etiam signatum debet essentialiter connecti cū potentia, cū sit etiā perfectio illius. Et consequētia probatur: Quia quādo aliquis ordo terminatur ad aliquā rē, debet terminari

saltem secundario, & in obliquo ad id, cū quo cōnectitur talis res: ergo si signatū cōnectitur essentialiter cū potentia, ordo, qui terminatur essentialiter ad signatū, debet saltem secundario, & in obliquo terminari ad potentiam, cū qua cōnectitur essentialiter signatū. Antecedēs probatur: quæ est exēpio; Nam implica quod cognitio aliqua terminetur ad omnī potentiam, & nō terminetur ad creaturas possibiles, saltem secundario, & ideo dicitur cōmualiter à Theologo quod verbū procedit ex cogitatione possibilibus, quæ procedit ex cognitione omnipotentis, quæ habet cōnexionē cū possibilibus; ergo multo magis implicabitur, quod aliquis ordo essentialiter terminetur ad aliquā rē, & nō terminetur saltem secundario ad id cū quo essentialiter cōnectitur talis res. Antecedēs admittitur ab omnibus Thomistis, 1. p. q. 34. tractatibus de Persona Verbi. Et cū secundaria probatur: quia cognitio est magis præcursiva, quā ordo aliquis terminis; ergo si cognitio nō valet præcedere unū ab alio essentialiter cōnexo, multo minus poterit id præcedere ordo aliquis realis ita cōnexi nulli connexioni essentiali.

17 Explicatur, & cōfirmatur hoc dupliciter. Primo nā ordo essentialis signi terminatur ad signatū, in quatuor signatū, sed signatum, ut signatū nō potest intelligi sine cōnexionē cū potentia, ita ut in recto asseratur intelligibilitas cōnexa, & in obliquo terminatur cōnexionis, qui est potentia: ergo ordo illius signi nō potest

test

test intelligi terminari ad signatū; ut signatum, quia terminetur ad ipsum, ut connexum cum potentia, ita quod in recto terminetur ad intelligibilitatem conexam, & in obliquo ad terminum tali: connexioni, qui est potentia.

Secundō, & claritatis gratia sicuti est duplex obiectū, seu perfectio alterum obiectū medium, seu perfectio media, & alterū obiectū ultimū, seu perfectio ultimā: quod est dicere, alterum signum, & signatū alterum, ita ex parte potentie distinguimus duplicem rationē, seu virtualitatem, alteram secundū quam potentia est perfectibilis per signū seu obiectum medium, & altera secundū quam sit perfectibilis per signatum, quod est obiectum ultimū. Quā distinctione supposita, sic formatur ratio: nā optime salvari potest quod signum sit obiectum mediū, & quod ex una parte nō dicat ordinem ad potentiam, seu connexionē cum illa, in quantum ipsa potentia est perfectibilis per signum, & quod ex alia parte dicat ordinē ad potentiam, ut perfectibilem per signatū, eo quod dicat ordinem ad signatū quod essentialiter connectitur, cū potentia, ut perfectibili per ipsum; imo hoc videtur esse dicendū attendē natura obiecti mediij, ut medium est; ergo salva ratione posita in nostra conclusione, & cōformius ad naturam signi, discurremus dicentes, quod signum connectitur essentialiter cum potentia, ut perfectibili per ipsum, & quod dicat ordinē saltem

secundario, & in obliquo ad potentiam, ut perfectibilem per signatum.

18 Ad hoc argumentum cū hac duplici confirmatione, quod habet aliquam vim supposita prima solutione data primo argumento, à nobis impugnatā, sicut non debeamus satisfacere, eo quod nos dicimus, quod nec signum, nec signatum habet nexum aliquem essentialē cū potentia: amem, quia illa solutio, ut probabilis ab aliquibus defenditur idcirco illa supposita sic discutimus; & quidem si admitteretur in intellectu illa duplex virtualitas saltem ratione distincta, nempe, ut perfectibilis à signo, & à signato, haberet vim argumenti, & satis probabiliter posset defendi sententia inducta ex vi illius, ut ego aliquādo defēsiavi: quapropter admittenda nō est talis distinctio, & moveor hac ratione: Nā perfectio obiectiva mediā, ut est obiectum medium, seu signū, est talis natura, ut essentialiter ordinetur ad perfectionem ultimā, seu ad obiectum ultimum quāle est signū: ergo eadem indivisibilis omnis virtualitas potentie, quæ perfectibilis est per perfectionē mediā, seu per obiectum mediū, quod est signum, potest essentialiter perfici per perfectionē ultimā, seu obiectū ultimū, quod est signatum. Antecedens est certū & consequentia probatur. Quia tale est perfectibile, qualis est perfectio à quāmesuratur, & p̄c̄ficatur; ergo si perfectio essentialiter ordinatur ad aliud, etiam ipsum perfectibile

Tractatus secundus. De signis.

essentialiter ordinatur ad illud, media ipsa perfectione; atque adeo signum, ita perficiet potentiam secundum illam virtualitatem, ut hæc virtualitas remaneat, quasi spectans aliam perfectionem, eo quod est perfecta non ultimo per perfectionem mediam essentialiter respicientem perfectionem ultimam, ex qua clarè constat, quod eadem indivisibilis omnino virtualitas sit perfectibilis per signum, & signatū, atque adeo, quod potentia dicat ordinem ad signum, & mediante illo ad signatum, & consequenter signatum connectitur essentialiter cum signo, & mediante signo connectitur cum potentia, & hæc est natura obiecti ultimi & medij. Quadoctina supposita, ad argumentū concessa maiori, & minori, negatur consequentia, ad eius probationem distinguitur antecedens, quando aliquis ordo terminatur essentialiter ad aliquam rem debet terminari essentialiter ad id; cum quo talis res connectitur essentialiter: si res illa connectitur essentialiter media ipsa re, quæ ordinatur neque antecedens, si ex alio capite connectatur concedo antecedens, cum igitur signatum connectatur cum potentia mediante signo, sit consequens non requiri, quod signum ordinatur ad potentiam, sed quod connectatur cum illa, & illo mediante signatū connectatur cum potentia; at omnipotentia non connectitur essentialiter cum possibilibus, media cognitione terminata ad ipsam, sed per se ipsam, & idcirco cognitio termina-

ta ad omnipotentiam non potest non terminari, saltem in obliquo ad possibile. Sicut si cognitio aliqua autuget signatum, debet saltem in obliquo terminari ad signū, & ad potentiam, cum quibus essentialiter connectitur.

Ad primam confirmationem confirmatur iam, quod sufficit ad hoc quod signum terminetur ad signatum, ut signatum, quod ipsum signum connectatur cum potentia, & eo mediante signatum. Ad secundam etiam patet, quo modo non sit distinguenda illa duplex virtualitas potentie, in quo fundabatur tota vis illius.

19 Tercio principaliter argumetur; nam signum formaliter, & essentialiter est genus vices signati, substituiturque pro illo determinate ut potentia reddat præsens illud: sed illud quod formaliter gerit vices alicuius, & substituit pro illo in ordine ad aliquem finem determinatum, non solum debet respicere id, pro quo substituit, & cuius vices gerit, sed etiā id, propter quod, & in ordine ad quod substituit: ergo signum non tantum respicit signatum, cuius vices gerit, & pro quo substituit, sed etiam ipsam potentiam, propter quā, & in ordine ad quam substituit: maior supponitur, & minor constat etiam, quia determinatio alicuius substituentis, & vices gerentis præcipue desumitur ex fine determinato propter quod substituit pro alio, & gerit vices illius: ergo utrumque necesse respicit, & illud pro quo, & propter quod sub-

stituit, & consequenter signū, quod substituit pro signato, propter potentiam, utrumque respiciet, ita ut signatum in recto, & potentiam in obliquo respiciat.

Confirmatur hoc; quia signum respicit signatum non sub alia ratione, nisi quatenus signatum est representabile, seu manifestabile potentiae: ergo implicat, quod signum terminetur ad signatum, sub hac consideratione manifestabilis potentiae, & quod saltem in obliquo non terminetur ad potentiam: antecedens est certum, & consequentia probatur duobus exemplis, primū est in religione, quae respicit tanquā obiectum formale, cultum Deo exhibendum. & hac ratione respicit in recto ipsum cultum, & in obliquo ipsum Deum, tanquam id, cui exhibetur cultus. Secundum est in amicitia; quae terminata ad bonum, quod volo amico, ita ut respiciat bonum non absolute, sed ut est referibile amico, & idcirco respicit bonum in recto, & in obliquo amicum, cui valet tale bonum: ergo eodem pacto si signum respicit signatum, ut manifestabile potentiae, necessarium est, quod saltem in obliquo respiciat potentiam, cui manifestabile est signatum, quod respicitur in recto.

30 Ad hoc argumentum, quo convincitur Magister Sancto Thomas, ut asserat signum essentialiter respicere signatum in recto, & potentiam in obliquo, facilis est solutio ex dictis a nobis in hac confe-

rentia num. 15. Respondendo si autem si obiectioni. Etenim signum gerit vires signati; substituitque pro illa respectu potentiae, tanquam obiectum ipsius potentiae, & consequenter se habet, ut perfectio, & mensura illius, & idcirco ad illam non ordinetur, nec proprie dicenda est potentia finis cui, respectu signi; sed tantum secundum modum dicendi; si autem substituens sit propter aliquid, quod verē sit finis, & à quo accipiat perfectionem, tunc necessario illud respicit, & cum hoc in praesenti non contingat, sed potius e contra potentia perficiatur à substituente, tanquam ab obiecto, sit consequens, quod non ordinetur tale substituens ad potentiam, sed hac ad illud. Et quidem, ut penitus tollatur aequivocatio argumenti, considerandum est id, quod sapientissime dictum est, nempe quod tota substitutio signi respectu potentiae, est exercendo manus obiecti, & consequenter cum omnimoda independentia respectu potentiae.

Ad confirmationem respondeo concessio antecedenti, negando consequentiam: ad cuius probationem dico esse maximum discrimen inter praedicta exempla, & signum: nam hoc in tantum respicit signatum manifestabile potentiae, in quantum terminat potentiam perficiendo illam, ut obiectum illius, ut attingant signatum illique manifestetur: ceterum in exemplis adductis religio respicit Deum, cui exhibetur cultus, saltem, ut obiectum cui,

à quo

Tractatus secundus. De signis.

à quo accipit perfectionem, & similiter amicitia respicit amicum, ut obiectum cui vult bonum; atque adeo necessarium est, quod coniunctio saltem in obliquo respiciat Deum, & amicitia amicum, oppositum autem coniunctio in signo, quod est obiectum formaliter respectu potentiae, & sub hac ratione intendit manifestare illud suum signatum. Alia argumenta poterant huc adduci, ut magis expli-

caretur, quare inter mensuram, & mensurabile, non datur mutua relatio, ita ut ex parte utriusque extremi esset relatio realis; sed de hoc agitur ex professo in Logica in prædicamento relationis. In præenti autem doctrina à nobis tradita, tanquam certa supponenda est, & evidendum:

an rectè ad nostrum propositum applicetur,

CONFERENTIA II.

An signum constitutur essentialiter per ordinem transcendentalium, vel prædicamentalem ad signatum.

§. I.

Proponitur status controversiæ, & referuntur sententia.

21 **V**idimus iam signum essentialiter non dicere ordinem ad potentiam, sed ad signatum, nunc restat examinandum an ordo iste constitutivus signi sit prædicamentalis, vel transcendentalis; quod solet proponi sub alijs terminis, nempe, an signum sit aliquid absolutum, vel relativum. Ad cuius intelligentiam adverto primo differentiam, quam methaphysici in prædicamento relationis assignant inter relationem prædicamentalem, & transcendentalem; illa enim est respectus quidam accidentalis superadditus entitati rei, respiciens

aliquid actu existens, ut purè terminum, ita ut nullū aliud magis exerceat præter terminare, sicut & relatio nihil aliud præstat nisi respicere, seu referre, & idcirco dicitur purus respectus; hæc autem est ipsa entitas rei, et dependens, & subordinata alteri, sive existenti, sive non existenti, dum tamē respectu illius exerceat aliquam causalitatem, ratione cuius sit dependens in re transcendentaliter ordinata. Exemplum utriusque est in creatura, in qua invenitur dependentia à Deo illius causa, quæ dependentia est relatio transcendentalis, & non est aliquid superadditum realiter ipsi entitati creaturæ; & super hanc dependentiam fundatur relatio prædicamentalis, quæ est respectus quidam superadditus entitati creaturæ, quo respicit Deum,

ut purè terminum, & non ut causam sui.

22. Secundò nota, quod per hoc nomen, signum, duplex relatio ad signatum significatur, altera transcendentalis, & prædicamentalis altera, & utraque reperitur in quolibet signo, v.g. in imagine Imperatoris, quæ essentialiter dependet ab Imperatore, ut à sui prototypo, quæ dependentia dicitur relatio transcendentalis, item si Imperator actu existat, resultat in ipsa quidam respectus quo refertur ad Imperatorem, ut ad purè terminum, & ille respectus vocatur relatio prædicamentalis specialiter spectans ad prædicamentum relationis. Quibus notatis in præsentī conferentia in dubium revocatur signum formale, & essentialiter in ratione signi constituitur per ordinem transcendentalem, an per prædicamentalem ad signatum.

23. In qua difficultate Magister Araujo, & Magister S. Thomas, in Logica, q. 22. art. 1. & Maestros existimant signum non intelligi formaliter, & essentialiter constitutum, quoque adveniat relatio prædicamentalis, quæ fundatur supra ordinem transcendentalem signi ad signatum. Plures alij moderni ex Thomistis iudicant constitui per transcendentalem ordinem, & accidentaliter advenire relationē prædicamentalem. Et sane meo videri magis de nomine, quam de re est difficultas, ut ex dicendis constabit. Vbi etiam advertē, quod in præsentī pro eodem

sumitur relatio prædicamentalis, & relatio, quæ vocari solet secundum essentiam; prout se extendit tam ad relationes reales, quam rationis, quæ sunt purè respectus, etiam si in prædicamento relationis non collocantur, in quo tantum relationes reales ponuntur.

§. II.

Eligitur probabilior sententia, & probatur.

24. PRO resolutione veritatis sit conclusio. Signum constituitur essentialiter per ordinem transcendentalem ad signatum, & prædicamentalis relatio accidentaliter advenit signo iam constituto in sua essentia. Hæc conclusio communiter admittitur à modernis, & probatur à priori ex nostro fundamento: nam signum formale, & essentialiter est medium ducitivum potentie in cognitionem alterius; sed præcisè per relationem transcendentalem, per quam dependet, & subordinatur alteri, nempe signato, constituitur in ratione medij ductivi potētie in cognitionem illius: ergo per relationem transcendentalem constituitur essentialiter in ratione signi. Maior constat ex dictis in principio huius tractatus, num. 4. & minor probatur: nam eo ipso, quod potentia cognoscat intrinsecam entitatem aliam, ut dependentem ab altero, illiq; transcendentaliter ordinatam, ducitur

Tractatus secundus. De Signis.

in cognitione mentalis rei, cuiuslibet ordinatio; et ex his causis, et ipso, quod loquitur cognoscere entitatem creaturæ, ut à Deo dependentem, ducitur in cognitionem ipsius Dei, & eodem pacto cognita entitate imaginis, et dependente a suo prototypo, statim ducitur potentia in cognitionem huius. Et ratio à priori est: nam implicat, quod cognoscatur ordo, seu dependentia quia cognoscatur terminus formalis speculans illam ordinem; & dependentiam: ergo præcisè per relationem transcendentalē constituitur in ratione medijs ductivi potentia in cognitionem alterius. Et sanè si relatio predicamentalis advenit post transcendentalem, imò supra hanc illa fundatur, consequens est prædicamentalem accidentaliter advenire signo constituto essentialiter per transcendentalem;

25. Explico hoc sequenti exemplo: Scientia enim duplicem ordinem habere potest, alterum transcendentalem ad suum obiectum, ratione cuius dicitur ab illo dependere; illi, que subordinari, ut proprio speculativo, & ordo iste constituit scientiam essentialiter in sua formali ratione; alterum prædicamentalem resultantem, quando obiectum est existens, ut scientia referatur ad illud, qui ordo pariter respectus est, accidentaliter adveniens scientiæ. Item dicendum est in qualibet potentia, & habitu respectu suorum obiectorum, & eodem pacto asserimus de signo, quod per relationem trans-

cendentalem, per quam subordinatur suo signato, & per quam ab illo dependet, ut a suo speculativo, constituitur essentialiter in ratione signi, et accidentaliter advenit relatione prædicamentali, ut referatur ad signatum, quando actu est existens.

26. Secundo probatur conclusio argumento communi, quo magis declaratur præcedens ratio: nam imago Imperatoris, mortuo Imperatore, est signum formaliter, & essentialiter respectu Imperatoris; ac mortuo Imperatore non est relatio prædicamentalis ad illum; ergo signum formaliter, & essentialiter non constituitur per relationem prædicamentalem. Consequentia est evidens; alias daretur constitutum essentialiter sine constituere essentialiter, & minor est certitudo relationis prædicamentalis non resultat, nisi quando eius terminus actu existit; & minor probatur: quia etiam mortuo Imperatore illa imago est medium ductivum, & de facto ducit in cognitionem Imperatoris; sed nihil aliud desideratur ad rationem formalem signi, nisi ratio medijs ductivum; ergo illa imago, adhuc mortuo Imperatore, est signum formaliter.

27. Ad hanc rationem primo respondent, aliqui, quod tunc mortuo Imperatore, licet non sit relatio realis prædicamentalis, resultat tamen relatio rationis, qua refertur ad Imperatorem; ac dicunt hoc esse per accidens ex defectu alicuius extrinseci, per se autem petere relationem realem prædicamentalem: si-

et scientia per se, & ex meritis suis petit realem relationem prædicamentalem per accidens autem, ex deesse obiecti ad existens resultat relatio rationis, pariter igitur dicunt de signo.

28 Sed quis non videat hæc doctrinam destruere sententiam, quam defendunt prædicti auctores, quod ita ostenditur: nam formale constitutum alicuius rei, non potest variari, manente tali re in suo esse formali constituta, ut est lumen naturali notum, sed relatio realis prædicamentalis perijt, & variatur, & manet imago in ratione signi formaliter constituta: ergo relatio illa realis prædicamentalis non est id per quod imago constituitur formaliter in ratione signi. Evidens argumentum potest fieri de relatione rationis resultante, cum hæc non sit, quando adest relatio realis. Et arguetur hoc contra Patre Huentos defendentem sententiam, quam impugno; ipse enim libro primo summæ capite secundo, questione prima, articulo primo, in fine solutionis ad 1. ait: quod relatio realis prædicamentalis non convenit signo, ut essentia, aut propria passio, sed ut aliquid connaturaliter debitum ipsi proportioni signi. Ex quo dicitur sic discurre contra ipsum auctorem. Nam relatio illa realis prædicamentalis non convenit signo, ut essentia, vel, ut propria passio, & ideo potest à signo separari; ergo talis relatio non est constitutum essentiale signi. Ante eadem conceditur, imò asseritur

ab isto auctore; & consequentia probatur primo, quia illud, per quod aliqua res essentialiter constituitur, convenit illi; ut essentia illius; idem enim est essentia, & constitutum essentiale rei; ergo si relatio prædicamentalis non convenit signo, ut essentia, imò, ut in dicitis, neque ut propria passio, non constituitur essentialiter signum per relationem prædicamentalem. Secundò, quia illud quod petitur connaturaliter ab aliqua re, non dicitur constitutum essentiale illius, ut constat in exemplis adductis ab ipso Auctore, de virtute connaturaliter debita homini, quæ non constituit essentialiter hominem, & de relatione reali prædicamentali, quam per se, & ex meritis suis petit scientia, & nihilominus scientia non constituitur essentialiter per relationem prædicamentalem, cum essentialiter pertineat ad prædicamentum qualitatis. ergo si relatio prædicamentalis convenit signo, ut aliquid connaturaliter debitum, & petitum per se, & ex meritis suis; non constituit essentialiter signum in ratione signi. Et quidem hoc ita certum est mihi, ut existiment auctores solutionis, quæ impugno, tantum voluisse asserere, quod signum formaliter, & essentialiter fundat realem relationem prædicamentalem; si ad huc requirita, ut dicitur de scientia, & de alijs fundamentis relationum realium: & si hoc tantum

Tractatus secundus. De Signis.

defendunt, illis assentior, quamvis Hucios rigorosius videatur loqui ubi supra, articulo secundo, et constat ex eius conclusionibus, et probationibus illis, quibus manifeste intendit probare, signum essentialiter constitui per relationem realem prædicamentalem, sed quam falsum hoc sit, et in suis doctrina, quam in consequenter dictum, iam constat.

29. Secundò, Resp. Huc. ar. 2. citato, in quo ex professo tractat hanc difficultatem, quod mortuo Imperatore, et universali non existente signato, maneat signum fundamentaliter, non vero formaliter; & licet deat potestatem in cognitionem illius; ex hoc tamen ratum infertur, quod maneat fundamentum ad rationem formalem signi, quod est ducere, seu representare, & addit, quod quando diffinitur signum per hoc, quod est representare, seu ducere, diffinitur per suam fundamentum; nam frequentissimum est relationes per sua fundamenta diffinire, et multis exemplis ostendi potest, & ipse ostendit ibidem. Et eodem modo responderi Magistro Ioan. à S. Tho. macitatus n. 22.

30. Sed hæc solutio, meo videri, reducit difficultatem ad significationem huius nominis *Signum*. Nam certum est ut dicebam, quod per illud nomen utraque relatio significatur, & transcendentalis, ratione cuius dependet à signato, & illi subordinatur, et obiecto ultimo, atque adeo illud representat, & ducit in cognitionem illius; & prædicamen-

talibus, ratione cuius refertur formali-
liter ad suum signatum: At prædictus
Auctor docet absolute, signum non
manere formaliter, quia non manet
relatio prædicamentalis, qua refer-
tur formaliter, licet maneat transce-
dentalis, quia representat, & ducit
formaliter, & non potest alia ratio
huius adduci, nisi quia per hoc no-
men *Signum*, formaliter significatur
relatio prædicamentalis, & transce-
dentalis assentur, ut fundamētū; ergo
tota difficultas ad significationem,
nominalis reducitur. Sed ego aliter
in mea sententia discorro asserens;
quod per hoc nomen *Signum*, primo
per se, & formaliter significatur re-
latio transcendentalis, & quasi secun-
dario, & propter penuriam nominis
significatur relatio prædicamenta-
lis; quod ostendo ex patre sic for-
mata; nam hoc nomen sciatu pri-
mo per se, & formaliter significat
relationem transcendentalem depen-
dentem à suo obiecto, & subordina-
tionis ad illud; & similiter hæc no-
mina potentia, habitus, & actus pri-
mo, & formaliter significat relatio-
nem transcendentalem dependen-
tem, & subordinationis ad sua obiecta;
& idem est de omnibus nomi-
nibus significantibus relationes peten-
tiales ad rerum genus fundatas in
mensura, & mensurabili; & absolute
dicuntur, manere scientiam forma-
liter, potentiam formaliter haberi
formaliter, & actum formaliter, etiā
si non adsint relationes prædicame-
ntales, quæ confluant ad existentia
eorum terminorum; ergo similiter
hoc

hoc nomen, *signum*, quod significat relationem tertij generis, primo, per se, & formaliter significat relationem transcendentalem dependentiæ, & suordinationis ad suum signatum, & pariter dicitur manere signum formaliter etiam si non adfit relatio prædicamentalis, quæ confurgit ad existentiam signati.

31 Explico, & confirmo hoc nam iuxta doctrinam Divi Thomæ prima parte, quæstione decima tertia, articulo septimo ad primum sunt aliqua nomina, quæ primo, & per se significant ipsas relationes, ut sunt *Dominus, servus, pater, & filius*, alia sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur aliqua relationes; & quidem si hoc nomen *signum*, impositum est ad significandam ipsam relationem; non est dubium quin non intelligatur signum formaliter, nisi per relationem, sicut nec intelligitur formaliter *Dominus, servus, pater, & filius* ante relationem; at, ut fundari, tale nomen *signum*, est impositum ad significandam rem, quam consequitur relatio, sicut hæc nomina *scientia, potentia, & actus*, sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur relationes, ergo absolute dicendum est manere signum formaliter, adhuc non existente relatione prædicamentali. Et si addû: in illas dicens, quod illud, quod est formale ad representationem, & ad ductio- nem potentie, esse fundamentum ad relationem, & idcirco dicis, quod manet signum fundamentali-

ter. In contra est, nam eodem modo dicere poteris in exemplis adductis de scientia, potentia, habitu, & actu, quod licet maneat illud, quod est formale ad prædicta, hoc tamen est fundamentum ad relationes, quæ confurgunt; at hoc non dicitur in prædictis exemplis: ergo neque in nostro casu, & quidem si in illis eodem modo discutris, etiam ego te cum fateor in nostro casu similiter esse dicendum, & iam difficultas, ut notavi revocabitur ad significationem nominum, cum in re conveniamus.

9. III.

Proponuntur argumenta, & solvuntur.

32 **A**rguitur primo contra nostram resolutionem ex D. Thoma tertia parte, quæst. 63. articulo secundo ad tertium, ubi respondens argumento 3. quo intēdebat probare characterem esse in genere relationis, sic ait: *Ad tertium dicendum; quod relatio, quæ importatur in hoc nomine signum, oportet, quod super aliquid fundatur. Relatio autem huius signi, quod est character, non potest immediate fundari super essentiam animæ: quia sic conveniret omni animæ naturaliter, & ideo oportet aliquid poni in animæ, super quod fundatur talis relatio, & hoc est essentia characteris, unde non oportet, quod sit in genere relationis, sicut quidam putant. Hæc Divus Thomas. Ex quibus manifestè colligitur signum esse in ge-*

Tractatus secundus. De Signis.

nerē relationis. Nec potest gloriari de relatione transcendentali; ut aliqui explicant. Primum, quia docet relationem signi fundari in aliquo, & non posse immediate convenire animæ: relatio autem transcendentalis non fundatur necessario in aliquo, & potest immediate convenire. Secundum, quia argumentum quod D. Thomas solvit, non intendebat characterem esse relationem transcendentalem, quia hoc diffusitate caret, sed intendebat esse relationem prædicamentalem, quia est in genere signi, quod illi importat. Meas ergo expressa D. Thomas est, ait Pater Huertos, signū importare formaliter relationem prædicamentalem, & characterem non esse formaliter signum, sed solum fundamentaliter.

33 Ad hanc auctoritatem faciliter respondeo, concedens libenter, quod in hoc nomine *Signum*, importatur relatio realis prædicamentalis, sicut in hoc ordine *Scientia*, importatur relatio realis prædicamentalis ad seibile; & ratione huius relationis importatur pertinet signum formaliter ad genus relationis, sicut etiam ad idem pertinet scientia ratione similis, relationis importatur: cum hoc tamen comparatur, quod ante talem relationem importatam intelligatur signum formaliter constitutum per relationem transcendentelem dependentiæ, quam primum, & per se importat, seu significat hoc nomen *Signum*, ut dixi iam, & constat clarè in exemplo de scientia.

Imo ex hoc rectè concludit Divus Thomas solutionem sui argumenti, dicens, quod relatio huius signi, quod est character, fundatur supra essentiam ipsius characteris: atque adeo character non est formaliter in genere relationis importatur per hoc nomen *Signum*: non tamen inferri D. Thomas characterem non esse in genere signi, sed non esse in genere relationis importatur per hoc nomen *Signum*, in quo consistit æquivocatio arguentis. Ex quo colligitur, non esse contra nostram solutionem, quæ ibidem adduxit ponderas prædictam auctoritatem, cum non sequamur illam glossam.

34 Arguitur secundum ex P. Huertos: nam esse signatum formaliter provenit à relatione prædicamentali, ergo esse signū formaliter provenit à relatione prædicamentali. Patet consequentia: quia relatio illa signari debet habere, ut terminus, aliam relationem prædicamentalem in extremo, ad quod refertur, quod est signum. Et antecedens probatur: quia esse signatum formaliter est sola denominatio extrinseca, quæ nihil reale ponit, sed aliquid rationis, sed hoc ens rationis non potest esse, nisi relatio: ergo esse signatum formaliter provenit à relatione prædicamentali.

35 Ad hoc argumentum respondeo, negando antecedens: ad cuius probationem nego antecedens. Etenim esse signatum est intrinseca denominatio, proveniens ab intrinseca intelligibilitate obiecti, ratione

et ius est potens attingi à potentia ex vi alterius obiecti, quod illi subordinetur, & sicut dicebamus, quod signum constituitur formaliter essentialiter per intelligibilitatem mediam, quæ est illi intrinseca, ratione cuius dependet, & subordinatur signato, ita signatum constituitur in ratione formali signati per intrinsecam intelligibilitatē, ratione cuius constituitur, ut obiectum ultimum, à quo dependet, & cui subordinatur signum, quod est obiectum mediam: postea vero potest signatum extrinsecè denominari à signo, sicut scibile denominatur à scientia, quæ denominatio non est, formaliter loquendo, aliquid rationalis, sed aliquid reale extrinsecum, supra quod fundatur relatio rationis ad signum, quæ accidentaliter advenit signato, ut relatio rationis; quam habet scibile ad scientiam, accidentaliter advenit ipsi scibili.

36 Arguitur tertio ex eodē Patre Huertosi nam per illam intelligibilitatē transcendentaliter ordinatam constituitur signum tantum fundamentaliter: ergo formaliter debet constitui per advenientem relationem prædicamentalem. Probatur antecedens: quia intelligibilitas se habet in signis naturalibus, sicut impositio in signis ad placitum: sed per impositionem non constituitur formaliter signum ad placitum, sed tantum fundamentaliter: ergo signum naturale fundamentaliter solum constituitur per illam

intelligibilitatem. Maior supponitur à prædicto Authore, & probatur minore sic; quia signum ad placitum formaliter est secunda intentio: sed impositio est prima intentio, ergo per talem impositionem non constituitur formaliter signum ad placitum.

37 Ad hoc argumentum facilliter respondeo, negando antecedens: ad cuius probationem, & explicationem dico, quod si vera esset sententia aliquorum, afferentium, signum ad placitum constitui formaliter per extrinsecam denominationem provenientem ab impositione reali, tunc vera esset maior, scilicet, ita se habere intelligibilitatē realem in signo naturali, sicut se habet impositio passiva in signo ad placitum: at in hac sententia impositio formaliter se habet. Et etiam dicendum est, signum ad placitum non esse aliquid rationalis, nec primæ aut secundæ intentionis, sed esse aliquid extrinsecum; & tunc optima esset illa maior, sed neganda minor. Sed quia probabilius, & verius iudico, signum ad placitum constitui formaliter per aliquid rationalis, & per impositionem extrinsecè denominantem ponit fundamentum ad tale ens rationis; idcirco neganda est illa maior, quæ ab ipso Patre Huertosi non probatur: & dicendum est cum sententia aliorum Doctorum, quod sicut ad entitatem ipsam sequitur intelligibilitas, ita ad entitatem in esse physico dependentem

Tractatus secundus. De signis.

ab alio: sequitur intelligibiliter etiam
ab alio dependens, ut latè dicam
explicans distinctionem inter
signum effectum & rationem signi.
37. Arguitur quod impossibile est
signum placitum cum ratione
transcendens, & esse
transcendens quod in maiori constituitur
signum ad placitum cum intelligi-
bilitate transcendens ex natura rei, quia
formaliter constituitur signum ra-
tionale. An vero debeat respectus ra-
tionis transcendens, ut salvetur
signum ad placitum constitui for-
maliter per relationem transcendens.
talem, dicitur infra tractando an sig-
num ad placitum constituitur per
aliquid rationis, conferenti octava.

38. Arguitur quod ex eodem
Antihore: quia signum respectu signa-
tum præcedit sub ratione termini: er-
go recipit illud per relationem præ-
dicamentalem. Consequencia est le-
gissima ex differentia, quæ comuni-
tè assignatur inter relationem præ-
dicamentalem, & transcendentem,
nimirum, quod hæc non respicit aliud
sub ratione puri termini; illa verò
respicit aliud, ut pure terminum: Et
antececedens probatur, quia signatū
formaliter respectu signi non exer-
cet aliquam causalitatem: ergo res-
picitur à signo, ut pure terminans.

Ad hoc argumentum negatur an-
tececedens: ad cuius probationem etiam
nego antecedens: exercet enim sig-
natum respectu signi munus causæ
formalis extrinsecæ mensurantis, &
specificantis illud: sicut possibile res-
pectu scientiæ, & omne obiectum

respectu inæpotentiæ exercet
causalitatem. Antecedens non
purè terminans, & non est.

39. Arguitur quod ab eodem
Antihore: item ex illa intelligibilitate
reali, seu apprehensibilitate signi, ut
signi per illius terminis, & signi illi
quia relatio realis prædicamentalis:
sed hæc relatio non est alia à rela-
tio signi, ergo signum importat rela-
tionem prædicamentalem. Minor
enim ceteris quia illa relatio est relatio
representantis ad ad se formaliter,
& consequenter debet illè relatio
signi. Et maior probatur; quia ex cō-
mensuratione scientiæ cum obiecto
resultat relatio prædicamentalis:
ergo ex cōmensuratione signi cum
signato resultat relatio prædicame-
ntalis. Si autem concedas talem rela-
tionem resultare, non vero con-
stituere signum in ratione signi, licet
habeat idem nomen. Id contra in sur-
git arguens: quia relatio illa resul-
tans, & eius fundamentum habent
diversas naturas: ergo non possunt
habere idem nomen, nisi abutivè,
vel cum limitatione aliqua.

40. Et confirmat hoc dupliciter:
primò, quia relatio imaginis, & si-
militudinis est prædicamentalis: er-
go significatio, quæ est in imagine
est relatio prædicamentalis. Proba-
tur consequentia, quia sicut imago,
respicit imaginatum, ita, & signum
respicit signatū, & sicut nomen ima-
ginis impossibile est ad significandū
illum ordinem ad exemplar, ita no-
men signi impossibile est ad signifi-
candum ordinem ad signatum, nec
facile

facile ducimen assignabitur, quare
reimago constituitur per relationē
prædicamentalem, & non figuram.

Secundò idem confirmat: quia
alibi signum naturale, id est, in ali-
quo genere determinate, ut quod sit
determinata vel accidens determina-
tum, ut quod commune in
rebus, ut dicitur, de substantia, quia
antiqua substantia a secundum esse sig-
num, & quod accidens similiter,
de ratione signi, si ad invicem co-
veniant; & omnia diuina sunt
natura.

41 Ad hoc argumentum optimè
dicitur: est ibi, scilicet, eadem resultat
realem relationem prædicamenta-
lem in signo, sicut resultat in scien-
tia ad scibile existens; quod est ex-
emplum arguētis: ita sicut relatio resul-
tans in scientia non constituit essen-
tialiter illam, sed tantum illam re-
fert ad scibile; ita relatio resultat in
signo ad signatum existens; ita habet
respectu signi.

Ad replicam ibi factam dico in-
sistens in eodem exemplo, quod si-
cut non est inconueniens, quod non
sit speciale nomen ad significandā
relationem resultantem in scientia,
sed dicitur relatio scientiæ, ita non
est inconueniens in nostro caso non
esse speciale nomen ad significandā
relationem resultantē in signo, sed
ad summam dicatur relatio signi, &
hæc est sufficiens limitatio, vel dice-
tur relatio resultat in signo, vel im-
portata per signum, ut supra diceba-
mus. Neque est novum nomen fun-
damētum, vocari ipsas relationes fun-

datas, quod prouenit exposita no-
tatione. Ad primam confirmatio-
nem dico, ex dictis D. Thom. 1. p.
quest. 35. art. 1. & 2. & q. 93. art. 1.
quod si imago in sua ratione formali
tantum dicitur esse expressim ad alte-
rius similitudinem, & licet hoc sit
fundamentum proximum ad rela-
tionem prædicamentalem, non ta-
men est determinatè relatio prædica-
mentalis, & consequenter non red-
dimus disparitatem, in id est aptum
exemplum ad roborandam nostram
sententiam. Ad secundam confir-
mationem respondeo verū esse signum
secundum suam rationem formalem
non pertinere ad aliquod genus de-
terminatè, si per genus intelligatur
aliquod prædicamentum ex decem
assignatis ab Aristotele; & eodem
modo non esse determinatè substan-
tiam, vel accidens, sed determinatè
pertinere ad genus intelligibile, ut
dicebam in principio huius tracta-
tus, nu. 5. neque esse inconueniens
substantiam, & accidens in voce co-
venire in significatione, ut exprofe-
so dicam conferentia 9.

42 Arguitur sexad ad proban-
dum, quod signum non petat essen-
tialiter constructum per relationē tran-
scendentalem, seu per prædicamen-
talem; sed quod aliquando consti-
tuatur per unam, & aliquando per
aliam, dum modo salvetur, quod sit
medium ductivum. Nam de ratione
formali signi est esse medium duc-
tivum potentie in cognitionem al-
terius; sed hoc potest reperiri, tam-
in relatione transcendentali, quam

Tractatus secundus. De signis.

in prædicamentali: ergo non potest
essentially, quod sit relatio trans-
cendentalis. Maior est certa, & pro-
batur minor, & quantum ad primam
partem est certa, & à nobis probata
in nostra conclusione: quantum ve-
ro ad secundam probatur primò;
quia si cognoscatur una relatio præ-
dicamentalis ducit in cognitionem
alterius, ea vi enim paternitatis cog-
noscitur filiatio, imò implicet unam
cognoscere sine alia, cum fiat simul, &
natura, & cognitione: ergo relatio
prædicamentalis est medium duc-
tivum potentiam in alterius cognitio-
nem. Secundò, quia relatio prædi-
camentalis habet aliquam causam
per se, nimirum efficientem, à qua
per se dependet, & cui per se subor-
dinatur, ut proprius effectus suæ cau-
sæ per se, sed nihil aliud desideratur
ad rationem mediij ductivi in signo
rigorose sumpto; ergo relatio præ-
dicamentalis est medium ducti-
vum potentiam in cognitionem al-
terius.

43 Ad hoc argumentum negat-
ur minor; ad primam probationem
secundæ partis illius, dico eam re-
lationem ducere potentiam in cog-
nitionem alterius; sed hoc non fit ex
vi subordinationis, & dependentiæ,
quam habeat respectu illius, cum
inter relativa, nec sit subordinatio,
nec dependentia, quod requiritur
ad rationem formalem signi, ducit
autem in cognitionem illius prop-
ter connexionem essentialem, quam
habet cum illa, sicut etiam omni po-
tentia respectu creaturarum, & ta-

men non dicitur signum illarum.

Ad secundam probationem fa-
teor relationem prædicamentalem
esse propriè signum respectu causæ,
à qua per se dependet, & cui subor-
dinatur, at ipsa relatio prædicame-
ntalis transcendentaliter ordinatur
ad prædictam causam, & per talem
ordinem transcendentalem consti-
tuitur in ratione signi, sicut quilibet
alius effectus respectu suæ causæ; si
autem vera esset contraria sen-
tentia necessum erat, quod relataret
alia relatio prædicamentalis, ratio-
ne cuius referretur, ut signum ad ip-
sam causam, ut signatum, quod fal-
sum est, & à nobis negatur.

44 Utinam arguitur ex Magist.
Ioan. à S. Thoma: nam ratio signi
non solum consistit in hoc, quod
est repræsentare, seu manifestare
aliud à se, sed in tali modo manifes-
tandi, quod est repræsentare aliud,
tanquam inferiori modo ad illud,
ut minus principale ad magis prin-
cipale, ut mensuratum ad suam men-
suram, ut substitutum, & ut vices ge-
rens ad id pro quo substituitur, &
cuius vices gerit; sed relatio mensu-
rati ad mensuram, & substituentis
ad suum principale, est relatio præ-
dicamentalis: ergo relatio constitu-
tiva signi prædicamentalis est. Mi-
nor est certa: nam relatio mensura-
ri ad mensuram, est relatio tertij ge-
neris in prædicamento relationis,
ut est constans doctrina. Et maior
probatur, quia relatio signi, in quan-
tum signum directè respicit sig-
natum, ut principale cognoscendū,
ad

ad quod ducit potentiam; ad hoc enim deservit signum, ut sit me-
dium; substituens loco signati,
quod intendit manifestare poten-
tiam, eo quod res per se ipsam non
innotescit, sed per tale medium;
vnde si res per se ipsam manifesta-
tur, cessat ratio, & officium signi:
ergo signum est respiciens signatum,
ut subrogatum vice ipsius, & aliquid
deserviens, & ministrans sibi, & me-
suratum per ipsum.

45 Si autem dicat, quod ad hoc
sufficit relatio transcendentalis ra-
tionis cuius manifestat signatum. In-
contra est: nam licet prædicta rela-
tio transcendentalis requiratur, nõ
tamen est sufficiens: quod ostendi-
tur sequenti exemplo. Nam licet
filius sit effectus patris, & sub hac ra-
tione ipsum transcendentaliter res-
piciat, tamen in ratione filij, ut di-
cit similitudinem alteri in ratione
processionis, non dicit relationem
transcendentalem, sed prædicame-
ntalem: ergo similiter licet signum,
in ratione manifestativi: & repræ-
sentativi, transcendentaliter res-
piciat signatum; tamen ut dicit ratio-
nem mensurari, & substitui signati
& quasi ministrans ipsi, ac princi-
pali, respicit ipsum relatione prædi-
camentali, seu secundum esse.

56 Ad hoc argumentum confu-
tat ex dictis à nobis in probatione
conclusionis, quapropter rectè dic-
tum est, quod ut signum intelligen-
tur mensuratum à signato, & illius
vices gerens; & ut minus principa-
le, respice principalis, ut subroga-

tum substitutum, &c. sufficiens re-
latio transcendentalis, quæ essentiali-
ter dependet à signato: constat hoc
exemplis suprapositis: nam scien-
tis, potentia & actus, se habent, ut
quid mensuratum respectu obiecti;
quod est mensura, & ex hoc non in-
fertur, quod constituantur per rela-
tionem prædicamentalem, licet in-
feratur, quod hæc in illis fundetur,
si adsint cetera requisita. Et magis
ad nostrum propositum addo, quod
species intelligibilis essentialiter est
vices gerens, est quid substitutum,
subrogatum ministrans, & deserv-
iens loco obiecti, quod repræsentat,
& ad hoc minus à natura est institu-
ta; & nihilominus non constituitur,
formaliter, & essentialiter per rela-
tionem prædicamentalem, nec obici-
potest, quod, si non intelligatur rela-
tio prædicamentalis non intelligen-
tur species, ut vices gerens substitu-
ta, & subrogata loco obiecti, ut mi-
nistrans, & deserviens pro ipso: eo-
dem pacto dicendum est de signo,
quod erit vices gerens signati, sub-
stitutum, & subrogatum pro ipso.
etiam si nõ intelligatur relatio præ-
dicamentalis. Quod adhuc magis
apparere in specie expressa, seu cõ-
ceptu, qui est signum formale, ut di-
cetur infra. Ad impugnationem præ-
cedentem constat esse magnum dis-
crimen; nam ut dicebamus, hæc om-
nia Pater, & Filius, &c. sunt imposs-
sibilia ad significandam ipsam relatio-
nem, non autem hoc nõ men signati.
Videantur, pater diximus in hac cõ-
ferentia num. 32.

CONFERENTIA VI.

Utrum ratio signi in communi abstrahat ab entitate reali, & rationis.

§. I.

Explicatur difficultas.

47 **V**T Clarius, & consequenter loquamur, advenit, quod cum ratio formalissima signi sit ratio obiecti intelligibilis, in sua formali ratione non differt, nec dicitur esse reali, vel rationis, quia differentia ista, seu modi determinat formaliter genus entis, & quidquid ad aliud formaliter pertinet. Ceterum quoniam genus entis propter suam universality transcendentalem clauditur saltem materialiter in qualibet ratione, etiam non inferiori formaliter ad illud, sit consequens includi in genere intelligibilis, atque adeo in presenti investigatur, an ratio entis, quae materialiter includitur in ratione signi, quae est ratio intelligibilis medij, iuxta superiora dicta, sit determinatè reali, vel rationis, an vero abstrahat; & in hoc sensu debet intelligi difficultates sequentium conferentiarum circa rationis entis imbibitam in signo naturali, & ad placitum.

§. II.

Resolvitur difficultas.

48 **P**RO huius autem difficultatis resolutione, sit conclusio. Ratio signi in communi abstrahit ab entitate reali, & rationis, hoc est dicere: ratio signi potest inveniri in entitate reali, vel rationis. Hæc conclusio breviter probatur; quia ratio signi est ratio obiecti medij ductiva in altius cognitionem, sed hæc ratio potest inveniri, tam in entitate reali, quàm rationis, ergo ratio signi abstrahit ab entitate reali, & rationis. Maior constat ex dictis. Ex minor probatur. Tū quia tūc dicitur aliquid obiectū medij, quādo alteri subordinatur, & ab altero dependet, sed ratio realis, quæ est ratio rationis, habet subordinationem, & dependentiam à suis causis, à quibus participat suū esse: ergo ratio signi potest inveniri in entitate reali, & rationis. Tū etiā, quia, ut ex dictis in conferentia 4. constabit, signa naturalia multa sunt entia realia, & aliqua entia rationis; & signa ad placitū sunt entia rationis, ut dicitur infra, & quamvis sit extrinseca reali denominationi, tamē inter naturalia, aliqua sunt entia rationis, ergo ratio signi in communi non potest determinatè fundari in entitate reali, vel rationis, sed abstrahit ab utraque.

49 Contra nostram conclusio-
nē est unicum argumentum : Qua
signum in communi est prædicatū
inferius ad ens; ergo debet esse de
terminatè aliquod reale, vel deter-
minatè aliquod rationis. Antecedēs
est certum, quandoquidem illud est
superius, à quo non valet substiten-
di consequentia. Et in præsentī nō
valet hæc consequentia: Est ens, er-
go signum; bene autem e contra est
signum, ergo ens. Et consequentia
probat: Quia ens adæquatè divi-
ditur in ens reale, & rationis: sed
quod est inferius ad aliquod divi-
dendum debet contineri determinatè in ali-
quo membro dividendi in divisione
adæquata: ergo si signū est inferius
ad ens, debet contineri determina-
tè sub ente reali, vel rationis, quæ
sunt membra adæquatè dividendi
ens. Maior est certa, & probatur mi-
nor: Quia una ex conditionibus bo-
næ divisionis est, quod membra di-
videndi exhaustiant totam confu-
sionem divisi, id est, quod nihil cō-
tineatur sub diviso, quod non con-
tineatur in membris dividendis,
in quo fundatur ille locus arguēdi
à diviso, cum negatione vnius mē-
bri dividēdis, ad aliud affirmativē,
est animal, & non rationale, ergo
rationale. Sed quod est inferius ad
divisum non potest contineri sub
utroque membro: ergo debet con-
tineri determinate sub aliquo. Et
urgetur hoc: Quia iuxta prædictam
legem arguendi admissam ab om-
nibus Summuntistis, erit hæc conse-
quentia: Signum in communi est

ens, nō ens reale, ergo ens rationis.
Vel sic: Et nō ens rationis, ergo ens
reale, vel debet fateri, quod in præ-
sentī non potest exerceri talis lo-
cus arguendi, quod absq; fundamē-
to dicatur, cum in qualibet alia di-
visione exerceatur in auctem, hic enī
exercetur, clarè constabit per bonā
consequentiam, signum in commu-
ni debere esse determinatè reale,
vel rationis.

50 Ad hoc argumentū, concessio
fō antecedenti intellecto de signo
pro materiali, seu substracto, iuxta
iam dicta in principio conferentia
huius, negatur consequentia. Ad co-
ius probationem, concessa maiori,
negatur minor, & instatur pluribus
exemplis. Tum, quia scibile est præ-
dicatum inferius ad ens, & tamen,
nec determinatè est ens reale, aut
determinatè est ens rationis: cum
datur scibile reale, & scibile ratio-
nis, quod in nostra sententia est ob-
iectum Logicæ, & ut in communi
sententia exemplificetur, scibile est
inferius ad ens, quod adæquatè di-
viditur per substantiam, & accidēs,
& nihilominus non est determina-
tè substantia, vel determinatè acci-
dēs. Tum, ut cum Summuntistis lo-
quar, modus sciendi est inferior ad
orationem quæ dividitur per perfe-
ctam, & imperfectam, & tamen mo-
dus sciendi, in communi abstrahit
ab oratione perfectæ, & imperfectæ,
cum diffinitio, & diffinitio oratio-
nes imperfectæ, & argumentatio sit
oratio perfectæ. Tum denique, quia
vivens, intelligens, sapiens, iustus, &

Tractatus secundus. De signis.

prædicata, quæ in Deo forma-
li terperiuntur, sunt inferiora ad
ens, quod dividitur adæquatè, in
creatum, & increatum, & tamen
illa prædicata non continètur de-
terminatè sub aliquo membro di-
visionis illius, licet adæquata sit.
Ecce quomodo falsa est illa minor.
Ad eius probationem fateor opti-
mam esse prædictam conditionem
bonæ divisionis; & sic concedo ma-
iorem, & distinguo minorem; quod
est inferius ad divisum non potest
contineri sub utroque membro, si
consideretur secundum omnè eius
rationem nego minorem; si conside-
retur secundum aliquam eius ratio-
nem concedo minorem; & in præ-
fenti sufficit, quod signum secundum
vnam rationem, secundum quam
continet signa realia determinatè
sit sub vno membro, scilicet sub ente
reali, & secundum aliam rationem,
quæ continet signa rationis, nõ sub-
terfagiat alterum membrum, nem-
pe ens rationis, & hoc modo suffi-
cientissimè exhauritur tota consi-
deratio divisi.

Ad confirmationem dico illum
locum arguendi posse exerceri in
præfenti determinando aliquod sig-
num in singulari, v.g. si dicas, hoc est
signum, determinando aliquod in
particulari, & rursus arguas, & non
est ens reale; ergo est ens rationis; &
tunc nullum erit in particulari, quod
determinatè non sit ens reale, vel
rationis, non autem potest exerceri
prædictus locus arguendi in ratione
communi signi, quia hæc utramque

rationem includit, quo modo est ne-
cessarium arguere in omnibus In-
stantiis supra adductis. Et sic potest
etiam responderi ad argumentum
dicendo, quod sufficit, quod quodli-
bet signum in singulari sit determi-
natè sub aliquo membro divisionis,
quod verissimum est, non autem re-
quiritur hoc in ratione illa in com-
muni concepta, quia prout sic in-
cludit duas rationes ex parte mate-
riales.

§1 Sed obijcies primò: nam ex
doctrina data, sequitur quod sig-
num, seu proprium materiale sig-
ni, sit ita superius sicut ipsum ens;
hoc non est dicendum; ergo falsa
est doctrina tradita. Minor est cer-
ta; & probatur sequens maior: quia
proprium materiale signi se exten-
dit ad entia realia, & rationis, ut
dictum est, sed ens non se extendit
ad plura; quam ad entia realia; &
rationis cum in hæc adæquatè divi-
datur; ergo proprium materiale sig-
ni est ita superius, sicut ens iuxta no-
stram doctrinam.

Secundò obijcies: nam si proprium
materiale signi abstraheret à reali
& rationis, ita vel secundum vnam ra-
tionem contineretur in vno mem-
bro, & secundum aliam in alio, sic-
ret, ut divideretur per reale, & ratio-
nis, sed non potest sic dividi; ergo
non sic abstrahit. Maior videtur cer-
ta, & probatur minor: quia membra
dividentia immediatè aliquam ra-
tionem superiorem, non possunt di-
videre rationem illi inferiorem, v.
g. corporeum, & incorporeum,
quæ

Conferentia 3. An sit determinabile reale.

32

quæ sunt membra dividendi sub-
stantiam prædicamenta enim non pos-
sunt dividere vivens, quæ est ratio
inferior; sed esse reale, & rationis,
sunt membra immediatè dividen-
di, ens, quod est omnium supremum;
ergo non possunt dividere propriū
materiale signi, quod est inferius
ad ipsum ens.

52 Ad primam objectionem fa-
cilit est solutio: quamvis enim pro-
prium materiale signi, quod est ens
in esse physico, vel quasi physico, al-
teri subordinatum, & ab illo depen-
dens, se extendat ad reale, & ratio-
nis; non tamen se extendit ad om-
ne ens reale, & omne ens rationis,
sicut ens communissimum, itaque
adeo non est ita superius sicut ens.
Ad secundam objectionem contes-
ta maiori, negatur minor, ad cuius
probationem distinguitur maior;

membra divisionis rationem super-
iorem, non possunt dividere ratio-
nem inferiorem sub eadem univer-
sali, ac dividuat rationem super-
iorem, concedo maiorem, sub
alia ratione particulari, & stricta
nego maiorem. Et hoc constat in
omnibus exemplis à nobis adduc-
tis, quod autem ibi adducitur de
corporeo, & incorporeo respectu
substantiæ habet hoc speciale, nem-
pe, quod non habeat aliam ratio-
nem magis strictam, quam possit di-
videre rationem aliam inferiorem,
secus autem est in nostro casu, cum
ens reale, & rationis secundum quod
fundantur dependentiam in esse physi-
co, vel quasi physico dividant pro-
prium materiale signi, & ratio-
nem communem entis divi-
dant in omni sua
latitudine, corporeo

CONFERENCE VI

*Utrum signum naturale sit aliquid reale, vel aliquid
rationis.*

33

mensuratur, quod est

Tractatus secundus. De signis.

§. I.

*Explicatur status questionis, & reser-
tuatur sententia.*

53. **C**um signum naturale sit illud iuxta communem diffinitionem: Quod ex natura sua aliquid aliud a se representa-
tas. Hoc est dicere, iuxta doctrinam a nobis positam quod ducit in alterius cognitionem, per intelligibilitatem sibi intrinsecam, & debitam ex sua natura: merito cum incipimus agere de illo, primo loco inquiremus, an hæc intelligibilitas fundetur in ente reali, vel in ente rationis. Et dico fundetur ad modum quo intelligibilitas, seu veritas, quæ est passio entis dicitur fundari supra ens eo, quod illud præsupponat, ut radicem.

In qua difficultate, Magister Euzebius, ex nostra familia relatus a Patre Hierro, tenet signum naturale esse aliquid rationis: patens signum constitui per proximam apprehensibilitatem in ordine ad potentiam, quæ est relatio rationis obiecti ad potentiam. At si intentia ista a nobis supra reiecta est, cum docuimus signum non constitui per ordinem, nec realem, nec rationis ad potentiam. Pater Hierro docet signum naturale esse aliquid reale in omnibus signis, existimans, ut vidimus supra, signum formaliter constitui per relationem prædicamentalem, quæ esse debet in omnibus affirmat. Ita dicitur.

currit, lib. 1. cap. 11. quæst. 1. ar. 1. & Magister Araujo, & Magister Sancto Thoma eandem sententiam defendunt.

54. Pro cuius resolutione sit prima conclusio. Dantur plura signa naturalia, quorum intelligibilitas media est aliquid reale, seu fundatur supra entitatem realem. Hæc conclusio est communis afferentibus signa naturalia constitui per relationem transcendentelem ad signatum. Et probatur a priori: nam ratio formalissima signi naturalis, est intelligibilitas media; id est, ad aliud ordinata, quæ oritur ex proprijs, & intrinsecis principijs illius, ad differentiationem signi ad placitum, cuius intelligibilitas illi provenit ab extrinseco, ut infra dicetur: sed plura entia realia habent prædictam intelligibilitatem mediam, illis intrinsecis, ortamque ex proprijs, & intrinsecis eorum principijs: ergo plura entia realia, sunt signa naturalia per intelligibilitatem realem. Maior est certa ex dictis a nobis, & probatur minor. Tum exemplis: nam creatura habet intelligibilitatem mediam, hoc est, ordinatam ad suam entitatem, & quilibet effectus realis habet similem intelligibilitatem ordinatam ad suam causam; a qua per se dependet, similiter imago Imperatoris, habet intelligibilitatem ordinatam ad suum prototypum, Imperatorem scilicet, quæ ratione prædicta omnia, quæ sunt entia realia dicuntur dare potentiam cognoscitivam in aliorum cognitionem. Tunc

entia rationis, quia intelligibilis est. quod ad entitatem, ita ut qualitas fuerit entitas, talis erit intelligibilis; sed plura entia realia habent entitatem dependētem in esse physico ab altero, & illi subordinata; ut constat in exemplis allatis; ergo habebunt etiam intelligibilitatem omnia ex eorum principijs, quia sit intelligibilitas media, hoc est ordinata ad aliud. Et quidem sicut ex principijs intrinsecis entis oritur veritas, seu intelligibilitas, ita ex principijs intrinsecis entis dependet in esse physico, oritur intelligibilitas media, id est, ad aliud ordinata, in cuius cognitionem sit deductiva, & cum dependeat in esse physico ab altero reperiantur in pluribus entibus realibus, sit et plurafunt entia realia inter signa naturalia.

55. Secunda conclusio. Plura signa naturalia sunt entia rationis. Hæc conclusio mihi certissima est ex dictis. Et sic probatur, quia plura entia rationis habent intelligibilitatem mediam ortam ex eorum intrinsecis principijs: sed hoc sufficit ad rationem signi naturalis, ergo plura signa naturalia sunt entia rationis. Minor conclusio quæ est certa, & probatur maior. Nam omne ens rationis habet dependētiā in esse physico (eo modo quo ens rationis dicitur habere esse physicum) à sua causa, & illi subordinatur, sicut omnis effectus dependet à sua causa, & illi subordinatur in esse physico; sed ad entitatem dependētiā, & subordinatā in esse physico, vel quasi physico, sequitur ex principijs intrinsecis, & relati propria passio intelli-

gibilis media, id est, alia potestatem in alterius cognitionem, ut dicitur in eandem realibus, ergo plura entia rationis habent intelligibilitatem mediam, quia constituitur in ratione obiecti, mediis ductivi ex natura sua, & ex eius intrinsecis principijs in alterius cognitionem, & cum nihil aliud desideret ad rationem sui naturalis, sit ut plura entia rationis, fiat signa naturalia, & de facto, cognitio entis rationis, potest intellectus de venire in cognitionem suæ causæ, eo modo, quo ens rationis dicitur habere causam.

56. Vbi advento, quod etiam si signa naturalia constitueretur per relationem prædicamentalem, ut existimant Doctores supra relati, debet Philosophari eū hac distinctione à nobis posita, ut sicut ad ens reale, quod habet intelligibilitatem, ad aliud ordinatam, sequitur relatio realis prædicamentalis, eo quod fundamentum proximum & terminus sunt aliquid reale, ita ad intelligibilitatem sequitur ad ens rationis, quæ ad aliud ordinatur, debet sequi altera relatio quasi prædicamentalis rationis, quæ sit purus respectus, ut fundamentum proximum illius sit aliquid rationis. Et iuxta doctrinam Magistri S. Thome, sicut ex eo quod effectus realis est dependens à sua causa, subrogatur loco illius, & gerit eius vices quasi substitutum, & minus principale, comparaturque et mensuratur ad suam mensuram; ita ens rationis, cum etiam à sua causa per se dependeat, capax est, ut loco illius subrogetur, & gerat vices illius, ut substitutum, & minus principale, & et mensuratur in

Tractatus secundus. De Signis.

respectu mensuræ, quod fit per relationem secundum esse, quæ sit relatio rationis; sicut in signo reali, est relatio realis secundum esse, & consequenter tenetur, ut distinctione à nobis assignata, & dicere quod sunt aliqua entia rationis, quæ sunt signa naturalia.

§. III.

Propositio, & solutio argumenti

ET Arguitur primò contra primam conclusionem ad probandum omnia signa naturalia constitui per aliquid rationis. Nam omnia signa comparantur ad potentiam per modum obiecti illius; sed obiectum dicit relationem rationis ad potentiam; ergo omnia signa dicunt relationem rationis ad potentiam. Maior videtur certa, eo quod signum obiecti est tantum moveat potentiam. Et minor probatur, quia obiectum comparatur ad potentiam, per modum mensuræ ad mensurabile, sed mensura tantum dicit relationem rationis ad mensurabile, & hoc dicat relationem realem ad illam; ergo obiectum dicit relationem rationis ad potentiam.

Ad hoc argumentum, quod difficile reputat Magister à Sancto Thoma respondet ipse; quod ratio obiecti præsupponit, & per accidens habet ad rationem formalem signi, cum hoc formaliter sit subiciens, & vires gerens obiecti, & consequenter principaliter respicit illud, ut manifestabile, & in obliquo respicit pote-

ntiæ, cui manifestatur. Sed hæc solutio manet impugnata ex dictis à nobis in principio huius tractatus, ubi explicuimus, & probauimus, signum formaliter, & essentialiter pertinere ad lineam obiecti. Etenim non alio modo substituit signum pro signato, & eius gerit vices respectu potentie, nisi se obijciendo potentie, & terminando actum illius, ut illo cogito, feratur potentia ad cognitionem signati, & totum hoc est munus obiecti; ergo signum formaliter, & essentialiter obiectum est. Et vi geo hoc in signum formaliter respiciunt potentiam, ut via, & ductivum potentie, ad id quod est, obiectum eius, & manifestabile ipsi sita fateatur Magister à Sancto Thoma) ut, vi via, & ductivum potentie formaliter exerceat munus obiecti, ergo etiam, ut signum formaliter exerceat munus obiecti. Probatur minor: tunc ex dictis; sum, quia nulla alia causalitas imaginari potest in signo considerato formaliter, ut via, & ductivum est respectu potentie, nisi causalitas obiecti, vel assignet alii; ergo, ut via est, & ductivum potentie, formaliter exerceat munus obiecti; idemque dicendum est de alia formalitate substantientis, ut constat ex dictis præsuppositis in hoc tractatu conferentia per totam. Relicta hac solutio facilliter respondeo iuxta nostram doctrinam verum esse, quod in obiecto est relatio rationis ad potentiam; at hæc relatio non pertinet ad constitutum obiecti, sed aliud præsupponit constitutum, cui accidentaliter advenit, & consequenter in nostro casu idem dicendum est, quod relatio rationis

Conferentia 4. An naturale sit reale.

34

adveniēti signo, invenit illud forma-
liter constitutum per suā intelligibi-
litate[m] mediam, qua ducit in cog-
nitionem signati: videatur quæ di-
ximus in conferentia 1. a. 9.

§ 8 Secundò arguitur contra eandē
sōclusionē: nā signum essentialiter
cōstitit, in hoc quod sit intelligibile,
seu apprehensibile à potētia: sed hoc
est aliquid rationis. ergo ratio signi
in omni-bus est aliquid rationis. Ma-
ior supponitur, & probatur minor;
primò, quia intelligibilitas, seu ap-
prehensibilitas sumitur ex ordine ad
potentiā, cum intentum aliquid sit
intelligibile, & apprehensibile, in quā
tum potētis potest illud intellige-
re, seu apprehēdere. Sed ordo obis
est ad potētiam aliquid rationis est, ut
dictū est: ergo esse intelligibile, seu
apprehensibile aliquid rationis est.

Secundo probatur illa minor. quia
actū cognosci, seu actū apprehendi
est aliquid rationis cum nihil reale
ponatur in re cognita, seu apprehēsa:
ergo esse cognoscibile, seu apprehē-
sibile aliquid rationis est. Patet cō-
sequentiā, quia actus, & potētia sunt
in eodē genere, ut docet D. Th. 1. p.
q. 77. art. 1. & cōmuniter recipitur à
metaphysicis: ergo si actū cognos-
ci, & apprehendi est aliquid ratio-
nis, esse cognoscibile, seu apprehen-
sibile erit etiam aliquid rationis.

Ad hoc argumentum respondet,
quod intelligibile, seu apprehensibi-
le accipitur dupliciter, primò pro
intelligibili, seu apprehensibili radica-
liter, & remotē, & sub hac ratione
constituitur per suam intrinsecā, &

realem intelligibilitatē, seu apprehē-
sibilitatē independētē omnino ab
aliquo ordine ad potētiam. Secūdo
accipitur pro intelligibili, seu appre-
hensibili proximē, & tunc consideratur
in ordine ad potētiam, qui ordo
est aliquid rationis: & hoc modo so-
let distingui sensibile, nempe radicali-
ter, & proximē, ita ut in prima ac-
ceptione sit aliquid reale, & in secūda
aliquid rationis: quod supposito
ad argumētū distinguitur maior,
signum essentialiter constituit, in hoc
quod sit intelligibile radicaliter, &
remotē, cōtrario maiore, intelligibi-
le proximē, nego maiorem. Et enī
in hoc scalo, nego minorem. Ad pri-
mā eius probationē respondet, quod
intelligibilitas, seu apprehensibilitas
proxima sumitur ex ordine ad potē-
tiam, qui ordo aliquid rationis est,
non autem intelligibilitas radicali-
ter, & remota, & ratione eius obiecti
enī constituitur intrinsecē potētis
terminare intellectiōnem.

Ad secundā respondet, quod actu
cognosci nihil aliud est quam ac-
tu terminare actum cognitionis,
quod est realis extrinseca denomi-
natio, & dato, quod sit formaliter
aliquid rationis dico, quod intelli-
gibile radicaliter sumptum non est
potētis per se primo terminata ad
illum actum, sed potius cōtrario ac-
tus intellectus, ex cuius terminatio-
ne ad ipsum intelligibile resultat il-
lud esse rationis per se ordinatur ad
intelligibile, ut ad obiectum suum.
Quando autem dicitur, quod actus,
& potētis sunt in eodem genere

Tractatus secundus. De signis.

Debet intelligi de potentia per se primo terminata ad actum, quod in presenti non invenitur.

59. Tertiò arguitur: nã signũ, vt tale deservit potentia, vt instrumentũ ad auctendũ signatũ, ergo in ratione signi constituitur per aliquid receptum in se ab ipsa potentia. Pater consequentiã: nã de ratione instrumenti est, quod in ratione talis constituitur, per aliquid receptum à causa principali, cui deservit, vt instrumentũ, vt constat in omni instrumento, tã naturali, quã supernaturali, & artificiali: ergo si signum est instrumentum deserviens potentia ab ipsa participat in se aliquid, ratione cuius constituentur in ratione instrumenti, & signi potentia. Tunc ultra, sed potentia intellectiva nihil reale potest communicare præcipuè obiecto extrinseci: ergo aliquid rationis communicat, per quod constituitur in ratione signi, seu instrumenti deservientis ipsi.

Ad hoc argumentum respondeo, intra dicta conferentia prima huius tractatus nũm. 15; signum dici instrumentum potentia propter similitudinem aliquã, quã habet cũ instrumento physico, quod effecienter influat in effectum quantum ad hoc, quod sicut causa principalis medio instrumento producit effectum, ita potentia mediante signo attingit signatum; est tamen magna disparitas inter utrumque; nam instrumentũ physicum activè producit effectum: causa principalis, qui excedit virtutem propriam instrumenti; & ideo indiget, vt adiuvetur à principali

causa, vt in virtute huius attingat effectum: at in nostro proposito ipsa intelligibilitas signi, quæ dependens, est à signato per se est sufficiens, vt obiectiva determinet potentiam, & ideo non indiget aliquo accepto à potentia.

60. Quod arguitur: nam absque reali variatione, seu mutacione transit aliquid de non signo naturali ad esse signi naturalis; ergo ratio signi naturalis non est aliquid reale. Pater consequentiã: quia nulla res potest transire realiter ad aliquid esse reale, quod prius non habebat, nisi realiter mutetur: mutari enim nihil aliud est, quam aliter se habere nunc, ac prius. Et antecedens probatur. Nam species intelligibiles, quæ communicantur Angelis à principio sui esse, representant singularia quando actu existunt in rerum natura, & non repræsentabant illa quando erant futura, & tamen nihil de novo advenit speciebus ex eo, quod singularia existant: ergo absque mutatione reali transit aliquid de non repræsentare aliquid obiectum, ad esse repræsentativum illius, & consequenter transit de non esse signi naturalis ad esse signi naturalis, cum per talem repræsentationem constituitur in ratione signi naturalis: Et tandem esse signum naturale nihil reale erit.

Ad hoc argumentum respondeo: ex doctrina Thomistarum l. p. q. 53. art. 6. quod species intelligibiles Angelorum in se primo semper
repræ-

representant singularia, adhuc quādo ipsa non existunt, quibus in reū natura existētibz in actū secundo, repræsentant ipsa, absque adventu novæ entitatis receptæ in ipsa specie, sed per hoc præcisè, quod ponatur singulare existens, transit ad actualem repræsentationem, nec mirum est similem transitū absque reali, & intrinseca mutatione esse per hoc præcisè, quod ponatur aliquid extrinsecū, ut conitat in opinione illorum qui dicunt relationem nō distinguī realiter à fundamentō, & tamen posito termino denominatur realiter relatum, & etiam in opinione dicentium unionem substantialem non esse modum realiter distinctum à partibus substantialibus; de quo plura dicemus in Logica in prædicamento relationis. Et in primo philosophorū tractantes de unionem materialis, & formæ. Hoc supposito ad argumentū dico, quod licet species transeat de repræsentatione in actū primo ad actum secundum repræsentationis, non tamen transit ad esse signi naturalis: nam ad hoc sufficiebat posse repræsentare, imo advenit actus secundus, qui etiam realis est, per positionē alterius extrinseci, à quo dependebat. Vel dicatur secundo, specie intelligibilem, quantum est ex parte sua posse repræsentare, tam in actū primo, quam in actū secundo ipsa singularia (nō enim benè percipio, quod actus secundus repræsentationis sit aliquid distinctum à sua entitate) licet intellectus autem illa possit cognoscere quando

actus existunt: nam tunc pertinet ad hoc universum, & Angelus non potest cognoscere, nisi id quod ad hoc universum pertinet, vel ad ipsum Angelum speciali titulo, & iuxta hæc non admittitur aliquis realis transitus in ipsa specie.

91 Quinto arguitur contra secundam conclusionem: nā signū debet esse quid notius signato, sed ens rationis non est notius in causa: ergo non potest esse signū illius. Maior est certa: quia per signū devenitur in cognitionē signati, & ideo magis notū debet esse. Et minor probatur, quia causa efficiēs, vel quasi efficiēs entis rationis est ipse actus intellectus, qui est aliquid reale, sed nullū ens rationis est notius ente reali, cū sit minime entitatis, & minime cognoscibilis, & cognoscatur per speciem entis realis: ergo ens rationis non potest esse notius sua causa, & consequenter nec erit signū illius.

Ad hoc argumentū respondeo, quod ad rationem signi non requiritur, quod sit secundū se notius suo signato, sed sufficit, quod sit notius quoad nos, id est, quod prius à nobis cognoscatur, ita docuit D. Th. q. 9. de veritate, art. 4. ad 5. cuius doctrinam magis explicabimus tractantes de signo formali, & consequenter licet ens rationis secundū se non sit notius sua causa reali, non obstat quominus sit signum dum præcognoscitur, cum ex vi talis cognitionis ducetur intellectus ad cognoscendam suam causam.

CONFERENTIA V.

Utrum causa habeat rationem signi naturalis respectu sui effectus.

§. I.

Explicatur difficultas.

62. **C**onstat iam signum naturale inveniri, tam in entibus realibus, quam in entibus rationis: nunc restat examinandum, an ratio signi naturalis possit inveniri in causa respectu sui effectus, & sermo est de causa efficiendi. Quæ à Philosophis dividitur in causam principalem, quæ propria virtute agit ad producendum effectum, sibi similem, e.g. ignis ad producendum alium ignem, & in instrumentalem, quæ operatur mota à causa principali, in cuius virtute agit ad producendum effectum non sibi similem, sed causæ principali: & de utraque causa in præsentī dubitatur: an propriè habeat rationē signi respectu sui effectus. In quo parum, aut nihil in venio dictum à Doctoribus modernis, quidquid autē sentio in hac parte, sic expigo.

§. II.

Resolvitur difficultas.

63. **P**rima conclusio. Causa principalis non habet propriè rationem

signi, respectu effectus, quem causat, ut principalis. Hæc conclusio est expressa D. Thomæ 3. p. quæst. 62. art. 1. ad 1. ubi sic ait: *Causa principalis non proprie potest dici signum effectus, licet occultus, etiam si ipsa sit sensibilis, & manifesta.* Nihil clarius desiderari potest in favorem nostræ conclusionis. Quæ & ratione probatur: nam signum essentialiter dicit dependentiam, & subordinationem respectu sui signati, ad quod transessentialiter ordinatur: hoc est dicere, signum cum sit obiectum intelligibile medium debet habere intelligibilitatem dependentem, & subordinatam intelligibilitati sui signati, hæc enim est virtus, sicut, & illa est mediata: sed hoc non invenitur in causa principali respectu sui effectus, ergo non erit signum naturale illius. Maior constat ex dictis in præcedentibus. Et minor probatur, quia intelligibilitas sequitur ad entitatē, ita ut qualis fuerit entitas, talis erit intelligibilitas, sed entitas causæ principalis non est dependens à suo effectui, nec illi subordinata: ergo nec intelligibilis causæ dependet ab intelligibilitate effectus. Maior superius, & minor probatur: quia causa principalis, vel est æqualis in

pera

perfectiōne cum suo effectu, vel superior, sed æquale nō dependet per se à suo æquali, ut expresse docet D. Thomas 1. part. quest. 104. artic. 1. & quest. 7. de potentia, art. 1. in corpore; nec minus superius ab inferiori, cū nō semper dependeat, & subordinatio sit inferioris à superiori; ergo causa principalis entitas nō est dependēs à suo effectu, nec illi subordinata, idemque dicendum est de intelligibilitate sequuta, quæ propter non erit signum, de cuius ratione est, quod sit inferius, imperfectius, & dependens à suo signato.

64 Secunda conclusio. Causa instrumentalis verè, & propriè habet rationem signi, respectu effectus quem causat instrumentalis. Hæc conclusio etiam expresse docetur à D. Thoma, qui in loco allegato post verba relata in prima conclusione sic ait: *Sed causa instrumentalis, si sit manifesta, potest dici signum effectus occulti, eo, quod non solum est causa, sed quodammodo effectus, in quantum movetur a principali agente, & secundum hoc, Sacramenta nova legis simul sunt cause, & signa.* Et probatur à priori contra conclusio: quia causa instrumentalis, ut talis, essentialiter dependet à suo effectu, illique subordinatur, comparaturque respectu illius ut inferius, & imperfectius; ergo habet quod requiritur ad rationem signi. Probatur antecedens in causa instrumentalis in ratione talis constituitur per motionem, seu virtutem receptam à principali agere, ut producat effectum similem, ipsi causæ

principalis; sed hæc virtus, seu motio dependet essentialiter ab effectu, illique subordinatur essentialiter, ergo etiam instrumentalis causa constituitur per talem motionem, seu virtutem. Maior est certa, & probatur minor: nam motio illa, seu virtus instrumentalis specificatur, & à causa principali, & ab effectu producto cū in ordine ad utrumque essentialiter diffinitur, & in ipsa motione, seu virtute contrahitur effectus imperfecto, & inferiori motui; ergo talis motio, seu virtus instrumentalis essentialiter dependet à suo effectu; illique subordinatur in qua consideratione, ut notat D. Thomas, habet rationem effectus, potius quam causæ.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

65 **A**rguitur primò contra primam conclusionem ex D.

Thoma 1. part. quest. 70. art. 2. ad 2. ubi sic ait: *Per causam sensibilem quandoque ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut est contritio. Unde nihil prohibet causam sensibilem esse signum.* Hæc D. Thomas. In quibus absque dubio loquitur de causa principali; nam intendit explicare (ut exemplo contextu constat) quomodo luminaria cœlestia sint causa horum inferiorum, cū sint data, testante Sacra Pagina, in signa & ab alijs; dubio luminaria prædicta

Tractatus secundus. De signis.

sunt causæ principales horum inferiorum respectu quorum docet etiā esse causas: ergo secundū doctrinā D. Thom. causa principalis optime potest esse signum sui effectus si sit occultus, & ipsa sensibilis, & manifestata. Favet idem Angelicus Doctor in 2. sent. dist. 15. q. 1. ar. 2. ad 1. sic dicens: *Contingit aliquando idē esse signū, & causam; causam in quātū operatur, operatur ad effectū; signū, in quātū sensibus representatā in cognitionem effectus ducit, unde per hoc, quod dicuntur signa, non excluditur eorum causalitas.* Et expressē loquitur de cœlestibus luminaribus, quæ causæ sunt principales inferiorū, & compatitur, quod sint signa illorum.

66 Nec valet dicere, quod loquatur D. Thom. de signo improprie accepto, quatenus se extendit ad omne illud, quod potest ducere in cognitionē alterius, non autē de signo proprie sumpto, ut nos asserimus in cōclusionē. Nō, in quā, valet: nā obstat primò, quod D. Thom. in verbis allegatis ex r. p. ait, quod sicut per effectū ducimur in cognitionē causæ, ita per causā ducimur in cognitionē effectus occultis; sed effectus proprie est signū: ita causæ: ergo etiā causa erit proprie signū, alias nō rectē adderet illa verba, sicut à converso. Secundò obstat expressa doctrina eiusdē S. Doctoris q. 9. de verit. ar. 4. ad 5. *De ratione signi proprie accepta, non est, quod sit, vel prius, vel posterius in natura, sed solummodo, quod sit nobis præcognitū.* Unde quādoque accipimus effectus, ut signa causarum, ut possumus sanitate:

quandoque verò causas signa eff. Autem sicut dispositiones corporum cœlestium signa imbrium, & pluviarū. Ecce quomodo clarē loquitur de signo secundū rationē illius proprie acceptam, quā docet convenire æqualiter causæ, & effectui; dum salvetur, quod præcognoscatur; ergo explicatio allata pugnat cum mente Ang. Præcept.

67 Ad hoc argumentū rectē dictum est nepe, quod D. Tho. loquitur de signo, secundū rationē cōmune signi, quæ est ratio manifestativi, & hæc attribuit causæ principali, non autē loquitur de signo in propria, & rigore acceptione, quatenus est ductivū ex vi subordinationis, & dependentiæ: & propterea in verbis allegatis pro nostra cōclusionē expressē ait: *Causa principalis non proprie potest dici signum effectus, licet occultis.* Vbi notanda est particula proprie. Ad primam impugnationē respondeo, quod D. Thom. purificavit causam cum effectū quantum ad hoc, quod sicut effectus sensibilis, & manifestus ducit in cognitionē causæ, ita causa sensibilis ducit in cognitionē effectus, sed hoc quod est ducere vicumque, non est propria, & differentialis ratio signi, & cōsequenter non inferitur, quod sicut effectus est propriū signi, ita & causa erit proprie signum. Ad secundā impugnationem ex verbis D. Thomæ, dico quod tantum intendit D. Tho. quod de ratione propria signi fecit cum quod importat præcognitionem manifestativi, tantū sit, quod sit præcognitū, quod potest cōprehendere

causa respectu effectus, & effectui respectu causæ, nihil autem determinat D. Thomas de propria ratione signi, ut dicit rationem manifestam per dependentiam, & inferioritatem. Si enim ad rationem signi propriè accepti sufficeret esse præcognitum, unum simile esset signum alterius, & filius esset signum patris imo & Deus esset signum creaturarum, quod nullus concedet; & negant omnes, quia signum debet esse inferius, & dependens, quapropter glossandus D. Thomas in sensu a nobis explicato, ne tibi sit contrarius, & ita illum explicat noster Bergomensis, in tabula aurea D. Thomæ, verbo signum.

63. Secundo arguitur: nam signum essentialiter est medium ductivum in cognitionem alterius, ut constat ex eius definitione, sed causa principalis, si sit sensibilis, & manifesta, ducit in cognitionem effectus si sit occultus: ergo causa principalis habet quicquid requiritur, ut habeat verè & propriè rationem signi. Et confirmatur hoc: nam iuxta doctrinam communem Summulistarum ad rationem signi, solum exiguntur, quod repræsentet aliud, idem, diversum in essentia, sed causa principalis æquivoca distinguitur essentialiter a suo effectui, & igitur distinguitur specie ab effectibus, quos causat in his inferioribus: ergo habet omnia requisita, ut sit verè, & propriè signum.

Si autem dicas, quod ad rationem signi verè, & propriè, ultra hoc quod est ducere, requiritur, quod sit infe-

rius, dependens, & subordinatum respectu rei, cuius est signum, & cum hoc in nulla causa principali inventiatur, ideo non est signum verè, & propriè. In contra est: nam causa principalis subordinatur, & dependet a suo effectui: ergo falsa est solutio, probatur antecedens primo; nam causa principalis diffinitur essentialiter in ordine ad suum effectum: ergo in suo esse specifico ab illo dependet. Antecedens constat: Nam in 2. Physicis, diffinitur per suum effectum: est enim id, ad quod aliud sequitur, ut ibi dicitur; & consequenter etiam causa principalis, sic debet definiri, addito suo speciali modo influendi in effectum. Et consequenter probatur: quia nulla maior dependentia inveniri potest nisi respectu rei, in ordine ad quam diffinitur essentialiter, ut constat in potentia habitu, & actu, quæ omnia diffinitur in ordine ad sua obiecta, a quibus essentialiter dependet: ergo si causa principalis diffinitur in ordine ad suum effectum, consequens est, ut illi subordinetur, & ab illo dependeat. Secundò probatur idem antecedens: nam causa principalis fundat relationem realem prædicamentalem ad suum effectum, ut communiter admittitur in prædicamento relationis: ergo causa principalis ordinatur transcendentaliter ad suum effectum. Pater consequentia: nam non est aliud supra quod fundetur respectus prædicamentalis, nisi supra ordinem transcendentalem dependens: ergo si in causa principali fundatur ille, etiam erigetur.

Tractatus secundus. De Signis.

Tertio probatur idē antecedens: nam quælibet potentia, & quilibet habitus est causa principalis suorum actuum, v. g. intellectus est causa principalis intellectus, & scientia est principalis causa actus scientifici; & tamen omnis potentia, & omnis habitus essentialiter dependet à suis actibus, à quibus specificantur & propter quos instituantur à natura, ut indubitatum est, ergo causa principalis dependet a suo effectu, & ad illud ordinatur; vel saltem nō est contra rationem causæ principalis prædicta dependentia, & consequenter non repugnat illi ratio signi verē, & propriē accepti.

69 Ad hoc argumentum rectē dictum est, quod ratio propria signi petit inferioritatem, dependentiā, & subordinationem, quæ non invenitur in causa principali. Ad cuius impugnationem negatur antecedens. Et ad eius primam probationem concessio antecedenti negatur consequenti; ad cuius probationē respondeo sicut supra conferentia prima huius tractatus nu. 12. causam connecti necessario cum effectu, & propterea diffiniri per illum, ut enim unum per aliud diffinatur non requiritur dependentia ex parte utriusque, sed sufficit ex parte unius, & ex parte alterius connectio, ut solet dici de omnipotentia respectu creaturarum possibilium, cum quibus connectitur, & illæ ab ipsa omnipotentia dependent, licet in nostro casu Vel dicatur, quod quando causa diffinitur per effectum, potius

ostenditur dependentia effectus à causa, quæ est converso, eo quod sensus distinctionis hic est; causa est influens realiter, & physice in effectum, id est, causa est id à quo dependet effectus ratione influxus realis, & physici, quem exercet causa respectu illius. Ad secundam impugnationem respondeo, quod in causa respectu effectus duplex relatio predicamentalis fundari potest, altera pertinet ad secundum fundamentum, quæ dicitur secundi generis, seu ordinis; & hæc fundatur supra actionē ex parte causæ, & passionē ex parte effectus, & tunc præsupponitur dependentia, & ordo transcendentalis ratione ipsius actionis, atque adeo nō est necessarium, ut dependentia sit in ipsa causa. Altera relatio potest fundari in causa quatenus respicit suum effectum, ut obiectum illius, v. g. calefactivum respicit calefactibile, & tunc est relatio pertinet ad tertium fundamentum, & erit realis ex parte extremi dependentis, & mensurati, & ens rationis ex parte alterius independentis, quod est mensura, de quo dicimus in prædicamento relationis. Ioterim videatur Magister Fr. Joannes de sancto Thoma in Logica, q. 17. art. 3. diffusul. 3.

Ad tertiam impugnationem respondeo, admitendo maiorem, & distinguendo minorem; dependentiā suis actibus in genere causæ efficientis principalis a ego minorem; in genere causæ formalis extrinsecæ, vel finalis concedo minorem. Itaque inter

inter potentiam, & eius operationem, est
mutua dependētia in diverso genere
causæ, nā in genere causæ efficitur
operatio, seu actio à potentia depē-
det, & ab illa specificatur, quin potius
iuxta doctrinam D. Thomæ 1.2. q. 1.
art. 3. actio, ut actio sumit speciem à
suo principio, quod eleganter de-
fendit Doctor Montefino; ibidem
q. 7. & cum in hoc genere sit causa
principalis, recte salvarur ad nos-
trum propositum nullam causam
principalem dependere à suo effec-
tu, in ratione talis, quidquid sit de-
pendentia in alio genere, quæ ad
rem non facit. De habitu eodem
modo discurrendum est, vel dicen-
dum cum D. Caietano 1.2. q. 7. r. art.
3. quod habitus non est causa princi-
palis, sed instrumentalis, sicut semē
respectu hominis. Quin potius idē
affertur de potentia, & habitu Magis-
teri de divina perfect. q. 12. ar-
tic. 2. ad ob. 2. ad 1.

70. Terribiliter arguitur contra seculā-
dam conclusionem; nam causa ins-
trumentalis, ut causa, est indepen-
dens ab effectu, quem causat; ergo
non erit signum, sicut non est causa
principalis. Probatur antecedens;
nam causa, ut causa prior est suo ef-
fectu, sed prius non dependet à pos-
teriori; ergo causa instrumentalis, ut
causa, independens est ab effectu.
Et videtur hoc; nam causa instrumē-
talis vere, & realiter influit in effec-
tum, & illi communicat esse; ergo
effectus dependet ab ipsa, & non ē
contra, ut dicebamus de causa princi-
palis. Si autem dicas, quod licet ef-

fectus dependeat in genere causæ
efficientis à causa instrumentali, ni-
hilominus ipsa causa in genere cau-
sæ finalis est propter effectum, & sic
ab illo dependet, quod sufficit, ut ha-
beat rationem signi. In contrarium est; nā in
causa principalis est propter effec-
tum, illemque habet pro fine, nec as-
signabitur alius finis proprius cau-
sæ principalis, nisi eius effectus. Et
augetur difficultas: nam potentia
operativa est causa principalis, &
respicit suam operationem, ut sciē,
ut dictum est, & nihilominus non
sufficit, ut habeat rationem signi ve-
ræ, & propriæ; ergo nec sufficit in
causa instrumentali, vel sufficit in
utraque, quod nos nō concedimus.

71. Ad hoc argumentū recte dic-
tum est, causam instrumentalem de-
pendere, non secundum rationem
causæ præcise, sed secundum ratio-
nem effectus, prout scilicet move-
tur à principali agente, ut predicat
effectum similem ipsi, & adeo ait D.
Thomas in verbis allegatis, pro se-
cunda conclusione, quod causa ins-
trumentalis est signum, quia quo-
dammodo habet rationem effectus
quatenus motio, seu virtus commu-
nicata, est propter effectum produ-
cendum, ad quem, tanquam ad finē
ordinatur. Ad huius impugnationē
respondeo ex doctrina D. Thomæ
1. p. quæst. 44. art. 4. quod finis cau-
sæ principalis, quæ est Deus, est sua
propria infinita bonitas; finis autem
causæ principalis creæ, est talis quod
bonum sibi proprium, nempe ē pro-
ducere sibi simile, & in illo intende-

Tractatus secundus. De Signis.

re suam conservationem, maxime secundum illud predicatum, in quo assimilatur effectui, & hic est finis intermedius; nam vitium est assimilari Deo omni modo sibi possibili, atque ad id effectus non est finis causae principalis. Ad illud, quo urgebatur praedicta impugnatio, admiro, quod aliqua causa principalis, quae deficiat a perfecta ratione causae principalis, sit dependens ab effectu in genere causae finalis, vel formalis extrinsecae, at hoc per accidens est ad rationem causae principalis, quae hoc non exigit, & ideo absolute dicimus, quod causa principalis non est proprie signum. Ceterum

quia praedicta dependentia causae instrumentalis ab effectu clauditur in formali, & effectuali ratione causae instrumentalis propter suam imperfectionem, ideo affirmamus esse verè, & proprie signum, quod causae principali negamus. Quae doctrina verificatur in omni instrumento, siue naturali, vel supernaturali, artificiali, vel libero, eo quod quodcumque illud sit debet constitui in ratione talis per motionem, seu

virtutem illi communitam propter effectum, tanquam propter finem.

CONFERENTIA VI.

Utrum unum simile habeat rationem signi naturalis respectu alterius sibi similis.

§. I.

Explicatur difficultas.

72 **D**uplex similitudo invenitur in rebus, alia perfecta, quae est perfecta convenientia inter duo in aliqua ratione specifica, qualis invenitur inter res pertinentes ad eandem speciem, v.g. inter duos homines; alia similitudo est imperfecta, quando est aliquid qualis convenientia cum deficien-

tia aliqua, ut invenitur in effectu respectu suae causae equivocae, & imagine imperfecta, v.g. in exteriori, & sensibili imagine Imperatoris, vel cuiusvis rei. In praesenti autem non est difficultas an simile imperfecte habeat rationem signi, cum certum sit apud omnes verè, & proprie esse signum naturale; sed an simile perfecte secundum rationem speciem, v.g. unus homo respectu alterius hominis, & ut Sommolista dicunt, unum respectu alterius ovis habeat

beat rationem signi naturalis: in quo nulla est diversitas sententiarum, sed est unanimitas consensus omnium simile non esse signum propriè alterius, ut constabit ex sequentibus.

§. II.

Veritas aperitur, & probatur.

73 **P**RO resolutione veritatis fit conclusio. Unum simile non est propriè signum naturale alterius similis sibi secundum speciem. La assunt communiter Summatim: Et probatur primo ex ipsa diffinitione signi, nempe est quod potentia cognoscitiva aliud a se representat. Sed illa particula aliud, denotat alietatem, seu diversitatem in essentia: ergo unum simile non est signum alterius habentis eandem essentiam, seu speciem. Probatur minor: nam in hoc distinguitur hoc nomen aliud, adiectivè sumptum, & aliud substantivè acceptum, quod illud denotat alietatē in supposito, & istud diversitatem in essentia & propterea in ultimis Patet dicitur alius à filio, & non aliud, propter unitatem essentiae: ergo ly aliud in diffinitione denotat, quod signum debet esse distinctum in essentia, seu specie à suo signato: sit communiter probatur nostra conclusio.

Secundò illam probò, & simul ex doctrina tradita in precedentibus declaro quare signum debet habere diversam essentiam à suo signato. Nam ex ratione signi propriè accepti est,

quod sit obiectum mediū ratione suā intelligibilem per se ordinatū ad signatū, & ab illo dependentis, ut in principio huius tractatus §. unico, & in toto eius discursu dictum est: sed unum simile non potest habere intelligibilitatem sic ordinatā, & dependentem respectu alterius similis: ergo non potest habere propriè rationem signi. Probatur minor: nam inter duo æqualia secundum specificā rationem, non potest inveniri subordinatio, & dependentia, quantum ad suas essentias. Et in subordinatio, & dependentia necesse est posterioritatem, necesse est maior rationis, quare unum dependeat ab alio eiusdem speciei, & non e contra, ut in solutione secundā, gementi fundatur in doctrina D. Thom. sed qualis est essentia, talis debet esse intelligibilitas sequente ad illam: ergo si unum simile quantum ad suam essentiam non dependet ab alio sibi simili, nec intelligibilitas eius dependet ab intelligibilitate alterius, nec huic subordinabitur, quod necessarium est ad rationem signi verè, & propriè accepti. Et hæc est ratio quare in diffinitione signi ponitur ly aliud denotans diversitatem essentialem inter signum, & signatum.

§. III.

Argumenta solvuntur.

74 **R**egitur primò. Nam si inter duo similia secundum speciem datur convenientia cum aliquali diversitate, sed

Tractatus secundus. De signis.

sed hoc est sufficiens ad fundandam rationem signi in eo, respectu alterius: ergo vnum simile est signum alterius simili. Minor constat ex dictis in principio huius conferentiae. Et maior probatur tum quia duo individua similia in specie p. et cōvenientiam specificā habent divergentiam in conditionibus materiali- bus, & individuantibus. Tum quia inter duas albedines, quarum una sit intensa, et duo, & altera intensa, et quatuor, est convenientia in ratione specifice, cū diversitate graduali: Ergo inter duo similia secundum speciem, datur convenientia cū diversitate, atque adeo erit similitudo imperfecta, quae sufficiens est ad rationem signi.

Ad hoc argumentum respondeo non sufficere ad rationem signi, quod quae convenientia cum diversitate, sed requiritur, quod sit talis, ut in illa fundetur dependentia vnius ab alio, ita ut vnum, tanquam inferius alteri subordinetur. Et cum hoc non repetatur inter duo individua, quae vis diversificentur in conditionibus materialibus, nec inter illas albedines, quae vis distinguantur in gradu ali perfectione, autem non habet vnam rationem signi respectu alterius.

75. Secundo arguitur, & potest esse impagatio praecedentis solutionis. Nam diversitas secundum conditiones materiales, & individuantes, est sufficiens, ut vnum individuum cōparetur, et effectus verè, & realiter productus ab altero eiusdem speciei tanquam à causa efficiendi princi-

pali, ergo est sufficiens ad fundandam dependentiam, & subordinationem in vno, respectu alterius. Antecedens est certum, cum vnum homo sit causa efficiens principalis alterius, quod verè & realiter producit, & vnum ignis est causa principalis verè iustitiae in alterum ignem. Et consequentia probatur. Nam omnis effectus realiter dependet à causa, à qua accipit esse, & quae per verum influxum realem intus dicit illi sibi assimilare, qualis est causa principalis, immo ratio propria effectus est dependentia à sua causa, maxime à principali; ergo si diversitas in conditionibus individuantibus est sufficiens, ut vnum sit effectus respectu alterius, quod sit causa principalis, erit etiam sufficiens ad fundandam veram, & realem dependentiam.

Ad hoc argumentum, concessio antecedenti, negatur consequentia. Ad cuius probationem respondeo, quod effectus causae principalis vni, vocis non dependet per se à sua causa vni voca, & sibi aequali in ratione specifica, dependet autem per accidens, quoad fieri ipsius dependet rationem per se effectus à sua causa aequali voca, & superiori ad totam speciem, quae doctrina est expressa D. Thomae in disputatis, q. 5. de potentia, art. 1. in corpore, ubi sic ait: *Secundum hoc ergo: si rei facta dependet à causa efficiente, secundum quod dependet ab ipsa forma rei facta. Est autem aliquod effectus, à quo forma rei facta non pendet per se. Et secundum rationem, sed solum per accidens, sicut forma ignis genera-*

et ab igne generante, per se quidem est, & secundum rationem sua speciei, non dependet; cum in ordine rerum eundem gradum teneat; nec forma ignis aliter sit in igne generato, quam in generante: sed distinguitur ab ea solum divisione materiali, prout, scilicet est in alia materia; unde cum igni generato, sua forma sit ab aliqua causa, oportet ipsam formam dependere ab altiori principio, quod sit causa ipsius forma per se, & secundum propriam speciem rationem. Hec, & alia similia docet D. Thomas in primo libro, & 1. p. q. 104. art. 1. & 3. contra gentes 65. 67. & 94. In quibus colligitur ad nostrum propositum, quod non est dependentia per se inter duo equalia secundum speciem, eo quod in ordine rerum eundem gradum teneat, & ut ait D. Thomas in loco allegato ex 1. p. non est maior ratio, quare unum dependeat ab alio, & non e converso: est tamen dependentia per se, respectu causa altioris, & superioris ad totam speciem; & consequenter unum simile non erit signum respectu alterius similis secundum speciem.

76. Tertio arguitur. Nam una imago, si sit deducta ad similitudinem alterius imaginis, est verè, & propriè signum illius; & tamen sunt æquales & similes secundum rationem specificam; ergo unum simile est signum alterius similis. Minor cum consequentia est certa, & maior probatur sequentibus exemplis. Nam omnes Cruces depictæ ad similitudinem Crucis Christi Domini, habent rationem signi respectu illius, & tam hæc, quæ

illæ sunt verè, & propriè imagines. Et omnes imagines depictæ ad similitudinem Imaginis Sacratissime Virginis del Rosario sunt verè, & propriè signum talis Imaginis. Item quando Beatus Vincentius depictus, portans in manu Imaginem Christi Crucifixi, talis imago est signum alterius imaginis, quam idem Sanctus Vincentius portabat in manu; ergo una imago potest esse signum alterius imaginis. Et suadet ratio: quia in prædictis casibus, & similibus una imago verè, & propriè est imago alterius deductæ; & expressa ad similitudinem alterius, quam habet, ut exemplar, quod imitatur; at hoc est sufficiens ad fundendam rationem signi, ut dicetur in conferentia sequenti: ergo optimè stat, quod una imago sit signum alterius. Et confirmatur hoc. Nam in nostro intellectu unus conceptus est signum alterius conceptus, v. g. conceptus reflexus est signum conceptus directi, & tamè uterque habet rationem imaginis intellectualis: ergo una imago potest esse signum alterius.

Ad hoc argumentum respondeo: quod si illæ imagines inter se ita comparentur, ut ex parte alterius nullus sit excessus, non potest una fundare rationem signi respectu alterius, etià si una sit deducta ad alterius similitudinem, eo quod perfectè illa imitatur; & consequenter habet rationem imaginis perfectæ respectu illius; quin potius in rigore non habet rationem imaginis, nisi respectu prætypi alterius, & per accidens eff,

Tractatus secundus. De Signis.

quod si deducatur ad similitudinem
huius imaginis. At aliquando in uia
imaginis consideratur aliquis excelsus,
sive physicus, sive moralis, &
tunc imago deducitur ad similitudi-
nem alterius habens rationem ima-
ginis imperfectam, & consi-
quenter rationem signi, & sic coniungitur
exemplis adductis; nam crucis fac-
ta ad similitudinem Crucis Christi,
illam repræsentat, quatenus habet
illam excellentiam, quod membra
Christi tangeret, per quod quod
Cruz Christi non erat imago, sed
res quædam a qua deo non facit
ad propositum. Insuper imagines
depictæ ad similitudinem imagi-
nis Sacratissimæ Virginis del Rosari-
o illam repræsentat, quatenus per
illam multa miracula quotidie pa-
tratur Deus, in quo attenditur ali-
quis excelsus; & idem dicendum est

in aliis huiusmodi. Item illa
imago in qua depingitur Beatus
Vincentius gallicus, quæ tamquam
transportatur a prædicto Sancto
Vincente, in quo etiam attenditur
aliquis excelsus, atque ab eo funda-
tur, quod simile per eam similitudi-
nem non est signum. Et quod præcedit
rationem ibi adductam, non si non
est imago imperfecta non fundatur
rationem signi, et iam dicemus. Ad
confirmationem respondeo, quod
conceptus reflexus est signum, & ima-
go alterius conceptus nempe dire-
cti, non quatenus imago est, sed pro-
ut res quæ iam est, ad quem repræ-
sentandum producit reflexus tam-
quam imago perfecta illius, in quo
autem consistat hæc imper-
fectio dicatur infra

conferentia

10.

CONFERENTIA VII.

*Verum in imaginatione imaginis, similis, & signi distin-
guantur, & quomodo.*

S. I.

Explicatur difficultas:

77 **C**ertum est, quod imago
est signum naturale sui
prototypi; & eam in qua
libet imagine triplex ratio invenia-
tur, scilicet similitudo, ratio ima-
ginis, & ratio signi, ad maiorem

explicationem signi naturalis, in
præsentem examinabimus, an hæc ra-
tiones distinguantur, & quomodo.
Vbi etiam aliquid dicemus circa
distinctionem inter rationem effec-
tus, & signi in quo habet effectus res-
pectu suæ causæ. Ad eam explicati-
onem notandum est ex doctrina
D. Thomæ 1. p. quæst. 93. art. 1. & 2.
quod imago essentialiter est illud

quod

Conferentia 7. Quomodo distinguitur imago & signum. 41

quod est deductum & expressum ad similitudinem alterius in predicatis specificis, vel in aliquo signo proprio speciei. Ex quo colligitur, quod licet ad imaginem requiratur similitudo, hæc tamen non sufficit, sed ultra exigitur deductio, seu expressio vnius ab altero, quæ propter, ut ait S. Doctor, licet vnum sit simile alteri, non tamen dicitur imago illius, quia non est deductum, ita expressum ab altero. Idcirco non sufficit deductio, & expressio in qualibet similitudine, sed requiritur, quod sit similitudo in aliquo predicato proprio, vel in predicatis specificis, ut contingit in filio, qui est imago patris, vel in participatione alicuius predicati specifici, ut in creatura intellectuali, quæ specialiter dicitur imago Dei, eo quod participat intellectualitatem, quæ est predicatum proprium ipsum Dei, vel tandem requiritur, quod sit similitudo in aliquo signo exteriori proprio talis speciei, & ideo imago hominis est propriè imago, quia est similis in figura, quæ propria est specie hominis. Ex quo inferitur, quod similitudo in predicatis communibus, siue essentialibus, siue accidentalibus, non sufficit ad rationem imaginis.

78 Ex qua doctrina colligitur, quod imago est duplex alia est perfecta, quæ in se perfecte habet predicata specifica illius, cuius est imago, & de huius ratione est æqualiter ut docet D. Thomas ibidem art. 1. & de potentiis, quæst. 5. art. 2. ad 7. Est enim de ratione imaginis perfecta, quod habeat æqualiter cum

duo imaginato eadem predicata specifica, & sic fit in, tam in divinis, quam in creatis, si perfecta imago patris. Alia dicitur imago imperfecta, quæ scilicet aliquantulum participat aliquod predicatum proprium ut contingit in creatura, quæ imago imperfecta est Dei: vel quæ solum participat signum proprium speciei; ut imago exterior, cuius similitudo est in tali figura, quæ propria est illius speciei.

Quo supposito, in presenti non est sermo de imagine perfecta: nam ut ex dictis constat, non habet rationem signi respectu sui imaginati, cum ad illud, nec dependentiam, nec subordinationem dicat, quæ necessaria erat ad rationem signi; igitur nos ergo de imagine imperfecta, quæ suo exemplari subordinatur, & ab illo dependet, atque adeo habet rationem signi respectu illius, & in hac inquirimus, an distinguantur prædictæ rationes imaginis, similis, & signi; & constat ex dictis, quod similitudo est prædicatum superius ad rationem imaginis, & consequenter restat dubium examinandum inter rationem imaginis imperfectæ, & signi.

¶ *Resolvitur difficultas.*

¶ *Resolvitur difficultas.*

79 PRO replicatione veritatis si conclusio. In imagine imperfecta distinguitur ratio rationata ratio ima-

Tractatus secundus. De signis.

gnis à ratione signi. Hæc conclusio consequenter ad doctrinā à nobis traditam in totodiscursu huius tractatus circa essentiam signi, probatur hac ratione. Nam formale constitutivum imaginis est, quod sit deducta ad similitudinem alterius, & formale constitutivum signi est quod sit obiectum intelligibile medium: sed hæ rationes distinguuntur ratione ratiocinata: ergo ratio imaginis imperfectæ, ita distinguitur à ratione signi. Maior constat ex dictis: & minor probatur: nam hoc, quod est deduci, & exprimi ad alterius similitudinem, est aliquid pertinens formaliter ad genus entis physici, ad quod formaliter pertinet imago, ut talis. & esse obiectum intelligibile medium pertinet formaliter ad aliud genus, nempe ad genus intelligibilis, ad quod formaliter pertinet signum; sed in quacumque re distinguitur ratione ratiocinata ratio entitatis, à ratione intelligibilitatis, sicut enim ens, & verum, seu intelligibile, distinguuntur ratione ratiocinata, ita in speciale tale ens, ratione distinguitur à tali verò, seu intelligibili: ergo prædictæ rationes formales imaginis, & signi distinguuntur ratione ratiocinata. Explicatur amplius hoc idem: nam sicut ratio formalis signi est, quod sit medium deductivum potentie in alterius cognitionem, ita ratio imaginis est, quod sit deducta, seu expressa in alterius similitudinem, vel, ut ait D. Thomas in primo distinctione 38. q. 2.

tionis secunda, articulo primo: Imago formaliter est quasi alterius imitatio. At per hoc; quod imago intelligatur dependens à suo exemplari, respectu cuius dicitur imitatio, quia illud imitatur, tantum intelligitur in linea entis physici dependentis ab alio, & ut intelligatur medium deductivum, requiritur, quod intelligatur constitutum in linea obiecti intelligibilis: ergo sicut in quolibet ente distinguitur ratio ratiocinata entitatis, & intelligibilitatis, ita eadem distinctione distinguitur in imagine imperfecte ratio imaginis, & signi. Ex quo deducitur quid dicendum sit de effectu naturali, in quo distinguenda est ratio effectus, & ratio signi. Etenim si effectus consideretur, prout dicit de dependentiam à sua causa, & illi subordinatur in esse physico, tunc intelligitur, ut effectus, si autem consideretur ratione intellectibilitatis sequitur ad entitatem, tunc intelligitur, ut signum, eo quod sua intelligibilitas, cum ad entitatem dependentem à causa, sequatur, etiam est dependens ab intelligibilitate causæ, & consequenter habet respectu illius rationem obiecti medij deductivum in illius cognitionem, & consequenter sicut ratio entis, & intelligibilis distinguitur ratione ratiocinata inqualibet, ita ratio effectus, & signi distinguuntur simili distinctione in quolibet effectu respectu sue causæ, à qua per se dependet, & in genere entis physici, & in ordine intelligibilis.

1. g. 1. m. 1. 5. III.

III. Argumenta solvantur

80 **A**rguitur primo. Nam imago, secundam eius formalem rationem, est intelligibilis in ordine ad aliud, sed ratio formalis signi est intelligibilis ordinata ad aliud, ut constat ex dictis: ergo ratio formalis imaginis non distinguitur à ratione formalis signi. Minor est certa, & probatur maior, primo: nam in tantum aliquid est intelligibile, in quantum est in actu; sed imago formaliter habet propriam actualitatem ordinatam ad aliud: ergo, ut imago formaliter est intelligibilis in ordine ad aliud. Secundo, quia formaliter, ut imago actu cognoscitur, ut quid dependens ab alio: ergo formaliter, ut imago est cognoscibilis in ordine ad aliud. Antecedens est certum, & consequentia probatur: nam ab actu ad potentiam affirmativè est optima consequentia: ergo si, ut imago formaliter actu cognoscitur, in ordine ad aliud, optimè sequitur, quod etiam, ut imago est, est cognoscibilis in ordine ad aliud.

81 Ad hoc argumentum negatur maior. Ad cuius primam probationem respondeo, quod lex actualitate sequitur intelligibilitas, hæc enim oritur, ut propria passio ex illa, atque adeo distinguuntur ratione in qualibet re, sua actualis

entitas, & sua intelligibilitas, quæ propter imago considerata formaliter secundum id, quod habet in proprio ordine, & genere, dicitur entitatem actualem in esse physico dependentem ab alio, & ad hæc sequitur intelligibilitas, quæ constituitur formaliter in linea, & ordine obiecti mediæ, seu ordinari ad aliud; quando autem dicitur, quod in tantum aliquid est intelligibile, in quantum est in actu, sic intelligi debet, quod ex actualitate sequatur intelligibilitas non autem quod sit idem formaliter actualitas, & intelligibilitas. Ad secundam probationem distinguo antecedens, formaliter ut imago actu cognoscitur, si ly ut reduplicet rationem, quæ cognoscitur concedo antecedens; si reduplicet rationem sub qua cognoscitur nego antecedens. Itaque id, quod formaliter cognoscitur, est ipsa formalis ratio imaginis, & sic est intelligibilis, ut id quod ratio autem formalis sub qua est ipsa intelligibilitas, quod constabit in omni re, quæ ab intellectu cognoscitur secundum suam rationem formalem, quæ non pertinet formaliter ad hæc, seu genus intelligibilis.

Sed obijciens: quia id quod essentialiter clauditur in ultima differentia alicuius rei, non potest ab illa præscindi, seu talis res non potest sine illa intelligi, sed intelligibilitas ad aliud ordinata clauditur essentialiter in ultima differentia imaginis, cum sit prædica-

Tractatus secundus. De signis.

nam transcendens, & ideo intimè imbibitum in quacumq; vltima differētia: ergo nullo modo potest intelligi imago formaliter, quia ibi sit intelligibilitas ordinata ad aliud. Ad hanc impugnationem respondeo hoc esse proprium prædicatis transcendentibus, quod ad invicē se includunt, & tantum distinguuntur penes conceptus explicitos, ut est communis doctrina de ente, & eius passionibus, ex quo inferatur, quod nulla res potest intelligi secundum suam vltimam differētiā, quā ibi saltem implicitè claudantur prædicata transcendentia: cæterum, eius proprium, & formale constitutum duntaxat attenditur secundum conceptum explicitum; & sic contigit in imagine, cuius explicitus conceptus est de pendentia ab alio in esse physico, & sibi intimè, & implicitè claudantur intelligibilitas, per oppositum autem signum in suo conceptu explicito affert ipsam intelligibilitatem ad aliud ordinatam, & sic distinguuntur ratione ratiocinata.

8.2. Secundò principaliter arguitur: nam conceptus mentis est imago obiecti per ipsum representati, & est signum illius; ut infra dicetur; at in conceptu mentis non invenitur distinctio à nobis tradita inter imaginem, & signum: ergo insufficientes est. Maior est certa; & probatur minor: nam conceptus mentis, ut imago sui obiecti, est de ordine, & linea obiecti intelligibilis, & in hac linea, & ordine collocatur,

prout signum est: ego doctrina à nobis tradita; intra quam imago formaliter pertinet ad genus entis physici, & signum formaliter ad lineam intelligibilis, in præsentia non habet locum.

Ad hoc argumentum respondeo concedendo maiorem, & negando minorem: ad eius probationē nego antecedens, quoad primam partem. Et quidem conceptus mentis si formaliter consideretur, ut imago, id est, ut deducta, & expressa ad similitudinem obiecti continēt in specie impressa, nō pertinet formaliter ad ordinem obiecti, sed tantum materialiter, & identicè. Ad cuius explicationem notanda est distinctio, quæ communiter adstruitur in ipsa intellectione, quæ & habet rationem deductionis, seu productionis conceptus, & rationem intellectionis, seu contemplationis sui obiecti in tali conceptu representato: eodem pacto in ipso conceptu distinguuntur duplex formalitas, altera effectus deducti ad similitudinem obiecti, & sub hac ratione correspondet intellectioni, ut dictum est. Altera obiecti medijs in quo, secundum quod correspondet intellectioni, ut intellectioni, seu contemplatio est. At prima formalitas effectus deducti ad obiecti similitudinem non pertinet formaliter ad lineam intelligibilis, sed tantum materialiter, & præsuppositivè, & ratione huius constituitur formaliter in ratione imaginis. Altera autem effectus deducti ad similitudinem obiecti, & ratione illius constituitur in ratione signi.

CON.

CONFERENCE VIII.

Utrum signum ad placitum constituitur formaliter per aliquam rationem?

Propositur, & aperitur, status

difficultatis.

83. **P**ostquam in præcedentibus conferentijs egimus de pertinentibus ad signum naturale, recto ordine sequitur, ut accedamus ad explicationem signi ad placitum, quod est alterum membrum divisionis signi. Et ad intelligentiam præsentis difficultatis notandum est, quod, cum signum ad placitum dependeat ex voluntate hominum imponentem illud ad significandum, duplex ratio intelligi potest, v.g. in ipsa voce, quæ sic imponitur ad significandum; primo enim potest considerari ipsa realis impositio, quæ dicitur impositio activa, & est actus voluntatis imponentis, secundum quod terminatur realiter ad ipsam vocem, & tunc vox dicitur realiter extrinsecè imposita, eo quod terminatur ad realem impositionem. Secundo supra hanc extrinsecam denominationem potest ad intellectu fabricari, aliqua entitas rationis, quæ formaliter, & intrinsecè denominatur vox imposita, ut contingit in denominatione vini, respectu

membrorum istius divisionis. Isti sunt typi partis, quæ si extrinseca est, realis est, si autem intrinseca est, aliquid rationis. Et solet dici, quod esse visum terminativè est aliquid reale, & esse visum relativè est aliquid rationis. Quo supposito examinamus in præsentia, an sufficienter constituantur vox, v.g. in ratione signi ad placitum, & per hoc duntaxat, quod extrinsecè terminet realem impositionem activam, an vero alterius postulet ad sui formalem constitutionem, aliquam formam rationis illi intrinsecam, si enim primum sufficit, erit aliquid reale constitutivum signi ad placitum. Si autem contingatur secundum, erit aliquid rationis. Et v. clarius, & magis consequenter loquamur, inquirimus, an intelligibilitas media, quæ formaliter constituitur signum ad placitum, oriatur ex illa reali extrinseca terminatione impositionis activæ, vel ex aliqua forma rationis intrinseca ipsi voci, quæ imponitur ad significandum.

84. In qua difficultate prima sententia, scilicet signum ad placitum constitui formaliter, & essentialiter per solam impositionem activam terminatam ad vocem, antequam intelligatur forma aliqua

Tractatus secundus. De Signis.

rationis. Hanc sententiam defendit Pater Suarez, tom. 3. in 3. part. q. 60. art. 1. disp. 1. sec. 3. §. *Secundo obijci potest.* Quem alij sequuntur. Secunda sententia docet formale constitutum signi ad placitum esse formam rationis, quæ præsupponit, ut fundamentum ipsam vocem realiter terminantem impositionem, ita doceant communiter Thomistæ in materia de Sacramentis in genere, & hic in Summalis.

§. II.

Eligitur vera sententia, & probatur.

PRO resolutione veritatis sit conclusio. Signum ad placitum non intelligitur formaliter constitutum per solam impositionem extrinsecam terminatam ad ipsum, sed ulterius requiritur forma aliqua rationis illi intrinseca. Hæc conclusio est contra Patrem Suarez, cuius oppositum asserit Magister Cabrera 3. p. q. 60. art. 1. disp. 1. §. 5. nom. 35. esse novum, & inauditum, & nostram conclusionem doceri à omnibus Metaphysicis, & Theologis: sed quidquid si de hoc, ita communiter asseritur à Thomistis. Et in primis Magistro Pr. Ioan. à S. Thoma in Logica quæst. 22. art. 5. §. *dices*, brevissime probatur hac ratione: quia si solus habet esse signum ex denominatione extrinseca, hoc ipso est secundum quid reale, & non simpliciter. Quod sic ostendit; quia deno-

minatio extrinseca non est formaliter esse reale existens in eo, quod denominatur, sed præsuppositivè in denominante: ergo prædicta extrinseca denominatio sola non est sufficiens ad constituendum formaliter signum ad placitum. Quæ ratio efficaciter probat intentum, & ut eius vis clarè percipiatur, eam sic explico. Nam signum ad placitum debet constitui formaliter in ratione signi, per aliquid, quod in ipso sit formaliter existens: sed denominatione extrinseca proveniens ab impositione activa, nihil ponit formaliter existens in re denominata per ealem impositionem: ergo per illam extrinsecam denominationem non constituitur formaliter, & simpliciter in ratione signi. Maior constat in omni re, quæ formaliter constituitur in aliquo esse, ad quod necessarium exigitur, quod in se aliquid habeat formaliter, ratione cuius constituitur formaliter. Et minor probatur, quia activa impositio est formaliter existens in ipso imponente, est enim actus immanens, sive intellectus, sive voluntatis, & sic est formaliter existens in potentia illi elicente: ergo talis impositio activa denominans rem impostam nihil formaliter ponit in illa, & cōsequenter illam formaliter non constituit in ratione signi, sed tantum secundum quid, quatenus ad illam sequitur forma rationis intrinseca, qua formaliter, & simpliciter constituitur. Viget hæc ratio: nam et dicamus in Logica in quæst. de ente

Conferentia 8. An signū ad plac. sit aliquid rationis. 44

rationis, forma, quæ intrinsecè denominat aliquid subiectū per modum formæ, non potest præbere oppositam denominationem formalem per modum formæ, v.g. visio denominat formaliter, seu per modum formæ, ipsam potentiam videntem, quapropter non denominat obiectū formaliter visum, ita, ut hæc denominatio ab ipsa proveniat per modum formæ denominante, ut ibidem latè dicitur; sed esse signum formaliter debet provenire ab aliqua forma denominante per modum formæ: est enim effectus formalis alicuius formæ: ergo non potest provenire ab activa impositione, quæ intrinsecè, & formaliter denominat ipsam potentiam imponentem rem ad significandum.

86. Secundò probatur conclusio ex paritate desumpta ex doctrina, quam tradunt communiter Thomistæ circa obiectum formale Logicæ, ut constat ex conferentia secundâ, tractatu primo præcedenti. Breve nim iuxta præfatam doctrinam, etsi si intelligatur directio activa intellectus extrinsecè denominans conceptus directos, non intelligitur artificium Logicum, nisi tantum fundamentaliter, seu inferi, intelligitur tamen constitutum formaliter, & in facto esse per formam rationis in ipsis resultantem, ut ibidem dicebamus ex communi Thomistarum doctrina: ergo ut consequenter loquamur, dicendum est simili-ter in nostro casu, quod per impo-

sitionem activam extrinsecè terminatam ad rem impositam, solum intelligitur signū fundamentaliter, & inferi, & quod constitueretur formaliter, & in facto esse per aliquā formam intrinsecam, quæ absque dubio erit forma rationis.

87. Ad hanc rationē quæ specialiter procedit contra aliquos Thomistas, qui, cum defendant obiectum formale Logicæ quod est artificium Logicum, esse aliquam formam rationis intrinsecam ipsi; conceptibus, nihilominus iudicant signum ad placitum constitui per extrinsecam denominationem antecedenter ad formam rationis, conantur aliqui, quos audivi, & in manus scriptis legi, satisfacere reddentes disparitatem, & dicunt, quod artificium Logicum, v.g. propositio, &c. formaliter est aliquid rationis, nempe relatio rationis ab intellectibus concepta inter ipsa extrema, nec intelligitur aliquod artificium Logicum formaliter, nisi ad sit prædicta relatio rationis, hoc autem necessarium non est in signo ad placitam, sed sufficit quod Princeps vel sit talem rem significare, etiam si ipsa nihil intrinsecum intelligatur.

88. Contra hanc solutionem sic obijcio, & amplius explicio pariter adductam: Nam non alia ratione dicunt Thomistæ, quod artificium Logicum, v.g. propositio, suppositio, &c. est aliquid rationis formaliter, nisi quia, ut constituantur conceptus in ratione artificij formaliter, requiritur aliqua forma

illis intrinsecas, ut probant exempla à nobis adducta tract. 1. Proccemiali, confér. 2. §. 2. num. 35. Nec sufficit ad prædictum effectum formalem præstandum sola extrinseca terminatio directionis activæ ad ipsos conceptus: ergo iuxta hanc doctrinam dicendum est, quod ad constituendum signum ad placitum non sufficit prædicta denominatio extrinseca provniens ab activa impositione, sed ultra consideratur aliqua forma intrinseca. Antecedens supponitur; & consequentia probatur. Nam sicut artificium Logicum est instrumentum deserviens homini; quatenus discursivus est, in ordine ad discernendum verum à falso, ita signum ad placitum est instrumentum deserviens homini, quatenus animal politicum, & sociabile est, in ordine ad explicandos suos conceptus: at quia ratio instrumenti, & artificij exigit formam intrinsecam ad sui constitutionem, ponitur in conceptibus formæ rationis, illis intrinsecas; ergo eodem modo dicendum est in nostro casu, quod ad constituendum formaliter signum ad placitum, quod est instrumentum politicum (ut ita loquar) requiritur forma intrinseca & cum forma realis non possit esse, erit forma aliqua rationis, nempe ordo ad signatum, ad quod significandum est instrumentum à habente auctoritatē. In quo modo consequenter loquimur ad doctrinam Thomistarum; quævis prædictum argumentum non habet tantam vim iuxta secundam probationem conclusio-

nis 4. in confér. 2. §. 38. & iuxta doctrinam, traditam ibidem num. 47. sed quia hæc non ita communiter recipitur à Thomistis, ideo dicendum est requiri formam rationis ad constituendum formaliter, & in facto esse, artificium Logicum, & similiter ad constituendum formaliter, & in facto esse, signum ad placitum.

§. III.

Proponantur, & solvantur argumenta.

Arguitur primò contra nostram conclusionem. Nam per hoc solum quod impositio activa extrinsecè terminetur ad vocem, v.g. ad istam *homo*, habet quiddam requiritur, ut ducatur audientem in cognitionem sui significati, ergo superflue ponitur forma aliqua rationis. Probatur antecedens: Nam in tantum ducitur audiens in cognitionem signati per signum ad placitum in quantum cognoscit illā vocē esse impositam à habente auctoritatē ad illud significandum; sed per hoc solum quod cognoscat impositionē extrinsecè terminatam ad vocē, cognoscitur illā esse impositā ad signifi. andū tale signatū: ergo hoc est sufficiens, ut ipsa vox ducatur in cognitionem sui significati.

90. Si autem dicas cum alijs quibus, vocē sic extrinsecè terminatē impositionē non posse movere, seu excitare intellectū, nisi cognita significatio, & quod per talem cognitionem existat ipsa significatio p-

tum

Conferentia 3. An signū ad plac sit aliquid rationis 45

in obiectivē in intellectu, ideo est aliquid rationalis. In contra obijcio, & magis explico vim præcedentis argumenti. Nam per hoc, quod intelligatur illa extrinseca terminatio impositionis in voce, intelligitur ipsa significatio; ergo potest cognosci significatio, etiā si nullum esse rationis sit in voce; & consequenter poterit vox movere, & excitare intellectum, seclusa quacumque forma rationis. Probatur antecedens; quia illa extrinseca terminatio impositionis activæ ad vocem, præbet ipsi voci aliquē effectū formale, nō alium, nisi illam significatōem constituturæ; ergo ipsa extrinseca terminatio est ipsamet significatio antecedenter ad quālibet formā rationis. Et confirmatur hoc ex Parte Suarez ubi supra. Nam quævis impositio ipsa nihil reale ponat physice in re, nisi extrinsecam denominationem tamen moraliter, & quasi more humano loquendo, in ipsa re ad significandum impositæ relinquitur habilitas quædam, seu aptitudo ad excitandum intellectum, ut re-aliā cognoscat; ergo impositio prædicta ad vocem sufficiens abiq; alia forma rationis ad constituendum signū ad placitū. Probatur antecedens. Nam prædictæ denominationes extrinsecæ, quatenus morgetur in memoria, & estimatione hominū multū valeant ad huiusmodi actiones morales, & humanas, ut constat exēplis in potest; ut iurisdiccionis, in gradu doctoratus, &c. etiam, & similia solū per quandā extrinsecā deputat-

ionē suam; ergo ex vi impositionis extrinsecæ ipsi voci relinquitur illa quædam habilitas, seu aptitudo ad excitandum intellectū, ut re-aliā cognoscat, etiam si quælibet alia forma rationis superveniens secludatur.

91. Ad hoc argumentum negatur antecedens primum. Ad cuius probationem respondeo, totum illud se tenere ex parte fundamenti ipsius rationis formalis signi: non enim sufficit, ut vox formaliter sit signū, quod solum terminet extrinsecā impositionem, nec solum per hoc ducit in cognitionem alterius, sed vitra requiritur, quod ipsa vox intelligatur in se habere ordinē ad suum significatum, & cum sit: ordo nō sit à parte rei, consequens est, quod sit aliquid ab intellectu fabricatū. Itaque est duplex comparatio vocis altera ad imponentem, ratione cuius dicitur imposita, & prout sic aliquid reale extrinsecū; altera ad rem ad quam significandam imponitur; & secundum hanc rationem intelligitur vox ordinari ad rem significatam, qui ordo aliquid rationalis est. More et ergo, & excitat vox fundamentaliter per terminationē extrinsecam impositionis, & formaliter per ipsi ordinem, quæ audire intelligit in ipsa voce esse ad id significatū. Et iuxta hanc doctrinam optima est solutio præfata, scilicet, quod ut vox excitet, & moveat, necessum est cognoscere significatōnē, quæ cū sit formaliter ordo vocis ad id, quod nō habet aliud esse nisi obijci intellectū, erit forma rationis.

Tractatus secundus. De signis.

Et ad illis impugnationem distinguo antecedens; per hoc quod intelligatur extrinseca terminatio impositionis in voce, intelligitur ipsa significatio fundamentaliter, & in fieri concedo antecedens; intelligitur significatio formaliter, & in facto esse, nego antecedens. Et ad probationem illius respondeo: effectus formalis impositionis in voce, est illam denominare extrinsece impositam, & hoc præsupponitur materialiter, & fundamentaliter ad rationem formalem signi; quæ est ordo ad signatū, qui in ipsa voce est, seu intelligitur esse. Ad confirmationem allatā ex Patre Suarez respondeo, quod ex vitalis impositionis relinquiturabilitas, seu aptitudo ad excitandum intellectum, ut rem aliam cognoscat, ex eo quod ex illa sumit fundamentum ipse intellectus ad cognoscendum prædictam vocem ordinari ad talem rem significandā ex eo enim quod cognoscat vocem esse impositam, cognoscat esse ordinatam ad illā rem, & in hac cognitione format entitatem rationis, quæ formaliter excitatur, & movetur. Et ad hoc valent prædictæ denominationes extrinsece, quatenus manent in hominum memoria, & exsistimatione, ut præbeant fundamentum nostro intellectui. Et idem dico de exemplis positis, esse enim Doctorem, indicem, & similia, formaliter est aliquid rationis, cuius est fundamentum ipsa deputatio, sed denominatio extrinseca.

92. Secundo arguitur: nam nulla forma rationis habet esse, nisi ed sit actualis operatio intellectus, est enim ens rationis, quod tantum habet esse obiectivè in intellectu: sed nullo intellectu actu considerante, datur signum ad placitum formaliter, ergo non constituitur formaliter per formam rationis. Maior supponitur nuda, & probatur minor ex vulgari exemplo de ista voce *homo*, scripta in libro clauso; quæ ex vi solius impositionis est formaliter signum ad placitum, & tunc nullus intellectus illam actu considerat, seu intelligat: ergo signum ad placitum datur formaliter constitutum, etiam si intellectus nihil actu consideret, seu intelligat. Si autem dicas cum aliquibus, quod in his denominationibus provenientibus à formis rationis sufficit, quod ponatur fundamentum proximum, ut tribuantur ipsis subiectis, quamvis non sint actu ipsæ formæ, & quia in casu posito adest fundamentum proximum, ideo adest formalis denominatio, absente ipsa forma. In contra est, nam denominatio formalis, sive proveniat à forma reali, sive à forma rationis, nihil aliud est quam communicatio ipsius formæ; ergo implicat, quod subiectum aliquod habeat formalem denominationem, & quod forma actu illi non communicetur. Probatur antecedens: nam in tantum aliqua forma denominat aliquod subiectum formaliter tale, in quantum illi communicat suum effectum formalem, sed non

Conferentia 8. An signū ad plac. sit aliquid rationis 45

non alio modo communicat suum effectum formalem, nisi se ipsam communicando; ergo denominatio formæ, ipsa communicatio formæ est in subiecto, vel ad minus præsupponit hanc; omnis enim denominatio præsupponit, & fundatur supra aliquod esse in subiecto; quo modo ergo stare potest quod sit denominatio formæ, & non sit ipsa forma quantumvis sit eius fundamentum proximum? Et quantum ad hoc non est dispar ratio inter formas reales, & formas ab intellectu fabricatas.

93 Ad hoc argumentum respondeat aliqui recurrentes ad sententiam illorum, qui dicunt, quod ens rationis postulat statim, ac ponitur eius fundamentum proximum, & cum in nostro casu sit fundamentum proximum in tali scriptura, ibi est forma rationis, qua denominatur signum formaliter, & sanè si prædicta sententia, quam valde probabilem reputo (ut dicam in Logica in questione de ente rationis) vera est, faciliter satisfacit argumento. Nihilominus supposita contraria sententia asserente nullum ens rationis habere esse, nisi per actualem operationem intellectus, respondeant multi solutioni supra posita. Ita Magister Cabrera supra allegatus, qui ait: quod, quia posito fundamento proximo, iam ens rationis est proximum existentæ, seu in proxima dispositione, ut sit, & quod parum distat, nihil distare censetur, ideo illud ens rationis dicitur esse ratione funda-

menti proximi, ac propterea formaliter, & realiter denominare subiectum. Eandem doctrinam tradidit Magister Fr. Hyacinthus Petronius sacri Palatii Magister in Logica, lib. 2. quæst. 1. art. 2. con. 2. & refert pro illa Dominum Caietanum de ente, & essentia, cap. 4. quæst. 7. & Magistrum Soto: novissimè defendit eandem sententiam Magister Ioannes à sancto Thoma in Logica, quæst. 1. art. 4. § Vade colliges. Hinc quæ dicendi modum iudico probabilissimum, si bene intelligatur, quia propter non est audiendus Magister Sanchez in Logica, lib. 2. quæst. 4. con. 3. qui illum vocat stultum. Et quidem quod posito fundamento proximo, etiam si non sit forma, à qua provenit denominatio, dicatur subiectum absolute tale, nullum reputo inconveniens, cæterum, quod dicatur formaliter tale, hoc mihi impossibile apparet propter impugnationem supra positam, & priusquam tantum intendunt prædicti Magistri, non autem secundum, ut expresse faretur Magister à sancto Thoma loco allegato in fine illius §. ex eo quo ad nostrum propositum deveniens dicendum est, quod scriptura illa, & quælibet alia vox imposita, seclusa actuali operatione intellectus dicitur ratio signi ratione fundamenti, non autem dicitur signum formaliter, quando (sive ab intellectu ponatur forma rationis, qua ad suum signatum ordinatur.

94 Secundo responderi potest ad argumentum principale cum

Tractatus secundus. De Signis.

allis, quod forma rationis, posita
fundamento proximo, semper actu
perseverat in virtute illius primæ
cognitionis, quæ semper actu perse-
verat non physice, sed moraliter.
Itaque sicut ipsa impositio, licet
physice sit transacta, tamen actu per-
severat moraliter, ita, & prima cog-
nitio imponentis, & eodem pacto
ipsa forma rationis, quæ habet esse
actualiter moraliter, sicut & cogni-
tio à qua dependet. Nec est novum
quod forma rationis moralis existe-
re denominet, & constituat forma-
liter aliquod compositum, ut solet
dici à Thomistis in materia de Eu-
charistia, quod verba sunt forma
Sacramenti, etiam si iam transie-
runt, eo quod moraliter perseverat.
Eodem pacto in nostro casu forma
rationis perseverat moraliter, & ra-
tione illius constituitur formaliter
signum ad placitum. Quod, ut ma-
gis explicetur notandum est, quod
prædicta existentia moralis dumtaxat
habet locum in entibus ratio-
nis, quæ dicuntur practica, eo quod
aliquomodo dependent à voluntate
libere operante, similis sunt illa
entia rationis, quibus formaliter
constituuntur, v.g. Doctor, Prætor,
Iudex, Moneta, &c. & huius gene-
ris est etiam ratio, quæ constituitur
signum ad placitum. Et ideo hoc
verificari non potest in secundis ra-
tionalibus, quæ solum attinent ad
intellectum speculativum. Sane hæc
solutio ingeniosè est excogitata,
mihi tamen verior videtur prima,
& conformior doctrinæ communi

Thomistarum, quem in omnibus,
quæ attinuerunt ad istum, sequi desi-
dero.

95 Tercio principaliter argui-
tur: nam ex doctrina tradita in hoc
tractatu, conferentia secunda col-
lar, quod signum in communi est
aliquid absolutum, ita ut in eius
constitutionem non inter aliqua re-
latio secundum esse, quæ sit purus
respectus: ergo signum ad placi-
tum non potest constitui per for-
mam rationis. Antecedens vide-
tur certum; & consequentia proba-
tur; quia prædicta forma rationis,
absque dubio erit relatio secundum
esse, & per illam constitueretur sig-
num ad placitum: sed si signum in
communi est quid absolutum, sig-
num in particulari non potest esse
relativum secundum esse, ergo con-
stitutivum signi ad placitum non
potest esse forma aliqua rationis.
Minor videtur certa; & maior pro-
batur. Nam ens rationis adæquate
dividitur in negationem, privationem,
& relationem, sed prædicta forma
rationis non est negatio, aut priva-
tio, ergo est relatio. Et maxime,
quia prædicta forma est ipse ordo
rationis comparantis signum ad
suum signatum.

96 Ad hoc argumentum res-
pondeo primò eū aliquibus, quod
signum in communi, prout ab-
strahit à signo naturali, & à signo
ad placitum non est aliquid abso-
lutum, sed abstrahit, atque adeo
in signis naturalibus aliquid abso-
lutum est, ut dicebamus in præ-
dicta

Conferentia 8. An signū ad plac. sit aliquid rationis 47

dicta conferentia secunda, & in signis ad placitum est aliquid relationis. Et ratio est: nam intellectus nō aliter formam illam entitatem rationis constitutivam signi ad placitum, nisi comparando illud ad sum signatam, & ideo forma illa est relatio rationis; quod non contingit in signis naturalibus, in quibus sua intrinseca intelligibiles aliquid absolutum est, & solum relativum secundum dici. Secundo respondeo admiuendo, quod etiam signum ad placitum sit aliquid absolutum, & solum relativum transcendentale, seu secundum dici, & dico, quod forma illa rationis pertinet ad primum membrum divisionis entis rationis, nempe ad negationem. Ad cuius intelligentiam notandum est id, quod docet Collegium Complutense Patrum Carmelitarum in Logica, disp. 2. de entis rationis, quæst. 35. in fine, ubi docent, quod denominatio extrinseca vbi quatenus nihil ponit in parte rei, v.g. à parte rei, est fundamentum ad aliquod ens rationis ab intellectu fabricatum, & huiusmodi ens rationis dicunt pertinere ad differentiam, seu negationem propterea, quod eius fundamentum est aliquod

non esse: ex quo ad nostrum propositum cū propositione dici potest, quod, cū mens rationis constitutivum signi ad placitum fundetur supra illam extrinsecam denominationem impositionis, quæ nihil in re ponit in signo, sit consequens, quod pertineat ad negationem, sicut & alia entia rationis, quæ fundantur supra aliquod non esse à parte rei. Tertio tandem dici potest, quod forma illa rationis est respectus, qui dem transcendentalis, seu secundum dici, non autem est relatio secundum esse, ratione cuius constituitur in ratione obiecti medijs, sicut enim intelligibiles realis est relatio secundum dici in signis naturalibus, ita ab intellectu fabricaret quidam respectus secundum dici, quod ordinet ipsum signum ad signatam, & supra istum ordinem fundabitur alius ordo, seu respectus secundum esse, accidentaliter adveniens. Nec mirum est concedere respectus transcendentales rationis, qui etiam pertinent specialiter ad tertium membrum divisionis entis rationis, nempe ad relationem. Et inter has solutiones, quæ probabiles sunt, ista mihi probabilior videtur, quod detur prima.

CONFERENCE IX.

An divisio signi in naturale, & ad placitum sit univoca.

Tractatus secundus De Signis.

97. q. multum in hoc tractatu
fieri debet.

Explicatur difficultas, & referuntur
sententiae in illa.

97. **C**onstat ex Summalis, quid
sit divisio univoca, quid
re analogica, & ideo in huius
explicatione non est nobis nunc
immorandum. Solam advertio
hanc difficultatem consulto in
hunc locum posuisse, ut cogitis in
speciali naturis, & quidditatibus,
tam signi naturalis, quam ad placi-
tum, facilius perciperetur, quomo-
do dividerent rationem commu-
nem signi, & quomodo illam parti-
ciparent. In qua difficultate Patet.
Fr. Marcus de los Huertos, lib. 1.
Sum. cap. 2. quest. 1. art. 2. sic dividit
sententias, ut referat aliquos qui di-
xerunt hanc divisionem esse æqui-
vocam, alios, qui docuerunt esse
univocam, ut omnes illi, qui defen-
dunt signum constitui per ordinem
ad potentiam; alios assertentes esse
analogicam, & sunt omnes, qui do-
cent signum constitui per ordinem
ad signatum. Et quidem hæc senten-
tiarum divisio non est ita universa-
liter vera, cum multi existiment
hanc signi divisionem esse univo-
cam, etiam si indicent signum con-
stitui per ordinem ad signatum. Ma-
gister Fr. Ioannes à Sancto Thoma in
Logica, quest. 22. art. 5. distinguit
signum, in duplici genere illud co-
siderando, nempe in genere entis,
& in genere obiecti intelligibilis,

& prout ex eo naturis, & officium
signi, & asserti, quod in hoc secun-
do genere univocè conveniunt inge-
nium naturale, & ad placitum, licet
in primo sit analogica convenientia.

98. q. multum in hoc tractatu
fieri debet.

Eligitur vera sententia, & probatur.

98. **P**ro resolutione veritatis sic
conclusio. Divisio signi in
naturale, & ad placitum
est univoca. Hæc conclusio defen-
ditur communiter ab omnibus, qui
nobiscum sentiunt signum forma-
liter esse de linea obiecti, & quan-
tum ad hoc consentit Magister Io-
annis à Sancto Thoma, docens, quod
in linea obiecti, & secundum mo-
dum, & officium proprium obiecti,
univocè conveniunt, signum natu-
rale, & ad placitum, licet & ens rea-
le, & ens rationis. Et probatur nostra
conclusio, prius supponendo in præ-
senti fieri sermonem de signo, se-
cundum formalem rationem signi,
nempe medijs ductivi in cognitio-
nem alterius ex vi dependentiæ, &
subordinationis, secundum quam
rationem dividitur in signum natu-
rale, & ad placitum, quo supposito
sic formatur ratio. Nam formalis
ratio signi est esse obiectum intel-
ligibile medium, id est, ductivum
in cognitionem alterius à quo de-
pendet, & cui subordinatur, sed hæc
ratio æqualiter participatur à sig-
no naturali, & à signo ad placitum:
ergo prædicta divisio univoca est.

Ma.

Conferentia 8. An signū ad plac sit aliquid rationis 48

Major supponit ex dictis: & probatur minor: nam esse obiectum medium, seu ductivum in alterius cognitionem, nihil aliud est, quam esse obiectum ordinatum, & dependens ab alio; sed in hoc quod est ad aliud ordinari, seu ab alio dependere, tanquam ab obiecto ultimo æqualiter conveniunt signum naturale, & ad placitum: ergo æqualiter participatur ratio obiecti mediæ, seu ductivi in alterius cognitionem à signo naturali, & à signo ad placitum. Et confirmatur hoc: nam ubi est inæqualitas in participatione alicuius rationis communis, est propter dependentiam in participatione illa ratione: sed in præsentia non est talis dependentia, siquidem, & signum ad placitum terminet actum potentie cognoscitivæ, & illa ducat in alterius cognitionem, non dependat à signo naturali, vel assignetur, in quo generatæ causæ sit hæc dependentia: ergo in hoc quod est ducere potentiam æqualiter convenit signo ad placitum, & signo naturali. Si ergo ratio formalis signi est ducere potentiam, consequens est, ut æqualiter participetur à signo naturali, & à signo ad placitum.

99. Secundò probatur conclusio, seu magis roboratur ratio supra posita ex doctrina Cæterani in part. quart. l. art. 3. quam ad hoc propositum, ut celebrem, refert Magister à Sancto Thoma in loco allegato supranum. 97. nempe, quod illa, quæ in quo genere maxime differunt, si ad aliud transferantur, pos-

sunt univocè convenire, & consequenter etiam si aliqua in esse rei specie, vel plus quam specie differant, si transferatur ad lineam obiecti intelligibilis, possunt univocè convenire. Quia doctrina supposita, sic eam ad nostrum propositum applico: nam si propter aliquam rationem, contrarium nostræ conclusioni opinantes dicunt hanc divisionem esse analogam, est quia si signum ad placitum sit ens rationis formaliter, & signum naturale aliquid reale, non potest dari aliquid univocum enti reali, & rationis; sed licet in linea entis, seu essendi non possidari aliquid univocum, potest tamen dari in linea alia obiecti intelligibilis: ergo cum signum sit de hac ultima linea, non est ratio cur negetur hanc divisionem esse univocam. Maior est certa, & mihi non probatur, cum ex doctrina adducta ex Cæterano. Tum exemplis sequentibus; nam ratio cognoscibilis, seu obiectum nostrum intellectus univocè dicitur de ente reali, & de ente rationis secundum probabilem opinionem, quam defendit Magister Petronius in Logica, lib. 2. q. 2. de cognoscibilitate entis rationis, art. 1. q. 2. quæstio unica, & art. 2. & 3. & quamvis hoc ab aliquibus Thomistis non admittatur, tamen certum est, quod ratio obiecti sensibilis univocè convenit enti reali, & enti rationis; cum hoc specifice scientiam Logicæ, quæ univocè convenit cum alijs scientijs specificatis ab obiectis realibus: ergo enti reali.

Tractatus secundus. De Signis.

reali, & rationalis aliquid univocum potest esse commune. Et eam rationem specialiter attineat ad lineam obiecti, consequens est, ut signum naturale, & ad placitum, quamvis unum sit reale, & aliud rationis, univocè convenient in ratione signi, quod est esse obiectum medium, seu diffusivum in alterius cognitionem.

Videatur testimonium D. Thomæ quæ infavorem huius conclusionis referuntur a Magistro Fr. Ioanne à Sando Thoma, ubi supra.

Et hæc illis non, nisi blasphe-
miam, & blasphemiam, & blasphemiam
non habet, etiam si non habet hanc

Proponuntur, & solvantur argu-
menta.

100 **A**rguitur primo contra nostram resolutionem, nam nullum prædicatum pertinens ad lineam entis, potest esse univocum enti reali, & rationis, & de hoc intelligitur commune dictum, quod ens reale, & ratio- nis non potest dari aliquid univo- cam, ergo multo minus poterit dari prædicatum univocè illis, quod pertineat ad lineam intelligibilis: antecedit enim certum: & conse- quentia probatur: nam intelligibi- litas est passio entis: ergo non po- test esse convenientia analogica ad rationem entis, & univoca in ratione intelligibilis. Patet consequentia: nam ideo aliquid est intelligibile, quia est ens, cum intelligibilitas, ut passio sequatur ad entitatem: ergo implicat, quod sit maior convenien-

tia in passione, & minor in essentia, ad quam sequitur, & cum univoca convenientia sit maior, impossibi- le videtur, quod hæc sit in intelli- gibilitate, & in entitate sit analogia convenientia, quæ est minor.

101 Ad hoc argumentum con- cesso antecedenti, negatur conse- quentia. Ad cuius probationem concedo antecedens, & nego con- sequentiam. Etenim quando pas- sio aliqua constituit genus diver- sum ab illo, in quo est sua essentia, optime aliter, quod sit minor conve- nientia in illo prædicato, quod est essentia, & maior in passione; ut manifestè constat in exemplo ad- ducto de scibilibus, quæ est passio- entis, & tamen est univoca conve- nientia in illa, & non in entitate in- telexens reale, & ens rationis. Et etiam instatur in accidenti, & subs- tantia creata, quæ abique dubio uni- vocè convenient in ratione forma- li obiecti Metaphysicæ, quæ est sci- bilitas realis, quamvis in linea en- tis, ad quod sequitur talis scibilitas analogicè convenient. Et addo ex Magistro Petronio ubi supra, quod ipsa intelligibilitas potest cõ- siderari dupliciter, & ut passio en- tis est, pertinens ad illius genus, & ut habet rationem obiecti, seu in- mutativi potentia, & in prima con- sideratione analogicè dicitur de ente reali, & rationalis, & in secunda est convenientia univocæ. Cuius exemplum adducit in sententia il- lorum, qui dicunt, quod potentia sensitiva hominis, & equi distin-

Conferentia 9. A sign. form. sit propriè signū.

49

gauntur specie, quatenus sunt proprietates, & passionēs diversarū specierū, & conveniunt vni vocē, quatenus potentiae sunt, respiciētes idem obiectū formale, idē in nostro casu cum propositione dici potest. Quae magis explicabuntur in proximo Logicae, dum tractemus, an Logica, quae ab ente rationis specificatur, sit simpliciter scientia.

102. Secundū arguitur, Nā signū ad placitū participat rationē signi dependentē à signo naturali: ergo praedicta divisio analogā est. Minor cū consequentia est certa: & probatur maior. Primū ex D. Tho. 1. p. q. 34. art. 1. Et praecipue q. 4. de veritat. art. 1. ad 7. ubi ait, quod ratio signi per prius dicitur de verbo mentali, quam de verbo vocali; eo quod verbum mentis est causa significationis vocis; sed verbum mentis est signum naturale, & verbum vocale est signum ad placitum: ergo secundū mentem D. Th. prius dicitur signum de naturali, quā de signo ad placitum; utq; adeo de isto dicitur eam dependentia ab illo. Secundū probatur illa maior. Nā ens rationis dependet ab ente reali quantum ad eius cognoscē, cognoscitur enim ens rationis ad modum entis realis; sed signum ad placitum formaliter est ens rationis: ergo dependet à signo naturali, quod est ens reale, quantum ad eius cognoscē, & consequenter, quantum ad eius cognoscibilitatē, & cum ratio signi sit ratio cognoscibilis, dependebit in ratione signi.

103. Ad hoc argumentū respon-

deo negando maiorem. Et ad eius primā probationē dico, quod eo quod per prius aliqua ratio sit in uno, quā in alio non sequitur inaequalitas in participatione illius rationis communis, ut constat in calore, qui prius est in sole, tāquā in causa, quā in inferioribus, & nihilominus aequāliter participatur ab illis, idē est in nostro casu, & consequenter ex verbis D. Tho. nihil contra nos sequitur. Praeterquam quod Sanctus Doctor nō loquitur ibi de signo propriè accepto, sed de illo prout se exhibet ad omne manifestatū, cū ibi intendat probare, quod ratio signi cōveniat verbo divino, cui absq; dubio ratio signi in rigorosa acceptione non convenit.

Ad secundā probationem illius maioris concessa maiori, & minori negatur consequentia. Nō enim inferitur, quod dependeat à signo naturali, quod est ens reale, nā potest dependere ab alio ente reali, ad cuius similitudinem cognoscatur. Praeterquam quod praedicta dependentia, etiam si esset respectu signi naturalis, nō conducit ad causandā analogiā, cū non sit illa in participatione rationis communis, quod erat necessarium, sed tantū quantum ad cognoscē illius, quod non sufficit, & tādē dato, quod dependentia illa causa sit analogā in ratione intelligibilis ex hoc tamen nō, sequitur, quod in ratione signi, quod est intelligibile mediū sit analogū. Porro si ergo esse analogā in ratione aliqua superiori, & quod in inferiori sit invocā,

104. Tercio arguitur. Nam ad analogiam duorum non requiritur dependentia inter illa: ergo etiam si signum ad placitum non dependeat a signo naturali (ut dicebamus in primæ probatione nostræ cōclusionis) poterit esse analogia inter illa. Probatur antecedens: cum in analogis proportionalitatis, de corde enim & de fundamento domus analogi ē dicitur ratio principis; & unum ab alio non dependet. Tū in analogis proportionis, sanum dicitur analogū cōde animali, vrina, & medicina, & tamen duntaxat vrina, & medicina dicunt ordinem ad animal, in quantum illa est signum, & ista causa sanitatis animalis, in quo nulla est dependentia: ergo non est necessarium, quod sit dependentia, ut sit analogia. Et confirmatur hoc: nam etiam in præsentia assignabitur dependentia aliqua in genere causæ, quasi efficientis æquivocæ, cum omne signum ad placitum a signo naturali, & si non ab omni, ab aliquo tamen dependeat, & dicat ordinem ad illud, tanquam ad exemplar, sicut hominipetitas ad hominem vivum: ergo invenitur totum, quod requiritur ad analogiam.

105. Ad hoc argumentum respondeo, quod secundum communem doctrinam Thomistarum, duplici causa solummodo assignatur pro analogia, nempe dependentia, & transcendētia, ita ut quælibet harum sola sufficiat ad causandam analogiam, ut dicemus in Logica

in ante prædicamentis. Et cum in præfari, ut eorum supponatur signum non esse transcendens respectu suorum inferiorum, ideo probando non inveniri dependentiam in participatione illius rationis communis signi, sufficiens erat probatum non intervenire analogiam. Quod autem requiratur, & sufficiat dependentia ad causandam analogiam, efficaciter suadent exempla posita, maximè secundum in analogis proportionis; nam vrina, & medicina, in quantum participant sanitatem, dependent a sanitate animalis, in ordine ad quam distantur, & ut constat ex doctrina Thomistarum, quam optime explicat Mag. Arago, lib. 4. Metaph. quæst. 2. artic. 2. & Magister a Sancto Thoma in Logica, quæst. 12. articulo quarto. Una ex conditionibus analogi attributionis est, quod membra minus principalia distantur in ordine ad magis principale, & consequenter nulla maior dependentia imaginari potest. Aliud exemplum non est ad rem, nam ibi non est propriè analogia, sed quædam metaphorica similitudo; & ideo dicuntur analogæ proportionalitatis improprie, seu metaphoricæ, & adhuc ibi est dependentia in illa metaphorica similitudine. Ad confirmationem respondeo non inveniri prædictam dependentiam signi ad placitum a signo naturali in genere causæ efficientis: & quamvis esset, non sufficeret ad causandam analogiam, calorem enim horum infe-

Conferentia 10. 10. A sign form. sit propriè signū. 50

riorum dependet à calore solis, tanquam à causa efficienti equivo-
ca, & tamen univo. è convenienti
præterquam quod, cum signum for-
male sit in delectatione obiecti, est om-
nino per accidens, dependentia in
genere causæ efficientis, quæ est in
ordine ad esse: & tandem absque
fundamento ponitur dependentia

alia in genere causæ exemplaris, ut
ex dictis constat: nec exemplum
de homine picto, & vivo conducit
ad intentum, cum ibidem potius
æquivocatio interveniat, quam nō
concedit Pater Frater Marcus de
los Huertos, cuius est doctrina
na huius tertij ar-
gumenti.

CONFERENCE X

An signum formale sit verè, & propriè signum?

S. I.

*Explicatur difficultas, & refe-
runtur sententia.*

106 **A**D intelligentiam præ-
sensis difficultatis no-
randum est, quod, ut in-
tellectus noster aliquod obiectum
cognoscat, plura requiruntur, in-
primis ipsa intellectiva potentia in
se præhabens speciem impressam
obiecti, quæ est similitudo illius, ra-
tione cuius determinatur, ut tale
obiectum in particulari cognoscat;
deinde ipse actus secundus, qui est
ipsa actualis cognitio, & tandem
terminus illius, qui dicitur concep-
tus, seu verbum mentis, vel species
expressa, in qua tanquam in ima-
gine, & expressi similitudine attrin-
git obiectum, & huiusmodi cōcep-

tus, verbum, seu species expressa di-
citur medium in quo respectu in-
tellectus, quia in illo considerat
obiectum, atque adeo dicitur sig-
num formale, ut dicebamus in prin-
cipio huius tractatus numer. 6. ad
differentiam signi instrumentalis,
quod est medium per quod. Et quā-
tum ad speciem impressam, & ip-
sos actus cognitionis disputabimus
postea, an habeant rationem signi:
modo autem supposito, quod con-
ceptus sit signum formale, inquiri-
tur an verè, & propriè rationem sig-
ni participet, vel tantum impropiè.
In qua difficultate triplex versatur
sententia: una negans esse verè, &
propriè signum, quam sequuntur
plures Thomistæ quibus habet Mar-
gister Banez inandumque, & ip-
so primo, & actum primo, capite secun-
do de nomine. Alia sententia affir-

Tractatus secundus. De Signis

mat esse veré, & proprié signum quam etiam defendunt plures Thomistæ, & novissimé Magister Ioan. à Sancto Thoma in Logica, quæst. 22. articulo primo; & Pater Fr. Marcus de los Huertos utramque, v. probabilem, adhuc inter Thomistas defendit. Tertia sententia cum distinctione procedit, dicuntque illius defensores, quod ille conceptus, qui repræsentat totum, quod est in ipso objecto, non est veré, & proprié signum; ille vero, qui objectam imperfecté repræsentat, & non secundum totum, quod, in se habet, est veré, & proprié signum. Ita distantur aliqui Thomistæ.

§. II.

*Eligitur probabilior sententia;
& probatur.*

107 **P**RO resolutione vdratis sit conclusio. Signum formalé est veré, & proprié signum. Hanc conclusionem defendunt Authores relati pro secunda sententia; & in favorem illius Magister Ioan. à Sancto Thoma adducit aliqua testimonia D. Thomæ, in quibus conceptui; & verbo mentis attribuit rationem signi, sed quidem ex verbis Angelici Doctoris non colligitur ita claré, quod loquatur de signo in propria acceptione, quæ propter possunt adversarij dicere, quod ibi loquitur de signo improprie accepto, quatenus se extendit ad omnem manifestationem. Procedant tamen præfata testimonia contra Magistrum Be-

nèz, qui reprehendit eos, qui conceptus mentis vocant signa, & ait esse impropriam loquutionem. Cuius prædictis testimonijs absolute S. Doctor ipsam verbum, seu conceptum mentis appellet signum, quem modum loquendi sequuntur illi, quos prædictus Magister reprehendit. Et quamvis videatur, quod Divus Thomas non loquatur expresse de signo proprié, nihilominus in loco allegato ex quæst. 4. de veritate, art. 1. ad 7. satis probabiliter colligitur, quod loquatur de signo proprié accepto. Nam argumento illo septimo intendebat probare D. Tho. quod quia ratio signi per prius erat in vocali verbo, quæ in mentali, etiam ratio verbo, quod à manifestatione impositur per prius conveniebat verbo corporali, quæ mentali, ex quo tandem inferrebat, quod verbum improprie diceretur de Deo. Et ad hoc dissolvendū respondet: Dicendum quod ratio signi per prius convenit effectui, quam causæ, quædo causa est effectui causa essendi, non autem significandi, sed quando effectus habet à causa non solum quod sit, sed etiam quod significet, tunc sicut causa est prior, quam effectus in essendo; ita in significando. Et ideo verbum interius per prius habet rationem significationis, quæ verbum exterius. In quibus ad salvandū, quod ratio verbi per prius conveniat verbo mentali, explicat quare prius conveniat illi ratio signi, sed ex hoc inferit, quod proprié in divinis dicitur verbum, ergo ex eis potest inferri, quod verbum sit productum. Et

138 Et quidem quævis hæc probabilius dicatur, tamen non pienè percipitur mens D. Thomæ, nam videtur loqui de signo secundu- dum quod dicit rationem solum manifestativi, quin potius videtur asserere rationem signi in ipso verbo divino, quod abique dubio non potest intelligi de signo in propria, & rigorosa acceptione. Et eodem modo potest intelligi testimonium allatum à prædicto Magistro ex quæstione nona de veritate, articulo quarto ad quartam, quæ posita in favorem oppositæ sententiæ toller adduci, ex quo infero, quod si attendamus ad mentem D. Thomæ utraque sententia probabilis est iuxta illam, quæ propter ad probandam nostram conclusionem ratione deveniamus. Et eam sic probat: nam de ratione signi propriè accepti est quod sit obiectum intelligibile medium, ita ut ex vi sue intelligibilitatis ordinetur ad aliud, illique subordinetur sed totum hoc reperitur in signo formali ergo est verè, & propriè signum. Maior superponitur ex dictis in toto discursu huius tractatus. Et minor probatur, & in primis, quod sit obiectum medium manifestè constat, cum sit id, in quo intellectus considerat, & contempletur obiectum, tanquam in imagine illius, quæ propter verbum ipsum, seu conceptus dicitur modum in quo, & ex eisdem constaret quod ordinetur ad obiectum ipsum, quod repræsentat, illique subordinetur: nam ipsum verbum ex

propria natura est representatio, & imago sui obiecti, loco cuius deservit intellectu, & se habet, ut mensurabile respectu suæ mensuræ, diffiniturque essentialiter ordinare ad illud: ergo essentialiter dependet à suo obiecto, illique subordinatur, sicut in unumquemque mensurabile dependet à mensura, illique subordinatur, & diffinitur similiter essentialiter dependet à suo diffiniente: & consequenter habet totum, quod requiritur ad propriam rationem signi, cum sit obiectum medium dependens ab alio, illique subordinatum. Nec maior deficientia requiritur, quam prædicta subordinatio, & dependentia, ut absolute dicatur, quod sit verè, & propriè signum, ut constabit solvendo argumenta, ubi magis explicabitur hoc fundamentum, & constabit nostræ sententiæ probabilitas.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

109 **A**rguitur primò contra nostram resolutionem. Nam illud, quod est verè, & propriè signum, debet esse quid imperfectus suo signato, deficientis que ab illius perfectione, ita ut talis deficientia sit in eo ~~essè~~ *representativo*, & non sufficit in esse entis, sed hoc non reperitur in verbo, seu conceptu mentis ergo verè, & propriè

Tractatus secundus. De Signis

non est signum. Maior probatur à Magistro Banez sic, nam secundum Latinæ linguæ proprietatem, ratio signi, & significandi imperfectam representationem in se habet respectu rei significatæ. Nam profecto si quis expressit aliquam veritatem doceat, ineptè diceremus illam significasse, qui enim significat, non ex integro rem præsentem facit: ergo de ratione signi, est quod sit imperfectius, & deficiens in esse representativo. Et minor primi syllogismi etiam probatur à sapientissimo Magistro: quia conceptus mentalis omnem perfectionem rei representatæ in se ipsis formaliter in esse intelligibili continet: ergo non deficient in representatione, & consequenter non sunt dicenda signa, sed potius imagines expressæ rerum. Et confirmat hoc; nam in divinis verbum est imago patris, & non signum illius, imò, & in humanis filius hominis est imago patris representans patrem, & tamen non significat patrem, non alia ratione, nisi quia in eo quod representat, non censetur aliud à se representare, siquidem representatum pari ratione est simile in natura ipsi filio: ergo si conceptus mentis in se formaliter in esse intelligibili continet rem ipsam, quam representat, non dicitur representare aliud à se, sed representando se, representat rem in ipso contentam.

110. Ad hoc argumentum respondent aliqui, quod ad rationem signi proprii, sufficit deficientia in

esse entis, quavis invenitur inter conceptum, & rem conceptam, cum hæc aliquando sit substantia, & ille semper sit accedens, sed hæc solutio ex dictis in argumento manet impugnata. Et insuper excluditur; quia multoties etiam conceptus in esse entis est æqualis perfectionis, ut quando concipitur aliquod accedens, & multoties in esse entis est maioris perfectionis, videlicet, quando representat aliquod ens rationis; ergo impertinens est ad rationem signi propriè, prædicta deficientia. Alia ergo deficientia assignanda est. Ad cuius intelligentiam notanda est doctrina Domini Caietani, lib. 2. de anima, cap. 12. ubi docet, quod dupliciter convenit una forma cum altera, & in modo essendi, cum differentia ex parte naturæ, ut albedo, & dulcedo conveniunt in modo essendi in subiecto, & differunt in natura. Contingit autem convenientia e converso, ita ut sit convenientia in natura, & quidditate, & differant in modo habendi illam quidditatem; & hæc convenientia invenitur inter conceptum, & ipsam rem conceptam, in utroque enim est eadem natura, seu eadem quidditas, imò eadem numero quidditas, seu natura (ut alii qui Thomistæ dicunt) diversimodè tamen habita: est enim in conceptu ipso modo intentionali, & in re ipsa modo sibi proprio, & naturalis; ex quo sequitur, quod in conceptu sit modo imperfecto, & diminuto, & in re ipsa sit modo perfec-

to; cum esse intentionale dicatur
malitias à D. Thoma esse imper-
fectam, & incompletum, propte-
rea enim virtus instrumentalis cō-
municata instrumento à principa-
li agente, habet esse imperfectum,
& incompletum, quia est per mo-
dum cuiusdam intentionis, habet
que esse intentionale, quod nihil
aliud est, quam esse pro alio, & ad
alterius intentionem deserviens, ut
dicemus in secundo physicorum
tractantes de instrumentis, & de ac-
tivate accidentium respectu pro-
ductionis substantiæ. Quo suppo-
sito dicimus. Quod prædicta defi-
cientia, seu imperfectio reperta in
ipso conceptu, & verbo mentis est
sufficiens, ut propriè habeat ratio-
nem signi; cum ratione illius conf-
tituatur in ultima differentia signi,
quæ est esse medium ex se, & ex sua
natura ordinatum ad aliud repræ-
sentandum. In forma ergo ad argu-
mentum nego maiorem, Ad cuius
probationem respondeo, quod si
attendamus ad primam impositi-
onem huius nominis, *signum*, ita vide-
tur esse, quod importet representa-
tionem imperfectam, fuit enim ex
prima sui impositione destinatum
ad significanda signa sensibilis; cæ-
terum translatus est ad significan-
dum omne illud, quod est medium
ductivum ex natura sua ordinatum
ad aliud representandum; & in hac
acceptatione propriissimè dicitur
signum conceptus ipse. Nec mino-
ri proprietate dicitur significare
aliquid, qui perfectè illud expri-

mit, quam qui imperfectè, & ex
parte, dummodo talis expressio
fiat per aliquid ex natura sua desti-
natum ad representandum illud, ut
contingit in conceptu nostro, prop-
ter imperfectum modum efficiendi.
Ex quo patet ad confirmationem.
Etenim tam verbum in divinis,
quàm filius in humanis habent ean-
dem naturam cum patre æquè per-
fectam, & in eodem efficiendi modo
cum ab utroque perfectè habeatur
& non sit in ano in ordine ad aliam
per modum intentionis, seu modo
intentionali, ut contingit in con-
ceptu, qui, etiam si contineat ean-
dem naturam, hoc est modo imper-
fecto, & inferiori, nempè intencio-
nality.

111 Secundo principaliter argui-
tur; & est impugnatio præceden-
tis solutionis. Nam si conceptus ha-
beat eandem naturam cum re con-
cepta, sequitur quod absolutè, &
simpliciter sit perfectior ipsa re cō-
cepta. Quod ita ostendo: nā ex par-
te naturæ habitæ nullus est excessus
sed omni moda æqualitas, cum sit
eadem natura, non solum eadem
quoad speciem, sed quoad indivi-
duationem. Et alia modus, quod il-
lam habeat conceptus, est simplici-
ter, & absolutè perfectior, quàm
modus, quo habetur ab ipsa re con-
cepta: ergo absolutè erit perfectior
conceptus. Antecedens quoad pri-
mam partem supponitur, & quoad
secundam probatur; quia modus
ipius conceptus est spiritualis, &
modus rei concepte est materialis,

Tractatus secundus. De signis.

& corporeus; ergo ille perfectior est simpliciter, & absolutè isto. Et cōfirmatur hoc, & explicatur. Nam si obiectum repræsentatū sit aliquod accidens corporeum, v. g. albedo, tunc conceptus ex parte naturæ habitæ habet eandem perfectionē cū albedine ipsa repræsentata; & ex alia parte modus habendi illā naturam in conceptu est spiritualis, & immaterialis, sicut ipse conceptus; & modus, quo habetur ipsa natura albedinis in ipsa, est materialis, & corporeus; ergo conceptus excedit seu obiectum in modo habendi eandē naturam, & quidditatem. Et videtur hoc amplius in conceptu, quo repræsentatur aliquod ens rationis (dato quod detur conceptus proprius illius) tunc enim natura ipsius entis rationis perfectiori modo est in conceptu quam in se ipso; cū in illo habeat modum essendi realem, & in se habeat esse ita imperfectum, & diminutum: ergo absolutè dicendum est, conceptum esse simpliciter perfectiorem suo obiecto, & consequenter non erit signum illius, de cuius ratione est imperfectio, & deficientia, quæ non saluatur ratione illius modi essendi intensionaliter, sed potius ex illo arguitur maior perfectior.

112. Ad hoc argumentum respondetur primò, quod licet modus spiritualis secundum se sit perfectior modo essendi corporali, & materiali, nihilominus respectu alicuius potest esse imperfectior: v. g. licet intelligere sine discursu, secundum se sit

perfectius, quam intelligere discurrendo, tamen respectu hominis intelligere cū discursu est modus perfectior, quā sine illo intelligere, quia prædictus modus est proprius, & cōnaturali ipsi homini: ita dicendum est quod licet modus spiritualis intra ambitum entis, & qualitatis sit perfectior, tamen consideratus respectu albedinis, v. g. non est ita perfectior, quia alius modus essendi, esse materialis, & corporeus cōnaturalis, & proprius est illi. Idemque cum proportionē dicendum est de conceptu repræsentante ens rationis. Quod ex eo colligitur: nā si daretur locus, ut quis suum esse eligeret intra genus entis, si rationabilius iter procederet, eligeret esse spirituale, si autem optaret esse in tali specie, v. g. albedinis, vel entis rationis, tunc debeat eligere modum propriam, & cōnaturalem tali speciei, cū in illo possit exercere propria munera, & opera illius speciei, non autem in alio modo essendi. Ex quo deducitur solutio prædicti argumenti: nam ipse conceptus ratione modum, quo continet naturā rei, repræsentat ipsam, vult potens sua munera exercere, v. g. repræsentat albedinem, ut est potens de albore, & hominem, ut est potens discurrere; quod exerceri non possat in illo modo, quē habent in conceptu, & ideo conceptus deficit à perfectione obiecti ratione talis modi essendi, & consequenter potest esse signum illius. Secundò respondetur, quod licet aliquod genus, seu ali-

qua

Conferentia 10. An sign. form. sit propriè signum. 53

qua ratio communis sit absolutè, & simpliciter perfectior altera, nō tamē hoc est necessariū, quoad omnia inferiora contenta sub tali genere, seu ratione; constat hoc in probabilis opinione asserente, quod cœlum, eo quod incorruptibile est, est perfectius videntibus imperfectis; & licet genus intellectuale sit perfectius genere volitivo. Iuxta sententiam D. Thomæ, tamen in genere volitivo sunt aliqua simpliciter perfectiora alijs pertinentibus ad genus intellectuum, quia ratione multo Thomæ defendunt charitatem esse perfectiorem fide, non solum moraliter, sed etiam physicè, nec credibile est, quod minimus, & imperfectus actus intellectus, v.g. opinativus sit simpliciter perfectior perfectissimo actu amoris voluntatis. Iussit ergo quod perfectissimum generis perfectionis sit simpliciter perfectius perfectissimo generis imperfectionis; ex quo ad nostrum propositū infero, quod licet esse spirituale sit perfectius ipso esse materiali, & corporali, non tamen omne esse spirituale est perfectius maximè illud esse spirituale, quod est esse intentionale, & ordinatum per se ad esse corporale, & specificatur, & mensuratur ab ipso esse corporali, quale est illud esse spirituale ipsius conceptus, qui est proprius representandam rem corporalem, à qua specificatur, & mensuratur, atque adeo si quod ratione alijs esse spiritualis imperfecti, sit signū obiecti materialis, & corporei.

113 Tertiū arguitur. Nam si genus propriè acceptum debet esse obiectum medium inter potentiam cognoscitivam in actū secundo constitutam, & ipsum signatum; sed conceptus est terminus ipsius intellectionis per quam constituitur in actū secundo, ergo non potest habere rationem signi propriè accepti. Si autem dicas conceptum esse terminum non ultimum, & habere rationem medijs respectu termini ultimi, qui est ipsum obiectum, quod cognoscitur in conceptu, tanquam in medio, in quo la contra est primū: nam ex conceptu, & re concepta fit unum inesse intelligibili, ita ut non ponat in numero conceptus cum re concepta: ergo conceptus non potest habere rationem termini non ultimi, seu medijs respectu obiecti, quia potest fieri ipsum obiectum est terminus ultimus, ita & conceptus, qui est idem cum obiecto, seu re concepta. Secundō etiam si conceptus esset terminus non ultimus, & ipsum obiectum esset terminus ultimus, sequeretur, quod posset cognoscere ipse conceptus, non cognito obiecto, seu re concepta: sed hoc falsum est, ut ex se constat ergo. Probatur sequela; quia quando aliquis actio habet duos terminos, alterum qui sit non ultimus, & immediatus, & alterum, qui sit ultimus, & medius potest terminari, & multoques terminatur de facto, ad non ultimum, & immediatum, hic:

Tractatus secundus. De signis.

sine eo, quod terminetur ad ultimum, & mediatum, cum ille sit prior isto; v.g. potest cognosci substantia hominis, non cognitio eius accidentibus, & visio beata potest terminari ad Essentiam Divinam, & non ad creaturas; ergo si conceptus est terminus non ultimus, & immediatus poterit cognitio terminari ad illam, & non ad obiectum, quod est terminus ultimus, & mediatum.

114. Ad hoc argumentum recte dictum est, ipsum conceptum esse terminum non ultimum respectu cognitionis, cum mediante illo transeat ad cognoscendum ipsam obiectum in se. Ad primam impugnationem respondeo verum esse, quod ex conceptu, & re concepta sit unum in esse intelligibili, & ratione huius transit intellectus ad cognoscendam rem in se. Itaque mediante ipso conceptu obiectum intelligitur, ita ut ipsa res secundum se sit id quod cognoscitur; & conceptus sit ratio cognoscendi, seu mediam, in quo cognoscitur ipsa res, seu obiectum, quod est terminus ultimus intellectus. Ad secundam impugnationem respondeo, quod si praedicti termini inter se habeat necessariam connexionem, non potest unum cognosci, alio non cognito, ut solet dici de omnipotentia, quae cognosci non potest, non cognitio creaturis possibilibus, etiam si illae sint terminus secundarius illius: in presenti autem reperitur praedicta necessaria connectio inter conceptum, & rem conceptam, quia potius ex viro-

que sit unum, sicut sit ex ratione; quae, & ratione sub qua, & consequenter unum sine altero nequit cognosci, quamvis conceptus sit terminus non ultimus, & res concepta sit ultimus terminus.

115. Quare arguitur, nam de ratione signi est, quod sit notius suo signato; sed conceptus non est notior suo obiecto; ergo non potest esse signum illius. Maior videtur certa; eo quod per signum manuducimur in cognitionem signati, atque adeo notius quid debet esse. Et minor probatur: quia conceptus est res spiritualis, & obiectum ad extra est quid corporeum, & materiale, sed spirituale non est notius nobis, quam corporale, cum cognitio nostra ortem habeat a sensibus corporalibus; ergo conceptus non est notior suo obiecto. Et confirmatur ex D. Thoma 3. part. quaest. 60. art. 4. ad 1. ubi inquit: *Quod primo, & principaliter dicuntur signa, quae sensibus offeruntur; effectus autem intelligentes non habent rationem signi, nisi secundum quod sunt manifestati per aliqua signa.* Et similiter in 4. dist. 1. quaest. 1. artic. 1. quaestiones col. 2. ait: *Quod signum, quantum ad primam sui institutionem significat aliquam rem sensibilem, prout per eam manuducimur in cognitionem alicuius occulti.* Ex quibus colligitur secundum mentem D. Thoma sola signa sensibilia esse verè, & propria signa, cum illis solis comparat manducere in cognitionem alterius. Denique est celeberrimus locus D. Tho. ex q. 9. de veritate,

Conferentia 10. An signi form. sit propriè signum. 54

ritate, articulo quarto ad quartum: quem sic refert Pater Fr. Marcos de los Huertos, ex Sancto Doctore. Poterit autem dici signum secundum quod omne illud, in quo aliud cognoscitur, dicitur signum & sic forma intelligibilis dicitur communiter signum, non vero propriè. Nihil videtur desiderari posse clarius in favorem oppositæ sententiæ.

116. Ad hoc argumentum respondeo, quod de ratione signi non est, quod sit notius in hoc sensu, quod sit facillioris cognitionis, sed sufficit, quod sit prius cognitum, & alias ordinatum ad aliud, quæ ratio ne sufficienter constituitur in ratione obiecti medijs, quod autem sit notius, id est, facillioris cognitionis convenit signis, quibus communiter manuducimur in alterius cognitionem. Ad confirmationem oppositæ respondet Magister Ioann. à Sancto Thoma, nempe D. Thomæ loqui de signo, prout deservit nostræ cognitioni, quatenus indiget extrema manuductione obiecti alienius, quod est proprium nostræ cognitionis, & consequenter propria ratio signi, propria, inquam,

ut deservit nobis, propriè reperitur in signis exterioris sensibilibus. Potest autem accipi signum secundum communem rationem signi, propriam tamen, & prout sic extenditur etiam ad ipsos conceptus. Et consequenter quando D. Thomas ait, quod forma intelligibilis dicitur communiter signum, intelligitur non de impropria, sed de communis ad omne signum, quæ propria est. Nec Divus Thomas in loco allegato ex quæst. de veritate addit illa ultima verba, non vero propriè, quæ adijciuntur à prædicto Huertos. Et licet ex antecedentibus verbis illius solutionis possit colligi, explicanda sunt inextadicta, nempe, quod loquatur de proprietate in ordine ad id, quod exigit, & connaturalis est nostræ cognitioni, scilicet duci per signa externa sensibilis: cum ex doctrina Divi Thomæ supra allegata absolutè dicat conceptum, seu formam intelligibilem

esse signum, imò, & per prius illi convenire rationem signi.

(:?:.)

V

CONFERENCE XI.

An species impressa habeat rationem signi formalis.

Tractatus secundus. De Signis

§. I.

Explicatur difficultas.

117 **E**X dictis in principio præcedentis conferentia sonitat, quod intellectus non iterat quod obiectum cognoscit, requiritur prius in se habere similitudinem illius, quæ vocatur species impressa. Et de hac inq. uirimus aut signum formale, sicut est ipsa species expressa, seu conceptus. Et in primis certum est prædictam speciem impressam repræsentare suum obiectum, & quatenus repræsentatio illius est, deservit ipsi potentia: & idcirco si per cognitionem reflexam cognoscatur, absque dubio exercet munus signi dicens in cognitionem sui obiecti, at tunc non erit signum formale, sed instrumentale, nec tunc consideratur secundum proprium munus speciei impressæ, sed quatenus est aliquod obiectum cognitum. In præsentia autem inquirimus, an ipsa species impressa, prout exercet proprium munus respectu cognitionis directæ, habeat rationem signi, sicut respectu eiusdem cognitionis est verè & propriè signum, ipsa expressa species, seu conceptus.

§. II,

Resolvitur difficultas.

118 **P**ro resolutione veritatis

hic conclusi. Species impressa, secundum quod exercet munus speciei impressæ non est signum. Hac conclusionis communiter recipitur, ut videre est in Magistro Arango, Magistro Ioann. à Santo Thoma, & Huertos. Et ratione probatur: nam signum formaliter acceptum est obiectum medium dicens potentiam in cognitionem alterius, ita ut per modum obiecti ducat ad alterius cognitionem. Sed hoc non competit speciei impressæ, prout exercet proprium munus speciei impressæ; ergo ut hic non habet rationem signi. Maior constat ex dictis. Et minor probatur, nam proprium munus speciei est determinare potentiam, illamque constituere in actum, ut possit elicere actum; si hæc determinatio in ordine ad actum fit in genere causæ formæ, et essentialitèr aliqui, siue in genere causæ efficientis, ut sentit communiter Thomistæ. ergo proprium munus speciei non est esse obiectum medium ductivum potentia. An eadem est certum; & consequentia probatur: nam obiectum præsupponit potentiam iam in actum constitutam in ordine ad suam operationem, & respectu istius comparatur, ut terminus; ergo si species impressa se tenet ex parte potentia, illam determinando ad actum secundum, non potest prout sic exercere rationem obiecti mediæ ductivi, & consequenter non est signum respectu illius cognitionis ad quam determinat potentiam. Confirmatur, & explicatur

Conferentia I. An species impressa sit signum. 55

entur hoc: Nam licet concedamus, quod signum formaliter non sit de linea obiecti, ut docent multi, tamen factum præsuppositivè est obiectum, id est, ratio signi fundatur supra rationem obiecti. Deservit enim potentia, ut ipsa manifestet aliquid ignotum, quod non alio modo facit, nisi terminando actum potentia, ut transcat ad aliud cognoscendum, sed hoc non potest competere ipsi speciei impressæ, quæ solummodo determinat potentiam, se tenens ex parte ipsius, ut principium ad ipsam intellectionem: ergo certum est speciem impressam, ut exerceat proprium munus, non esse signum formale.

§. III.

Proponuntur argumenta.

119 **A**rguitur primo: quia species impressa, ut proprium munus exerceat, est formalis similitudo ipsius obiecti, ad hoc ordinata transcendentaliter, & ab illo dependens: sed nihil aliud videtur desiderari ad rationem signi: ergo habet rationem signi. Si autem dicas ultra requiri, quod comparatur, ut obiectum medium respectu potentia. In contra est: videntur si species expressa, seu conceptus se teneat ex parte termini intellectionis, tamen quia non se habet, ut terminus ultimus, sed ut non ultimus respectu obiecti ad extra, est signum formale illius: sed etiam species impressa se habet ex parte principij primi, quale est aude po-

tentia, ergo eadem ratio potest esse signum. explicatur hoc, nam si car repugnat rationi obiecti medijs duobus potentia, quod se habeat ex parte ipsius potentia faciens unum principium cum illa, ita etiam repugnat, quod se habeat respectu termini ad quem comparatur, ut medium. Medium enim non se habet ex parte unius extremi: sed hoc non obstat, etiam si conceptus se habeat ex parte termini, quia tamen non est ultimus, sed non ultimus medians inter potentiam, & terminum ultimum, habet rationem signi: ergo etiam si species impressa se habeat ex parte principij, si tamen non est principium primum, ut est ipsa potentia, sed potius mediat inter hanc, & obiectum, illam completendo in ordine ad istud, habebit rationem signi verè, & propriè.

120 Ad hoc argumentum rectè dictum est. Et ad impugnacionem respondeo esse magnum discrimen, quantum ad propositum, eo quod conceptus ipse comparatur, ut obiectum respectu ipsius cognitionis, & cum alias, sit non ultimus, sed mediam habet quicquid requiritur ad rationem signi: e contra, cum species impressa se habeat antecedenter ad cognitionem, quantumvis præsupponat potentiam, non exerceat munus obiecti: & consequenter, nec signi, erat enim necessarium se habere ex parte termini intellectionis, & præsupponere ipsam potentiam iam constitutam in actum, & munus obiecti, & signi exercere.

Tractatus secundus. De signis.

Sed adhuc obicitur, nam ex similitudine signi tantum constat, quod aliud representet potentia, & quod aliud possit esse, & per se manifestum per modum obiecti, vel per modum principij: ergo ubique tandem, ubi dicitur ratione representationem debere esse per modum obiecti, & non per modum principij. Respondet Magister Ioannes a Sancto Thomae, & patet, quod ratio non signi esse per modum manifestationis, autem, & cum manifestatio non habet nisi potentia actu cognoscendi, hanc representationem signi debere esse per modum obiecti: species autem impressa non obiectum cum potentia nondum cognoscendi, & ideo eius representatio non sit manifestativa, & exigitur ad rationem signi.

121. Secundo principaliter arguitur: Nam Angelus eodem actu, quo cognoscit obiectum, cognoscit ipsam speciem impressam illius obiecti: ergo potest esse signum ad minus, respectu intellectus Angelus. Antecedens supponitur, nam Angelus propter perfectionem suam intellectus, non habet cognitionem reflexam, & cognoscit in nostro intellectu, sed eodem actu intelligi Angelus omnia illa, quae noster intellectus dupliciter cognoscit, scilicet directe, & reflexo. Et consequentia probatur: quia si per illud actum attingit ipsa species impressa, iam habet rationem obiecti: ergo habet quicquid requiritur ad rationem obiecti. Et contra, ma-

ius hoc arguitur. Thomas primo quod 155. vocat speciem impressam medium cognitionis: nam cum in illa quaestione tractet de speciebus impressis Angelis, in titulo ait illa quaestione esse de medio cognitionis Angelorum. Et eodem modo loquitur in alijs locis, relatis a Magistro Ioanne a Sancto Thomae: ergo species impressa habet omnia requiritur, ut sit proprium signum. 122. Ad hoc argumentum respondet, speciem impressam dupliciter posse considerari: primo, ut determinat intellectum, quasi commune principium in ordine ad intellectionem, & in hac consideratione, nec in nobis; nec in Angelis potest terminare cognitionem, cum ad illam supponatur, & principium illius & haec est propriissima ratio speciei impressae, in quo differt a conceptu, seu verbo mentis, quod ex propria ratione est terminans cognitionem, & in illo cognoscitur obiectum, atque adeo species impressa se habet taliter considerari, sicut non exercet munus obiecti, nam nec munus signi. Sed ut ergo considerari potest, ut obiectum quoddam cognoscibile ab ipsa potentia, & prae hoc cognoscitur a nobis per actum reflexum distinctum a directo, cuius est commune principium, & ab Angelo cognoscitur per unum, & eandem cognitionem propter perfectionem sui intellectus: ceterum sub hac ratione non exercet munus speciei, sed obiecti, & ideo, sicut est signum respectu cog-

ditionis nostrae reflexe, ut dicebamus in principio. huius conferentiae, ita erit signum respectu cognitionis Angelicae, quatenus tendit ad cognoscendam praedicam. species, sed hoc non facit, prout species intelligibilis est.

Ad confirmationem respondeo ex Magistro Ioanne à Sancto Thoma, speciem impressam esse medium, quo, cognitionis, cum me-

diante illa enunciat intellectus ipsam cognitionem, sicut etiam dicitur ipsam lumen intellectualem medium per quod; at signum formale debet esse medium in quo, respectu cognitionis, quod non habet species impressa, atque adeo à D. Tho-

ma vocari medium in prima accep-
tione, id est me-

diante illa enunciat intellectus ipsam cognitionem, sicut etiam dicitur ipsam lumen intellectualem medium per quod; at signum formale debet esse medium in quo, respectu cognitionis, quod non habet species impressa, atque adeo à D. Tho-

CONFERENCE II. XII.

An actus intellectus, prout exercet munus actionis sit signum formale?

Explicitur punctus difficultatis.

123. **A**d completam explicat-
ionem signi formalis,
solum restabat inquirere de ipso actu intelligendi, an ipsi compereret ratio signi formalis, cum enim inter pertinentia ad cognitionem alicuius numeretur, & dictum est in precedentibus, conceptum, seu speciem expressam esse signum formale, & non speciem impressam, videndum nunc est quid de ipso actu intellectus dicendum sit. Et est sermo, de ipso (unde specie impressa proportionabiliter dicebamus) prout exercet formaliter officium actionis constituen-
tis potentiam intellectivam in ac-

tu, non enim dicitur magis
secundo cognoscetem. Nam
si praedictus actus consideretur res-
pectu alterius, nempe effectui, ad
illum terminati, certum est, quod
duceret in cognitionem alterius à
quo in suo esse dependet ipse, &
tunc esset medium per quod; &
consequenter signum instrumentale,
non vero formale. Insuper lo-
quimur pronunciamus supponendo in-
tellectionem distinguere verbo, seu
conceptu, qui est formalis, & ex-
pressa representatio subiecti pro-
ducta ab intellectu ex vi talem intel-
lectionis, & distinctae distinctae, &
nuncius actionis exercere, inquit ri-
mus, an fortiter ratione signi for-
malis. In qua difficultate est com-
munis sententia afferens non esse
signum formale, & si Magister Ioan-
nes, à Sancto Thoma referat aliquos,
etiam.

Tractatus secundus. De signis.

etiam ex Thomistis oppositum asserentes. Sed quidquid sit de hoc,

§. II.

Eligitur vera sententia, & probatur.

124 **P**RO resolutione veritatis sit conclusio. Actus intellectus, prout exercet munus actionis, non est signum formale. Hanc conclusionem probat Magister Fr. Ioann. à Sancto Thoma eo quod actus intellectus non est representativus, nec est substituens pro obiecto quod est necessario requisitum ad ipsam essentiam signi, quod est representativum, & substituens pro obiecto: & optime probat ipsam intellectionem non esse representationem obiecti, eo modo, quo species impressa, seu expressa illud representat, nimirum, tanquam imagines, seu similitudines obiecti. Ceterum quamvis hoc ita verum sit, non tamen praedictus modus representationis est necessarius ad rationem signi: nam hoc ipso, quod sit dependentia, & subordinatio unius respectu alterius, est sufficiens fundamentum, ut dependens, & subordinatum representet, & substituat pro illo à quo dependet, & cui subordinetur; sumus enim praedictam similitudinem non habet cum igne, & illam representat, & pro illo substituit: cum ergo intellectus dependeat à suo obiecto, illique subordinetur, ut propriae mensurae, à qua specificatur, est suf-

ficiens fundamentum ad representationem, & substitutionem pro obiecto, si ex alio capite non repugnet, & cum aliis intellectio sit forma intellectus, constituens illum in actu secundo, videtur, quod nihil illi deficiat ex hac parte, quominus signum formale. Et confirmatur hoc: nam si intellectio cognoscatur per actum reflexum, absque dubio representabit suum obiectum, & pro illo substituet, non alia ratione, nisi, quia est dependens ab illo, illique subordinatum, & tunc erit signum instrumentale, ut dicebamus, ergo non deficit illi representatio, & substitutio sufficiens ad rationem signi, & consequenter possunt dicere contrarii opinantes, quod quando exercet munus formae respectu intellectus, erit signum formale illius, quamvis admittatur non habere ipsam representationem, seu similitudinem, modo quo illam habent species impressa, & expressa.

125 Quapropter relicta haec ratio, quae solum probat contra illos, qui tribunt representationem intellectui, sicut speciei impressae, seu expressae: aliter probanda est nostra conclusio ex doctrina saepe saepius à nobis repetita. Nam signum formaliter acceptum, est de linea obiecti, & eius proprium munus respectu potentiae, est illam ducere in alterius cognitionem per modum obiecti illius; ut ex dictis constat. sed actus intellectus, prout actio est, non est de linea obiecti, sed potius est via, & tendentia ad obiectum.

obiectum, à quo specificatur; & me-
turatur, ergo actus intellectus, ut ac-
tio est, & munus actionis exercet,
non est formaliter signum. Explica-
tur hoc, & confirmatur dupliciter.
Primo, quia signum formale debet
contineri formaliter sub formali
ratione signi in communi, sed actus
intellectus, ut actio est, non continet-
ur: ergo non est signū formale. Ma-
ior est certa, & probatur minor,
quia a signum incommuni continet-
ur formaliter, intra lineam obiecti,
quā determinat, & contrahit ad
esse obiecti mediū, sed actus intel-
lectus, ut actio, non continetur intra
lineam obiecti, nec determinat, sed
contrahit prædictam rationē, quā
potius est via, & tendentia ad illud:
ergo actus intellectus, ut actio, non
continetur formaliter sub formali
ratione signi. Secundo; nam sig-
num debet mediare inter poten-
tiam in actu secundo constitutam,
& obiectum, & ille m prout sic præ-
supponere; sed prædictus actus non
sic mediat, sed potius constituit ip-
sam potentiam in actu secundo, cū
sit ipse actus secundus, ergo non est
formaliter signum. Minor cum cō-
sequentiā est certa. Et probatur ma-
ior: nam signum formaliter est du-
ctivum, seu manifestativum poten-
tiæ, sed ipsa ductio, & manifestatio
non fit nisi respectu potentiae ope-
rantis, seu intelligentis, id quod du-
cit & manifestat illud: ergo signum
formaliter medium est inter potē-
tiam in actu secundo constitutam,
& ipsum obiectum significatū, sed

illam prout sic præsupponit: quod
in tali actu non invenitur; & conse-
quenter non repræsentat, seu substi-
tuit pro objecto, exercendo mōdus
objecti, ductivi, & manifestativi,
quod necessariò exigitur ad ratio-
nem signi.

Arguitur prius. Nam ac-
tus intellectus, ut ratio
est, ducit potentiam per
modum formæ & intrinsecæ, in cogni-
tionē sui objecti: ergo est signū for-
male. Probatur antecedens. Nā ta-
lis actus depēdet à suo objecto, ita
ut si per possibile, vel impossibile
non produceret verbum, seu cōcep-
tum, nihilominus potētia tale ob-
iectū cognosceret ex vi solius intel-
lectionis, quæ est forma ipsius intel-
lectus: ergo ex se ducit potentia in
alterius cognitionē per modum for-
mæ intrinsecæ, & hoc solum videtur
esse necessarium ac essē signi forma-
lis. Si autē dicas actū intellectus non
ducere, seu manifestare, formaliter
loquendo, sed se tenere ex parte po-
tentiæ, videtur, quod non sufficit,
ut signū. In contrā est: nā ex parte
potentiæ se tenet, ita ut sit ipsa ductio
potentiæ & mediante enim ipso actu,
ducitur in actu secundo, & formaliter,
ipsa potētia. Insuper est ipsa ma-
nifestatio objecti, cū non aliter ma-
nifestetur objectum, nisi illud ac-
tū intelligendo: sed hoc est sufficiēs

Tractatus secundus. De Signis. 127

ad rationem signi formalis, vel dicatur quare amplius exigitur ergo etiam si se teneat ex parte potentie, videtur, habet nihilominus quod requiritur, ut sit signum formale. Et confirmatur hoc, quia secundum doctrinam D. Thomae, q. 8. de veritate, articulo 6. & opusculo 14. sensus exterior non format verbum per suam sensationem, & tamen ibi est signum formale: ergo non repugnat actioni, quod sit signum. Maior supponitur, & probatur minor. Tunc, quia in sensibus exterioribus est formalis notitia: sed signum formale est formalis notitia: ergo ibi in sensibus est signum formale. Tunc, nam illa notitia sensuum exteriorum est terminus: sed de ratione termini est, quod sit signum: ergo per adiecta notitia sensus exterioris est signum formale, atque adeo non repugnat actionem intellectus esse signum formale.

127. Ad hoc argumentum respondetur, quod licet ipsa actio sit forma intrinseca intellectus, non tamen ducit, seu manifestat per modum obiecti, ut exigitur ad rationem signi. Et ad impugnationem factam respondeo ipsam actionem proprie, & rigore loquendo, non esse ducitionem potentie, seu manifestationem alicuius, sed potius se tenere ex parte illius, cui sit manifestatio, seu illius, quod ducitur, cum potentia ad illud modo constituta ducatur, & illi sit manifestatio: consistit autem actualis ductio, seu manifestatio a quali terminatione ip-

sius actionis, & per hoc, quod actualiter terminet illam, sequitur quod actualiter ducat, & manifestet, & sic ipse ductio, seu manifestatio, quasi activa, ut ita loquar, tenet se ex parte obiecti, & passiva ductio, seu manifestatio ex parte potentie, & hoc erit ipsa actio intellectus. Cum ergo signum debeat esse ductivum, seu manifestativum, quod sonat actionem, seu causalitatem obiectivam, sit consequens, quod ipsa actio, quae se tenet ex parte potentie, quae passivè ducitur, & cui manifestatur ignotum, non sit signum. Ad confirmationem respondeo cum Magistro Ioanne, à Sancto Thoma, concedendo maiorem, & negando minorem. Ad primam probationem respondeo: notitiam formalem, quae est actio, seu tendentia ad obiectum, non esse signum formale, & si hoc sit verum respectu termini producti per notitiam formalem, qui dicitur terminative notitia: non enim ducitur sensus per suam sensationem ad obiectum, nisi tanquam per viam, & tendentiam ad illud, & obiectivè ab ipso obiecto. Ad secundam probationem dico: notitiam sensus exterioris dici terminam, non absolutè, sed tantum secundum quid, quatenus est simplex quædam cognitio, in quo convenit cum termino, qui simplex ductio est.

128. Secundo principaliter arguitur. Quia ipsa actio intellectus exercet respectu sui ipsius quodam modo minus obiecti: ergo enim illa sit forma intrinseca intellectu,

Tractatus secundus. De Signis

De Signis. §. 1. h. quædam

Propositur status difficultatis. & refe-

ritur ad sententias. Item ad

sequentiæ. Item ad præfationem

§. 30. S. Opposita distinctione inter

obiectum motivum, & ter-

minativum, quam satis eruditè ex-

plicat Magist. Ioan. à S. Thom. in Lo-

gica, q. 2. r. 1. art. 4. iuxta doctrinam

Ang. Doct. Vt cū Summulistis lo-

quimur, supponenda sunt, quæ dixi-

mus in Sumulis explicantes distinc-

tionē obiecti, in motivū tantū, ter-

minativū tantū, motivū, & termina-

tivum simul; & ut ad præsens avie-

net, solummodo notanda est diffinitio

obiecti motivi tantū, tradita à Ma-

gistro Soto, nempe, quod movet poten-

tia ad formandā notitiā non sui, sed al-

terius representativa. Ut imagine, pectus

Imperatoris. Et de obiecto moti-

vo tantum in hac cōsideratione, est

difficultas, an distinguatur à signo

instrumentali, de cuius ratione etiā

est ad alterius notitiā docere, seu

movere. In qua difficultate plures

existimant obiectum motivum tan-

tum distinguī à signo instrumentali;

differunt autē in assignanda huius-

modi differentia. Circa quod tres

sententias refert P. Pr. Marcus de los

Herrios lib. 1. Sum. c. 2. q. 4. art. 2.

Prima asserit, obiectū motivū tan-

tū esse fundamentū ad relationē sig-

ni. Secunda docet, signum instrumē-

rale possivè dicere ordinē ad cog-

nitionē alterius, & obiectū motivū

tantū non dicere possivè hunc ordi-

nē, sed duntaxat hoc, quod est, & r-

minare non vitimare. Tertia senten-

tia affirmat, obiectum motivū tan-

tum cōstitui præcisè per hoc, quod

moveat potentiam, atque adeo ly-

tuntum, solum addere negationem

sui oppositi, scilicet huius, quod est

terminare, per quam negationē ex-

plicatur differentia obiecti motivi

à terminativo. Et reliquis, & impu-

natis duabus primis sententijs, eli-

git ipse Huertos, verè sententiā sen-

tentiā, addens relationē obiecti mo-

tivi tantum, essentialiter terminati

in potentia, quā movet, & non tran-

sire ad ulteriorem terminum; at sig-

num instrumentale dicere ordinem

ad potentiam, in qua non sistit, sed

essentialiter ducere in alterius cog-

nitionē, atque adeo possivè, & for-

maliter habere rationē medijs. Ma-

gister Ioann. à Sancto Thoma ean-

dem sententiam defendit, docens,

obiectum motivum esse de linea

obiecti coordinati potentia, non

autem in linea representationis vi-

ces gerentis præ alio, & coordinatæ

rei representatæ, & in hoc distingui

à signo instrumentali; sunt enim duæ

formalitates diversæ respicientes

diversos terminos in recto, ut sig-

num dicit rationem medijs de divi

ad aliud, & ut obiectum habet ra-

tionem principij moventis poten-

tiam. Alij autem ex Thomistis indi-

caut nullam esse distinctionem in-

ter obiectum motivum tantum, &

ipsum signum instrumentale, & ma-

ximè. Ita sentiunt, qui existimant

signum formaliter esse de

linea obiecti.

eligitur probabilior sententia.

Et probatur.

131 PRO resolutione veritatis sit conclusio. Obiectum motivum tantum, & signū instrumentale non distinguuntur formaliter. Hæc conclusio est conformior principiis à nobis traditis circa essentiam signi, iuxta quæ cōstat signum formaliter consideratum esse de linea obiecti. Et probatur unica ratione. Nam formalis ratio signi est esse obiectum medium ducens potentiam in alterius cognitionem: sed hæc eandem formam habet, & ratio est obiecti motivitatis; ergo non distinguuntur formaliter. Maior supponitur ex dictis in toto hoc tractatu. E minor probatur ex ipsa definitione tradita à Mag. Soto, iuxta quam obiectū motivū tantum est. Quod movet potentiam ad formandam notitiam, non sui, sed alterius representativam. Sed non alio modo signum instrumentale ducit potentiam, diciturq; obiectum medium ductivum illius, nisi quatenus movet obiectivè potentiam ad formandam notitiā, non tamen sui, quā alterius pro quo substituitur; ergo formalis ratio signi instrumentalis est ipsa formalis ratio obiecti motivū tantum. Si autem dicas esse magnum discrimen, eo quod obiectum motivum tantum respicit in recto ipsam potentiam, quā movet signū vero instru-

mentale respicit in recto signatum, pro quo substituit, & ita aliud coordinatur potentia, & illud coordinatur signato. In contrarium est. Nam etiam obiectū motivū tantum respicit in recto aliud obiectū, ad cuius cognitionē ducit potentiam, & non solum in ipsa potentia; ergo solutio data nulli. Hæc est. Probatur antecedens. Nam propriū constitutivū obiecti motivū non est, ut cūq; movere potentiam, hoc enim etiam habet aliud ab illo constitutivum, nempe obiectū motivum, & terminativum simul, hoc etiam movet potentiam, & simul illa terminat; ergo eius propriū constitutivum est speciali modo movere, ut dicitur in eius effinitione scilicet, movere potentiam ad alterius notitiam, ergo in recto respicit tale obiectum, ad quod movet ipsam potentiam. Antecedens est certum, & prima consequentia legitima, & secunda probatur. Nam ille terminus in ordine ad quem constituitur essentialiter aliqua res secundū propriam rationem, respicitur in recto; ergo si obiectum motivum tantum constituitur in suo esse proprio in ordine ad aliud obiectū, hoc respicietur in recto, & ita respicietur à signo. Explicatur amplius hoc, nam signum secundum communem rationem obiecti movet potentiam in genere causæ formalis obiectivæ, & in hac ratio communis obiecti contrahitur ad esse signi per hoc, quod moveat potentiam, tanquam obiectum medium tendens ad alterum, ad cuius cognitionem ducit,

Tractatus secundus. De Signis

§. II.

*Propositus status difficultatis, & refe-
rentur sententiae, & ad
terminum per se, & ad*

130. **S**upposita distinctione inter
obiectum motivum, & ter-
minativum, quam satis eruditè ex-
plicat Magist. Ioann. à S. Thom. in Lo-
gica, q. 21. art. 4. iuxta doctrinam
Ang. Doct. Ut cū Summulistis lo-
quamur, supponenda sunt, quæ dixi-
mus in Sumulis explicantes distinc-
tionē obiecti, in motivū tantū, ter-
minativū tantū, motivū, & terminu-
tivum simul; & ut ad præsens atri-
buti, solummodo notanda est distinctio
obiecti motivī tantū, tradita à Ma-
gistro Soro, nempe, quod movet poten-
tiā ad formandā notitiā non sū, sed al-
terius representativa. Ut imago re, pectū
imperatoris. Et de obiecto moti-
vo tantum in hac cōsideratione, est
difficultas, an distinguatur à signo
instrumentali, de cuius ratione etiā
est ad alterius notitiā docere, seu
movere. In qua difficultate plures
existimant obiectum motivum tan-
tum distinguī à signo instrumentali;
differunt autē in assignanda huius-
modi differentia. Circa quod tres
sententias refer. P. Pr. Marcus de los
Huertos lib. 1. Sum. c. 2. q. 4. 4. art. 2.
Prima asserit, obiectū motivū tan-
tū esse fundamentū ad relationē sig-
ni. Secunda docet, signum instrumē-
tale possivē dicere ordinē ad cog-
nitionē alterius, & obiectū motivū
tantū non dicere possivē hunc ordi-
nē, sed duntaxat hoc, quod est cer-

misare non vitimare. Tertia senten-
tia affirmat, obiectum motivū tan-
tum cōstrui præcisè per hoc, quod
moveat potentiam, atque adeo ly-
tantum, solum, addere negationem
sui oppositi, scilicet huius, quod est
terminare, per quam negationē ex-
plicatur differentia obiecti motivī
à terminativo. Et relidis, & impu-
gnatis duobus primis sententijs, eli-
git ipse Huertos, vērā sententiā sen-
tentiā, addens relationē obiecti mo-
tivī tantum, essentialiter terminati-
vā potentia, quā movet, & non tran-
sire ad anteriorem terminum; at sig-
num instrumentale dicere ordinem
ad potentiam, in qua non sistit, sed
essentialiter ducere in alterius cog-
nitionē, atque adeo possivē, & for-
maliter habere rationē mediij. Ma-
gister Ioann. à Sancto Thoma ean-
dem sententiā defendit, docens,
obiectum motivum esse de linea
obiecti coordinati potentia, non
autem in linea representationis vi-
ces gerentis præ alio, & coordinata
rei representatæ, & in hoc distingi
à signo instrumentali, sunt enim duæ
formalitates diversæ respicientes
diversos terminos in recto, ut sig-
num dicitur rationem mediij de alio
ad aliud, & ut obiectum habet ra-
tionem principij moventis poten-
tiam. Alij autem ex Thomistis iudi-
cant nullam esse distinctionem in-
ter obiectum motivum tantum, &
ipsum signum instrumentale, & ma-
ximè, ita sentiunt, qui existimant
signum formaliter esse de
linea obiecti.

§. II.

et sequitur. **¶ II.** Quod si non
alio modo dicitur, etiam potest
ni *Eligitur probabilior sententia,*
& probatur.

131 **P**RO resolutione veritatis sit
conclusio. Obiectum mo-
tivum tantum, & signū in-
strumentale non distinguuntur for-
maliter. Hæc conclusio est confor-
mior principiis à nobis traditis cir-
ca essentiam signi, iuxta quod constat
signum formaliter consideratum
esse de linea obiecti. Et probatur
unica ratione. Nam formalis ratio
signi est esse obiectum medium du-
cens potentiam in alterius cogni-
tionem: sed hæc eandem formalissi-
ma ratio est obiecti motivitatis;
ergo non distinguuntur formaliter.
Maior supponitur ex dictis in toto
hoc tractatu. Et minor probatur ex
ipsa definitione tradita à Mag. So-
to, iuxta quam obiectū motivū tan-
tū est. *Quod movet potentiam ad for-*
mandam notitiam, non sui, sed alterius
representativam. Sed non alio modo
signum instrumentale ducit poten-
tiam, diciturq; obiectum medium
ductivum illius, nisi quatenus mo-
vet obiectivè potentiam ad forma-
dam notitiā, non tamen sui, quā alterius
pro quo substituitur: ergo formalis
ratio signi instrumentalis est ipsa for-
malis ratio obiecti motivū tantum.
Si autem dicas esse magnum discri-
men, eo quod obiectum motivum
tantum respicit in recto ipsam po-
tentiam, quā movet signū vero instru-

mentale respicit in recto signatum,
pro quo substituit, & ita aliud coordi-
natur potentia, & illud coordi-
natur signato. In contrarium est. Nam etiam
obiectū motivū tantum respicit in
recto aliud obiectū, ad cuius cogni-
tionem ducit potentiam, & non sinit in
ipsa potentia; ergo solutio data nul-
la est. Probatur antecedens. Nam pro-
priū constitutivū obiecti motivū
non est, ut cūq; movere potentiam,
hoc enim etiam habet aliud ab illo
condistinctum, nempe obiectū mo-
tivum, & terminativum simul, hoc
etiam movet potentiam, & simul illā
terminat; ergo eius propriū consti-
tutivum est speciali modo move-
re, ut dicitur in eius definitione scilicet,
movere potentiam ad alterius
notitiam, ergo in recto respicit ra-
le obiectum, ad quod movet ipsam
potentiam. Antecedens est certum,
& prima consequentia legitima, &
secunda probatur. Nam ille termi-
nus in ordine ad quem constituitur
essentialiter aliqua res secundū pro-
priam rationem, respicitur in rec-
to; ergo si obiectum motivum tan-
tum constituitur in suo esse proprio
in ordine ad aliud obiectū, hoc res-
picietur in recto, & ita respicietur à
signo. Explicatur amplius hoc, nam
signum secundum communem ra-
tionem obiecti movet potentiam
in genere causæ formalis obiecti-
væ, & in hac ratio communis obiecti
contrahitur ad esse signi per hoc,
quod moveat potentiam, tanquam
obiectum medium tendens ad al-
terum, ad cuius cognitionem ducit,

Tractatus secundus. De signis.

& pro quo substituit, & ideo respicit in recto signatum, quod est obiectum ultimum; sed hæc omnia formalissimè reperiuntur in obiecto motivo tantum. Etenim ea ratione, qua obiectum motivum est, comparatur ad potentiam, quam movet in genere causa formalis obiecti, & ea ratione qua est motivum tantum ulterius progreditur ad movendum potentiam in alterius cognitionem, quod est proprium obiecti medij, de cuius ratione est pro alio substinere, iuxta dicta à nobis in hoc tractatu conferentia 2. ergo obiectum motivum tantum, & signum instrumentale eodem modo respiciunt illud, ad quod ducunt, seu movent potentiam, & consequenter idem formaliter sunt. Ex quo constat falsum esse, quod docuit Huestes dicens obiectum motivum tantum sibilere in potentia, & ulterius non progredi: hoc enim expresse pugnat cum definitione Magistri Soto, quam in præfati supponimus, si enim unicuique pro suo libito licet definitiones statuere, nihil firmum erit, nec dabitur locus disputationibus.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

132 **A**rguitur primo. Nam obiectum motivum tantum non exigit esse ali- quid inferius, & imperfectius eo,

ad quod movet: signum autem, & signum, semper est quid imperfectius re significata, utpote vices eius gerens, & loco eius substituens in genere cognoscibili: ergo obiectum motivum tantum, & signum instrumentale non sunt formaliter idem. Minor est certa ex dictis: & maior probatur. Nam perens reale movetur quis ad cognoscendum eius rationis, & per Deum movetur ad cognoscendas creaturas: & per essentiam Angelis ad cognoscendum eius accidentia, sed hæc omnia quamovet sunt simpliciter superiora, & perfectiora illis, ad quorum cognitionem movent: ergo obiectum motivum tantum non dicit esse inferius, & imperfectius eo, ad quod movet. Et inde est quod genus signi est relatio prædicamentalis, ratio vero obiecti potius sit respici à potentia, quam illam respicere, cum obiectum sit mensura, & potentia mensurata, ubi non est mutua relatio.

133: Ad hoc argumentum respondet, obiectum motivum tantum si improprie accipitur, se extendere ad omne illud, ex quo movetur potentia ad alterius cognitionem. Et hoc probat argumentum factum. Cæterum si stricta, & proprie sumatur obiectum motivum tantum, se extendit non taxat ad illa, quæ movent ad alterius cognitionem ex vi subordinationis, & dependentiæ. Cuius ratio est: nam illud debet dici proprie motivum ad alterum, quod ex se habet intelligibilitatem propter alterius intelligibilitatem,

non autem illud, quod in se perfec-
tissimam, & omnino independen-
tem intelligibilitatem habet, sicut
dicitur communiter de signo, & cō-
sequenter propriē loquendo illud
solum dicitur obiectum motivum
tantum, quod alteri subordina-
tur, & ab altero dependet, quam-
vis impropriē dicantur movere per
fectiora ad cognitionem imperfecti-
oriam, in quo sensu etiam possunt
dici signa, & obiecta media. Ad il-
lud, quod ultimo addicit Magister à
Sancto Thoma, cuius est præcedens
argumentum, constat ex hoc trac-
tatu secundo, conferentia secunda,
signum non dicere formaliter rela-
tionem p. ad causalem, sed for-
maliter esse obiectum respectu ip-
sius potentiz, quam ducit in alte-
rius cognitionem. Ad alia quæ ibi-
dem adducit prædictus Magister
constat ex dictis in probatione nos-
træ conclusionis.

124 Secundo arguitur ex Patre
Haertos. Nam terminus ultimus
obiecti motivi est potentia, termi-
nus autem ultimus signi non est po-
tentia, sed signatum, ad quod duci-
tur potentia mediante signo: ergo
obiectum motivum, & signum in-
strumentale nō sunt formaliter idē.
Probatur antecedens; nam relatio
obiecti motivi tantum, essentiali-
ter terminatur in potentia, quam
mover, & non transit ad ulteriorem
terminum, sed includit negatio-
nem terminandi, sicut linea inclu-
dit negationem latitudinis; sig-
num autem, licet dicat ordinem

ad potentiam, non tamen sistit in
illa, sed essentialiter habet ducere
in alterius cognitionem, & positi-
vè, & formaliter habet rationem
medij: ergo terminus ultimus obje-
cti motivi est potentia, & terminus
ultimus signi, non potentia, sed sig-
natum. Et confirmatur, seu explica-
tur. Nam licet in diffinitione obie-
cti motivi tantum, dicatur, quod mo-
vet ad alterius cognitionem, ta-
men illa particula, ad alterius cog-
nitionem, non pertinet ad essentiā
obiecti motivi tantum, sed tantum
ponitur ad explicandam negatio-
nem terminandi, quam includit: er-
go formaliter distinguitur à signo
instrumentali, de eius essentia est
ad alterius cognitionem movere.

125 Ad hoc argumentum res-
pondeo negando antecedens. Ad
eius probationem, relictis pluri-
bus, quæ manifestè præferunt fal-
sitate, nempe obiectum dicere re-
lationem ad potentiam, & signum
etiam ordinem ad illam, constat ex
dictis quid dicendum sit. Etenim
non aliter distingui potest obiectum
motivum tantum ab obiecto
motivo, & terminativo simul, nisi
formaliter dicat ordinem ad aliud
obiectum ad quod mover: & præ-
dicta negatio terminandi, in eo
fundatur, quod ad aliud moveat
potentiam, cum omnis negatio
fundetur supra aliquod positivum,
& negatio latitudinis in linea, fun-
datur supra suum esse positivum,
& ex eo quod obiectum motivum
positivè moveat ad alterius cog-
ni-

Tractatus secundus. De signis.

nitionem, sequitur quod potentia
 in ipso non listat, sed ita terminet
 cognitionem, ut viterius progre-
 diatur potentia ad aliud cognoscē-
 dum. Ex quo constat ad confirma-
 tionem. Enim absque fundamen-
 to apponitur prædicta explicatio
 diffinitionis, & dicitur quod illa
 particula ponitur non ut quid est
 sentiat, sed ad explicandam
 talem negationem
 terminandi.
 (: 3 :)
 V.

CONFERENTIA XIII.

An dentur signa instrumentalia respectu Angelorum?

S. I.
 Explicatur status diffinitus.

136 **C** Et cum est dari signa for-
 malia respectu Angelo-
 rum, cum formant vera
 bum, & producant conceptum, qui
 sit imago, & similitudo expressa ob-
 iecti, quod cognoscunt, & tale ver-
 bum, seu conceptus sit obiectum
 medium in quo, contemplantur ob-
 iectum, & quantum ad hoc eandem
 ratio est in nobis, & in Angelis. Ce-
 terum in presenti dubitatur de sig-
 nis instrumentalibus, an dentur res-
 pectu Angelorum, ut enim datur
 signum instrumentale duplex cog-
 nitio requiritur, ut ex Summulis
 constat, altera terminata ad signum,
 & altera terminata ad signatum, ita
 ut ex i primæ ponatur secunda, in
 quo videtur esse dissensus, qui in
 Angelis locum non habet, ut docuit
 D. Thomas. I. part. quæst. 58. art. 2.

Et quidem si vera esset sententia
 aliquorum Thomistarum, asseren-
 tium Angelos posse discurrere cir-
 ca ea, quæ coniecturaliter cognos-
 cunt, aut circa supernaturalia, quam
 refert Magister Bineza, & proba-
 bilem reputat ibidem, & sequitur
 Pater Suarez, libro secundo de An-
 gelis, cap. 33. Si enim hæc senten-
 tia vera esset, consequenter non
 esset dubium quod neciam darentur
 signa instrumentalia respectu An-
 gelorum in illis, in quibus ex uno
 in aliud discurret. Sed pro nunc
 supponendam est cum communi
 sententia Thomistarum, quæ con-
 formior est menti Sancti Thomæ,
 quod Angelus incapax est discurre-
 rendi in quacumque materia. Quo
 supposito videndum nunc est, an
 cum hoc compatiat, quod res-
 pectu illius dentur signa

instrumentalia.
 (: 3 :)
 S. II.

Resolvitur difficultas.

137 **P**RO resolutione veritatis fit conclusio. Rel. pectū Angelorum dantur signa instrumentalia verē, & propriē. Hæc conclusio admittitur a pluribus Doctoribus, cui, ut refert Pater Suarez lib. 2. de Angelis, cap. 26. docent loquutionem inter Angelos fieri per aliqua signa instrumentalia, de quibus aliqui dicunt esse corporalia, alij esse spiritualia, & inter hos alij indicant talia signa esse naturalia, alij esse ad placitum significancia. Quos omnes optime impugnat Pater Suárez in præallegato cap. per totum. His autem relictis, & supposito, quod prædicta signa non interveniant in loquutione Angelorum, probanda est nostra conclusio. Et in primis probatur auctoritate D. Thomæ, qui explicans quomodo unus Angelus alteri loquitur in 1. p. q. 107. art. 1. sic ait: Quod si cut senias movetur a sensibilibus ita intellectus ab intelligibilibus, sicut ergo per signum sensibile excitatur sensus, ita per aliquam virtutem intelligibilem potest excitari mens Angelus ad attendendum. Et clarius q. 21. 9. de veritate supra. relata in conferentia 10. art. 4. ad 4. sic inquit: Quid signa in nobis sunt sensibilia, quia nostra cognitio, ut discursiva est a sensibus oritur. Sed communiter possumus dicere signum, quocumque nomen, in quo aliud cognoscatur. Et secundum hoc forma

intelligibile potest dici signum rei, quod per ipsam cognoscitur: Et sic Angelus cognoscitur vis per signa, & vnde Angelus per signa alteri loquitur. Ex his verbis clarē colligitur, Angelos uti signis ad loquendum inter se, sed illud signum per quod manifestat Angelus suum conceptum alteri, non est signum formale respectu illius, cui fit manifestatio: ergo erit signum instrumentale. Explicatur amplius mens D. Thomæ: nam iuxta illam, ut constat ex q. 1. 7. allegata, art. 1. loquutio Angelorum non alio modo fit, nisi per ordinationē conceptus, qui alias occultus erat, & fit manifestus per ordinationem loquentis ad alterum, cui loquitur, & consequenter ipsemet conceptus connotans hanc ordinationem, dicitur a D. Thoma signum iuxta communem explicationem Thomistarum, ut videre est in Magistro Nazario in præallegata q. 21. & art. 6. controversia 1. Sed talis conceptus non potest dici signum formale, nisi respectu loquentis, ergo erit signum instrumentale respectu illius, cui fit loquutio.

138 Secundō probatur ratione nostra conclusio. Nam signum instrumentale est medium cognitionis, per quod potentia docetur in cognitionem alterius, seu excitatur ad illius cognitionem: sed Angelus est capax, ut ducatur ex vi alicuius obiecti, quod sit medium per quod, & excitetur in cognitionem alterius obiecti: ergo respectu Angeli datur signa instrumentalia.

Tractatus secundus. De Signis

Maiores est certa, & probatur minor. Primum, in caso posito, quando vnus Angelus loquitur alteri manifestando illi suum proprium conceptum tunc talis conceptus est mediū, per quod manifestatur illi obiectum representatum per tale conceptum. Et quidē quod ratione istius manifestaretur Angelo suum obiectū, est certum: cum loquutio exigat manifestationem. Quod autē prædictus conceptus sit mediū, per quod, sic probatur. Nam est quasi extrinsecum tali potentia, & attingitur, vt quod, & aliis dependas, & subordinatū, respectu obiecti representati: ergo est mediū per quod, ducitur potentia in cognitionem sui obiecti. Et sane conceptus qui est mediū, in quo respectu propriæ potentia, in ordine ad alteram, ad quam comparatur, vt quid extrinsecū, est mediū per quod; quia in respectu eiusdem potentia conceptus dei est, qui est mediū, in quo, in cognitione directa illum producente, est mediū per quod, ad reflexam cognitionem, & consequenter est signum formale, vt est obiectum primæ cognitionis, & instrumentale respectu secundæ: ergo conceptus ille manifestatus alicui Angelo est mediū per quod. Secundo probatur illa maior. Nam Angelus cognoscit plura obiecta, quæ ex natura sua ordinantur ad alia, quæ ipse actū nō cognoscit; v.g. potest cognoscere aliquid esse actum, quando actū nō considerabat causam, & tunc ducatur seu excitabitur ad cognitionem

causæ, ex vi illius effectus: non enim est necessum, quod Angelus omnia actū consideret, vt docent communiter Theologi cum D. Tho. 1. p. q. 58. act. 1. atque ad hoc incipiat cognoscere aliquem effectum, statim cognosce causam: ergo Angelus capax est, vt ducatur in cognitionem alterius, ex vi alicuius medi per quod. Ex quo sequitur non dari signa, aliqua respectu Dei, non formalia, cum conceptus diuinus a nullo mensuratur, quod certissimū est; non instrumentalia, nā ipse Deus omnia semper actū considerat sunt, quæ oculis eius omnia manifesti, & consequenter non est locus, vt signis utatur, nec propter indigentiam, nec libera sua voluntate. Verum autem est, quod cognoscit omnia illa quæ respectu nostri sunt signa, cum quo comparatur non exercere, minus signi respectu illius intellectus.

§. III. *De signis.*

*Proposuit, & soluitur
argumenta.*

139 **C**ontra hanc resolutionem est vnicum argumentum. Nam ad exercitium signi instrumentalis requiritur discursus; sed hic in Angelis non inuenitur: ergo non inueniuntur in illis signa instrumentalia. Minor proponitur, & maior probatur. Tum ex diffinitione signi instrumentalis, nē

pe, quod præexistit cognitione sui, ali-
quid aliud facit in cognitione venire.
Vbi denotatur necessariū esse prius
cognoscere ipsum signum, id est,
quod præexistat eius cognitio, ex
qua oritur alia cognitio signati, &
propterea dicunt Summuliste ad
signum instrumentale requiri duas
cognitiones, alteram ad signum, &
ad signatum alteram; ergo in exer-
cicio signi instrumentalis reperin-
tur discursus, qui consistit in eo
quod intellectus ex vna cognitio-
ne transeat ad aliam. Tūc etiam
nam medium per quod, prius, vt
quod, debet attingi, & ex vi illius
aliud, ad differentiam medij, in
quo, sed hoc non potest fieri sine
discursu, ita vt cognitio terminata
ad medium, per quod, sit causa, &
influat in cognitionem illius, quod
repræsentat; ergo ad exercitium sig-
ni instrumentalis requiritur discursus,
quapropter videtur esse religan-
dum ab intellectu Angelorum.

140 Si autem dicas sufficere dis-
cursum obiectivum, seu virtualem,
consistentem in eo quod, nam per
aliud cognoscatur ex parte obiecti,
nulla interveniente casualitate
ex parte actus. In contrarium est. Tūc
non salvari regulam supra positam,
qua dignoscitur distinctio inter sig-
num instrumentale, & formale, sē-
pē requiri ad exercitiū illius duas
cognitiones, & ad illius exercitiū
sufficere unam. Tūc, quia etiam in
Deo reperitur talis discursus obiec-
tivus, & virtualis, cum ipse cognos-
cat unum propter aliud, ex parte

obiecti; & nihilominus hoc non fa-
ciet, vt respectu Dei deatur signa
instrumentalia: ergo nec sufficeret
ad illa assignanda respectu Ange-
lorum.

141 Ad hoc argumentum recte
dictum est sufficere prædictum dis-
cursum obiectivum, ita vt vna cog-
nitiō terminetur ad vnum obiectū
propter aliud, atque adeo tota cau-
salitas se teneat ex parte obiecto-
rum, non autem ex parte actus inte-
llectus. Ceterum actus iste, qui for-
maliter est simplex, virtualiter, &
æquivalenter est multiplex in ordi-
ne ad diversa obiecta, quæ attingit
cognoscit enim vnū propter aliud,
& hoc est sufficiens ad veram ratio-
nem signi instrumentalis. Ex quo
patet ad primam impugnationem
sufficere ad dignoscendum signum
instrumentale, duas cognitiones
formaliter distinctas, vel virtuali-
ter, & æquivalenter, vt dictum est.
nam cum hoc fiat quod deatur me-
dium per quod deatur potentia
in aliud per eandem actionem vir-
tualiter multiplicem. Ad secundam
impugnationem respondeo in Deo
non dari signa, etiam si respectu il-
lius deatur discursus obiectivus; eo
quod cognoscit omnia, & semper
est in actu omnia considerando, &
consequenter non potest duci, nec
excitari ad alicuius cognitionem,
quod est necessarium signo. Si autē
obijcias, quod prædicta distinctio
virtualis etiam potest reperiri in
cognitione terminata, ad signum
formale, etiam illa terminator, &

ad signum, & ad signatum: ergo virtualiter potest distingui propter duplex obiectum attrahit. sicut distinguitur illa cognitio in Angelis propter illa duo obiecta, nē pē signum, & signatum, quā per illam cognoscuntur. Respondetur ad hoc esse magnam disparitatem. Nā signum formale, & eius signatum constituentium in esse intelligibili, sicut constituitur ex ratione, quā & sub qua: & ideo una simplex actio, tam formaliter, quam virtualiter.

hinc ad utrumque tendit, ut in eo in indivisibilis visio exterior, aut ingit coloratum, id est, corpus, & color ē, quia ex utroque fit una obiectū, ita ex conceptu, & re concepta; & hoc non invenitur in signo instrumentalī, quando Angelis cognoscit unum obiectum, tanquam medium per quod aliud cognoscit, & ideo hic potest dividit actio cognitio virtualiter non autem in primo casu.

CONFERENTIA XV.

Ania Bruta, & sensibus exterioribus dentur signa vere, & proprie.

§. I.

proponitur punctus difficultatis.

242 **C**Um Bruta propter suam imperfectionem non discunt, nec possint cognoscere formaliter ordinem, seu connectionem unius ad alterum, merito dubitatur an respectu illorum dentur signa vere, & proprie, & certum est Bruta ex uno alterum cognoscere, ut experientia testatur, & iam dicemus, & ideo aliqua quia signa, sicutim improprie necessum est illis concedere, et dubium est, ut praedicta dicenda sint signa vere, & proprie, & loquimur de signis instrumentalibus, & ideo dubita-

unt respectu sensuum exteriorum. In qua difficultate prima sententia docet non esse vere, & proprie signa. Hanc tenent plures sequentes Magistram Soto, lib. 1. summae. 2. & eam defendit Magister Ioan. a Sancto Thoma in Logica q. 21. art. 6. secunda sententia asserit nō esse vere, & proprie signa, sed tantum improprie.

§. III.

Resolvitur difficultas:

243 **P**RO explicatione veritatis sit prima conclusio. In Brutis dantur signa vere, & proprie. Hanc conclusionem docet

Au.

Conferentia 15. An Bruta habeant propriè signa. 63.

Anchores relati pro prima senten-
tia, & plures alij. Quam probat Ma-
gister Ioannes à Sancto Thoma, ex
aliquibus auctoritatibus. Angelici
Doct. in q. 24. de veritate, art. 3.
ad 7. & 12. quæst. 40. art. 3. & pro-
nunc sufficit referre verba ipsius
in quæst. 9. de veritate, art. 4. ad 10.
ubi ait: *Quod Bruta exprimant suos
conceptus signis naturalibus.* Faver
D. August. lib. 2. de doctrina Chris-
tiana, in principio, ubi ut refert
Huius, sic ait: *Habent enim Bestia,
quædam inter se signa, quibus produnt
appetitum animi sui.* Nam, & gallus
gallinaceus, reperto cibo, dat signum
vocis gallina, ut accurrat: & colum-
bus gemitu columbam vocat, & ab ea
vicissim vocatur, & multa huiusmodi
adversus solent. In quibus verbis ex-
pressè dicitur in Brutis esse signa.
Quod autem sint signa verè, & pro-
priè, probatur ratione sequenti:
nam in Brutis datur verè, & propriè
exercitiū signi: ergo respectu il-
lorum datur signa verè, & propriè.
Probatur antecedens, nam exerci-
tiū signi verè, & propriè est dace-
re potentiam in cognitionē alterius,
si enim signum propriè acceptum,
est medium ductivum in alterius
cognitionē consequens est, ut eius
actus secundus, seu exercitiū sit dū-
cete in alterius cognitionē: sed Bru-
ta verè, & propriè dicuntur in cog-
nitionē alterius: ergo in illis datur
verè, & propriè exercitiū signi. Ma-
ior constat, & minor probatur, ipsa
experientia, qua videtur D. Thomas
asserens Bruta ex memoria præte-

riti flagelli, vel Bractei, appropin-
dit aliquid, ut fugiendū, vel, ut pro-
sequendum; & D. Augustinus can-
dē experientia latetur in gallo, gal-
lina, & columba, & multa alia do-
cet ad senti solere. Ex quibus omni-
bus constat Bruta ex vno cognito,
venire in alterius cognitionē: er-
go Bruta verè, & propriè docentur
in alterius cognitionē; & conse-
quenter objecta illa ex quibus du-
cuntur Bruta, erunt media ductiva
verè, & propriè, & tandem sequi-
tur, quod sint verè, & propriè signa.

144. Secunda conclusio. In sensu-
bus exterioribus datur verè, & pro-
priè signa. Hæc conclusio defendi-
tur à Magistro Ioan. à S. Tho. & eius-
ratione probatur. Quia signū nihil
aliud postulat, nisi quod sit medium
ductivum in alterius cognitionē, hoc
est aliud à se repræsentare, ut in eius
diffinitione dicitur, sed hoc inveni-
tur in sensibus exterioribus: ergo
in illis dantur signa verè, & propriè.
Maior est certa, & probatur minor:
nam visus exterior in imagine exte-
riori videt res præsentia, quod do-
cet D. Thom. in q. 8. de verit. art. 5.
ubi ait: *Cum visus exterior videt Hercu-
lem in statua sua, non fit cognitio per ali-
quam aliam similitudinem statua.* Et
ratione idē probatur. Nam sensus
exterior intra propriū sensibile, po-
test vniab alio discernere, & per
propriū sensibile potest attinge-
re sensibile commune, y. g. visus dis-
cernit inter albū, & nigrū, quæ sunt
intra propriū sensibile, & ratione
hinc attingit motum, aut figuram,

Tractatus secundus. De signis.

que pertinent ad sensibile commune,
& discernit inter vni, & aliud; ergo
vno vno, cognoscit aliud, v.g. vna
imagine, seu statua Herculis, in ip-
sa videt ipsam Hercule; sed hoc est
propriè habere medium ductivum, &
representativum alterius: ergo in
sensibus exterioribus hoc invenia-
tur, & consequenter respectu illo-
rum, erunt verè, & propriè signa.
Tota hæc doctrina ex Magist. Ioan.
à Sancto Thoma, & iuxta illam sa-
tis probabiliter asseritur in sensibus
exterioribus esse signa verè, & pro-

prie.
S. III.
Proposuntur, & solvantur ar-

gumenta.

Regitur primò contra
primam conclusionem.

Nam ad vnum, & exerci-
tium proprium signi, requiritur,
quod cognoscens signum conferat
illud cum suo signato, ita ut cognos-
cat proportionem, & coaptationem
signi ad signatum, sed hoc non repe-
tur in Brutis, quæ non possunt vni-
um alteri conferre, nec cognos-
cere coaptationem vnius ad aliud;
ergo non dantur in Brutis signa verè,
& propriè. Minor est certè, & ma-
ior probatur primò ex D. Thoma,
2. 2. quæst. 110. art. 1. corpore, ubi ita
ait. *Dicitur est autem, quod vni-
versalis, & per consequens opposita vi-
tia, in manifestatione consistit, quæ sit
per aliqua signa, quæ quidem manifest-*

tus conferunt signum ad signatum.
Omnis enim representatio consistit in
quodam collatione; quæ propriè per-
tinet ad rationem. Ergo ex mente D.
Thomæ ad exercitium, & vnum signi,
nempe ad ipsam representatio-
nem, necessarium est, quod potentia
vnum cum altero conferat. Si au-
tem dicas loqui D. Thomam de rea-
presentatione facta modo rationa-
li, & non de facta modo naturali. In-
contra est; nam loquitur universali-
ter dicens: *Omnis enim representa-*
tio, &c. Er ad probandum, quod illa
manifestatio rationis, quæ fit per
signa aliqua, sit actus rationis con-
ferentis signum ad signatum, appo-
suit illam propositionem universa-
lem; cum illa particula enim, quæ
denotat illam propositionem de-
monstrare causam præcedentem; & qui-
dem si D. Thomas in illa universali
propositione tantum loqueretur de
representatione facta modo ratio-
nali, probaret utique idem per idem.
Et confirmatur ex Caetano qui so-
per illum articulum explicans præ-
fatam propositionem D. Thomæ,
§. *Ad huius evidentiam*, in hæc ait:
Bruta nunquam posse manifestare
formaliter, eo quod non habeant vim
conferendi vnum alteri: ergo vera
est illa maior. Quæ secundò proba-
tur ratione: nam signum non mo-
vet potentiam, nisi cognita eius sig-
nificatione, quæ est ordo ipsius ad
signatum, at cognoscere istum or-
dinem est conferre, seu comparare
signum ad signatum; ergo ad exer-
citium signi requiritur collatio, seu

Conferentia 15. An Bruta habeant proprie signa. 64

comparatio signi ad signatum. Et
suadet hoc, quod in nobis experi-
mur, qui non ducimur in cognitio-
nem signati, ante quam cognosca-
mus signi significationem, seu ordi-
nem, aut coaptationem illius ad ta-
le signatum determinatē. Est ergo
predicta collatio necessaria ad exer-
citiū signi, & cum hac non repe-
riatur in Brutis, nec inveniuntur sig-
na, scilicet, & proprietates, ut ibi dicitur
146. Ad hoc argumentum res-
pondeo negando maiorem, dicer-
enim ad perfectam rationem signi,
& ad huius exercitiū, ut inveni-
tur in creatura intellectuali, re-
quiratur talis collatio, & comparatio
signi ad signatum cognoscendo
coaptationem, & proportionem
vnius ad aliud, nihil minus salvari
potest propria ratio signi, per hoc
præceptū, ut exercitiū ducatur po-
tentia ex vi non aliud, quidquid au-
tem additur, conducit ad perfectio-
nem materiem, non vero impedit
propriam rationem medijs directi-
vi, & signi, quod obstat ibi ab hoc quod
est ducere ex vi formalis cognitio-
nis proportionis signi ad signatum
vel ducere in ipso exercitiū ad cog-
nitionem alterius. Ad primam pro-
bationem illius maioris optimē
dictum est ibi D. Thomæ loqui de
manifestatione facta modo perfec-
to, & rationali, scilicet ad hoc probandū
poni præfatam universalem pro-
positionem, nempe, quod omnis
representatio consistit in quadam
collatione, & ex eo quod omnis re-
presentatio perfecta, & quasi mo-

do rationali fiat conferendo vnum
alteri, inferri idem esse dicendum
de manifestatione, & consequenter
non probat idem per idem. Ad cō-
firmationem respondeo, potius do-
ctrinam Calestani nobis favere, ibi
enim expressē fatetur, quod mani-
festare convenit, & Brutis & nobis:
cum diffinitio, quod illa non con-
ferunt signa signatis, & ideo non
intelligunt ad significandum aliquid,
magis vnum signum, quam aliud,
scilicet in natura indistinctum quod li-
bet illorum, signum profert sui ef-
fectus manifestatiui. Homines au-
tem per signa sic manifestant, quæ
in ipsis sunt, ut conferant, quod sit
idoneum signum ad tale quid ma-
nifestandū sit concludit Bruta ma-
nifestare suos conceptus, executi ē,
& homines directi, & hoc quod
est manifestare directi, vocat ma-
nifestare formaliter, ad propriam
rationem signi, quæ habet manifesta-
ri sufficit, licet directiva sit perfec-
tior, & propria creatura intellect-
ualis. Ad secundam probationem
respondeo sufficere, quod in ipso
exercitiū cognoscatur significatio,
& ideo signi ad signatum, non au-
tem est necessarium, ut in actu sig-
nato cognoscatur. Et ad id, quod
additur ex nostra experientia res-
pondeo, quod idem contingit in
Brutis, quæ ex aliquo pluries audi-
ro, moventur ad aliquid cognoscen-
dū, licet nos moveamur per discen-
sum, & rationē, de quo videantur Ma-
gister Ioan. a S. Thoma, qui optimē
totam hanc doctrinam explicat.

Secundo.

147 Secundo arguitur contra
secundam conclusionem. Nam ad
proprium exercitium signi requiri-
tur, quod potentia ex vi cognitio-
nis signi ducatur in cognitionem
signati, ideo enim per unum signu
cognoscit determinate tale signu
in, & non aliud, quia cognitio totius
signi causat, & infinita in cogniti-
onem talis signati, atque adeo istae
duae cognitiones inter se coordina-
tae sunt, ut una sit causa respectu alte-
rius: sed hoc est formaliter discen-
dere, quod non aliter fit nisi cognos-
cendo unum, & ex vi talis cognitio-
nis aliud cognoscere, vocaturque
discursus secundum causalitatem,
qui verè, & propriè habet rationem
discursus in nobis: ergo in Brutiis,
quae incapacia sunt huiusmodi dis-
cursus, non sunt signa verè, & pro-
priè. Et confirmatur hoc: nam ad
unum signu, non sufficit, ut illud cog-
noscat, & postea succedat, ut quali-
per accidens & cōcomitanter cog-
noscat aliud, sed ultra exigitur,
quid cognitio signi verè sufficit in
cognitionem alterius; at hoc est
propriè discurre: ergo vltus pro-
prius signi non invenitur in Brutiis
cognitionibus discernit.

148 Ad hoc argumentum res-
pondeo negando antecedens. Non
enim requiritur ad vltum signu, nisi,
quod unum cognoscatur per aliud,
per accidens autem est dari dupli-
cem cognitionem, quatenus una ex
illius causalitatem, & aliam ex vi
ex vi talis obiecti attingit, etiam si
in simplex cognitio sit, saltem

proprius vltus signi: & cum ad hoc
non requiratur discursus, & praedic-
tus modus cognoscendi, unum per
aliud reperitur in Brutiis, nihil de-
ficit, ut verè, & propriè in illis repe-
riatur signum. Ad confirmationem
patet ex dictis, non exigi causalita-
tem, seu influxum unius cognitionis
in aliam, sed quod ex vi unius
obiecti ducatur potentia in aliud,
etiam si sit unica cognitio, itaque
sufficit causalitas obiectiva, id est,
ex parte obiecti, non autem requi-
ritur causalitas ex parte cognitio-
nis, ut dicebamus de Angelis. In
quo advertenda est differentia, quod
Angeli unica simplici cognitione
attingit signum, & signatum cog-
noscendo perfectissimè ordinem,
& coaptationem unius ad alterum,
quod hic in nobis duplici cognitio-
ne, & idcirco illa simplex cognitio
in Angelis dicitur virtualiter, seu
eminenter multiplex. Bruta autem
in illorum exemplo constituantur, ita
et unica cognitione attingant sig-
num, & signatum, non cognitando
qualiter coaptationem, seu ordine
unius ad aliud, sed duntaxat mate-
rialiter, & in exercitio, ut quilibet
modus ex dictis, quo signum ducit
ad signatum, est sufficiens ad pro-
priam rationem signi.

149 Tercio arguitur contra se-
cundam conclusionem. Nam sen-
sus exterior non valet attingere sig-
natum per signum, ergo respectu
illius non datur exercitium signi. Pro-
batur antecedens, nam sensus exte-
rior non attingit signatum, nisi prout

est idem cum signo, nō autem cognoscit signatum in se; v. g. quando visus attingit statuam Herculis, nō videt Herculem in se, cū ipse sit absens, sed videt illam, quatenus videt eius statuam; ergo nō valet attingere signatum per signū, sed signatum, prout est idem cum signo, & hoc est dentaxat videre signum. Si autem dicas, quod sensus exterior attingit signatum per modo, quo est præsens in signo, non tamē prout est idem cum signo. In cōtra est: nam præsencia signati in signo, seu signatum esse præsens signo, nō est aliud, quam ipsum esse signi, & caritas illius; ergo idem est attingere signatum, ut est præsens in signo, & illud attingere prout est idem cum signo.

Ad hoc argumentum bene dicitur, est, sensum exteriorem attinge

re signatum, quod est præsens in signo, v. g. attingit Hercule, prout præsens in sua statua, & prout condictum huic. Ad impugnacionem respondeo in ipsa entitate signi etiā habere esse signatum, nempe esse intentionale, & ideo eo visa aliqua imagine, in ipsa videtur imaginatum, & sensus illam, ut imaginem attingit, & illud, ut imaginatū, quā vis hoc condictum sit cum illa, & hoc modo videatur. Et nihil aliud requiritur ad rationem signi verē, & propriē, & huius exemplum adducit Magister Ioan. à Sancto Thoma in conceptu, in quo cognoscitur obiectū, & quod habet esse intentionale in illo, & cognitio conceptu, iterum cognoscitur obiectum, ita cum proportionem dicendum est in nostro casu.

CONFERENCE XVI.

An in significatione formaliter accepta, sit aliqua efficientia.

Explicatur punctus difficultatis, & referuntur sententia.

150 **C**elebris inter Summos, & difficultas in præsente offert examina, quæ sub alijs terminis solet proponi, nempe, an detur significare ef-

fectu. Cū enim significare nihil aliud sit, quam ducere potentiam in alterius cognitionem, & signum non alio modo exerceat munus significandi, nisi docendo, movendo, seu determinando potentiam, hinc nascitur præsens difficultas, nempe, an in hac dictione motionis, seu determinatione potentie, quæ est ipsa significatio formaliter,

rept.

Tractatus secundus. De Signis.

reperiatur aliqua efficientia ex parte signi formaliter accepti : hoc enim erit significare effectivè. In qua difficultate communis sententia Summalistarum asserit nullam efficientiam involvi in ipsa formali significatione, quamvis præsuppositum vè aliqua reperiatur, quæ consistit in ipsa immixtione specierum effectivè proveniente ab obiecto, & præsupponitur ad rationem formalem signi. Hanc defendunt Huertos lib. 1. Sum. cap. 4. q. 1. art. 5. qui in ultima conclusione ait : Sententiam istam certissimam esse inter omnes Dialecticos, nullumque esse, qui illam non admittat, Magister Ioan. à S. Thoma in Logica, q. 2. art. 5. asserens, esse valde communem inter re-seniores Thomistas. Et hi sequuntur Magistrum Soto, qui, ut in Summis vidimus, docuit non dari repræsentationem, seu significare effectivè.

151 Et sane, ut res, si fatear, præfata sententia mihi probabilior est, & conformior principiis traditis in toto hoc tractatu de signis. Cum enim signum, formaliter loquendo sit de linea obiecti, eius exercitium formaliter acceptum nullam efficientiam includit, sed ducit, movet, & determinat potentiam ad alius cognitionem, exercendo minus proprium obiecti, in quo nulla efficientia invenitur, sed duntaxat propria causalitas obiecti, quæ est obiecti potentia, & sic illam movere, ducere, seu determinare ad alius cognitionem si fuerit obiectum medium, & vocatur causalitas

formalis extrinseca condistincta ab efficientia. De quo videatur Magister Ioannes à Sancto Thoma loco allegato, ubi invenietur quidquid desiderari potest in defensionem huius doctrinæ, satis eruditè, & per doctè tractatum, cum nihil addendum occurrit. Videatur etiam Pater Fr. Marcus de los Huertos, qui optimè eandem sententiam defendit. Nihilominus, quia non desunt aliqui graves Thomistæ ex recentioribus, qui aliquam efficientiam agnoscant in ipsa significatione formaliter accepta, quæ opinio absque dubio probabilis est, in gratiam illorum placuit illam defendere, & explicare iuxta doctrinam alias communiter receptam à Thomistis, & fortasè non adversabitur communis sententia.

§. II.

Sententia affirmativa, ut probabilis defenditur.

152 **P**RO huius explanatione sit conclusio. In ipsa formali significatione reperitur aliqua efficientia ex parte signi, præcipuè in signis instrumentalibus. Hanc conclusionem non defendo propter efficientiam, quæ est immixtio specierum, quæ est effectivè procedunt, seu proficiunt à quolibet obiecto, hoc enim optimè communiter ducitur esse præsuppositum, ad rationem obiecti. Aliæ via procedo sequens alios Thomistas, quæ

sequenti ratione explico. Nam signum formaliter, ut tale, est obiectum medium, deserviens potentia, ut ducatur, seu moveatur ad alterius cognitionem, & ideo obicitur potentia, & eius actum terminat, & ulterius illam determinat ad cognitionem alterius; sed in hoc, quod est determinare potentiam ad alterius cognitionem, i. e. sicut aliqua efficiens: ergo in ipsa formali significatione, quae est exercitium signi formaliter considerari relucet aliqua efficiens. Maior est certa, & ab omnibus admititur, & minor probatur. Nam illud, quod determinat principium ad aliquam actionem, quodammodo complet, & actuat principium, & se tenet ex parte illius; sed illud, quod complet, & actuat principium ad aliquam actionem, & se tenet parte illius principij concurrat in eodem genere causae, quo ipsum principium ad actionem, nempe in genere causae efficientis: ergo in hoc, quod est determinare potentiam ad eliciendam cognitionem alterius, relucet aliqua efficiens. Explicatur hoc: nam intellectus noster, ut cognoscat signatum, prius elicit cognitionem signi, & ab ista cognitione, & ab ipso signo completur ultimum in ratione principij ad eliciendam alteram cognitionem signati, sed complementum potentiae activae ad ponendam operationem, activae, concurrat cum ipso principio, seu potentiae operativae: ergo ipsum signum

complectens intellectum ad cognitionem signati, activae, seu effectivae concurrat ad huiusmodi cognitionem. 153 Sed iam se offert solutio communis, quam tradit Magister Ioan. a Sancto Thoma ubi supra, §. Secundum primum, nempe totam hanc determinationem potentiae ad cognitionem signati, non aliter fieri, nisi exercendo munus obiecti, cum non aliter debeat in cognitione signati, nisi ut substitutum illius, & vicces eius gerens, & ideo eo modo, quo signatum se pergens faceret in ratione obiecti, sit praesens per signum, & consequenter signum, proprie loquendo, non actuat, nec complet potentiam, sed tantum illi obicitur, ut determinet, in quo totum, quod relucet, est extrinseca formalis terminatio, & nullatenus efficiens aliqua. 154 Sed contra hanc solutionem sic obijcio, & explico amplius fundamentum praecedens. Primum: nam etiam si signum formaliter exerceat munus obiecti respectu actionis, quae ad ipsum terminatur; non tollit quomodo possit exercere aliquam efficientiam respectu subsequenter cognitionis terminatae ad signatum in se ipso: ergo optime competit, quod exerceat munus obiecti, & quod efficiens aliquam exerceat in ipso exercitio signi, quod formaliter respicit utranque cognitionem. Probatur antecedens; nam iuxta communem Thomistarum sententiam, de qua dicebamus in libro posteriorum, cognitio praemissarum efficienter concurrat ad assensum conclusionis, & tamen cog-

actio respectu potentiae exercet munus causae formalis, seu munus actionis constituentis potentiam in actu secundo in ordine ad praemissas: ergo eodem pacto quamvis signum respectu cognitionis sui formaliter exerceat munus obiecti, tam e respectu cognitionis signati in se exercebit aliquam efficientiam. Maior enim minor est certa: & consequentia probatur a paritate rationis. Nam propterea assensus praemissarum effectivè concurret ad assensum conclusionis, licet respectu praemissarum sit solum actio ad ipsas tendens; quia praesupponitur ex parte potentiae determinans illam ad assensum conclusionis, qui alias non esset, nisi in virtutibus, sed etiam signum formaliter, quamvis praesupponat potentiam constitutam in actu secundo per actionem tendentem ad ipsum, tamen praecedit, & praesupponitur determinans potentiam ad cognitionem signati in se: ergo sicut assensus praemissarum effectivè concurret ad assensum conclusionis, ita signum cognitum ad cognitionem signati.

155. Secundo, impugnatur praedicta solutio. Nam signum substituit, & gerit vices signati, ut determinet potentiam ad cognitionem signati, & ut signatum faciat praesens potentiae, eo modo, quo ipsum signatum per se se faceret potentiae praesens: ergo signum effectivè concurret ad cognitionem signati. Antecedens est ipsa doctrina solutionis, quam impugno. Et consequentia probatur: nam species impressa substi-

tuat pro suo obiecto, & eius vice gerit, facitque illud praesens potentiae, eo modo, quo obiectum per se ipsum, si posset, se praesens faceret potentiae, & quia totum hoc est antecedens ad cognitionem determinans potentiam ad illam, talis species concurret effectivè: ergo idem in nostro casu. Vigetur, & explicatur hoc, nam obiectum, ut actum in se cognoscitur, debet esse praesens potentiae duplici modo. Primo, antecedeat ad sui cognitionem, & quando obiectum ex se non potest venire competentia, substituit loco illius eius species impressa. Secundo, debet esse praesens in se ipso terminando cognitionem ad illud terminatam: at obiectum primo modo praesens, sive per se ipsum, sive per eius speciem, concurret effectivè ad sui cognitionem, & formaliter extrinsecè, seu obiectivè ratione secundae praesentiae. Tunc tunc: sed signum substituit pro signato, & eius vices gerit antecederet ad illius cognitionem, & ad modum, quo species substituit, & gerit vices obiecti: imo multis modis quando per effectum cognoscimus causam, non adest impotentia species repraesentativa causae, ut docent Magister Banez, & Magister Zimel relati a Magistro Nazario 1. part. q. 65. art. 3. controversia 1. §. Ex dictis, sequitur: ergo signum effectivè concurret ad cognitionem signati in se, sicut, & concurret species signati. Quae omnia magis confirmabuntur in solutione argumentorum.

156 Ex dictis sequuntur duo; Primum est huiusmodi efficien-
tiam contineat inveniri in signis ins-
trumentalibus, ad quorum exerci-
tium requiruntur duæ cognitiones,
altera terminata ad signum in se, &
altera ad signatum in se; & idcirco
prædicta efficientia non invenitur
in signis formalibus, cum intel-
lectus cognoscat signatam, ut con-
tentum in signo, tanquam in me-
dio, in quo: nec reperitur efficien-
tia in signis instrumentalibus, quæ
exercetur respectu Angelorum, ut
dicebamus supra, aut respectu sen-
suum exteriorum. Secundum est
non dari representare se effective,
eo quod representatio non aliter
fiat, nisi se obijciendo potentæ, &
terminando actum illius, in
quo nulla efficientia
invenitur.

(V)

§. III.

*Proponuntur, & solvuntur argu-
menta.*

157 **A**rguitur primò ex Ma-
gistro Ioanne à Sancto
Thoma, cuius fundamen-
tum ad duo principia reducitur, ex
quibus inferi in ipsa significatione
non reperiri efficientiam. Quod in
forma sic propono. Nam obiec-
tum, in quantum exercet causali-
tatem obiectivam respectu poten-
tiæ, & se representat, non exer-
cet efficientiam aliquam, sed id fa-

cit, ut forma extrinseca, quæ ab alio
efficere applicatur, & præsens
redditur per species ipsi potentie
atque signum succedit, & substituitur
loco obiecti in hac ipsa linea ob-
iecti, non autem in ratione appli-
cantis effective, nec deducens
potentiam ad signatum modo ef-
fectivo, sed obiectivo non princi-
palis sed substitutivo: ergo signum,
ut signum, nullam efficientiam exer-
cet, sed solummodo causalitatem
obiectivam. Maior est primū prin-
cipium prædicti authoris, & ab ip-
so optime probatur, & a nobis non
negabitur. Et maior est secundum
eius principium, quod ita probat
ex ipsa ratione signi, ut signum est.
Nam signum substituitur loco ob-
iecti, ut ducat ipsum ad potentiam,
eo modo, quo obiectum faceret
per se in ratione obiecti: ergo in
hoc nulla efficientia invenitur Pro-
batur antecedens; nam, si signum
sit instrumentale, & extrinsecum,
non aliter representat signatum,
quam representando se, ut obiec-
tum magis notum, & signatum, ut
aliquid in se virtualiter contentum
seu ut ignotius, ad quod dicit habere
tudinem, vel connexionem aliqua;
ergo eo modo, quo obiectum se fa-
ceret præsens ratione sui, sit præ-
sens, seu ducitur ad potentiam per
signum, imo eo modo, quo signum
se representat potentie, represen-
tat ipsi signatum, & consequenter
prædictus concursus ad represen-
tandum signatum, est obiectivus, &
nullatenus effectivus.

Tractatus secundus. De Signis

158. Ad hoc argumentum, quod ferre de verbo ad verbum est desumptum ex prædicto Magistro, respondeo concedendo maiorem; & ad minorem dico ex doctrina tradita, quod signum duplicem causalitatem exercet, ut substituitur, & ponitur loco obiecti, alteram obiectivam respectu cognitionis terminatæ ad ipsum, & alteram quasi effectivam respectu cognitionis tendentis ad signatum; & consequenter neganda est illa minor, ad cuius probationem nego antecedens, vel claritatis gratia distinguo illud: signum substituitur loco obiecti, ut ducat potentiam eo modo, quo faceret obiectum antecedentur ad sui cognitionem concedo antecedens, eo modo, quo faceret obiectum formaliter in ratione obiecti, scilicet, ut terminans est cognitionem nego antecedens. Itaque signum substituitur loco obiecti, ad modum, quo substituitur illius species, qui modus substituendi anteverit cognitionem obiecti, & idcirco capax est, ut efficiatur ad illam concurrat. Ex quo sequitur non eodem modo repræsentare signatum, sicut se: se enim, obijciendo, & terminando extrinsecè repræsentat; illud autem determinando potentiam ad illius cognitionem: & ideo respectu sui habet concursum obiectivum, & respectu cognitionis signati effectivum: nec est inconveniens, quod respectu diversorum sit distincta causalitas, ut constat in ipsa intellectio. ne signi, quæ respectu cognitionis

signati habet concursu effectivum, & respectu signi solù exercet minus vicè, & tendentia circa illud, & idem dicemus de assensu præmissarum in ordine ad assensum conclusionis.

159. Sed instabis contra hoc. Nā signum formaliter, ut determinat potentiam ad cognitionem signi, exercet minus obiecti medijs, hæc enim est formalis ratio illius, quatenus ducit ad aliud: ergo exercet minus causæ formalis extrinsecæ. Patet consequentia: nam obiectum medium, ut tale, est de linea obiecti, sed exercitium obiecti, & illius, quod formaliter est obiectum, est causæ formalis extrinsecæ: ergo si signum ut tale, exercet minus obiecti medijs, consequens est, ut exercet minus causæ formalis extrinsecæ. Explico hoc: tota linea obiecti formaliter est linea causæ formalis extrinsecæ, atque adeo, quidquid determinat obiectum, seu contrahit illud ad esse talis obiecti formaliter, contrahit illud ad esse tali, causæ formalis extrinsecæ: sed signum, ut signum, & quatenus medium est, ducens, seu determinans potentiam ad cognitionem alterius, contrahit obiectum, in linea obiecti ad esse talis obiecti, nempe obiecti medijs: ergo contrahit rationem causæ formalis extrinsecæ ad esse talis, & consequenter eius exercitium, ut tale, non erit efficiencia, sed extrinsecæ formalis terminatio.

160. Respondeo ad hanc replicationem concedendo antecedens, & distinguendo consequens: exercet minus causæ

causæ formalis extrinsecæ respectu potentia concedo consequentiam, respectu alterius cognitionis nego consequentiam. Ad probationem illius dicatur iuxta hæc totum exercitium obiecti medij, & signi, ut tale est, si consideretur respectu potentia, esse causæ formalis extrinsecæ, cum quo comparatur, ut in ordine ad aliam cognitionem, sit quodam modo efficiens. Ad aliud, quo explicatur impugnatio, respondeo convincere, quod respectu potentia sit causæ formalis extrinsecæ, & hoc sufficit; ut contrahat causam formalem extrinsecam ad esse talis; nam contrahit ad esse causæ formalis non ultimo terminantis, sed potius ducentis ad aliud, qui effectus formalis est respectu potentia causæ formalis extrinsecæ, & respectu alterius cognitionis est causæ aliquo modo efficientis. Revoco in memoriam instantiam adductam de cognitione ipsa, quæ respectu potentia est forma actus illam, & eius exercitium est causæ formalis intrinsecæ, & nihilominus cum potentia, quam actuat, effectus concurret ad aliam cognitionem, hoc ergo modo cum proportionem discutimus de signo, quod est causa formalis extrinsecæ respectu potentia.

161. Secundò arguitur, & potest esse replica præcedentis solutionis. Nam, ut aliqui, quod determinat potentiam effectivam, concurret efficienter cū illa, debet illam intrinsecè actuare, & complere, ita ut fiat unum cum ipsa per informa-

tionem, seu inhesionem: sed signum formaliter consideratum, non potest actuare potentiam intellectus intrinsecè, ita ut faciat unum cum ipsa per informationem, seu inhesionem, constat enim signum instrumentale esse extra ipsam potentiam, & ad illam extrinsecè comparari; ergo signum, ut tale, non potest activè concurrere cum intellectu ad cognitionem signari. Minor cum consequentia videtur certa. Et maior probatur: nam species impressa, quæ efficienter concurret cū potentia, prius illam intrinsecè actuat cum inhesionem intrinsecè in ipso intellectu, & præmissæ, quæ effectivè concurrunt cum intellectu ad assensum conclusionis, sunt præmissæ formales, id est, ipsi actus intellectus, qui intrinsecè afficiunt, & determinant illum ad assensum conclusionis; & non alia ratione Thomistæ communiter negant in materia de visione 1. p. q. 12. quod essentia Divina non potest uniri per modum luminis ad eliciendam visionem, nec per modum charitatis ad eliciendam actum charitatis, ut dicunt in materia de charitate 1. 2. q. 23. nisi, quia Deus non potest intrinsecè uniri per informationem, seu inhesionem in nostris potentijs, quod exigitur, ut cum potentia effectivè concurreret ad actionem illi proportionatam produendam, nec dabitur instantia in Thomistarum doctrina, ex qua constet, quod aliquid determinet potentiam activam ad actionem, & quod non uniat intrinsecè cum

Tractatus secundus. De signis.

illa, sed omnino extrinsecè se habet: ergo vera est illa maior propositio.

162 Ad hoc argumentū respōdeo negandō maiore. Etenim non semper requiritur prædicta informatio, seu extrinseca inhaesio, sed sufficit unio aliqua, seu coniunctio cum potentia. Et in confirmationē huius doctrinae plura exempla adducit Magister Martia. 1. 2. q. 6. art. 1. dub. 5. concl. 9. in qua, v. probabilē defendit sententiam Caietani efficientis bonum apprehensum cum voluntate concurrere activē ad actum ipsius voluntatis. Et cum obiecisset simile argumentum, nempe bonum apprehensum non esse intrinsecè in voluntate, respondet hoc nō esse necessarium, vt constat ex sequentibus exemplis. Nam multi probabiliter teneant 1. p. q. 12. quod essentia Divina unita intellectui beati concurrat efficienter ad visionem beatam, & tamen essentia Divina nō est intrinsecè per informationem, seu inhaesionem in ipso intellectu, sed solum secundum esse intelligibile essentiale præsens. Item 1. par. q. 79. art. 3. admittitur, vt probabilis, quod phantasma concurrat activē cum intellectu agente ad producendā speciem in intellectu possibili, & phantasma non inhaeret intrinsecè intellectui, sed in potentia sensitiva. Idē D. Thom. q. 4. de verit. art. 1. concedit, quod verbum mentis ex causa efficiens verbi vocalis, cum illud sit intrinsecè in intellectu, & hoc in ore. Hæc, & alia plura exēpla addu-

cit ibidem prædictus Magister, ex quibus ad nostrum propositum collitur sufficere ad concursum effectivū simul cum potentia in aliquam actionē, quod determinans sit intimē unitum in aliquo esse cum ipsa potentia, & sic cōtingit in nostro casu, cum signum prout cognitū, & prout contentū in conceptu ipso, quo cognoscitur, sit intimē unitum cum intellectu, & hoc modo determinet potentiam, & activē concurrat ad cognitionem signati; cōcurrit ergo effectivē ipse conceptus, & signum ipsam contentum in conceptu. Et huius exemplū magis accommodatum est de bono apprehenso cōcurrente activē simul cum voluntate ad adū illius. Ad illa duo exēpla adducta in argumento respondeo etiam ex ipsa doctrina Thomistarum redemptum rationem, quare essentia Divina activē iussit in visionē per modum speciei, & non per modum luminis possit idem facere, seu per modum charitatis, & dicunt, quod lumen gloriæ, seu charitas dantur per modum virtutis elevantis, & constituentes potentiam naturalem in alio esse supernaturali, & superiōri, vt in ipsa, prout sic præbeatur actus, & possit absolūtē in ipsum, & consequenter debet esse aliquid, quod actuet intrinsecè; quod non potest fieri, nisi per informationem, quæ Deo impossibilis est, ceterum minus speciei est solum determinare potentiam habentem iam per modum virtutis, totū, quod exigit, ac proinde sufficit aliqua unio

cum

cum potentia, non meré extrinseca, sed saltem intrinseca in aliquo esse, & sic contingit in signo, quod duntaxat determinat virtutem, & non dat illam, & ideo prædicta unio in esse intelligibili sufficit.

163. Tertió principaliter arguitur. Nam ita se habent signum, & signatum respectu intellectus, sicut respectu voluntatis medium, & finis, ut constat ex dictis à nobis in principio huius tractatus numero secundo, & tertio; sed in voluntate medium non concurrat activè ad consequentiam finis; ergo nec in intellectu signum concurrat ad consequentiam signati, quæ sit per eius cognitionem. Et confirmatur hoc; nam licet verum sit, quod intentio finis influat activè cum voluntate ad electionem mediorum, nihilominus dici non potest, quod ipse finis activè influat in talem electionem, ergo eodem pacto dici non potest signum activè influere in cognitionem signati, licet ipsa cognitio signi activè influat in aliam cognitionem.

164. Ad hoc argumentum respondendo hinc esse disparitatem inter intellectum, & voluntatem, quod hæc semper incipit à fine, & per illius intentionem movetur ad electionem mediorum; omnis enim electio necessariò præsupponit aliquam intentionem; intellectus autem potest incipere à cognitione obiecti mediæ ad cognitionem obiecti ultimi, & sic quandoque cognoscit causam per effectum, & hoc est

proprie signare, ut in demonstratione à posteriori, & quandoque cognoscit effectum per causam, ut in demonstratione à priori, & propter quod, & licet in primo modo cognoscendi, in quo signum exercet suum proprium munus, est locus prædictæ efficientiæ, non autem in obiecto medio respectu voluntatis. Et maxime, quia bonum non unitur cum voluntate, sicut signum cum intellectu, & sit non mirum est, quod sit differentia maxima, etiam quoad in fluxum, in executionem finis. Ex quo respondeo ad confirmationem reddens disparitatem consistentem in eo, quod finis nullam unionem habet cum voluntate, sed ipse prout à parte rei terminat intentionem, & hoc modo movet ad electionem, & converso autem contingit in nostro casu, ut dictum est, quæ differentia fundatur in modo operandi voluntatis, quæ fertur à deo, & intellectus trahit illam ad se, non solum per speciem impressam, sed etiam per expressam. Quibus addo, ipsum finem, ut cognitum, & apprehensum, propter ea quod habet aliquam unionem cum voluntate, activè, concurrere ad amorem sui, ut docet Magister Martinez ubi supra in solutione secundæ replicæ. Et hæc sufficiant ad probabilitatem huius sententiæ, cum sit fundata in principijs alijs, ut probabilibus admisis à Thomistis. Nihilominus oppositis, ut probabilior amplectenda est, ut pote communior inter Thomistas,

TRACTATUS TERTIVS DE NOTITIJS, ET CONCEPTIBVS.

I Egitur in præcedentibus cum Summulistis de signis, propterea quod, signum est materiale terminum, & in præsentia, illorum sequentes vestigia, agimus de notitijs, & conceptibus, sumpta occasione, ex eo quod terminus dividitur in vocalem, scriptum, & mentalem, & cum iste sit notitia intelligatur, ut eius natura melius intelligatur; agendum est de notitijs, seu conceptibus, de quibus ad longam tractare spectat ad Philosophos in libris de anima, nunc autem solam disputabimus aliquas diffi-

cultates, quæ communiter controuerti solent inter Summulistas, relictis alijs in suum proprium locum. Et ante omnia notandum est ex dictis à nobis in Summulis, nomine notitiæ intelligi actionem ipsam, quæ aliquid cognoscitur, & nomine conceptus intelligi terminum productum per intellectionem, qui etiam vocatur verbum, seu species expressa, ut diximus supra tract. 2. conferen. 10. quamvis non desint qui indifferenter viantur his nominibus: quidquid autem sit de hoc, debeat ad difficultates.

CONFERENTIA I.

An divisio notitiæ in intuitivam, & abstractivam sit essentialis, vel accidentalis?

§. I.

Explicatur titulus, proponuntur punctus difficultatis, & referuntur sententia.

2 Duo notanda sunt ad intelligentiam præsentis difficultatis. Primum est differentia inter intuitivam, & abstractivam notitiam, circa quam diver-

simodè sentiunt Theologi 1. par. q. 14. art. 12. tractantes de cognitione intuitiva Dei circa futura, & de horum præsentia in æternitate; & 3. par. q. 1. art. 1. agentes de scientia infusa Christi Domini, ubi agitur, an Christus per talem scientiam, intuitivè cog-

cognoverit futura contingentia; de quo etiam videtur Magister Ioan. à Sancto Thoma in Logica, q. 23. art. 1. ubi aliorum placita impugnat. His autem relictis, ut cum Summ. listis loquamur non discedentes à Theologis, maximè ex nostris Thomistis, intuitiva terminatur ad rem præsentem, & abstractiva ad rem absentem. Et intelligitur de præsentia physica rei in se; nam in præsentia sola obiectiva æqualiter conveniunt intuitiva, & abstractiva. Insuper dubitabis, quæ præsentia sit ista, an præsentia rei cum ipsa notitia secundum durationem sufficiat, nempe, quod res ipsa coexistat in eadē duratione cum ipsa notitia, & tunc notitia, quæ ego habeo modo Hispani existeris, civitatis Cordubensis, erit intuitiva, vel ultra requiritur præsentia secundum locum. Ad quod breviter respondeo, primum sufficere ad notitiam intuitivam in cognoscentibus, quæ in lux cognitione non dependet à loco, & tempore, eo quod eorum cognitio non incipit à sensibus, cæterum in nobis videretur requirere præsentia localem, quæ sit sufficiens, ut res ipsa censeat, & conservet speciem sui, & in hoc sensu loquantur Summ. listæ de notitia intuitiva, & Theologi in primo, cum agant de notitia Dei, & Christi Domini per scientiam infusam, in quo modo cognoscendi nulla est dependentia à loco, & tempore. De quo videatur Cabrera 3. part. q. 11. art. 1. disp. 4. numer. 24. Secundum, quod notandum est, constat ex Summ.

mulis, nempe, illam esse divisionem essentialem, quæ ratio communis dividitur per differentias intrinsecas & proprias illius, ita ut dividatur secundum intrinseca, & propria illius, & quælibet differentia constituat unam speciem essentialiter contentam sub illa ratione communis. Illa autem est accidentalis divisio, quæ dividunt rationem communem per differentias, vel extrinsecas, vel non proprias illius, sed potius supponentes rem in suo esse specifico, vel in suo esse essentiali constitutam.

3 Quibus suppositis, in præsentibus dubitatur, an præfata divisio notitia sit essentialis, vel accidentalis. Et rursus, an esse intuitivam, vel abstractivam sit sola denominatio intrinseca in notitia, vel aliquæ intrinsecum. In qua difficultate prima sententia asserit prædictam divisionem esse essentialem, atque deus notitiam intuitivam essentialiter differre ab abstractiva. Hanc, ut probabilem defendit Hieronius, lib. 1. Summularum, cap. 3. q. 1. 6. art. 1. & pro ea refert Magist. Luce, quem in ipse probabiliter existimet oppositum. Quæ docet prædictam divisionem esse accidentalem, ac proinde intuitivam, & abstractivam accidentaliter differre, & hanc esse communem asserat, ipse Haertius, & defendit à Gaetano, Magistro Bañez, & Magistro Ioan. à Sancto Thoma in Logica, q. 23. art. 1. Et tamen discrimen inter defensores huius sententiæ; nam alii

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

aliqui sequentes Caretanum dicunt, quod esse intuitivam, vel abstractivam est sola extrinseca denominatio in notitia, & hoc reputat probabile prædictus Magister Ioann. à Sancto Thoma. Et probabilius iudicat oppositum, nempe esse aliquid intrinsecum in notitijs, & sententijs Huertos, cum alijs pluribus Thomistis.

§. III.

Eligitur probabilior sententia, & probatur.

PRO resolutione veritatis sit prima conclusio. Divisio notitiæ in intuitivam, & abstractivam est accidentalis. Hanc defendunt Authores relati pro secunda sententia, & absque dubio est communior inter Thomistas. Et probatur auctoritate D. Thomæ q. 3. de veritate, art. 3. ad 8. ubi sic ait: *Dicendum quod simplex notitia dicitur non ad excludendum respectum scientiæ ad situm, qui in separabiliter omnem scientiam committitur, sed ad excludendum admissionem eius, quod est extra genus notitiæ, sicut est existentia rerum, quam addit scientia visionis.* Ex quibus licet arguo. Existentia rerum, quam addit scientia visionis, est extra genus notitiæ, ut D. Thomas ait: ergo notitia non dividitur essentialiter per ordinem ad rem existentem, vel non existentem, & consequenter non dividitur essentialiter per intuitivam,

& abstractivam. Etenim membra dividenda essentialiter debent esse intra idem genus, quod dividitur. Et ratione probatur primò conclusio. Nam divisio essentialis notitiæ, seu cognitionis respicit divisionem essentialem ex parte objecti cognoscibilis. Etenim cognitio sumit formam voluntatem, & distinctionem specificam ab objecto; sed objectum cognoscibile non dividitur essentialiter per præsens, & absens: ergo notitia non dividitur essentialiter per intuitivam, & abstractivam. maior cum consequentia est certa; & probatur minor. Nam præsentia (ut ad præsens conducit) nihil aliud est, quam coexistentia objecti in mensura ipsius cognoscentis, vel aptitudinis, secundum locum; Et absentia est negatio huius coexistentiæ, & propinquitas: sed prædicta coexistentia, vel propinquitas, & negatio illius per se non pertinent ad lineam objecti cognoscibilis, sed potius ad lineam entis physici, in quo sunt modi illius: ergo objectum cognoscibile non dividitur essentialiter per præsens, & absens, quandoquidem differentia essentialiter dividentes genus, debent esse formaliter intra illud. Explicatur, & confirmatur hoc primo. Nihil illud, quod per se, & formaliter pertinet ad unum genus, non potest per se, & essentialiter ad aliud distictum pertinere; sed præsentia, & absentia pertinent per se ad genus entis physici; est enim præsentia coexistentia in duratione, & absentia negatio

atio illarum, quæ abique dubio sunt de genere entis physici, ergo præsentia, & absentia non possunt pertinere, per se, & formaliter ad lineam obiecti cognoscibilis, quæ aliud genus distinctum est. Tunc ultra, sed differentie essentialiter dividentes, debent esse per se, & formaliter, illius generis, quod dividunt essentialiter, ergo præsentia, & absentia non dividunt essentialiter obiectum cognoscibile. Secundo confirmatur; nam obiectum cognoscibile essentialiter dividitur per diversam immaterialitatem, seu actualitatem; id ratiocinamur aliquid est cognoscibile, in quantum est in actu, & immateriale, atque deo diversus modus actualitatis, seu immaterialitatis, causat diversum modum cognoscibilitatis; sed præsentia, & absentia respectu eiusdem obiecti non causat diversam actualitatem, nec diversam immaterialitatem; quid ergo actualitatis, aut immaterialitatis, est in obiecto, ex eo quod sit coexistentis, vel non respectu cognitionis? ergo præsentia, vel absentia non dividunt essentialiter obiectum cognoscibile. Et faciendū fundamentum commune adductum à Magistro Ioan. à Sancto Thoma, nempe quod præsentia, vel absentia, sunt modi, qui se tenent ex parte obiecti cogniti, seu representati. Si enim sunt alterius generis, & diversam immaterialitatem non afferunt, consequens est, ut tantum materialiter se habeat ex parte obiecti.

5. Secundo probatur nostra co-

clusio. Nam eadem anima potest transire de intuitiva in abstractivam, illa in sua essentia manens; sed nullatenus potest transire de una differentia speciei ad illam essentialiter constitutentem, nullam differentiam oppositam; ergo notitia non dividitur essentialiter per intuitivam, & abstractivam. Minor est certatim unum individuum, v. g. animalis non potest realiter transire de esse rationali ad esse irrationale. Et minor probatur prius à patet ex multis exemplis: nam idem actus intellectus abique solutio in secula variatione potest transire de vero in falsum, ut dicemus cum communis sententia Thomistarum tractatu 5. de propositione, coe. 2. per solam extrinsecam variationem obiecti, & in voluntate idem actus potest transire de libero in necessarium, ut faciant illi, qui afferunt ab omni charitatis, qui est via liberi, manere in patria, ubi transit in necessarium, & actus voluntatis, quæ habuit Angelus in primo instanti, fuit quantum ad sui primum esse, necessarius, ut pote primus; iuxta sententiam communem Thomistarum, i. q. quæst. 63. articulo quinto, & tamen multipro probabiliter iudicatur e contra. continuatum fuisse liberum per se, ita docuit Magister Ioannes à Sancto Thoma in materia de Angelis, quam diligenter in Complutensi Academia, anno 1632. Insuper idem actus voluntatis potest transire de bono in malum, ut à pluribus assertitur. 2. q. quæst. 19. articulo primo, ergo

Tractatus tertius. De notitijs & conceptibus

ergo idem dicendum est in nostro casu, & priori iure, nempe, quod eadem notitia potest transire de intuitiva in abstractivam absque sui mutatione, cum omnium videatur esse eadem ratio. Secundò probatur illa maior ratione: nam nulla videtur implicatio in eo, quod notitia, quam modo habeo huius papyri præsentis, contineretur ipsa absente, cum maneat species ex parte potentie, ratione cuius poterat cognosci hæc papyrus, etiam si nunquam fuisset præsens, vel ad minus nescio quare hoc à Deo fieri non possit, ut conservet eandem notitiam, quæ erat rei præsentis, quando absens, & hoc ad nostram propositum sufficit: ergo eadem notitia absque sui reali mutatione transire potest de intuitiva in abstractivam. Et dicto absque sui reali mutatione, ad hunc sensum, quod remaneat eadem entitativè, quævis aliquid falsum modale deperdat, de quo modo non careo. Eius superfluit ad hoc propositum prima probatio nostræ conclusionis, nempe præsentiam, vel absentiam per se, & formaliter non pertinere ad lineam cognoscibilis.

It Secunda conclusio. Esse intuitivam, vel abstractivam est aliquid intrinsecum in ipsa notitia, & non est sola extrinseca denominatio. Hæc conclusio, ut probabilior admittitur à Magistro Ioanne, à Sancto Thoma, & Hueros, quamvis ipsi oppositum etiam probabile existiment cum alijs sequentibus Cate-

ranum 1. part. q. 14. art. 9. Et ratione probatur: nam esse intuitivam, vel abstractivam desumitur ex ordine ad obiectum notitiæ, quod diversimode illam terminat, quando est præsens, ac absens; sed denominatio actus desumpta ex diverso modo terminandi ex parte obiecti, est intrinseca illi, & non merè extrinseca: ergo esse intuitivam, vel abstractivam aliquid intrinsecum est in notitiæ. Maior est certa, & probatur minor: nam diversitas obiecti interminando petit ex parte actus diversitatem in modo redeendi ad illud, ita ut si diversitas ex parte modi terminandi sic flentis sit propria nota, sic quoque essentialis diversitas in modo redeendi actus ad obiectum, & si erit accidentalis diversitas ex parte obiecti in terminando, similis diversitas reperitur in tendentia actus: ad id, quod convenit actui ex modo tendendi ad obiectum, est illi intrinsecum, ergo prædicta denominatio actus desumpta ex diverso modo terminandi obiectum aliquid intrinsecum est. Confirmatur hoc à similitudine esse verum, vel falsum aliquid intrinsecum est actui intellectus, ut dicemus in tractatu 5. de proposit. conf. 1. & fatetur cum communi Thomistarum Magister Araujo, lib. 4. Methaph. q. 5. artic. 5. Deinde in actu voluntatis esse liberum, vel necessarium non distinguuntur actus essentialiter, sed tantum accidentaliter, & tamen est aliquid intrinsecum, & moralitas actus non est sola extrinseca denominatio, sed

sed aliquid intrinsecum illi; quæ omnia, ut probabiliora defendunt Thomistæ: & non ob aliam rationem, nisi, quia præfata denominationes sumuntur ex diversa remanentia actus ad obiectum, quæ diversitas, licet non sit essentialis, est tamen accidentalis intrinseca: ergo idem cum proportionem dicendum est de notitia intuitiva, & abstractiva.

§. III. *De divisione intuitivæ & abstractivæ*

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

7 **A**rguitur primò contra primam conclusionem. Nam obiectum præsens, & absens distinguuntur per se, & essentialiter in ratione obiecti cognoscibilis, seu representabilis: ergo notitia intuitiva, & abstractiva distinguuntur essentialiter. Probatur antecedens primò: nam præsens, ut præsens, affert cognoscibilitatem, seu representabilitatem, quam non affert absens: illud enim exigit, ut ipsa præsentia cognoscat, seu representetur; absens autem cum negatione illius cognoscitur, seu representatur, ergo præsens, & absens distinguuntur essentialiter in ratione obiecti cognoscibilis, seu representabilis. Secundò probatur antecedens: nam obiectum præsens habet maiorem actualitatem, & immaterialitatem, quam obiectum absens: ergo distinguuntur essentialiter.

liter in ratione formalis cognoscibilis. Patet consequentia, siquidem distinctio essentialis obiecti cognoscibilis sumitur ex diversa actualitate, seu immaterialitate. Et antecedens probatur: nam præsens formaliter dicit coexistentiam cum notitia, & absens hoc non dicit, nec habet; sed existentia addit perfectionem, actualitatem, & immaterialitatem obiecto: ergo obiectum præsens habet maiorem actualitatem, & immaterialitatem, quam obiectum absens. Confirmatur hoc & amplius explicatur: nam notitia nihil aliud est, quam representatio obiecti, & consequenter differentia formalis in representatione, causat differentiam formalem notitiæ, sed notitia intuitiva differt formaliter in representatione ab abstractiva ergo differt formaliter in linea notitiæ. Maior supponitur, & probatur minor: nam intuitiva representat aliquid, nempe præsentiam obiecti, quam non representat abstractiva: ergo illa differt ab ista formaliter in representatione.

8 Si autem dicas, præsentiam, vel absentiam non cognosci, seu representari per notitiam, sed duntaxat exerceri ex parte obiecti, & hoc non sufficere ad dandam distinctionem essentialem ipsi notitiæ. La cõtra est primò: nam notitia intuitiva attingit formaliter ipsam præsentiam, ita ut non sufficiat, quod ex parte obiecti exercetur materialiter ipsa præsentia, nisi cognoscatur ipsam obiectum, ut patet, &c.

Tractatus tertius. De notitijs & conceptibus.

si intellectus consideret. Petrum ab-
sentem, & dum præsens est in tali cog-
nitione, ponatur præsens illi, absque
advertentia talis præsentia, tunc co-
gnitio illa non est intuitiva, sed versa-
tur circa obiectum, quod est præ-
sens, solum materialiter, & quasi
non esset præsens respectu talis no-
titiæ; ergo præsentia, vel absentia
non sunt in se reperi ex parte obiecti
in exercitio; sed ultra cognoscun-
tur, & representantur per tales no-
titiæ. Et sane in sensibus exteriori-
bus verum est solum exerceri præ-
sentiam ex parte obiecti sensibilis
quia non possunt attingere ipsam
præsentiam, cum non sit sensibile
proprium; ceterum respectu intel-
lectus, hoc dici non potest, cum sit
potens præsentiam attingere, ipsa
que, sicut quælibet alia res, & mo-
dus, sit cognoscibilis ab intellectu;
& idcirco saltem in ipso intellectu
erit distinctio essentialis inter intui-
tivam, & abstractivam, cum sit distin-
ctio ex parte obiecti in esse cognos-
cibili, seu representabili.

¶ Secundo impugnatur præfata
solutio. Nam ad dandam distinctio-
nem essentialem ipsis notitijs suffi-
cit, quod ex parte obiecti sit diver-
sus ille modus exercitus, scilicet
præsentia, vel absentia; ergo cum
vis ista solum exerceatur ex parte
obiecti, adhuc notitiæ distinguen-
tur essentialiter. Probarur autem ce-
dens sequentibus exemplis primi-
tis. Nam obiecta scientiam dis-
tinguuntur essentialiter in linea obie-
cti per distinctas abstractiones; seu

distinctas immaterialitates, iuxta
communem sententiam Thomæ,
tatum, & tamen prædictæ abstrac-
tiones tantum exercentur ex parte
obiecti, & ab ipso, prout ex parte
illius exercentur distincta abstrac-
tio, sumit suam distinctionem es-
sentialem scientia, hæc enim non
attingit in actu signato abstrac-
tionem, ut modo suppono; ergo diver-
sus modus exercitus in obiecto suf-
finit ad distinctionem essentialem.
Idemque contingit in scientia, &
fide, quæ essentialiter distinguuntur
per eas claritatem, & obscuritatem,
quæ duntaxat exercentur ex parte
obiecti. Secundum exemplum est
in voluntate. Nam gaudium, & de-
siderium essentialiter distingui-
tur, quia illud tendit ad bonum præ-
sens, & hoc ad bonum absens, &
idem est in tristitia, & timore, illa
est de malo præsentia, & iste de ma-
lo futuro; & tamen ex parte obiec-
ti non attinguntur præsentia, vel ab-
sentia, sed duntaxat exercentur; er-
go. Denique, ut utar exemplo Sum-
mulistarum, casus rectus, & obli-
quus ei idem nominis, habeat co-
ceptus essentialiter distinctos, &
diversimodi, ut qui, & cuius,
non representantur per conceptus,
sed exercentur in obiectis; ergo
idem dicendum est respectu noti-
tiæ intuitivæ & abstractivæ.

¶ Ad hoc argumentum rectè
dictam est præsentiam, vel absen-
tiam non representari formaliter,
& quasi in actu signato, per noti-
tias, sed tantum exerceri ex parte
obie-

Confer. 1. Qualis sit dispositio intuitiva, & abstr.

7

obiecti, id est, esse aliquo coniunc-
tum cum obiecto, quod represen-
tatur, a quo deo non addit repræ-
sentabilitatem obiecto, nec illi dat
aliquam maiorem actualitatem,
seu immaterialitatem: v.g. per hoc,
quod Petrus cognoscatur coexistens
ipsi cognitioni, vel non coexistens,
non habet maiorem actualitatem,
sed immaterialitatem in se, nec
diversam representabilitatem. Et
per hoc patet ad duas probationes
primi antecedentis, & ad confirma-
tionem dico, prædictas notitias non
differre formaliter inesse repræ-
sentativo, sicut nec obiecta inesse re-
presentabili passivè. Ad primam
huius impugnationem respondeo,
verum esse, quod ad notitiam intui-
tivam requiritur obiectum esse præ-
sens non utrumque, sed ita, quod
potentia attendat ad ipsam præsen-
tiam, non tanquam ad id, quod cog-
noscitur, seu representatur, sed tan-
quam ad id, quod exercetur ex par-
te obiecti cogniti, seu representati.
Et in cognoscentibus, quæ à sensu-
bus dependent, cognoscent quæ per
speciem acceptas à rebus: et ita
exigitur, quod talis cognitio fiat
media specie accepta, & conserva-
ta ab ipso obiecto presenti; sed ex
hoc non inferitur præsentiam, vel
absentiam representari, ut inten-
dit arguens, sed tantum exerceri
ex parte representati, & ad hoc at-
tendere potentiam cognoscitivam.
Insuper præsentiam esse intelligibi-
lem à potentia intellectiva, solum
arguit posse cognosci per modum

cuiusdam rei, seu quiddamatis, quo
modo etiam attingitur per notitiam
abstractivam, & consequenter non
conducit ad distinguendam intui-
tivam.

II Ad secundam impugnatio-
nem respondeo multoties diversum
modum exercitum ex parte obiec-
ti causare differentionem specifi-
cā, & essentialē, quod fit quando prædic-
tus modus formaliter pertinet ad
lineam obiecti, & tunc, ut ait Magist.
Ioan. à Sancto Thoma, se habet, ut
ratio sub qua: quando autem ad ra-
lem lineam, seu ordinem non perti-
net, sed est quædam conditio mate-
rialiter se habens ad formalem ra-
tionem obiecti, tunc non potest da-
re formalem, & essentialē distine-
tionem. Et ex hoc patet ad primum
exemplum: abstractio enim, & im-
materialitas formaliter pertinent
ad lineam, & ordinem obiecti, &
ideo dant prædictam formalem,
& essentialē distinctionem; imò
immaterialitas est ratio formalis
sub qua. Et idem dicendum est
de charitate, & obscuritate, quæ
formaliter sunt de linea obiecti in-
telligibilis.

Ad secundum exemplum respo-
deo ex doctrina Caietani 2.2. quaest.
18 art. 2. ubi sic ait: Ad primam ob-
iectionem dicitur, quod licet differen-
tia temporis per accidens se habeat
ad partem intellectivam, quatenus ap-
prehensiva est non tamen per accidens
habet se ad eandem, quatenus appe-
titiva est. Et ubi dicitur: Quia
verum, & falsum sunt in anima beatæ.

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

autem, & malum in rebus, ut dicitur
sexto Metaph. ex hoc enim, quod in-
tellectus terminatur ad intra, prove-
nit, quod accidat rem esse, vel fore: ex
hoc verò, quod voluntas tendit ad ex-
tra ad rem, scilicet secundum quod in-
tellectus provenit, quòd aliter se habeat
ad rem habitam, & aliter ad rem ha-
bendam. Ecce elegantem doctrinā,
ex qua ad nostrum propositum col-
ligitur præsentiam, vel absentiam,
quæ sunt differentia temporis, non
se habere per accidens respectu vo-
luntatis, & ideo dare distinctio-
nem formalem, & essentialem in
obiecto respectu actuum voluntatis;
& respectu intellectus per acci-
dens se habere, & ideo non causare
distinctiōnem essentialē in illo
ordine: cuius disparitatis ratio op-
timè traditur à Caetano ex diver-
so modo operandi intellectus, &
voluntatis. Ex quo provenit, quod
ratio boni varietur essentialiter se-
cundum convenientiam, vel discor-
venientiam, quæ multum dependet
à præsentia, vel absentia obiecti; de
quo videatur Magister Ioan. à San-
cto Thoma ubi supra, §. Ad confir-
mat. Ad tertium exemplum admis-
sa pro nunc illa opinione ponente
distinctos conceptus ad rectum, &
obliquum, respondeo cum Magis-
tro à Sancto Thoma ex parte obiec-
ti esse distinctam rationem forma-
lem, sub qua repræsentatur rectus,
& obliquus, quæ est diversa illa ha-
bitudo per modum, ut quid, vel ve-
rius, atque adeò hoc sufficit ad dis-
tinguendos illos duos conceptus;

præterquam quod nō est ita certum
esse distinctos essentialiter prædic-
tos conceptus, etiam si plures po-
nantur de quo infra dicetur, & ali-
quid diximus in Summis.

12. Secundò principaliter argui-
tur contra secundam cōclusionem.
Nam eadem notitia immutata ma-
nens transit de intuitiva in abstrac-
tivam, & e contra; ergo esse intuiti-
vam aliquid extrinsecum est in no-
titia. Antecedens suppono ex dic-
tis à nobis in probatione primæ cō-
clusionis, p. 5. & consequentia pro-
batur; nam nulla res transit de vno
prædicato intrinseco in aliud, ita ut
vnum amittat, & aliud adquirat, ni-
si in se realiter intrinsecè mutetur;
ergo si eadē notitia immutata ma-
nens transit de intuitiva in abstrac-
tivam, & e contra, esse intuitivam
non erit aliquid reale intrinsecum
in notitia. Si autem dicas, quod im-
mutata manet; ad hunc sensum,
quod manet semper eadem entitas
notitiæ, ceterum curari accidenta-
liter per hoc, quod deperdat mo-
dum quendam intrinsecum, & alium
adquirat, propterea quod esse in-
tuitivam sit quidam modus, super-
additus ipsi notitiæ. In contra est;
nā prædictus modus superadditus
notitiæ, ad nihil potest deservire,
quod sit ostendo: nam ratione illius
novi modi non accipit ipsa notitia
novam repræsentationem distin-
ctam ab illa, quæm habet per suam
entitatem, Tum, quia talis nova re-
præsentatio non exigitur ad notiti-
am intuitivā, cum ex parte obiecti

ri præsentia ipsa non sit repræsentabilis, ut dicebamus. Tum, quia modus superadditus entitati notitiæ non effert repræsentationem, hæc enim illi convenit ratione suæ entitatis, sed ad nihil aliud videtur posse deservire prædictus modus: ergo si ad hoc non deservit, superfluit; & consequenter eadem notitia absque mutatione aliqua, per solam extrinsecam mutationem objecti erit intuitiva, vel abstractiva.

13. Confirmatur hoc primo aliquibus exemplis. Nam qui dicunt eundem actum voluntatis posse esse liberum, & necessarium absque sui mutatione, consequenter docet liberum, & necessarium esse extrinsecas denominationes provenientes à potentia operante, vel cum indifferentia, vel cum determinatione ad unum. Item si idem actus intellectus tractat de vero in falsum, hoc est propter solam extrinsecam mutationem objecti, atque adeo verum, & falsum sunt extrinsecas denominationes, vel si aliquid intrinsecum est, non aliud nisi relatio prædicamentalis; si autem aliquid intrinsecum absolutum est, difficile percipitur quomodo detur prædictus transitus sine reali mutatione: ergo eodem pacto si semel admittitur transitus eiusdem notitiæ de intuitiva in abstractivam, & e contra, erunt denominationes extrinsecæ. Et ex his exemplis impugnatur fundamentum nostræ conclusionis. Nam etiam esse liberum, & necessarium sunt denomi-

nationes actus in ordine ad suum obiectum, liberum enim constituitur per tendentiam ad obiectum indifferenter propositum, & necessarium ad obiectum propositum sine tali indifferentia. Item verum, & falsum ex tendentia ad obiectum accipiuntur, & tamen possunt esse extrinsecæ denominationes: ergo etiam si esse intuitivum, vel abstractivum sit denominatio notitiæ ex ordine, seu tendentia ad obiectum, potest esse extrinseca. Confirmatur secundò nam si denominatio intuitiva in notitia est aliquid intrinsecum desumptum ex ordine, & tendentia ad obiectum, nihil deficit, ut intuitiva, & abstractiva essentialiter distinguantur: at hoc est contra nostram sententiam: ergo iuxta illam non est dicendum prædictam denominationem esse intrinsecam. Probatür maior; nam distinctio essentialis inter actus intellectus oritur ex diversa, & intrinseca habitu dine, seu tendentia ad obiectum diversimode tenentem, ut multis exemplis ostendi poterat, & suadet ratio, eo quod si intrinseca habitudo ad obiectum constituit & distinguit essentialiter actum, diversa, & intrinseca habitudo, & tendentia ad diversum obiectum, facit distinctionem essentialem: ergo si prædicta denominatio intuitiva in notitia est aliquid intrinsecum desumptum ex ordine, & tendentia ad obiectum, nihil illi deficit, ut sit distinctio essentialis à notitia abstractiva.

T. actus tertius. De notitijs, & conceptibus.

14. Ad hoc argumentum, quod
patet, ut explicemus, quid sit illud
intrinsecum, quo intrinsece deno-
minatur notitia intuitiva, duplici-
ter satisfacere possumus. Primo di-
ci potest, cum aliquibus, esse modū
quendam realiter superadditum ip-
si entitati notitiæ, ut dicebatur in
solutione supra adducta, ratione
cuius intrinsecus modificatur in or-
dine ad obiectum præsens, & sicut
præsentia ipsa modificat repræsen-
tabilitatem passivam obiecti, ita
ex parte notitiæ est alia modificatio
activæ repræsentationis, seu cogi-
tationis. Et talis modus deperditur
quando transit de intuitiva in ab-
stractivam, remanet autem ipsa en-
titas notitiæ; sicut 1. 2. quæstione 19.
articulo primo, asseritur à multis
cum Caietano, quos refert & sequi-
tur Doctor Montefino ibidem dis-
putatione 27. quæstione secunda,
eundem actum voluntatis in esse na-
turæ transire de bono in malum, ita
ut perseveret eadem entitas cum
amissione cuiusmodi, quo consti-
tuebatur in ratione boni moralis,
& acquisitione alterius, quo consti-
tuitur in ratione mali moralis. Et
hoc supposito, ad impugnationem
illius solutionis dico, prædictam
modum non addere novam repræ-
sentationem notitiæ, sed modifica-
care, & determinare illam, ut atten-
dat ad obiectum præsens, & ad hoc
deservit, sicut ex parte obiecti præ-
sentia non asserit novam repræsen-
tabilitatem, sed solum modificat,
seu determinat ipsam repræsen-
-

tabilitatem obiecti.
15. Ad primam confirmationem
respondeo, consequenter ad hanc
doctrinam, esse liberum, & neces-
sarium esse modum intrinsecum ipsis
actibus voluntatis, & non esse deno-
minationes mere extrinsecas, &
hoc communius asseritur à Thomis-
tis, & tunc potest idem actus, quoad
entitatem esse liber, & necessarius.
Successive, & tunc mutabitur mor-
daliter, sicut diximus de ipsa notiti-
a. Ad aliud exemplum de veri-
tate, & falsitate dico, esse aliquid
absolutam intrinsecum ipsis actibus,
intellectus, & non esse solum extrin-
secam denominationem, ut dicebā
probaus conclusionem, quod intrin-
secum deperditur quando mutatur
de vera in falsam, & quia est aliquid
modale, variatur actus accidentaliter
modaliter, non autem entita-
tive, & quasi substantialiter, ut di-
cebamus de actu, qui transit de bo-
no in malum. Etenim Divus Tho-
mas in loco allegato ex 2. 1. compa-
rat verum, & falsum cum bono, &
malo, & sicut illa se habent respec-
tu actus intellectus, docet se
habere ita respectu actus volun-
tatis. Ex quo constat, quod licet
admittatur prædictus realis transi-
tus, non inferatur esse illa prædi-
cata solum extrinsecas denomina-
tiones. Et ad probationem deduc-
tam dictis exemplis non admittit
esse extrinsecam denominationem
actus voluntatis liberum, &
necessarium, nec in actu intellectus
verum, & falsum.

Confer. 1. Qualis sit divisio intuitivam & abst. 75

Ad secundam confirmationem pater ex dictis, quod, quia illa tendentia, qua constituitur intuitiva, respicit in obiecto aliquid, quod non est formaliter de linea obiecti, sed solum conditio materialiter se habens ex parte illius, ideo non distinguit essentialiter ipsam notitiam, sed potius est quaedam materialis modificatio ordinis essentialis notitiae ad obiectum. Tunc enim diversa habitudo, seu tendentia causa est essentialis distinctionem, quando respicit ex parte obiecti aliquid formaliter atinens ad illam lineam obiecti, & cum hoc in praesenti non inveniatur, non est distinctio essentialis, quamvis sit intrinseca denominationatio.

16 Secundò potest satisfieri argumentis principali, alia via discurrens, nempe esse intuitivam non esse modum aliquem realiter superadditum entitati notitiae, & ab ipsa realiter distinctum, sed esse eandem entitatem notitiae cum praesentia ex parte obiecti, ex qua resultat intrinseca denominationatio intuitivae. Ad cuius intelligentiam adverte, esse aliquas denominationes intrinsecas, quae, ut intelligantur formaliter in aliquo subiecto requirunt aliquod extrinsecum, à cuius positione dependet, quo posito absque aliqua intrinseca mutatione subiecti, de novo incipit intrinsece denominari. Sit exemplum in opinione aliquorum asserentium, relationem non distingui realiter à suo fundamento, & nihilominus posita coexistentia vtriusque

extremi absque adventu alicuius entitatis incipit de novo subiectum denominari intrinsece relationum. Et quamvis hoc non admittatur à nobis propter dicenda à nobis circa praedicamentum relationis, nihilominus non desunt aliqua exempla in doctrina Thomistarum, in quibus constat dari praedictum transitum in denominatione intrinseca absque adventu novae entitatis, vel modi, per solam positionem alicuius extrinseci, de quo dicemus plura in Logica circa praedicamentum relationis, & in primo physicorum tractantes distinctionem unionis substantialis ab extremis. Hac supposita doctrina, ad argumentum respondeo, non semper praedictum transitum arguere mutationem intrinsecam, sed tantum, quod de novo incipiat subiectum denominari, eo quod denominatio illa, ut esset, exigebat positionem alicuius extrinseci, & sic sit in praesenti; eadem notitia, si adsit praesens obiectum, intrinsece denominatur intuitiva, & si absens sit, manet eadem entitas, non eadem denominatione: antea enim, eo quod obiectum praesens erat, illud intuebatur, & illo absente non intuebatur. Quae variatio in denominatione pendet ex varia terminatione obiecti, hoc modo respondent matri circa modum, quo species intelligibiles Angelorum de novo incipiunt repraesentare singularia, quando actu existunt, de quo dicemus in conferentia sequenti.

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

Et iuxta hæc dicendum est in exem-
plis adductis in prima confirmatio-
ne, videlicet esse liberum, & neces-
sariam esse denominationes intrin-
secas, quæ ponuntur, & auferuntur
dependentem à positione, autem
extrinsecas absque intrinseca varia-
tione ex parte actus. Et idem de ve-
ritate, & falsitate. Ad secundam co-
firmationem dicatur, sicut in prima
solutione. Tandem nota, quod il-
licet respectu divinæ cognitionis es-
se intuitivam, vel abstractivam sit

sola denominatio extrinseca, hoc
tamen est propter eius perfectionem,
& æminentiam, quæ una cum sit,
absque variatione in entitate, in mo-
do aliquo, vel denominatione, po-
test se extendere ad præsentia, & ab-
sentia; cæterum ex limitatione nos-
træ cognitionis oritur, ut saltem va-
rietur, vel in aliquo modo intrinse-
co, vel in denominatione, ut
possit se extendere ad
præsens, &
absens.

CONFERENTIA II.

*An possit dari notitia intuitiva rei absentis, saltem de po-
tentia Dei absolutæ?*

*Explicatur status difficultatis, &
referuntur sententiae.*

In **C**onstat ex dictis notitiam
intuitivam essentialiter
respicere obiectum præ-
sens, id est, coexistens in eadem du-
ratione cum notitia, & in nobis ita
approximatum, ut per se ipsum pos-
sit terminare illam, & insuper immu-
tere, & conservare speciem sui in-
sensibilis, quo supradictum ad præsen-
telligendum essentiam, & quiddita-
tem notitiæ intuitivæ, in præsen-
ti tractatur, an dato, quod conatur
hæc notitia intuitiva possit et ob-
iectum physicum præsens, etiam com-
muni

si interveniat potentia absoluta Dei
supplens vices obiecti præsentis, ad-
huc possit dari notitia intuitiva il-
lius, quando absens est. In qua diffi-
cultate Magister Soto, lib. 1. Summ.
cap. 3. not. 3. in fine, expressè fatetur
partem affirmativam, pro qua citat
Hæreticos, lib. 6. Sum. cap. 3. quæst. 6.
art. 2. Magistrum Luna, & Caieta-
num aut referri pro eadem in 3. p.
quæst. 1. art. 1. sed immerito refer-
tur in hoc loco, nam ibi tantum in-
tendit probare, quod cognitio in-
tuitiva futurum tribuenda est. Con-
tra Dominico per scientiam defusam,
& 9. Ad primum obiectum, opi-
nè explicat, quo modo species in-
fusa absque sui mutatione repræsen-
tetur quando non existit, & eam
quon

Confer 2. An possit dari intuitiva rei absentis. 76

quando existunt. Nec al quod ver-
lū invenietur, ex quo inferatur. Ca-
ietanum tenuisse præfatam senten-
tiam. Possunt tamen adduci pro
hac sententia omnes illi, quos re-
fert Magister Cabrera 3. p. q. 11.
artic. 1. disp. 4. num. 9. asserentes
notitiam intuitivam in hoc diffe-
re ab abstractiva; quod hæc non re-
præsentat te existentiam actualem;
illa vero sic. Atque adeo si detur no-
titia aliqua infusa, quæ certo; & in-
fallibiliter repræsentet existentiam;
quam res sic habitura, erit intuiti-
va, etiam non existente ipsa re. Ita
docuerunt ex nostratibus Magis-
tris, Petrus de Palude, Franciscus
Victoria, & Dominicus Soto exi-
mij Thomistæ, ut refert Cabrera iā
relatus. Alij autem Thomistæ, &
magis communiter defendunt non
posse fieri, ut detur intuitiva noti-
tia rei absentis, etiam si intercedat
potentia Dei absoluta; hos sequitur
Magister Cabrera ubi supra nn. 10.
Magister Medina, Magister Ioann.
à Sancto Thoma, & Huertos; quid
autem sic probabilius, iam explicō.

*Sum. III. An possit dari
intuitiva rei absentis. 1. q. 117. art. 1. ad 2. q. 118. art. 1. ad 2.*
**Eligitur probabiliter sententia, ut
& probatur.**

18 **P**RO resolutione veritatis
fit conclusio. Per nullam
potentiam fieri potest, ut
detur notitia intuitiva rei absentis.
Hæc conclusionem existimo esse
magis conformem doctrinæ Tho-

mistarum in aliquibus Theologi-
cis quæstionibus, ut ex dicendis cō-
stabit. Et ideo illam, ut probabilio-
rem defendo. Et sic probatione;
nam fieri non potest à Deo, ut po-
natur, & conservetur res aliqua sine
suo formali, & essentiali constitui-
vo; sed notitia intuitiva formaliter;
& essentialiter constituitur per or-
dinem, & tendentiam ad obiectum
physicè præsens, seu illi coexistens
physicè iuxta supradicta: ergo de
potentia absoluta non potest dari
notitia intuitiva rei absentis. Ma-
ior est certa, & minor probatur pri-
mò ex ipsa nominis Etymologia;
nam, ut ait Magister Soto ubi supra
not. 5. quia idem pollet video, & in-
tueor, idem est notitia visionis, &
notitia intuitiva; & quæ à nobis di-
citur notitia intuitiva, vocatur noti-
tia visionis à D. Thoma, & cæteris
antiquis, apud quos non erat in
usu illa nomina notitia intuitiva,
& abstractiva. Sed notitia visionis
formaliter, & essentialiter termina-
tur ad rem physicè presentem; ergo
hoc etiam habet notitia intuitiva.
Maior, ut ceteris, supponitur; & pro-
batur minor. Tum ex D. Thoma in
3. distict. 14. q. 2. art. 2. q. 2. ad 2.
2. in corpore, ubi ait: *Illud propriè
videtur, quod habet esse extra viden-
tem.* Et loq. iter expresse non de vi-
sione corporali, de qua idem docue-
rat 1. p. quæst. 5. l. art. 2. in respon-
sed de cognitione ipsa, quæ dicitur
in Deo scientia visionis. Tum etiam
quia notitia visiva, seu intuitiva ha-
bet se in se, sicut experientialis cog-

Traſſatus tertius. De notijs, & conceptibus.

nillo, ut rectè notat Magiſter Ioan. à Sancto Thoma cum alijs Thomiſtis: ſed experientia non eſt nūc de præſentibus, abſentia enim experiri non poſſumus: ergo notitia intuitivè, reſpectu viſiva, formaliter, & eſſentialiter exigit obiectum phyſicè præſens.

19. Secūdo probatur illa minor, in qua eſt diſſenſus: nam non eſt aliud, in quo poſſit diſtingui eſſentialiter notitia intuitiva ab abſtractiva, niſi eſſentialiter poſtulet obiectum phyſicè præſens, etenim abſtractiva habet obiectum ſibi obiectivè præſens, ſicut eſt neceſſarium in obiecto, reſpectu cuiuſcunque cognitionis: ergo, ut diſtinguantur iſtæ notitiæ, aliqdum eſt, quod abſtractiva eſſentialiter petit obiectum phyſicè præſens. Si autem dicas ſufficienter diſtingui per hoc, quod intuitiva attingit præſentiam pro tēpore, ſeu menſura, qua res illam habitura ſit, ita certò, & infallibiliter, & tam elarè, & evidenter, ac ſi obiectum eſſet præſens, quod fieri poteſt à Deo, & non habet abſtractiva, quæ ab exiſtentia abſtrahit. In contra obijcio ex Magiſtro Cabrera, ubi ſupra: nam totum hoc attingi poteſt per notitiam abſtractivam: quod probat primò. Nam notitia, quam habet quis de aliqua re in ſpeculo, quæ maneat poſt tergum videntis, & conſequenter ſit illi abſens, eſt notitia abſtractiva, cum ſit rei abſentis, & tamen per illam indicatur de exiſtentia rei, & de omnibus cōditionibus, ita certò, infallibiliter, &

clarè, ac ſi res ipſa præſens eſſet: ita ergo. Secundò id probat in Prophetis, quibus à Deo fuit communicata cognitio futurorum contingentiū, de quorum exiſtentia certiffimè, & infallibiliter iudicabant, imò certius quam ſi ipſa videretur, ut cōſtat multis locis Sacræ Scripturæ. & tamen hæc notitia nō erat intuitiva, ut ſuppono, ergo, &c. Cōfirmatur, & exemplatur hoc primò. Nam præſentia ipſa, ſi conſideretur per modum cuiuſdam rei, ſeu quidditatis ab intellectu cognoscibilis in actu ſignato, hoc modo attingi poteſt per notitiam abſtractivā, certò, & infallibiliter, ſicut, & quælibet alia res, & ſic cognoscitur à Deo per ſcientiā ſimplicis intelligentiæ, quæ conſiſtingitur à ſcientia viſionis: ergo alio ſpecialiori modo attingitur per notitiam intuitivā: ſed nō eſt alius modus niſi cognoscere illa, prout in exercitio aſſicit, & determinat rem, illamque actu reddit præſentē: ergo hiſc modis attingendū præſentiam proprius eſt notitiæ intuitivæ, prout diſtinctæ ab abſtractivæ. Et enim, ut optimè advertit Magiſter Ioan. à Sancto Thoma, certò, & infallibiliter cognoscit, quis, vel per fidem, vel per diſcurſum naturalem Deum eſſe omnibus rebus præſentem, & animam ſuam præſentē eſſe ſuo corpori: & tamen hæc cognitio intuitiva nō eſt, requiritur ergo præſentia ipſam attingi, prout exercetio actu ſecundo ſuum effectum formalem, & non ſufficit quæcumque certitudo, vel infallibilitas cogniti-

tionis, ut constituator intuitiva notitia. Confirmatur secundò: nã iuxta commune Thomistarum doctrinã 1. p. q. 14. artic. 3. omnia futura sunt realiter, & physice præsens in eternitate; quam præsentiã fateatur Thomiste multis rationibus, & una ex præcipuis est, ut cognitio divina sit intuitiva, ut videri potest apud illustrissimum Archiepiscopum Alvarez, lib. 2. de auxilijs, disp. 8. & 9. conclus. 3. Imò ex discursu Angelici Doctoris in prælegato art. 13. colligitur ibi loqui de præsentiã physica futurorum in eternitatẽ, & ex illa inferri cognosci à Deo futura per scientiam visionis, ut optimè ponderat Magister Ioan. à S. Thoma tractans hanc difficultatem in Logic. q. 23. art. 2. §. Breviter tamẽ. Item 3. par. q. 11. art. 1. communiter assertur à Thomistis, & defendit ibidẽ Magister Cabrera, Christum Dominum per scientiam infallibilem non cognovisse intuitivẽ futurã contingentiã, etiam si illa cend, & infallibiliter attingeret, & nõ alia ratione, nisi, quia illa non sunt physice præsentiã in illa duratione. Etsi aliqui Thomistæ cõcedunt prædictam intuitivam cognitionem futurorum, dicunt illam mensurari quãdam duratione perfectissimã, quam vocat eternitatẽ participatã, in qua realiter, est physice præsentiã illa futura contingentiã, quorum cognitio est debita ipsi Christo Domino propter eius summam perfectiõem, & excellentiam sacre dignitatis: ergo si discurremus in

ta principia communia Thomistarum, nunquam debemus admittẽre cognitionem aliquam intuitivã, nisi respectu obiecti, quod in se sit realiter, & physice præsens

20 Dices totum discursum, & doctrinam esse veram, nempe notitiã intuitivã exigere obiectum physice præsens; cæterum quare à Deo viẽte sua absoluta potentia non potest suppleri officium, & munus obiecti præsens, ita, ut ipse per se exerceat, quod exerceat obiectum, si esset præsens? Hoc eniã nondum est à nobis probatum. In contra est: nã ex dictis constat, notitiã intuitivã essentialiter respicere obiectum in se præsens: ergo quidquid aliud faciat, & suppleat Deus, dum tamen obiectum in se non sit præsens, nõ salvatur quidditas ipsius notitiæ intuitivæ. Explico hæc etiam, vel Deus supplet vices obiecti præsens, ita ut ipsum obiectum nullo modo sit præsens in se, & si hoc modo suppleat, non adest formalis ratio constitutiva notitiæ intuitivæ, quæ exigat obiectum in se præsens: vel hoc supplet, ut ponat ipsum obiectum in se præsens, cum antea non esset, & si hoc faciat, quovis modo illud fiat, iam salvatur, quod intendimus, nempe esse notitiã rei præsens: ergo implicatio est contradictoriõis, vel sit intuitiva, & quod à Deo suppletur præsentiã obiecti, si hoc, quod est à Deo suppleri intelligatur, quod faciat, ut absens obiecto,

deur illius notitiã

intuitiva.

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

6. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

21 **A** Regitur primò contrarios-
tam conclusionem. Nam
eadem species impressa,
quæ repræsentat naturam commu-
nem in Angelis repræsentat eius
individua intuitivè, antequam ac-
tu existant: ergo potest etiam dari
notitia, quæ intuitivè cognoscantur
antequam existant. Probatur ante-
cedens: nam quando individua ac-
tu existunt, repræsentantur per spe-
ciem intuitivè, ut certum est: ergo
antequam existant eodem modo re-
præsentantur. Probatur consequen-
tia: nam semper manet eadem spe-
cies immutata, & invariata omnino
in sua repræsentatione, & per hoc,
quòd actu ponantur individua phy-
sicè præsentis, nihil additur ipsi spe-
ciei: ergo si repræsentat intuitivè
illa individua, quando actu existunt,
eodem modo illa repræsentat quàn-
do non existunt. Si autem dicas spe-
ciem illam, quando est ex parte sua,
si ad finem in mare requisita repræse-
ntare intuitivè individua, & si illa nō
ita repræsentat, quando non exis-
tunt, hoc esse ex defectu termi-
nationis obiecti præsentis, & prop-
terea manere invariata, nunc, &
antea. In contra est: nam ex varia-
tione extrinseca obiecti, oritur in ip-
sa specie aliqua variatio: in ipsa re-
præsentatione, cum sit intuitiva re-

præsentatio, quando actu existunt
individua, & non intuitiva, quando
non existunt; in hoc fieri non potest
sine intrinseca mutatione ipsius co-
nitivæ, & maxime cum esse intuitivū
sit aliqua variatio secundum denominationem:
ergo repugnat eadem speciem om-
nino invariata modo intuitive re-
præsentare, & antea non intuitivè:
cum ergo certum sit in tali specie
nullam esse variationem, consequens
est, ut semper intuitivè repræsentet
talìa individua, etiam antequam ac-
tu existant. Si iterum dicat præse-
ntam speciem accipere aliquem mo-
dum intrinsecum, quando indivi-
dua actu existunt ratione, cuius cōs-
tituitur formaliter in ratione intui-
tivæ repræsentationis. In contra
objicit plura Pater Suarez lib. 2. de
Angelis, cap. 1. 1. & contra prædictū
modum obijcit primò. Nam talis
modus superadditus nō habet causā
aliquam, à qua possit produci
in ipsa specie: etenim non produci-
tur à voluntate applicante illam spe-
ciem ad intelligendum, ut voluit
Huertos, qui hanc solutionem de-
fendit: & ratio est; quia voluntas,
tunc vel agitatione libera, & sic
non potest egere: nam præsuppo-
nere rem iam cognitā, vel actionem
necessariā, sed naturā, & hæc non
magis potest oriri ex voluntate An-
geli propter productionem indivi-
doi materialis, quam sine illa, nec
alia causa imaginari potest: ergo ta-
lis modus causam non habet, & cō-
sequenter absque fundamento po-
nitur. Secundò oppono contra illā

modum superadditum: nā ratio-
ne illius non additur nova, auctis-
tincta representatio ipsi speciei, cū
enim representatio conveniat spe-
ciei propter suam entitatem, mo-
dus ille representationem non ad-
deret, imò in representationem ad-
dit, facilius efficitur ponere novam spe-
ciem, quādo individuum actu exis-
tit, ut intendit Scotus: ergo prædic-
tus modus superfluit in tali specie.
Præterquam quod D. Thomas om-
nem mutationem excludit à tali
specie. De quo videatur Pater Sua-
rez vbi supra, qui optimè hoc trac-
tat, & explicat.

22 Ad hoc argumentum opti-
mè respondetur prima solutione,
quā tradit Cajetanus 3. p. q. 11.
art. 1. & ex illo desumptit Magister
Ibān à Sancto Thoma, itaque spe-
cies representat semper individua,
non tamen eodem modo denomi-
natur, representans semper; eo quod
denominatio intuitivæ representa-
tionis pendet ab obiecto extrinse-
co physico præsens, quo posito de-
nominatur species intuitivè repræ-
sentans, variatur enim denomi-
natio, & invariata manet entitas, ut in
cōferentia antecessenti dicebamus
in solutione secundi argumenti. Et
ratio est insinuada in hac solutione,
nēpē non esse defectum ipsius no-
titiæ, sed obiecti, quod non existit,
& à quo dependet in tali denomi-
natione. Et per hæc patet ad impug-
nationem quomodo ex variatione
extrinseca obiecti, non fit variatio
in entitate speciei, quāvis sit ip-

sa denominatione. Præterquā quod
esse intuitivam, vel abstractivam
propriè loquendo non cōvenit spe-
ciei, sed ipsi actioi, atque adeo, non
dicitur nisi improprie speciem re-
præsentare intuitive, vel abstracti-
ve: nec est necessum addere prædic-
tum modum, ut dicebatur in secū-
da solutione, sed sufficit ipsa spe-
cies, & quod ponatur individuum
existens, ad hoc, viliud repræsen-
tari intuitivè.

23 Secundo principaliter argui-
tur. Nam ad rationem formalem
notitiæ intuitivæ sufficit, ut per illā
possit, quia certò, & clarè iudicare
de præsentia obiecti, & de omnibus
accidentibus illius; sed fieri potest
à Deo, vicognoscas quis certò, &
clarè præsentiam obiecti, omnia
qui illius accidentia, etiam si ipsum
objectum sit absens. Nulla enim vi-
detur repugnātia in hoc, quod Deus
infundat simplicem cognitionem: er-
go dari potest notitia intuitiva rei
absentis. Minor videtur certa; &
maior probatur. Tum ex doctrina
Magistro Soto, quā in Summis
explicitimus; nam una ex differen-
tiis inter intuitivam, & abstractivā
est, quod illa certò, & clarè iudicat
de præsentia obiecti, & de illius ac-
cidentibus, illa vero non ita clare,
& certò. Tum, quia per abstractivā
nō iudicatur de præsentia ipsa. Ideo
enim abstractivā vocatur, quia ab-
strahit ab existentia, seu præsentia, er-
go ad notitiā intuitivā sufficit, ut
per illam iudicetur de præsentia ob-
iecti, & de illius accidentibus.

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

24. Ad hoc argumentum respondeo negando maiorem. Constat enim ex doctrina data in probatione nostre conclusionis, notitiam intuitivam non distingui ab abstractiva in maiori, vel minori certitudine, vel claritate in attingendo obiectum, nec in hoc, quod iudicet de presentia, vel existentia rei quomodo documque, cum totum hoc possit reperiri, in abstractiva, & perfectiori modo. Requiritur ergo, ut attingat ipsam presentiam, prout in actu secundo alticientem, & determinantem ipsum obiectum. Ad primam probationem respondeo, differentiam illam assignatam à Magistro Soto communiter verificari in notitijs, quas communiter habemus. Nam, ut in plurimum certius iudicamus de presenti obiecto, quam de absenti, non tamen hoc est essentialiter ex actum ex vi notitiæ intuitivæ, atque adeo oppositum accidere potest. Et hoc in Deo apparet, quia æquali certitudine, & claritate attingit res per scientiam visionis, & per scientiam simplicis intelligentiæ, & illa intuitiva est, hæc autem abstractiva. Ad secundam probationem dico, notitiam illam vocari abstractivam, solum, quia ex parte obiecti abstrahit à presentia, seu existentiam illo exercita, cum quo compatitur, quod possit dari notitia abstractiva certò, & clarè iudicans quasi in actu signato, & per modum cuiusdam quidditatis de ipsa presentia, seu existentia.

25. Tertiò principaliter argui-

tur. Nam nulla est implicatio, quod Deus producat aliquam speciem representantem futurum, ut est in se: sed per talem speciem cognoscetur intuitivè illud futurum, quando quidem, prout est in se terminaret illam notitiam, quod videretur sufficere ad notitiam intuitivam: ergo tunc dabitur notitia intuitiva rei absentis, cum futurum præsens in se non sit. Probatur maior: quia species representat præterita, ut in se sunt, & etiam representat individua alicuius nature, quando actus sunt existentia: ergo nulla apparet repugnantia in hoc, quod Deus producat speciem representantem ipsa futura, quando sunt in statu futuritionis vel assignetur repugnantia.

26. Ad hoc argumentum latè respondet Haereticus assignans fundamentum, quare non possit dari species representans futura, prout in se sunt: at in hoc nõ est nobis immorandum, videantur Thomistæ super artic. 3. quæst. 57. in 1. part. & Suarez in præallegato cap. 1. per totum. Et ad nostrum propositum deveniens optimè respondet Magister Ioann. à Sancto Thoma, nullam esse implicationem, quod Deus producat speciem representantem futurum, prout in se est quædã quidditas, seu natura, ita ut ratione illius certò, & clarè cognoscatur. Ceterum produci non potest species representans illud prout est in se, id est, prout coexistens, & actu præsens, alias iam futurum non esset: atque adeo ipsum futurum cum in

Confer 2. An possit dari intuitiva rei ab sensu? 77

se presentiam non habeat actu, non potest prout sic terminare notitiam aliquam, quod erat necessarium, ut esset intuitiva illius: terminat autem notitiam in aliquo alio medio, siue in determinatione suae causae, siue per revelationem in testimonio dicentis, & totam hoc fit notitia abstractiva.

29. Quarto arguitur. Nam quid quid Deus potest facere cum causa secunda, potest se solo facere; & maxime quando nulla involvitur imperfectio, sed cum obiecto presenti facit notitiam intuitivam: ergo se solo idem potest facere, si nulla involvatur imperfectio: quod autem nulla sit talis imperfectio sic probo. Nam duplicem causalitatem habet obiectum respectu notitiae intuitivae, altera sufficientis, quatenus producit speciem, & illa conservat, alteram formalem extrinsecam, quatenus terminat illam notitiam: sed nulla ex his causalitatibus affert imperfectionem; non prima, cum sit causalitas efficiens, & Deo convenire nulli est dubium, non secunda: nam Deus supplet aliquando minus causae formalis extrinsecae, ut in incarnatione terminando, & complendo humanitatem, illique suam existentiam, & substantiam comunicando, & in intellectu Beati vultor, & per modum speciei impressae, & expressae, iuxta sententiam afferentem Beatos, non formare verbum in visione beata: ergo nulla in praesenti apparet implicatio, ut Deo negemus se solo posse facere, quod cum obiecto praesenti fa-

cit. Et confirmatur hoc una propositio. Deus de sua absoluta potentia potest dare aliquam speciem cum omni perfectione, & modo, quo produceretur ab obiecto, si esset physice praesens, hoc enim quidem esse dicitur repugnantiam, sed notitia producta, ex vi speciei impressae ab obiecto, est intuitiva; ergo etiam altera notitia producta in virtute speciei a Deo communicata: siquidem supponimus istam habere omnem perfectionem, & modum, quam altera haberet.

27. Ad hoc argumentum respondet deo concedendo posse Deum per se solo supplere omnem causalitatem indicentem imperfectionem in suo conceptu. Et in nostro caso prima causalitatem obiecti non est efficientem potest se ipso supplere producendo speciem representativam obiecti in ipsa potentia: ac non est possibilis modum quo suppleat secundam causalitatem, quae non est utramque causae formalis extrinsecae, sed ultra exigitur, quod ipsom obiectum in se, & per se talem causalitatem exerceat, ita ut per se ipsum sit praesens notitiae, illaque prout sic terminet; hoc autem essentiale est notitiae intuitivae, & non potest a Deo suppleri, cum obiectum non sit in se abiens; poterit tamen Deus multis modis perficere illam notitiam, non tamen potest facere, ut si obiectum sit abiens, ipsa sit in intuitu, seu visio talis obiecti. Ad instantias ibi adductas, quid, quid sit, an tunc Deus suppleat minus causas, vel solius terminum, dico, esse magnam disparitatem.

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

nam ex parte humanitatis, licet cōnaturaliter petatur propria existentia, & substantia, non tamen illi repugnat ratione potentia obiectualis, ut compleatur per aliam superiorē, & infinitam, qualis est divinus; & similiter nō minus intellectio exigit verbum ā se productum, nisi quando obiectum finitum est, at quando est infinitum, & tamē intelligibile, per se ipsum immedie terminat intellectiōnem; de quo disemus in conferentia quarta sequenti; at in nostro casu eo præcisē, quod notitia sit intuitiva essentialiter exigit obiectum in se præsens, & per se terminans illam, suppleat ergo Deus quamlibet causalitatem, de quo modo non disputo: at si ad aliquem effectum formalem essentialiter requiritur influxus proprius ipsius causæ secundæ; hic ā Deo solo suppleri non potest, v.g. actus vitalis essentialiter exigit produci ā potentia vitali, ut illam de

nominet actū viventem, & idcirco asseritur ā Thomistis, non posse Deum, etiam de sua potentia absoluta, supplere huiusmodi concurrentem potentiam, ita ut ab actu nō producto ā potentia vitali, ipsa vivat in actu secundo; ita dicens est in notitia intuitiva respectu obiecti præsentis, quod essentialiter dependet, ut finis intuitiva ā propria causalitate obiecti. Ad Confirmationem constat ex dictis, potest enim Deus talem speciem producere cum omni perfectione, & cum maiori, quā produceretur ab ipso obiecto; at hoc præsuppositivē se habet ad notitiam intuitivam, & dum obiectū in se non sit præsens, per se terminans notitiam, quidquid aliud invenitur, non intelligitur formaliter intuitio, seu visio; & bene hoc nota, quia ex illo dependet punctus difficultatis, & idcirco coplures repetit.

CONFERENTIA III.

An in sensibus exterioribus possit dari notitia abstractiva?

§. I.

Explicatur difficultas, & referuntur sententia.

29 **C**um notitia abstractiva sit illa, quæ attingit obiectum

absens, certum est illam inveniri in illis potentijs, quæ res absentes valent percipere, ad hoc enim ponitur in parte intellectiva memoria, quæ est præteritorum, & sensus interni etiam obiecta absentia attingunt, ut experientia testatur in domesticis.

Confer. 3 An in sensib. exterior possit dari not. abs. 80

mentibus, & consequenter in his potentijs absque dubio reperitur. Notitia abstrahit. Cum autem sensus exteriores sint minoris perfectionis, magisque à materia dependentes, merito de illis dubitatur. An possint absentia obiecta percipere, & videamus, an in illis possit reperiri notitia. In qua difficultate prima sententia affirmat, posse naturaliter contingere, ut sensus exterior attingat obiectum absens, pro hac sententia refertur Boridatus, quem aliqui pauci sequuntur. Secunda sententia docet non posse fieri naturaliter, ut sensus exterior absens obiectum percipiat, at de potentia Dei absoluta posse fieri affirmant. Hanc sequuntur Pater Rubio, libro secundo decimo, tractatu de obiectis, capite quinto, & sexto, questione 13. Pat. Molina prima parte, quest. 52 articulo secundo, disputatione secunda, membro quinto; Pater Suarez, tomo tertio, in tertia parte, disputa. 53. sectione quarta, & disputa. 55. sectione secunda, in tractatu de anima, libro tertio, cap. 12. Tertia sententia iudicat esse impossibile etiam in ordine ad potentiam Dei absolutam, ut sensus exterior attingat suum exteriori sensatione obiectum sensibile absens. Hæc est communis Thomistarum. Illamque defendunt Magister Ioannes à Sancto Thoma 5. & Haetius, & plures alij in libris de anima.

conclusiones de hoc in quaest. 1. & 2. & 3. & 4. & 5. & 6. & 7. & 8. & 9. & 10. & 11. & 12. & 13. & 14. & 15. & 16. & 17. & 18. & 19. & 20. & 21. & 22. & 23. & 24. & 25. & 26. & 27. & 28. & 29. & 30. & 31. & 32. & 33. & 34. & 35. & 36. & 37. & 38. & 39. & 40. & 41. & 42. & 43. & 44. & 45. & 46. & 47. & 48. & 49. & 50. & 51. & 52. & 53. & 54. & 55. & 56. & 57. & 58. & 59. & 60. & 61. & 62. & 63. & 64. & 65. & 66. & 67. & 68. & 69. & 70. & 71. & 72. & 73. & 74. & 75. & 76. & 77. & 78. & 79. & 80. & 81. & 82. & 83. & 84. & 85. & 86. & 87. & 88. & 89. & 90. & 91. & 92. & 93. & 94. & 95. & 96. & 97. & 98. & 99. & 100.

Eligitur vera sententia, & probatur.

PRO resolutione venitaris. Hæc prima conclusio. Sententia exteriori naturaliter non potest attingere sensibile absens. Hæc conclusio communiter recipitur. Et probatur ratione desumpta ex D. Thoma in 4. sent. distinctio. 10. quest. 1. art. 4. questione. 1. Nam sensus exterior non potest percipere sensibile, nisi in se habeat speciem illius, qua secum vitatur obiectum, quod impossibile non potest: sed prædicta species naturaliter causatur ab obiecto sensibili à quo dependit fieri, & conservari: ergo cum obiectum absens non possit causare naturaliter talem speciem, nec illam conservare in sensu externo, implicat, quod talis sensus attingat sensibile absens. Si dicas, quod illa species illa dependeat ab obiecto sensibile inesse, fieri, & conservari, ex hoc tractum inferatur, quod non possit durare in absentia obiecti, poterit tamen brevissimum moram in illa esse absente sensibili, in contraria est. Prædictam si species illa potest permanere in sensu per speciem, quantumvis breve, non est ratio cur non duret per multum tempus: quod sic probatur. Nam, si absente sensibili, adhuc manet species, optime colligitur hanc non dependere necessario ab illius presentia in sui con-

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

servatione; at si non est huiusmodi necessaria dependētia, potest prædicta species diu durare sine obiecto præsentis: ergo si in absētia obiecti sensibilis durat quavis brevissima mora, poterit etiam diu durare, quod non concedunt adversarij, ut potest falsum, & contra evidentem experientiam. Secundo oppono, & est ratio à priori. Nam quando aliquis effectus naturaliter dependet ab aliqua causa quæ tum adesse, & conservari non potest per tempus quantumvis brevissimum consistere, sine tali causa, ut patet in luce Solaris, quæ non consistit absente Sole per spatium aliquod: sed species sensibilis dependet naturaliter ab obiecto sensibili in esse, & conservari: ergo illo absente, non potest consistere, quavis brevissima morata: his species, quæ omnia magis confirmabantur ex sequenti conclusionē, & solutione argumentorum.

31. Secunda conclusio. Nō potest fieri de potentia Dei absoluta, ut sensus exterior attingat sensibile absens. Hæc conclusio est adversus Authores secundæ sententiæ relatis, est tamen communis inter Thomistas. Et probatur à Magistro Ioanne à Sancto Thoma ratione à priori: nam sensus exterior debet terminari ad aliquod obiectum; sed non potest terminari ad illud, prout in se representatum: ergo tendit ad illud, prout ad extra positum: ergo si absens est, non habebit obiectum, quod illam terminet. Minorē probatur nam sensus exterior non produ-

citur verbum, seu format idolam, ut in ipso perficiatur eius cognitio: cū res extra ipsum sensum fiat in actu ultimo sensibiles, & consequenter non est necessitas speciei expressæ, seu verbi, quo ultimatiē constituentur sensibiles: ergo sensus non tendit ad sensibile, prout in se ipso, ad intra representatum. Et cum ex alia parte non pertineat ad sensus exteriores memoria, ut recorderetur absentiem, ut contingit in sensibus exterioribus, nulla inest eis necessitas formandi verbum. In quo principio, tanquam in radice fundatur impossibilitas cognoscendi per sensum rem absentem, scilicet creat obiecto terminante.

32. Sed hæc ratio licet optinē convincat, quod naturaliter sensus non possit attingere sensibile absens, non tamen convincit in speciem Dei potentia absolutam; nam non probat, quare de potentia Dei absoluta non possit à sensu exteriori produci verbum, vel à solo Deo in quo attingat obiectum in eius absētia. Pigeretquam quod etiam si formare sit verbum, non posset hoc in absētia obiecti permanere: aliunde ergo probanda est nostra conclusio, & fundanda in ipso modo operandi sensus exterioris, qui ipse essentialiter, & non solum censatur aliter competere. Et sic formatur ratio: nam sensus exterior, ut sententiā eliciat duo essentialiter exigit, & quod in ipso sit species representativa obiecti sensibilis, & quod ipsum sensibile per se ipsum terminet sententiā.

Confer. 3. An in sensib. exterior. potest dari not abj. Si
 sensationem sed quāvis Deus pos-
 sit supplere primum in absentia ob-
 iecti, per hoc quod ipse solus pro-
 duceret sensibilem speciem; non ta-
 men potest supplere secundum, nē-
 pē, quod absente obiecto, terminet
 per se ipsum sensationem: ergo de
 potentia absoluta non potest fieri
 quod sensus exterior attingat ob-
 iectum absens. Minor supponitur:
 & maior probatur. Et quidem esse
 necessariam speciem obiecti in po-
 tentia, et eliciat circa ipsum sensa-
 tionem certum est, & à contrariis
 non negatur. quod autem requira-
 tur secundum. Probatur, tūm ex ip-
 sa natura sensuum exteriorum, qui
 ad hoc instituti sunt à natura, et res
 præsentes in se attingāt ad differen-
 tiam sensuum interiorum, cum quē
 huiusmodi differētia essentialis sit,
 consequens est, ut illi exigant essen-
 tialiter res præsentes in se, ut termi-
 nent eorum sensationem. Tūm ex
 natura ipsius sensationis, in qua cla-
 rius apparet, hęc enim assimilatur
 actioni trāscenti, in hoc quod sicut
 ista essentialiter respicit terminū,
 quem ad extra producit in actu, ita
 illa essentialiter tendit ad rem in se
 præsentem ad extra: ergo sicut ac-
 tionis trāscentis non nisi terminum ac-
 tu existentem respicit, ita & sensa-
 tionis non nisi ad rem in se præsentē,
 & actu illam in se terminantem tē-
 dit. Et favet doctrina communis,
 nempe sensationem esse actionem
 experimentalem, seu ipsam quasi
 experientiam sensibilis: ac implicat
 experientiam esse respectu rei absen-

ti: ergo similiter implicat sensatio-
 nem esse circa sensibile absens. Itaque
 sensus exterior essentialiter requi-
 rit obiectum præsens in se, ut per se
 ipsum terminet eius actionē, quod
 maximè ostendit differētia illius
 ab interioribus sensibus, qui non alio
 modo distinguuntur essentiali-
 ter, nisi ille essentialiter requirat se-
 sensible præsens in se, & isti abstrahāt
 ab huiusmodi præsencia. Quapro-
 pter, etiam si sensus exterior verbum
 formaret, adhuc prædictum verbum
 cessaret absente obiecto, cum ne-
 cessum esset illud sequi naturam
 actionis per quam fuisset productū
 & similiter potentia illius produc-
 tiva.

§. III.

*Proponuntur, & solvuntur argu-
 menta.*

3 **A**rguitur primò contra pri-
 mā conclusionē ex doctrina
 Aristotelis, qui in anima-
 libus locis videtur asserere sensū
 exteriorē percipere sensibilia, etiā
 quando absunt. Nā lib. de in sensu
 c. 2. sic ait: *Sensibilia enim, secundum*
singulū sensoriū, in nobis effluunt sen-
suum, & quæ sit ab eis passio, id est in
est in sensorijs, dū sensus agunt, sed, &
dū abierunt. In quibus verbis satis vi-
 detur asserere, quod dum sensibilia
 abierūt, adhuc maneat sensus, i. lib.
 lib. 3. de anima, text. 138. si autē: *Quo*
circa sensibilibus ipsis semetipsis, inquant
in sensuum instrumentis, sensus, ima-
ginationesque. Hoc est sensationes,
 L tām

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

tam externe, quam internæ. Et Clarius text. 156. ait: *At que nobis (quod paulo ante dicebamus) clausis quidem oculis visa videntur, atque apparent.* Ecce quomodo Philosophus facitur visum attingere sensibilia, ipsis oculis clausis, faver D. Augustinus lib. 11. de Trinitat. cap. 2. ubi sequentia verba profert: *Plerumque cum idiuscule attenderimus quæque luminaria, & inde oculos clauferimus, quasi versantur in conspectu quidam lucidi colores, varie se se communicantes, &c.* Ergo iuxta mentem. D. Augustini sensus exterior, nempe visus attingit sensibilia ipsa absenti. Et ex ipsa quotidiana experientia id est probatur. Nam cum quasi magna attractione rem valde lucidam inspexeris, statim oculos claudas, adhuc videri aliquam lucem, & hanc experientiam videntur fateri Aristoteles, & D. Augustinus in verbis relatis at clausis oculis, iam respectu visus absentia sunt omnia sensibilia: ergo sensus exterior naturaliter potest percipere obiectum absens.

34. Ad argumentum respondeo, quod ex vehementi sensibili multoties læditur sensorium, ex quo resultant in ipso motiones quædam, seu impressiones, maximè quando prædicta sensibilia magno sensu conato percipiuntur, & ex illis resultat in imaginatione, quædam deceptio, imaginatur enim quis videtur tunc cum se vera non videat, quod etiam conuogit in ipsius & dormientibus; & iuxta hæc explicandus est Aristoteles, non quod iuxta

clausis oculis possit sensum videre, sed quod alicui videtur se videre multoties, clausis oculis; & hoc sonant illa vltima verba, *visa videntur, atque apparent.* Et eodem modo explicandus est D. Augustinus; in id ipse Doctor Sanctus postquam dixit versari in conspectu adhuc oculis clausis quosdam lucidos colores, subdit. *Quo intelligendum est, reliquias esse formæ illius, quæ facta erat in sensu cum corpus lucidum videretur, paulatimque, & quadam modo gradatim deficiendo variari.* Ecce quomodo vocat reliquias esse formæ, id est speciei, & visionis, quibus moretur sensus, ex quo præbetur occasio imaginationi, ut decipiatur. Et per hoc respondetur ad illam quondam nam experientiam, illud enim contingit in imaginatione, non autem in sensu exteriori sic explicat conuociter Doctores præfata testimonia, P. Rubio, & Huertos videantur.

35. Secundo arguitur. Nam posita specie obiecti sensibilibus in sensu, potest elici sensatio circa illud, sed potest naturaliter contingere, ut maneat species absente obiecto, saltem aliqua brevi mora; ergo potest esse sensatio circa illud, adhuc quando est absens. Probatior minor. Nam quando lapis sursum proiecitur imprimatur illi à proiciente quidam impulsus, qui in absentia illius durat, & tandem paulatim deficit absque contrariis, sed non est maior dependentia speciei sensibilibus ab obiecto, quam illius impulsus à proiciente, ergo sicut ille durat per aliquod

Confer. 3. An in sensib. exterior. possit dari not abst. 82

spatium, & paulatim deficit abiente
projiciente, in idem dicendum est de
specie, tempore, quod saltem aliqua
brevis mora persistat, & paulatim la-
bescat, & deficiat abiente objec-
to. Si autem dicas esse disparitatē,
eo quod species dependet ab objec-
to in fieri, & conservari, atque adeo
perire abiente obiecto; ceterum im-
pulsus non dependet à projiciente
nisi quoad fieri, non autem in con-
servari. In contra est: nam etiā de-
pendet prædictus impulsus in conser-
vari, quod satis indicat illum paula-
tim deficere absque aliquo contra-
rio, per solam absentiam, seu distan-
tiam à projiciente; & nihilominus
per aliquam moram brevem durat
absente projiciente, ergo quāvis spe-
cies dependeat ab obiecto in fieri,
& conservari, poterit tamen per ali-
quod breve spatium esse absente
obiecto; & si non multum durer,
quod sufficere videtur, ut salvetur
dependentia in conservari.

36 Ad hoc argumentū duplici-
ter potest responderi. Primò admi-
tendo speciem posse perseverare ab-
sente obiecto, quod saltem omnino
est, saltem connaturaliter loquendo,
quidquid sit in ordine ad potentiam
Dei absolutam, de quo ita dice-
mus. At ex eo quod perseveret spe-
cies in absentia obiecti, non sequi-
tur quod possit sensus elicere sensa-
tionem, eo quod ultra speciem re-
quiritur obiectū in se esse præsens,
& per se ipsum terminare sensatio-
nem; & hoc connaturaliter exigi-
tur ad finem, ut ex parte obiecti sit

duplex concursus, scilicet effecti-
vus producendo speciem, & forma-
lis extrinsecus per se ipsum termi-
nando sensationem ipsam. Secun-
dò respondeo, negando posse con-
sistere speciem in absentia obiecti,
debet enim speciei deserviens po-
tentia, illi conformari, & sicut in po-
tentia, quæ absentia possunt attinge-
re, manent species absentibus
obiectis, ita in sensibus, qui neque-
runt ad absentia sensibilia se extende-
re, non manet species nisi in præsentia
obiecti, quod saltem iuxta modum
connaturalem procedendi certum
est. Et idcirco rectè dictum est spe-
ciem illam dependere ad sui con-
servationem ab obiecto præsentia.
Quod non est verum in impulsu,
qui potius imprimatur, ut in absen-
tia projicientis suum effectum for-
malem præbeat, nec oppositum in-
dicat ipsum paulatim deficere, nam
durat, vel deficit iuxta connatum,
vel efficaciam potentia ipsius proli-
cens, species autem connaturali-
ter ad finem conservatur ab objec-
to, & deservit loco illius, quando
ipsum est præsens, & ad hoc solum
conservatur, & ideo absente objec-
to, durare non potest per moram
quantumvis brevissimam.

37 Tertiò principaliter argui-
tur contra secundam conclusionem
ex Patre Suarez, in tractatu de ani-
ma, lib. 3, cap. 12, conclus. 2. non. 3.
Nam Deus potest conservare in
oculo speciem obiecti, illo absen-
te; sed tunc potest sensus exire in
actum circa tale obiectum, cum

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

ex parte sua habeat quidquid necessarium est: ergo dari potest sententia circa absens. Probatur maior: nam Deus potest supplere vicem causæ efficientis, sed species quoad fieri, & conservari dependet ab obiecto sensibili in genere causæ efficientis; ergo totum hoc potest Deus supplere, ita ut se solo producat, & conserve illam absente obiecto.

38 Si autem dicas, quod præter speciem ex parte potentæ, ulterius requiritur in sensibus exterioribus ipsum obiectum in se præsens, ut per se ipsum terminet sensationem. Ita contra est. Primum; nam terminatio obiecti non est materialis, seu quantitativa, sed intentionalis: ergo sufficienter terminabit obiectum, si eius species sit in potentia. Secundum, nam supposito, quod Deus conservet speciem in sensu, non videtur esse repugnantia, quod in eo producat quandam speciem expressam, veritatem, seu idolum, per se solus, vel ipso sensu, in qua specie expressa obiectum sensibile terminet sensationem: ergo saltem hoc modo poterit Deus facere sensum exterioriorem attingere obiectum absens. Explicatur hoc exemplo adducto à Patre Suarez. Nam si daretur casus, quo res longè distans imprimat distinctus speciem sui in speculum coram te existens, inde enim ad ipsos suos oculos facillè resulteret, remque ita distantem, sive absentem videres: ergo hoc quod intelligitur medio speculo fieri posse, potest etiam fieri à Deo sine spe-

culo, & re non existente.

39 At hoc argumentum respondet deo primò gratis admittèdum, id est, a se posse Deum producere, & conservare speciem in sensu exteriori absente obiecto; at tunc non posset sensus elicere sensationem propter dictam in probatione conclusionem, & insolutionem data, scilicet requiri ex parte obiecti, quod ipsum per se terminet illam. Et ad primam huius impugnationem, quæ ponit Suarez ibidem au. r. supponens, quod tota difficultas consistit in eo quod Deus possit conservare speciem in absentia obiecti respondet deo sensum exteriori, & exigere ad sui sensationis terminationem obiecti in se, physice præsentis, necessitatem, ut terminet per præsentiam intentionalem, ratione cuius terminant obiecti sensum interiori, & intellectus formantur verbum in suis operationibus, & existentia intentionalis. quæ obiectum sensibile habet in specie impressa non est ad terminandum sensationem, sed ad movendum, seu determinandum sensum, cum quo adtingit & coarctat ad sensationem: & admissio, quod sensus formaret verbum, in quo haberet esse intentionale ipsius sensibile nihilominus ultra exigeretur præsentia realis, & physica ipsius obiecti in se, ut terminaret, ita ut de hoc esse obiecto in se, & non præsentem physice, definiret esse ipsum verbum, propter rationem dictam, & constabit magis ex dictis. Ad secundam impugnationem respondeo repugnare produci præsentem speciem in sensu, & quod in illa attingat obiectum sensibile;

&

Confer. 3. An in sensibus exterior possit dari not. abs. 83

& ratio repugnant. & oritur ex doctrina, quam adduxi ex Magistro Ioanna à Sancto Thoma, nempe sensibile in se ad extra esse completè, & ultimò sensibile, & ideo non tantum sequitur, quod non indigeat specie expressa, ut à sensu attingatur; sed quod talis species sit impossibilis, sicut ex eo, quod Deus in se intelligibili sit completè, & ultimò perfectus, cum habeat summam intelligibilitatem, inferunt Thomistæ esse impossibile verbum, in quo attingatur, sed in se debet attingi; sed adhuc dato Deum producere tale verbum in sensu, adhuc non posset elicere sensationem, nisi obiectum in se esset præsens, & in se illam terminaret; hoc enim essentialiter exigitur, ut dictum est. Ad illud exemplum Patris Suarez respondeo, in illo casu non videri obiectum absens, sed imaginem resultantem in speculo, hanc enim videt sensus, & in illa ipsum obiectum: nec est necessarium recurrere ad miraculum, quo Deus faciat obiectum longissimè distans imprimere sui speciem in obiecto: nam absque miraculo accidit cum quis est à tergo meo positus, & in speculo resultat eius imago, tunc enim solū video imaginem, & non rem positam à tergo: sic dicendum est in casu illo miraculoso, ex quo non inferatur posse Deum facere, quod sensus obiectū absens attingat. Circa, quod videtur Magister Ioannes à Sancto Thoma ubi supra, §. *Ad confirmat.*

40 Secundò respondeo ad argu

mentum, Deum non posse illā speciem conservare in absentia obiecti; & sic negatur maior primi syllogismi. Ad cuius probationem dico, speciem in sui conservatione dependere ab obiecto sensibili, non solū in genere causæ efficientis, sed etiā in genere causæ formalis, ita ut ipsum obiectum, ut causa formalis extrinsecus influat in conservationem ipsius speciei, sicut influit in conservationem ipsius sensationis. Si autem solū esset dependentia tantum à causa efficiendi, posset suppleri à Deo, ut argumentū probat huiusmodi autem dependentia speciei ab obiecto in genere causæ formalis extrinsecus terminantis in se, & secundum esse physicum, non solū est ipsi connaturalis, sed essentialis: nam sicut sensus, & sensatio essentialiter exigunt obiectū in se præsens, ita species deservientes illi, & ideo non suppleri à Deo non potest; quomodo etiā discurrebamus in præcedenti conferentia probantes non posse dari notitiā intuitivā rei absentis. Si autem obijcias maiorem dependentiā dicere actum vitalem respectu suæ potentie vitalis, & nihilominus potest à Deo produci, & conservari sine influxu potentie. Respondeo potius exemplū nobis favere: nā implicatoriū est, ut communiter docent Thomistæ, quod potentia vitalis vivat per actum à solo Deo productum; & si possit Deus illuminare in ipsa potentia, imò, & in lapide sine eo, quod det suum effectum formalem, eodem pacto

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

disco in presenti posse Deum ponere speciem sensibilem in sensu, imò & in lapide, at tunc non deserviet ad sensationem, nec dabit suum effectum formalem sine influxu ipsius obiecti per modum causæ formæ. his extrinsecè terminando illam secundum suum esse physicum propter essentialem dependentiam à nobis iam dictam, & similem dependentiæ actus vitalis à sua potentia.

41. Quartò principaliter arguitur ex Patre Rubio. Nam ex doctrina D. Thom. 3. part. quæst. 76. art. 8. constat aliquando in speciebus sacramentalibus fieri aliquas apparitiones, quibus solet videri ipse Christus sub forma pueri, vel ipsa caro, & sanguis ipsius Christi; at in his apparitionibus, ait D. Thomas, nunquam videri verum Corpus Christi, nec veram eius carnem, aut sanguinem, sed quod hæc omnia representantur in oculis videntium per species à Deo impressas, ac si verè ibi essent: ergo potest Deus prædicere species, quibus in absentia obiecti, possit sensus exterior illud attingere; & hoc modo, ait Pater Rubio Thomistas omnes discere.

42. Ad hoc argumētū dico, quod

D. Tho. in præfato loco, & cum eo Thomistæ asserunt ibi prædictis apparitionibus nō videri verū corpus, & sanguinem Christi; at tunc fieri aliquam mutationem, vel circa ipsas species, vel in medio circuitu, ex qua resultat aliquid visibile, & hoc est, quod videtur, & est tunc realiter præsens, & existens, nisi forte hoc contingat in sola imaginatione, ita ut existimetur videri, cum re vera sit deceptio, quod fieri potest; & modum, quo fit explicant communiter Theologi ibidem; & Magister Ioan. à Sancto Thoma in hac difficultate. Alia argumenta poterant adduci ex varijs exemplis; illa consulo omitto, ne ad materias Theologiæ multum accedamus, cum in præsentī sufficiant dicta, ut ex illis faciliter possit quis invenire solutionem. Adverto tamen pro complemento huius difficultatis, præsentiam obiecti se tenere ex parte sensibilis specificantis sensum exteriorē, ut conditionem intrinsecam, indispensabiliter requisitam, sicut in causa efficiēti ad agendū existentia, & in alijs multis exemplis, & hoc sufficit, ut à Deo

non possit suppleri.

CONFERENCE III.

Virum ad cognoscendum conceptum directum præter actionem reflexam, requiritur alius conceptus.

6. I. *Explicatur status difficultas, & refertur sententia.*

43 **D**UO in presenti difficultate supponenda sunt, primum est hoc esse proprium spiritualis potentiae, ut supra se possit reflectere, se cognoscendo, & eas operationes, & quidquid aliud est, tam ex parte principij operationis, quam ex parte termini. Cognoscit enim intellectus noster directè obiecta illa, quorum species à sensibus accepit; deinde reflectitur, & elicit aliam actionem, qua attingit suum actum directum, & verbum, seu conceptum productum, & se ipsam, speciem impressam, & plura alia. Quae autè sit radix huius reflexionis non est praesentis difficultatis examinare, videatur Huertos, quæst. 7. art. 1. qui varios modos dicendi Thomistarum refert, & Magister Ioann. à Sancto Thoma, qui optime, & breviter rem explicat. Pro nunc autem supponimus dari prædictam reflexionem, & in dubium revocamus, an ad cognoscendum conceptum directum productum per actionem directam sufficiat cognitio reflexa immediatè attingens ipsum conceptum, an ultra requiratur, ut alius conceptus formetur, in quo cognoscatur conceptus directus. Res quidem difficilima, de qua solet tractari à Thomistis 1. part. quæst. 27. artic. 1. circa illam universalem D.

Thomæ propositionem, quicunque intelligit, eo ipso, quod intelligit, format aliquid intrinsecè, &c. Et quæst. 55. art. 1. ubi de Angelis dubitatur, si formant verbum, quando suam substantiam cognoscunt; scilicet eadem difficultas in presenti examinanda est, & eisdem principiis resolvenda. Secundò supponendum est, verbum distinguì ab intellectu, vel realiter, vel formaliter, ut est communis sententia Thomistarum, nam si verbum est ipsamet intellectio, non est locus præsentis disputationi, quia solum versatur inter admittentes huiusmodi distinctionem intellectio- nis à verbo.

44 In qua difficultate prima sententia esset non requiri concep- tum distinctum ab intellectu di- recto, sed hæc sufficere ad attingen- dum conceptum directum immē- diatè, & in se, & pro hac refertur Ferriarum contrag. cap. 53. Cum au- tem obicitur, licet à Huertos pro- contraria adducatur in eodem lo- co, & existimo hanc defendere ibi- tam aliqui Thomistæ iudicant il- lam probabilem, præcipuè illi, qui defendunt Angelos, quando suam substantiam cognoscunt, non for- mare verbum; ut Magister Nazarius 1. part. quæst. 27. art. 1. contra verum 2. Secunda sententia communis Tho- mistarum docet, esse necessarium conceptum reflexum distinctum ab intellectu. Quam defendit Cel- legium Complutense Discalceatorum, disput. 31. super libros de ani- ma, q. 5. cum. 80. ubi plures refert

Tractatus tertius De notitijs, & conceptibus.

Thomistas asserentes per omnem
satellitationem creatam, excepta vi-
sione beata, verbum formari. Et ex
pressum. 88. idem docet de cog-
nitione reflexa, Magister Ioan. à S.
Thoma, ibi art. 3. & Haereticos.

§. II.

*Eligitur probabilior sententia, & proba-
tur autoritate D. Thoma, &
ratione ex ipso deducta.*

45 **P**RO resolutione veritatis
hæ conclusio. Necessarius
est conceptus reflexus ad
cognoscendum directum. Hæc cō-
clusio asseritur ab omnibus antho-
ribus relictis pro secunda sententia,
qui existimant omnem intellectiōem
creatam, circa creatum obiectum
necessario producere verbum, quā
conclusionem probant ex ratione
communi intellectiōis. Primum ex
doctrina D. Thomæ multis in locis
in 1. part. q. 27. art. 1. ait: *Quicumque
intelligit, eo ipso, quod intelligit, produ-
cit aliquid intra ipsum, quod est concep-
tio rei intellectæ ex vi intellectivæ pro-
veniens, & ceteris notitia procedens.*
In quibus ponderanda est illa cau-
salis eo ipso, quod intelligit. Ex qua
videtur clarè interiri per omne intel-
lectiōem creatam produci verbū;
& loquens de Angelis sic docet lib.
4. conrag. cap. 11. *Perfector est er-
go intellectualis vita in Angelis, in
quibus intellectus ad sui cognitionem,
non procedit ex aliquo exteriori, sicut
intellectus humanus, sed per se cognos-*

*cit se ipsum, nondum tamen ad ultimam
perfectionem vitæ ipsorum pertingit, quia
licet intentio intellectæ sit eis omnino
intrinseca, non tamen ipsa intentio in-
tellectæ est eorum substantia; quia nō est
idem in eis intelligere, & esse. Ecce
qua claritate doceat D. Thomas
Angelum, quando cognoscit suam
substantiam, nō pertingere ad ulti-
mam perfectionem, ut intentio in-
tellectæ (ita vocatur verbum à D.
Thoma) sit eius substantia. Et q. 4.
de veritate articulo secundo, loquens
de intellectu nostro sic ait: *Hoc vni-
versaliter est vera, de omni, quod à no-
bis intelligitur, sive per essentiam intel-
ligatur, sive per similitudinem. Ipsa
enim conceptio est effectus actus intel-
ligendi, unde etiam quando mens se ip-
sam intelligit, eius conceptus non est ip-
sa mens, sed aliquid expressum à notitia
mentis. Si enim quando mens se ip-
sam intelligit format verbū, & hoc
probat D. Thomas, ex communi ra-
tione intellectiōis creatæ, idem di-
cendū est de cognitione terminata
ad conceptum mentis. Eandē doc-
trinā tradidit in hac q. 4. de veritate
ad 5. his verbis: *In nobis dicere nō so-
lū significat intelligere sed intelligere
cū hoc, quod est, ex se exprimere aliquā
conceptionē, nec aliter possumus intel-
ligere, nisi huiusmodi conceptionē ex-
primendo. Et ideo omne intelligere in
nobis proprie loquendo est dicere. Sed
Deus potest intelligere sine hoc, quod
aliud ex ipso procedat secundū se, quia
in eo idē est intelligere, intellectū, &
intelligere, quod in nobis non accidit,
& ideo non omne intelligere in Deo
proprie***

proprie loquendo est dicere. Ex qua doctrina infero iuxta mentem D. Thomae in omni intellectatione nostra verbum formatum ad differentiam divini intellectus; & rationem huius assignat D. Thom. propter limitationem reperiā in nobis, & in qualibet creatura intellectuali, arque adeo ex illa debet deduci fundamentalis & prima ratio nostrae conclusionis, quae probatur nullam rem creatam posse ab intellectu creato intelligi absque verbo producto.

46 Quasi sic propono; nam, quod aliqua res sit per se ipsam verbum, seu conceptus respectu cognitionis ipsius arguit ultimam, & infinitam perfectionem; ergo nulla res creata, & finita per se ipsam est verbum, seu conceptus. Antecedens est expressum D. Thomae, tum in loco proximo legato. ex 4. Contrag. ubi expressum est, quod licet Angelus propter suam perfectionem, hoc habeat: *Quod per se cognoscit se ipsam nondum tamen ad ultimam perfectionem vitae eorum pertingit quod ipsa intentio intellecta sit eius substantia.* (& suppono quod in doctrina D. Thomae pro eodem accipiuntur intentio intellecta, ac verbum, seu conceptus). Et redditur ratio: *Quia non est idem in eis intelligere, & esse.* Et simile quid dicitur in verbis paulo antecitatis ex quaest. 4. de veritate ad 3. ergo summa, ultima, & infinita perfectio exigitur, ut aliqua res per se ipsa sit verbum, seu conceptus. Et ratione a priori probatur idem antecedens. Nam verbum, seu conceptus se habet, ut ultima actualitas in esse

intelligibili, quae obiectum constituitur in actu secundo, & ultimo intellectui; sed ex eo quod aliquid per se ipsum sit in ultima actualitate, quae in actu secundo sit intellectum, infinitum, & summa perfectio arguitur; ergo ex eo quod aliqua res sit per se ipsam verbum, seu conceptus, arguitur summa, & infinita perfectio. Antecedens supponitur; & minor probatur primo a paritate. Nam ex eo quod intelligens aliquid sit per se ipsum sine superaddita intellectione in actu secundo, & ultimo intelligens, arguitur summa, & infinita perfectio, quod circa solus Deus est intelligens in actu secundo sine superaddita actione; ergo ex eo quod aliquid sit passivum intellectum in actu secundo, & ultimo, per se ipsum, & sine superaddito verbo, seu conceptu sequitur summa, & infinita perfectio. Antecedens est certum, & consequentia probatur a paritate, & ratione, quae aequaliter procedit in utroque. Nam non est minoris perfectionis intellectualitas passiva, quam activa, & sicut in intellectualitate activa datur aliqua ultima actualitas, quae est ipsa intellectio, in passiva debet dari aliqua ultima actualitas, quae non est aliud nisi verbum, seu conceptus; at nunquam ultima actualitas in intellectualitate activa ident. fitur cum potentia, nisi ubi est summa, & infinita perfectio, ut in Deo; ergo similiter ultima actualitas intellectualitatis passivae non ident. fitur cum intelligibili obiecto, nisi sit, & tota perfectio. Quae propter D. Thomae aequaliter

Tractatus tertius De solitijs Conceptibus.

æqualiter ait: *Quod in Deo idem est intellectus, intellectum, & intelligere.* Et alibi ait idem esse in Deo intelligere, & intelligi; et inde inferatur Deum propter suam infinitam perfectionem ex se habere actualitatem ultimam, ut per se ipsum possit intelligere, & esse intellectum. Secundo probatur illa maior ratione a priori. Nam ex limitatione oritur in creaturis, quod non habeant totam perfectionem illius gradus, quæ est perfectio simpliciter simplex, si enim totam perfectionem illius gradus continerent, saltem in illo ordine haberent infinitatem; sed si aliqua res per se ipsam esset verbum, & conceptus haberet ex se totam perfectionem gradus intellectualitatis passivæ qui dicit perfectionem simpliciter simpliciter; haberet enim ultimam perfectionem, seu ultimam actualitatem ex se, & non ex aliquo superaddito; ergo ex eo, quod aliqua res per se ipsam sit verbum, seu conceptus, id est, sit in actu secundo intellectus, asequitur infinitas, & summa perfectio. Et constabit magis visibus rationis ex solutione argumentorum, & latius à vobis prosequetur, cum tractemus distinctionem existentiae ab essentia in Philosophia, Deo favente.

§. III

Proponitur, & defenditur aliud fundamentum Thomistarum.

¶ 47 Alia via nostram conclusi-

tionem probant multi ex Thomistarum, & optimè Collegium Complutense Patrum Discretorum, disp. 21. super lib. os de anima, quæst. 3. num. 44. & quæst. 5. num. 83. & eam breviter solvunt Magister Ioan. à Sancto Thoma ubi supra. Et in forma sic proponitur ratio. Nam omnis intellectus necessarius exigit, ut obiectum sit intra ipsam potentiam, & illi unitum, non solum quatenus motivum est, quomodo videtur per speciem impressam, sed etiam in ratione obiecti terminantis eandem intellectionem; ergo in omni intellectione formatur verbum, in quo obiectum terminet intellectionem. Patet consequentia; nam obiectum creatum non est unitum potentie intellectivæ, nec intra ipsam, ut actum terminet intellectionem. Et antecedens probatur; nam intellectus non aliter intelligit, nisi trahendo ad se suum obiectum. sed obiectum comparatur respectu illius, non solum, ut motivum, ut ad intellectionem moveat, sed, ut terminativum, ut actum termine; ergo necessum est esse unitam cum potentia, & intra ipsam utroque modo, maximè quando obiectum ex se non est intra potentiam, & illi unitum.

48 Si autem dicas totum hoc inveniri in conceptu directo, qui est intra ipsam potentiam, illique unitus, & consequenter non erit necessarius alius conceptus; ut sit unitus & præsens potentie. In contrarium licet conceptus ipse directus sit formaliter intra intellectum, non

tamen obiectivè, seu in ratione ob-
iecti actus terminantis potentiam;
non enim semper in actu terminat
actionem, sed ad intellectionem re-
quiritur, quod obiectum sit intra
potentiam, & illi valetur per mo-
dum terminantis actus ipsam intel-
lectionem; ergo præsentia illa, quæ
in re, & formaliter habet conceptus
directus in potentia, non est suffi-
ciens, ut actus cognoscatur. Minor
est certa, & probatur minor. Nam
obiectum intellectus non terminat
intellectionem secundum suum ef-
fe, quod habet in se, sed secundum
esse, quod habet in re intellectum;
cum modus proprius intellectus sit
trahere obiectum suum ad se; ergo ut
actus terminet, requiritur, quod sit
intra intellectum, & illi valetur per
modum actus terminantis ipsam in-
tellectionem; cumque hoc, quod
est, actus terminare ex se non habeat
conceptus directus, necessarium est,
illud habere ratione alterius concep-
tus producti per intellectionem ad
ipsam terminatam; & quantum ad
hoc non est maior ratio conceptus,
& cuiuscumque alterius obiecti, &
eadem doctrina traditur ad proban-
dum Angelum formare conceptum,
quando cognoscit suam substantiam.
Et adverto in præfati, non lo-
qui de conceptu directo non secun-
dum, quod est terminus actionis di-
rectæ cum tunc sit id, in quo obiectum
aliud est præsens obiectivè, &
cognoscitur, ut quo, sed loquimur
de illo, prout in se cognoscitur, ut
res quædam, & quidditas est, & ut

cognoscitur, ut obiectum, quod; tu-
ter has autem rationes, mihi vide-
tur prima conformior menti Sancti
Thomæ, qui necessitatem concep-
tus attribuit propter limitationem,
quævis hic secunda etiam proba-
bilis sit; non tamen iudico esse ne-
cessarium ad prædictam necessi-
tatem formandi conceptum in nostro
intellectu, recurrere ad doctrinam
adhibitam à Magistro Ioan à Sane-
ro Thoma, nempe, quia obiectum
nostri intellectus est quidditas rei
materialis, & ut inducat quidditatem
rei materialis conceptus ipse directus;
necessarium est formare concep-
tum. Nam si obiectum illius sit
quidditas rei materialis, siue non,
est prædicta necessitas ex ratio-
ne communis intellectionis creatæ;
atque aded rationes à nobis posite
probant nullam esse intellectionem
creatam, quæ non formet

conceptum.

§ III.

proponuntur, & solvuntur argumenta
contra primam rationem nostram
conclusionis.

49. **A**rguitur primò. Nam ex
eo quod aliqua res sit per
se ipsam intelligibilis in
actu primo, non sequitur infinitas,
nec summa perfectio. Etenim An-
gelus per se ipsum est in actu primo
intelligibilis, nec requiritur spe-
cies impressa ex parte sui intellec-
tus, ut se cognoscatur; imò ipse con-
ceptus.

Tractatus tertius. De notitijs, Conceptibus.

ceptus directus per se ipsum intelligibilis est in actu primo, non indigeas specie impressa; ergo ex eo, quod aliqua res sit in actu secundo intellecta in actu secundo per se ipsam, & sine specie expressa, non arguitur infinitas, & summa perfectio; non enim videtur maior ratio in uno quam in alio.

50 Si autem dicas cum Hæreticis ubi supra, esse magnum discrimen. Nam intelligibile in actu primo dicit potentialitatem, & imperfectionem in illo genere, atque adeo ex eo, quod res aliqua sit per se ipsam intelligibilis in actu primo non arguitur habere infinitatē, & summam perfectionem: cæterum esse intelligibile in actu secundo dicit perfectionem, & ultimā actualitatem in illo genere, & consequenter si est in illo genere sua ultima actualitas, erit infinitas, & summa perfectio. Exemplum est in essentia, & existentia, quia hæc est ultima actualitas entis, nulla res est sua existentia, licet per se, & suam entitatem sit sua essentia.

51 In contra est; quia falsum, est quod intelligibile in actu primo dicat in suo conceptu imperfectionem; ergo discrimen assignatū nullum est. Nam conceptus intelligibilis in actu primo reperitur formaliter in Deo, in quo non habet locū prædicta differentia cū non dicat imperfectionē, & potentialitatē in suo conceptu: ergo intelligibile in actu primo in suo conceptu non dicit imperfectionem. Probatur ante

cedens; idē, quia in Deo formaliter reperitur conceptus intellectus actualitatis activæ, seu potentie, vel principij in actu primo intelligentis; invenitur enim in Deo formaliter intellectus per modum principij intellectus: ergo etiam formaliter invenietur conceptus intelligibilis passivē in actu primo. Tūc, quia essentia ipsa divina formaliter exercet munus speciei impressæ ad sui cognitionē, ut in cognitione Patris, qua suam essentiam cognoscit, & in Beatis cognoscentibus eandem; sed species impressa dicit conceptum intelligibilis in actu primo; ergo prædictus conceptus in Deo formaliter reperitur, & consequenter non dicit potentialitatem, & imperfectionem. Ex quo vigeo, & confirmo argumentum principale. Nā ratio formalis intelligibilis in actu primo dicit perfectionem in Deo repperam, & tamen ex eo, quod aliqua res sit per se ipsam in actu primo intelligibilis, non sequitur esse infinitam, & summē perfectam, cū de facto hoc cōtingat in exemplis adductis de Angelo, & ipso conceptu directo: ergo etiam si esse intellectum in actu secundo sit perfectio, non tamen sequitur infinitas, aut summa perfectio, ex eo quod res sit per se ipsam in actu secundo intellecta.

52 Secundo impugnatur prædicta solutio. Nam adhuc dato, quod intelligibile in actu primo dicat imperfectionem, falsum tamen est, quod verbum, seu conceptus sit ultima

Confer. 4. Verum detur conceptus reflexus, &c. 87

rima actualitas in genere intelligibili; quod sic ostendo. Nā intellectus est ultima actualitas illius, imò est ultima actualitas ipsius verbi, ut refertur ex doctrina Caietani: ergo verbum seu conceptus non est ultima actualitas. Probatur antecedens: nam intellectus cum specie dicitur in actu secundo, & ultimo intelligentis per intellectum, & per eandem obiectum, ut contentum in verbo, & verbum ipsam dicuntur intellecta in actu secundo, & ultimo: ergo intellectio est ultima actualitas generis intelligibilis, & ipsius verbi. Tunc ultra, sed infinitas, & summa perfectio arguitur distans, quā de res per se ipsam est sua ultima actualitas, ut etiam nos dicebamus in nostra conclusione: ergo dum res non sit per se sua intellectio, quamvis per se sit verbum, seu conceptus, non sequitur infinitas, aut summa perfectio. Confirmatur, & explicatur hæc impugnatio. Nam licet repugnet aliquam rem esse suam ultimam actualitatem, non tamen repugnat esse per se ipsam capacem, ad immediatè recipiendam ultimā actualitatem sine interventu alicuius formæ. v.g. anima rationalis nō est sua existentia, seu ultima actualitas, & hanc recipit immediatè in se, & idem est de quacunque essentia immediatè recipiente suam existentiam, quæ est ultima actualitas: sed ultima actualitas generis intelligibilis est ipsa intellectio: ergo licet repugnet rem aliquam creatam esse per se suam intellectiōem,

ita ut hæc ab illa non distinguatur, non tamen repugnat illi aliquam creatam dici intellectam in actu secundo, & immediatè ab ipsa intellectiōe, sine alia forma media, & consequenter ab nostrum propositionum non est repugnantia aliqua in eo, quod conceptus directus se ipso sine alio conceptu terminet in intellectiōem sui.

53 Ad hoc argumentum respondetur primò iuxta solutionem datā, quæ probabiliter defendi potest cum quibus Thomistis, qui prima parte, quæst. 14. articulo quarto, defendunt constitutum formale Dei esse se ipsum intelligere actuale; illi enim authores existunt nullum conceptum actus primæ, seu non dependentem ultimam actualitatē in sua linea inveniri formaliter in Deo, & consequenter dicunt non dari conceptum intellectus per modum principij, nec intelligibilis in actu primo, nec speciei impressæ, quantum ad illam rationem, quæ excludunt, vel non dicunt ultimam actualitatem, nec prædicti conceptus inveniuntur in Deo cum fundamento in ipso, & si detur in nostro modo conspiciendi, quam doctrinam defendit Pater Herice tractatu primo, disputatione secunda, cap. 3. assertens hanc difficultatē fuisse acriter in Salamanticensi Academia controversam. In qua sententia, faciliter satisfi primæ impugnatio in illius solutionis, negando in Deo formaliter reperiri conceptum intelligibilis in actu primo, & ad exempla

Tractatus tertius De notitijs, & conceptibus.

addi. & negatur similiter dari in Deo, foris aliter conceptum principij, prout excludit actum secundum, & similiter de specie impressa, dicitur autem, quod essentia Divina gerit munus speciei, quantum ad aliquid, nempe unionem cum potentia quam facit species impressa, non autem quantum ad lib. propriam rationem, quæ est comprincipij ad intellectionem. Et per hæc patet ad confirmationem, cum non admittamus intelligibile in actu primo dicere perfectionem.

54. Respondeo secundum ad argumentum, admittas conceptum intelligibilis in actu primo non dicere imperfectiorem, seu potentialitatem, & in Deo inveniri, ut faceret maior pars Thomistarum asserentium, constitutum Divinæ essentia esse intellectum radicale; quod admissio, respondeo infinitatē, seu summam perfectionē in aliqua linea duntaxat esse, quando res aliqua habet per se ipsam perfectionē quæ est ultima actualitas in tali linea, & cum ratio intelligibilis infas rō primo, non sit ultima perfectio, seu ultima actualitas, sed etiam expectat in linea intellectualitatis, & e contrario verbo non sit ultima actualitas, & perfectio ultima, hinc si in illo casu non agitur in unitatem, bene sapientem in casu nostre conclusionis, nisi si res aliqua per ipsam esset, seu verbum, seu sua ultima actualitas. Cuius ratio est, nā infinitas, seu summa perfectio tantum inferitur, ex eo quod continueatur tota perfectio in

aliqua linea duntaxat perfectionē: et intelligibilitas in actu primo non est tota perfectio linea intellectualitatis, sed potius expectat aliam ultimam, & ideo etiam si res per se ipsam sit in actu primo intelligibilis, non inde sequitur habere totam perfectionem, & consequenter nec infinitatem; at illa perfectio, quæ est ultima actualitas, non expectat aliam in illo genere, & omnem aliam præsupponit, & consequenter, si res aliqua per se ipsam est sua ultima actualitas, necessarium est, ut continueatur omnem perfectionem illius lineæ, in qua est ultima actualitas, ac proinde habeat infinitatem, & summam perfectionem.

55. Ad secundam impugnationem, quæ directè procedit contra hanc doctrinam respondeo, quod intellectualitas se extendit ad intellectualitytem activam, & ad passivam, ut dicebamus in conditione, & utraque dicit perfectionem orā ex immaterialitate, & actualitate; & ideo duplex ultima actualitas distinguitur, altera respectu intellectus activitatis activæ, & hæc est intellectus, quia intelligens constituitur in actu ultimo perfectum, & completum; altera est respectu intellectualitytis passivæ, & hæc est verbum, seu conceptus, ratione cuius obiectum constituitur in actu ultimo, & completo intellectum, & quidem sicut ex parte activæ intellectualitatis datur ultima actualitas distincta a principio activo, ita ex parte intellectualitytis passivæ debet dari

dari vltima actualitas distincta ab ipso intelligibili; quo supposito ad impugnationem dicendum est, intellectiōnem esse vltimam actualitatem in linea active intellectus, non autem passivæ, & ad probationem respondeo, intellectum quæ extrinsecè denominare obiectum, & verbum intellectum, vltima hanc autem extrinsecam denominationem exigitur aliqua actualitas intrinseca, vt in actu secundæ, & intrinsecè licatur intellectum obiectum, ac proinde cessat tota vis illius impugnationis, & confirmationis illius, cum fundatur in eo quod intellectio sit vltima actualitas, quod falsum est respectu intellectus actualis activæ. Et tandem sicut sequitur infinitas, & summa perfectio ex eo quod principium intellectuale actum sit sua vltima actualitas, nempe sua intellectio, ita dicimus nos de principio intellectuali passivo, si sit sua vltima actualitas, videlicet verbum, & conceptus respectu sui ipsius.

56 Arguitur secundò principia-
liter contra primum fundamentum.
Nam, vt obiectum aliquid per se
ipsum nullo alio superaddito ter-
minat intellectiōnem, non requiritur
infinitas, & summa perfectio: er-
go nec hæc arguitur ex eo quod per
se ipsum sit verbum, seu conceptus
sui ipsius. Probatur antecedens: scilicet
vt terminet per se ipsum, & nullo
superaddito, intellectiōnem, suffi-
cit, quod per se ipsum habeat tan-
tam perfectionem, actualitatem,

seu immaterialitatem, quantum
habet ipsa potentia, vt ostendit
intelligentia actu secundæ huius-
modi perfectio potentie, sic consti-
tuta non est infinita: ergo non re-
quiritur ex parte obiecti infinita
perfectio, vt per se ipsum terminet
intellectiōnem. Minor cum conse-
quentia est certa; & minor proba-
tur: nam dum inter potentiam, &
obiectum invenitur proportio, quæ
consistit in immaterialitate, & ac-
tualitate, vtriusque, est potens obie-
tum attingi à potentia: ergo dum
obiectum habeat tantam immate-
rialitatem, quantum habet potes-
tia, potens est attingi ab ipsa poten-
tia. Confirmatur hoc: nam in cog-
nitione directâ ipse conceptus, seu
verbum habet sufficientem imma-
terialitatem, ut immediatè à poten-
tia attingatur per modum imagi-
nis sui obiecti, vel vt quod: ergo ea-
dem sufficit, ab qua consistit, vt
in cognitione reflexa possit per se
ipsum terminare per modum cu-
iusdâ rei, & quiddâ rei, & vt quod:
non enim videtur necessaria maior
immaterialitas, seu actualitas ad
vnum, quam ad alterum, quia mo-
di de facto terminat per se ipsum
directam cognitionem, respectu re-
flexæ erit si per se, sius alius conceptus.

57 Ad hoc argumentum negat-
ur antecedens, ad cuius probatio-
nem respondeo, verum esse, quod
sufficiat tanta immaterialitas, & ac-
tualitas ex parte obiecti, vt actus
terminet intellectiōnem, quantum
ex parte potentie constituitur actu

Tractatus tertius. De notitijs, & conceptibus.

secundo, at illam debet habere modo proportionato cum potentia, & sicut illa non per se ipsam, sed per superadditā intellectionem est constituta in actu secundo intelligens, & alius esset infinita, ita ex parte obiecti debet hoc servari, ut in actu secundo terminet intellectionem, & sit actu intellectū non per se ipsum, sed per actualitatem superadditā a verbo, seu conceptu, & hoc modo servabitur proportio, non autem si obiectum per se ipsum esset in ultima actualitate, hoc enim solum invenitur in obiecto infinito, & propterea dicunt Thomistæ non esse necessarium Verbum, ut Beati in patria attingant ipsum Deum, qui est infinite intelligibilis, ex se habens ultimam perfectionem illius lineæ. Ad confirmationē respondeo, verbum, seu conceptum respectu cognitionis obiecti, ubi consideratur, ut imago, & ut quo, se habere per modum ultimæ actualitatis proportionantis obiectum cum potentia, & consequenter se ipso attingi, cum unius rationis formalis non deus alia ratio formalis in eodem ordine; at respectu cognitionis reflexæ, quæ ad ipsum verbum, seu conceptum tendit, non sic se habet, sed per modum cuiusdam rei, & quidditatis cognoscibilis, ut quod, & non accipitur, ut ratio formalis, sed, ut id quod intelligitur, & consequenter requirit conceptum, seu verbum, in quo cognoscatur, & ratione cuius habeat ultimam actualitatem, sit exemplum in ipsa intellectione, nā

per ipsam attingitur obiectum, & ut ipsa attingatur, ut obiectū quod, indiget alia actione reflexa, eodē pacto dicendum est de conceptu.

58 Arguitur tertio principaliter adversus idem fundamentum. Nam etiam si res aliqua per se ipsa esset sua ultima actualitas in linea intellectualitatis passivæ, haberet undē limitaretur ergo non esset infinita, solum simpliciter, sicut Deus. Probatur antecedens primo: quia distingueretur realiter a sua intellectione, ut contrarij affirmant: at res quæ intelligitur per intellectionem a se realiter distinctam, finita est, etenim in Deo, qui infinitus est omnia sunt unum scilicet intellectus, intelligere, & intelligi; ergo si res illa haberet undē esset finita. Secundo in nostro casu si conceptus directus se ipso esset suum verbum & conceptus, ad hoc esset effectus realiter causatus ab intellectu, & sic supponitur; at limitatio effectus prima est ergo, &c. Tertio, nam conceptus reflexus, quia nobis ponitur, finitus est, & directus etiam finitus est; at finitum additum finito non facit infinitum, ergo etiam si conceptus directus per se ipsum faceret, quod nos dicimus facere conceptum reflexum, non ob id esset infinitus simpliciter, sicut est infinitus Deus ipse.

59 Ad hoc argumentum respondeo negando antecedens. Ad primam probationem dico quod in casu, quod res aliqua esset sua ultima actualitas in linea intellectualitatis

entis passivæ, etiam esset sua ultima actualitas in ordine, & linea, & esset per se subsistens, & simpliciter infinita; sicut si ideoficaret sibi ultimam actualitatem, quæ est intellectio, ita ut esset sua intellectio, & sicut si esset sua existentia in linea entis: est enim proprium Dei propter suam infinitatem, quod sit suum intelligere, & intelligi. Ad secundam probationem dico implicationem esse, quod conceptus sit effectus realiter productus, & ex alia parte, quod sit sua ultima actualitas, ex hoc enim sequitur, quod sit infinitus propter dicta, & ex illo sequitur, quod sit finitus, ac proinde si semel admittitur, quod sit sua ultima actualitas, destruitur, quod supponit nempe esse effectum. Ita respondet Theologi 1. part. q. 12. defendentes non posse dari substantiam creaturam supernaturalem, & dicunt, quod si daretur, esset infinita, & cum illis obijciunt quod esset effectus, negant hoc, & dicunt oppositum sequi, ex eo quod sit substantia supernaturalis. Et eodem modo dicemus latius, dum tractamus in Philosophia distinctionem existentie ab essentia in creatis. Et cum causa efficiens non dat limitationem, sed illam supponit in effecta, ut latius ibidem dicitur. Ad tertiam probationem respondeo utriusque conceptum, nimirum directum, & reflexum limitationem habere, ut a nobis ponuntur, ita ut unus sit ultimi actualitas alterius; cæterum si unus, & idem esset directus, & reflexus, hoc est, si directus per se ipsum

haberet, quod modò habet per reflexum, iam non finiretur, sed infinitus esset; ac proinde non verificaretur finitum addi finito.

60. Quæ principaliter arguitur ad idè fundamentum evitendum. Næ obiectum sensibile per se ipsum est in actu ultimo, ita ut non indigeat alia superaddita actualitate, ut sit in actu secundo sensatum. Et eadem iuxta doct. in a. D. Thom. quodlibet 3. art. 9. ad 2. sensus exteriores nō formant verbum; ibidem sic ait. *Non autem ipse sensus exterior format sibi aliquam formam sensibili; hoc autē facit vis imaginativa cuius forma quodāmodo simile est verbum intellectus.* Et idem docet lib. 1. contrag. c. 100. & 9. Metaph. lect. 8. & sequuntur cōmuniter Thomistæ relati à Collegio Cōpluriensi Patrum Discalciatorum vbi supr. n. 96. Et tamen ex hoc non sequitur, quod sensibile sit infinitum, ergo nec in nostro caso. Si autem dicas discriminationē, & idecirco nulla sequitur infinitas, sed potius maxima imperfectio, & limitatio, ex eo quod per se ipsum sit in actu ultimo sensibile; ac intelligibile dicit maximam perfectionē, & ideo, &c. In contrā opponitur primò: nā etiā si genus sensitivi actus simpliciter sit imperfectus, tamen constituitur in actu secundo per sensationē superadditā; ergo etiā si sensibile passivè acceptum dicatur imperfectio debet constitui in actu secundo per aliquid superadditū; ac hoc falsum est: ergo nulla sequitur repugnantia in eo, quod res aliqua

66 *Tractatus tertius De notitijs, & conceptibus.*

per se ipsam sit sua ultima actualitas in aliquo genere. Secundo, nā si semel admittitur esse necessarium, quod res habens ex se ultimā actualitatem alicujus generis, vel lineae contineat omnē perfectionē illius, atque adeo sit in se ita in illo genere, cōsequens est, quod etiā si genus sit imperfectū, illa res, quæ est sua ultima actualitas in illo genere contineat omnē perfectionē illius, & sit infinita in illo genere: sed sensibile non est infinitum in sua linea, etiam si sit sua ultima actualitas in illa; ergo ex eo quod aliqua res sit sua ultima actualitas, non sequitur infinitas in illa linea, in qua est sua ultima actualitas.

61 *Ad hoc argumentum recte dictum est inter arguendū. Bene in sensibile clauditur in suo conceptu in trisecam imperfectionem, ratione cuius lucipax est continendi omnē perfectionem visibilis, & proinde hinc per se ipsum in actu secundo terminet sensationem; ex hoc nulla sequitur infinitas, sed potius hoc est conformē ipsi sensorio: ex eo, rursus, querendum ad obiectum sensibile, et est in se. At intelligibile ex se nullum claudit imperfectionem, & consequenter, si per se ipsum esset in actu ultimo intellectum, esset infinitum. Ad primā huius impugnationem respondeo nullam potestatem activam, quæ sit in imperfectione, posse in actu secundo consistere, nisi per operationem, seu actionem ab ipsa distinctā. Et enim proprium Dei, quo sua substantia*

fit sua actio, & ideo potentia sensitiva, quæ pertinet ad genus activi sensitivi, indiget sensatione, ut consistat in actu secundo operans; nulla autem repugnantia invenitur in eo, quod sit aliquod obiectum capax terminandi per se ipsum actio. nem aliquam. Imo hoc multoties exigit ipsa actio, & obiectū ipsum, & sic contingit in nostro casu: nam ipsa sensorio petit terminari ad sensibile in se, nullo alio superaddito. Ad secundam impugnationem respondeo, quod quando aliquod genus ex se dicit perfectionem, vel in suo conceptu essentiali non claudit imperfectionē, tunc si res aliqua ex se sit sua ultima actualitas, & contineat omnem perfectionē illius generis, erit infinita simpliciter: ceterū si genus ex se imperfectum est, clauditur in suo conceptu essentiali imperfectionē, ratione cuius in tali genere, res quæ bene habet animā actualitatem illius, tunc nulla sequitur infinitas, adhuc in tali genere. Quia potius ex maxima imperfectione illius provenit, ut quæ sit res ad illud pertineas ex se habeat ultimam actualitatem talis generis.

§. V.

Proponuntur, & solvuntur argumenta contra aliud fundamentum possum §. III.

62 *Agitur primò contra dictum secundum fundamentum. Nam conceptus directus est intra ipsum intellectum: ergo*

capax est, ut ab ipso attingatur sine
verbo, seu specie productæ: antee-
cedens est certum, & consequentia
probatu primo: nam idem intellec-
&us producit verbum, seu speciem ex-
pressam, ut trahat obiectum ad se,
ut dicitur in prædicto fundamento:
ergo si conceptus est intra ipsum inte-
lectu, cessat talis necessitas produ-
cendi verbum. Secundò: nā prædic-
ta præsentia conceptus in intellectu,
facit, ut absque specie impressa mo-
veatur ad cognoscendum conceptu,
qui per se ipsum immediate movet
ex parte principij: ergo eadem præ-
sentia sufficit, ut ab eque specie ex-
pressa, seu verbo producto, specie cō-
ceptu per se ipsum immediate ter-
minet intellectum: Antecedenti vi-
detur certum, cum nulla detur spe-
cies impressa conceptus directæ, &
consequentia probatur etiam, ut ibi
dicebatur, intellectus postulat obie-
ctum esse sibi unitum, & quatenus
motum est, & sic unitus per speciem
impressam, & rursus quatenus ac-
tivum est, quomodo unitur per
speciem expressam, seu verbum: er-
go præsentia ista, quam habet cō-
ceptus directus in intellectu, est suf-
ficiens, ut non sit necessaria species
impressa, ut moveat ad sui intellec-
tionem, etiam sufficit, ut non sit
necessaria species expressa, seu ver-
bum, ut terminet actu talem intel-
lectionem.

63. Ad hoc argumentum respo-
deo distinguendo antecedens, Cō-
ceptus directus est intra ipsum in-
tellectum entitativè, & iussu rei

concedo antecedens: est intra ip-
sum intellectum formaliter, seu ob-
iectivè, neque antecedens, sed simi-
ter neque consequentiam. Ad cuius
primam probationem respondeo
intellectum producere verbum, seu
speciem expressam, ut trahat obiec-
tum ad se formaliter, & obiectivè,
seu in ratione obiecti actu terminā-
tis, & licet conceptus sit entitativè,
& in esse rei præsens intellectui, et
tamen nō sit formaliter, & in ratio-
ne obiecti, non cessat necessitas pro-
ducendi verbum. Ad secundā pro-
bationem respondeo primo, nō suffi-
cere ipsum conceptu per se ipsum,
ut moveat ad sui intellectionem, sed
esse necessariam speciem impres-
sam istius, quæ ab ipso intellectu pos-
sibili producit: postquam tamen
producit conceptum, ita docet Pa-
ter Suarez in tractatu de anima, lib.
4. de potentia intellectiva, cap. 5. nō
mer. 3. & colligitur ex Collegio Dis-
calciato Patrum Carmelitarum In-
per libros de anima, disp. 8. q. 6.
§. 2. num. 79. ubi ait duo esse genera
specierum intelligibillum, aliud ex-
pressum, quæ per intellectum agerem
producantur, nulla præcedenti cog-
nitione obiecti representati per ip-
sas, & aliud illarum, quæ sunt post
intellectionem obiecti representati
per eas, & ex intellectione factæ per
aliā speciem aliud obiectum per
se primo representatum, relinq-
uitur. Et hoc secundum genus specie-
rum docuit D. Thomas in locis re-
lati a prædicto Collegio, & præci-
puè 1. part. q. 22. 12. art. 9. ad 2.

Tractatus tertius De notitijs, & conceptibus.

cuius verba referuntur in loco allegato. Eius generis est species impressa, quæ cognoscitur conceptus directus. Et illam dari satis probabiliter colligitur à Paulo Suarez, ubi supra, ex eo quod transacta intellectione conceditur, recordatur intellectus se hoc, vel illud intellexisse, & conceptum formasse: ergo cum tunc non sit præsens actus intellectus, vel conceptus, signum est fuisse productam aliquam speciem representativam illius. Quo supposito nullam vim habet illa secunda probatio primæ consequentiæ, cum utraque species requiratur scilicet impressa, & expressa.

64. Secundo respondeo admittendo antecedens, & negando consequentiam, & ad eius probationem similiter conceditur antecedens, & negatur consequentia. Et ratio disparitatis consistit in eo, quod hæc est differentia inter speciem impressam, & expressam, quod illa constituit intellectum in actu primo, & illi valet, ut moveat ad intellectiorem, & totum hoc potest aliqua res per se ipsam facere. At species expressa constituit obiectum in actu secundo terminans ipsam intellectiorem, & consequenter præter præsentiam quasi entitativam, exigitur alia formalis, & obiectiva respectu intellectus, & cum hanc non habeat expressa, alias semper terminatur, consequens est, ut reddatur præsens à verbo seu specie expressa.

65. Secundo arguitur: nam vi-

sio corporalis terminatur ad suum obiectum, immediatè abique eo quod obiectum, ipsum indigeat alio quo superaddito, ut actu terminet visionem: ergo idem erit in intellectiione, ita ut ista immediatè terminetur ad suum obiectum, nec istud indiget aliquo superaddito, ratione cuius actu terminet intellectiorem: antecedens supponitur ex dictis supra §4. n.60. Et consequentia probatur à paritate rationis: nam obiectum sensibile actu terminat sensationem, & est illi præsens formaliter, & in ratione obiecti, sine alio quo alio superaddito, sed per se ipsum, & hanc præsentiam obiectivam petit ipsa sentatio; sicut, & intellectiio exigit præsentiam obiectivam sui obiecti: ergo sicut in primo casu non exigitur aliquid superadditum obiecto, ut actu terminet, & sit præsens obiectivè; ita in nostro casu ut obiectum actu terminet, & sit præsens obiectivè non erit necessarium aliquid superaddere, nempe verbum, seu speciem expressam, sed ipsum obiectum per se ipsum sufficiens.

66. Ad hoc argumentum, quo probatur intellectum nostrum nunquam indigere verbo producto respectu cuiuscunque obiecti, quatenus impugnatur fundamentum suppositum, respondendo concedo antecedens, & negando consequentiā, & ratio disparitatis traditur à Collegio Complutensi ubi supra, disputat. 21. sum. 96. Nam intellectus ratione sui maioris perfectionis exi-

exigit obiectum ad intra præsens ob-
iectum, et ratione huius præsentie
ad terminum in intellectu, ac
proinde ad terminum in intellectu
nem non est sola extrinseca deno-
minatio proeueniens ab intellectu
scripta, sed est aliquid ad ipsum præ-
viu, & intrinseca denominatio. At
sensus exterior, cum totum locum
tenet interpretantis cognosciti-
vas, tam impetit obiectum sibi in-
trinsice unitu, & præsens per se.

res in præsentia, non autem postulat ip-
sum ad intra, quia præsens in ratio-
ne obiecti ad terminum in intellectu
hoc requiritur maior perfectio, &
immaterialitas. Ipsum autem obiectum
sensibile in se terminat sensu-
tionem secundum illud esse nature,
hoc quod habet, nec est aliquid in-
trinsice unitu, sed sola extrinseca de-
nominatio, hoc quod est in-
trinsice unitu.

TRACTATUS QVARTVS.

De Terminis incommuni.

67 **A**ccedimus iam ad expli-
cationem termini, prop-
ter quam late hucusque
regimus de signis notitijs, & concep-
tibus. Et quidem tam in præsentem
tractatu, quam in sequentibus non
immorabor in aliquibus, difficulta-
tibus, quibus bonitas diffinitionum
examinatur: nam ut optime adver-
tit Magister Ioan. à Sancto Thoma
in questionibus disputatis in Sum-
mis, q. 1. art. 2. cum diffinitio sit princi-
pium, quo utimur ad cognoscendas
res naturas, non habemus alia prin-

cipia priora, ex quibus colligatur
bonitas diffinitionis, nisi fiat recur-
sus ad nomina, & diversum modum
cogitandi, ac proinde fere omnia
reducuntur ad questiones de nomi-
ne in similibus difficultatibus. Cum
ergo in lib. 1. Summularum esp. 2. à
nobis explicata sit diffinitio termi-
ni in communi, & sequentibus sint
sufficienter explicata diffinitiones
aliorum terminorum in particulari,
in præsentem tractatu, aliquas difficul-
tates communes Summis istis
discutiemus.

CONFERENTIA I.

*Vtrum terminus constitutur essentialiter per ordinem
ad propositionem.*

Tractatus quartus. De termino in communi.

S. L.

Explicatur status difficultatis. & reseruntur sententia.

68 N^o presenti terminos idem est, ac simplex dictio, & cum ly terminus sit coneretur accidentale, consequens est, ut habeat duplex significatum, aliud materiale, & formale aliud. Formale absque dubio est secunda inventio rationis, quae pertinet formaliter ad Logicam, & materiale est illud, quod talem secundam intentionem recipit, & ab illa denominatur. Itaque terminus est habens secundam intentionem termini. Insuper cum omnis secunda intentio resultet ex consideratione intellectus ordinatis, seu dirigentis conceptus, seu res conceptas, ut dicebamus supra tract. 1. conferent. 2. videndum est quia intellectus consideratione resultet praedicta secunda intentio termini. Et iuxta doctrinam D. Thomae lib. 1. Perihermeneut. 1. tripliciter potest considerari terminus, seu simplex dictio, & claritatis gratia, referam verba Angelici Doctoris, ait enim: simplicium dictionum triplex potest esse consideratio; una quidem secundum quod ab o^{mn}ib^{us} significant simplices intellectus, & sic earum consideratio pertinet ad libros praedicamentorum, alio modo secundum rationem, prout sunt partes enuntiationis. & sic determinatur de eis hoc libro, & ideo traduntur sub ratione nominis. & verbi, de

quorum ratione est, quod significant aliquid cum tempore, vel sine tempore, & alia huiusmodi, quae pertinent ad rationem dictionum, secundum quod constituunt enuntiationem. Tercio considerantur secundum, quod ex eis constituitur ordo syllogisticus, & sic determinatur de eis sub ratione terminorum in lib. Priorum. Ex quo inferatur terminum, seu simplicem dictionem considerari primo, ut significat simplicem conceptum, secundo, ut partem propositionis, & tertio, ut materiam in ordinem syllogisticum. Quo supposito in praesenti conferentia discutitur, quaeenam istarum considerationum sit illa, ad quam refertur secunda intentio termini.

96 Circa quam difficultatem varie versantur sententiae, quas refert Magister Ioannes a sancto Thomae in art. 2. praedilecto. Prima sententia affirmat terminum essentialiter constitui per hoc, quod significet simplicem conceptum, nulla habita consideratione partis, dicunt enim auctores huius sententiae rationem partis accidentaliter advenire termino tam essentialiter constituto. Quod alij explicant dicentes rationem formalem termini consistere in eo quod sit signum Logicum incomplexum, hoc est, carens complexione verbali, quae carentia fundatur in significatione simplicis conceptus, quam explicant per negationem oppositi, quod est complexio verborum, & consequenter afferunt terminum essentialiter esse eorum quoddam, sui accedit ordinari,

nari, ut partem, ad componendam propositionem. Hanc defendunt plures Thomistæ fundati in verbis D. Thomæ proximè relatis, qui docet primam considerationem simplicis dictionis esse secundum quod significat simplices conceptus. Secunda sententia docet terminum constitui formaliter per hoc, quod consideratur, ut pars, seu extremum propositionis. Et quantum ad hoc est maxima diversitas: nam aliqui existimant non esse terminum formaliter, nisi actualiter componat propositionem, & ita docet Collegiū Discalceatum Patrum Carmelitarum. Alij autē iudicant sufficiens constitui terminum per hoc, quod consideretur, ut pars dicens ordinem ad componendam propositionem, quam vis illam actū non componat. Ita docent communiter Thomistæ, Magister Soto, Magister Bañez, & Magister Ioannes à Sancto Thoma ubi supra, & advertitio.

§. II.

Resolvitur difficultas

70 **P**RO resolutione veritatis sit prima conclusio. Terminus formaliter consideratus, prout dicit secundam intentionem, non constituitur per hoc, quod significet simplicem conceptum, seu per hoc quod sit signum in complexum. Hæc conclusio est contra auctores primæ sententiæ. Et probatur ratione sic formata, Nam sim-

plex dictio in ratione significantis simplicem conceptum non constituitur per secundam intentionem pertinentem formaliter ad Logicā; ergo terminus formaliter consideratus, ut dicit secundam intentionem, non constituitur per hoc quod significet simplicem conceptum. Probatur antecedens: nam hæc vox homo, quæ simplex dictio est, per hoc præcise, quod sit imposita ad significandum hominem, intelligitur significans simplicem conceptum hominis; sed ad huiusmodi impositionem nulla secunda intentio sequitur, quæ formaliter pertineat ad Logicam; ergo simplex dictio in ratione significantis simplicem conceptum, non constituitur per aliquā secundam intentionem pertinentem formaliter ad Logicam. Maior videtur certa, cum significatione vocum oriatur ex impositione hominum, quapropter dicuntur signa ad placitum. Et minor probatur: nam, ut constat ex dictis à nobis supra 142. 2. de signis, confer. 8. præcipue, num. 88. & 94. Illa forma rationis, quæ constituitur vox in ratione signi ad placitum, non est aliqua secunda intentio pertinet ad Logicam; sed ad impositionem vocis, i. e. quæ sit forma illa rationis constituens vocem signum ad placitum: ergo ad talem impositionem nulla secunda intentio sequitur, quæ formaliter pertineat ad Logicam; ac proinde ante adventum alicuius secundæ intentionis simplex dictio, seu terminus significat simplicem con-

Tractatus quartus. De termino incommuni.

ceptum, sicut, & est signum, ad placitum, & consequenter nondum intelligitur, ut formaliter pertinet ad Logicam. Explicatur hoc in simplici dictione, seu termino mentali: nā iste per suam entitatem realem habet significationem simplicis conceptus: v. gr. conceptus formalis nominis realiter repræsentat hominem qui est simplex conceptus obiectivus, ita ut prædicta significatio conveniat conceptui realiter, & secundum se: ergo simplex dictio, seu terminus non pertinet formaliter ad Logicā, ratione significationis simplicis conceptus. Sed hæc ratio erit fundamentum, ut ab intellectu fabricetur diversæ secundæ intentiones.

71. *Secunda conclusio Simplex dictio, seu terminus constituitur formaliter in ratione termini partitionis ad Logicam, per secundam intentionem, quæ resultat ex eo, quod consideretur, ut pars potens componere propositionem; & accidat, quod actualiter componat.* Hæc conclusio communiter admittitur à Thomistis, & quantum ad primam partem, sic probatur. Nam ex eo, quod dictio simplex, seu terminus, consideretur, ut pars potens componere propositionem, resultat aliqua forma rationis, sed hæc non est alia, nisi secunda intentio termini: ergo in ratione termini constituitur per secundam intentionem, quæ resultat ex eo, quod consideretur, ut pars potens componere propositionem. Maior videtur certa, tunc enim etiam

ta forma rationis, quando concipitur aliquid, quod non est in re, ac si esset aliquid, & cum in re non conveniat dictioni simplici esse pars, quando sic consideratur, resultat aliqua forma rationis. Et minor probatur, tum quia illa forma rationis ad Logicam pertinet, cum ordinetur ad propositionem componendam, quæ formaliter pertinet ad Logicā, sed nullum aliud coneretur potest constituitur, nisi terminum: ergo illa forma rationis est secunda intentio termini. Tum quia terminus formaliter est aliquid superius ad nomen, & verbum, & ad omnia illa, quæ quomodolibet sunt partes propositionis, sed illa forma rationis est, quæ constituitur dictio simplex in al qua ratione communi omnibus; est enim ratio partis incommuni: ergo illa forma rationis est secunda intentio termini. Explicatur hoc. Ratio formalis partis propositionis est secunda intentio pertinet formaliter ad Logicam, sicut & ratio formalis totius in propositione formaliter etiam pertinet ad Logicam; sed hæc secunda intentio est, quæ constituitur formaliter terminus: ergo quando simplex dictio consideratur, ut pars potens componere propositionem, tunc intelligitur secundam intentionem, quæ formaliter constituitur terminus.

72. *Quantum ad secundam partem nempe, quod accidat termino ad componere propositionem, etiam probatur.* Nam et dictum est, terminus essentialiter est pars respectu

propositionis: ergo accidit illi actui componere illam. Probatur consequentia. Nam pars, ut pars, sufficiens intelligitur constituta per hoc solum, quod possit componere solum totum hoc constans tum in partibus entis naturalis, quam materia prima est essentialiter pars, & illi accidit actualis compositio, & similiter forma, & licet semper actui non antea, tamen ipsa actualis compositio non constituit illas essentialiter in ratione partium, sed usque per suas entitates sunt partes. Tum etiam idem constat in partibus entis artificialis: nam digitus, littera, &c. quae sunt partes domus, etiam si non actu componant, retinent rationem partium eo solum, quia aptitudinem, & capacitatem habent ad totum componendum: ergo terminus essentialiter est pars, accidit illi actualis compositio, & sufficiens constituitur per hoc, quod intelligatur potens componere solum totum. Explicatur amplius. Ante quam consideretur terminus, ut actus componens, intelligitur formaliter, & essentialiter terminus in ratione partis. Antecedens est certum; sum ante quam intelligatur actus debeat intelligi potentia ad illum. Et consequentia probatur. Nam potentia ad componendum totum est formalis ratio partis, & ipsa actualis compositio est quasi illius exercitium: ergo si intelligatur simplex dictio, seu ter-

minus, ut potens componere, tum intelligitur formaliter, et pars, ante quam intelligatur, ut actus componens.

§ III.

Proponuntur, & solvuntur
argumenta.

73. **C**ontra primam conclusionem arguitur primo auctoritate Divi Thomae supra relata num. 69: ex eius verbis constat, dictionem simplicem, secundum primam considerationem, scilicet, ut significat simplicem conceptum pertinere ad liberos predicamentorum: ergo secundum hanc considerationem constituitur aliqua secundum intentionem pertinente formaliter ad Logicam; non enim potest pertinere aliquid ad aliquam remalicuius scientiae, vel artis, nisi quareus induit rationem formalem sui obiecti formalis; ac proinde si simplex dictio, seu terminus, ut significat simplicem conceptum pertinet ad liberos predicamentorum qui sunt pars aliqua Logicae, sub illa ratione induit rationem formalem obiecti Logicae, quareb secunda intentio. Et ratione arguitur contra eandem conclusionem. Nam per hoc solum, quod simplex dictio, seu terminus intelligatur significativa simplicis conceptus, omni alio secuso, intelligitur sub scientia eadem ratio constitutiva termini: ergo illud sufficit.

Tractatus quartus De termino in communi. 63

Probatur antecedens; nam per hoc loquimur, quod significet simplicem conceptum, sufficeret distingui-
tur ab omni alio sed id, per quod aliquid distinguitur ab omni alio, est sufficiens ratio constitutiva: ergo significatio simplicis conceptus sufficienter constituit terminum. Minor cum consequentia est certa: & probatur maior; nam per significationem simplicis conceptus distinguitur terminus à propositione, hæc enim significat compositionem conceptuum, seu conceptus compositos, at propositio est, quæ immediate opponitur termino, cum iste sit signum simplex, illa autem composita: ergo per significationem simplicis conceptus sufficienter distinguitur terminus à propositione, & consequenter ab omni alio, quod non est terminus. Confirmatur, & explicatur hoc: nam significare essentialiter contrahitur per significare incomplexum, & complexum (& loquimur de complexione verbalis) vel quod idem est, significare conceptum simplicem, & significare conceptum compositum compositione verbalis essentialiter contrahunt rationem significationis, quandoquidem contrahunt illam secundum propriam rationem significationis, sed propositio essentialiter constituitur per hoc secundum membrum, nempe per significationem completam, seu conceptus compositi: ergo terminus sufficienter constituitur per aliud membrum, nempe per significationem incomplexam,

seu simplicis conceptus. Et sanè huiusmodi significatio deservire potest ipsi Logicæ, & consequenter aliquid pertinet ad Logicam constituit, & non apparet quid aliud potest esse, quam terminus.

74 Ad hoc argumentum respondetur, quod ex verbis D. Thomæ tantum colligitur dictionem simplicem pertinere ad libros prædicamentorum, quatenus significat simplices conceptus, in quibus fundantur secundæ intentiones pertinentes ad illam partem Logicæ, nihilominus hæc habet dictio simplex secunda omni secundæ intentione; videtur enim Logica in illa parte huiusmodi dictionibus simplicibus, non considerando in illis, nisi id quod habeat secundum rationem signi, sicut videtur simplicibus conceptibus formalibus, in quibus non considerat aliam quam secundam intentionem, hæc enim, ut dicebamus supra tractat. 1. conferat, 2. fundatur in ipsius conceptibus obiectivis, quapropter, ut hoc modo pertineat ad illam partem Logicæ non est necessarium, ut dictio simplex induatur aliqua secundæ intentione, cum tantum deserviat secundum id, quod habet ex vi suæ significationis, quæ antecedit omnem secundam intentionem, nisi ad summum dicamus extrinsecè denominari à secundæ intentione, quæ fundatur in re significata, sed hoc non obstat nostræ doctrinæ. At quando simplex dictio consideratur sub alia ratione partis, vel extremi propositionis, tunc induit secundam intentionem.

tionem, eo quod aliquid in illa cō-
sideratur, quod non habet ex vi sue
significationis, & alias pertineat ad
finem Logicæ: Ad rationem ad duc-
tam negatur antecedens, & ad eius
probationem negatur maior, & ad
eius probationem distinguo maio-
rem per significationem simplicis
conceptus, distinguitur simplex dic-
tio, seu terminus a propositione si
consideretur sub ratione signi cō-
cedo maiorem, sub ratione termi-
ni, & propositionis nego maiorem.
Itaque iam terminus, quàm propo-
sicio conveniunt in ratione signi, &
etiam, in hac ratione distinguuntur
in eo quod terminus significat sim-
plicem conceptum, & propositio
significat conceptum compositum
compositione verbali, sed hæc ratio
significationis materialiter, seu fun-
damentaliter se habet, & ad ratio-
nem termini, & ad rationem pro-
positionis, & consequenter non in-
telligitur terminus formaliter dis-
tinctus a propositione nisi aliquid
addatur, quod sit secunda intentio,
& hoc nihil aliud potest esse nisi ra-
tio partis ordinatæ ad componen-
dam propositionem, sicut hæc non
intelligitur formaliter, ut proposi-
tio, nisi per secundam intentionem
fundatam supra rationem signi cō-
plexi, seu significantis compositio-
nem verbalem. Ex quo patet ad cō-
firmationem, ad quam concessa ma-
ior, negatur minor. Etenim ratio
signi materialiter, seu fundamen-
tali præsupponitur ad rationem for-
malem propositionis, & eodem mo-

do se habet ad rationem termini.
Et huiusmodi significatio non ali-
ter deservit Logicæ nisi quatenus
per illā significatur conceptus sim-
plex præterit, quomodo pertinet ad
libros prædicamentorum, vel qua-
tenus in illa fundatur aliquæ secū-
dæ intentiones, scilicet partis, extre-
mitatis, nominis verbi, &c. & prout
sic pertinet ad libros Periherm. vel
Priorum.

75 Secundò arguitur contra se-
cundam conclusionem: nam iuxta
doctrinā D. Thomæ in loco præal-
legato ex lib. i. Periherm. sicut secū-
da operatio intellectus ordinatur
ad tertiam, ita prima ad secundam
sic eodem idē ait D. Thomas agens
de talibus operationibus intellectus
*Hæc autem operationum prima or-
dinatur ad secundam, quia non potest
esse composita, seu divisiva, nisi simpli-
cium apprehensionum. Secunda vero
ordinatur ad tertiam, quia oportet quod
ex aliquo vero cui intellectus assentia-
tur procedat ad certitudinem accipiendā
de aliquibus cognitis. Ex quibus verbis
sic formatur ratio. Eo modo, quo
secunda operatio ordinatur ad ter-
tiam, prima ordinatur ad secundam;
ergo idem dicendum est de secun-
dis intentionibus fundatis in ipsis
operationibus. Tunc sic, sed secun-
da operatio accidentaliter ordinat-
ur ad tertiam, quatenus hæc suppo-
nit illam; ergo etiam prima accidē-
taliiter ordinatur ad secundam, qua-
tenus prima supponitur secundæ, &
consequenter, sicut secunda inten-
tio propositionis accidentaliter or-
dinatur*

Tractatus quartus. De termino in communi

dinator ad syllogismum ita secundum intentionem termini accidentaliter ordinabitur ad propositionem. Confirmatur, & explicatur hoc: nam secunda operatio ita perfecta est in sua linea, ut non essentialiter ordinetur ad tertiam, sed tantum accidentaliter, & idem videtur dicendum de prima respectu secundae, ut illa sit in sua essentia ita perfecta, ut ad hanc non ordinetur essentialiter: ergo eodem modo dicendum est de secundis intentionibus, nempe, quod sicut ille, quae fundatur in secunda operatione non ordinatur ad illas, quae fundantur in tertia, ita, & filiae, quae fundantur in prima, non ordinantur ad fundatas in secunda.

76 Ad hoc argumentum respondet D. Thomas in praedictis verbis asserere ordinem, quem inter se servant tres operationes intellectus: quantum ad hoc, quod quia secunda componitur ex prima, ista ordinatur ad illam, & quia tertia componitur ex secunda, haec ordinatur ad illam; est tamen maxima diversitas in modo, quo ab intellectu ordinantur huiusmodi operationes: nam cum ex illis resultet artificium quoddam, necessum est, ut ab ipso intellectu concipiantur aliquae, ut partes per se ordinatae ad componendum totum artificium, & etiam concipiantur aliquid, ut totum per se, quapropter in prima operatione concipitur, quod est per modum partis per se ordinatae, & tunc format secundam intentionem termini, & in secunda operatione concipitur, quod est totum

per se, & format secundam intentionem propositionis, & cum in id, quod est totum, per se, non ordinetur ad aliud componendum, nisi tantum per accidens, hinc est quod propositio, quae ad secundam operationem attinet, tantum per accidens ordinetur ad componendum syllogismum, qui ad tertiam operationem pertinet. Et quidem, ut dicebamus ex Magistro Soto, in lib. 1. Summ. cap. 2. num. 14. sicut in entibus naturalibus, & artificialibus, sunt aliqua entia, quae sunt per se partes ordinate ad compositionem totius, & alia, quae sunt per se tota, ita in Dialectica, seu Logica invenitur, & cum in prima operatione sint conceptus simplices, ad illam pertinent secundae intentiones partium, quae per se ordinantur ad aliorum compositionem, & per hoc patet ad confirmationem ibi adductam.

77 Tertio arguitur contra secundam partem secundae conclusionis. Nam Aristoteles in lib. 1. Priorum definiit terminum sic: *Terminus voco, in quem resolvitur propositio, sicut in subiectum, & praedicatum*. Ac si diceret, quod terminus est extremum propositionis. Sed hoc non potest verificari de termino, nisi quando actualiter componit propositionem; ergo actualis compositionis non accidit termino, sed potius ipsum essentialiter constituit in ratione termini. Maior supponitur, et certa, & minor probatur primo; nam non dicitur aliquid extremum, nisi quando actualiter componit, ut con-

Confer. 1. V term const. essential per ord ad propos. 9;

tati in puncto, respectu lineæ, quod non dicitur extremū lineæ, nisi quādo actualiter terminat lineam: ergo esse extremum propositionis nō verificatur de termino, nisi quando actualiter componit illum. Secūdo probatur minor. Nam sola aptitudo ad componendam propositionem, non sufficit, ut verificetur terminum esse, in quem resolvitur propositio; siquidem resolutio toties solum fit in partes, ex quibus actualiter componitur totum; nō autem in eas, ex quibus potest componi: ergo prædicta definitio Aristotel. nō verificatur de termino, nisi quando actualiter componit. Et confirmatur hoc primō. Nam proprietates termini conveniunt illi, quando actualiter componit, & non quando est extra propositionē, v. g. suppositio, ampliatio, restrictio, appellatio, &c. solum conveniunt termino, quando actualiter componit propositionē: ergo tunc competit illi essentia termini, & non antea. Antecedens est certum, & consequentia probatur. Nam in quocumque statu cōvenit alicui rei sua essentia, conveniunt illi sue proprietates, vel ad minus tunc possunt proprietates, cōvenire; ergo si præfata proprietates termini conveniunt ipsi intra propositionem, & non extra, consequens est ut essentia ipsius solum sit intra propositionem, quando actualiter componit, & non extra illam, quādo solum potest componere. Confirmatur secundo. Nam si per solam aptitudinem ad componen-

dam propositionem, terminus constitueretur in ratione termini, sequeretur, quod eadem vox v. g. esset simul subiectum, & prædicatum extra propositionem: hoc autem non est dicendum; ergo. Probatur secunda. Nam eadem vox extra propositionem habet aptitudinem, ut sit subiectum, & prædicatum: ergo si per aptitudinem ad componendam propositionem constituitur terminus; consequens est, ut per aptitudinem ad componendam, ut subiectum, & prædicatum, constitutur in ratione subiecti, & prædicati.

76 Ad hoc argumentum respondeo; Aristotelem diffinisse terminū in illo loco, quatenus deserviebat prioris resolutioni, in qua est ultimum, in quod fit resolutio: ceterū hoc non obstat, quominus ante actualē resolutionem intelligatur compositio actualis: nā ut optime notat Mag. Ioann. à S. Thom. ratio formaliſſima partis vtriusque habet, videlicet esse extremū compositionis, & resolutionis. Et cū tā in naturalibus, quā in artificialibus ratio partis præ intelligatur ipsi compositioni, & resolutioni, per solam aptitudinem ad illas idē in ipsis partibus, quas nos ter intellectus fabricat ad artificium. Logicum idem servandum est. Quod supposito ad argumentum concessa maiori, negatur minor. Et ad eius primam probationem respondeo ex dictis, extremum, seu partem dici absolute talem acie actualē compositionem, & hanc se habere per modum exercitij, & idem

Tractatus quartus. De termino in communi

contingit in puncto respectu ad id quod licet non possit dari nisi actualiter terminatus, tamen eius essentia non constituit in actuali terminatione, sicut etiam materia prima non potest esse in rerum natura nisi actualiter componens totum; & tamen ipsa actualis compositio sap-
 ponit materiam essentialiter consti-
 tutam per solam aptitudinem, & capacitem ad componendum. Ad
 secundam probationem respondeo
 ex dictis, quod actualis resolutio
 non exercetur nisi inter partes ac-
 tualiter coponentibus. Quia etiam Phy-
 losophus explicuit essentiam termi-
 ni per eius exercitium, nempe per
 actualem resolutionem in ipsum,
 & ut terminus essentialiter consti-
 tuatur in ratione partis, sufficit apti-
 tudo, & capacitas ad componendū
 totum; ex quo sequitur capacitas, ut
 in ipsum fiat actualis resolutio, cum
 eadem capacitas ad componendū,
 sit capacitas, ut in ipsum talis reso-
 lutio fiat.

76 Ad primam confirmationem
 respondeo prædictas proprietates

non dici tales respectu termini ab-
 solute considerati, sed respectu p-
 rtius actualiter compo-
 nentis, & idcirco illas vocat Magister Soto pro-
 prietates convenientes termino in-
 tra propositionem, etenim sequū-
 tur ad exercitium actualis compo-
 sitionis, & hinc ratione convenient
 termino. & consequenter non est
 mirum, quod non convenient ter-
 mino in omni statu; nā hoc est pro-
 prium illarum proprietatum, quæ
 absolute convenient rei, & ab eius
 essentia dimanant. Ad secundam
 confirmationem respondeo negan-
 do sequelam, & ad eius probationē
 dico secundas intentiones p-æfica-
 ti, & subiecti fundari in ipsa actuali
 compositione termini, & ex diversis
 modo componendi, vel ut id de
 quod aliud, vel id, quod de alio resoluat
 reales diversas intentiones, ac proin-
 de non est subiectum, vel prædica-
 tum ante actualem compositionem,
 hoc autem non invenitur in termi-
 no, ut dictum est, & conse-
 quenter non est ea-
 dem ratio.

CONFERENTIA II.

An signum sit genus ad terminum,

§. I.

Explicatur status difficultatis, & refe-
 runtur sententiæ.

77 Dicitur rationem differen-
 tialem termini esse ratio-
 nem partis, modo explicandum

nobis est, quid sit ratio eius ge-
 nérica, & cum terminus sit con-
 cretum accidentale, ut cum maiori
 proprietate assignemus rationem
 genericam, & differentialem, loqui-
 mur in præsentia de ratione formali
 termini

termini in abstracto considerata, & huius intendimus assignare rationem genericam, sicut in conferentia præcedenti assignavimus rationem differentialem. In qua difficultate Pater Fr. Marcus de los Huertos asserit signum esse genus ad terminum, seu significationem (et in abstracto loquimur) esse rationem genericam, quæ contrahitur per rationem partis propositionis; ac proinde ratio formalis ad æquata termini eius significationis partialis. Ita docet lib. 1. Summ. c. 2. quæst. 5. art. 2. & ait hanc sententiam eligere, quia ad dispensationes est magis accommodata, & quia argumenta opposita sententiæ non conveniunt. Secunda sententia affirmat signum non esse genus ad terminum, sed se habere ex parte materialis, seu fundamenti rationis formalis termini; & hanc sententiã esse communem faretur ipse Huertos. Est tamen diversitas assignanda ratione generica termini; nam aliqui dicunt esse secundam intentionem; alij verò esse dictum ordinatum ad veritatem exprimendam, & contrahi per dictum parziale ad esse termini, & per dictum totale ad rationem propositionis; alij autem existimant genus termini esse aliquid nobis incognitum.

§. II.

Eligitur vera sententia, & probatur.

78 PRO resolutione veritatis in prima conclusio. Significatio non est ratio ge-

nerica termini, sed habet se, ut quid materialiter, & fundamenta liter, & quæ situm ad rationem formalem termini. Hæc conclusio communior est inter Thomistas. Et quoad primam partem sic probatur. Nam ratio formalis termini est secunda intentio rationis; sed significatio formaliter non est de linea secundæ intentionis; ergo significatio formaliter non est ratio generica termini. Maior est certa, & consequentia patet. Nam ratio generica debet pertinere ad eandem lineam, ad quam pertinet ratio differentialis, ut ex illis nunquam se resutat. Et minor probatur, & in primis, ut constat ex dictis à nobis in tractatu 2. de Signis. Signum in communi in sua ratione formali abstractum ab esse reali, vel rationis; & signum naturale, vel determinatum est aliquid reale, vel etiam abstractum ab esse reali, vel rationis; ut ibidem dicebamus conferentia 4. Et tandem signum ad prædictum est aliquid rationis, quod sequitur ad impositionem reipublicæ, & consequenter non potest esse secunda intentio, ut dicebam in conferentia præcedenti; ergo significatio formaliter non est de linea secundæ intentionis.

79 Dices rationem communem significationis non esse rationem genericam termini, sed significationem instrumentalem, suppositivam esse genus ad terminum vocalem, & scriptum, & propositionem, & significationem formalem esse genus ad terminum materiale, & propositionem.

Tractatus quartus. De termino incommuni.

Ita responderet Pater Huertos ubi supra in solutione ad quintum argumentum.

80 Sed contra hanc solutionem obijciō primō, & simul explico magis vix precedat ratio generica. Nam iuxta prædictam solutionem non assignatur aliqua ratio generica, in qua conveniant terminus vocalis, scriptus, & mentalis: at prædicti termini habent eandem rationem genericam; ergo prædicta solutio nulla est. Maior supponitur, cum diversa significatio sit genus ad terminum vocalem, & scriptum, ab illa, quæ est genus ad terminum mentalem, ut dicitur in solutione, quam impugno; & minor probatur. Nam prædicti termini essentialiter conveniunt in ratione formali termini, quæ est ratio partis ordinatæ ad propositionem: hæc enim sunt veræ propositiones. Terminus vocalis est essentialiter terminus, & terminus scriptus est essentialiter terminus; & mentalis est essentialiter terminus: ergo prædicti termini habent eandem rationem genericam, cum ratio generica sit id, in quo aliqua essentialiter conveniant: quapropter assignanda est prædictis terminis aliqua ratio, in qua essentialiter conveniant, & hæc erit ratio generica.

81 Secundō impugnatur prædicta solutio, quatenus, ait genus ad terminum vocalem, & scriptum esse significationem instrumentalem suppositivam. Nam huiusmodi significatio est illa, quæ constituitur signū ad placitum: sed talis significatio

non est secunda intentio, ut dicebā, cum sequatur ad impositionem, & sit de illis formis rationis, quæ ad Logicam formaliter non pertinet, sicut forma rationis, quæ denominatur moneta imposita, & sicut alie quibus denominatur hæc cōcreta Doctor, Prætor, &c. ergo significatio illa non est genus ad terminum qui formaliter est secunda intentio. Nec valet addere talē significationem debere esse suppositivam, nam vel per ly *suppositivam* intelligitur aliquid pertinens formaliter ad lineam significationis ad placitum, & sicut hæc non est secunda intentio, ita esse suppositivam non dicitur secundam intentionem, quod requiritur ad rationem genericam termini, vel intelligitur aliquid de altera linea, & tunc non erit aliud nisi ordo ad propositionem, & consequenter non salvatur signum esse genus ad terminum: ergo prædicta solutio quantum ad hoc falsa est.

82 Tertiō impugnatur illud, quod ultimum dici, nempe significationem formalem, seu signū formale esse genus ad terminū mentalem, & propositionem. Nam significatio formalis, quæ est in conceptu, est aliquid reale, videlicet ipsa realis, & intrinseca representatio sui obiecti, quod essentialiter repræsentat ut mediū in quo: ergo prædicta realis significatio non potest esse genus ad terminum, qui formaliter est secunda intentio rationis, & quidem omnino impossibile est aliquam rationem realem esse genus ad aliquod

ens rationis. Si autem dicas rationem termini mentalis esse aliquid reale; hoc est plusquā falsum in doctrina Thomistarum; quod non advertit Pater Huertos, cum in solutione ad 6. argumentum expresse fateatur rationem termini mentalis esse aliquid reale in conceptu: idē enim dicere tenetur de ratione subiecti, prædicati, & aliorū, de quibus tractat Logica. Et fundamentum, quod ipse adducit, nempe, quod conceptus producitur ordinatus in ratione partis, adducitur ab authoribus qui defendunt obiectum Logicæ esse aliquid rationis, de quo videatur doctrina a nobis supra posita tract. 1, confer. 2, quæ propter iactantiam doctrinæ Thomistarum omnino probabilitate caret sententia prædicti patris aientis terminum mentalem formaliter esse aliquid reale.

83. Quantum ad secundam partem, scilicet significationem se habere materialiter, & fundamentaliter ad rationem formalem termini. Prebatur nostra conclusio. Nam absque dubio significatio est requisita ad rationem formalem termini, ut constat ex eius definitione, est enim terminus *vox significativa ad placitum, &c.* ut docuit Magister Soto, vel, ut alij dicunt deficientes terminum in communi, est *signum categoricæ propositionis constitutum.* De quo diximus libro primo Summ. cap. 2. sed significatio, ut probatum est, non est ratio generica, aut specifica; ergo saltem erit aliquid materialiter, seu fun-

damentalius requisitum ad rationem formalem termini. Et hoc ipsum demonstrat prædictæ definitiones; nam communis, & proprius modus diffiniendi concreta accidentalia, est ponere loco generis ipsum subiectum, seu materiale, & loco differentie ipsam formam; licet enim diffinitivum est corpus disjunctivum visus, quod ita rigorosè intelligit Collegium Complutense Patrum Disputationum in Logica disp. 5. p. 2. in dubio appendice, ut existimet non aliter posse rectè diffiniri concretum accidentale, ac proinde esse in prædicta definitionem illam, in qua concretum essentialiter superius ponitur loco generis; sed quidquid sit de hoc, ad minus communius, & clarius diffinitur concretum accidentale ponendo loco generis ipsum subiectum, seu materiale, & loco differentie ipsam formam; ergo cum terminus, qui est concretum accidentale ita diffinitur, ut loco generis ponatur signum, ut constat ex definitionibus traditis, consequens est, ut signum sit ipsum subiectum, seu materiale termini.

84. Secunda conclusio, ratio generica termini est secunda intentio, quæ fundatur in significatione. Hanc defendunt communiter Thomistæ. Et ratione prebatur. Nam illa est ratio generica termini, in qua essentialiter convenit cum alijs secundis intentionibus, & erit ratio generica proxima, & immediata illa, in qua proxime, & immediate convenit

Tractatus quartus. De termino in communi.

com. i. i. intentionibus immediatè sibi oppositis; sed secunda intentio est id, in quo terminus essentialiter convenit eum alijs secundis intentionibus, & secunda intentio, quæ fundatur in significatione, est id, in quo proximè, & immediatè convenit cum secunda intentione, quæ supponitur proximè, & immediatè ipsi secundæ intentioni termini. Etenim tam terminus, quam propositio constituuntur per secundam intentionem fundatam in significatione, quod essentialiter exigunt; ergo secunda intentio, quæ fundatur in significatione, est ratio generica termini. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam omnis secunda intentio pertinet ad Logicam, constituitur per aliquam rationem genericam, quæ sit secunda intentio. Etenim secunda intentio in tota sua latitudine est primò divisa, & huius sunt species essentialiter inferiores omnes secundæ intentiones, de quibus tractat Logica; sed terminus essentialiter constituitur per secundam intentionem pertinentem ad Logicam: ergo est species essentialiter inferior ad secundam intentionem, atque adeò hæc erit eius ratio generica, si accipiat in abstracto, si autem consideretur in concreto, erit secundam intentionem rationis, eius genus, vel quasi genus.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argu.

M. VI.

85. **C**ontra primam conclusionem arguitur primo ex Huertos ubi supra. Nam intellectus ordine signi partialis, intelligitur tota ratio specifica termini: sed ratio signi partialis continetur essentialiter sub ratione signi: ergo ratio signi est superior essentialiter ad terminum, & consequenter erit ratio generica. Maior sic probatur: nam intellectus ordine signi partialis, intelligimus aliquid distinctum à propositione, & à signo totali, & illi oppositum, ergo intelligimus rationem termini. Si quidem illi opponitur signo totali, seu propositioni, nisi terminus, qui est signi, nam partialis. Et consequenter superfluum videretur superaddere significationi huius termini: homo, &c. quæ ex se est significationis, non totalis, sed incompleta, & partialis, aliam relationem, per quam constituitur habitualiter in ratione partis propositionis, & in rationem termini.

86. Ad hoc argumentum responsio ex dictis, quod cum terminus sit concretum accidentale, tunc intelligitur ad quædam, quando intelligitur forma constitutiva illius, & proprii subiecti illius, quapropter verum est intelligi rationem specifiicam termini, intellectus ordine signi partialis: ceterum tunc ratio signi est quid præsuppositum ex parte subiecti, quod denominat ipsa ratio formalis specifica termini; sicut si diceremus quod intellectus ex parte dissolutive, & minus, intelligitur ratio

spe.

specifica albi, et ratio corporis materialiter se habet ad rationem formalem albedinis, respectu cuius comparatur corpus, ut subiectū propriū illius, sic in nostro casu. Et iuxta hæc ad argumentum distinguo maiorem intellecto ordine signæ partialis, intelligitur tota ratio specifica termini, ita ut signum intret, ut proprium subiectum rationis formalis termini, concedo maiorem, ita ut signum intret, ut ratio generica illius, ergo maiorem, & similiter nego minorem. Et eam ratio partis ordinatæ ad propositionem est secunda intentio, quæ subiectatur in signo, ac proinde non est essentialiter inferior ad illud. Ad probationem illius maioris constat nec terminum, nec propositionem intelligi formaliter, & essentialiter, quousque superveniat secunda intentio, rationis, quod à nullo Thomista iudicabitur, ut superfluum, & quidquid invenitur ad ad huiusmodi intentionem, solum est fundamentum termini, aut propositionis, si accipiamus formaliter, ut ad Logicam pertinent.

87 Secundo arguitur contra secundam conclusionem inam secundam intentio est genus remotissimū comprehendens omnes secundas intentiones, ergo non rectè assignatur, ut genus. Antecedens est certū, & consequentia probatur: Nā illud dicitur genus, in quo proximè convenit species eum alijs cōtentis sub eodem, ergo si secunda intentio est genus remotissimum, in illa nō potest esse convenientia proxima ter-

mini cum alijs secundis intentionibus, & consequenter nō rectè assignatur secunda intentio, ut genus termini. Confirmatur, & explicatur hoc. Nā terminus maiore convenientiā essentialē habet cū propositionē v.g. quam cū alijs pertinentibus ad Logicā, v.g. prædicabilibus, subiecto, prædicato, alijsque secundis intentionibus in concreto; sed secunda intentio est genus ad omnes secundas intentiones prædictas, ergo aliud proximū debet assignari respectū termini, & propositionis.

88 Ad hoc argumentū constat ex doctrina secundæ conclusionis, in qua diximus genus termini nō esse secundam intentionem in tota sua latitudine, sed illā, quæ petit, ut fundamentū, ex parte subiecti ipsam significationem, & in hac proximè convenit terminus cum propositione. Ex qua doctrina ad argumentū distinguo antecedens, secunda intentio est genus remotissimum si accipitur in tota sua latitudine concedo antecedens, si sumatur magis restrictè pro illa, quæ petit ex parte subiecti significationem nego antecedens, & hæc a nobis assignatur, ut genus proximum. Et per hæc patet ad confirmationem concessa maiori, distinguendo minorem, sicut distinximus antecedens argumenti principalis. Et eam distinctio secundarum intentionum ex suis fundamentis maxime apparet, atque ad hoc sufficiens dividere secundam intentionem in communem, in alia fundetur in significatione, & de huius speciebus præci-

Tractatus quartus. De termino incommuni.

præ agitur in Summulis, & hanc dividant terminus, & propositio immediate; alia autem sit, quæ in ipsis rebus conceptis fundatur, & speciebus huius tractatur in Logica; ut dicebamus in tractat. 1. conferent. 2. Vbi adverte etiam in ipsis conceptibus obiectivis, hoc est, in rebus cognitis fundari secundam intentionem termini, & propositionis; nihilominus in Summulis specialiter agitur de secundis intentionibus termini, & propositionis, quæ

tenus fundantur in signis, quæ sunt media deservientia ad cognitionem secundarum intentionum, quæ fundantur in ipsis rebus, & idcirco dicebamus in prædicta conferent. 2. Logicam primo, & per se agere de secundis intentionibus, quæ ratio edinvenit in rebus consideratis iuxta doctrinam D. Thomæ ibidem adductam; & quasi secundario de illis, quæ fundantur in signis, & de his specialiter agitur in Summulis,

CONFERENTIA V.

Utrum terminus habeat aliquam divisionem essentialem?

§. I.

Explicatur difficultas, & referuntur sententia.

89 **P**ost explicatam rationem genericam, & differentialem termini, nunc recto ordine sequitur agere de eius divisionibus, quibus illam divisimus in primo libro Summularum, & de his inquirimus an aliqua earum sit essentialis, vel omnes sint accidentales. Constat autem ex dictis a nobis in lib. 2. Sum. c. 6. n. 8. 1. & tract. 3. de nominibus, conf. 1. n. 2. illam esse divisionem essentialem, quæ divisum dividitur per differentias per se attingentes ad rationem formalem, quæ dividunt, & accidentalem divisionem esse, quæ divisum per differentias accidentaliter se habentes ad

fundationem formalem dividitur. Quo supposito in presenti inquirimus, an terminus secundum propriam rationem termini dividatur aliqua divisione expositis in lib. 1. Summularum, an vero omnes illæ sunt accidentales, vel omnes essentiales.

90 In qua difficultate prima sententia asserit nullam ex dictis divisionibus esse essentialem, hanc defendunt illi, qui existimant terminum essentialiter constitui per actualem terminationem resolutionis syllogisticæ, & consequenter dicunt (ut testatur Magister Ioan. à S. Thom. q. 1. de termino, art. 5.) quod cum sit ratio duplex resolutionis scilicet prioristica, & posterioristica terminum essentialiter dividitur in terminum prioristicum, & posterioristicum. Secunda sententia docet omnes divisiones, quibus dividitur

ter.

terminus per diversam significatio-
nem, esse essentialis. Ita asserunt il-
li, qui existimant terminum essen-
tialiter constitui per significationē
simplicis conceptus, seu per ratio-
nem signi in complexu, & etiam ali-
qui ex illis, qui defendunt signifi-
cationem esse rationem genericā ter-
mini. Tercia sententia docet solam
divisionem termini in categorema-
ticum, & syncategorematicam, &
in nomen, & verbum esse essentia-
le, & omnes alias esse accidentales.
Et hanc docent, qui nobiscum exis-
timant terminum essentialiter con-
stitui per ordinem partis ad proposi-
tionem, ita ut significatio materiali-
ter, seu fundamētali ter præsuppona-
tur. Ita dixerit Magist. Ioann. à S.
Thoma ubi supra in art. 5. allegato.

§. II.

*Eligitur probabilior sententia,
& probatur.*

91 **P**RO resolutione veritatis
sit prima conclusio. Om-
nis divisio termini penes
solam diversam significationem est
accidentalē. Hæc conclusio est co-
formior nostræ doctrinæ traditæ in
præcedentibus. Et probatur sic: nā
significatio se habet materialiter,
& præsuppositivè ad rationem for-
malem termini; ergo diversa signi-
ficatio nō diversificat per se rationē
formalem termini. Antecedens cō-
stat ex dictis in hoc tract. 4. confer
1. & 2. Et cōsequentia probatur, nā

diversitas ex parte materialis, vel
subiecti, non causat diversitatē per se
in forma, quæ subiectatur, in illo, ve-
g. albedo quæ subiectatur, in homi-
ne, nō distinguitur per se, & essētia-
liter ab albedine subiectata in equo
etiā si homo, & equus essentialiter di-
fferāt; ergo si significatio se habet
ex parte materialis, seu subiecti ra-
tionis formalis termini, cōsequens
est, ut diversitas in significatione nō
causet diversitatē per se in ratione
formali termini: ac proinde quo-
ties dividitur terminus per diver-
sam significationem, toties divisio
accidentalē est.

92 Explicatur, & confirmatur
hoc. Nā ratio formalissima termini
est ratio partis per se ordinatæ ad
cōponendam propositionē, sed di-
versa significatio per accidens se ha-
bet ad rationē partis per se ordina-
tæ ad cōponendam propositionē; ergo
terminus nō dividitur per se, & es-
sentialiter per diversā significationē.
Maior supponitur ex dictis; & mi-
nor probatur primò: sicut diversa
significatio, cōpatitur idē modus
cōponendi propositionē: siquidem
terminus cōmunis, & singularis, cō-
notivus, & absolutus habet diver-
sam significationē & nihilominus in
ratione partis eodē modo cōponūt
propositionē, & per tanquā pars per
se, ad differentiam aliorū, quæ nō tam
partes, quā modi propositionis sūt;
ergo diversitas significationis per
accidens se habet ad rationē termi-
ni. Secundo probatur illa minor. Nā
ratio formalis termini est secunda
intentio

Tractatus quartus. De termino incommuni.

Intepio rationis ad Logicam pertinent, ut ex se, constans est; sed signi-
ficatio non est formaliter secunda
intentio, ut malitones dictum est; et
quod diversitas significationis per ac-
cidents, se habet ad rationem forma-
lem termini.

93. Ex quibus colligitur divisio-
nem termini in vivo vocum, & æqui-
vorum, in communem, & singula-
rem, in ennotativum, & absolutum,
in complexum, & incomplexum, &
alias huiusmodi esse accidentales,
eo quod prædicti termini solum dis-
ferunt in significatione, & non in ra-
tione partis propositionis. Et ma-
ior magis est divisio accidentalis il-
la, quæ terminus dividitur in vo-
calem, scripturam, & mentalem; nam in-
his solum est differentia, ex parte ma-
terialis remoti, & omnia acciden-
taliter conveniunt secundæ intentioni
termini, quod si sit in voce, scriptu-
ra vel conceptu sicut collibet for-
mæ artificiali accidit esse in hac, vel
illa materia, e.g. quod forma annu-
læ sit in ferro, vel argenteo, per acci-
dens est illi, sic in nostro casu.

64. Secunda conclusio. Divisio
termini in categorematicum, & syn-
categorematicum est essentialis. Pro-
batur hæc conclusio: nam terminus
factus si per eius formalem rationem
partis componentis propositionem
dividitur per categorematicum, &
syncategorematicum, sed hæc suffi-
cit ad divisionem essentialem, ergo
prædicta divisio est essentialis. Mi-
nor cum consequentia est certa. Et
maior probatur, nam categorema-

ticus differ essentialiter in ratione
partis à syncategorematico; ille
enim est pars per se propositionis,
& iste est modus, seu, ut clarius di-
cam, categorematicus componit,
ut pars per se, & syncategoremati-
cus, ut modus afficiens partes; quæ
est differentia essentialis in ratione
partis, ergo terminus secundum eius
formalem rationem partis, dividi-
tur in categorematicum, & syncate-
gorematicum, & consequenter præ-
dicta divisio essentialis erit.

95. Et ex hac doctrina colligitur
nomen, & verbum etiam essentia-
liter dividere terminum: nam dis-
ferunt essentialiter in ratione par-
tis componentis propositionem
quandoquidem D. Thomas in lib. 1.
Periherm. l. 1. docet nomen, & ver-
bum esse partes principales propo-
sitionis cum hac differentia; quod
nomen est extremum propositionis,
& verbum est copula, seu visio, quæ
diversitas absque dubio est in ratio-
ne partis componentis propositionem,
& consequenter in ratione terminum.

96. Si autem inquiras quomodo
dividatur terminus in subiectum, &
prædicatum; in maiorem, & in mi-
orem extremitatem, & in medium syl-
logismi. Respondeo cum Magistro
loau. à Sancto Thoma prædictas
intentiones sequi ad æquale exerci-
tium termini in propositione, ita ut
idem terminus omnes alius intention-
es potest habere, si diversimodè
exerceat manus, & officium ter-
mini, quæ propter prædictas divi-
siones esse accidentales.

Confer. 3. Vtrum term. hab. aliq. divif. effent. reo

arguetur. III. id id oppo-
situm. Proponuntur argumenta.

97 **A**rguitur primò cōtra pri-
mam conclusionem. Nam
secundæ intentiones di-
versificantur essentialiter penes di-
versa fundamenta, ut dicebamus su-
pra in hoc tract. confer. 2. §. 3. ad 2.
sed significatio se habet ex parte fū-
damenti termini; ergo diversa signi-
ficatio causat diversam secundam
intentionem termini, sicut ad diver-
sum fundamentum sequitur diversa
relatio. Si autem dicatur significatio-
nem non se habere, tanquam fūda-
mentum; sed potius se tenere ex par-
te subiecti materialis. In contrā est
nam oppositum supra insinuavimus
docentes secundam intentionem,
quæ petit fundari in significatione:
dividi immediate per terminum, &
propositionem. Præterquam quod
nullum aliud fundamentum asig-
nabitur, in quo proximè fundetur
realis secunda intentio termini, &
cū necessum sit illam habere ali-
quod fundamentum, consequens
est, ut secunda intentio termini su-
pra significationem fundetur.

98 Ad hoc argumentum respō-
deo concedendo, quod secunda in-
tentio termini fundatur supra signi-
ficationem, ceterum ex diversâ sig-
nificatione non sequitur diversa ra-
tio termini. Et ad probationem res-
pondeo non quālibet diversitatem
fundamenti causare essentialem di-

versitatem in secundis intentioni-
bus, sed tunc diversitas fundamen-
ti hoc facit, quando conducit ad di-
versum modum, quo ipsæ secundæ
intentiones deserviant proprio fini
Logicæ, ad quem ab intellectu fabri-
cantur. Et cū diversa significatio,
non causet per se diversitatem in præ-
dictis secundis intentionibus in hoc
quod est habere rationem partis or-
dinatæ ad componendam propo-
sitionem, hinc est quod nos dicimus,
nempe per accidens se habere ad ra-
tionem formalem termini: quæ prop-
ter non sequitur, significatio est fun-
damentum termini, ergo diversa sig-
nificatio est diversum fundamen-
tum, nisi intelligatur de diversitate
quasi materiali fundamenti; quæ
non conducit ad dandum diversita-
tem essentialem ipsis secundis in-
tentionibus fundatis,

99 Secundo arguitur. Nam ter-
minus univocus differt essentiali-
ter in ratione termini ab æquivoco
ergo prædicta divisio non est acci-
dentalis. Probatur antecedens: nam
hæc est falsa propositio, terminus
univocus est essentialiter æquivo-
cus; ergo eius cōtradictoria est vera
scilicet terminus univocus nō est es-
sentialiter æquivocus; & consequen-
ter prædicti termini essentialiter di-
fferant, & idem argumentum potest
fieri de alijs terminis. Et confirma-
tur hoc: nam terminus æquivocus
non deservit arti syllogisticæ sed po-
tius est illi nocivus, & ideo cōtulin-
guitur ab arte, & terminus univo-
cus optimè tali arti deservit, ergo

Tractatus quartus. De termino incommuni.

distinguantur essentialiter in ratione termini. Antecedens est certum; & consequentia probatur: nam omnes secundæ intentiones, termini, propositionis, &c. ad hoc ordinantur ultimæ, ut deserviant arti syllogisticæ; ergo diversitas, quântum ad hoc, plusquam accidentalis est.

100. Ad hoc argumentum respondeo negando antecedens; ad eius probationem concedo illam propositionem negativam esse veram: at ex hoc non sequitur nisi, quod subjecta, quæ denominantur à secundâ intentione termini, distinguantur essentialiter, non autem ipsa ratio formalis. Et huius ratio est: nam concretum supponit pro materiali, & consequenter si sunt materialia, seu subiecta essentialiter distincta, sufficit, ut unum concretum essentialiter negetur de alio in propositione, v.g. si dicas hoc album est illud album, designando ex vna parte hominem, & ex alia æquum tunc falsa est propositio, & consequenter negativa erit vera; quamvis in albedine sit essentialis convenientia, sic in nostro casu eadem est essentialiter secunda intentio univoca, & æquivoca; at prædicti termini ex parte significationis differunt essentialiter, & hoc sufficit, ut absolute dicatur unum non esse aliud essentialiter. Ad confirmationem respondendo secundam intentionem termini repertam in termino æquivoco, quantum est ex se posse deservire arti syllogisticæ, per accidens autem est, quod non deserviat, sed po-

tius noceat, quia scilicet reperitur in aliquo subiecto, in quo incapax est talis exercitij, & huius possunt adduci plura exempla, nempe, quod aliqua forma possit ex se exercere aliquod munus, quod tamen non exercet propter incapacitatem subiecti; sufficiat pro nunc doctrina à nobis tradenda in Logica agentes de differentia; nam differentia subalterna est eiusdem speciei cum differentia aithomæ, atque adeo quod potest vna, potest & altera; & nihilominus secunda intentio differentie aithomæ non potest predicari de pluribus specie differentibus, quia est in tali subiecto, & ipsi non repugnat ita in nostro proposito dicendum est de secunda intentione termini in signo æquivoco.

101. Tertiò arguitur contra secundam conclusionem. Nam categorematicus, & syncategorematicus differunt solum in modo significandi sed hoc non sufficit ad distinctionem essentialem in ratione termini; ergo prædicta divisio accidentalis erit, sicut, & aliarum. Minor cum consequentia est certa. Et probatur maior ex ipsis definitionibus, quas apud posuimus libro primo Summ. cap. 6. Nam categorematicus est, qui significat aliquid per se, & syncategorematicus est, qui significat aliquo qualiter. Sed ex his constat solum esse diversitatem in significando aliquid per se, vel aliquo qualiter; ergo differentia inter illos est ratione diversæ significationis.

102. Ad hoc argumentum respondeo

pōdeo negando maiorem. Et ad
eas probationem dico in prædic-
tis diffinitionibus explicari solam
diversitatem significationis, ut ex
illa colligeremus diversum modum
partis sequutum; & ideo iuxta com-
munem intelligentiam. sic expli-
cant illas diffinitiones, ut signifi-
cant aliquid per se, si esset per se par-
tem oppositionis, & significare ali-
qualiter est esse non tam partem,
quam modum partis, & ideo non

per se componere, sed cum aliis;
quapropter non est sola diversitas
in significatione, sed etiam in for-
mali ratione termini, quæ est esse
partem; & in præfati diversâ signi-
ficatio causat, vel fundat diversum
modum componendi propositio-
nem; non autem hoc semper con-
tingit, & ideo dicimus hanc esse di-
visionem essentialem, & alias
divisiones termini esse
accidentales.

CONFIDENTIA III.

V. terminus æquivocus sit simpliciter unus terminus?

§. I.

Explicatur status difficultas, & referun-
tur sententia.

103. **D**UO in præfati examinan-
da sunt, alterum de re ip-
sa, & alterum modo lo-
quendi. Primum est an terminus
æquivocus in ratione termini consti-
tuatur unica, & simpliciter relatione
rationis; an vero pluribus, sicut in
ratione signi constituitur pluribus
significationibus inter se nullum or-
dinem habentibus, & hæc difficul-
tas est de re ipsa. Secundum est, ad
dato, quod constituitur pluribus re-
lationibus in ratione termini. sit
absolutè dicendus unus terminus,
vel plures simpliciter. Et quidem
suppono terminum æquivocum, ea

parte, quæ signum est, habere plu-
res absolute significationes; nam
eadem vox, v. g. canis terminat plu-
res impositiones, quibus imposita
fuit ad plura, ut plura significanda,
ita ut una impositio nullatenus in
alia fundetur, sed omnino per acci-
dens alteram supponat; & cum sig-
nificatio in voce resultet ex im-
positione, sit consequens, ut ad plu-
res impositiones inter se nullum or-
dinem habentes sequantur simili-
ter plures significationes inter se
non subordinate. Ex hoc fami-
lur ratio dubitandi, an idem con-
tingat in formali ratione termini,
quæ est relatio rationis, ut ex dis-
tis constat.

104. In quæ difficultate Hieronius
libro primo Summ. capite quarto,
quæstione 8. artic. 1. concl. 1. asserit

Tractatus quartus Determino incommuni.

terminum a quo vocum in ratione termini constitui pluribus relationibus rationis, sicut & pluribus significationibus, & ex hoc inferre terminum æquivocum non esse simpliciter unum terminum, quævis concedat omnes illas relationes habere idem subiectum, nempe eandem vocem. Alij autem docent terminum æquivocum constitui per unam simplicem relationem fundatam in pluribus significationibus, atque adeo absolute dici unum terminum propter unam formalem constitutivam rationem illius. Alij autem concedunt dari plures relationes in æquivocaliter, & plures significationes, & nihilominus dicunt esse absolute dicendum unum terminum propter unitatem subiecti.

¶ *Resolvitur difficultas.*

105 **P**RO resolutione veritatis sit prima conclusio. Terminus æquivocus constituitur in ratione termini per unam simplicem relationem fundatam in tribus significationibus. Hæc conclusio probatur; nam non sunt multiplicandæ relationes oblique necessitate, sed per unam simplicem relationem fundatam in pluribus significationibus sufficienter constituitur terminus æquivocus; ergo non sunt ponendæ plures. Maior supponitur, & probatur minor; nam tunc intelligitur terminus æquivocus su-

ficienter distinctus ab uno voco, quod habet unam relationem fundatam in unica significatione; ergo intelligitur sufficienter constitutus in ratione termini æquivoci; cum id, quod est sufficiens distinguens ab opposito immediato, sit sufficiens constitutum.

106. Confirmatur, & explicatur hoc; nam intellectus prius apprehendit plures significationes in voce, & deinde ordinat illam per modum partis ad componendam propositionem, sed supra aliquod fundamentum, quod antecederet præintelligitur multiplex potest intellectus unam, & simplicem relationem fundare; ergo licet præponatur plures significationes in voce, poterit intellectus fundare in illis unam relationem rationis. Maior supponitur ex nostra doctrina, iuxta quam significatione de habet præpositivè ex parte subiecti ad rationem formalem termini. Et minor probatur, si in secunda intentione individui, quæ intellectus fundat supra collectionem proprietatum realium, quæ reperitur in uno individuo. Tum quia in entibus realsibus hoc invenitur, quod illa, quæ sunt plura in uno genere possunt adunari in alia ratione, & hoc etiam apparet in numero, quod fundatur supra plura individua, & tamen ratio formalis illius una est; ergo posteriori iure poterit intellectus supra aliquod fundamentum, quod multiplex præintelligitur, fundare unam simplicem relationem. Quod etiam maiorem vim habet

Confer. 1. V term. equiv. sit simplic. in ter.

habet si significatio tā ūm se habet materialiter ad rationem formalem termini; in hoc enim ex nullo capite repugnat supra plures significatio- nes fundari vnā, & simplicem relationem termini, cum aliū de ūmā- tor multiplicitas signi- ficationis, nō ē pē ex multiplicitate impositionis, quę non conducit formaliter ad rationem formalem termini; & conse- quēter nec ad eius multiplicatio- nem.

107. Secunda conclusio. Termi- nus equivocus est simpliciter vnus terminus, quod etiam verum est ad huc dato, quod constitueretur in ra- tione termini per plures relatio- nes. Hęc conclusio, quantum ad pri- mam partem certissima est, suppo- sita primā cōclusionē alterius cōclu- sionis equivocę per vnā relatio- nem; tunc enim haberet omnia re- quisita ad vnitatem simpliciter. Ma- ior autem difficultas est in secundā parte, nihilominus sēp probatur; nā dato, quod terminus equivocus cō- stitueretur plēbis relationibus, es- set idē subiectum respectu illorū, nō pē eadē vox; sed hoc sufficit, vt absolute; & simpliciter dicatur vnus terminus; ergo. Maior est cer- ta; & probatur minor, nū ex D. Thom. 1. par. q. 39. art. 3. ubi ait mul- tiplicitatem nominis adiectivi de- sumi ex multiplicitate subiecti; & non formę ad differentiam nomi- nis substantivi; & reddit et regimem rationem his verbis: *Quia nomina substantiva significant aliquid per mo- dum substantię; nomina verō adiecti-*

ua significant aliquid per modum acci- dentis; quod inhaeret subiecto. Subiecta v- tiā autē in se cum per se habet sē, ita per se habet vnitatem; vel multitudinem. Vnde singularitas; vel pluralitas nomi- nis substantivi attenditur secundum formam significatam per nomen acci- dentis autē sicut esse habent ex sub- iecto; ita ex subiecto suscipiunt vnitatem vel multitudinem. Et idō in ad- iecto vis attenditur singularitas; vel plu- ralitas secundum supposita. Ex qui- bus sic terminus rationem; nomen adiectivum sumit vnitatem; vel mul- tudinem ex subiecto, quia signifi- cat aliquid per modum accidentis alteri inhaerentis; sed etiam hoc no- men terminus est concretum acci- dentale significans de formali acci- dens rationis per modum alteri in- haerentis; ergo eius vnitatem; vel mul- tudo ex subiecto accipiendā est; & consequēter si est vnum subiectum, diceretur absolute vnus terminus.

108. Confirmatur hoc ex doctri- na ipsius D. Thomę 3. p. q. 3. art. 7. ad 2. Nā idē homo, qui est duo- bus vestimentis indutus, nū dici- tur duo vestiti; sed vnus vestitus duobus vestimentis; & qui habet duas qualitates; dicitur singulariter aliquis secundum duas qualita- tes; ergo eadē vox habens plures relationes termini dicenda est ab- solute; & simpliciter vnus terminus. Consequēter tenet a pāte ratio- nis; & antecedens si expresse D. Thomę. Et probatur ratione expre- so deducta: Nā oportuit ita iudicā significandi considerate eā; quę apud

Tractatus quartus. De termino in communi.

nos sint : in quibus nunquam nomen ab aliqua forma impostum pluraliter dicitur, nisi propter pluralitatem suppositorum : ergo cum in dictis exemplis sit vnum suppositum, non dicitur pluraliter illud nomen, & similiter in nostro casu. Ex quo infero terminum æquivocum non solum dicendum esse vnum terminum simpliciter, sed etiam, vnum signum, cum eadem sit ratio, nempe vnitatem desumi ex subiecto, quod vñ est, v.g. eadem vox cū pluribus significationibus, & cum pluribus relationibus.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur

argumenta.

209 **C**ontra primam conclusionem arguitur primò ex Hærtos vbi supra. Nam terminus æquivocus, v.g. *ly canis*, secunda relatione superaddita, per tres significationes; quas habet, est terminus æquivocus; ergo non constituitur per relationem, quæ sit vna simpliciter. Consequētia est legitima; & antecedens probatur primò; nam per illas significationes subordinatur pluribus conceptibus, v.g. tribus, vt ex se constat: ergo per illas est terminus æquivocus. Secūdo; nam per illas significationes vñibilis est propositio, cum si vniatur, erit propositio plures; ergo per illas sufficienter constituitur in ratione termini æquivoci. Tertio; nam per

illas significationes est terminus, cū illi conveniat distinctio termini; & non est univocus: ergo æquivocus. Quarto; nam posita unica significatione paritalem cum ordine ad vñicū conceptum, ponitur ratio univoci, vt constat ex eius distinctione; ergo positis pluribus significationibus in eadem voce, cum ordine ad plures conceptus, ponitur terminus æquivocus. Patet consequentia; nam sic se habet terminus æquivocus ad plures significationes, sicut univocus ad vnam; sed posita vna significatione, est terminus univocus: ergo positis pluribus, erit æquivocus abique eo, quod superaddatur alia relatione.

210 Ad hoc argumentum responsio deo ex doctrina à nobis in toto hoc tractatu quarto multoties repetita, scilicet significationem se habere ex parte materialis, seu fundamenti ad rationem formalem termini, qui formaliter constituitur per relationem superadditam, quæ est secunda intentio rationalis, quod admitti necesse est, cum terminus formaliter pertineat ad Logicam. Quia supposito ad argumentum negatur antecedens. Ad primam probationem concedo antecedens, & nego consequentiam; nam ex subordinatione ad plures conceptus, solum sequitur esse plures significationes, quæ præsupponuntur ad rationem formalem termini æquivoci. Ad secundam nego antecedens. non enim intelligitur vox vñibilis propositio, nisi per secundam intentionem rationis

rationis fabricatam ab intellectu ordinatae vocem, ut partem ad propositionem, ad quam præsupponitur significatio. Ad tertiam respondeo per illas significationes præcisè esse terminū fundamentaliter, non autem formaliter, nisi superaddatur secunda intentio partis. Ad quartam respondeo illam paritatem nobis facere, ut constet ex probatione nostræ conclusionis. Etenim significatio unius conceptus nō est formaliter constitutivū termini, sed ordo partis ad propositionē fundatus in ipsa significatione, & eodem pacto, multiplex significatio nō est formaliter constitutivum æquivoci in ratione termini, sed ordo partis fundatus in ipsis significationibus.

III Secundo arguitur contra eādem conclusionem. Nam terminus æquivocus nō est simpliciter unus signum, neque constituitur in ratione signi æquivoci per aliquam significationem, quæ sit una simpliciter, sed per plures, ut adducatur in eadem voce: ergo nec est simpliciter unus terminus, neque constituitur per relationem distinctam à pluribus relationibus termini univoci, sed ab illis simul sumptis, & unitis in eadem voce. Antecedens est certum, quantum ad secundam partem, & à nobis conceditur esse plures significationes in voce, quibus constituitur in ratione signi. Et consequentia probatur à paritate. Nam ad æquivocationem in signo sufficiunt plures significationes in eadē voce: ergo sufficiunt plures ra-

tiones termini in eodē materiali.

112 Ad hoc argumentum respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam; & disparitas constat ex dictis in hac cōferentia. Nā si significatio oriatur ex impositione, & ad sit multiplex impositio in ordine ad multiplex significatum, hinc est, ut in ratione signi æquivoci constituatur pluribus significationibus. Cæterum si ratio formalis termini sit ordo rationis ad propositionem, tanquam pars pensæ ordinata ad suam totam, sufficit unica relatio fundata in pluribus significationibus, ratione cuius ordinatur ad propositionem. Et tunc diceretur terminus æquivocus non propter pluralitatem relationis termini, sed propter plures significationes præsuppositas ex parte subiecti: constat autem ex dictis univocum, & æquivocum habere eādem specificam rationē terminalem, cum sola differentia ex parte significationis.

113 Tertiò principaliter arguitur contra secundā conclusionē: nā cōstitutū accidentale constituitur per formā, & hanc principaliter significat: sed denominatio simpliciter sumitur in qualibet re à sua forma constitutiva: ergo si in hoc cōteretur accidentale, nempe, *terminus æquivocus*, inveniantur plures formæ simplicitate, id est, plures relationes termini, absolute, & simpliciter dicetur multiplex, & non unus simpliciter propter unitatem subiecti. Explicatur hoc. Nam forma, quæ dat esse, dat eīsam unitatem: ergo ubicumque

Tractatus quartus. De termino in communi.

Invenitur pluralitas formarum; non tam unitas, quam pluralitas simpliciter ab ipsis provenit; ergo si semel admittitur in termino æquivoco pluralitas relationum, nō potest dici absolutē unus, sed ad summum cum addito, purā unus ex parte subiecti, & simpliciter multiplex propter multitudinem formarum, ideoq; tota doctrina secundæ conclusionis sinit.

¶ 114 Ad hoc argumentum respondeo, quod quamvis concretum accidentale principaliter significet formam, & per illam constituatur; tamen ex modo ipso significandi supponit pro materiali; & non pro formali; & ex hoc nascitur, quod potius attendatur unitas, vel pluralitas ex parte subiecti, quam ex parte formæ. Etenim, ut infra dicitur, concretum accidentale, & significat for-

mam, & supponit pro materiali et modo significandi, & ideo hæc est vera propositio terminus est vox, & non ista terminus est secunda intentio, & similiter hæc est vera propositio, album est corpus, & non ista album est albedo, & hæc totum propter modum significandi in huiusmodi conceptus; & ideo concedendum est esse unum simpliciter terminum propter unitatem subiecti, & si ex parte rei significata si pluralitas formarum. Ad explicationem adductam respondeo convincere pluralitatem ex parte rei significatæ, non autem ex parte modi significandi, ut dictum est, & sufficit prædictus modus significandi, ut simpliciter, & absolutē dicatur unus terminus ille, cuius subiectum est unum.

CONFERENCE V.

Utrum si termino æquivoco adiungatur aliquod adiectivum, fiat univocus.

§. I.

Explicatur difficultas, & referantur sententia.

¶ 115 **D**Uobus modis potest coniungi aliquod adiectivum termino æquivoco, primo ita ut non determinet illum ad aliquod significatum, id est, ita ut

adiectivum significet aliquid, quod potest convenire cuilibet significato termini æquivoci, e.g. si dicas *canis albus*, ly *albus* significat albedinem, quæ convenire potest saltem duobus significatis, videlicet, canis marino, & terrestri, vel si dicas *canis corporeus*, ly *corporeus* significat corporeitatem, quæ convenit cani marino celesti, & terrestri. Secundus po-

rest adiungi, ita vt determinet aliquid significatum, id est, ita vt adiectivum significet aliquid; quod tantum potest convenire vni significato, v. g. si dicas, *canis lacerabilis*, aut *canis marinus*. Et in viroque casu dubitatur, an ex coniunctione talis adiectivi terminus æquivocus fiat vni vocis.

116. In qua difficultate prima sententia asserit, quod quando adiectivum coniungitur æquivoco primo modo, id est, non determinando, tunc æquivocum non fieri univocum. Hanc defendit Huertos vbi supra quæst. 8. art. 2. & ait esse communem inter Dialecticos. Et eodem modo existimat, quod quando adiectivum coniungitur secundo modo, si fiat ita vt corresponsdeat vni conceptui incomplexus, virique nimirum æquivoco, & adiectivo tunc fieri univocum, non autem simili corresponsdeat conceptui complexus. Secunda sententia docet, quod in hoc secundo casu æquivocus fit absolutè univocus. Ita docet Magister Soto, & Magister Bafiez. Alii autem existimant in viroque casu æquivocum reddi univocum, quid autem dicendum sit in sequentibus explico.

§. III.

Eligitur vera sententia, & probatur.

117. **P** Ræ resolutionne veritatis fit prima conclusio. Si adiectivum iunietur æquivoco, ita vt determinet aliquod sig-

nificatum æquivoci, tunc æquivocus fit absolutè univocus, si è ex viroque resultet terminus incomplexus, si è complexus. Hæc conclusio quantum ad primam partem, videlicet quando resultat incomplexus, esse absolutè terminum univocum, sic probatur: nam tunc illis duobus vocibus correspondet vnus conceptus, qui per illas duas voces explicatur, sicut correspondet huius vocis *homo*: ergo tunc est terminus univocus. Antecedens est certum, & consequentia probatur: nam ille dicitur terminus simpliciter univocus, cui vnus conceptus correspondet: vt constat ex eius definitione: ergo si tunc illis duabus vocibus, ex quibus resultat terminus incomplexus, correspondet vnus conceptus, erit absolutè terminus univocus.

118. Quantum ad secundam partem, videlicet, quod quando resultat terminus complexus ex æquivoco, & adiectivo, tunc æquivocus fiat univocus. Sic probatur: nam tunc ratione adiectivi adiuncti determinatur terminus æquivocus, vt vnum tantum significatum significet, & pro illo tantum supponat: ergo ex vi illius adiectivi adiuncti terminus æquivocus fit univocus. Patet consequentia: nam proprium est univoci vnum significare, vel plura, vt conveniunt; & pro illo supponere, ac proinde si æquivocus hoc habet ex vi illius adiectivi, fit univocus. Et antecedens probatur: nam adiectivum semper facit, vt substantivum,

Tractatus quartus. De termino incommuni.

cui adiungitur significet, & supponat iuxta significationem propriam ipsius adiectivi; v.g. si dicas *homo iustus* ly *homo*, ut est pars istius complexi, restringitur ab illo adiectivo *iustus*, ut significet tantum homines iustos, & pro illis supponat in propositione; ergo in nostro casu adiectivum, quod adiungitur æquivoco substantivo determinat, & restringit istum, ut significet illud, cui potest competere significatum adiectivi, & pro illo supponat: & consequenter licet iste terminus, *canis* plura significet, si tamen adiungatur illi hoc adiectivum *latrabilis*, & fiat hoc complexum *canis latrabilis*, tunc ly *canis* significat tantum canem terrestrem, cui soli cõvenit latrabile esse, & pro illo tantum supponit. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam audio hoc complexum *canis latrabilis* concipit intellectus canem terrestrem, & nõ aliam, sicut audio hoc complexum *homo iustus* concipit intellectus hominẽ, cui convenit iustitia, seu sanctitas; item si facias hanc propositionem *canis latrabilis latrat*, ly *canis* supponit pro solo cane terrestri, & sic est propositio absolute vera: ergo ex vi illius adiectivi, ita determinatur æquivocus, ut fiat univocus, etiã si ex utroque resulet terminus complexus.

119 Si etiam dicas hac ratione solũ probari, quod in tali casu æquivocus exerceat munus univoci, & consequenter quoad exercitium sit univocus, non autem tollitur eius

essentia, cum habitualiter maneat æquivocus ex vi aliarum significationum, quas habet. Ita contra est. Nam hoc est, quod intendimus, nõ pẽ, quod ex vi illius adiectivi, ita determinetur, ut munus univoci exerceat, ita ut quasi materialiter, & per accidens se habeant aliæ significationes, & hoc sufficere ut absolute dicatur univocus, prout est pars illius complexi. Quod ita ostendo. Nam si termino communi coniungatur signum singularizans, v.g. si dicas *hic homo*, tunc fit terminus singularis, etiam si non amittat suam significationem communem, quam habet ex vi sę impositionis, & non alia ratione, nisi quia tunc determinatur ex vi illius signi singularizantis, ut nomen singulare significet; ergo in nostro casu absolute dicendum est æquivocum fieri univocum in illo complexo, ex eo quod determinatur ab adiectivo, ut unũ significet, & si aliàs habitualiter habeat alias significationes. Nec verisimile est afferere, quod terminus communis, quando efficitur signo singularizante amittit suam significationem, & efficitur alius terminus: si enim suam significationẽ habet habitualiter, quatenus habitualiter terminat impositionem, si hæc non auferatur, nec illam amittet, solũ ergo amittit usum significationalis communis, sicut dicitur de æquivoco, quando determinatur illo adiectivo; & hoc sufficit, ut dicatur terminus singularis, ut est pars illius complexi, v.g. *hic homo*. Eadem solẽ

ficiet, vt æquivocus dicatur vni-
vocus, vt est pars illius complexi.

120 Secunda conclusio. Si adiec-
tivum vniatur æquivoco non deter-
minans aliquod significatum illius,
adhuc totum complexum resultans
erit absolutè terminus univocus, v-
g. hoc complexum *canis albus* est uni-
vocus. Hæc conclusio admittitur à
multis Thomistis. Et probatur ra-
tione. Nam terminus univocus est
ille qui de formali significat conve-
nientiam; sed hoc complexum *canis*
albus de formali significat conveni-
entiam ergo est terminus univocus.
Maiore est certa, cum denominatio
termini desumatur ex significato
formali, & non ex materiali. Et Mi-
nor probatur, nam illud complexum
significat de formali albedinem sig-
nificatam per adiectivum, & de ma-
teriali ipsa supposita significata per
æquivocum; ergo de formali signifi-
cat convenientiam. Patet consequen-
tia, nam supposita significata per æqui-
vocum, vt diversa conveniunt in al-
bedine, & prout sic significatur per
adiectivum. Et antecedens probatur,
nam quando complexum compositum
ex substantivo & adiectivo, ita se ha-
beat, vt adiectivum se habeat per
modum formæ, & substantivum per
modum materiæ ergo eodem modo
se habet in significando, ita vt for-
maliter significet significatum adiec-
tivi & materialiter significatum sub-
stantivi, & proinde illud comple-
xum *canis albus* de formali signifi-
cat albedinem, & de materiali diver-
sa supposita,

121 Confirmatur, & explicatur
hoc. Nam per hoc complexum sig-
nificantur diversa significata, vt ig-
ter se conveniunt in albedine: er-
go totum erit terminus univocus.
Probat antecedens: nam illud
adiectivum applicat suum signifi-
catum suppositis diversis significa-
tis per æquivocum, & prout est in
illo complexo significat albedi-
nem, vt applicatam prædictis sup-
positis: ergo per tale complexum
significantur diversa significata, vt
inter se conveniunt in albedine. Et
quidem per istam vocem *canis* plu-
ra significantur, vt diversa, quan-
do tamen adiectivum additur, &
fit complexum aliquod, non tam in-
tenditur significari diversitas, quam
convenientia illa in forma significa-
ti per tale adiectivum, & si n. aliàs
de formali significetur prædicta con-
venientia, hinc fit totum complexum
esse absolutè terminum univocum.
Ex quo sequitur, quod licet aliqua
pars illius complexi sit terminus æ-
quivocus, dicitur tamen totum termi-
nus univocus, quia, vt dicebam ad de-
nominationem terminum, maxime at-
tendendum est ad significatum forma-
le, quidquid sit de materiali, & cum
terminus æquivocus se habeat ma-
terialiter in illo complexo, & ad-
iectivum, quo significatur conve-
nientia, se habeat formaliter, id eo
totum complexum dicitur
absolutè terminus
univocus.

(5)

§. III. De Nomine.

Proponuntur, & solvuntur argu-

Contra primam conclusionem arguitur primo, Nam in hoc complexo *canis latrabilis*, ly *canis* retinet plures, & diversas significaciones: ergo est terminus equivocus. Probatur antecedens, Nam ex eo quod fiat pars illius complexi non deponitur ab aliqua significatione, quam prius habebat: ergo retinet omnes significaciones, & consequenter nihil deficit, ut sit equivocus. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam in tali complexo ly *canis* solum amittit exercitium suarum significacionum, & solum exerceat unam, per hoc quod intellectus utitur una significatione, alijs relictis: ergo non amittit formalem rationem termini equivoci. Antecedens effectum: & consequentem probatur, Tum quia essentia rei non auferatur per hoc, quod suspendatur exercitium illius. Tum quia, ut dicunt Summulistae, signum manet essentia: iter etiam si actus non representet: ergo ly *canis* in tali complexo solum amittit exercitium suarum significacionum, non amittit formalem rationem termini, quae in eo consistit, ut possit plura, ut plura significare.

123. Ad hoc argumentum respondetur verum esse equivocum retinere omnes suas significaciones, nihilo minus, quando sit pars illius complexi, ita determinatur ab adiectivo, ut tantum unam exerceat, & re-

liqua sint ibi quasi materialiter, & per accidens, cuius signum est, quod finalis significaciones non essent in tali voce, eandem significacionem retineret in tali complexo, & hec sufficit, ut absolute dicatur illum esse univocum, prout est pars illius complexi. Ad confirmationem respondetur illam vocem *canis* in tali complexo, ita amittere exercitium aliarum significacionum, ut ibi nullatenus illas possit exercere, ac proinde omnino per accidens se habent, ex quo colligimus de tali voce, prout est pars illius complexi, iudicandum esse ac si illas significaciones non haberet, sed tantum unam, quod sufficit, ut absolute dicatur fieri terminum univocum in tali complexo: quando autem exercitium suspenditur absolute, non ob id tollitur essentia, ut probat argumentum, exterum si ibi se habeat omnino per accidens est ibi quasi non esset, & sic contingit in nostro casu.

124. Secundum arguitur contra secundam conclusionem. Nam illud complexum *canis albus* habet omnes proprietates termini equivoci: ergo absolute est equivocus. Probatur antecedens. Nam principalis proprietas equivoci est, quod subordinetur pluribus conceptibus, ex quo inferitur altera, nempe, quod illo audito non determinetur intellectus, ut iudicare possit de quo significato loquatur proferens illam vocem equivocam, & tandem ex hoc colligitur propositionem ex illa voce equivoca compositam esse.

esse æquiuocum : sed hæc omnia verificantur de illo complexo : nam in primis subordinatur tribus conceptibus, & adiectione quando audit *canis albus* non determinatur, de quo cane loquatur proferens illud complexum, & tandem si dicas *canis albus currit* talis propositio est æquiuoca : ergo omnes proprietates termini æquiuoci conveniant tali complexo. Et confirmatur hoc. Nam illud complexum habet duas partes, alteram, quæ est terminus univocus, & alteram, quæ est æquiuoca : ergo totum absolute dicendum est terminus æquiuocus. Antecedens est certum, & consequenti probatur. Nam terminus æquiuocus est de genere malorum, cum imperfecte participate rationem termini ; sed malum dicitur absolute ex quocumque defectu, sicut, & bonum ex integra causa : ergo si totum illud complexum constet ex aliqua parte æquiuoca, totum dicitur absolute terminus æquiuocus.

125 Ad hoc argumentum respondeo negando antecedens. Et ad eius probationem dico omnes illas proprietates debere verificari ratione significationis formalis, seu ratione significationis formalis, per vocem, ut hæc constituatur æquiuoca : eam autem constet ex dictis, quod si illud complexum *canis albus* solam ratione significationis materialis subordinatus pluribus conceptibus, & intellectus solum maneat indeterminatus circa materiale, de quo loquitur proferens illud complexum, & ex parte significati

formalis representetur convenientia in forma, id est communi, & applicata pluribus suppositis significatis materialiter, hinc est quod illud complexum non sit terminus æquiuocus sed univocus. Ad confirmationem constet ex dictis partem illam æquiuocam nihil conducere ad denominationem terminum, propterea quod materialiter esse habet, & ideo quamvis sit de genere malorum, non causat simpliciter malum illud complexum. Si autem aliquo modo conducirat absque dubio, totum illud diceretur æquiuocus. Illa autem propositio, puta malum ex quocumque defectu intelligi debet de defectu alicuius conducentis ad bonitatem, vel malitiam, quod, in præsentia contingit. Ex quo colligitur differentia inter due illa complexa videlicet *canis latrabilis*, in quo adiectivum determinat unum significatum æquiuocum, & *canis albus*, ubi adiectivum nullum determinat significatum. Nam in primo complexo, non solum totum complexum, sed etiam illa vox *canis* sunt terminus univocus, at in secundo vox illa *canis* manet æquiuoca, & nihilominus totum complexum est terminus univocus propter rationem datam.

(131)

§

Q

CON

CONFERENCE VI.

Utrum iste terminus Deus sit singularis, vel communis.

Explicatur punctus difficultatis, & referuntur sententiae.

SUpposita doctrina fidei iuxta quam fatemur esse unum Deum singularissimum, procedit praesens difficultas, an possit noster intellectus formare aliquem conceptum communem de Deo, ratione, cuius possumus illum nominare nomine communi, sicut & concipimus, & nominamus res corporeas, & materiales, & an iste terminus *Deus* sit communis, aut singularis. Ad cuius intelligentiam notandum est ex dictis a nobis lib. 1. Sum. c. 7. in hoc distinguere terminum communem a singulari, quod singularis significat formaliter ipsam singularitatem rei, quae constituitur ipsi una numero, & ideo dicitur significare unum tantum, & debet intelligi de unitate numerica, ut patet terminus *Petrus*, & hic *homo*, & similiter hic *Deus* est terminus singularis, ut expressè docet Magist. Soto, quem sequuntur communiter alij Thomistae, non alia ratione nisi quia ipsam singularitatem seu unitatem numericam significant formaliter. Terminus communis formaliter significat aliquam

naturam, seu quidditatem, non significata eius singularitate. Si autem natura significata invenitur re ipsa pluribus individuis communicata, ut contingit in natura humana, tunc terminus illam significans dicitur communis secundum rem, & secundum rationem, & hoc modo dicitur communis ly. *homo*, & alij significantes naturas materiales, & corporeas. Si autem natura significata repugnet multiplicari in re, sed in uno individuo inveniatur, tunc dicitur terminus illam significans communis secundum rationem tantum, hoc est dicere, ut explicat Gueteranus infra citandus, non habet fundamentum, nisi in ipsa ratione, ut denominetur communis, quae doctrina expressè traditur a D. Thom. 1. p. q. 3. art. 9.

Quo supposito prima sententia asserit Deum non posse concipi a nobis conceptu communi, sed necessario, ut singularem concipiendum esse; pro qua sententia refertur Pater Suarez. De Deo uno, & Trino, lib. 2. De attributis negativis, cap. 2. n. 18. & eadem docet Pater Hur. in Summa. De terminis, sect. 6. §. 1. sequitur alij ex Theologis tractantibus de modo concipiendi, & nominandi ipsum Deum, & plures etiam unum litem. Secunda sententia docet Deum concipi-

concipi à nobis conceptu cō-
nu- ita ut talis communitas sit ex
parce ipsius naturæ diuinæ, quæ tri-
bus personis communicatur, & cō-
sequenter ly *Deus* esse terminum
communem ex parte rei signifi-
cat, quæ est ipsa natura diuina. Hic
defendant aliqui etiam ex Thomaf-
tis. Tertia sententia affirmat Deū
posse à nobis concipi siue in sin-
gularitate, & tunc concipi ex par-
te nostri modi concipiendi, & cō-
p-ru communitate ut tota cōmuni-
tas se habeat ex parte modi conce-
piendi, & ex hoc inferuat ly *Deus*
esse terminum communem secun-
dum rationem tantum, & propter
modum significandi, licet non ex
parte rei significatæ. Ita docet ferè
omnes Thomistæ: Caietanus, Ma-
gister Soto, Magister Bañez, Zu-
mel quos refert, & sequitur Huer-
ros libro primo Summ. c. 6. q. 10.
art. 2. & Magister Ioann. à an-
tho Thomain Logica, q. 5. art. 3.

§. II.

Resoluitur difficultas iuxta mē-
tem D. Thomæ.

Pro resolutione veritatis
supra conclusio. Iste
terminus, *Deus* nō est ter-
minus cōmunis ex parte rei signifi-
catæ. Nec conclusio est cōtra au-
torem secundæ sententiæ. Et est
expressè D. Tho. 1. p. q. 13. art. 9.
vbi distinguit duplex nomen cōmu-
ne, aliud secundum rem, & rationem, &

hæc almodi sunt omnia nomina signi-
ficantia naturas corporeas, quæ
in veritate a pluribus multiplica-
ta; aliud cōnune secundum rationem
tantum, & talis fuit nomen signifi-
cantia naturas, quæ in vno indi-
uiduo solū reperiuntur, v.g. sol, & sig-
nificantia formas per se subsistentes
puta naturas spirituales, & tandem
cōcludit hæc nomen *Deus* esse cō-
mune, seu cōmunicabile hoc secun-
dum modum ergo sentit S. A. is Doc-
tor quod ly *Deus* nō est terminus
cōmunis ex parte rei significatæ,
aliàs esset cōmune secundum rem, &
rationem. Et ratione probatur eadē
cōclusio. Nā res significatæ prius
ly terminus est vna numero, & sin-
gularissima ergo terminus nō po-
test dici cōmune ex parte ipsius rei
significatæ. Antecedens est certū,
& cōsequentia probatur. Nam de-
nominatio termini communis ex
parte rei significatæ sumitur ex ali-
qua communitate in ipsa rei signifi-
cata ergo si res significatæ vna nu-
mero, & singularissima est, ab illa
non potest sumi denominatio ter-
mini communis.

129 Si autem dicas ex parte rei
significatæ esse aliquam cōmuni-
tatem realem, eo quod eadē nu-
mero, & singularis natura cōmu-
nicatur tribus diuinis personis, ut
aiunt defensores illius sententiæ.
In contra obijciō. Nam hæc non
sufficit, ut terminus dicatur cō-
munis ex parte rei significatæ, er-
go solutio est illius. Probatur ante-
cedens. Nam iste terminus ly *Deus*

Confer. 6. An ly Deus sit terminus communis.

est terminus singularis, tam ex parte rei significat, quā ex parte modi significandi. Et tamen significat id quod est commune tribus divinis personis, cum significet individuum Deitatis, quod illis omnibus commune est. Et de omnibus prædicatur, hæc enim prædicationes sunt veræ: Pater est hic Deus, Filius est hic Deus, Spiritus Sanctus est hic Deus, ergo illa communitas, quæ eadem numero natura pluribus communicatur, non sufficit, ut terminus illam significans, dicatur communis.

¶ 10 Confirmatur, & explicatur hoc. Nā terminus singularis, dicitur ille, qui significat rem prout singularem, & individuum, et communis dicitur ille, qui significat ipsam naturam, non significata ipsa singularitate, sed hæc, quod est significare unū, alio non significato, provenit ex parte nostri modi concipiendi, & non ex parte rei conceptæ, quādo ipsa res iste ipsa singularissima est, ergo terminus significans Deum, qui ex se, & essentialiter est singularis, non potest dici communis ex parte rei significatæ, sed tantum ex modo significandi, seu concipiendi ipsam a nobis, ut iā dicitur. Antecedens constat ex doctrina Divi Thomæ in illo art. 9. allegato, ubi in fine corporis sic ait, si vero esset aliud quod nō impōssibile ad significandū Deū, nō ex parte naturæ, sed ex parte suppositi secundum quod cōsideratur, ut hoc aliquid, illud nō esset omnibus modis incommunicabile, scilicet

aut forte est nōmē Tetragrāmatō, apud Hæbreos. Et est simile si quis imponeret nōmē solidi, signās hoc individuum. Ecce quomodo expressè docet D. Thomas illud nōmē esse omnino incommunicabile, seu singulare, quod significat naturā aliquā individuatā, & singularizatā, & consequenter, ut nōmē sit commune, exigitur, ut ipsa singularitatē, seu individuationem nō significet. Iam super infero ex prædictis verbis, terminū nō dici communē ex eo, quōd significet aliquid, quod possit pluribus communicari. Nā si esset aliquid nomen significans Deum, ut hoc aliquid, esset singulare, ut ait D. Thomas, & tamen significaret aliquid commune pluribus, nempe individuum Deitatis: ergo talis communitas non facit ad denominandum terminum communem. Et ratio omnium a priori est. Nam loquimur de terminis, naturas communes pluribus individuis, significatibus, in quibus ipsæ naturæ multiplicātur. Et iuxta hūc modum terminus communis est præsens difficultas, an ly Deus sit terminus communis, cuius resolutio in sequentibus proponetur ex mente Divi Thomæ.

¶ 11 Secūda conclusio. Ille terminus Deus est absolutē communis. Hæc conclusio admittitur a fere omnibus Thomistis, & est expressa D. Thomæ in loco allegato ex art. 9. ubi tradit doctrinam sequentem, Ad sciendū autē, quæ nomina propriè sint communicabilia, cōsiderandū

lum est, quod omnis forma in supposito singulari existens, per quod indiuiduatur, communis est multis, vel secundum rem, vel secundum rationem tantum. sicut natura humana communis est multis secundum rem. & rationem naturam autem solis non est communis multis secundum rem sed secundum rationem tantum. Poteſt enim natura solis intelligi, ut in pluribus existens. Et hoc ideo, quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei, per abstractionem a singulari. Unde esse in uno supposito singulari, vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei. Sed singulare, ex hoc ipso quod est singulare, est diuisum ab omnibus alijs. Unde omne nomen impositum ad significandum aliquod singulare, est incommunicabile, & re, & ratione. In quibus verbis explicat modum, quo concipiatur à nobis forma corporis, seu quæ per materiam indiuiduantur, & quæ nomina dicantur communia, & quæ singularia in illis. Et postea agens de formis per se subsistentibus, sic prosequitur. Formæ verò, quæ non indiuiduantur per aliud suppositam, sed per se ipsas, quia scilicet sunt formæ per se subsistentes, si intelligerentur secundum modum sunt in se ipsis, non possunt communicari, nec re, nec ratione. sed quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundum quod sunt, sed intelligimus eas, ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo imponimus ei nomina cõcreta significantia naturam in aliquo supposito. Unde, quantum pertinet ad ra-

tionem nominum, eadem ratio est de nominibus quæ a nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum. & de nominibus, quæ a nobis imponuntur ad significandas naturas simplices subsistentes. Et ad eam concludit ad nostrum propositum.

Unde cum hoc nomen, Deus, impositum sit ad significandum naturam diuinam, natura autem diuina multiplicabilis non sit, sequitur, quod hoc nomen, Deus, incommunicabile sit secundum rem, sed communicabile secundum opinionem, quem admodum hoc nomen sol.

132 Ex qua doctrina sic formatur ratio pro nostra conclusione. Nam iste terminus Deus significat naturam diuinam per modum naturæ, non significata eius singularitate: ergo est terminus communis. Pater hæc consequentia. Nam ut esset terminus singularis, necessumerat, ut ipsam naturam diuinam prout singularem significaret. Et antecedens probatur. Nam ly Deus significat naturam diuinam, prout à nobis concipitur ad mediam rerum compositarum sed concipitur per modum naturæ, non concepta singularitate, sicut, & concipiuntur ipsæ res compositæ; ergo significat naturam diuinam per modum naturæ, non significata eius singularitate. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam eodem modo, quo concipimus res, nominamus eas, nomina eam imponuntur ad significandos conceptus, seu res secundum modum, quo a nobis concipiuntur: sed Deus à nobis concipitur, non concepta eius

ingularitate: ergo sic potest Deus significari, ut eius natura, & non singularitas, ut eius natura. Maior est certior. Et minor probatur. Nam Deus non concipitur a nobis, prout est in se, sed ut quilibet alia forma per se subsistens, qualis est substantia spiritualis, non concipitur a nobis, prout est in se, sed ad modum rerum compositarum; cum his sic proprius modus cognoscendi nostri intellectus, qui propter suam imbecillitatem, & imperfectionem non aliter valet cognoscere res superiores, sed intellectus noster concipit naturas compositas, non concepta earum singularitatem, ergo similiter concipit naturam divinam non concepta eius singularitate. Et quidem si intellectus noster eodem modo concipit Deum, quo concipit, ver.g. naturam humanam, eundem modum debet servare quantum ad ipsa nomina: & consequenter sicut ly *homo* est terminus communis, quia significat naturam humanam inconcreto, non significata eius singularitate, ita ly *Deus* erit terminus communis, cum significet naturam divinam inconcreto, non significata eius singularitate. *Deus* enim significat habere Deitatem. Et sicut ly *hic homo*, aut *Petrus* sunt termini singulares, quia significant naturam, ut singularem inconcreto, ita ly *hic Deus*, & forte, ut ait D. Thomas ly *tetragrammaton*, quia significant Deum, ut singularem, erunt termini singulares. Et hoc est fundamentum nostre conclusionis deductum ex doctrina D. Thomae.

133 Juxta quam potest etiam addi prædictum terminum posse dici communem saltem negativè ex parte rei significatae, formaliter prout significata per talem terminum. Ipsa enim natura formaliter sumpta est, quæ significatur, & non eius singularitas, ac proinde natura ipsa formaliter dicitur negativè communis, id est, non singularis. Nam denominatio singularis provenit ab alio conceptu, licet in re idem sit natura, & singularitas, & ipsa natura ex se, & essentialiter sit singularis; hoc enim non obstat, quin distinguamus plures conceptus, & ille, quo concipimus naturam, diceretur communis negativè, in quo sensu potest dici, quod ly *Deus* est terminus communis ex parte rei significatae; & erum cum hoc reducatur in modum concipiendi, & significandi vnum sine alio, idem est dicere esse communem negativè, & ex parte modi significandi.

§. III.

Proponuntur argumenta, & solvuntur.

154 **C**ontra primam conclusionem arguitur primo. Nam Divus Thomas in libro primo sentent. ad Anselmum distinct. 19. questione quarta, artic. 2. ad 2. expressè docet naturam divinam dici realiter communem pluribus, etiam si sit vna numero, non autem.

autem dici universalis, & reddit rationem sic dicens: *Quia si idem non est idem, quod commune: differunt enim, quia commune de se non determinatur, ad id, quod communicatur pluribus, si idem numero vel non, sed universalis determinat, hoc quia nunquam idem numero est in pluribus, ideo essentia, quæ est una numero communicatur pluribus, communis est, non tamen universalis.* Ex quibus sic arguo. Natura divina, etiam si sit una numero est communis pluribus: ergo terminus significans illam, erit terminus communis ex parte rei significatæ, etiam si illam significet, ut unam numero, & singularem. Antecedens est certum, & consequentia probatur. Nam denominatio termini sumitur ex re significata: sed res ipsa est communis pluribus etiam si sit una numero, & singularis: ergo etiam terminus dicitur communis ex parte rei significatæ, etiam si naturam divinam, ut singularem significet. Confirmatur hoc. Nam licet *Deus* significet naturam ipsam singularem, potest prædicari de pluribus, v.g. *ly Deus potest prædicari de tribus divinis suppositis*, in quibus eadem numero natura divina invenitur, sed non alia ratione, *ly homo* est communis ex parte rei significatæ, si quia significat naturam, quæ est in pluribus, de quibus, potest prædicari: ergo eadem ratione *ly Deus* dicitur communis ex parte rei significatæ absque recurſu ad nostrum modum concipiendi.

135. Ad hoc argumentum respōdeo cū Magistro Nazario in ex-

plicatione illius art. 9. quod duplex est communitas, altera, quæ eadem pariter communicatur pluribus divisa, & partita, & non eadem numero, ut contingit in natura humana, leonina & aliis, & de hac communitate loquitur D. Thomas in illo articulo asserens Deum concipi, ut communem secundum rationem tantum, & in reiosa non esse communem, & hoc sensu loquimur in præsentia referentes, quod *ly Deus* est terminus communis secundum rationem tantum propter modum nostrum concipiendi res superiores ad modum rerum inferiorum, & compositarum. Alia autem est communitas, quæ eadem numero natura communicatur pluribus indivisa manens, & de hac loquitur D. Thom. in verbis allegatis & in 1. par. q. 39. art. 4. ad 1. & in hoc sensu etiam dici potest quod sunt aliqua nomina communi in Deo, prout condistincta ab alijs, quæ dicuntur propria, seu notionalia inter quæ etiam potest numerari hoc nomen *Hic Deus*, quod est commune, & non proprium, cum quo copatur, quod sit terminus singularis; nam in hoc sensu commune non contraponitur singulari, sed proprie & notionali, ut quæ deo nihil contra nostram resolutionem inferitur, nec est ad propositum præsentis discutatis. Quo supposito ad rationem ibi deductam concessio antecedenti distinguitur consequens erit terminus communis ex parte rei significatæ, prout commune opponitur proprio, & notionali concedo consequentia, prout

Tractatus quartus. De termino in communi.

prout communē opponitur singulari nego consequentiam, & de hac communitate termini loquimur, & non de alia. Ad confirmationem constat ex dictis quod ly *Deus* etiam si de pluribus prædicetur, tamen vltimè requiritur, vt sit communis, puta, vt non significet singularitatem, quæ impedit naturam, vt in pluribus dividatur, & ideo ly *homo* est communis ex parte rei significat, quia significat naturam, quæ prædicatur de pluribus, in quibus est diuisa, & partita, cum illam significet sine singularitate.

136 Arguitur secundo contra secundam conclusionē. Nam ly *Deus* significat naturam diuinam secundum eius prædicata essentialia, sed vnū ex prædicatis essentialibus, est singularitas, cum *Deus* sit essentialiter singularis, in quo differt à creaturis; ergo ly *Deus* significat singulariter naturam diuinam, ac proinde ipsam singularitatem significat: ergo nihil difformit, vt sit terminus singularis. Explicatur, & vrgetur hoc. Nam nulla res potest concipi sine aliquo prædicato sibi essentiali, sed singularitas est prædicatum essentialē diuinæ naturæ: ergo implicat diuinam naturam concipi non concepta eius singularitate, & consequenter ruit totum fundamentum à nobis positum,

137 Dices diuinam naturam posse concipi, & significari adæquatè, & secundum quod in se est, & hoc modo non potest concipi, nec significari sine singularitate, cum hæc

sit eius prædicatum essentialē, vt præbat argumentum; ceterum non fit à nobis concipitur, seu significatur diuinæ naturæ, sed illam in adæquatè concipimus, & per varios conceptus, & ideo non est inconueniens, vt possit concipi in adæquatè naturæ, non concepta singularitate.

Sed contra oppono. Nam implicat rem aliquam etiam in adæquatè concipi sine aliquo eius prædicato essentiali: ergo quantūvis in adæquatè concipiat *Deus* à nobis, non potest concipi sine singularitate, quæ est eius prædicatum essentialē. Probat antecedens: nam si vnū prædicatum essentialē auferatur ab aliqua re, iam ipsa res non manet nec in adæquatè, v.g. si à parte rei auferatur ab homine aliquid prædicatum essentialē, nullatenus consistit, nec consistere potest in re, ipsa essentialia hominis, sed totaliter destruitur; ergo si per intellectum auferatur ab aliqua re aliquod eius prædicatum essentialē, non manet talis res in intellectu. Et ratio à priori est. Nam essentialia rerum sunt sicut numeri, vt docuit Aristotelis, lib. 8. metaph. sicut si aliqua vnitas tollatur, non manet idem numerus, sed alius, ita si aliquod prædicatum essentialē auferatur siue à parte rei, siue per intellectum, iam non manet res ipsa.

138 Ad hoc argumentum rectè dictum est. Ad cuius solutionis intelligentiam adverte ex dictis formas per se subsistentes, & separatas, & Deum ipsam intelligi à nobis ad modum rerum corporearum, ac proinde

proinde concipimus in Deo aliqua
prædicata, quasi specifica. & diffe-
rentialia, quibus cognitis, ita intel-
ligitur Deus a nostro modo concipi-
di essentialiter constitutus, quavis,
tunc non concipiatur singularitas,
quæ à nobis concipitur, ut prædica-
tum individuale supponens nostro
modo intelligendū ipsa prædicata
quasi specifica, & differentialia, cum
quo copatur singularitatem es-
se prædicatam essentiali Deo, & qd
Deus concipiatur à nobis sine singu-
laritate. Et ex his respondeo infor-
ma ad impugnationem solutionis
communis. Distinguendo primum
antecedens, nulla res potest concipi
sine aliquo prædicato essentiali, si-
zale prædicatū essentiali numero dicitur
inter prædicata specifica, i. quasi
specificæ cōcedo antecedens: si nu-
meretur, saltem nostro modo conce-
piendi, inter prædicata individualia
nego antecedens, & singularitas est
huiusmodi in Deo, & cōsequenter
potest Deus à nobis concipi sine sin-
gularitate, & sine ipsa significari.
139. Tercio arguitur contra ean-
dē conclusionem. Nam implicat
aliquam rem concipi cum aliquo
prædicato illi repugnāte, v.g. homi-
nē concipi, ut irrationalem; Deum
concipi, ut finitū, corporeum, &c.
sed communitas repugnat Deo; er-
go implicat ipsum concipi, ut cō-
munem. Maior est certe. Et minor
probat, quia Deus est in se singu-
larissimus; ergo repugnat illi cō-
munitas. Iam autem dicas communi-
tatem à parte rei repugnare Deo,

non autē cōmunitatem rationis. In
contra est, nam si à parte rei repug-
nat Deo communitas, non potest
illi attribui per rationē; ergo. Pro-
batur antecedens, tūm quia alias
intellectus conciperetur realiter, ac
est in se, tū ex aliis exemplis, etenim
quia Deus à parte rei est infinitus,
& incorporeus, implicat ipsum cō-
cipi per intellectum, ut finitum, &
corporeū; ergo si Deus à parte rei
est singularis, ita ut illi repugnet cō-
munitas, non potest ab intellectu
concipi, ut cōmunis. Et ut ergo hoc,
nam etiam Deus concipitur à no-
bis ad modum rei finitæ, & corpo-
reæ; & tamē non concipitur ut fi-
nitus, si vē corporeus; ergo etiam si
cognoscatur à nobis ad modū na-
turæ communis, nō ideo cognos-
cetur ut communis.

140. Ad hoc argumentum recte
dictū est cōmunitatē realem Deo
repugnare, non autem repugnare,
ut per rationem concipiatur, ut
cōmunis negativē hoc est, sine sin-
gularitate, atque adeo conceptus
ille, quo representatur Deus, nō re-
presentat eius singularitatem, dici-
tur cōmunis, & etiam nomen sig-
nificans ipsum, ut representatū
licet conceptū. Ad huius impugna-
tionem respondeo notando, qd sunt
aliqua prædicata, quæ tantū impos-
sunt convenire rei, ut est à parte rei
id est, ut habet esse reale, & talia vo-
catur prædicata realia, alias sūt, quæ
rei cōpetunt prout à nostro intel-
lectu concipitur, resultāt quæ ex mo-
do cognoscendino sū intellectus,
& huius

& huiusmodi vocantur prædicata rationis, nō habentia aliquod esse à parte rei. Quo supposito ad impugnationē distinguo antecedēs, si communitas repugnat Deo à parte rei, non potest attribui per rationem si sermo sit de communitate reali, quæ Deo repugnat, concedo antecedens, si loquamur de communitate rationis, quæ consistit ex modo, quo cognoscitur Deus sine singularitate, nego antecedens. Hæc enim Deo non repugnat. Ad primā probationem illius antecedentis, dico tūc nō concipi Deum aliter, ac est in se, sed concipi si se aliquo prædicato, quod illic conveniunt. & ex hoc resultat communitas rationis, cōciperetur autem aliter, ac est in se, si cōciperetur, vt realiter communis pluribus, quod in præfenti non contingit. Ad secundam probationem respondet illa prædicata potā esse finitum, corporeū, &c. si prædicata realia, quæ dūtaxat habent esse à parte rei, & nō resultant ex modo cōcipiendi nostri intellectus, & consequenter nō possunt convenire Deo, vt à nobis concepto, cæterum communitas se extendit, & ad realē communitatem, & hæc nullatenus Deo cōvenire dicimus, cū ipse sit singularissimus, & etiam se extendit ad communicatē rationis, quæ ab intellectu resultat in re concepta, & hæc dicimus cōvenire ipsi Deo, vt cōcepto sine singularitate. Et per hæc patet ad illud, quod videtur præcedens probatio.

141. Quatō arguitur. Nā Deus non potest concipi cum aliquam perfectione, & potentialitate, ergo non potest cōcipi sine sui singularitate. Antecedens est certum, & consequentia probatur. Nā si conciperetur sine singularitate, conciperetur, vt in potentia ad illā, & vtrahibilis per illam, at hoc est incommuni perfectio Dei, vt cōcipitur vt in potentia & contrahibilis, ergo si Deus nō potest concipi cum aliqua imperfectioe, sed potentialitate consequens est, vt non possit concipi sine singularitate. Minor eadem consequentia est certa. Et maior probatur. Nam quando aliqua res cōcipitur sine aliqua perfectione, cuius est capax cōcipitur, vt in potentia ad illam, seu contrahibilis per illam, & hoc etiam constat in rebus creatis, quando cōcipitur natura humana sine singularitate, tunc concipitur, vt in potentia ad illam, & contrahibilis per illam, sed singularitas est perfectio, cuius Deus est capax, ergo si cōcipitur sine illa, cōcipitur etiam vt in potentia ad illā, & contrahibilis per illā, quod videtur esse maximum absurdum.

142. Ad hoc argumentum respondet concedendo antecedens, & negando consequentiam, ad cuius probationem negatur maior. Et ad eius probationem remittitur ad aliam, quando aliqua res concipitur sine aliqua perfectione cuius est capax cōcipitur, vt in potentia ad illam, si cōcipitur sine illa cō-

non solum explicetur, sed etiam implicitè concedo maiorem. Si concipitur sine illa tantum explicite concepta, & alias ibi in tali conceptu implicitè affertur, nego maiorem. Itaque quando concipitur Deus sine sua singularitate, tunc in illo conceptu solum explicite relucet conceptus naturæ, nihilominus implicitè affertur singularitas; & hoc sufficit, ut non concipiatur natura divina, ut in potentia ad singularitatem & contrahibilis per illam sicut in exemplo posito, quia in conceptu naturæ humanæ non affertur, nec explicite, nec implicitè singularitas ideo concipitur, ut in potentia ad ipsam, & contrahibilis per ipsam. Cum ergo hoc non contingat in conceptu representante naturam divinam, idcirco non concipitur, ut in potentia, & propter hanc rationem non invenitur compositio rationis in ipso Deo; nam talis compositio debet esse inter conceptus, qui ad invicem se excludunt, & cum in Deo conceptus unius perfectionis, licet non explicet aliam perfectionem illam tamen implicitè includit: hinc fit, ut non sit locus compositioni, atque ideo nec essentia divina concepta sine relationibus divinis aut attributis intelligitur, ut in potentia ad prædicta, nec ut contrahibilis per illa.

143. Quia igitur arguitur. Si Deus à nobis concipitur conceptu communi nihil deficit, ut denominetur universalis, seu predicabilis sed hoc falsum est: ergo non concipitur conceptu communi. Probat maior. Nam

ut natura aliqua denominetur universalis, sufficit, ut quantum est ex modo quo ab intellectu concipitur, non repugnet illi esse in multis, & prædicari de illis. sed si Deus concipitur à nobis conceptu communi, non repugnat illi ex modo, quo sic concipitur esse in multis, & prædicari de illis: ergo nihil deficit, ut denominetur universalis. Maior videtur admitti à Theologis, qui defendunt naturam Angelicam denominari universalem, etiam si illi repugnet à parte rei habere plura individua, & non alia ratione nisi quia natura Angelica concepta sine sua singularitate, non repugnat ex modo, quo sic concipitur, ut in pluribus sit, & de illis prædicetur. Et minor probatur ex hac doctrina. Nam ideo natura Angelica denominatur universalis, quia concipitur conceptu communi absque sua singularitate, & illi propterea non repugnat prædicari de multis, & in illis esse: ergo si Deus concipitur à nobis conceptu communi sine sua singularitate, non repugnat illi esse in multis, & prædicari de illis, saltem ex modo, quo est in intellectu, quidquid sit repugnantia in re ipsa.

144. Ad hoc argumentum aliqui absolute dicunt, quod sicut natura divina, secundum rationem, dicitur communis, ita dicitur universalis. Quibus favet Dam. Caietanus capite quinto de Ente, & Eternitate, questione nona, in solutione ad secundum argumentum Scoti, ubi postquam expressè explicuit

Tractatus quartus. Determino in communem.

universale esse duplex, scilicet secundum rem, & rationem, & secundum rationem tantum, asserit naturam Angelicam conceptam sine sua singularitate esse universalem secundum rationem tantum, & subdit hæc verba. *Quinimo ipsa quæ identitas divina hoc modo communis, & universalis secundum rationem est. Unde, & nunc exemplum apud Grammaticos habet.* In quibus verbis clare docet naturam divinam esse communem, & universalem secundum rationem. Nihilominus Thomistæ communiter docent naturam divinam esse incapacem adhuc secundum rationem, & universalitatis eo quod ad hanc requiritur imperfectio conficiens in compositione illius naturæ, quæ denominatur universalis. Et sic expressè docet D. Thomas 1. part. q. 30. art. 4 ad 3. ubi ait. *Quod in Deo non est particularis, & universale, genus, & species.* Et idem docet in loco citato in argumento primo. Quapropter Caietanus sic est intelligendus, ut pro eodem accipiat universalitatem, & communantem secundum rationem; non autem loquitur de universalitate in rigore

accepta. Et idcirco admittendo hæc sententiam Thomistarum, ut verum respondeo ad argumentum negando maiorem. Et ad eius probationem respondeo, quod ad hoc, ut natura aliqua denominetur universalis, requiritur ultra hoc, quod est concipi sine singularitate, quod concipitur in potentia ad illam, & contrahibilis per illam, & cum hoc repugnet divinæ naturæ, etiam ut concepta sine singularitate, hinc est non dici universalis, ut autem dicatur communis, sufficit illam concipi sine singularitate. Ad illud exemplum de natura Angelicæ pro nunc admitto cum communi sententia Thomistarum esse universalem secundum rationem, de quo latè dicemus in Logica: ceterum eam magnam discrimen, nam cum sit natura finita, & limitata, nullum est inconveniens in eo quod concipitur, ut in potentia, & contrahibilis per singularitatem, & hoc maxime si singularitas in Angelo distinguitur ratione ab eius natura, ita ut non inhibetur implicite in conceptu naturæ Angelicæ. Sed de his latius in Logica.

TRACTATUS QUINTVS

De Nominis, & Verbo.

PROOEMIUM.

Pura se offerrebant in præfati tractatu examinanda ut omnes particulae definitionum Nominis, & Verbi, quas

in lib. 2. Summ. cap. 1. & 2. apponimus explicarentur. Sed quia aliquæ ex illis facilliter percipiuntur, ideo in sequentibus tangam quæ communius solent disputari in nostris cōferentijs.

CON

CONFERENCE I.

Utrum Nomen infinitum recte excludatur a ratione Nominis.

§. I.

Explicatur titulus Conferentie, & proponitur difficultas.

146 **D**iximus lib. i. Summ. cap. 9. num. 47. quid sit Terminus infinitus, nimirum esse illum, qui ex vi sue significationis, nihil determinat, v.g. *non homo*; ita ut illa negatio sumatur infinita, & explicuimus ibidem quid sit negationem sumi infinita, & ex quibus constat, Nomen infinitum esse verè, & propriè Signum, & verè, & propriè Terminum. Est tamen differentia inter Summistas, an sit Terminus connotativus, vel absolutus. Communior sententia docet esse connotativum, eo quod significat negationem per modum alteri adjacentis, v.g. *ly non homo* significat negationem hominis per modum adjacentis alteri. Ita docet Magist. Ioan. à Sancto Thoma in Summ. quaest. 2. de Nominibus. 1. 2. Nihilominus probabilis est sententia asserens, esse absolutum, eo quod sicut *ly homo* significat humanitatem, ut per se subsistens, seu subsistens in humanitate, ita *ly non homo* significat negationem hominis, ac si per se existeret & nulli adiaceret seu nulli inhaereret. Nec obstat, quod in concreto significet

negationem, cum etiam *ly homo* significet formam in concreto; nec possit predicari in abstracto de suis inferioribus, & tamen est terminus absolutus; hic enim non opponitur concreto, sed connotativo, quin potius, ut dicebamus lib. i. Summ. cap. 8. num. 42. terminus concretus se extendit ad omnem terminum significantem, habens, & habitum quod potest convenire tam absoluto quam connotativo. Insuper conveniunt ferè omnes nomen infinitum esse terminum incomplexum, nam licet consistat ex partibus significativis, semuntur tamen ex vi sui divisionis. Aliqui autem iudicant esse terminum complexum. At primi expressè docentur ab Aristotele lib. i. Peri herm. cap. de Nominibus. Et à 2. Thoma ibi lect. 4. & lect. 5. ut restatur Mag. Ioan. à S. Thom. Sed quidquid sit de hoc, de quo dicetur conclus. 5. supponimus esse verè & propriè terminum, & in dubium venit, an rectè excludatur à ratione nominis, in cuius diffinitione ponitur illa particula *simplex*, de notis nomen debere esse terminum finitum.

§. II.

Resolvitur difficultas.

147 **P**ro resolutione veritatis sit 1. conclus. Nomen infinitum rectè excluditur à ratione nominis.

nominis. Hæc conclusio est expressa Aristotelis, & D. Thomæ in locis allegatis, eamque amplectuntur omnes Expositores. Et probatur ratione communi. Nam de ratione nominis est, quod aliquid determinatè significet: sed nomen infinitum nihil determinatè significat: ergo non est verè, & propriè nomen. Maior constat ex ipsa etymologia nominis. *Nomen* enim nihil aliud sonat, quam notamen alicuius, quo aliquid determinatè cognoscimus. Et minor probatur. Nam nomen infinitum ex vi sue significationis magis de re ostendit quid non sit, quam quid sit. v. g. *non homo* significat negationem hominis; & si dicas, *lapis est non homo*, de lapide affirmas quid non sit, non autem quid sit: ergo nomen infinitum nihil determinatè significat. Confirmatur, & explicatur. Nam nulla res concipitur propriè per id, quod non est, sed per id, quod est: ergo nulla res verè, & propriè nominatur per id, uod non est. Antecedens videtur certum, & consequentia probatur. Nam nomina, quæ sunt verè, & propriè nomina, ad hoc deservunt, ut res verè & propriè significetur, si cut, & concipitur: ergo si nulla res verè, & propriè concipitur per id, quod non est, nec verè, & propriè nominatur per id, quod non est. Cum ergo nomen infinitum significet id, quod non est, ita ut nihil determinet ex vi sue significationis, id est rectè excluditur à ratione nominis verè, & propriè. Quæ ratio magis constabit ex solutione argumentorum.

148 Secunda conclusio. Nomen infinitum excluditur à ratione nominis per illam particulam *finita, posita* in eius diffinitione. Hæc conclusio est communis inter Summulistas, quam vis ab aliquibus negetur, existimant enim duas ultimas particulas diffinitionis scilicet *finita, & recta*, non esse ponendas; & nomen infinitum excludi per aliam præcedentè, videlicet, *cuius nulla pars*, &c. Probat autem hæc conclusio primò ex Aristotele, qui excludas nomen infinitum à ratione nominis, subdit hanc rationem. *Quoniam, & quod est, & quod non est in ratione rerum sit, discernere illud significat. Vel iuxta illam translationem antiquam, Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. In quibus verbis italicis nomen infinitum excluditur à ratione nominis propter eius modum significandi non determinando aliquid in quo sensu explicat Magister Banez prædicta verba Aristotelis, & D. Thomæ. Idem reddit rationem huius indeterminationis, scilicet quia nomen infinitum imponitur a negatione, quæ æqualiter dicitur de ente, & non ente, & ita nihil determinat ex vi sue significationis, quæ propter posita non dicitur *chimeræ est non homo*, & si militis, *quis est non homo* à priori *non homo* verificatur de non ente & in secundo de aliquo ente. Ex quibus sic formatur ratio. Ideo infinitum excluditur à ratione nominis quia ex vi sue significationis nihil determinat, sed per nullam particulam diffinitionis*

nōmina explicatur, quod nōmē debet aliquid dēterminare, nisi per aliam particulam *finita*, ut ex se constat; ergo per illam excluditur, & nō per aliam. Confirmatur hoc ex Diuō Tho. lib. 1. Per theol. lect. 5. qui agēs sibi de verbo infinito, ait excludi à ratione verbī, etiam si ille duæ particule prius non fuissent appositæ à Philosopho in diffinitione verbī, & reddit rationē sic dicēs: *Quod Philosophus prius diffinierat verbum in communi, & postea per particulas istas excludit ea quæ imperfecte sunt verba*; ergo etiam prædictæ duæ particule nempe *finita*, & *recta*, de quibus Aristoteles loquitur, debent poni in diffinitione nōminis, ad excludendā ea quæ imperfecte sunt nōmina quæ sunt infinita, & casus nōminis. Præterquam quod D. Thom. opusc. 48 cap. De Nōmine, expressè posuit prædictam particulam *finita*, sed non ob aliud potuit poni, nisi ad excludendā nōmina infinita; ergo secundum mentem Angelici Doctoris excluduntur per talē particulam, & non per aliam.

149. Secūdo roboratur ratione. Nā si per aliquā particulā possit excludi, & non per illam, maxime per alterā scilicet, *in unum* prius, &c. eo quod nōmē infinitū est complexū; sed hoc factum est; ergo Maior conceditur ab authoribus oppositæ sententiæ. Et minor probatur. Tū author. D. Tho. qui in locis allegatis in principio huius cōferentiæ, agens de verbo, ait in hoc distinguī verbū

quando adiungitur negatio neganter, & quando adiungitur infinitanter, quod in hoc secundo sensu sumitur in vi vnius dictionis, & idē dicendum est de negatione respectu nōminis. Tum etiam ratione probatur. Nam nomen infinitum subordinatur vnicō conceptui, ergo est in complexum. Probatur antecedens; nam ly *non*, si sumatur infinitanter, tollit significatū nōminis; cui adiungitur, & reddit oppositum, ita ut nō maneat duplex significatum, alterum ipsius negationis; & alterum nōminis, cui adiungitur; sed ex utroque resultat vnum, nempe significatum oppositum significato nōminis, cui adiungitur; negatio; ergo nomen infinitū subordinatur vni conceptui. Antecedens probatur. Nam prædicta negatio diuersimodē accipitur infinitanter, ac quando accipitur neganter; & nulla alia potest esse diuersitas, nisi quod quando accipitur neganter, manet significatio ipsius, & etiam significatio nōminis. Cōstat in hoc cōplexo *nulla homo*, manet enim hic significatio ut inique, quod non cōtingit quando accipitur infinitanter, nec alia diuersitas imaginari potest; ergo ex negatione infinitanter supra, & ex nomine vnum significatū resultat; verbigratia ly *non homo* significat ut cōcretum quoddā, habens negationem hominis, sicut ly *homo* significat humanitatē in concreto; & consequenter erit in cōplexum utrumque eadem ratione.

Tractatus quintus. De Nomine, & Verbo.

Quapropter nomen infinitum dici potest composita figura, sicut ly *Res publica, Equus ferus*, &c. Nam nomen composita figura dicitur illud, quod componitur ex vocibus significativis; & licet significatio illius non resultet ex earum significatione, tamen significatio nominis derivatur ex earum significatione, & sic contingit in nomine infinito, ac proinde dicendum est nomen composita figura.

§. III.

Proponuntur, & solvantur argumenta.

150.

Contra primam conclusionem arguitur primo.

Nam nomen infinitum significat aliquid determinatum, tam ex parte materialis, quam ex parte formalis significati: ergo fundamentum primæ conclusionis est falsum. Probatur antecedens. Nam ly *non homo* ex parte materialis significat id quod est capax negationis hominis, & ex parte formalis significat ipsam negationem hominis: sed hoc totum est aliquid determinatum: ergo tam ex parte materialis, quam formalis significati significat aliquid determinatum. Maior videtur certa: & minor probatur. Nam negatio hominis non est negatio equi, vel alterius rei: & consequenter capacitas ad talem negationem non est capacitas ad omnem aliam negationem: ergo utrumque significatum tam materiale, quam formale aliquid determinatum est.

151. Ad hoc argumentum diversimodè respondent auctores, quâvis in re omnes idem doceant, & mihi facilius, & clarius videtur doctrina Mag. Ioann. à Sancto Thomâ nempe ad rationem nominis requiri quod ex modo significandi aliquid significatum determinet, quod non habet nomen infinitum, nam etiam si ex parte rei significata significet aliquid determinatum nempe habens negationem, v.g. hominis, tamen ex modo significandi nihil determinat de re non enim dicit quid sit res, sed potius quid non sit. Quapropter ad argumentum distinguo antecedens, significat aliquid determinatum ex parte rei significata, concedo antecedens: aliquid determinatum ex modo significandi, nego antecedens: & probatio ibi adducta solum probat rem significatam esse aliquid determinatum. Et cum ad rationem terminorum attendendum sit ad modum significandi, ut supra dicebamus ita ad rationem nominis, & verbi Hoc idem docuit Magister Banez dicens, quod nomen ex vi sue significationis debet aliquid determinare, & quia hoc non habet infinitum, ideo non est propriè nomen. Et Huertos alijs terminis eandem doctrinam tradidit: ait enim nomen infinitum, significare negationem in actu exercito, & hoc est non determinare aliquid ex modo sue significationis, & idcirco non esse nomen verè, & propriè.

152. Secundò arguitur & potest esse impugnatio solutionis præcedentis.

152. Secundò arguitur & potest esse impugnatio solutionis præcedentis.

tis. Nam non obstat ad rationē nominis verē, & propriē, quod ex modo significandi nihil determinet: ergo nō rectē excluditur propter hoc à ratione nominis, nomen infinitū. Probat̃ur antecedens primò. Nam nō obstat ad rationē termini prædictus modus significandi, atq; adeo nomen infinitū est verē, & propriē terminus: ergo nec obstat ad rationē nominis. Antedens est certum & consequentia probatur à paritate. Et videtur sic: Nam terminus essentialiter dividitur in nomen, & verbum, ut dicebamus supra tract. 4. Confer 3. ergo si nomen infinitū est verē, & propriē terminus, debet esse verē, & propriē nomē. Patet cōsequentia. Nam implicat: re aliquā contineri sub aliqua ratione communi, & generica, & non contineri determinatē in aliqua specie: ergo si nomen infinitum contingat sub ratione communi termini, etiam si habeat talem modum significandi, & alias non potest esse verbum, consequens est ut sit verē & propriē nomen, non obstatē tali modo significandi. Secundò probatur antecedens. Nam talis modus significandi non obstat, quomius nomen infinitum possit exercere verē, & propriē munus, & officium nominis: ergo non obstat à rationē nominis. Probat̃ur antecedens. Nam proprium munus, & officium nominis est cōponere propositionem per modum partis materialis illius, ad dislectionē verbi, quod composuit per modū partis formalis: at ly *non homo* hoc

exercet, ū in hac propositione *non homo est irrationalis*. Ite habeat per modū subiecti illius: ergo talis modus significandi non obstat, quomius possit exercere munus, & officium nominis. Dixere autē exercitiū nominis, esse cōponere, ita ut ex parte modi significandi aliquid determinet, videtur gratis dictum, & huius non redditur ratio aliqua.

153 Cōfirmatur, & explicatur hoc: Primò. Nam omnis propositio, quæ verē, & propriē est propositio debet constare ex partibus principalibus, quæ verē, & propriē sint tales, ita ut habeat verē, & propriē partē materialē, & formalē sed pars materialis est nomen, & formalis est verbū: ergo debet constare ex nomine, & verbo. Tūc sic. Sed hæc est verē, & propriē propositio, *non homo est non irrationalis*, quæ cōstat ex nomine infiniti tanquā ex parte materiali: ergo illud nomen infinitū est verē, & propriē pars materialis, & consequenter verē, & propriē nomen. Cōfirmatur secūdò. Nam prædictus modus significandi conducit ad attē syllogisticā, cū cōstat cōuersionē per cōtrapositionē, quæ sit mutatis terminis finitis in infinitos, esse optimam consequentiam ut dicebamus lib. 3. Sūm. cap. 5. Et fundatur in illo loco arguendi, nempe à negatiua ad affirmatiua variato prædicato finito in infinitum est bona consequentia: ergo prædictus modus significandi nō impedit rationē nominis. Patet cōsequētia: nam prædictæ interjectiones nominis, & verbi autē syllogisticæ

deserviunt, & ad illum ordinantur: ergo si prædictus modus significandi non impedit quominus deserviat artificiose, non impediet rationem nominis verè, & propriè. 154. Ad hoc argumentum respondeo negando antecedens. Ad primam eius probationem concessio antecedenti, negatur consequentia. Et disparitas est quòd ad rationem termini in communi, sufficit quòd possit componere propositionem, quocumque modo intret in compositionem: ceterum ad rationem nominis exigitur, ut intret determinatio, seu notificatio aliquid determinatum; & ad primum non obstat prædictus modus significandi, obstat autem ad secundum. Ad illam rationem, quæ vigetur prædicta paritas, respondeo terminum in tota sua similitudine non dividi in nomen, & verbum, sed terminus unus, & categorematicus, incomplexus, & finitus est divinum, & nihil continetur sub illo, quod non contineatur propriè sub aliquo membro illius divisionis; at nomen infinitum non continetur sub tali divisione: aliter enim tali argumento probaretur, omnem terminum etiam æquivocum, & syncategorematicum, & complexum esse verè, & propriè nomen, quod à nullo concedendi potest. Ad secundam probationem constat iam munus, & officium nominis non esse, ut cūque componere: sed determinando aliquid, quod non cōpetit nomini in finito. Nec hoc est gratis dictum: fan datur enim in ipsa nominis etymo-

logia, quæ plurimum conducit ad cognoscendam naturam rei. Et præterea: nā cū prædictæ secundæ intentiones deserviant ad manifestandam veritatē deductā per demonstrationē, in qua ostēdatur aliqua prædicata cōvenire rei propter alia, hoc propriè non fit, nisi significando determinatē rem, & prædicata illius, & consequenter sola nomina significatia aliquid determinatum, propriè deserviant demonstrationi, ac proinde dicuntur propriè talia.

155. Ad primā confirmationē respondeo Mag. Ioann. 1. 3. Thom. omne propositionē debere constare ex nomine, & verbo, seu ex parte materiali, & formali, quæ talia dicantur ab intrinseco, vel quæ loco istarū ponantur: quapropter multoies ponitur verbum, ut subiectū alicuius propositionis, ut in hac *anare non est currere* non quia verbum est, & quasi ab intrinseco hoc habeat, sed tamen viget terminus nominis. Sic dictū esse, ait, de nomine infinito: quod induere potest aliquā proprietatē nominis, qualis est cōponere, ut partē materiā licet hoc non habeat ex vi suæ significationis. Et pro hac doctrina refert D. Thom. in lib. 1. Perih. l. 6. 5. opuscul. 48. cap. De verbo. Et ad nostrū propositū de nomine infinito iuxta dicta, addendū est modū illū significandi obstat, ut deserviat demonstrationi, in qua probatur prædicata aliquid cōvenire rei, ut dictū est. Ad 2. confirmationem respondeo, nomina infinita posse intrare artem syllogisticam, hoc autem non illi per se com-

competit, sed ad manifestandum aliquam veritatem significatā per nomina finita: & ad hoc deservit prædictus modus arguendi conversionis per contrapositionem, & idcirco sola nomina finita propriè, & verè sunt nomina.

156 Tertiò arguitur contra secundam conclusionem. Nam nomen infinitum est terminus complexus: ergo excluditur à ratione nominis per illam particulam, cuius nulla pars, &c. per quam excluditur omnis terminus complexus. Probatur antecedens. Nam nomen infinitum habet partes per se significativas, ita ut quilibet retineat suam significationem in ipso nomine infinito: ergo est terminus complexus. Probatur antecedens. Nam in hoc nomine *non homo* *non*, & *ly homo* retinent suas significationes, & ita de formali significatione negationem hominis; nulla enim deperdit suam significationem, nec solum ut vox quaedam intrat, ita ut significatio se habeat materialiter: ergo nomen infinitum habet partes per se significativas, adhuc in ipso nomine. Confirmatur hoc. Nam *ly non homo* subordinatur duplici conceptui, nempe huic, *negatio hominis*

quam intellectus concipit per duos conceptus: ergo absolute est terminus complexus.

157 Ad hoc argumentum respondetur negando antecedens. Ad cuius primam probationem respondeo, significationem ipsius nominis infiniti non componi formaliter ex significationibus partium, licet eius significatio derivetur ex illis, ut dicebamus in fine secundæ conclusionis: sed ex eo, quod iungatur illa negatio infinitanter sumpta illi termino. v. gr. *homo* tunc resultat oppositum significatum, ac proinde non constituitur formaliter significatio infiniti ex significatione utriusque, sed ex hoc resultat alia simplex, qua significatur id, quod non est homo, & hoc sufficit ut partes illæ non intrinsecus materialiter. Ex quo patet ad confirmationem. Negatur enim antecedens. Nam illa negatio sic significata per has duas voces, *negatio hominis* transit, quod duplici conceptu ab intellectu concipiatur: ceterum non sic concipitur, quando per nomen infinitum significatur propriè terminus significatus di iam dictum.

CONFERENCE II

Virum nomina transcendentia possint infinitari in tota latitudine suae significationis.

§. I.

Explicatur punctus difficultatis, & referantur sententiae.

158 **N**omina transcendencia, illa dicuntur, quae in omnibus rebus inveniuntur. Haec, ut constat ex dictis à nobis lib. 1. Summ. cap. 7. continentur illa dictione *rebus*, in qua designantur sex nomina, scilicet, *res, ens, verum, bonum, aliquid, unum*, quae significant aliquid, quod in omnibus invenitur. Et ad intelligentiam praesentis difficultatis nota illa nomina sumi posse in tota sua latitudine, verb. grat. *ly ens* ita ut significet omnem entitatem, sive realem, sive rationis, sive veram, sive fictivam, & potest accipi, ita ut determinat significet entitatem realem; & in hoc sensu certum est posse praedicari nomina infinitari. Est tamen difficultas, an in primo sensu, vel significatio eius se extendat ad omnia, possit etiam infinitari, ut tunc vide ut quod si negatio illi addigatur, non reliquatur aliquid, quod significetur per nomen transcendens. Et eadem difficultas est de supra transcendens, quia sunt, *ly intelligibile, imaginabile, significabile, &c.*

159 In qua difficultate prima sententia docet huiusmodi nomina non posse infinitari. Ita asserit Hieronymus lib. 2. Summ. cap. 1. quae sit. 5. art. 3. & refert pro hac sententia B. Albertus Magnus, Avicenna, Toletum Mas-

sum, & Sonzinam lib. 4. Metaph. quae sit. 7. ubi docet, ens in tota sua latitudine non habere contradictionem. Secunda sententia affirmat, transcendens a tota latitudine sua significationis posse infinitari. Haec defendit Mag. Soto, Mag. Mercado, Pater Rubio, & alij citati à Hieronymo, & novissimè Mag. Ioann. à Sauto, Thomas, q. 2. De Nominibus, art. 2. in fine.

§. II.

Resolvitur probabilior sententia, & probatur.

160 **P**ro resolutione, veritatis sit conclusio. Nomina transcendencia, & supra transcendencia, apud sunt infinitari. Hec conclusio admittitur ab Authoribus secundae sententiae. Et probatur ratione. Nam negatio infinitanter sumpta potest addi termino transcendenti, ergo potest infinitari. Probatur antecedens. Nam significatum transcendentis potest ab aliquo negari in tota sua latitudine, verb. grat. si dicatur, *chimera non est ens*; ergo talis negatio potest illi addi infinitanter. Patet consequentia. Nam quando aliquid de aliquo negatur, tunc potest intelligi in illo negatio; & ideo valet à negativa ad affirmativam variato praedicato praesens finitum, & in finitum; vade veni valet *chimera non est ens*, ergo *est nomen ens*, ergo si transcendens potest in tota sua latitudine negari de aliquo, etiam poterit in-

infinitari. Et quidem nulla videtur repugnanti in eo, quod intellectus apprehendat ipsam negationem entis universalissimi per modum negationis, & consequenter, quod eam prout sic significet per hoc nomen *non ens*, ac prout de tunc manet infinitatum. Confirmatur hoc; & explicatur. Nam negatio cuiuslibet predicari potest conceptu dupliciter, & ut negatio est, seu ut exerceat munus negationis, & ut aliquid est in se: ergo dupliciter potest significari, & per modum negationis, & per modum cuiusdam entitatis, constet in negatione hominis: ergo etiam negatio entis potest dupliciter considerari, & per modum negationis, & per modum cuiusdam entitatis. Antecedens cum prima consequentia est certa, & etiam secunda patet à simili. Tunc sic. Sed quando negatio entis consideratur, ut sit quædam entitas, significatur per hoc nomen *ens*, quod omnem entitatem significat: ergo quando consideratur per modum negationis aliter debet significari: sed non potest alio modo significari, nisi per ipsum transcendens infinitum, ita ut dicas, *non ens*: ergo nullum est inconveniens, imo est necessarium transcendentiâ infinitam. Et idem est de supratranscendentibus. Quod magis constabit ex solutione argumentorum.

§. III.

Proponuntur argumenta, & solvuntur.

161. **C**ontra nostram conclusionem arguitur primo: Nam nomen infinitum debet subordinari alicui conceptui: sed si nomini transcendenti adiungatur negatio infinitate sumpta, ita ut neget omne eius significatum, non subordinatur alicui conceptui: ergo prout sic non potest infinitari. Maior est certa. Nam voces significant modis conceptibus. Et minor probatur. Nam omnis conceptus tendit circa ens: ergo si negatio addita transcendenti negat omnem rationem entis, nomen infinitum non subordinatur alicui conceptui. Confirmatur, seu explicatur hoc. Nam nomen infinitum aliquando debet significare, sed si negatio additur transcendenti, ita ut neget totum eius significatum, nihil remanet, quod significetur per nomen sic infinitatum: ergo non potest infinitari. Maior videtur certa, & minor probatur. Nam vel significat aliquid, vel nihil, si hoc secundum dicas, non erit signum, si primum, falsum est. Nihil illud aliquid est ens, & consequenter significatur per nomen transcendens, ergo non potest significari per ipsum infinitatum.

162. Ad hoc argumentum respondetur, concedendo maiori, negando minorem. Adeius probationem respondendo, conceptum tendere circa ens, vel circa negationem entis significatam per modum negationis. Et per hæc patet ad confirmationem, concedendo maiorem, & negando minorem, & ad eius probationem.

respondeo, quod *ly non ens* significat negationem entis, non per modum alicuius entitatis, sed per modum negationis quæ etiam si in se sit aliquid, tamen ex modo significandi illius nominis infiniti significatur, non ut aliquid, sed ut ens est, sed potius per modum negationis entis.

163 Sed obijcies: nam negationis entis non potest concipi, nec intelligi, nisi quatenus est ens; ergo nec potest significari, nisi per modum alicuius entis. Probatur antecedens: nam in tantum aliquid est intelligibile, in quantum est ens, ut D. Thom. 1. p. q. 14. art. 10. & in alijs locis docet, & suadet ratio; nã ens est obiectum adæquatum intellectus, & consequenter nihil potest attingere nisi induat rationem entis: ergo negatio entis non potest concipi, nec intelligi, nisi quatenus est ens; ac proinde nulla est præcedens solutio. Ad hoc argumentum respondeo distinguendo antecedens, negatio non potest concipi, nisi quatenus est ens ita ut entitas afferatur in respo. nego antecedens ita ut afferatur in obliquo concedo antecedens. Ad cuius probationem dico verã esse illam propositionem adductam ex D. Thom. ad quod sufficit quod saltem in obliquo afferatur entitas. Itaque quando cognoscitur negatio entis, tunc in se est assertur ex modo concipiendi ipsa per modum negationis, & in obliquo afferatur entitas & hoc modo potest cognoscitur intellectus per modum negationis entitatis, quamvis per se intellectus hanc negationem

possit cognoscere per modum entis; ceterum per nomen infinitum significatur, quatenus per modum negationis concipitur. Si autem in se sit res vel illud, quod tunc concipitur, sensu significatur, vel est ens, vel non? Respondeo, quod in se est ens, & ut significatur est non ens, & similiter quod concipitur in se est ens; at ex modo concipiendi est non ens: nec tamen ex hoc infertur quod significet ens, nam *ly significet* dicit formale significatum ex modo significandi, & hoc non est ens formaliter, sed ipsa negatio entis per modum negationis. Et hoc modo non significatur per nomen transcendens, nempe per *ly ens*, & diversus modus significandi sufficit, ut possit ipsum transcendens infinitum significare aliquid formaliter, quod prout sic non significatur a transcendenti. Et eodem modo dicendum est de supra transcendens: nam *ly intelligibile* significat intelligentiam, & finitetur, significat negationem illius per modum negationis, & quamvis hæc negatio sit intelligibilis, tamen per nomen infinitum putatur *non intelligibile* significatur per modum negationis; ac proinde in se est intelligibilis, non autem ut significatur, si attendatur ad modum significandi illius nominis infiniti.

164 Secundò arguitur nam nomen infinitum dicitur de eo quod est & de eo quod non est ut ex Aristotele dicemus in conferentia præcedenti; sed nomen transcendens

dens infinitatum non potest dici de eo quod est, sed tantum de eo quod non est, ergo non est nomen infiniti. Si autem dicas loqui Aristotelem de nomine infinito in particulari, non verò de nomine infinito, v. sic. In contrā obijcit Huertos, nam ratio Aristotelis vniuersalis est, aliàs effect inefficax, cum tantum de aliquo in particulari probet, ergo loquitur de eui nomine infinito, & cum hoc nō possit conuenire transcendenti infinitato, cōsequens est, vt nō possit infinitari.

165 Ad hoc argumentum respōdeo, Aristotelem sic intelligendum esse, vt nomen infinitum ex modo

sue significationis possit dici de eo quod est, & de eo quod non est; quod etiam conuenit transcendenti infinitato, licet per accidens contingat tale nomen non dici de eo quod est, sed tantum de eo quod non est. Vel etiam potest dici tale transcendens infinitum posse dici de eo quod est, si sumatur formaliter, & cum præcisione, v. g. si formaliter, & expacitè accipiatur hoc nomen potest dici *homo est non ens*, & hoc infiniti, vt et si verificetur de eo quod est. Et per doctrinam traditam potest satis fieri alijs argumentis, quæ solent apponi contra nostrā resolutionem.

CONFERENCE III.

Vtrum casus rectus & obliquus eiusdem nominis suberuntur eadem conceptui?

§. I

Explicatur difficultas, & reformatur sententia.

166 **A**D intelligentiam huius difficultatis, notandum est quod non loquimur de conceptu non vltimato correspondenti ipsi rei, nam certum est, esse diversos conceptus, quibus representantur rectus, & obliquus est autem sermo de conceptu vltimato correspondenti significati per rectum, & obliquum, an scilicet idem conceptus sufficiat ad cognoscendum vtrumque, vel diversus requi-

ratur, v. g. significatum per ly *homo*, *hominis* eodem conceptu attingatur, vel diversis. Et quidem certum est rectum & obliquum idem significatum habere, vt constat in exemplo posito, & cum diversimodè illud significet, ex hoc oritur præfens difficultas, an prædictus modus diversus sit sufficiens ad dandam diversitatem conceptibus.

167 In qua difficultate prima sententia affirmat rectum, & obliquum subordinari eidem conceptui. Hinc repetit probabiliter. Magister Soto libro secundo Summæ capit. 1. in 2. argumento. *Obijci* si nōde autem defenditur à suis authoribus, atqui enim

Tractatus quintus. De Nomine, & Verbo.

enim dicunt, non omnes casus nominis potere diversum conceptum habere; sed illi tantum, qui habent diversum sensum. Ita docet Collegium Conimbricense lib. 1. Perihem. c. 4. q. 2. Alij autem dicunt, quod quodam rectus, & obliquus inveniantur in eadem propositione subordinati eadem conceptui, & diversis, quodam sunt in diversis propositionibus. Secunda sententia docet semper subordinari diversis conceptibus. Ita Magister Soto, & communiter Thomistae, Mag. Ioann. à Santo Thom. q. 2. De Nomine, art. 3. Est autem diversitas inter defensores huius sententiae; nam aliqui dicunt modos illos diversos recti & obliqui, qui dicuntur ut quid, & ut cuius representari, & ex primi in actu signato per ipso conceptus; alij verò docent, solum exerceri ex parte subiecti.

§. III.

Resolvitur difficultas.

PRO resolutione veritatis sit conclusio. Casus rectus & obliquus subordinati diversis conceptibus. Hec conclusio deducitur ex doctrina Divi Thomae. Quodlibet. 4. art. 17. ubi docet diversitatem conceptus ratione diversimodi intelligentiae, quod magis quandoque est diversitas connotationis. Sic enim ait in fine corporis illius articuli: cum diversitate vocis potest esse diversitas intelligentiae, sive propter diversitatem rei in

tellectu sive propter diversitatem modi intelligentiae, & hoc contingit quandoque est diversitas connotationis, quae consequitur modum intelligentiae unam, & eandem rem. Et in solutione ad 3. propter diversitatem connotationis, ait, excludi obliquos à ratione nominis. Ex quo sic formatur ratio. Nam secundum mentem Divi Thomae diversitas intelligentium, id est, conceptuum entium vel ex diversitate significationis, vel ex diverso modo significandi, seu intelligendi eandem rem, ad quam consequitur diversitas connotationis; sed rectus, & obliquus significant eandem rem eodem verbo modo, etiam iuxta mentem Divi Thomae; ergo iuxta illam rectus, & obliquus diversis conceptibus subordinantur.

16) Et probatur ratione deducta ex hac doctrina. Nam conceptus non solum diversificantur in se, & quoad suam physicam essentiam (de hac enim diversitate loquimur) quando est diversitas significandi seu representationis; sed etiam quando est diversitas modi intelligentiae, seu conceptionis eandem rem; sed rectus, & obliquus licet significant eandem rem, tamen illam diverso modo significant, seu representant; ergo subordinantur diversis conceptibus. Minor est certa. Nam rectus v. g. *homo* significat hominem perfectum, & oblique aliquis habitudine ad aliud, quod adducit significandi dicitur ut *quid*; & obliquus, v. g. *hominis* significat hominem cum aliqua habitudine ad aliud; & hoc est illud imperfectum, & obliquum.

& ut dicitur ut *chius*, vel ut *chi*. Et maior in qua est difficultas probatur. Tūm auctoritate D. Thom. qui posuit tanquam regulam ad variandam conceptum vel diversam rem, vel diversum modum concipiendi eandem rem. Tum ratione. Nam diversus modus concipiendi petit diversam representationem in conceptu, sicut eam diversa res postulat diversam representationem, ita diversus modus concipiendi eandem rem, exigat diversam representationem illius rei; cūm diversitas in modo intelligendi non possit stare, nisi cum diversitate representationis illius rei; sed diversitas representationis requirit diversum conceptum in sua essentia, siquidem per suam essentiam representat; ergo diversus modus concipiendi eandem rem petit diversum conceptum.

170 Confirmatur, & explicatur hoc. Nā eadem res non potest diversimodè explicari, seu representari per eandem conceptum, sed rectus, & obliquus eandem rem diversimodè explicant seu representant, ergo non habent eundem conceptum. Maior est certa. Diversitas in explanatione, seu representatione, quæ scilicet tenet ex parte conceptus, variat essentiam ipsius conceptus. Minor probatur. Nam rectus significat rem absolute, & si in aliquo respectu, rursus si res aliqua concipiatur cum aliquo respectu ad aliud, significatur per obliquum, ergo rectus, & obliquus eandem rem representant, seu

explicant diversimodè, ac proinde unus conceptus non sufficit.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

171 **A**rguitur primò contra nostram resolutionem. Nam rectus, & obliquus habent idem significatum, & eundem modum significandi, ergo habent eundem conceptum. Antecedens quoad primam partem est certum; nempe quod habeant idem significatum, & quoad secundam probatur. Nā rectus, & obliquus conveniunt in ratione termini, ita ut uterque sit categoremati-cus, & sub eadem specie categoremati-cici, v.g. si rectus est communis, etiam obliquus, & si rectus est categoremati-cus, etiam obliquus, ergo rectus, & obliquus habent eundem modum significandi eandem rem. Antecedens est certum, & consequentia probatur. Nam prædicta distinctio terminorum sumitur ex diverso modo significandi, ut ex supra dictis constat, ergo si rectus, & obliquus sunt sub eadem specie termini, habent eundem modum significandi, & non solum idem significatum, hoc enim non sufficeret ad constituendum rectum, & obliquum sub eadem specie termini, nisi ad esset idem modus significandi.

172 Confirmatur hoc. Nam rectus & obliquus habent eandem impossibilitatem, ergo eidem conceptui im-

ponen-

parentis subordinantur. Consequē-
tia patet : nam imponens aliquam
vocem ad significandum medio suo
conceptu , quo rem ipsam cognos-
cit, illam imponit , imò nihil aliud
intendit, nisi suum conceptum alte-
ri manifestare , ac proinde si est v-
nataarum impositio , erit vnus con-
ceptus. Et antecedens probatur, nam
casus obliqui solum differunt à rec-
to declinatione, & casu, & non signi-
ficatione per se distincti : ergo non
habent distinctam impositionem, ex
qua resultat diversa, & per se distinc-
ta significatio. Et hoc constat in nos-
tra Hispana lingua, in qua non habemus
declinationem nominum, est ead-
em impositio ad nomen secundum
omnes casus, & consequenter idem
dicendum est in Latina lingua, vbi est
declinatio.

173 Ad hoc argumentum respō-
deo distinguendo antecedens , rec-
tus, & obliquus habent eundem mo-
dum significandi, quantum ad modū,
qui se tenet ex parte ipsius significa-
ti, concedo antecedens: quantum ad
modum, qui se tenet ex parte ipsius
explicationis, seu representationis
conceptus, nego antecedens. Et ad
eius probationem concedo antecē-
dens, & nego consequentiam, ad cuius
probationem distinguo antecē-
dens, distinctio terminorum sumitur
ex diverso modo significandi, qui se
tenet ex parte ipsius rei significatæ,
concedo antecedens, qui tantum se
tenet ex parte explicationis concep-
tus, nego antecedens, & cum rectus,
& obliquus non significant rem cum

aliquo modo distincto, qui se tenet
ex parte rei significatæ, ideo non di-
fferunt in ratione termini, seu, vt alii
dicunt, non differunt categorematicè
ex parte diversi significati cate-
gorematicè; sed ex parte modi ip-
sius explicationis conceptus, quod
sufficit, vt rectus, & obliquus diver-
sum habeant conceptum.

174 Ad confirmationem respon-
deo concedo antecedens, & negan-
do consequentiam. Ad cuius proba-
tionem dico, impositionem forma-
liter tendere ad significandam rem
absolutè, atque adeò sufficit vna
impositio formaliter, quæ virtuali-
ter est multiplex, eo quod res illa di-
versumodè potest concipi, & intelli-
gi, & significari ex vi illius imposi-
tionis. Imponens enim solum attē-
dit ad significationem rei absolutè
consideratæ, quæ variatur in modo
sue significationis propter declina-
tionem eiusdem nominis, vel vbi hæc
non invenitur propter diversos ar-
ticulos appositos.

175 Arguitur secundò. Nam di-
versus modus concipiendi eandem
rem non variat conceptus, nisi alii-
quid diversum ex parte ipsius rei
concipiatur; sed hoc non reperitur
in recto, & in obliquo, cum nihil di-
versum ex parte rei significatæ con-
cipiatur: ergo licet rectus, & obli-
quus habeant diversum modum sig-
nificandi, non habent diversos con-
ceptus. Minor est certa; & maior pro-
batur aliquibus exemplis. Primo, nā
intellectus eandem rem concipit, vt
subiectum, & postea, vt predicatum,
imò

imò simul potest illam concipere, ut subiectum, & prædicatum, & nihilominus nō mutatur conceptus, etiā si sit diuersus modus cognoscendi eandē rem, nempe, ut in de quo aliud, & id quod de alio. Secundo, nā eadē met notitia potest esse intuitiua, & abstractiua, ut dicebamus superat. 3. de noticijs, cōf. 1. n. 5. etiā si abstractiua, & intuitiua diuersimodē repræsentēt eandē rē, scilicet, ut præsen. ē, vel ut ablen. ē. Tertiō, nā eadē propositiō potest trāsire de vera in falsā absq; sui in trinseca mutatione etiā si diuersimodē repræsentetur obiectū per verā, & per falsam propositionē. Ultimō probatur illa maior: nā conceptus non mutatur, nisi propter mutationē sui obiecti essentialis, à quo sumit suū effc, & ad quod repræsentā dī ordinatur: ergo dū hoc obiectū mabet idē, parū cōducit, aut nihil, quod sit diuersitas ex parte ipsius cōceptus quoad cōdum attingēdi ipsum obiectum. Et quidem difficiliter percipitur quod ex parte obiecti non sit aliquis modus diuersus repræsentatus, & nihilominus necessarius sit diuersus cōceptus, seu diuersa repræsentatio.

176 Ad hoc argumentum respondeo verū esse quod non quolibet diuersitas in modo attingendi exigit diuersum conceptum, & maxime quandomodus ille non exprimitur, nec explicatur aut ex parte obiecti, aut ex parte ipsius conceptus tendentis circa rem diuersimodē explicatam; at quia per rectam, & obliquam diuersimodē exprimitur, seu

explicatur res ipsa, hinc sit necessum esse ponere diuersos conceptus, ex quo patet ad omnia illa exempla. Ad primum enim respondeo esse subiectū, vel prædicatū non esse modos, quibus eadē res diuersimodē explicetur, sed consequi ad rem intellectam, nec per conceptum exprimitur, seu explicatur ratio ipsa subiecti, & prædicati. Si autem cōceptus exprimat ipsam rationē formalem subiecti, aut prædicati tunc erit diuersus conceptus formalis propter diuersam formalitatem ex parte ipsius obiecti repræsentatam. Ad secundam etiam respondeo diuersitatem præsentia, vel absentia non repræsentari, seu explicari per conceptum, sed ex parte obiecti se teneri, ut ibidem dicebamus, ac proinde nō est eadē ratio. Ad tertiō respondeo eandē propositionē trāsire de vera in falsā propter extrinsecā mutationē obiecti, quæ per talem propositionem non exprimitur, aut significatur; cuius oppositum in præsentia contingit propter diuersitatem, quam explicant, seu exprimunt rectus, & obliquus. Ad ultimam probationem dico, diuersum illum modum quo exprimitur, seu explicatur idem obiectū, refundi in ipsum; & idcirco obiectū est diuersum formaliter, quāuis sit idem materialiter; diuersitas autē conceptus attenditur penes diuersitatem obiecti formalis. Nec ita difficiliter percipitur dari diuersum cōceptum etiam si nihil diuersum ex parte obiecti repræsentetur, dum idem obiectum alio,

Tractatus quintus. De Nomine, & Verbo.

alio, & alio modo explicetur, seu exprimatur. Conceptus enim est ordinatus ad explicandā, & exprimendam rem, atque adeo si res eadem diuersimodè explicetur, seu exprimitur, necessarius est diuersus conceptus.

177 Tertiò principaliter arguitur. Nā illæ propositiones, vel cor eamibus, & vel cor carnes habent eundem sensum, & eidem prorsus conceptui subordinantur, & idem est in his, Christus ex plenius gratia, aut plenius gratia; ergo etiam prædicti obliqui subordinantur eidem conceptui. Patet consequentia: nam alia esset diuersus sensus in illis propositionibus. Tunc vltra, sed diuersus casus obliquus significat diuerso modo rem ipsam: ergo non obstante, quod rectus, & obliquus diuersimodè exprimat rem, poterit illis vnus conceptus correspondere.

178 Confirmatur hoc primò. Nam si rectus & obliquus subordinaretur diuersis conceptibus, sequeretur quod in syllogismo non posset esse medium, teneretur enim æquiuocè; sed hoc falsum est, vt in pluribus syllogismis manifestari potest. v. g. bene sequitur cuiuslibet hominis equus est animal, Petrus est homo habens equum: ergo Petri equus est animal: ergo falsum est dicere, quod rectus, & obliquus diuersis conceptibus subordinetur. Confirmatur secundo. Nam qui declinat idem nomen per omnes suos casus, non format distinctos

conceptus pro quolibet casu: ergo signum est illis non correspondere diuersos conceptus.

179 Ad hoc argumentum respondeo illas propositiones significare eandem veritatem, & idcirco eam rem eandem, nihilominus diuersimodè significant talem veritatem propter diuersas habitudines, seu modos, quibus res significatur per illos diuersos obliquos, & ideo esse diuersos conceptus ad exprimendam diuersimodè eam rem veritatem, quemadmodum eadem veritas explicatur per orationem vocis adiuu & passiuæ, & quia diuersimodè significatur, requiritur diuersitas conceptus, v. g. in his Petrus amat Deum, Deus a natura Petro, in quibus necessarium est ponere diuersos conceptus, propter diuersitatem modi exprimendi eandem veritatem. Præterquam quod ex illo argumento, quo conuincitur Collegium Conimb. vbi supra, solū sequitur obliquos non semper exigere diuersos conceptus, quod aliquibus visum est probabile nobis autem consequenter dicendum esse videtur semper exigere diuersos conceptus propter rationem dictam. Ad primam confirmationem respondeo quod diuersitas in modo explicandi rem non facit æquiuocationem, sed requiritur diuersitas in re significata, & cum rectus, & obliquus eandem rem significet, licet diuerso modo, non datur æquiuocatio, datur tamen diuersitas conceptuum, & consequenter rectè potest

test esse medium in syllogismo. Ad secundam confirmationem, dico, quod si illi, qui declinat nomen attendat, solum ad rem significatam, non formabit diuersos conceptus, si autem consideret modum signifi-

candi, seu exprimendi illam, diuersos producet, & ita facit, qui bene intelligit proprium modum significandi cuius.
cumque casus.

CONFERENCE IIII.

Vtrum verbum absoluitur à tempore?

§. I.

Explicatur punctus difficultatis, & referuntur sententiae.

180 **C**ertum est in praesenti difficultate verbum essentialiter habere hoc quod est significare cum tempore, in quo essentialiter differt à nomine, vt constat ex eius diffinitione à nobis appositae, & explicata lib. 2. Summ. cap. 2. vbi etiam explicitus differentiam inter significare tempus, connotare tempus & significare cum tempore. Quod supposito dubitatur an in aliquibus propositiobus verbum absoluitur à tempore. Et maior pars difficultatis consistit in explicacione terminorum, nempe quid intelligat per *absolui à tempore*, & quid per *significare cum tempore*, vt videamus an ista duo inter se compatiatur, videlicet, quod verbum significet cum tempore, & nihilominus absoluitur à tempore.

181 In qua difficultate prima

sententia est aliquorum dicentium verbum non semper significare cum tempore nostro, sed sufficere, vt significet cum aliqua duratione, siue sit tempus nostrum, siue æuum, siue æternitas, & sic explicant illam particulam *cum tempore* positam in diffinitione verbi. Ita docuit Magister Bañez lib. 1. Summ. tractat. 1. cap. 3. de verbo pag. 3. r. vbi ait Aristotelē in diffinitione verbi, nomine temporis voluisse comprehendere omnem mensuram durationis, propterea quod tempus est nobis notissima mensura esse rerum, & actionis, vel passionis earum. Et iuxta hanc doctrinam, quam aliqui sequuntur, verbum non potest absolui à tempore, vt comprehendente omnem mensuram, potest tamen absolui à tempore nostro. Secundae sententiae asserit verbum essentialiter exigere significare cum tempore nostro, & nihilominus posse absolui à tempore, id est, non restringere extrema, vt sentit iuxta differentiam temporis importatamper verbum, sic docent

Magister

Tractatus quintus. De Nomine, & Verbo.

Magister Soto, Huertos, & plures alij. At Magister Ioannes à Sancto Thoma ait verbum ex modo significandi exigere, vt cum tempore significet, licet non semper explicet vnionem extremorum ex parte rei significatæ, vt dependentem à tempore. Alij autem existimant absolutiã tempore esse verbum impediri ab vñ significationis cum

tempore, & tunc

§. II.

Eligitur vera sententia, & probatur.

182 **P**RO resolutione veritatis sit prima conclusio, verbum essentialiter exigit significare cum tempore nostro, & consequenter non saluatur verbum significare cum tempore ex eo quod significet cum aliqua duratione superiori. Hæc conclusio est contra authores primæ sententiæ, & probatur in primis ex D. Thoma, qui lib. 1. Periherm. lect. 5. s. *excludit à verbo, reddens rationem quare verba præteriti, aut futuri temporis non sunt propriè verba; sic ait: Dicit autem præsens tempus. & non simpliciter præsens, ne intelligatur præsens indiuisibile, quod est instans, quia in instanti non est motus, nec actio, aut passio sed oportet accipere tempus præsens, quæ mensurat actionem quæ incipit, & nondum est determinata per actum.* Ex quibus sic arguo. In diffinitione verbi illa particula *cum tempore* debet intelli

gi de tempore præsentis, quod mensurat actionem quæ incipit, & nondum est perfectæ; hoc est tempus nostrum: ergo secundum mentem D. Thomæ verbum essentialiter exigit significare cum tempore nostro.

183 Secunda probatur ratione. Nam ideo verbum significat cum tempore, quia significat actionem; vel passionem, vel aliquid per modum actionis, vel passionis; sed significat per modum actionis, vel passionis, quæ tempore nostro mensurantur: ergo debet significare cum tempore nostro. Maior est certa, & expressè traditur à D. Thoma ibidem. Et minor probatur, tum quia pro isto statu non concipimus actionem nisi per modum fluxus, aut motus; etenim cognoscimus dependentem àphantasmatibus, quæ repræsentant res ipsas, vt subiectas motui, & fluxui, qui tempore nostro mensurantur; ergo verbum essentialiter significat per modum actionis, aut passionis, quæ tempore nostro mensurantur. Tum, quia verbum ex vi suæ impositionis habet significare per modum actionis nobis notæ non enim potuit imponi ad significandum per modum alicuius, quod non est notum nobis; sed actio nobis nota, est quæ tempore nostro mensuratur, illa scilicet, quæ est cum motu; ergo verbum essentialiter significat per modum actionis, quæ tempore nostro mensuratur. Ex quo inferitur illam esse sententiam aliquorum dicentium verbum absolute à tempore, quando absoluitur ab omni

nī mēſura. Etenim verbum eſſentialiter ſignificat aliquid per modum actionis, ſeu fluxus, & ſicut abſolui non poteſt à modo ſignificandi per modum actionis, ſeu fluxus, ita nec abſolui poteſt à cōſignificatione aliquius mēſuræ mēſurantis talem actionem, ſeu fluxum. Quinimō cum debeat ſignificare per modum actionis nobis notæ, qualis eſt illa, quæ tēpore nōſtro mēſuratur, conſequens eſt, vt neceſſariō debeat ſignificare cum tempore nōſtro, atque adeō non abſoluitur à tēpore, quando ab omni mēſura abſoluitur. Quid autem ſit abſolui à tempore iam dicam.

184. Secunda conſeſſio. Verbum in aliquibus propoſitionibus vnit extrema independentē à tempore, ſeu non reſtringit extrema, vt in tempore vniantur, & tunc abſoluitur à tempore. Hæc conſeſſio eſt communis inter Thomiſtas, eam defendit Magiſter Soto, Huertos lib. 2. Summ. c. 2. quaſt. 1. 5. art. 1. ad 1. Et Mag. Ioannes à Sancto Thoma quaſt. 3. de verbo art. 1. Et probatur ratione. Nam in multis propoſitionibus extrema non dependet à tempore, quantum ad ſui vnionem: ergo in illis verbum non vnit extrema illa dependentē à tempore, ſeu non reſtringit extrema, vt in tempore vniantur. Antecedens conſtat in omnibus propoſitionibus neceſſariis, quarum veritas æternæ eſt. v. g. *homo eſt animal*, & ſimilibus in quibus prædicta extrema non exigunt tempus, in quo vniantur. Et conſequentia probatur. Nam eo modo, quo extrema petunt vniri

inter ſe, eo modo vniantur per verbum in propoſitione, ac proinde per verbum eſt vniantur aliqua accidentalitèr, & aliqua eſſentialitèr: ergo ſi in aliquibus propoſitionibus extrema ipſa non dependent à tempore, ita debent vniri per verbum in prædictis propoſitionibus, vt à tempore non dependeant, nec reſtringantur, vt in tempore vniantur. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam verbum ſubſtantiuum, v. g. *ly eſt* ſignificat primò, & principalitèr actualitatem omnis formæ, vt docet D. Thomas lib. 1. Periherm. lect. 5. in fine vbi ſic a. 2. *Significat illud, quod primò caſu in intellectu per modum actualitatis abſolutè. Nam, eſt, ſimpliciter dictum ſignificat in actu eſſe, & ideo ſignificat per modum verbi.* Ergo ex ſe non determinat prædictam actualitatem in eſſe in tempore, vel non in eſſe; ſed hoc prouenit ex determinatione extremorum, tunc vſtra. Sed aliqua ſunt extrema inter ſe vnita, & connexa independentē à tempore; ergo illa non ſignificat vt vnita, & connexa in tempore. Itaq; quòd extrema ſignificantur in tempore vnita, vel independentē à tempore, hoc non prouenit ex parte ipſius verbi, ſed ex determinatione extremorum, quæ vnit, & quando talia ſunt extrema, quæ à tempore non dependent, tunc verbum ſignificans vnionē illorum, dicitur abſolui à tempore.

185. Tertia conſeſſio. Verbum non poteſt abſolui à modo ſignificandi cum tempore. Hæc conſeſſio locetur à Magiſtro Ioanne à Sancto Tho

Tractatus quintus. De Nomine, & Verbo.

ma sub istis terminis, & pluribus alijs. Thomitis, & mihi videtur certissima. Et sic probatur. Nam significare cum tempore ex parte modi significandi est intrinsecum, & essentialiale verbo v. g. verbum non potest absolui à tali modo significandi cum tempore. Consequentia patet, quia nulla res potest absolui ab illo, quod est sibi intrinsecum, & essentialiale: & antecedens probatur. Nam in tantum verbum significat cum tempore ex modo significandi, in quantum significat actionem, vel passionem, vel aliquid per modum actionis, vel passionis, quæ tempore mensurantur, sed hic modus significandi est intrinsecus, & essentialis verbo, in quo essentialiter distinguitur à nomine: ergo significare cum tempore ex modo significandi est intrinsecum, & essentialiale verbo, sicut, & significare aliquid per modum actionis, seu fluxus mensurabilis tempore. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam verbum non potest absolui à modo significandi actionem, vel passionem, vel aliquid per modum actionis, vel passionis prout est in fieri, seu in fluxu temporis, aliàs absolueretur à modo significandi sibi intrinseco, & essentiali; sed repugnat quod verbum ex modo significandi significet actionem, aut passionem, & quod non significet cum tempore, etiam ex modo significandi: ergo verbum non potest absolui à modo significandi cum tempore. Maior est certa, & probatur minor. Nam repugnat intelligi actionem, vel passionem, & non in

intelligi eius mensuram propriam, quæ est tempus; ergo repugnat significari per modum actionis, vel passionis, & non significari cum tempore saltem ex modo significandi. Ex quibus constat quomodo rectè cohæreat in verbo absolui à tempore, & significare cum tempore; quod magis explicabitur in solutione argumentorum.

§. III.

*Proponuntur, & solvuntur
argumenta*

186 **C**ontra primam conclusionem arguitur primo. Nam in his propositionibus *Deus generat, Angelus intelligit*, & in alijs, in quibus prædicantur aliqua prædicta convenientia Deo in sua aternitate, & Angelis in propria eius mensura, quæ est ævum; verbum non significat cum tempore nostro: ergo verbum non exigit essentialiter significare cum tempore nostro. Probatur antecedens. Nam actiones illæ significatæ per verbum, non mensurantur tempore nostro; generatio enim divina mensuratur aternitate, & intellectio Angelici mensuratur instanti indivisibili sed in tantum verbum significat cum tempore nostro, in quantum significat actionem quæ tali tempore mensuratur: ergo in illis propositionibus verbum non significat cum tempore nostro, sed cum illa duratione, quæ mensuratur actio significatæ per ipsum.

187 Ad hoc argumentum respondet deo dist. respondendo antecedens. In il-

lis propositionibus verbum non significat cum tempore nostro, si attendatur ad rem significatam concedo antecedens: si ad modum significandi, nego antecedens. Et similiter dico ad probationem prædictas actiones in se non mensurari tempore nostro, nihilominus à nobis concipi, & significari ad modum actionum, quæ sunt nobis notæ, & quæ tempore nostro mensurantur, & hanc est, quod significantur ex parte modi significandi cum tempore nostro: & in hoc consistit essentia verbi, quod ex parte modi significandi significet actionem per modum motus: seu fluxus, qui tempore nostro mensuratur.

188 Secundò arguitur contra secundâ conclusionē argumento cōmuni in hac difficultate. Nā verbū essentialiter significat cū tempore: ergo implicat, quod nō vniet extrema in tempore. Antecedens supponitur, & consequentia probatur. Nā nō alio modo vniet extrema nisi media sua significatione: ergo si sua significatio essentialiter respicit actionem, quæ in tempore fit, necesse est vt vniet extrema in tempore. Si autē dicas verbū vnire extrema ex parte modi significandi cū tempore, nihilominus ex parte vnionis extremorum esse independentiam à tempore. In contra est. Nam vnio ipsa extremorum significatur per verbum in qualibet propositione est enim verbū nota eorū, quæ prædicatur: id est signū vnionis prædicari eum subiecto: sed verbum quantū ad eius proprium modū significandi non abstrahit à tempore,

seu non absoluitur à tempore: ergo vnio ipsa extremorū, seu ipsa extrema, vt significata per verbū vnita, nō absoluitur à tempore. Explicatur hoc. Nā aliud est, quod extrema aliqua vniantur inter se independēter à tempore, aliud verò quod significantur per verbum cum hac independentia: primum enim verum est, secundò autē non ita apparet: quod sic probatur. Nam quando significantur vnita per verbum, est attendendum ad modum significandi ipsius verbi, & nō ad id, quod in se habent extrema: sed verbum ex modo significandi significat cum tempore: ergo licet extrema ipsa inter se vniantur independentēter à tempore, non tamen ita significātur per verbū, & consequenter verbum non absoluitur à tempore: sed ad summum ipsa extrema dicentur absolui seu abstrahit à tempore.

189 Confirmatur hoc. Nam modus significandi verbi semper est idem, & non mutatur eius significatio ex eo quod applicetur his extremis, vel illis: sed in omnibus propositionibus contingentibus significat cum tempore, & extrema vniet dependentēter à tempore: ergo eodē modo vniet, seu significat vnionem in omni alia propositione, aliàs non semper habebit eundem modum significandi, sed variabitur iuxta diuersitatē extremorum quorum vnionem significat quod videtur impossibile.

190 Ad hoc argumentum respondeo ex doctrina à nobis data in prima, & secunda conclusionē. quod verbum *est*, ex modo sue significationis

tionis primò, & per se significari ipsam actualitatem essendi per modum cuiusdam fluxus, seu motus, et si ipsa in se non sit motus, aut fluxus, & consequenter ex modo suæ significationis vnit extrema cum tempore, & quantum ad hoc non absoluitur à tempore, id est à modo significandi cum tempore ceterum quòd extrema vniantur in tempore, vel inde pendent à tempore, hoc prouenit ex natura extremorum, quæ vnit; atque adeò quādo verbum vnit extrema, quæ sunt independentia à tempore, tunc non significat illa vnita in tempore, sed ita vnita, vt ipsa petunt inter se vniri. Vbi aduerte nō esse idem significare extrema vnita cum tempore, & illa significare vnita in tempore, nam primum denotat modum significandi, & hoc secundum respicit rem significatam v.g. intellectus noster intelligit substantias simplices ad modum substantiæ corporeæ & composiæ, non tamē intelligit substantias simplices esse corporeas, & compositas. Ex quo respondeo ad argumentum in forma, concedendo antecedens, & negando consequentiam, solum enim inferitur quòd vniat extrema cum tempore ex modo significandi; nō verò quòd vniat in tempore ex parte rei significatæ. Et ad illius probationem Concesso antecedenti, negatur consequentia; nam ex modo significandi cum tempore inferitur rem significatam vniri in tempore, quòd nō inferitur. Ad impugnationem solutionis ibi tractatæ respondeo similiter solum in-

ferri extrema non absolui à modo significandi cum tempore; cum quo compatitur absolui à tempore, id est, non significari vnita in tempore. Et eodē pacto satisfat explicationi præcedentis impugnationis. Etenim etiam si verba ex modo significandi vniat extrema cum tempore, non tamē ipsa in tempore vnit, sed potius, vt omnino inde pendentia à tempore, vt in illo vniantur.

191 Ad confirmationem respondeo verbum *est*, ex modo suæ significationis, vt ex Diuo Thoma dicebamus supra num. 184. significare primò, & principaliter ipsam actualitatem, & quasi ex consequenti significare vniōnem, seu compositionem extremorum; semper enim seruat hunc modum significandi, ac proindē semper significat actualitatem esse id: ceterum quia ista actualitas aliqua idō applicatur extremis, quæ in tempore vniuntur, & aliquandò alijs, quæ non vniuntur in tempore, hinc est quòd seruato proprio eiusmodi significandi, nunc significet extrema vnita in tempore & nunc independentē à tempore, quòd prouenit ex ipsa extremorum determinatione, & non ex variatione significationis verbi.

192 Tertio principaliter arguitur. Nam verbum substantiuum præteriti temporis, verbi gratia *fuit* semper significat extrema vnita in differentia temporis per ipsum importata, & restringit extrema, vt vniantur in se, atque adeo non absoluitur à tempore, vt constat

in hac propositione. *Adam fuit homo*, ergo idem dicendum est de verbo substantiuo temporis praesentis, v. g. *ly est*. Cōsequētia patet. Nam inter *ly fuit*, & *est* solūm est diuersitas, quantum ad differentiam importatam, nempe praesentis, aut praeteriti temporis. Antecedens probatur. Nam illa propositio non semper est vera, quando quidē antequā *Adā* esse creatus, falsū esset dicere *Adam fuit homo*: ergo *ly fuit* non absoluitur à tempore, sed vnit extrema pro tali differentia temporis, & illa restringit pro tali differentia.

193 Ad hoc argumentum respondeo primo negando antecedens: & ad eius probationem dico, quod *ly fuit* potest accipi dupliciter, primo vt significat esse actualis existentiae, & in hoc sensu nō absoluitur à tempore, & restringit extrema pro tali differentia temporis, & consequenter est falsum *Adā* fuisse, id est extitisse hominem antequā crearetur. Secundū accipitur *ly fuit* quatenus denotat esse essentialis, seu connexionis essentialis inter praedicatum

& subiectum, & in hoc sensu absoluitur à tempore, & semper est verum dicere, *Adā* fuisse hominem quantum ad essentialē convenientiam sicut dicimus de praesenti. *Adā est homo*, quod semper est verum, quantum ad praedictā essentialē convenientiam. Secundū dici potest cū Mag. Ioann. à Sancto Tho. qui vtrāque solutionē tradit, esse diuersam rationem inter verbum substantiuū praesentis, & praeteriti temporis. Nā verbum praeteriti temporis essentialiter inuoluit ex parte rei significatā successione m, & transitum temporis, ac proinde vnio subsecuta est dependens à tempore, nec est inconueniens, imō necessarium, esse aliqua verba, quae sint incapacia, vt à tempore absoluantur propterea quod illud ex parte rei significatā afferunt. At verbum praesentis temporis ex parte rei significatā assert rem non transiētem sed praesentem; & hoc potest competere etiam ipsis rebus.

omnino indepētibz

à tempore.

TRACTATVS SEXTVS.

De Propositione.

PROOEMIUM.

RELICTIS pluribus difficultatibus, quae circa orationem, modum sciendi, & eius species

poterant hic disputari, transeo nunc ab explicationem PROPOSITIONIS: Et quidem quamuis recto ordine seruato, incipiendum erat ad explicationem essentialis, &

Q;

quid.

Tractatus sextus. De Propositione.

quidditatis propositionis in communi, nihilominus, quia de hoc satis superque, et breuiter, dictum est in Summalis; proinde incipiam a celebri difficultate, quæ communi-

ter controuertitur inter Summalistas de Propositione mentali; & de inde dicam aliqua de veritate, & falsitate formali reperta in conceptibus.

CONFERENCE I.

Verum Propositio mentalis sit simplex, aut composita

qualitas.

5. I.

Explicatur status difficultatis, & proponitur sententia.

194 **A**d intelligentiam huius difficultatis supponendum, in præsentia non fieri terminum de propositione mentali pro formali; nam cum illius formalis sit secunda intentio rationis, non potest de hac dubitari, an sit simplex, vel composita qualitas: loquimur ergo de conceptibus formalibus, quibus representantur subiectum, & prædicatum. Et in dubiū vertimus: An sufficiat vnus simplex, an verò requirantur plures, ex quibus resultet vnus compositus non physica compositione, sed ratione alicuius unitatis ordinis, quæ reperiatur inter illos, ad modū, quo ex pluribus vocibus cōsurgit vna propositio vocalis. Insuper quadruplex propositio mentalis solet distingui, alia purè apprehensiuā, nimirū quādo intellectus apprehendit hominem, & animal, & copulam, non affirmando, aut negā-

do vnum de alio, sed tantum apprehendendo ipsa, quā ratione dicitur purè apprehensiuā, & de hac certum est habere plures conceptus, seu plures simplices apprehensiones; nec de illa loquimur in præsentia. Alia est propositio apprehensiuā simul, & enuntiatiua, vt quando apprehensis pluribus vnum cum altero compono per modū affirmationis, vel negationis, v.g. cognosco hominem esse animal, & huiusmodi propositio vocatur enunciatio. Alia est purè iudicatiua, videlicet quando intellectus determinatur ad iudicandum ita esse, vel non esse, quod apprehensum est in enunciatione. Denique alia est similis enuntiatiua; & iudicatiua. Et quidem vt optimè aduertit Mag. Ioan. à Sancto Thoma, non repugnat aliquando & iudiciū & enunciationem, quasi vnico actū formari, etiam aliquando separantur, vt pro nunc supponendum est cum communi sententia Thomistarum, de quo videatur Magist. Araujo tomo 2. Metaph. lib. 6. quest. 1. art. 2. dub. Appendice. Et Mag. Ioannes à Sancto Thoma in Summ. quest. 6.

de enunciat. art. 1. cont. 1. & in solut. ad 2. Quo supposito, inuestigandum nobis est; An sit simplex, vel composita qualitas propositio enunciativa, & idem de iudicativa.

195 In qua difficultate, authores, vt optimè docet Mag. Ioann. à Sacerdote Thom. vbi supra, art. 2. ferè equis & problematicis rationibus diuiditur. Prima sententia asserit, propositionem tam enunciativam, quam iudicativam esse simplicem qualitatem, sola virtuali compositione gaudentem, quatenus præsupponit simplex ille conceptus plures apprehensiones simplices, ex vi quarum fuit elicitus. Hanc sententiam defendunt multi Thomistæ, & præcipuè Ferrata lib. 1. contrag. c. 55. Mag. Soto lib. 2. Sum. cap. 5. ad vltimum argumentum. Durandus Gregorius, & Fonseca, quos refert Magist. Araujo vbi supra art. 2. num. 5. Eandem nouissimè, vt probabiliorē defendit Magist. Ioann. à Sancto Thoma in loco præallegato proximè.

Secunda sententia docet propositionem iudicativam esse simplicem qualitatem; enunciativam autē esse compositam ex pluribus conceptibus inter se aliquem ordinem habentibus. Hac sententia quantum ad primam partem de propositione iudicativa certissima existimatur communiter à Thomistis, vt constat ex Magist. Ioann. à Sancto Thoma Magist. Araujo, & alijs. Et quantum ad secundam partem docetur à Mag. Araujo, qui refert pro illam Caietanum, & Vazquez, & ex nominalibus

Gabrielem, Ochamum, & Maiorem. Eandem tenet Pater Suarez tract. 3. de Anima lib. 3. cap. 6. num. 5. imò ipsam propositionem iudicativam ait esse compositam qualitatem.

Tertia sententia asserit illas propositiones, quarum extrema repræsentantur eadem specie intelligibili esse simplices qualitates, secus autem si extrema diuersis speciebus repræsententur. Hanc tribuit Mag. Araujo aliquibus Neotericis.

S. II.

Probabilior sententia eligatur; & primum eius fundamentum explicetur.

196 **P**RO resolutione veritatis sit prima conclusio. Propositio enunciativa constans ex extremis non synonymis est composita qualitas. Hanc conclusionem defendunt Doctores allegati præcedenti sententia, & plures alij moderni Thomistæ; & mihi videtur conformior doctrinæ D. Thomæ, vt ex sequentibus constabit.

Et primum fundamentum desumitur ex doctrina ipsius Angelici Doctoris 1. p. quæst. 14. art. 14. & quæst. 8. art. 2. Et illud sic propono. Nam ea, quæ cognoscuntur diuersis speciebus intelligibilibus, debent cognosci diuersis conceptibus, sed subiectum, & prædicatum propositionis constantis ex extremis non synonymis cognoscuntur diuersis speciebus intelligibilibus; ergo cognoscū-

Tractatus sextus. De Propositione.

tur diuersis conceptibus. Maior est expressa D. Thomæ in præfatis locis, & ab aduersarijs non negatur. Imo assumitur à Magistro Ioann. à Sancto Thomæ ad probandum propositionem esse simplicem qualitatem, quia subiectum, & prædicatum vnica specie cognoscuntur. Et minor, in qua est difficultas, probatur tum autoritate D. Thom. qui præallegata quæst. 14. art. 14. reddens rationem, quare intellectus diuinus non cognoscat componendo, & diuidendo, & intellectus humanus componat, & diuidat: sic ait loquens de intellectu nostro. *De vno in aliud discurre propter hoc, quod species intelligibilis sic repræsentat vnum, quod non repræsentat aliud. Unde intelligendo quid est homo, non ex hoc in ipso, alia, quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundum quandam successionem. Et propter hoc, ea, quæ scorsum intelligimus, oportet nos in vnum redigere per modum compositionis, vel diuisionis enuntiationem formando. Sed species intellectus diuini, scilicet, eius essentia sufficit ad demonstrandum omnia.* Ecce qua claritate docet D. Thomas requiri diuersas species ad cognoscendum subiectum, & prædicatum; ex quo infert, intellectum nostrum componere, non autem intellectum diuinum, qui omnia in sua essentia attingit. Eandem doctrinam tradit quæst. 2. de veritate. art. 17. in corpore, vbi ait de intellectu nostro, quod ad hoc quod in harenis in vnus ad aliterum cognoscat, componit alteram speciem cum altera, & vnit ea quodammodo.

do, & sic in se ipso enunciabilia format. Tum etiam probatur ratione deducta ex prætato doctrina. Nam species intelligibilis deseruiens nostro intellectui est accepta ab obiecto, & consequenter est naturalis similitudo adæquata illi; v.g. species repræsentans hominem adæquatur cum illo, ita vt nullum aliud obiectum repræsentet: ergo propositio constans extremis non synonymis cognoscitur diuersis speciebus: v.g. hæc propositio *homo est albus* si quidem species repræsentans subiectum non repræsentat prædicatum: sed potius intellectus noster componi specie subiecti cū specie prædicati, vt cognoscat in hæreticā prædicati in subiecto, & sic format propositionem, seu enunciabilia, vt ait D. Th. proxime relatus. 197 Ad hoc fundamentum respondet Mag. Ioann. à S. Tho. in fine suæ resolutionis, quod licet dici possit, quod plures species inter se ordinantur ad vnum quid repræsentandū, & sic habeant vnitatem ordinis, vt docet Caietanus; tamen quando sic vniuntur plures species, ideo est quia adunantur ad formandum vnū conceptū, & vnum quid repræsentandū, ac proinde docet illas species in tantū dici habere vim vnius speciei, inquantū ad vnū conceptum formandū, & vnum quid repræsentandū ordinatur.

Sed contra hanc solutionem sic obijcio. Nā repugnat quod species inter se habeant solā vnitatem ordinis, & quod conceptus ex ipsis formatus habeat vnitatem simplicitatis; ergo solutio est nulla. Probatur antecedens.

Tractatus sextus. De Propositione.

simplex qualitas, tota compositio se tenet ex parte obiecti, cum ex parte intellectus sit omni modalis simpliciter actus: ergo non saluatur modus proprius cognoscendi nostri intellectus.

199 Ad hanc rationem respondet Magist. Ioanna Sancto Thoma, §. *ad primum fundamentum*. In tantum intellectum nostrum formaliter componere in quantum presupponit plures conceptus, ex quorum collatione, & comparatione formaliter, resultat una tertia species, seu conceptus, qui modus formandi conceptum longe diuersus est à simplici conceptu Angeli, qui non est formatus ex pluribus inter se collatis, seu comparatis, sed ex ipsa naturali efficacia, & indiuisibili lumine, representando unum, & representando omnia quæ illi conueniunt.

Sed contra replicatur primò ex Magist. Araujo ubi supranum. 7. §. *Sed contra*. Nam prædicta præcedentià plurium conceptuum in nostro intellectu ante quam formet enunciationem simplicem, non est sufficiens, ut intellectus noster dicatur formaliter componere, & distinguatur à modo cognoscendi Angeli: ergo solutio non euacuat vim argumenti. Probatur antecedens. Nam Angelus inferior ad cognoscendum de aliquo subiecto aliqua prædicata accidentalia & alterius generis, prius format plures conceptus simplices quàm enunciationem formet: v. g. ut cognoscat quòd *homo est albus*, prius format conceptum hominis,

& conceptum albedinis, & tamen non ob hoc dicitur cognoscere componendo; ergo prædicta præcedentià conceptuum in nostro intellectu, nõ sufficit ut formaliter componat, & distinguatur in modo cognoscendi ab Angelo. Minor supponitur, nã Angelus incapax est componendi, quando intelligit. Et maior probatur. Nam Angelus inferior cognoscit per plures species impressas subiectum, & accidentia alterius generis (suppono enim prædictum Angelum habere unam speciem, ro qua libet natura) ergo format plures conceptus simplices correspondentes prædictis speciebus, vel saltem poterit illos formare, & postea cognoscere tale accidens conuenire subiecto.

200 Explicatur, & virgetur hoc Nã iuxta doctrinam D. Thomæ 1. p. q. 58. art. Et communem sententiam Thomistarum, Angelus non solum non cognoscit discurrendo, aut componendo propter indigentiam, seu necessitatem, ut contingit in nobis, sed nec liberè potest cognoscere discurrendo, aut componendo: repugnat enim perfectissimo lumini intellectuali talis imperfectio in modo cognoscendi, & hoc verificatur tam circa ea, quæ naturaliter & euidenter cognoscit, quàm circa illa, quæ probabiliter vel supernaturaliter intelligit; suppono enim Angelum omnino incapacem esse discursus, & compositionis in quacumq; materia ut probabilius in sententia Thomistarum, nec dicam, ut certum in doctrina Thomistarum: sed Angelus

plus antequam formet enuntiationē aliquam potest pro suo libito concipere subiectum, & deinde prædicatum, & maxime quando ista diuersis speciebus representantur, vt multo tres contingit, & postea simplici intuitu absque compositione aliqua cognoscere illud prædicatum conuenire subiecto: ergo non sufficit ad hoc, quod intellectus noster componat, aut diuidat, talis præcedētia pluriū conceptuum. Hec enim in Angelo reperiri potest, in quo impossibile est talis modus cognoscendi componendo. Requiritur ergo, quod in ipsa formatione propositionis relictat formaliter compositio pluriū conceptuum, & sic saluabitur proprius modus compositionis in nostro intellectu.

201 Secundo replicatur contra eandem solutionem raritate desumpta ex discursu. Nā ad discernimerequitur formaliter duplex actus ex quibus formaliter componatur, ita vt vnus sit causa alterius: nec sufficit quod antecedenter cognoscatur antecedens, & consequens diuersis actibus & postea vnico inferat intellectus vnum ex aliis: ergo in secunda operatione intellectus, quæ est formaliter compositio, necessario exigitur multiplex partialis conceptus, ex quibus formaliter componatur, & nō sufficit pluralitas pluriū præcedentium. Antecedens est certa n. & consequentia pater à paritate, & ratione. Nam ex eodem principio, nimirum ex imperfectione nostri intellectus provenit quod intelligat

componendo, & discurrendo, & sicut intelligit componendo, quia cognitio subiecto non statim cognoscit ea, quæ illi conueniunt, ita discurret quia cognitis principiis, non statim videt in ipsis conclusiones; quare propter D. Thom. 1. p. q. 58. citata art. 4. docet, quod *sicut in intellectu ratiocinante comparatur conclusio ad principium, ita in intellectu componente, & diu. ente comparatur prædicatum ad subiectum.* Sed in intellectu ratiocinante inueniuntur formaliter plures cognitiones; altera circa principium, & altera circa conclusionem; ergo in intellectu componente reperiri debent plures partiales conceptus, alter circa subiectum, & alter circa prædicatum, ex quibus ordinatis resultet prædicta compositio.

§. III.

Explicatur, & probatur compositio propositionis identice.

202 **S**ecunda conclusio. Propositio identica, in qua idem de se ipso prædicatur, est composita qualitas. Hæc conclusio admittitur à fere omnibus, qui defendunt præcedentem. Et probatur ex doctrina tradita in secundo fundamento primæ conclusionis. Nam quando intellectus format prædictas propositiones identicas verè intelligit componendo, aut diuidendo: ergo non format vnā simplicē qualitatem. Antecedens est certum,

& consequentia probatur. Nam non saluatur formalis compositio, nisi interueniant plures partiales conceptus, vt ex supra dictis constat: ergo si formando illas propositiones verè componit, aut diuidit, non format vnā simplicem qualitatem.

303 At restat difficultas in explicāda huiusmodi compositione. Mag. Aratijo vbi supra num. 8. docet prædictā compositionem non esse ex conceptu subiecti, & prædicati, sed ex vñico conceptu gerente vicē subiecti, & prædicati, & ex altero conceptu copulā: v. g. in hac propositione *homo est homo*, est idē conceptus prædicati, & subiecti, qui compositionē facit cum conceptu copulā. Et ratio est. Nam prædicta distinctio subiecti, & prædicati, nēpe esse id de quo, & id quod de alio non variat conceptū, non enim repræsentantur illi modi, sed potius consequuntur ad rem intellectā & ideo non causant specificationē distinctionem, vt supra dicebamus tra&. 5. confer. 3. n. 176. ergo idem est conceptus subiecti, & prædicati in tali propositione identica; ac proinde restat compositionem versari inter conceptum hominis, & copulā. Alij verò docent esse diuersos conceptus subiecti, & prædicati propter diuersum modū, quo cognoscitur idē homo, vt est subiectum, & vt est prædicatum, & ad diuersificandam conceptum sufficit diuersus modus exercitus ex parte obiecti. quamuis non repræsentetur in actu signato. Et habet fundamentum hic modus dicendi in doctrina Di-

ui Thomæ 1. p. q. 13. art. 12. vbi postquam dixit, *quod subiectum, & prædicatum in omne propositione affirmatiua vera sunt idem secundum rem, & differunt solum ratione*. Postea subdit. *In propositionibus, in quibus idem prædicatur de se ipso, hoc aliquo modo inueniuntur in quantum intellectus ponit aliquid ex parte subiecti, trahendo illud ad partem suppositi, & aliquid ex parte prædicati, quod concipit ad modum formæ in supposito existentis. Et huic diuersitati rationis respondet pluralitas subiecti, & prædicati. Idem tamen verò rei significat intellectus per ipsam compositionem*. In quibus clare docet prædicatum, & subiectum distingui ratione adhuc in propositione identica, propter diuersum modum concipiendi eandem rem, nēpe per modum subiecti, vel per modum prædicati; quod non potest consistere, nisi sint diuersi conceptus subiecti, & prædicati: ergo secundum mentem D. Thomæ, & eius rationem nō est idem conceptus subiecti, & prædicati.

Et quidem vtrumque dicendi modum iudico probabilem, etsi existimem probabiliorem hunc secundum: ceterum parum interst ad nostrum propositum, dum saluemus inueniri compositionem formalem, siue sit ex conceptu vnico subiecti, & prædicati, & altero conceptu copulā, siue sit ex distinctis conceptibus subiecti, & prædicati, & a tercio copulā.

De Propositione iudicativa fertur
iudicium.

104 **T**ertia conclusio. Propositio purè iudicativa est simplex qualitas. Hac conclusio, vt certissima supponitur à Magist. Ioann. à Sancto Thoma, & esse communem inter Logicos, & Metaphysicos asserit Huiusmodi, & eam defendunt terè omnes Thomista contra Vazquez, Suarez, & alios. Et probatur ratione. Nam propositio purè iudicativa est actus ille approbatiuus, quo intellectus profert sententiam dicens, *ua est, & non ita est.* v. g. intellectus noster formauit hanc propositionem *homo est animal*, & postea assentitur veritati significatæ per illam, & ait *ua est sicut compositum*, prædictus actus approbatiuus, qui est sententia, seu iudiciu, dicitur propositio purè iudicativa; sed talis actus simplex est, cum per illum non dicatur intellectus noster componere, seu diuidere, seu potius iudicare, seu sententiam ferre de compositis, & diuisis: ergo propositio purè iudicativa est simplex qualitas. Et confirmatur hoc. Nam ideo dicimus propositionem apprehensiuam, quæ dicitur enunciatio, esse compositam qualitatem, quia aliàs non solueretur proprius modus cognoscendi nostri intellectus videlicet componendo, & diuidendo, sed hæc ratio non habet vim in presenti quando quidem non intelligit componendo, cum profert

iudiciu, sed potius accedit ad proprium modum cognoscendi Angelorum iudicans de rebus compositis absque compositione: ergo propositio purè iudicativa simplex qualitas est.

Consultò dixi, *purè iudicativa*. Nam propositio, quæ simul est apprehensiuæ, & iudicatiuæ, illa scilicet, quæ simul apprehendit, & iudicat noster intellectus, est composita qualitas. Et ratio huius est. Nam licet ex ea parte, quæ iudicatiua est, per se non petat compositionem, ex altera autem, quæ est apprehensiuæ necessum est, vt illa inueniatur proprius modus cognoscendi nostri intellectus, ac proinde inueniatur formalis compositio. Et quidem fundamenta, quæ probant propositionem apprehensiuam esse compositam qualitatem, non minori vi conuincunt idem de apprehensiuæ, & iudicatiuæ simul.

§. VI.

*Proponantur, & soluantur
argumenta.*

205 **C**ontra primam conclusionem arguitur primò. Nam ea, quæ representantur vnica specie intelligibili, vnico, & simplici conceptu cognoscuntur: sed subiectum, & prædicatum propositionis enunciativæ representantur vnica specie intelligibili: ergo cognoscuntur vnico, & simplici conceptu, qui dicitur propositio. Consequentia est legitima, & maior est expressa

pressa D. Thomæ in locis allegatis in prima conclusione. Et minor probatur ex ipso Angelico Doctore libro 1. contrag. cap. 5. ubi ait: *Quod quando aliqua multa accipiuntur, quocumque modo unita, si uel intelliguntur, simul enim intelligit totum continuum, non partem post partem. Et si militer intelligit simul propositionem non prius predicatum, & postea subiectum, quia secundo unam totius speciem, omnes partes comprehendit.* Quod docuit pluribus alijs locis. Ex quibus verbis clarè colligitur subiectum, & predicatum representari vnica specie. Et ponderanda est illa causalis quia secundum unam totius speciem omnes partes comprehendit; ergo subiectum, & predicatum comprehenduntur vnica specie, & consequenter vnico conceptu cognoscuntur.

206 Nec sufficit dicere D. Thomam intelligendum esse de specie representante totam propositionem, quæ species sit vna unitate ordinis, non autè unitate simplicitatis, ac proinde conceptus erit vnus unitate ordinis & non simplicitatis. Non, inquã sufficit, nã obstat primò, quòd quando dicit D. Thomas 1. p. quæst. 12. artic. 9. ad 2. quòd ex speciebus montis, & auri formatur in nobis species quædam montis aurei, & ex conceptu generis; & differentie conceptus speciei, planè loquitur de specie, seu conceptu, qui sit vnus unitate entitativa; ergo similiter quãdo dicit quòd predicatum, & subiectum representatur vna specie, loquitur de vna specie, quæ sit vna unitate entitativa,

seu simplicitatis. Antecedens est certum, & consequentia probatur ex paritate rationis: & fauet idem D. Thomas, qui in multis locis, & præcipuè lib. 6. Meth. le. 8. vltima, docet, propositionem formari eo modo, quo prædictus conceptus montis aurei formatur. Secundò obstat. Nã etiam si sufficiat quòd species sit vna unitate ordinis ad saluandum doctrinam D. Thomæ, vt explicat Caietanus, tamen quando sic vniuntur species, ideo est, quia adunantur ad formandum vnum conceptum, & vnũ quid representandum; quod sic ostenditur. Nam alias non haberent unitatem inter se, neque in vno tertio ad quod ordinantur; ergo stat optimè, quòd sit vnitas ordinis in speciebus & in conceptu unitate entitativa seu simplicitatis.

207 Ad hoc argumentum, quod est præcipuum fundamentum Magistri Ioannis à Sancto Thoma, constat ex dictis à nobis in primo fundamento primæ conclusionis, ex quibus ad argumentum in forma respondeo concedendo maiorem, & distinguendo minorem: subiectum & predicatum representantur vnica specie, quæ sit vna unitate ordinis concedo minorem: vna unitate entitativa, seu simplicitatis nego minorem. Et sic intelligendus est D. Thomas quotiescumq; similem doctrinam tradit. vt dicebamus in solutione data ibi. Nec obiectiones illæ quas affert prædictus Magister conuincunt. Nò prima, ad quam concesso antecedenti, nego consequentiã, & dispari

tas est. Nam nullum est inconueniens, imo experientia ipsa testatur, intellectionum nostrum, postquam cognouit aliqua obiecta, formare intra se speciem aliquam impressam representatiuam illorum, quæ maneat adhuc transacta cognitione, & hoc dumtaxat intendit D. Thom. in prædicto loco, ut saluet in D. Paulo remanisse aliquas similitudines eorū, quæ vidit in raptu; de quo videatur Collegium Complutense Discalearum super lib. de Anima, disp. 18. quæst. 6 §. 2. Ceterum in nostro casu est diuersa ratio eo quod intellectus debet seruare speciale modum cognoscendi, videlicet componendo iuxta dicta à nobis. Nec Diuus Thomas in libro 6. Meth. delect. vltima comparauit modum, quo format prædictam speciem, cum illo, quo format propositionem. Sed tantum ibidem docet, quod intelligit prædicatum, & subiectum simul, in quantum ex eis fit vnum, scilicet, affirmatio & negatio. At quod fiat vnum unitate simplicitatis, aut ordinis, non explicuit ibi D. Thomas. Colligitur autem ipsum loqui de unitate ordinis propter doctrinam, quam tradit 1. 2. quæst. 113. art. 7. ad 2. ubi ait: Dicendum, quod sicut in primo dictum est, nihil prohibet duo simul intelligere actum secundum quod sunt quodammodo vnum sicut simul intelligimus subiectum, & prædicatum, in quantum videntur in ordine affirmationis vnius. Et per eundem modum liberum arbitrium potest in deo simul moueri secundum quod vnum ordinatur in aliud. Metas autem

liberi arbitrij in peccatum ordinatur ad motum liberi arbitrij in Deum. In quibus verbis clare docet prædicatum, & subiectum in propositione esse vnum unitate ordinis, sicut prædicti actus voluntatis sunt vnum sola ordinis unitate. Nec sufficit dicere cum Caietano exemplum de intellectu plus dicere, quam oporteat; hoc enim non fundatur in doctrina aliqua D. Thome, sed potius in hoc loco explicat quomodo intelligendum sit id, quod docuit ci. camodum quo intellectus cognoscit simul prædicatum, & subiectum. Ad secundam objectionem: constat unitatem conceptus seu actus intellectus regulandam esse per unitatem speciei, ut D. Thom. docuit; quapropter si semel admittitur esse sola unitatem ordinis in speciebus, necessum est eandem, & non maiorem concedi ipsi conceptui, seu actui. Et iuxta hæc negatur antecedens illius objectionis: ad cuius probationem dico unitatem ordinis repperam in ipsis obiectis, ac proinde de primo ad vltimum unitatem conceptus, seu actus desumi ex unitate illorum: habent enim in specie prædictam ordinis unitatem, quia ordinantur ad representandum obiectum, quod est vnum sola ordinis unitate in ratione representabilis. 208. Secundò principaliter arguitur contra secundum fundamentum primæ conclusionis. Nam etiam si intellectus noster, unico simplici actu, attingeret subiectum, & prædicatum, vnum alteri attribue do, adhuc sufficientis

simè saluaretur distinctio illius in modo cognoscendi à modo cognoscendi intellectus Angelici: ergo fuit nostrum secundum fundamentum. Probatur antecedens. Nam talis simplex conceptus formaretur ex pluribus alijs presuppositis, ex quorum collatione, & comparatione resultaret una tertia species, seu conceptus; sed iste modus formandi unam tertiam speciem, seu conceptum ex pluribus collatis, seu comparatis inter se, est longè diuersus à simplici conceptu Angelico; & à modo formandi illi: ergo etiam si intellectus noster simplici conceptui attingeret prædicatum & subiectum, adhuc distingueretur à modo cognoscendi Angelici. Maior est certa: cum intellectus noster prius apprehendat subiectum, & deinde prædicatum; & postea, ut formet propositionem, comparet, & conferat vnum cum alio; & hic est proprius modus cognoscendi illius. Et minor probatur. Nam Angelus non solum habet conceptum simplicem entitatis, sed etiam talis conceptus non est formatus ex pluribus inter se collatis, & comparatis; sed ex ipsa naturali efficacia, & indubitabili lumine representando vnum, representat omnia, quæ illi conueniunt: ergo modus ille, quo noster intellectus formet illum simplicem conceptum ex pluribus inter se collatis, & comparatis longe esset diuersus à modo formandi conceptum simplicem Angelici.

209 Confirmatur hoc. Nam Diuus Thomas 1. quæst. 13. art. 12 expresse

dicat, quod intellectus noster pluralitatem diuinarum rationum representat per pluralitatem prædicati, & subiecti, unitatem vero seu identitatem representat per compositionem. In quibus verbis præter pluralitatem conceptuum prædicati, & subiecti, ponit unitatem, seu identitatem in qua consistit ipsa compositio: sed ista identitas, seu unitas compositionis formatur ex collatione plurium, quasi arte elaborata, & formata ab intellectu, & non simplici & naturali efficacia omnia representat: ergo est sufficiens distinctio à conceptu Angelici, qui ex sua efficacia omnia representat.

210 Ad hoc argumentum respondet negando antecedens; & ad eius probationem admissa maiori, negatur minor. Et ad eius declarationem dico, quod licet multoties in Angelo ex naturali eius efficacia oriatur, quod videtur speciebus sibi à Deo communicatis, quibus represententur subiectum, & cætera omnia prædicata; ut contingit in Angelis superioribus, & tunc non procedat collatio, seu comparatio aliqua ad formandum simplicem illum conceptum: nihilominus sæpè sæpius præcedit huiusmodi comparatio, seu collatio, nempe quando Angelus per unam speciem cognoscit subiectum, & per alteram prædicatum; & hoc modo Angeli inferiores cognoscunt prædicata accidentaliter subiectis, atque adeo tunc non est dispar ratio, quantum ad hunc modum cognoscendi inter hominem, & Angelum.

Cum

Cum ergo modus cognoscendi intellectus humani debeat distinguere modo cognoscendi cuiuscumque; Angeli, quantumvis inferioris; & precipue quoad hoc, quod est componere, vel non componere, consequens est, ut non sufficiat in intellectu nostro presupponere pluralitatem specierum, quibus represententur subiectum, & predicatum, ex quorum collatione formetur simplex alius conceptus, cum hoc etiam inueniatur in Angelis, sed necessum est assignare aliam compositionem formalem ex pluribus conceptibus representantibus subiectum, & predicatum, ita ut unum alteri attribatur ut hoc modo saluetur essentialis distinctio in modo cognoscendi. Ad confirmationem respondeo predicta verba D. Thomae potius nobis fauere, cum clare doceat esse pluralitatem subiecti, & predicati, quae pluralitas attenditur penes pluralitatem conceptuum, quibus representantur subiectum, & predicatum in ipsa enuntiatione, & per compositionem talium conceptuum representatur unitas seu identitas subiecti, & predicati. Si ergo esset vnus simplex conceptus, non saluaretur compositio, quam exigit D. Thomas, ut representetur unitas, seu identitas predicati & subiecti.

211 Tercio principaliter arguitur. Nam compositio a nobis assignata vel sit in conceptibus formatis in prima operatione, vel ex alijs tribus productis per secundam: sed neutro modo potest formari propositio:

ergo nullo modo est composita. Probatur minor, quoad primam partem, nempe tale compositio nem non fieri ex conceptibus formatis in prima operatione. Nam Diuus Thomas Quodlib. 5. art. 9. Et in 3. de Anima, le. 15. Et 6. Met. lectio ne vltima, expressè docet per secundam operationem formari verbum distinctum ab illo, quod producit in prima, de quo videatur Magist. Ioa. à S. Thoma, qui refert verba Diui Thomae: ergo propositio pertinet ad secundam operationem non potest componi ex conceptibus pertinentibus ad primam. Et suadet ratio. Nam conceptus primae operationis non representant subiectum, & predicatum, ut formaliter intrant compositionem, sed illa representat, ut res quasdam simplices: ergo necessum est alios producere, ex quibus fiat compositio propositionis, insuper probatur eadem minor, quantum ad secundam partem, nempe predictam compositionem non fieri ex conceptibus formatis per secundam operationem. Nam per secundam operationem non producuntur conceptus simplices representantes obiecta simplicia, hoc enim pertinet ad primam operationem; sicut ad secundam producere conceptus complexè representantes, ut hoc modo distinguantur in modo representandi; sed si producuntur plures conceptus ex quibus fiat compositio propositionis tales conceptus essent simplices representantes obiecta simplicia, nec distinctio:

Tractatus sextus. De Propositione.

tingueretur in modo representandi a conceptibus productis per primam operationem: ergo compositio propositionis non fit ex pluribus conceptibus formatis per secundam sed vnus tantum formatur, qui representet totum complexum.

Confirmatur hoc. Nam predicti tres conceptus, ex quibus fieret talis compositio, inter se tantum haberent unitatem ordinis, sed predicta a ordinis unitas non sufficit ad propositionem formandam; ergo non potest esse formalis compositio ex pluribus conceptibus. Maior supponitur; & minor probatur. Nam ea, quae sunt vni ordine, includunt prius, & posterius: sed vt constat ex doctrina D. Thomae in locis praallegatis, intellectus noster simul intelligit totam propositionem. & non prius subiectum, & postea praedicatum: ergo predicta a ordinis unitas non sufficit ad componendam propositionem, alia ergo maior scilicet unitas entitativa, seu simplicitatis assignanda est.

212 Ad hoc argumentum respondeo, concedendo maiorem pro secunda parte. Fateor enim cum Diuino Thoma, per secundam operationem formari distinctum conceptum, ac proinde compositionem propositionis non fieri ex conceptibus formatis per primam, vt optimè probatum est, sed ex alijs tribus formatis per secundam. Et ad probationem adductam secundae partis minoris dico per primam operationem produci conceptus simplices represen-

tantes obiecta simplicia absolute, & simpliciter, & non vt sunt partes aliquius compositionis, quomodo producuntur per secundam operationem, & ex predictis conceptibus fit vnum complexum representans vnum obiectum complexum; nec requiritur quod omnis conceptus formatus in secunda operatione representet complexum, sed sufficit quod representet, vt pars aliquius complexi per modum affirmationis, aut negationis. Ad confirmationem concella maiori, negatur minor. Ad cuius probationem nego maiorem. Optimè enim compatitur aliqua esse simul, & inter se habere aliquem ordinem, id est, non se habere dispartate, sed vnum dicere habitudinem ad aliud, & sic contingit in propositione, quae habet plures conceptus simul productos ab intellectu, qui inter se aliquam habitudinem seruant, sicut & obiecta, quae representant, & propterea intellectus dicitur simul cognoscere totam, propositionem, imo quia talis ordo, seu habitudo est inter obiecta, potest intellectus simul elicere plures conceptus representantes talia obiecta.

213 Quarto principaliter arguitur contra tertiam conclusionem. Nam per propositionem indicatiuam intellectus noster verè componit, & diuidit, sed hac ratione diximus propositionem enunciativam esse compositam qualitate: ergo idem dicendum est de indicatiua, vt consequenter loquimur. Minor supponitur

tur ex dictis hic §. 3. num. 198. Et maior probatur primò ex doctrina tradita à Diuo Thoma in 1. part. quæst. 16. art. 2. in corp. vbi sic ait. *Quando intellectus inducit rem ita se habere, sicut est forma, quam de re apprehendit, tunc primò cognoscit, & dicit verum, & hoc facit componendo & diuidendo.* In quibus verbis expressè loquitur de actu approbatiuo, quo intellectus post apprehensionem alicuius prædicati de subiecto, profert sententiam, dicens, *ita se habet res, sicut apprehensa fuit.* Et hunc actum approbatiuum fieri ab intellectu componendo, & diuidendo docet expressè S. Doctor: ergo per propositionem iudicatiuam, qualis est actus ille approbatiuus, componit & diuidit noster intellectus.

Secundò probatur ratione. Nam per actum iudicij intellectus verè attribuit vnum alteri, & cognoscit conuenientiam illorum. v. g. quando iudicat hominem esse animal, tunc verè attribuit animal homini, horumque conuenientiam attingit, sed in hoc consistit ratio compositionis, vt de se constat: ergo in propositione iudicatiua inuenitur cōpositio.

214 Ad hoc argumentum respondeo negando maiorem, & quidem vt ex dictis in tertia cōclusionē constat, intellectus noster postquam cōposuit, & diuisit, iudicat de ipsa compositione, & diuisione, & hoc facit per propositionem purè iudi-

catiuam. Ad primam probationem respondeo Diuum Thomam loqui de actu intellectus; qui simul est propositio apprehensiuā, & iudicatiua quando scilicet simul enunciat prædicatū de subiecto, & iudicat ita esse, quod fieri posse, vt diximus supra n. 204. §. Consultò dixi. Et tunc est vera cōpositio, aut diuisio, vt docet Diuus Thomas. & consequenter talis propositio est cōposita qualitas. Cæterum quando intellectus elicit actum purè iudicatiuum, de quo loquimur in tertia conclus. tunc non tam componit, aut diuidit, quàm de cōpositis, aut diuisis profert sententiam, ac proinde in illo non est formaliter cōpositio, sed tantum præsuppositiuè & de hoc non loquitur Diuus Thomas. Ad secundam probationem dico intellectum nostrum prius attribuere vnū alteri, & postea proferre sententiam iudicando an ita sit, vel non sit, sicut attribuit, & per talem actum iudicatiuum etsi non attribuat vnum alteri, tamen illorum conuenientiam cognoscit, nō eo modo quo per propositionem enunciatiuam, sed modo assertiuo, & approbatiuo, quin potius conuenientia prædicati cum subiecto, in qua fundatur vnio illorum, est obiectum illius actus iudicatiui: ratio autem cōpositionis consistit in attributione, non autem in iudicio.

*

CONFERENTIA II.

An una Propositio possit esse verior altera.

§. I.

Explicatur status difficultatis.

215 **V**arias significationes habet hoc nomen *verum*.

Aliquando enim sumitur pro illo, quod propriè est tale, & sic dicitur, hoc est verum nomen rei, id est, proprium. Accipitur etiam pro eo, quod maxime pertinet ad rem, etiam si illi metaphoricè competat, quo sensu dicitur Christus vitis vera. Insuper verum dicitur illud, quod est perfectum, quâ ratione dicitur: hic est verus Christianus, id est perfectus. Et denique verum accipitur pro illo, quod habet conformitatem cum suo principio; igitur relictis prioribus significationibus huius nominis, in præsentî solum est sermo de illo in hac ultima significatione. Iuxta quâ veritas nihil aliud est, quâ conformitas cum principio; si autem est conformitas rei cum idæa diuina, quam imitatur, dicitur veritas transcendentalis; si autem est conformitas conceptus cum re, quam representat, dicitur veritas formalis, quæ solum inuenitur in intellectu. Et huiusmodi veritas inuenitur in propositione mentali, & de illa vertitur in dubium, an sit maior formaliter in una propositione, quàm in alia, quod est inquirere, an veritas formaliter accepta, suscipiat magis & minus, sicut alia formæ accidentales.

216 Et, vt tollatur æquiuocatio, notandum est, quod ipsa veritas formalis potest accipi dupliciter, & fundamètaliter, in qua acceptione denotat causas, & principia, seu fundamèta illius; & formaliter, & prout sic solum denotat ipsam formalem rationem constitutiuam illius, quæ est ipsa conformitas, seu adæquatio conceptus cum re. Quapropter non est idem inquirere, an veritas formalis suscipiat magis, & minus; & an veritas formaliter suscipiat magis, & minus. Nā ad saluandum primum sufficit veritatē formalem ex aliquo capite suscipere magis, & minus; & ad verificandum secundum exigitur ipsam formalem rationem veritatis admittere prædictam latitudinem. Et tandem aduerte veritatem ipsam in re ipsa constitui per aliquid reale absolutum, quod modo suppono ex communiori doctrina quamvis explicetur per relationem subsecutam, ac proinde non loquimur de relatione quæ consequitur ad constitutiuum ipsius veritatis, sed de ipsa formali cōformitate, seu adæquatione supra quam fundatur relatio & de illa rogamus modum, quo admittit latitudinē. & potest suscipere magis, & minus. In qua difficultate nō refero sententias Doctorū quia tota differentia inter illos magis ad modum loquendi, quàm ad rem ipsam pertinere videtur, vt ex dicendis constabit.

§. II.

§. II.

Resolvitur difficultas.

217 **P**RO explicatione veritatis sit prima conclusio. Veritas formaliter accepta non suscipit magis, aut minus, ac proinde una propositio non potest esse verior altera formaliter. Hæc conclusio expressè traditur à Diuo Thom. quæst. 2. de Virtutib. art. 9. ad 1. ubi sic ait. *Cum veritas consistat in adæquatione intellectus, & rei, si consideretur veritas secundum rationem æqualitatis, quæ non recipit magis, aut minus sic non contingit esse aliquam magis, aut minus verum.* Idem docet in 4. Meth. lect. 9. Ex quibus sic formatur ratio. Veritas formalis consistit formaliter in conformitate, seu adæquatione vel æqualitate intellectus, & rei; at D. Thomas docet non suscipere magis, & minus secundum rationem adæquationis seu æqualitatis: ergo iuxta illius mentem non suscipit magis & minus, si formaliter consideretur. Et probatur ratione deducta ex doctrina tradita à D. Thoma. Nam veritas formaliter consistit in conformitate per modum adæquationis, seu æqualitatis conceptus cum re: sed conformitas per modum adæquationis, & æqualitatis non suscipit magis & minus: ergo nec veritas formaliter accepta. Major supponitur ex ipsa diffinitione veritatis. Et minor probatur. Nam adæquatio seu æqualitas consistit in indivisibili: tunc enim dicitur aliqua inter se adæqua-

ta, quando non se excedunt ad invicem, ac proinde adæquatio ex se affert negationem excessus, sicut etiã æqualitas: sed ea, quæ consistunt in indivisibili, non suscipiunt magis, & minus: ergo conformitas per modum adæquationis, seu æqualitatis non suscipit magis, & minus. Confirmatur, & explicatur hoc. Nam veritas formaliter in ratione adæquationis consistit in eo quod attingat rem sicuti est in se, si enim rem, ut in se est non attingit, veritas non est: sed in hoc quod est attingere rem sicuti est in se, non datur magis, aut minus, quãdo quidẽ vel attingit, vel non attingit; si attingit veritas est; si non attingit, deficit à veritate, & in ipsa attingentia nulla latitudo inveniri potest cum nulla detur inter esse, & non esse inter quæ datur omni moda indivisibilitas: ergo veritas formaliter considerata non suscipit magis, aut minus, & consequenter propositio non potest esse formaliter verior altera.

218 Secunda conclusio. Datur una veritas perfectior altera in ratione veritatis, ac proinde, quantum ad perfectionem suscipit magis, & minus ipsa veritas. Hæc conclusio probatur ratione. Nam aliqua veritas habet perfectiora fundamenta & causas perfectiores sui esse, ex quò provenit quod una veritas habeat maiorem firmitatẽ, & stabilitatẽ, sitq; firmitior & immutabilior altera quia ratione magis resistit falsitati, seu est magis infalsificabilis: v. g. hæc est veritas *Deus est firmitior, immutabilior* magisq; infalsificabilis est, seu ma-

Tractatus sextus. De Propositione.

gis resistit falsitati quàm hæc: *Petrus currit*: sed firmitas stabilitas, immutabilitas, & infalsificabilitas perficiunt veritatē: ergo veritas ipsa suscipit magis, & minus, quantum ad perfectionem ipsius. Ex quo provenit, quod veritas necessaria perfectior est in ratione veritatis, quàm veritas contingens, ut potè firmitas, & stabilitas, magisque resistens falsitati; imò inter veritates necessarias aliquæ sunt perfectiores: v. g. veritas principiorum est causa veritatis conclusionum, & consequenter licet utraque sit necessaria, tamen prima habet minus dependentiæ in ratione veritatis, & consequenter perfectior est in ratione veritatis, in qua quantum habet independentiæ, tantò habet maioris perfectionis; quapropter principia sunt certiora magisque necessaria, quàm conclusiones. Et confirmatur hoc ex D. Thoma loco citato ex quaest. 2. de Virtutibus. ubi post verba relata in 1. conclusione sic subdit: *Sed si consideretur ipsum esse veri, quæ est ratio veritatis, ut dicitur in 2. Metaph. eadem est dispositio in esse, & veritate. Unde quæ sunt magis entia sunt magis vera.* Ex quibus constat veritatē augeri in sua perfectione ad augmententatē, in qua fundatur. De quo videatur Magist. Ferrar. lib. 1. contragent. cap. 13. prope finem.

219 Tertia conclusio. Vna propositio absolutè est dicenda verior altera. Hæc conclusio ad modum loquendi attinet, earumque communiter admittunt Doctores. Et probatur ratio ne. Nā veritas formalis suscipit ma-

gis, & minus quantum ad perfectionem veritatis, ut constat ex dictis in præcedenti conclusione: ergo absolutè potest dici vna veritas maior altera, non ita ut intelligatur excessus iste in formali ratione ipsius, quæ est adæquatio, seu æqualitas, sed in perfectione propria illius, quæ maior invenitur in vna quàm in alia. Explicatur hoc. Nam maioritas, aut minoritas ex duplici capite potest provenire in veritate, vel ex formalissima ratione adæquationis, & ex hoc non provenit, vel ex perfectione in modo habendi talem veritatem, & hæc reperitur in veritate: sed ut maioritas absolutè concedatur, sufficit quod ex aliquo capite illi competat, etiam si non ex omni: ergo absolutè potest dici vna propositio verior altera. Verū tamen est quod si addatur illa particula *formaliter* absolutè neganda est. At dum constat de veritate in re ipsa parum interst modus loquendi, atque adeò in hoc non est immorandum sed loquendum cum pluribus.

§. III.

Proponuntur argumenta, & solvuntur.

220 **C**ontra primam conclusionem arguitur primo. Nam ut aliqua firma suscipiat magis, & minus, sufficit quod à subiecto in quod est, participetur secundum magis, & minus in perfectione: sed veritas participatur ab actu intellectus & ab intellectu ipso, in quo

quo est, vt in subiecto, secundū magis, & minus in perfectione: ergo veritas suscipit magis, & minus. Maior videtur certa, & constat in quacumque forma, quæ capax est intentionis, & remissionis: v.g. calor dicitur magis participari à subiecto, quia perfectius ab illo participatur. Et minor probatur ex dictis in secunda conclusione. Nā veritas firmitus, & immutabilius inuenitur in vno actu intellectus quā in alio, in vnoque magis resistit falsitati, quā in alio, ex quo inferabamus in 2. conclusione illam suscipere magis, & minus, quantum ad perfectionem veritatis: ergo participatur secundum magis, & minus in perfectione.

Dices hanc latitudinem in perfectione non provenire ex ipsa formalissima ratione veritatis, quæ est adæquatio, seu æqualitas consistens in indiuisibili, ac proinde ex hoc capite nulla latitudo admittitur, quod asserimus in prima conclusione. Prouenit autem prædicta latitudo in perfectione, ex causis & fundamentis ipsius veritatis, quæ quantum maiorem perfectionem habent, tanto firmiter, & immutabiliore causant veritatem. Sed contra replicatur insistens in argumento posito. Nā vt aliqua forma recipiat magis, & minus, non exigitur, vt prædicta latitudo proveniat ex eius formalissima ratione sed sufficit quod illam admittat ex quocumque capite: proveniat; & hoc manifestum est in exemplo posito de calore, qui in tantum dicitur magis, & minus recipere, in quantum sub

iectum magis, & minus, participat de illo, etiam si prædicta latitudo non proveniat ex eius formali ratione, sed ex habitudine ad subiectum: ergo eodem pacto etiam si latitudo inuenta in veritate non proveniat ex eius formali ratione, dum tamen ex alio capite oriatur, absolute potest dici suscipere magis, & minus. Expli- catur hoc. Nam ratio formalis cuiuscumque formæ consistit in indiuisibili; essentia enim rerum sunt sicut numeri, quantum ad hoc quod sicut si à numero auferatur, & illi addatur aliquid, iam non est idem quoad speciem numerus, ita si ab aliqua essentia aliquid tollatur, vel illi super addatur essentialiter, non manet eadem essentia, ex quo provenit nullam latitudinem in essentialem admitti in rebus ipsis, quæ oriatur ex ipsa formalis ratione constitutiva ipsarum; & nihilominus plures formæ admittunt prædictam latitudinem, eo quod ex alio capite illam participant: ergo in nostro casu nihil inter veritatem non admittere latitudinem ex ipsa sua ratione formali, vt suscipiat magis, & minus, si tamē illam habet ex alio capite.

221 Ad hoc argumentum recte dictum est prædictam latitudinem in perfectione non provenire ex ipsa ratione formali veritatis, quæ cum sit adæquatio, & æqualitas, quantumcumque crescat in perfectione, in capax est, vt crescat in sua ratione formali, ac proinde erit adæquatio, seu æqualitas magis perfecta, non tamen maior adæquatio, seu maior æqualitas,

hæc enim maioritas repugnat adæquationi, seu æqualitati, quæ in indubili consistit, & consequenter nõ dicetur maior veritas, sed veritas magis perfecta, & præcipue quia firmitas, seu immutabilitas causat maiorem certitudinem, seu maiorem necessitatem veritatis, non autem maiorem veritatem, erit ergo veritas magis certa, aut magis necessaria, non autem maior veritas, sicut nec maior adæquatio, seu maior æqualitas. Ad replicam ibi factam respondeo, quod ut aliqua forma dicatur suscipere magis, & minus in ipsa ratione formali, necesse est quod talis ratio formalis capax sit suscipiendi talem latitudinem, & denominandi ab ipsa, constat hoc in calore, qui quanto magis participatur à subiecto, dicitur maior calor, seu subiectum magis calidum, quæ latitudo non repugnat ipsi formali rationi caloris, repugnat autem veritati, dici maiorem veritatem, seu actum magis verum, sicut, & maiorem adæquationem seu actum magis adæquatū dici, repugnantiam inuoluit. Ad explicationem illius impugnationis respondeo, verum esse nullam rem admittere essentialem latitudinem ita ut in prædicatis essentialibus sit magis, & minus, nihilominus sunt aliquæ formæ, quæ ex sua ratione formali, & essentiali possunt admittere latitudinem accidentalem proveniente ex maiori participatione à suis proprijs subiectis & hoc non habet veritas, nam ut dictum est, implicatorium est intelligere magis, & minus in ipsa ratione formali adæquationis.

222 Secundò principaliter arguitur contra eandem conclusionem. Nam veritas in communi analogicè diuiditur in veritatem creatam, & increatam; & hoc secundum formalem rationem veritatis. ergo formaliter suscipit magis, & minus. Antecedens est certum eo quod iuxta communem doctrinam nulla ratio realis communis Deo, & creaturis est vniuoca illis: & consequentia probatur. Nam ratio communis analogica inæqualiter participatur ab eius inferioribus, ita ut prædicta inæqualitas reliceat in ipsa ratione communi & secundum illam formalitatem, quæ dicitur ratio communis analogica: ergo si veritas secundum formalem eius rationem est ratio communis analogica Deo, & creaturis, consequens est, ut in eius rationis formalis participatione sit inæqualitas & consequenter magis, & minus.

Si autem dicas quod veritas transcendentalis est quæ diuiditur analogicè in creatam, & increatam, illa nempe, quæ consequitur ut passio entis, de qua in presenti nõ loquimur, non autem hoc verificari in veritate formali, de qua est disputatio. In contra est primò. Nam eadem ratio militat in utraque veritate, etenim tam veritas formalis, quam transcendentalis, formaliter consistunt in adæquatione, seu æqualitate cum hac differentia, quod transcendentalis consistit in adæquatione, seu æqualitate cum id quod inimitatur, & formalis in adæquatione seu æqualitate cum obiecto, quod representat conceptus:

ceptus: ergo si in veritate transcendentali formaliter considerata admittitur inaequalitas, seu latitudo, etiam admitti debet in veritate formali, considerata formaliter; vel non erit sufficiens fundamentum ad negandam talem latitudinem dicere quod consistit formaliter in adaequatione, seu aequalitate. Secundò. Nam falsa non est dicere quod sola veritas transcendentalis analogicè diuiditur in creatam, & incretam, & non veritas formalis; Nam hæc inuenitur etiam in Deo, in quo ille conceptus diuinus, & infinitus, qui suam essentiam representat, & quo cognoscit illam comprehendere habet veritatem formalem, cum adæquetur, & sit æqualis cum suo obiecto, quod est essentia diuina sed nullum prædicatum reale est vniuersum Deo, & creaturis. Ergo etiam veritas formalis analogicè diuiditur in creatam, & incretam, ac proinde remanet adhuc vis argumenti principalis.

223. Ad hoc argumentum consequenter ad solutionem datam, non improbabiler dici poterat, veritatem formalem vniuersè conueniente conceptui increato, & creato, nec esse inconueniens aliquod prædicatum reale vniuersè participare Deo, & creaturis, cuius doctrinæ duplex exemplum adduci potest, alterum in sententia probabili aliquorum Thomistarum asserentium obiectum formale Metaphysicè esse ens reale, prout abstrahit à Deo, & creaturis, tunc enim necessarium est dicere eandem intelligibilitatem, seu scibilitatem secundum

speciem inueniri in Deo, & creaturis, & cum aliis ratio formalis specificans aliquam scientiam vnam secundum speciem aethomam, qualis est Metaphysica, debeat esse vniuersa omnibus obiectis materialibus, consequens est Deo, & creaturis esse communem aliquam rationem vniuersam realem, loquor enim de intelligibilitate, seu scibilitate radicali, & intrinsicè rebus, à qua specificatur scientia. Secundum exemplum sit in ente reali, & ente rationis, quibus nihil commune vniuersum dari posse communiter asseritur, & nihilominus conueniunt vniuersè in ratione obiecti scibilis, & in ratione signi naturalis, vt dicebamus supra Tra. 2. de Signis, confer. 4. & conf. 9. idem dicebamus de Signo, prout abstrahit à signo naturali. & ad placitum. Ex qua doctrina potest dici ad secundam impugnationem præcedentis solutionis nullum esse inconueniens aliqua prædicata dici vniuersè de Deo, & creaturis, & in veritate formali, quæ in adaequatione cum suo obiecto consistit, hoc verificari; propterea quod in hoc quod est adaequari cum suo obiecto nulla dependentia formaliter inuenitur conceptus creati, ab increato, ac proinde nulla analogia. Ad primam impugnationem non potest dici veritatem transcendentali inuentam in creaturis consistere in adaequatione, seu aequalitate cum idea quam in Deo imitatur, & in hac veritate transcendentali non adniti latitudinem nec dari veritatem aliquam maiorem formali-

maliter altera. Caterum veritas transcendentalis, quæ in Deo inuenitur, non consistit in adæquatione cum altero, sed potius omnia respiciunt illam, tanquam superiore m mensurâ, à qua in suo esse dependent, & à qua participant suam veritatem, & ideo in veritate cõmuni creata, & increata cum illa in adæquatione non consistat, potest dari in inæqualitas. Sic potest discursu probabiliter.

224. Nihilominus aliter, & magis ad veritatem accedens, respondeo faciliter ad argumentum concedendo antecedens, & negando consequentiam. Et ad eius probationem concedo antecedens. Fateor enim ratione communem analogam participari inæqualiter, & sic participari veritatem à Deo, & creaturis; Caterum ex hoc non infertur quod suscipiat magis, & minus in sua ratione formali. Et quidem non est idem participari inæqualiter, & participari formaliter secundum magis, & minus. Nam ad primum sufficit quod imperfectius participetur, & cum dependentia vnius ab altero dependentia enim in participanda ratione communi, seu transcendentia illius est causa analogiæ, seu inæqualitatis. Et cum veritas participetur à creata veritate dependenter à veritate increata, hinc est quod inæqualiter participetur. Caterum hoc non est magis, aut minus secundum rationem formalem adæquationis participari. Sit exemplum in substantia quæ inæqualiter participatur à creata, & increata. & nihilominus non participatur secun-

dum magis, aut minus. Cum substantia hanc latitudinem non admittat, sic dicendum est in nostro casu.

225. Tertio principaliter arguitur. Nam bonitas moralis formaliter suscipit magis, & minus, dicitur enim vnus actus voluntatis melior formaliter altero; v. g. actus charitatis in se moris melior est formaliter quocumque actu alterius virtutis, & inter actus tam virtutum moralium, quàm Theologalium datur magis & minus in bonitate morali formaliter considerata, cum maius premiũ correfpondeat vni, quàm alteri, sint quæ aliqui magis digni laude, quàm alij, quod nascitur ex maiori bonitate morali, cui correfpondet, & debetur præmium, & laus: ergo etiam veritas formalis suscipit magis, & minus formaliter considerata in ratione veritatis. Antecedens videtur certum: & consequentia probatur. Nam bonitas moralis consistit in conformitate, seu adæquatione actus voluntatis cum iudicio recto rationis; & in tantum aliquis actus voluntatis dicitur bonus moraliter, in quantum conformatur, seu adæquatur cum regula rationis, quæ est rectum iudicium: & nihilominus bonitas moralis formaliter suscipit magis, & minus in ratione formali bonitas moralis: ergo etiam si veritas formalis consistat formaliter in conformitate, seu adæquatione cum suo obiecto, potest suscipere magis, & minus, etiam formaliter considerata.

226. Ad hoc argumentum respondeo negando antecedens. Etenim bonitas

nitās moralis formaliter considerata in ratione conformitatis, seu adaequationis cum regula rationis, non suscipit magis, & minus. Cū quo comparatur vnum actum dici meliorem altero in esse moris, propter maiorem perfectionem inuentam in ipso quā maior perfectio provenit ex eo quod attingat obiectum perfectius in esse moris, vel quia in eius elicitatione maior vincitur difficultas, vel propter alias circumstantias actus, quae causant maiorem perfectionem in esse moris, & ex hoc oritur maior premium, maioremque laudem illi correspondere; v.g. actus charitatis dicitur melior moraliter eo quod obiectum perfectius respicit, & sic de alijs cum proportione, non autem dicitur melior in ratione conformitatis seu adaequationis: nam non est maior adaequatio actus charitatis cum sua regula, quā adaequatio alterius actus virtutis moralis cum sua, uterque enim conformatur, & adaequatur eū regulae sibi propriae, in quo non est latitudo seu magis & minus, & eodem modo discurremus in veritate, quā licet possit crescere in perfectione propria illius, non tamen in formali adaequatione, & sicut absolute dicitur vnus actus melior altero propter maiorem perfectionem moralem, ita absolute conceditur vnus actus verior altero propter maiorem perfectionem veritatis, vt ex dictis in notata resolutione constat.

227 Quartò principaliter arguitur. Nam verū, & falsū formaliter considerata opponuntur contrariè, sed

inter contrariè opposita est latitudo secundum magis, & minus, vt constat in omnibus contrarijs ad differentiam aliorum, quā contradictoria opponuntur: ergo veritas formaliter suscipit magis, & minus. Et confirmatur hoc. Nam illa, quae ex se perfectione dicunt, crescūt formaliter per accessum ad id quod est summum in tali ratione iuxta doctrinam D. Thom. 1.2. quest. 22. art. 2. ad 1. vbi ait quod maior intentio lucidi attenditur penes accessum ad illud, quod est summè lucidum, cui quanto aliquid magis appropinquat, tātò est magis lucidum: sed veritas formaliter considerata ex se dicit perfectionem; ergo debet formaliter crescere penes maiorem accessum ad id, quod est summè verum; sed aliquae veritates magis accedunt, quā aliae; ergo suscipiunt magis in ratione formali veritatis.

228 Ad hoc argumentum respondet contraria non suscipere magis & minus secundum omnem rationem formalem, nec hoc postulari ex ipsa natura contrariorum; v.g. sanitas opponitur contrariè infirmitati, & tamē in ratione formali sanitatis quae in indiuisibili consistit non suscipit magis, & minus. Item calor, vt ostendit, sub hac formalitate non suscipit magis, & minus cū nulla formalitas sit terminus, vltra quem progredi non potest: cū ergo veritas in ratione adaequationis consistat in indiuisibili, non admittit latitudinem in tali ratione, nec hoc exigatur ex natura contrariorum. Ad confirmationem

Tractatus sextus. De Propositione. ad. 2. m. 2.

respondeo quod penes accessum ad summum in aliquo genere suscipiunt magis, & minus omnia alia contenta in tali genere, ut optime docet D. Thomas, cum hac autem differetia, quod illa, quæ capacia sunt, ut secundum eius rationem formalem suscipiant magis, & minus, prædictâ maiorem perfectionem accipient ratio maiorem, quando magis appropinquant ad illud principium, & hoc apparet in lucido: si autem in earum ratione formalis non admittant latitudinem, non accipient maiorem illam in sua ratione formalis: accipient tamen maiorem perfectionem in participatione illius rationi formalis: & sic contingit in illis veritatibus magis accedentibus ad summum verum, quæ participant maiorem firmitatem, seu immutabilitatem, hoc est, maiorem certitudinem, seu necessitatem, non autem discuntur magis adæquari, seu maiorem æqualitatem formaliter habere: v.g. veritas conclusionis dicitur magis certa, & magis necessaria quanto magis accedit ad veritatem primorum principiorum, non autem dicitur magis adæquari cum suo obiecto, quod pertinet ad formalem rationem veritatis.

229 Quinto arguitur principaliter. Nam falsitas formaliter suscipit magis, & minus ergo etiam veritas formaliter suscipit magis, & minus. Autecedens probatur. Nam falsitas consistit in defectu veritatis, seu in inadæquatione cum suo obiecto, sed una propositio magis recedit à veritate, quàm alia, & minus adæquatur cum suo ob-

iecto, quàm alia: v.g. hæc propositio *homo est lapis*, magis recedit à veritate, magisque inadæquatur cum suo obiecto, quàm ista, *homo non est albus*, hæc enim negat subiecto aliquod accidens sibi cōpetens, illa autem ponit in illo prædicata, quæ destruit totam eius rationem specificam: ergo falsitas formaliter suscipit magis, & minus. Et quod idem debeat dici de veritate, ut inferebatur, sic probatur. Tum quia contrariorum eadem debet esse ratio, seu disciplina, & consequenter si falsitas suscipit magis, & minus, etiam idem debet dici de veritate. Tum quia ideo dicebamus in prima conclusione adæquationem consistere in indivisibili, quia in hoc quod est attingere rem, nulla datur latitudo, sed in hoc quod est non attingere rem, in quo consistit ratio in adæquationis, seu falsitatis datur latitudo, & magis, & minus: ergo idem dicendum est de adæquatione seu veritate. Explicatur hoc. Nam non alia ratione veritas in ratione adæquationis consistit in indivisibili, nisi quia adæquatio consistit in hoc quod est attingere rem, & inter attingere, & non attingere, sicut in *in* esse, & non esse non admittitur latitudo, sed etiam si falsitas vellet *ut* inter esse, & non esse, cum consistat in non attingere rem, tamen admittit latitudinem: ergo idem dicendum est de veritate, aut ratio à nobis assignata nulla est.

230 Ad hoc argumentum dupliciter potest responderi. Primo negando primum antecedens. & idem sursus eodem modo de falsitate, sicut de verita-

veritate, ita vt dicamus quòd sicut veritas formaliter in ratione formalis adæquationis non suscipit magis, & minus, ita etiam falsitas in ratione inadaquationis nō suscipiat magis, & minus. Et ad probationē ibi positam dicatur formalissimū fallitatis esse inadaquationē consistentem in hoc, quod est non attingere re, seu in recessū à veritate, & in hoc non esse magis, aut minus, licet materialiter sit maior recessus, seu maior inadaquatio, quatenus maior pugnat cū veritate, sicut & in veritate inuenitur etiam maior pugna, & resistentia cum falsitate, quod non infert maiorem veritatem formaliter. Secundò, & probabilius dicendum est diuersam esse rationem de falsitate; atq; de veritate, ac proinde concessio antecedenti, nempe falsitatem formaliter suscipere magis, & minus, negatur cōsequentia. Et ratio discriminis fundatur in eo, quod in adæquatione, in quo consistit formalissimè falsitas potest contingere pluribus modis; & secundū magis, & minus. Et ratio est; nam defectus qui fundatur in recessu aliquo, seu in priuatione alicuius, possunt suscipere magis, & minus; v. g. agritudo, quæ consistit in recessu, seu priuatione sanitatis suscipit magis & minus; & vna agritudo formaliter est maior altera eo quòd magis recedit à sanitate & magis priuat illa quā alia agritudo minor, & in moralibus peccatum priuat eandem rationem & tamen datur vnum peccatum formaliter maius altero etiam in ra-

tione priuationis reuolutoria, & recessus ab illa, huiusmodi autem priuationes, quæ suscipiunt magis, & minus, sunt illæ, quæ in fieri considerantur, & per modum recessus, non autem illæ, quæ in facto esse, & per totalem corruptionem accipiuntur, vt mors, cæcitas, & alia, etenim motus, in quo consideratur ratio recessus aliter priuat termino à quo, quā mors, ille enim priuat in fieri, & per modum recessus, & sic suscipit magis, & minus: hæc autem priuat per totalem corruptionem, & quasi in facto esse, & ideo nō suscipit magis, & minus. Et ad rem nostram deueniens inadaquatio constitutiva falsitatis fundatur in recessu, seu quasi recessu, & cōsequenter suscipit magis, & minus, sicut agritudo, & peccatum. At in adæquatione, quæ consideratur ad modū accessus nō inuenitur magis, & minus. In hoc enim quod est accedere nulla latitudo admittitur, sicut nec in sanitate, seu bonitate morali formaliter considerata. Quo supposito ad primā probationem illius cōsequentiæ respondet quòd contrariorum eadem est ratio, quantum ad id, quod est commune vtrique, non autem quantum ad id, in quo differunt: v. g. licet virtus consistat in medio, non tamē ex hoc infertur vtrūq; etiam in medio consistere, & licet dentur plures species agitudinis, non tamē idē dicendum est de sanitate, ita quamvis veritas, quæ in adæquatione consistit nō admittat magis & minus, nō tamen idē dici debet de falsitate.

Tractatus sextus. De Propositione.

quæ formaliter cōsistit in inadaequatione. Ad secundam probationem, & ad explicationem ibi positā cōstat ex dictis in hac solutione esse diuersam rationem inter attingere rem, & nō attingere illam, eo quod non attingere consideratur per modum recessus, in quo inuenitur latitudo, & attingere per modum accessus, qui in indiuisibili consistit.

231 Vicinō arguitur. Nā veritas, quæ habet perfectiora fundamenta & plures causas sui, debet esse maior formaliter in ratione veritatis: sed aliqua propositio habet perfectiora fundamenta, & plures causas suæ veritatis, quā alia: ergo datur vna veritas maior formaliter altera. Minor est certa ex dictis in secunda conclusione: & maior probatur. Nam causa maior, & perfectior causat suam maiorem, & perfectionē in suo effectu, magis enim, & perfectius influit, alijs non maior, seu perfectior in ratione causæ erit cū maioritas in perfectione causæ attē datur penes maiorem, & perfectionem influxum in effectu: ergo veritas, quæ habet fundamenta perfectiora, & plures causas sui, erit maior in ratione formali veritatis, secūdu quā consideratur, vt effectus. Et cōfirmatur. Nā ex eo quod veritas habeat perfectiora fundamenta, pluresque causas sui sequitur quod magis resistit falsitati, seu magis infalsificabilis sit, vt dicebamus in 2. cōcl. ergo sequitur etiam quod sit maior formaliter in ratione veritatis. Probatur cōsequētia. Nā in tantū vnu contrarium magis resistit alteri, in

quantum magis participet de sui ratione formali, v. g. calidum tunc magis resistit frigiditati, quādo magis habet de calore: ergo si ex fundamento perfectiori veritas magis resistit falsitati, necessum est quod habeat magis de veritate formaliter.

232 Ad hoc argumentum respondeo negando maiorem, & ad eius probationem dico, quod quādo effectus incapax est suscipiendi latitudinem in aliqua formalitate, quantumq; crescat causa in perfectione, nō cōmunicat effectui illam maiorem perfectionē. Præterquā quod ex maiori perfectione fundamenti, & ex maiori concursu causarū sequitur in veritate maior perfectio, quantū ad firmitatem, seu immutabilitatē, non autē quātū ad adæquationē, secūdu quā in capax est, vt adimitat maiorem. Ad cōfirmationē concessō antecedēti, negatur cōsequētia. Et ad eius probationem respondeo, maiorem resistentiā vnius contrarij cū altero posse provenire ex duplici capite, vel ex maiori participatione formæ ad subiecto, secūdu magis esse ipsius formæ, vt cōtingit in exēplo posito, & cōmuniter in formis, quæ suscipiūt magis, & minus vel potest provenire ex maiori perfectione, quæ prædicta forma participatur, & ex hoc capite provenit vna veritatē magis resistere falsitati in vna propositione quā in alia. Huiusmodi perfectio causatur a fundamento absq; eo quod causetur maioritas informalitatem adæquationis nec sit necessaria vt magis infalsificabilis sit veritas, magisq; resistat falsitati.

CON-

C O N F E R E N T I A III.

Utrum aliqua diuifio propositionis fit essentialis, & vniuoca?

§. I.

Explicatur difficultas, & proponantur sententia.

233 **T**Riplex est diuifio propositionis à nobis assignata lib. 2. Summul. cap. 8. & 9. Et colligitur ex doctrina D. Thome, precipue opusc. 48. tractat. de enunciati, cap. 6. vbi docet propositionem diuidi quoad substantiam in categoricam, y hypoteticam, eo quod est diuifio ex parte copulationis seu combinationis, quæ est substantia propositionis: item diuifio nem in affirmatiuam, & negatiuam esse secundum qualitatem propositionis; diuifionem denique in vniuersalem, & particularem esse ratione quantitatatis, eo quod illa est diuifio ex parte prædicati, quæ est formalis pars propositionis, & hæc ex parte subiecti, quæ est quasi materia illius, ad quam sequitur quantitas. Igitur triplex est diuifio propositionis, prima ex parte substantiæ in categoricam, & hypoteticam; secunda ex parte qualitatis in affirmatiuam, & negatiuam; tertia ex parte quantitatis in vniuersalem, & particularem. Quo supposito inquirimus quæ nam istarum diuifionum est essentialis, & quæ accidentalis quæ uero vniuoca, & quæ analogica. Et ad huius explicationem uide da sunt quæ à nobis sunt dicta explicantibus naturam harum diuifionum.

234 In quadifficultate est communis ferè omnium consensus, quod diuifio propositionis in vniuersalem, & particularem est accidentalis. Ita affirmat Mag. Ioan. à S. Thoma q. 5. de enunciati, ar. 4. Circa diuifionem in categoricam, & hypoteticam aliqui existimant esse analogam. Ita Mag. Masius, & P. Rubio, & alij. Alij autem docent esse vniuocam, & generis in suas species. Ita Mag. Soto, Mag. Bañez, quos sequitur Mag. Ioan. à S. Thoma vbi supra, ar. 3. De diuifione autem in affirmatiuam, & negatiuam existimat Mag. Soto esse accidentalem, quia diuiditur subiectum in sua accidentia. Aliqui verò ex antiquis relatis à M. Masio, & P. Rubio, defendunt illam esse analogam. Alij verò dicunt esse vniuocam non per differentias specificas, sed per differentias substantiales numericas. Tandem alij asserunt esse diuifionem essentialem, & vniuocam generis in suas species. Ita communiter Thomistæ sequentes D. Thom. Mag. Masius, P. Rubio, Huertos, Mag. Ioannes à S. Thoma. & alij.

§. II.

Resoluitur difficultas circa omnes diuifiones.

135 **P**RO RESOLUTIONE veritatis sit prima conclusio. Diuifio PROPOSITIONIS in vniuersalem, & partem

Tractatus sextus. De Propositione.

particulare me est accidentalis. Hac conclusio communiter admittitur à Doctoribus & docetur à D. Thoma opusc. 48. tract. de enūtiat. cap. 6. & lib. 1. Periherm. lect. 8. Et probatur ratione. Nā illa dicitur diuisio accidentalis, qua diuisum secundū aliquod eius accidens diuiditur, & non secundū eius essentialē rationem: sed diuisio propositionis in vniuersalem, & particularem est huiusmodi: ergo est diuisio accidentalis. Maior est certa. Et minor probatur. Nam prædicta diuisio est ratione quantitatis ipsius propositionis, etenim vniuersalitas & particularitas sunt quantitatis diuersæ propositionis: s. d. quantitas est accidens propositionis illi conueniens ratione subiecti, quod gerit munus materiæ respectu illius, præsupponensque illam essentialiter constitutam in ratione artificij: ergo prædicta diuisio est qua diuisum diuiditur secundū aliquod accidens, & non secundū eius essentialē rationem. Explicatur hoc. Nam ratio essentialis propositionis est ipsa compositio, seu unio prædicati cū subiecto sed quantitas propositionis non attenditur penes compositionem, seu unionē prædicati cū subiecto sed tantum ex parte subiecti gerentis vicē materiæ in prædicta compositione: ergo quantitas non est de essentiali ratione propositionis sed est accidens illius. Et consequenter diuisio penes diuersam quantitatem, qualis est diuisio in vniuersalem, & particularem est accidentalis.

136 Secunda cōclusio. Diuisio propositionis in affirmatiuam, & negatiuā est essentialis, & vnioca. Hac cōclusio clare traditur à D. Thoma in locis citatis in prima cōclusionē, & sequuntur omnes eius discipuli, vno excepto Magistro Soto; & extra illius scholam plures. Et ratione probatur quoad primā partem, nempe esse diuisionem essentialē. Nam affirmatio, & negatio diuidūt propositionem secundū eius essentialē rationem: ergo est essentialis prædicta diuisio. Probatur antecedens. Nam essentialis ratio propositionis est ipsa unio, seu compositio prædicati cū subiecto, ad quam sequitur veritas aut falsitas: sed affirmatio & negatio diuidunt ipsam propositionem secundū diuersam rationem unionis, seu compositionis: ergo diuidunt illam secundū eius essentialē rationem. Maior est certa. Cū ratio enuntiationis nihil aliud sit, quàm ratio unionis, seu compositionis ad quam sequitur veritas, aut falsitas, vt dicebamus lib. 2. Sum. n. cap. 8. nu. 97. Et minor probatur. Nā unio seu compositio affirmatiuæ fundatur in conuenientia prædicati cum subiecto: & unio, seu cōpositio negatiue fundatur in di. conuenientia prædicati cum subiecto: sed diuersa est unio, seu compositio fundata in conuenientia ab unione, seu compositione fundata in disconuenientia: ergo affirmatio, & negatio diuidunt propositionem secundū rationē unionis, seu compositionis. Et qui se m
ab sque

abfque dubio eft diuerfa vnio, & cō-
pofitio, quatit per remotionem præ-
dicatū a fubiecto, ab illa, quæ fit per
coniunctionem illorum, atque ad eò
prædicta diuifione diuiditur propo-
fitione ratione illius, quod eft propriū
& essentialē fibi.

137 Insuper probatur conclusio,
quoad secundam partem nempe ef-
fe diuifionem vniuocam. Nam affir-
mativa, & negatiua æqualiter parti-
cipant rationem formalem propofiti-
onis, quæ est enunciare vnu de alio
id est, habere talem compositionem,
& vnionē extremorum, vt ad ipsam
fequatur veritas, aut falsitas: constat
enim vtramque æqualiter conueni-
re in hoc quod est significare verum
vel falsum, & consequenter æquali-
ter participare debent ipsam ratio-
nem compositionis, seu vnionis, ad
quam fequitur veritas, aut falsitas:
sed illa est vniuoca diuifio, in qua
membra diuidentia æqualiter parti-
cipant rationem diuifū: ergo præfa-
ta diuifio est vniuoca. Er' tēn in ge-
neris in suas species, cū antequam
cōfideretur affirmatio, aut negatio,
nondū intelligatur propofitio cōfi-
tituta in aliqua determinata specie,
sed tantum adfit quædam ratio com-
munis generica, quæ est fola cōpofi-
tio, seu vnio extremorum.

138 Tertia conclusio. Diuifio pro-
pofitionis in categoricam, & hypo-
teticam est essentialis, & vniuoca.
Hæc conclusio, quoad primam par-
tem admittitur communiter; & quo-
ad secundam defenditur à pluribus
iam relat's. Et in primis probatur
conclusio quoad primam ex doctri-

na D. Thom. opusc. 48, tract. de enū-
ciat. cap. 6. vbī loquens de hac diuifio-
ne, ait: *Hanc diuifionem diuidere
propofitionem, quoad substantiam, quia
diuidit eam ex parte copulationis, seu
coniunctionis.* Et post pauca subdit
quod quando interrogamus quid fit
propofitio, interrogatio est de fub-
stantia propofitionis; & idēō refpōde-
mus esse categoricam, vel hypoteti-
cā: ergo iuxta mentē D. Thom. præ-
dicta diuifio est essentialis, ad quam
requiritur, & fufficit quod diuidat fe-
cundū rationē essentialē ipfūm
diuifum, & fic contingere in præfa-
ta diuifione docet Angelicus Doc-
tor. Ex cuius doctrina fic formatur
ratio. Nam propria, & essentialis ra-
tio constitutiva propofitionis est co-
pulation, vnio, seu coniunctio extre-
morum: sed categorica, & hypoteti-
ca diuidunt propofitionem fecundū
rationem copulationis, vnionis, seu
coniunctionis, cū ipse inter fe diffe-
rant fecundū diuerfas copulatio-
nes, seu coniunctiones extremorū:
ergo categorica, & hypotetica diui-
dūt essentialiter propofitionē. Expli-
catur hoc. Nā categorica, & hypo-
tetica conueniunt in hoc quod vtra-
que habet talem vnionem. seu com-
pofitionem extremorū, vt ad ipsam
fequatur veritas, aut falsitas, & fit ca-
pax terminandi iudicium, in quo fi-
ta est essentia propofitionis explica-
ta per hoc quod est enunciare vnum
de alio: & in super inter fe differant
fecundū diuerfā coniunctionem,
seu vnionem extremorum, eo quod
categorica habet vnionem verba-
lem, qua coniungit, seu vnit prædica-
tum

Tractatus sextus. De Propositione.

tum cū subiecto, & hypotetica confertur ex vi nōne nominali, quā duar orationes coniunguntur inter se: ergo categorica, & hypotetica essentialiter diuidunt propositionem.

Et ex hac doctrina probatur secūda pars conclusionis, nempe hanc diuisionem esse vniuocam. Nam ipsa inter se essentialiter conueniūt in ratione propositionis absque dependentia Logica vnus ab altera in participatione rationis communis; etenim hypotetica habet talem compositionem, vt sequatur distincta veritas, aut falsitas, à veritate, seu falsitate categoricarum, ex quibus componitur, & absque vlla dependentia ab illis: ergo æqualiter conueniunt in ratione propositionis, & consequenter est diuisio vniuoca, & generis in suas species.

§. III.

Proponuntur, & solvuntur argumenta.

139 **C**ontra primam conclusionem arguitur primò. Nā sola quantitas est sufficiens ad variandam propositionem, secundum veritatem, & falsitatem; ergo diuersitas in quantitate non est accidentalis propositioni. Antecedens constat in his propositionibus *omnis homo currit, aliquis homo currit*, quæ tantum differunt in quantitate, eo quod vna est vniuersalis, & particularis altera, ex quo prouenit vnā esse veram, & alteram falsam; vtraque enim est affirmatiua, & vtraque categorica, & consequenter non potest ex alio capite, nisi ex diuersa quantitate prouenire vnā esse falsam, & alteram veram. Et consequenti proba-

tur. Nam sola diuersitas accidentalis non potest variare veritatem, aut falsitatem, quæ oriuntur ex diuersa compositione ipsius propositionis; ergo si variatur in veritate, aut falsitate diuersitas quantitatis, signū est ipsam non esse differentiam accidentalem ipsius propositionis. Explicatur hoc. Veritas, aut falsitas est propria passio propositionis consequuta ad suam essentiam, quæ est talis compositio extremorum, & ad talem compositionem sequitur veritas, & ad aliam diuersam sequitur falsitas; sed diuersitas in quantitate est sufficiens, vt in vna propositione sequatur veritas, & in alia falsitas; ergo est sufficiens ad diuersificandā ipsā propositionē ratione compositionis, & cōsequenter erit essentialis distinctio, sicut dicebamus de affirmatiua, & negatiua, & de categor. & hypotetica.

140 Ad hoc argumentum respondeo concedendo antecedens, & negando consequentiam. Ad cuius probationem respondeo quod ex duplici capite potest prouenire quod vna propositio sit vera, & altera falsa primò ex diuersa compositione extremorum, vt contingit in his, *homo est animal, homo non est animal*, quarum vna est affirmatiua, & altera negatiua, ac prinde illa est vera, & hæc est falsa. Secundò potest prouenire ex diuerso significato ita vt tante eadem compositione in specie, ita vt vtraque propositio sit eiusdem speciei, vna sit vera, & altera falsa propter diuersitatem significati, & sic contingit in illis propositionibus, quæ sola quantitate differunt; cū distin-

Cum

Etiam significatum correfpondeat vniuerfali, & particulari, atque adeo distinctus conceptus, quorum vnus conformatur cum re significata, & alter nō conformatur. Et ex hoc cōstat ad explicationem. Fateor enim ad diuerfam compositionem fequi veritas, aut falſitas: ceterū aliquando diuerſitas in veritate, aut falſitate oritur ex diuerſa ſignificatione. Et hoc facit diuerſa quantitas, & cōſequenter non cauſat diuerſitatem ſecundū rationem compoſitionis vt requirebatur ad eſſentialem diſtinctionem cauſandam.

141 Secundō principaliter arguitur contra ſecundam concluſionem, & præcipuē contra primam partē, qua aſſeritur præfatam diuiſionem eſſe eſſentialem. Nam affirmatiua, & negatiua poſſunt idem obiectum formale repræſentare: ergo nō differūt eſſentialiter. Cōſequentia patet. Nā eſſentialis diuerſitas propoſitionis formalis, quæ eſt formalis repræſentatio ſumi debet ex diuerſitate obiecti formalis, quod repræſentat quod quæ dicitur propoſitio obiectiua, ſicut in vniuerſum diuerſitas conceptus formalis deſumitur ex diuerſitate conceptus obiectiui. Et antecedens probatur. Nam affirmatiua de prædicato infinito, & negatiua idem obiectum formale repræſentant: v. g. iſta propoſitiones *homo non eſt laus, homo eſt non laus*, quæ eundē ſenſum generāt, & eundē veritatē expliāt: ergo affirmatiua & negatiua idē formale obiectum repræſentant.

142 Si autem dicās prædictas duas propoſitiones idem obiectum repræ-

ſentare cum diuerſo modo, qui ſufficit ad diuerſificādum formaliter obiectum, & cōſequenter ipſam formalem propoſitionem. In contrarium eſt primō. Nam talis diuerſus modus, eſſi cauſet aliquam diuerſitatem, nō tamen eſſentialem: quod ſic oſtenditur. Nam affirmatio, & negatio non repræſentantur in ipſis conceptibus cū proueniat ex coniunctione illius ſyncategore matis non cum verbo, & ſyncategorema non repræſentetur, ſed tantum exerceatur ex parte verbi, quod ipſam coniunctionem prædicati cum ſubiecto repræſentat: ſed modus, qui tantum exerceatur in repræſentatione, & in actu ſignato nō repræſentatur, non cauſat eſſentialem diuerſitatē, vt cōſtat ex doctrina tradita à nobis tract. 5. confer. 3. n. 175 ergo talis diuerſus modus affirmationis, & negationis non cauſant diuerſitatē eſſentialem. Secundō replicatur. Nā prædictus modus affirmationis, aut negationis poſſunt inueniri in alijs præter propoſitionē, cū reperiatur in pluribus terminis ſimplicibus, & orationibus, quæ nō ſunt propoſitiones, quibus affigitur: ſed modus cauſans eſſentialem differētiam in vno genere, nō inuenitur in alijs: ergo talis diuerſus modus affirmatio nis, & negationis non cauſat diuerſitatem eſſentialem inter propoſitiones. Tertio replicatur. Nam formatis illis duabus propoſitionibus, nempe negatiua, & affirmatiua de prædicato infinito, eodem iudicio, & eodem aſcenſu intellectus noſter proferet ſententiam de illarum veritate dicentis *non eſt*: ergo eandē formaliſſimam

Tractatus sextus. De Propositione.

mai veritas in vtraque reperitur, & consequenter sunt eiusdem speciei. Quarto replicatur. Nam diuersitas affirmatiua à negatiua prouenit expositione illius syncategorematis *non*, sicut diuersitas vniuersalis à particulari oritur ex illo syncategoremate *omni*; sed vniuersalis tantum distinguitur accidentaliter à particulari; ergo eodè modo distinguuntur affirmatiua, & negatiua. Ecce urgetur hæc vltima paritas. Nā D. Thomas in locis supra relatis docet diuisionem propositionis in vniuersalem, & particularem fieri ratione quantitatis, & diuisionem in affirmatiuam, & negatiuam ratione qualitatis; sed sicut quantitas est accidens compositi, ita & qualitas; ergo sicut diuisio in vniuersalem, & particularem est accidentalis, ita & diuisio in affirmatiuam, & negatiuam.

143 Ad hoc argumentum rectè dictum est prædictas propositiones representare idem obiectum cum diuerso modo ex parte ipsius conjunctionis, ac proinde obiectum, vt tali modo diuerso representatū est formaliter diuersum, quod sufficit vt ipsa formalis propositio accipiat diuersitatem in ratione propositionis: quis autem sit iste diuersus modus relinquatur explicatum in secunda conclusionē: cum quo compatitur quantum ad sensum, & veritatem affirmatiuam æquiuale negatiuæ, & è contra. Ad primam huius impugnationem, negatur assumptum. Et ad eius probationē respondeo, transeat quod prædictus modus negationis non representetur in actu signa-

to, nihilominus sufficit quod copula ipsa, seu vniō representata per verbum, exprimat, seu explicetur eū tali modo, quod constabit ex dictis in præallegata conferentia 3. n. 44. præterquam quod ipse modus negationis in actu signato representatur nec contrarium cuius ibidem probatur.

Ad secundam impugnacionem cõcella maiori, distinguitur minor, modus qui causat essentialē differentiam in vno genere, nō potest inueniri in alio sub illa ratione, & formalitate, qua causat dictam essentialē differentiam, concedo minores: sub alia formalitate, nego minores. Cuius plura sunt exempla, quæ passim inuenies: & sic contingit in præseni, quando quidem negatio ipsa, vt afficiens, & determinans vniōnem seu copulam verbalem, qua prædicatum coniungitur subiecto, non inuenitur nisi intra propositionem, & sub hac formalitate causat diuersitatem essentialē in genere propositionis. Ad tertiam concessio antecedenti, negatur consequentia quantum ad secundam partem: & ratio disparitatis consistit in eo quod iudicium, seu assensus respicit veritatem representatam, & cum possit esse eadem veritas representata per vtrāque propositionem sufficit idem iudicium, seu assensus: at formalis ratio propositionis est coniunctio, seu vniō, & consequenter diuersitas in vniōne, seu coniunctione, qualis est inter affirmationem, & negationem sufficit ad diuersitatem essentialē propositionum. Stat ergo, quod sit eadem veritas, & diuersa vniō & cō-

iunctio, ac prouinde diuerſaſpecies
propositionis. Ad quartam impug-
nationem reſpondeo ex dictis red-
dendo diſparitatem, nā ſyncategore-
mata ſignificantia quantitatem, ſig-
nificant aliquid pertinens ad extre-
ma propositionis, & ſyncategorema
ſignificans negationem, aſſert ali-
quid diuerſificans ipſam vniouem,
ſeu coniuſtione. em, quæ eſt forma-
lis ratio propositionis, ex quo oritur
hoc cauſare diuerſitatem essentialē
in propositione. Illa verò ſolam acci-
dentalem diſſerſitiam. Ad illud, quo
vrgebatur præcedens iſpugnatio
reſpondeo D. Tho. nam, quando ait
prædictam diuiſio. em eſſe ratione
qualitatis. ita intelligendum eſſe,
vt loquatur de quali prout ſignificat
quale quia, id eſt di. erentiam essentialē
rei ipſe explicat S. Doctor opus.
48. tract. de enunciat. cap. 6. atque
alibi poſtius ſabet noſtræ doct. nā.
144 Tertio arguitur contra ſecun-
dam partem concluſionis ſecundæ,
in qua diximus prædictam diuiſio-
nem eſſe vniuoca. Nam illa dici-
tur diuiſio vniuoca, in qua membra
diuidentia æqualiter participant
rationem diuiſi, & nō per prius & po-
ſterius: ſed affirmatiua prius partici-
pat rationē propositionis quā nega-
tiua ergo talis diuiſio nō eſt vniuoca.
Maior eſt certa & minor probat-
ur tū auctoritate Diuiſi Tho. n. lib.
1. Periherm. cap. de Enunciat. lect. 8.
vbi docet affirmatiouem fundari in
negatione & conſequenter eſſe prio-
rem. Et id expreſſe ſa-ctur in alijs
locis Tū n. ratione. Nā negatio ſup-
ponit affirmationem, & ex illa fit ad

dito illo ſyncategoremate: ergo ar-
firmatio prior eſt negatione.

145 Ad hoc argumentum, quod eſt
commune in hac materia, reſpon-
deo diſtinguendo maiorem. Illa di-
citur diuiſio vniuoca, in qua mem-
bra diuidentia æqualiter participant
rationem diuiſi, & non per prius, &
poſterius ſecundum rationem com-
munem, concedo maiorem; ſecun-
dum rationes differentiales, nego
maiorem Et nego minorem, ſi intel-
ligatur de prioritate in participan-
da ratione communi, eſſi vera ſit de
affirmatiua ſecundum rationem ſuā
particularem, & hoc probat autho-
ritas D. Tho. nā, & ratio adducta in
probatione minoris. Itaq; ratio com-
munis propositionis æqualiter par-
ticipatur ab affirmatiua, & negatiua
nihilominus prius eſt affirmatio ſeu
prius exiſtit quā n. negatio. Exem-
plum huius clarum & commune in-
uenitur in numeris, qui vniuocē con-
tinent in ratione communi, & ni-
hilominus vnus eſt prior altero, v.g.
ternarius prior eſt quaternarius: ſic
in noſtro propoſito dicendum eſt.

146 Arguitur quarto contra tertiam
concluſionem, & præcipue cōtra pri-
mam partem, in qua aſſeritur diuiſio-
nem in categoricam & hypoteti-
cam eſſe essentialē. Nam eiſdem
diuiſionem poteſt eſſe duplex diuiſio
essentialis, ſed vt ex dictis conſtat,
propoſitio diuiditur essentialiter in
affirmatiuam, & negatiuam: ergo nō
poteſt iterum diuidi essentialiter in
categoricā, & hypoteticā Minor
cum conſequentia conſtat, & maior
probat. Nam differentia essentialis

liter diuidentes aliquod diuifum, comparantur feipſe ad illius, vt actus ad adequatus reſpectu ſuæ potetie adequata: Eſt enim genus potetie metaphyſica, & differentia ſunt actus reſpectu illius, illudq; adequates, & idcirco dicunt Summuliz quod differentie debent exhaurire totam confuſionem diuifiſſa vt adæquent illud, vt dicebamus lib. 2. Summul. cap. 6. ſed implicat eandem potentiam reſpicere duos actus eſſentiales, quorū quilibet ſit adequatus reſpectu illius ergo implicat quod eiufdem diuiſi detur duplex diuiſio eſſentialis.

147 Ad hoc argumentum reſpondeo cum communi doctrina, quā in pluribus alijs locis traditis, & ad præſens affert Mag. Ioan. à ſancto Thoma, non eſſe inconueniens idem diuiſum ſecundum diuerſas formalitates diuidi pluribus diuiſionibus eſſentialibus. Et huius innumera ſunt exempla, ſufficiat quod adducit prædictus Magiſter de lege, de qua affirmat D. Thomas diuidi multipliciter eo quod plura ſunt de eius ratione. Et quæmadmodum idem ſubiectum poteſt recipere, plures formas, & ab illis actuari, vt conſtat in materialibus in quibus idem eſt ſuſceptum albedinis, & nigredinis, & ſimul caloris & frigoris, propter diuerſam ſubiecti formalitatem: ratione cuius à formis diuerſarum rationū poteſt actuari, ita & genus, ſeu diuiſum quod eſt potentia metaphyſica poteſt diuerſis differentijs diuidi, & ab illis actuari. Sed inquirens, quæ ſit diuerſa formalitas in propoſitione, quæ eſt capax diuerſæ diuiſionis eſſentialis?

Reſpondeo ex Diuo Thoma opuſc. 48. tract. de enunc. cap. 6. quod propoſitio ratione diuerſæ vniōis diuiditur in categoricam, & hypoteticā & ratione prædicati, ſeu habitudinis prædicati ad ſubiectum diuiditur in affirmatiuam, & negatiuam: & cum vniō, & ſimul habitudo prædicati ad ſubiectum ſint de eſſentia propoſitionis, ſit conſequens, vt ratione vtriuſque diuidatur eſſentialiter.

148 Quamto arguitur contra ſecundam partem eiufdem conſclusionis, qua docetur prædictam diuiſionem eſſe vniuocam. Nam D. Thomas expreſſè docet eſſe analogā, in opuſculo proximè citato cap. 6. vbi ſic inquit. *Diuiditur ab Ariſtotele enuntiatio primò, vt analogum in ſua analogata, in enuntiationem, quæ eſt ſimpliciter vna, & quæ eſt conuinctione vna.* In quibus verbis loquitur ſanctus Doctor de categorica, quam vocat vnā ſimpliciter, & de hypotetica, quam dicit eſſe conuinctione vnā, & expreſſè affirmat eſſe diuiſionem, vt analogi in ſua analogata. Itē lib. 1. Periherm. ſec. 8. idem ſanctus Thomas docet categoricam eſſe vnā abſolutè, & hypoteticam vnā ſecundum quid. Ex qua doctrina ſic formo argumentum. Nulla ratio communis participatur vniuocè ab illis inferioribus, quorum vnum eſt ſimpliciter tale, & alterum ſecundum quid: ſed categorica eſt abſolutè propoſitio, & hypotetica ſecundum quid: ergo propoſitio non diuiditur vniuocè in categoricam & hypoteticam.

Et confirmatur hoc ratione. Nam categorica, & hypotetica diuiduntur pro

propositionem secundum rationem vnionis, seu coniunctionis: sed in hac ratione vnionis non conueniunt vniuocè: ergo nec in ratione propositionis. Maior supponitur: & minor probatur. Nam ex vnione partium categoricæ resultat compositum, quod est vnum simpliciter, & absolute, & ex vnione partium hypoteticæ confurgit compositum, quod est vnum secundum quid, & simpliciter plura: ergo in ipsa ratione vnionis, seu compositionis non conueniunt vniuocè. 149 Ad hoc argumentum respondeo, propositionem tam categoricam, quam hypoteticam posse dupliciter considerari, primo in ratione signi, secundo in ratione compositi artificiofi vtilis ad intentum ad quod destinatur ab intellectu. Et qui de vnitas illius in prima acceptione signi desumenda est ex diuerso significato, quapropter illa, quæ diuersa significata significant, sunt plura simpliciter in ratione signi. Vnitas autem compositi artificialis desumitur ex fine ad quem ordinatur, quod si vnus finis adsit, vnitate simpliciter gaudebit finis autem artificialis compositionis in propositione est veritas, aut falsitas, ac proinde si fuerit vna veritas, aut falsitas, erit vnitas simpliciter in tali ratione. Igitur ad nostrum propositum accedens propositio hypotetica est secundum quid vna, & simpliciter plures, si consideretur in ratione signi, eo quod plura significat. Et hoc intendit Diuus Thomas, & constat ex eius doctrina in lib. 1. Periherm. lect. 8. citata vbi reddens quare hypotetica est

vna secundum quid, seu coniunctio-
ne vna. Ait: *In quantum significat plu-
ra, & non vnum.* Vbi vides sanctum
Doctorem negare vnitate simpliciter,
propterea quod plura, & non
vnum significet. Et idem repetit in-
fra. Cuius verba refert Mag. Ioan. a
sancto Thoma quaest. 5. de enuncia-
tione art. 3. in solutione primi argu-
menti. Non autem negat Diuus Tho-
mas hypoteticam esse vnā simp-
liciter in ratione compositionis arti-
ficiose ordinatae ad veritatem expli-
candam, cum vna veritas illi corres-
pondeat. Vbi nota veritatem hypo-
teticam non esse veritates ipsas cate-
goricarum, sed aliquid aliud distin-
ctum: v. g. hæc copulatiua, *Petrus cur-
rit, & Ioannes sedet*, non significat ip-
sas veritates categoricarum, vt per
has absolute significantur, sed pro-
priè significat coniunctionem illa-
rum veritatum, & sic de alijs hypo-
teticis iuxta conditionem copulae no-
minalis. Ex quo facile percipitur
quo modo intelligendus est D. Tho-
mas asserens hypoteticam esse sim-
pliciter plures, & secundum quid vnā,
loquitur enim de vnitate in ratione
signi, vt colligitur ex eius verbis ta-
relatis, non autem de vnitate in ra-
tione compositi artificialis, nempe
propositionis. Ex quo patet ad con-
firmationem. Resultat enim ex vnio-
ne partium hypoteticæ vnum sim-
pliciter in ratione propositionis: si-
cut ex vnione partium categoricæ non
autem resultat vnum simpliciter in ratio-
ne signi, at hoc nihil obstat quominus
participet ratione propositionis, si-
cut ex vnione partium categoricæ, non
autem

auté resultat vnum simpliciter in ratione ligni, at hoc nihil obstat quominus participet rationem propositionis simpliciter, & æqualiter cum categorica. Quando trina firmior relinquitur si teneamus signū non esse genus ad propositionē, sed quid materialiter præsuppositū, sicut dicebamus de termino Tract. 5. Confer. 1. 150. At maior difficultas est in verbis allegatis ex D. Thoma in illo opusculo; in quibus videtur expressè docere oppositum nostræ conclusionis. Ceterum Mag. Ioannes à Sācto Thoma optimè nobis aperuit viam ad Angelici Doctoris mentem intelligendam. Notat enim Sanctū Doctorem non dixisse absolute prædictam diuisionem esse analogi in sua analogata, sed addidisse illā particulam *ut*, ait enim diuidi *ut à analogum in sua analogata* denotans tantū habere modum diuisionis analogæ, non autem esse analogam, quoad substantiam. Et assert prædictus Magister exemplum accommodatissimum ad hoc propositum ex auctoritate Arina D. Thomæ, ubi quæst. 9. de potentia art. 2. ad 6. docet quod *diuisio substantiæ in primam, & secundam non est generis in species, sed magis analogi in analogata*. Et nihilominus est communior sententia Thomistarū illam diuisionem esse vn̄uocam, qui asserunt D. Thom. intelligi de analogā quoad modum, & non quoad substantiam. Si autem desideres scire modum istum diuisionis analogæ, satisfacit eleganter idem sapientissimus Magister aduerte s, quod in

propositione duo sunt consideranda, alterū quoad substantiam, quod est ipsa significatio veri, vel falsi, vt enticiabilis, & iudicabilis, & in hoc conueniunt æqualiter categorica, & hypotetica; aliud est ex parte identitatis, seu vnitatis, quauiniuntur partes, & quantum ad hoc est quidā modus analogiæ, eo quod hypotetica componitur ex categoricis, & per prius inuenitur veritas in categorica, quā in hypotetica, & idcirco asserendum est diuisionem illam habere modum analogæ, non autem substantiam.

151 Ex his vltimò dictis aduerte ad solutionem alterius argumenti communis, quod nō omne prius, & posterius causat analogiam, nisi sit prædicta prioritas, & posterioritas in participatōne rationis communis, vt manifestè constat in numeris, & ideò licet prius sit veritas in categorica, quā in hypotetica, quæ dicitur prioritas in essendo, non tamen per prius participatur, hoc est non est prioritas in participanda ratione communi. Item diligenter aduerte ex dictis alibi à nobis quod quando dicitur essentiam propositionis esse enunciare, intelligitur de enunciatione, prout significat ta'em compositionem partium, ex qua resultat veritas aut falsitas, nō autem de enunciatione, prout sumitur pro conjunctione prædicati cum subiecto, & hac ratione tam à categorica, quā à hypotetica æqualiter participatur ratio enunciationis.

INDEX CAPITVM,
QVÆ CONTINENTVR IN
QVINQVE LIBRIS SVMMV-
LARVM.

LIBER PRIMVS SVMMVLARVM.
De Terminis

CAP. 1. de quatuor propositio-
nibus Mag. Soto. fol. 1. n. 1.
Cap. 2. Quid sit terminus in co-
muni, fol. 2. n. 7.

Cap. 3. quid & quotuplex sit sig-
num, fol. 3. n. 12.

Cap. 4. de Diuisionibus termi-
ni, fol. 4.

LIBER SECVNDVS SVMMVLARVM.
De Enunciatione.

Caput 1. quid sit nomen, fol. 9.
num. 55.

Cap. 2. quid sit verbum fol. 10.
num. 58.

Cap. 3. quid, & quotuplex sit
oratio, fol. 11. n. 67.

Cap. 4. quid, & quotuplex sit mo-
dus sciendi, fol. 12. n. 71.

Caput. 5. quid & quotuplex sit

definitio, fol. 12. num. 75.

Caput 6. quid et quotuplex sit
diuisio, fol. 13. num. 79.

Cap. 7. quid et quotuplex sit ar-
gumentatio, fol. 14. n. 84.

Caput. 8. quid & quotuplex sit
propositio, seu enuntiatio, fol. 15.
num. 89.

LIBER TERTIVS SVMMVLARVM.
De Oppositionibus.

Cap. 1. quid sit opp^oositio eius qⁱ
conditiones, fol. 16. n. 141.

Cap. 2. quotuplex sit oppositio,
fol. 24. n. 142.

Cap. 4. quid sit a quippollentia
fol. 26. n. 151.

Cap. 5. de conuersione propositi-
onum, fol. 27. n. 154.

Cap. 6. de modalibus, fol. 27. n.
159.

Cap. 7. de oppositione, et a quipo-
llentia modalium, fol. 28. n. 163.

Cap.

INDEX.

Caput. 8. quid sit propositio hypotetica. fol. 30. num. 148.

LIBER QVARTVS SVMMVLARVM

De Exponibilibus.

Cap. 1. quid sit propositio exponibilis. fol. 33. n. 182.

Cap. 3. quid sit propositio reduplicatiua. fol. 35. n. 193.

Cap. 2. quid propositio excepti-

LIBER QVINTVS SVMMVLARVM

De Syllogismo.

Cap. 1. quid sit syllogismus. fol. 36. n. 191.

Cap. 6. de reductione syllogis-

Cap. 2. de forma, & figura intrinseca syllogismi. fol. 37. n. 204

morum imperfectorum ad perfectos. fol. 40. n. 20.

Cap. 3. de regulis generalibus pro omni syllogismo. fol. 38. n. 207

Cap. 7. de reductione per impossibile. fol. 42. n. 227.

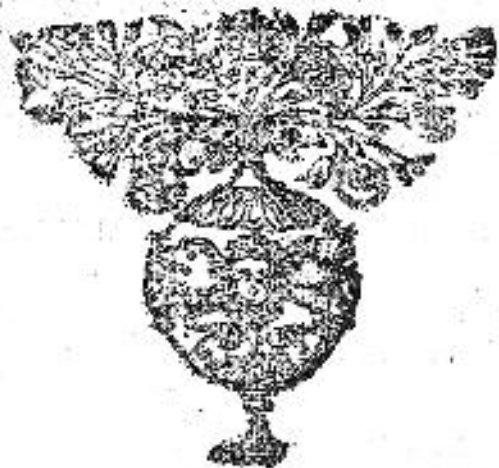
Cap. 4. de defectibus syllogismi. fol. 30. n. 110.

Cap. 8. de arte inueniendi medium. fol. 43. n. 242.

Caput 5. quid sit illud principium, quae sunt eadem unitertio

Cap. 9. de syllogismo expositorio. fol. 44. n. 236.

FINIS

INDEX CONFIDENTIARVM,

QVÆ CONTINENTVR IN SEX

TRACTATIBVS.

TRACTATVS PRIMVS CIRCA PROPE- rium Summularum.

CONF. i. *utrum logica sit ne-
cessaria ad alias scientias
acquirendas, fol. 1. §. 1.*
CONF. 2. *utrum directio passi-
ua operationum intellectus, quæ*

*secunda intentio dicitur sit obiec-
tum formale logicæ, fol. 9. §. 1.*

CONF. 3. *utrum incipiendum sit
à termino vel à modo sciendi, fol.
16. §. 1.*

TRACTATVS SECVNDVS DE SIGNIS.

CONF. 1. *an signum constituat ur
essentialiter per ordinem ad potē-
tiam, fol. 19. n. 7. §. 1.*

CONF. 2. *utrum signum constitua-
tur essentialiter per ordinem in rā-
tionem ad signatum, fol. 24. n. 21. §. 1.*

CONF. 3. *an ratio signi in commu-
ni abstracta ab entitate reali, &
rationis, fol. 30. n. 47. §. 1.*

CONF. 4. *utrum signum naturale
sit aliquid reale, vel aliquid ratio-
nis, fol. 32. n. §. 1.*

CONF. 5. *utrum causa habeat ra-
tionem signi naturalis respectu sui
effectus, fol. 35. §. 1.*

CONF. 6. *utrum unum simile sit
signum naturale respectu alterius
similis, fol. 38. §. 1.*

CONF. 7. *utrum in imagine ra-
tio imaginis, similis, & signi dis-
tinguantur, et quomodo, fol. 40. §. 1.*

CONF. 8. *utrum signum ad pla-*

*citum constituat ur formaliter per
aliquid rationis, fol. 43. n. §. 1.*

CONF. 9. *an divisio signi in natu-
rale, & ad placitum sit univoca,
fol. 47. n. §. 1.*

CONF. 10. *an signum formale sit ne-
ce, & propriè signum, fol. 50. §. 1.*

CONF. 11. *an species impressa ha-
bet rationem signi formalis, fol.
54 §. 1.*

CONF. 12. *an actus intellec-
tus prout exercet manus actionis
sit signum formale, fol. 56 §. 1.*

CONF. 13. *utrum obiectum mo-
tuum tantum sit idem formaliter
cum signo, instrumentali, fol. 58,
§. 1.*

CONF. 14. *an d-ntur signa in In-
strumentalia respectu angelorum, fol.
60. §. 1.*

CONF. 15. *an in brutis, & sen-
sibus exterioribus deatur vere, &
propriè signa, fol. 62. §. 1.*

Conf. 16. an in significacione scientia, fol. 65. num. 5. r.

TRACTATUS TERTIVS. DE CONCEPTIBVS.

& notis.

Conf. 1. an divisio notitiæ in intuitivam, & abstractivam sit essentialis, vel accidentalis, f. 69. §. 1.

Conf. 2. an possit dari notitia intuitiva absentis saltem de potentia rei absolute, fol. 75. §. 1.

Conf. 3. an in sensibus internis

possit dari notitia abstractiva, fol. 77. §. 1.

Conf. 4. utrum ad cognoscendum conceptum directum præter actionem reflexam requiratur alius conceptus, fol. 87. §. 1.

TRACTATUS QVARTVS. DE TERMINIS.

Conf. 1. utrum terminus constitutur essentialiter per ordinem ad propositionem, f. 91.

Conf. 2. an signum sit genus ad terminum, fol. 94.

Conf. 3. utrum terminus habeat aliquam divisionem essentialem, fol. 98.

Conf. 4. utrum terminus æqui-

uocus sit simpliciter unus terminus, fol. 101.

Conf. 5. utrum si terminus æquiuocus adiungatur aliquod adiectivum fiat univocus, fol. 103.

Conf. 6. utrum iste terminus Deus sit singularis, vel communis, fol. 107.

TRACTATUS QVINTVS. DE NOMINE ET VERBO.

Conf. 1. utrum nomen in se habet recte excludatur à ratione nominis, fol. 1.

Conf. 2. utrum nomina transcendentia possint infiniari in tota latitudine sue significationis, f. 15.

Conf. 3. utrum casus rectus, & obliquus eius de nominis subordinentur eodem conceptui, f. 7.

Conf. 4. utrum verbum a solutur à tempore, fol. 20.

TRACTATUS SEXTVS. DE PROPOSITIONE.

Conf. 1. utrum propositio mentalis sit simplex aut composita qualitas, fol. 23.

Conf. 2. an una propositio sit verior

altera, fol. 20.

Conf. 3. utrum aliqua divisio propositionis sit essentialis, et univoca, fol. 139.

FINIS.